

Серія II. – «ЗАПИСКИ ЧСВВ» – Секція I.
Series II. – «ANALESTA OSBM» – Sectio I.

о. Порфирій Підручний і д. Богдан П'єтночко
ЧСВВ

**ВАСИЛЯНСЬКІ ГЕНЕРАЛЬНІ КАПІТУЛИ
ВІД 1617 ПО 1636 РІК**

**BAZYLIANŃSKIE KAPITUŁY GENERALNE
OD 1617 DO 1636 ROKU**

**CAPITULA GENERALIA BASILIANORUM
AB ANNO 1617 AD ANNUM 1636**

Том I.

Рим – 2017 – Львів

ЗАПИСКИ ЧИНА СВ. ВАСИЛІЯ ВЕЛИКОГО
ANALECTA ORDINIS S. BASILII MAGNI

Секція - I - Sectio

Секція - I - Sectio

ПРАЦІ — OPERA

Том – 55 – Vol.

о. Підручний П. і д. П'єтночко Б.

**ВАСИЛІАНСЬКІ ГЕНЕРАЛЬНІ КАПІТУЛИ
ВІД 1617 ПО 1636 РІК
BAZYLIANŃSKIE KAPITUŁY GENERALNE
OD 1617 DO 1636 ROKU
CAPITULA GENERALIA BASILIANORUM
AB ANNO 1617 AD ANNUM 1636**

Рим – 2017 – Львів

Серія II. – «ЗАПИСКИ ЧСВВ» – Секція I.
Series II. – «ANALESTA OSBM» – Sectio I.

о. Порфирій Підручний і д. Богдан П'єтночко
ЧСВВ

**ВАСИЛЯНСЬКІ ГЕНЕРАЛЬНІ КАПІТУЛИ
ВІД 1617 ПО 1636 РІК**

**BAZYLIANŃSKIE KAPITUŁY GENERALNE
OD 1617 DO 1636 ROKU**

**CAPITULA GENERALIA BASILIANORUM
AB ANNO 1617 AD ANNUM 1636**

Том I.

Рим – 2017 – Львів

Підручний П. і П'єтночко Б. *Василіянські генеральні капітули від 1617 по 1636 рік.*

Цей збірник документів про початки Василіянського чину святого Йосафата, присвячений 400-річчю від його заснування, містить протоколи перших шістьох капітул Чину (1617-1636), які відбулися за життя митрополита Йосифа Веляміна Рутського. Вони надзвичайно важливі, бо під час цих зборів, у яких брали участь представники всіх монастирів та деякі єрархи Київської митрополії, закладено устрій централізованого Чину, основні риси якого цей Чин зберігає досі. Оригінальні капітульні протоколи, записані староруською мовою, на початку XVIII ст. були перекладені на польську й латинську мови. У цьому збірнику вони опубліковані чотирма мовами, бо до згаданих трьох додано сучасний український переклад.

У *Додатках* до збірника поданий український переклад творів митрополита Йосифа Рутського, які стосуються початків Чину, і його *Правила* для монахів (*Спільні, Партикулярні, для Єпископів*) і *Правила, які треба зберігати при виборі Протоархимандрита і виборчої генеральної капітули, як також звичайної капітули*. У VIII-му *Додатку* опубліковані *Конституції руських монахів чину св. Василія Великого*, які 1686 року перевірила Новгородська генеральна капітула і переслала їх до Риму для апробати.

Pidruchnyj P. and Pietnoczko B. *Basilian General Chapters between the years of 1617 and 1636.*

This collection of documents about the beginning of the Basilian Order of Saint Josaphat, dedicated to the 400th jubilee of its founding, contains the minutes of the first six Chapters of the Order (1617-1636), which took place during the life of Metropolitan Josyf Velyamin Rutskyj. They are extremely important, because during these meetings, in which representatives of all monasteries and some hierarchs of the Kyivan Metropolia participated, the institution of the centralized Order was established, original features of which the Order continues maintain to the present day. Original minutes of the Chapters, written in the old-Ruthenian language were translated into the Polish and Latin languages in the early XVIII century. In this collection they are published in four languages, adding the present-day Ukrainian translation to the three aforementioned languages.

In the *Supplement* to this collection are added a Ukrainian translation of the works of Metropolitan Josyf Rutskyj, which deal with the beginnings of the Order, its *Rules* for the monks (*Common, Particular, for Bishops*) and *Rules, which need to be adhered to during elections of the Protoarchimandrite, General Chapters of Elections, as well as, regular Chapters*. The 8th *Supplement* includes the *Constitutions of Ruthenian monks of the Order of St. Basil the Great*, which were reviewed by the Novohorod General Chapter (1686) and sent to Rome for approval.

ЗМІСТ

Список скорочень	7
Передмова.....	9
о. Порфирій В. Підручний, ЧСВВ	
Загальні відомості про Василянські капітули	15
Протоколи Василянських капітул	
<u>1. Новгородовицька капітула (1617)</u>	27
а) Староруською мовою	31
б) Польською мовою	50
в) Латинською мовою	72
г) Українською мовою	92
<u>2. Лавришівська капітула (1621)</u>	115
а) Староруською мовою	118
б) Польською мовою	136
в) Латинською мовою	157
г) Українською мовою	173
<u>3. Рутська (1623)</u>	191
а) Староруською мовою	195
б) Польською мовою	202
в) Латинською мовою	209
г) Українською мовою	216
<u>4. Лавришівська (1626)</u>	223
а) Староруською мовою	226
б) Польською мовою	233
в) Латинською мовою	239
г) Українською мовою	245
<u>5. Жировицька (1629)</u>	253
а) Староруською мовою	256
б) Польською мовою	260
в) Латинською мовою	266
г) Українською мовою	270

6. Віленська (1636)	277
а) Староруською мовою	280
б) Польською мовою	304
в) Латинською мовою	329
г) Українською мовою	343

Додатки:

1. Виклад одного Русина про виправлення устрою в грецькому обряді	371
2. Про інші засоби допомоги Грекам і Русинам	381
3. Повчальне слово вступників до Василянського чину	388
4. Спільні правила Святого Отця нашого Василя Великого, архієпископа Кесарії Кападокійської	391
5. Партикулярні правила окремих урядів	411
6. Правила для Єпископів (резюме)	463
7. Правила, які треба зберігати під час виборів Протоархи- мандрита і виборчої генеральної капітули, як також звичайної капітули	468
8. Конституції руських монахів Чину св. Василя Великого, відновлених Йосифом Велямином Рутським, митрополитом руським, вийняті з генеральних капітул, що відбувалися від 1617 року, і перевірені та упорядковані на останній генераль- ній капітулі в Новгородку 1 серпня 1686 року	487
Показчик осіб	499
Показчик місцевостей	503
Indeks osób	505
Indeks miejscowości	509

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

- АС → «Археографическій Сборникъ документовъ относящихся къ исторіи сѣверо-западной Руси, издаваемый при управленіи Виленскаго Учебнаго Округа»
- Записки ЧСВВ → «Записки Чина Святого Василя Великого»
- Конгрегація ПВ → Конгрегація Поширення Віри (Congregatio de Propaganda Fide)
- ЛННБ → Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника НАН
- РНБ СПб → Российская национальная библиотека (Санкт-Петербург)
- СПБИН РАН → Санкт-Петербургский филиал российской истории РАН
-
- APF → «Archivum S. Congregationis de Propaganda Fide»
- ASCPF → «Acta S. C. de Propaganda Fide Ecclesiam Catholicam Ucrainae et Bielarusjae spectantia», ed. P. Athanasius Welykyj OSBM, Romae 1953-1955
- DPR → «Documenta Pontificum Romanorum historiam Ucrainae illustrantia», ed. P. Athanasius Welykyj OSBM, Romae 1953-1954
- EM → «Epistolae Metropolitaram Kioviensium Catholicorum», ed. P. Athanasius Welykyj OSBM, Romae 1952-1980
- LB → «Litterae Basilianorum in terris Ucrainae et Bielarusjae», ed. P. Athanasius G. Welykyj OSBM, Romae 1979
- LE → «Litterae Episcoporum historiam Ucrainae illustrantes», ed. P. Athanasius G. Welykyj OSBM, Romae 1972-1981
- LNA → «Litterae Nuntiorum Apostolicorum historiam Ucrainae illustrantes», ed. P. Athanasius G. Welykyj OSBM, Romae 1959-1977
- LVIA → «Lietuvos valstybės istorijos archyve»
- MUH → «Monumenta Ucrainae Historica», Romae 1964-1977
- PSB → «Polski Słownik Biograficzny»

A.	→ Admodum
a.	→ annus
B.M.V.	→ Beata Maria Virgo
D.nus, D.ni	→ Dominus, Domini
Em.mus	→ Eminentissimus
Exc.mus	→ Excellentissimus
fol.	→ folium
Ill.mus	→ Illustrissimus
jęz.	→ język
L.S.	→ Loco Sigilli
łac.	→ łacina, łaciński
M.D.L.	→ Magnus Ducatus Lituaniae
m.pr.	→ manu propria
OSBM, ODBM	→ Ordo Sancti (Divi) Basilii Magni
P.	→ Pater, Padre; PP. = Patres
pol.	→ polski
P.M.	→ Pontifex Maximus
R.	→ rok, rocznik
R.dus, R.do	→ Reverendus, Reverendo
Rel.mus	→ Religiosissimus
R.mus	→ Reverendissimus
s.	→ strona
Ser.mus	→ Serenissimus (rex)
S.R.E.	→ Sancta(e) Romana(e) Ecclesia(e)
SS.ma, SS.mus	→ Sanctissima, SS.mus
tłum.	→ tłumaczenie
V.	→ Venerabilis

ПЕРЕДМОВА

Моє зацікавлення василіянськими капітулами розпочалося у 1969 році, коли в Римі відбувалась історична Післясоборова надзвичайна капітула Чину. Тоді, разом з отцями Софроном Мудрим і Родіоном Головацьким, я належав до «капітульних експертів». Отець протоархимандрит Атанасій Великий представив нас зібраним отцям, і вони прийняли нас до участі в капітулі без права голосу.

Згідно з розпорядженням Другого Ватиканського собору, завданням цієї капітули було ввести у василіянські Конституції деякі нові правила, інші з них усунути чи пристосувати їх до потреб часу, за нормами соборових рішень.

Моя «експертиза» полягала в переписуванні на друкарській машинці «Гермес» капітульного протоколу, який вручну писав секретар капітули о. Володимир Гавліч. Крім того, я реєстрував за допомогою магнітофона виступи учасників капітули, запис яких зберігся.

Це була найдовша капітула Василіянського чину, бо тривала 56 днів (від 1 вересня до 26 жовтня), у той час коли Тороканська капітула 1780 року, яка також уклала Конституції Чину, тривала 54 дні. Римська капітула познайомила мене стисліше з василіянськими правилами та з історією Чину. Капітульні дискусії були цікаві і жваві, бо в них брали участь ченці з усіх провінцій, крім двох українських, що їх представляли деякі отці, які перед Другою світовою війною опинилися на Заході.

Участь у цій капітулі стала згодом причиною написання дисертації про історичний розвиток законодавства Василіянського чину, почавши від митрополита Йосифа Веляміна Рутського. Писав я її під проводом о. Яна Крайцара, професора Папського Східного Інституту, який опублікував багато статей про українську Церкву¹. Він прийняв мене під умовою, що буду шукати нових документів на цю тему у ватиканських і римських архівах. Відтоді почав я збирати документи

¹ Життєпис о. Яна Крайцара написав і бібліографію його писань зібрав Vincenzo Poggi, S.J., «In memoria di Jan Krajcar, S.J., storico della Slavia ecclesiastica (1915-1994)», *Orientalia Christiana Periodica*, vol. 60 (1994), 5-19.

також і з іншої історичної тематики на доручення о. Атанасія Великого, які згодом були опубліковані².

Коли у 1976 р. захистив я дисертацію на тему *Нарис законодавства Василянського чину Святого Йосафата (1605-1969)*³, мені були недоступні протоколи генеральних капітул, що відбулися в роках: 1713, 1717, 1719, 1726, 1730, 1736, 1780 і 1802, – а також провінційних капітул після 1763 р., зокрема капітул Провінції Найсвятішого Спасителя в Галичині – від 1803 по 1935 рік. Єдиним джерелом, з якого можна було дещо довідатися про т. зв. «Галицькі капітули», була стаття о. Михайла Ваврика: «До історії василянських капітул у Галичині в XVIII-XIX столітті»⁴. Проте о. Ваврик не мав оригінальних протоколів цих капітул, тільки відомості з різних джерел: «Шематизму» Михайла Коссака⁵, праці о. Мелетія Войнара⁶ та власних нотаток Лаврівської хроніки і протоігуменських обіжників.

Отець М. Ваврик, з яким я прожив у Римській обителі понад 15 років (1963-1979), заохотив мене писати дисертацію з василянської історії і шукати в архівах нових документів, бо «історія Василянського чину, – говорив він, – ще майже не досліджена». Отець Ваврик дуже радів, коли я приносив з архівів нові документи. Деякі мої «знахідки» я помістив у «Записках ЧСВВ», наприклад: «Il Diario del Capitolo Basiliano di Dubno (1743) scritto da mons. Giorgio Lascaris»⁷, «Documenti riguardanti l'inizio della riforma Basiliana in Galizia (1880-1882)»⁸, «Relazioni dei Gesuiti sulla riforma Basiliana di Dobromyl' (1882-1904)»⁹ та ін. Моїми знахідками

² П'ять томів «Litterae Episcoporum» (1972-1981); Два томи «Litterae Basilianorum» (1979); 9-й том «Epistolae Metropolitaram» (1980) і 14-й том «Litterae Nuntiorum Apostolicorum» (1977).

³ Цю дисертацію використано у збірці статей *Нарис історії Василянського Чину Святого Йосафата*, Рим 1992; тепер підготовляю повне її видання.

⁴ Записки ЧСВВ, т. III (1958) с. 46-68.

⁵ Коссак Михайло, *Шематизм Провінції св. Спасителя Чина Св. Василя В. в Галиції*, Львів 1867.

⁶ Wojnar Meletius, *De Capitulis Basilianorum, Romae* 1954.

⁷ Записки ЧСВВ, т. XIV (1992), с. 171-226.

⁸ Записки ЧСВВ, т. XI (1982), с. 353-403.

⁹ Записки ЧСВВ, т. XII (1985), с. 210-254.

також користувалися у своїх працях отці: Ісидор Патрило¹⁰, Лаврентій Гуцуляк¹¹, Атанасій Пекар¹² та ін.

Найбільше мене цікавили василіянські капітули, оскільки я мав намір використати їх у дисертації про василіянське законодавство. Після 1990 р., коли вже не було перешкод для приїзду в Україну й Росію, почав я їх шукати у Львові та у Санкт-Петербурзі. У Львові мені допомагали наукові працівники Оксана Гайова і Тетяна Гуцаленко, а о. Дам'ян Богун, ЧСВВ, передав мені чимало фотокопій із львівських архівів; у Санкт-Петербурзі в пошуках історичних документів мені посприяла проф. Тетяна Лебединська.

У Санкт-Петербурзі, у Російській національній бібліотеці, я ознайомився з протоколами перших 6-ох капітул у староруській мові, що відбулися за життя митрополита Йосифа Рутського, які публікуємо в цьому томі. Знову ж у Санкт-Петербурзькому філіалі Інституту російської історії РАН, у колекції 52 (Павла Доброхотова¹³) мене зацікавила збірка генеральних капітул латинською мовою від 1617 до 1730 р., яку виготовив василіянин Венедикт Трулевич. Цей рукопис я переписав і

¹⁰ Йому я передав багато документів для написання статей у: *Нарис історії Василіянського Чину св. Йосафата*.

¹¹ На основі моїх знахідок «*Missa Polocensis*» і «*Observationes in Missam Polocensem*», він написав свою цінну працю *The Divine Liturgy of St. John Chrysostom in the Kievan Metropolitan Province during the period of Union with Rome (1596-1839)*, Romae 1990, яка була опублікована українською мовою у вид. «Свічадо» 2004 р.

¹² Отцю А. Пекареві я передав потрібні документи до написання статті «*Documents Concerning the Apostolic Visitation of the Basilian Fathers in Transcarpathia (1856-1858)*», *Записки ЧСВВ*, т. XIII (1988), с. 306-355.

¹³ Про російського єпископа Павла Доброхотова (1807-1900) та про його колекцію документів можна довідатися в науково-довідковому виданні Василя І. Ульяновського *Колекція та архів єпископа Павла Доброхотова*, АН України, Інститут української археографії, Київ 1992. Після скасування василіянських монастирів царським урядом (1839 р.) він був ректором духовної семінарії у Полоцьку (1841-1851); в тому ж часі він зібрав і вивіз у Росію дуже багато документів, що стосувалися історії Унійної церкви і Василіянського чину, які сьогодні зберігаються не тільки у Санкт-Петербурзькому філіалі Інституту російської історії РАН, але і в інших архівах і бібліотеках.

перших шість василіянських капітул друкую в цьому томі, а згодом планує опублікувати наступні.

У рукописному відділі Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника¹⁴ зберігається протокол генеральної Тороканської капітули з 1780 року, документів якої немає в римських архівах. У цій же бібліотеці знаходиться надзвичайно важливий оригінальний рукопис усіх василіянських галицьких капітул від 1803 по 1935 рік¹⁵, який вважався втраченим. Слід відзначити, що і в Центральному історичному державному архіві України у Львові зберігаються копії різних капітул з різними перед- і післякапітульними обіжниками, особливо у фонді 684: «Протоігуменат монастирів Чину св. Василя Великого». До цих двох наукових інституцій після ліквідації УГКЦ комуністичною владою була перевезена більша частина цінних рукописів і книг, що зберігалися у монастирі св. Онуфрія у Львові та в інших василіянських монастирях.

З нагоди 400-річчя заснування організованого Василіянського чину (1617-2017) я вирішив, разом з о. дяк. Богданом П'єтнотком, ЧСВВ, опублікувати шість перших капітул чотирма мовами: староруською (оригінал), польською, латинською та українською, а в «Додатку», тільки в перекладі українською мовою, писання митрополита Йосифа В. Рутського, які розкривають його думку про роль монашества в Унійній церкві, а особливо про організацію та завдання Василіянського чину. Ми свідомі того, що це видання ще далеко недосконале, але з такої визначної нагоди дуже хочеться показати початки організованого Василіянського чину, якому почин дав великий митрополит Йосиф, і чому навколо нього «зосереджувалась вся історія Унійної церкви»¹⁶.

Ось короткі довідки про чотири тексти перших шістьох капітул та про «Додатки»:

1. Староруський текст публікуємо за рукописом, що зберігається у Санкт-Петербурзі (РНБ СПб, рук. Отдел, Q I, N. 60, арк. 1-48). Це,

¹⁴ У фонді «Монастирі Василян», рук. 812.

¹⁵ Там само, рук. 130.

¹⁶ Коялович М., «История Базиліанскаго Ордена», Христианское чтение 1864, с. 464.

мабуть, той самий рукопис, про який М. Коялович згадує на початку своєї статті «История Базилианскаго Ордена»¹⁷, і який був його власністю, бо опис його збірника співпадає з нашим. На нижньому полі рукопису, від 2-го до 9-го аркуша, іншою рукою дописано: «Сія Кніга Быбліотеки Монастыра Бытенского 1765 Anno подпісана».

Кириличні літери цього рукопису замінюємо на відповідні українські: «ѡ» на «о»; «оу» на «у», «ѡ» на «я», зберігаючи літеру «ѣ», яку вимовляємо як «і». Орфографію рукопису зберігаємо з усіма її непослідовностями. Титла відкриваємо, виносні надрядкові літери вносимо в рядок, лігатури розкладаємо на складові літери; твердий знак «ъ» в кінці слів, коли він означає м'якість попереднього приголосного («есть», «честь»), замінюємо на «ь», а якщо він означає твердість попереднього приголосного – опускаємо. Всі літери, які вводимо в текст при скороченнях, не беремо в квадратні дужки, як це звичайно прийнято, щоб не утруднювати читання.

2. Польський текст публікуємо із збірки василіянських документів *Археологическаго Сборника*, т. XII, (Вильна 1900), під заголовком: «*Capitulorum volumen Polonicum*», с. 7-46. Польський переклад генеральних капітул (1617-1709) виготовив Лев Кишка, який був секретарем Чину (1698-1703), а згодом протоархимандритом (1703-1713), єпископом і митрополитом. У цьому тексті немало орфографічних помилок, які ми старалися виправити. Грунтовну інформацію про цю збірку даємо нижче.

3. Латинський текст публікуємо із збірки *Liber Congregationum seu Capitulorum generalium nec non Bullarum et Brevium Pontificum Romanorum etc.*, яка зберігається в Санкт-Петербурзькому філіалі Інституту російської історії РАН, Кол. 52 (справа 11.2.4), т. 307. Автором цієї збірки є о. Венедикт Трулевич, довголітній римський прокуратор¹⁸ (1713-1726). У вступі він пише, що в перекладі капітул на латинську мову дотримував-

¹⁷ Коялович пише: «Рукопись эта не имеет определённого заглавия. Первую ее половину занимают акты VI-ти конгрегаций, на славянском языке; другую составляют разные правила и конституции ордена, отчасти на латинском, отчасти на славянском языке». Там само, с. 12.

¹⁸ Римський прокуратор представляв перед Апостольським престолом доручені йому справи Київської митрополії і Василіянського чину.

ся «стилю перших шістьох генеральних капітул», які вже існували в латинській мові, як це засвідчує єпископ Яків Суша¹⁹. Свою збірку генеральних капітул о. Трулевич довів до 1730 року. У цьому виданні текст капітульних протоколів латинською мовою друкується вперше. Переклад Трулевича безсумнівно цінний, оскільки в деяких місцях він більш прозорий від інших текстів. Подекуди в ньому знаходимо незначні пропуски чи зміни, які відмічаємо у примітках. Більше інформацій про цю збірку даємо нижче.

4. Український переклад генеральних капітул зроблений на основі староруського оригіналу. Подекуди він більш дослівний, як літературний, бо хотілося зберегти стиль і деякі слова перекладу ближчими до оригіналу. У важчих місцях ми вдавались до польського й латинського перекладів.

У **Додатках** публікуємо українською мовою ті твори митрополита Рутського, які відносяться до історії і законодавства Василянського чину: «Спільні правила», «Партикулярні правила», резюме «Правил для Єпископів» та ін. Переклад подекуди трохи віддаляється від оригіналу, бо намір перекладача (о. П. Підручного) і коректорів був зробити його більш зрозумілим для читача.

У майбутньому маємо намір опублікувати всі документи генеральних капітул до 1802 року, які нам досі вдалося зібрати.

При цій нагоді дякую всім, хто допомагав мені в пошуках капітул, чий імена згадані вище, всім отцям ЧСВВ, які внесли свою частку в удосконалення і коректу українського перекладу (М. Гавриліву, П. Трофімову, П. Лотоцькому, Є. Грому, Д. Завидюку, Є. Кончаку та ін.), а також п. Лідії Дукас. А для диякона Богдана П'єтнотка не знаходжу належних слів подяки, бо він є співавтором цієї збірки і подав найбільше потрібних приміток до текстів.

о. Порфирій В. Підручний, ЧСВВ

¹⁹ ЕМ, т. I, с. 379.

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО ВАСИЛІАНСЬКІ КАПІТУЛИ

Капітули Конгрегації Пресвятої Тройці (1617-1736)

Історія василіянського законодавства XVII-XVIII ст. ділиться на два періоди. Перший починається Новгородовицькою капітулою 1617 р. і закінчується Дубенською 1743 р., на якій з наказу папи Венедикта XIV Конгрегація Пресвятої Тройці (т. зв. Литовська) і створена в 1739 р. нова Конгрегація Покрови Матері Божої (т. зв. Руська або Польська) об'єднались в один Чин, якому Папа в 1744 р. надав офіційну назву: «Руський Чин св. Василя Великого». Другий період тривав від 1743 р. до 1804 р., тобто до скасування російською владою генеральних капітул Чину.

У першому періоді основою законодавства були *Спільні й Партикулярні правила* та *Капітульні конституції*, прийняті на першій капітулі в 1617 р. Проте не меншу роль в історії Чину відіграли наступні капітули, які від 1624 р., на основі декрету папської Конгрегації Поширення віри²⁰, мали законодавчу владу²¹. Цей декрет у 1631 р. потвердив папа Урбан VIII. У ньому сказано, що Василіяни можуть збиратися на генеральні капітули кожних чотири роки «і на них укладати розумні конституції і статuti, які не суперечили б священним канонам, соборовим декретам та апостольським конституціям»²².

У згаданому вище декреті право затвердження Правил і Конституцій було застережене самому Римському Архирееві. Проте, щоб монаша карність не зазнавала шкоди, капітульні конституції мали зобов'язувати монахів одразу після їх прийняття. Відтоді василіянські капітули отримали з Рима не тільки схвалення, але й законодавчу та судову владу. На них монахи укладали собі нові конституції і, відповідно до потреби, касували попередні, як також карали переступи та зловживання²³. А

²⁰ Далі скорочено: Конгрегація ПВ.

²¹ ASCPF, vol. I, p. 24.

²² DPR, vol. I, p. 481, n. 411.

²³ Wojnar Meletius, *De Capitulis Basilianorum*, p. 95-98.

капітульні постанови, звані конституціями, ставали правосильними й нормували життя Чину.

Василіянські капітули важливі не тільки тому, що на них ченці мали право укладати і вносити зміни у свої закони, але ще й тому, що це були своєрідні малі собори Унійної церкви. У них брали активну участь митрополит і єпископи, головна управа Чину (протоархимандрит з консульторами і секретарем), архимандрити, ігумени, обрані на капітулу делегати монастирів та деякі інші ченці, яких допускали до участі в капітулі. Наприклад, у Новгородоцькій капітулі 1703 р. брали участь особливо заслужені ченці.

На капітулах обговорювалися не тільки теми, які торкалися монашого правопорядку, але й ті, які охоплювали справи Унійної церкви. Саме тому, василіянські капітули мають також немало джерельну історичну вартість.

Як відомо, митрополит Йосиф взував на конституціях латинських чинів і запозичив немало правил від єзуїтів. Тому василіянські капітули мають юридичний характер притаманний латинським чинам. Під цим оглядом їх аналізує василіянин Мелетій Войнар²⁴.

Час і кількість капітул (1617-1736)

Хоча перша капітула постановила, що «з'їзди» повинні відбуватися щотири роки, то конкретні історичні обставини не раз вирішували інакше. Ще за життя митрополита Йосифа цієї постанови, винесеної на першій капітулі, не дотримувалися. А причина була та, що капітули скликалися не тільки для обговорення дисциплінарних питань чи виборів протоархимандрита й генеральних консульторів, але і для вирішення термінових справ, як це було 1623 р., коли виникла загроза переходу багатьох василіян до латинських чинів. В історії Василіянського чину іноді бували такі важкі періоди, коли монахам доводилося збиратися на капітулу щороку (наприклад, у 1656, 1657, 1658 рр.), а то й по два рази на рік, як у 1661 і 1667 рр.

Для проглядності нижче подаємо таблицю капітул першого періоду – від 1617 до 1736 р. Усіх генеральних капітул у тому часі було 32,

²⁴ Там само.

не враховуючи чотирьох антикапітул²⁵. Коли розподілити це число на перший період існування Чину, що тривав 126 років, виходить по одній капітулі на кожних чотири роки.

Про спосіб проведення кожної капітули розповідають протоколи, які збереглися майже в цілості. Ось список капітул:

1. Новгородовицька	1617	17. Віленська	1667
2. Лавришівська	1621	18. Новгородоцька	1671
3. Рутська	1623	19. Жировицька	1675
4. Лавришівська	1626	20. Жировицька	1679
5. Жировицько-Фалемицька	1629	<i>Мінська антикапітула</i>	1683
6. Віленська	1636	<i>Новгородоцька антикапітула</i>	1684
7. Віленська	1642 ²⁶	21. Новгородоцька	1686
8. Віленська	1650	22. Мінська	1690
9. Мінська	1652	23. Жировицька	1694
10. Тороканська	1656	24. Битенська	1698
11. Битенська	1657	25. Новгородоцька	1703
12. Жировицька	1658	26. Більська	1709
13. Жировицька	1659	27. Віленська	1713
<i>Супрасльська антикапітула</i>	1661	28. Новгородоцька	1717
14. Тороканська (6-9 II)	1661	29. Новгородоцька	1719
15. Жировицька (19-27 XII)	1661	30. Битенська	1726
<i>Супрасльська антикапітула</i>	1665	31. Новгородоцька	1730
16. Берестейська	1667	32. Битенська	1736

Скликання і проведення капітул до 1736 р.

Згідно з постановою першої капітули, митрополитові належало право скликати виборчу капітулу після смерті протоархимандрита²⁷, а

²⁵ Антикапітули – це неправно скликані або проведені капітули. Їх було 4: Супрасльських дві – 1661 і 1665 рр., Мінська – 1683 р. і Новгородоцька – 1684 р.

²⁶ Протоколу цієї капітули досі не знайдено.

²⁷ Капітула I (1617), Засідання 4 (22 VII), ч. 20.

звичайну – кожних чотири роки повинен був скликати протоархимандрит²⁸. З актів Віленської капітули 1636 р. виходить, що вже за життя митрополита Йосифа звичайну капітулу скликали разом митрополит і протоархимандрит²⁹.

У той час, коли протоархимандритами були митрополити (1637-1654; 1665-1674), оголошуючи скликання капітули, вони не уточнювали у своїх обіжниках, яким правом вони їх скликають. Під час вакантності митрополії (1655-1665) капітули скликали генеральні консультори (1656-1661) і провінціал (1657-1661). У 1667 р., з доручення Апостольського престолу, про скликання капітули оголосив нунцій Антоніо Пінятелі, а в 1675 р., після смерті митрополита Гавриїла Коленди, який був одночасно протоархимандритом, його наступник – митрополит Кипріян Жоховський. Коли 1679 р. закінчувався термін протоархимандритства Пахомія Огілевича, обраного із звичайних монахів (не єпископів), митрополит Кипріян розіслав повідомлення до монастирів і до єпископів, в якому відстоює право та юрисдикцію як митрополита скликати монашій капітули³⁰.

Від 1683 р. василіяни заперечують, що право скликати генеральні капітули належить митрополитові на підставі постанови першої капітули (1617 р.), в якій сказано: «Час і місце генеральної капітули, яка має відбуватися кожних чотири роки, буде визначати сам протоархимандрит, без митрополита...»³¹. Митрополит Кипріян уважав, що ця постанова неможлива до виконання: «Бо як звичайний монах, – запитував він – обраний на чотири роки, буде скликати на капітулу митрополита і єпископів?»³². Взаємні спори між митрополитом і василіянами цієї справи не розв'язали, тому Конгрегація ПВ у 1685 р. наказала нунцієві Опіцію Паллавічіні скликати нову капітулу, щоб упорядкувати василіянські конституції.

²⁸ Там само, ч. 19.

²⁹ Капітула VI (1636), с. 34. Див. Wojnar M., *De Capitulis Basilianorum*, с. 95-98; Blażejowskyj Dmytro, *De potestate Metropolitanorum Kioviensium in clerum Regularem (1595-1805)*, Romae 1973, с. 28-38.

³⁰ Капітула XX (1679), АС, т. XII (1900), с. 114.

³¹ Капітула I (1617), Засідання 4 (22 VII), ч. 19.

³² ЕМ, vol. III, с. 84.

На Новгородоцькій капітулі 1686 р. митрополит Кипріян уклав із Чином «Угоду», що «капітули буде скликати протоархимандрит, порадившись із митрополитом про час і місце їх проведення. З умовою, що запрошення на капітулу для єпископів повинні мати підпис і печатку митрополита і протоархимандрита»³³. Відтоді кожен капітулу скликали разом митрополит і протоархимандрит.

Василіянські капітули відбувалися звичайно в більших і багатших монастирях, які могли прийняти таку кількість осіб. У них брали участь: митрополит разом з єпископами Київської унійної митрополії, протоархимандрит з консульторами і секретарем, архимандрити й настоятелі монастирів та обрані на капітулу делегати.

Згадані вище особи були зобов'язані брати участь у капітулі. Хто без важливої причини не прибув, був покараний. Наприклад, на Віленській капітулі 1636 р. настоятеля мінського монастиря усунуто зі становища за невиправдану неприсутність³⁴. У наступних капітулах на відсутніх накладалися грошові кари.

У першому періоді існування Чину василіянські капітули відбувались у присутності таких урядовців³⁵:

1) *Митрополит* – був головою капітули і при виборі протоархимандрита мав право на два голоси.

2) *Бідель* – дбав про зовнішній порядок; його обирала капітула і він пильнував, щоб сесії починались і закінчувались у визначений час; щоб капітульні отці займали місця у своєму порядку; щоб ніхто чужий не входив до капітульного залу тощо.

3) *Капітульний нотар* – складав протокол.

4) *Капітульні судді* – виносили рішення в імені капітули у спірних питаннях цілого Чину; їхнє число не було визначене; інколи було їх два, а інколи й більше.

5) *Інквізитори пропозицій* – їхнім завданням було збирати пропозиції делегатів та вирішувати, котрі справи ставити на пленум капітули, а

³³ Капітула XXI (1686), Засідання 4 (6 VIII), АС, т. XII (1900), с. 123.

³⁴ Капітула VI (1636), Засідання 2 (22 VII).

³⁵ Назви урядовців відповідали тодішній церковній латинськомовній термінології.

котрі полагоджувати іншим способом; було їх два, чотири, а то й шість, відповідно до кількості пропозицій на даній капітулі.

6) *Капітульні сповідники* – капітула обирала двох або трьох сповідників і на початку капітули всі її учасники сповідалися і приймали святе Причастя.

7) *Скрутатори* – призначалися перед виборами протоархимандрита (чи провінціала); їхнім завданням було збирати голоси, перевіряти їх, рахувати разом з головою капітули і негайно проголошувати результат. Скрутаторів, звичайно, було трьох.

До 1667 р. капітульні отці займали місця в залі в такому порядку: посередині сидів митрополит, який у тому часі був протоархимандритом, по його правиці єпископи і архимандрити, а ліворуч генеральний вікарій Чину і генеральні консултатори. Після 1686 р. цей порядок змінено: «1. Посередині сидів митрополит; 2. далі єпископи-архимандрити за давністю фундацій своїх архимандрій; 3. протоархимандрит з генеральними консултаторами; 4. архимандрити за давністю фундацій своїх архимандрій; 5. настоятелі монастирів, також за давністю фундацій; 6. делегати від монастирів за давністю фундацій своїх монастирів»³⁶.

Капітули скликалися не тільки для вибору протоархимандрита чи генеральних консулторів, але й для обговорення різних справ Чину, а навіть Церкви. У нас нема змоги описати точно, як відбувалися капітули до 1686 р., бо з протоколів бачимо, що кожна чимось відрізняється від іншої. Проте знаємо, що були норми для вибору протоархимандрита, складені ще у 1617 р., але про них почали згадувати і їх дотримуватися щойно від 1661 року³⁷, коли генеральна капітула вперше відбувалася без участі митрополита. Що ж до обговорення різних справ, то їх часом представляв митрополит-протоархимандрит вже з готовими рішеннями; але у більшості випадків різні монастирі присилали свої пропозиції чи особисті прохання.

На Новгородській капітулі 1686 р. усталено порядок нарад: 1) обговорення і вирішення різних пропозицій, зібраних на початку капітули; 2) вибір протоархимандрита і членів управи Чину.

³⁶ Wojnar M., *De Capitulis Basilianorum*, p. 79-80.

³⁷ Капітула XIV (1661), Засідання 3 (20 XII), АС, т. XII (1900), с. 66.

Вибори протоархимандрита відбувалися так: 1) На одній із сесій визначався день вибору і тоді зачитували перший розділ із «Зауваг про вибір Протоархимандрита»³⁸: про те, що вимагається від протоархимандрита, і про його обов'язки; 2) потім залишали три дні, поєднані з молитвою і постом для призадуми голосуючих та збирання ними інформації; 3) у сам день вибору була Літургія, на якій усі мали приступити до св. Причастя; 4) перед самим вибором, після молитви про просвічення Святого Духа, голова капітули попереджав, що треба обрати гідного протоархимандрита, і звільняв від усіх цензур і всіх порушень приписів; 5) капітула обирала скрутаторів, які роздавали карточки для голосування і збирали голоси; 6) збирання голосів починалося від митрополита, який мав право на два голоси; 7) коли скрутатори зібрали карточки, голова капітули разом з ними рахував голоси; 8) хто отримав відносну більшість голосів, – ставав протоархимандритом. Коли ту саму кількість голосів отримували двоє, то за обраного вважали того, за кого віддав свої голоси митрополит; 9) зараз же після вибору протоархимандрит складав присягу на руки митрополита, згідно з окремим зразком, тримаючи руку на Євангелії; 10) після присяги новообраний протоархимандрит отримував благословення від митрополита, цілував його руку і вітався з усіма капітульними отцями³⁹. Такою процедура була до 1736 р.

Історія капітульних протоколів (1617-1736)

Нам відомі три збірки протоколів василіянських капітул, що походять з кінця XVII і початку XVIII ст. Перша – це рукопис о. Йосифа П'єткевича, який у 1676 р. зібрав разом всі протоколи капітул такою мовою, якою вони йому потрапили до рук, але її не видано друком⁴⁰. Другу збірку уклав митрополит Лев Кишка, коли був головним секретарем Чину. Він переклав протоколи василіянських капітул від 1617 по 1709 р.

³⁸ «Observanda circa electionem Protoarchimandritae», АС, т. XII (1900): с. 176-182; переклад на українську мову («Правила, які треба зберігати під час виборів Протоархимандрита і виборчої генеральної капітули, як також звичайної капітули»), див. «Додаток VII», с. 468.

³⁹ Там само.

⁴⁰ Збірка о. Йосифа П'єткевича зберігається в Санкт-Петербурзькому філіалі Інституту російської історії РАН, кол. 52, томи 263, 263, 264 і 327.

на польську мову і вона була опублікована⁴¹. А третю збірку всіх протоколів до 1730 р. латинською мовою виготовив о. Венедикт Трулевич і вона зберігається у Санкт-Петербурзі⁴².

Історія виникнення двох перших збірок (П'єткевича і Кишки) подана на вступі до «*Capitulorum volumen Polonicum*», виданої як XII том АС⁴³. Подаємо її в скороченні, бо вона цінна для кожного, хто цікавиться історією Василянського чину.

Із вступного слова «До читача із чернецтва» довідуємося, що від самих початків були намагання зібрати всі капітульні акти в одну цілість, але через воєнні лихоліття і непорозуміння Чину з Єрархією все обернулося внівець. Тільки по монастирських бібліотеках, а особливо у трьох: віленській, жировицькій і битенській – залишилися, частково, ті чи інші капітульні протоколи. «Аж десь біля 1676 року отець Йосиф П'єткевич, настоятель Битенського монастиря, обраний секретарем Чину на Віленській капітулі 1675 р., дбаючи про спільне добро Чину і про св. З'єднання, доклав усіх зусиль і, то тут, то там, зібрав поодинокі примірники капітул, що відбулися перед тим, а також інші акти св. З'єднання і Чину, і списав це все в одну книгу. У ту саму книгу він записував і наступні капітули, зберігаючи їх у своєму секретаріаті. Однак, вписував він у ту книгу такою мовою, якою вони йому потрапляли до рук: деякі, в основному шість перших – руською мовою, деякі – латинською, інші – польською. Так вписував він протоколи аж до Жировицької капітули 1694 р., на якій обрано секретарем отця Йосафата Гуторовича»⁴⁴.

1. Збірка о. Йосифа П'єткевича

Ця збірка надзвичайно цінна, бо о. П'єткевич зібрав капітульні акти «такою мовою, якою вони йому потрапляли до рук». До неї ввійшло чимало протоколів з оригінальними підписами учасників капітул. Будучи членом головної управи Чину (генеральним секретарем – 1675-1694 рр., протоархимандритом – 1686-1690 рр. і довічним генеральним

⁴¹ АС, т. XII (1900).

⁴² Філіал Інституту російської історії РАН, кол. 52, т. 307.

⁴³ «Do czytelnika zakonnego», АС, т. XII (1900), с. 4-5.

⁴⁴ Там само, с. 4.

консультором – 1690-1708 рр.), він і наступні секретарі доповняли цю збірку і вона стала офіційною.

З цієї збірки зроблено декілька копій, тому що в капітульних протоколах мали потребу члени управи Чину, які проживали по різних монастирях. Вони користувалися ними зокрема під час спорів з митрополитом Кипріяном Жоховським, який на все вимагав документальних доказів. Коли 1683 р. Чин вислав до Рима генерального консультора отця Юрія Малієвського просити апостольського затвердження «василіянських конституцій»⁴⁵, то і він мабуть взяв із собою капітульні акти.

2. Збірка о. Лева Кишки.

Лев Кишка переклав на польську мову протоколи всіх капітул Чину до 1694 р., і виготовив речовий покажчик важливіших питань. Цю збірку згодом було виправлено на основі давнішої секретарської книги о. П'єткевича, і завірено її достовірність у Жировицях 4 травня 1703 року⁴⁶. Варто відмітити, що між тими, хто завіряв польський збірник Лева Кишки, на першому місці підписаний о. Йосиф П'єткевич, ініціатор і реалізатор першої збірки.

Коли 1711 р. Лев Кишка став володимирським єпископом, він доповнив свою збірку тими капітулами, на яких був присутній уже як протоархимандрит, тобто Новгородської 1703 р. і Більської 1709 р., та 25 січня 1712 р. завіряв її протоархимандричою печаткою. Цей висновок робимо на підставі свідчення пізнішого протоархимандрита, о. Полікарпа Мігуневича (1743-1747), який у цьому 1712 р. був особистим секретарем протоархимандрита Лева Кишки⁴⁷.

Із збірки капітул Лева Кишки зроблено декілька копій. Найвідоміша, якою користуємося, опублікована у Вільні 1900 р. в XII томі «Археоло-

⁴⁵ LNA, vol. XIII, p. 282-283.

⁴⁶ АС, т. XII (1900), с. 5.

⁴⁷ У документі, під яким стоїть власноручний підпис о. П. Мігуневича, читаємо: «Eruitur hoc ex Libro Capitulorum manu nobis notissima Ill.mi et R.mi Leonis Kiszka, protothronii et Protoarchimandritae, die 25 Ianuarii 1712 legalizato, autorizato ac penes Protoarchimandritale sigillum subscripto». Порівняй: «Praxis variorum instrumentorum, consensus etc.», *Österreichische Nationalbibliothek, Handschriftensammlung, series nova*, nr. 2800.

графического Сборника». Вона znana як «Capitulorum volumen Polonicum», тому що такий був титул цього рукопису⁴⁸.

Рукопис, надрукований в АС, належав о. Юліанові Завадському, бо після наведеного вище латинського заголовка залишилась дописка іншою рукою: «Rękopis x. Juliana Zawadzkiego in anno 1713»⁴⁹. Із вступу Ю. Крачковського довідуємося, що рукопис цих капітульних протоколів «був віднайдений у Жировицькому монастирі (Гродненської губернії, Слоніmsького повіту) державним радником О. В. Щербицьким, який належить до перших дослідників історії Василянського чину»⁵⁰. Рукопис о. Ю. Завадського закінчується «Правилами для Єпископів», що їх завірив у 1713 р. тодішній протоархимандрит, о. Василь Процевич⁵¹.

Текст, надрукований в АС, передруковуємо в цій публікації. Він подекуди не сходиться зі староруським текстом, бо в деяких місцях перекладач, мабуть, свідомо щось змінює, а відміності в інших місцях – це, мабуть, помилки редакторів АС. Специфічними є заголовки, які перекладач додав від себе, бо у староруському тексті вони відредатовані по-іншому.

3. Збірка о. Венедикта Трулевича⁵²

Третю збірку протоколів василянських капітул виготовив о. Венедикт Трулевич⁵³, який був римським прокуратором (1712-1726) і, повер-

⁴⁸ Повний титул цього рукопису такий: «Capitulorum volumen Polonicum. Post praefationem ac bullas pontificias, cum decreto Sacrae Congregationis de Propaganda Fide praemissas, continet: 1-mo. Ipsa capitula desinentia anno 1709. 2-do. Latinas Constitutiones monachorum capitulares saepe memoratas. 3-tio. Observanda circa electionem Protoarchimandritae et circa capitula. 4-to. Descriptionem status, quo res monasticae sub pluribus metropolitanis olim fuerunt. 5-to. Anticapitula duo. 6-to. Regulas episcoporum a Velamino collectas et indicem» (АС, т. XII (1900), с. 1).

⁴⁹ АС, т. XII (1900), с. 4.

⁵⁰ Там само, с. IX.

⁵¹ Там само, с. 210.

⁵² Зберігається у Філіалі Інституту російської історії РАН, кол. 52, т. 307.

⁵³ Отець Венедикт Трулевич, ЧСВВ, студіював у Папській Грецькій колегії св. Атанасія у Римі (1706-1713) і був прокуратором при Апостольській Столиці Київської митрополії і Василянського чину (1713-1726). Після 1726 р. був ігуме-

таючись з Рима додому, привіз ті документи Чину, що їх у 1720 р. забрав із собою Максиміліан Вітринський, усунений протоархимандрит, коли їхав до Рима. Між цими документами, був рукопис, у шкіряній оправі, що його Вітринський передав на збереження Конгрегації ПВ⁵⁴. У ньому були протоколи всіх капітул з підписами й печатками Чину. Бракувало тільки протоколу останньої капітули (Новгородоцької 1719 р.), на якій якраз був усунений з уряду о. М. Вітринський⁵⁵.

Коли о. Трулевич перекладав вступ до василіянських капітул, у заголовку «До читача із чернецтва» при кінці додав, що він «привіз із собою на батьківщину завірену покійним Холмським єпископом Яковом [Сушею] книгу, в якій знаходяться шість перших генеральних капітул Чину, Правила виборів протоархимандрита...» і перерахував інші документи. За час свого ігуменства в Жировицькому монастирі він, «дотримуючись стилю перших шістьох генеральних конгрегацій, постарався перекласти всі латинською мовою, додаючи буллі та бреве Римських Понтифіків...»⁵⁶.

ном Жировицького монастиря, а також консультором і протоконсультором василіянської Провінції Пресвятої Тройці. Помер, правдоподібно, 1739 р. у Жировицях.

⁵⁴ APF, SC, *Moscovia-Polonia-Ruteni*, vol. 4, fol. 399. У 1723 р. Конгрегація віддала о. Вітринському всі документи. Пор. *Congregationes particulares Ecclesiam Catholicam Ucrainae et Bielarusjae spectantes*, vol. I, ed. Welykyj A. Romae 1956, p. 193). А він, повертаючись додому, залишив їх у Вроцлаві на зберігання Крістіанові Гріму. На прохання Конгрегації ПВ Віденський нунцій ті документи розшукав, і коли о. Венедикт Трулевич повертався з Риму, Вроцлавський єпископ йому їх вручив (*Litterae S. C. de Propaganda Fide...*, vol. III, c. 283, 292).

⁵⁵ APF, SC, *Moscovia-Polonia-Ruteni*, vol. 4, fol. 399.

⁵⁶ Трулевич переписав усе в один том і назвав його: «*Liber Congregationum seu Capitulum generalium nec non Bullarum et Brevium Pontificum Romanorum in variis materiis concernens Ordinem S. Basilii Magni nationis Ruthenae, Decretorum etiam Sancti Officii, decretorum Congregationis Episcoporum et Regularium, S. Congregationis de Propaganda Fide et Rituum et aliorum Tribunalium Urbis in eiusdem supradicti Ordinis diversis negotiis anno 1729 in hunc modum redactus et idioma Latino conscriptus per Patrem Benedictum Trulewicz, Ordinis Sancti Basilii Magni consultorem, superiorem pro tunc Żyrowicensensem*». Ця збірка зберігається у Філіалі Інституту російської історії РАН, кол. 52, том 307.

Крім згаданих вище збірок, копії капітульних протоколів і постанов зберігаються в різних архівах і бібліотеках Росії, України, Білорусі, Литви та інших країн. У ватиканських архівах знаходяться протоколи декількох капітул кінця XVII ст., але це не повні протоколи, а їх обширні синтези⁵⁷.

На сьогоднішній день не вистачає тільки протоколів Віленської капітули, яка відбулася в особливих обставинах у 1642 р. У книзі капітул, виданій в АС, читаємо: «Ці дві капітули [з 1642 і 1646 рр.] в Чині не знаходяться, але мусять бути затаєні в митрополичому архіві, бо в них описані Правила Митрополитам і Єпископам, із залежністю їх від Чину»⁵⁸. Щодо Віленської капітули з 1642 р., – ця заувага правильна, але щодо Віленської з 1646 р., – помилкова, бо такої капітули у Вільні в цьому році не було⁵⁹.

⁵⁷ У ватиканських архівах і бібліотеках бачив я протоколи таких капітул: Жировицької (1658 р.), по-польськи, в цілості (BAV, Vaticani latini, vol. 8684, ff. 69-70); Жировицької (1675), ширший синтез, латинська мова (APF, SC, Moscovia-Polonia-Ruteni, vol. II, ff. 24-26); Новгородської (1686 р.), лат. мова, з пропуском (APF, CP, vol. 29, ff. 296-300); Більської (1709), лат. мова, синтез (APF, SC, Moscovia-Polonia-Ruteni, vol. 3, ff. 297-305; APF, CG, vol. 573, ff. 185-191).

⁵⁸ АС, т. XII (1900), с. 46.

⁵⁹ Див. Підручний П., ЧСВВ, «Василіянський Чин від Берестейського з'єднання (1596) до 1743 року», у: *Нарис історії...*, с. 141, примітка 209.

I.

ПЕРША ГЕНЕРАЛЬНА КАПІТУЛА

НОВГОРОДОВИЦЬКА

PIERWSZA KONGREGACJA GENERALNA

NOWOGRODOWICKA

CONGREGATIO GENERALIS PRIMA

NOVOGRODOVICENSIS

1617

У 1617 році, внаслідок реформи монашества у Київській митрополії, яку ініціював митрополит Йосиф Велямин Рутський, було вже біля 60 монахів василіян, які жили у п'ятьох монастирях (Вільно, Битень, Жировиці, Новгородок, Мінськ). Митрополит вирішив, отже, що надійшов відповідний момент для дальшого етапу цієї реформи. На день 20 липня 1617 р. він скликав до свого родинного маєтку в Новгородовичах настоятелів вищезгаданих монастирів та делегатів – представників від ченців на першу генеральну капітулу, яка тривала тиждень – від 20 до 26 липня за старим стилем.

Вже саме скликання монахів з різних монастирів на нараду, без участі єпархіального духовенства й мирян, було чимось новим. Другою новизною, яка мала історичне значення, було створення з тих монастирів «Віленської Конгрегації Пресвятої Тройці». Між п'ятьма згаданими монастирями постали нові, до того часу не знані відносини, відмінні від знаної перед тим «філіальної» залежності, – вони стали спільнотою окремих і рівних собі монастирів.

Головною метою цієї капітули було сформувати нову організаційну структуру та надати їй тривалу юридичну підставу. У першу чергу визначено причину, мету і спосіб діяння такого об'єднання монастирів, що зробив особисто митрополит Йосиф у промові на початку зборів.

Далі потрібно було встановити, яким буде відношення нової організації монастирів до митрополита і єпископів, визначити структуру влади в ній⁶⁰. Рішенням капітули було, що Чином буде керувати протоархимандрит, зі збереженням загальної влади митрополита. Крім того, прийнято рішення у справі генеральних капітул, радників протоархимандрита, та інших урядників у Чині.

Крім того, представлено також ряд правил внутрішнього життя. Введено чітке розрізнення між священиками та лаїками (братами без жодних свячень). Найважливішим було однак відчуття необхідності

⁶⁰ Назва «Конгрегація Пресвятої Тройці Василіянського чину» є наслідком переконання, що всі східні монастирі є василіянськими, а ченці – василіянами, тож вона виводиться від назви головного монастиря реформи – Віленського. Далі замість назви «Конгрегація» вживатимемо слово «Чин».

монашого ладу та прийняття реальних дій для його збереження (включно із системою покут, які в цілому Чині мали бути однакові).

Однообразність у зовнішній поведінці й одязі, внутрішньому порядку, звичаях і взагалі у всьому – стане одним з основних елементів будування тотожності Чину, що, як побачимо, було присутнє вже на цій першій капітулі, але також і на чергових. Проте, основою тотожності Чину мали бути правила, тому митрополит на капітулі представив «Спільні правила», які сам уклав, а в подальшому ці правила мали доповнюватись та вдосконалюватись.

Цікаво, що вже на першій капітулі Рутський категорично настоював на збереженні традиційної для східного монашества цілковитої стриманості від споживання м'яса, і на це митрополит за свого життя, попри різні натиски, так і не дозволив. Уже на першій капітулі можна побачити інші труднощі, яким Рутський своїм авторитетом зміг запобігти, а які досягли Чин після його смерті.

Абсолютною новизною було введення четвертого обіту не старатися про жодні церковні гідності. Мабуть, однією з основних думок митрополита Йосифа, яка реалізувалась на цій капітулі, було його особисте переконання про необхідність використання монахів у служінні Церкві. Тому було порушене питання про необхідність ведення шкіл і семінарії, душпастирської праці.

Крім різниць у доступних нам текстах протоколів, які походять зі специфіки мови, дрібних помилок, чи інтерпретації перекладача, знаходимо також – мабуть свідомі – пропущення. І так, в латинському варіанті перекладач дійшов до висновку, що не потрібно подавати фрагменту про лазні (Засідання 8, ч. 36), про будову муру у Вільнюсі (Засідання 9, ч. 37). З черги, в польському перекладі зовсім не згадані Засідання 10 і 11 (25 VII). «Розпорядок дня» і «Меморіал» у польському перекладі подані при кінці протоколу, в латинському – на початку, а в староруському їх зовсім немає.

Перша Генеральна Капітула⁶¹ Новгородовицька (1617 р.)

РНБ СПб, рук. отдел, Q I, N. 60, арк. 1-11.

ЇС + ХС

[Іншою рукою на правому полі:] Congregatio 1-a Anno 1617 – Julii 20⁶²
Во имя Отца и Сына и Святого Духа.

[Іншою рукою:] *Prima Congregatio innovatae Religionis S. Basilii Magni per s. mem. Josephum Welamin Rutski, cuius hic est in aliquot locis, dum scilicet corri-geret Constitutiones, manu scriptio. Sic testor ego Simeon*⁶³.

[Іншою рукою:] *Haec notatio ad marginem, manu huius sancti Viri propria, scripta huc est apposita*⁶⁴.

[1]. Року от Нарожения Христова 1617 созвани есьмо были со всѣх монастыров Згромажения нашего, меновите, з монастыра Виленского, Новгородского, Минского, Жыровицкого и Бытенского, Старшыє тых

⁶¹ Тут і надалі під словом «капітула» треба розуміти: «зібрання», «з'їзд», «собор». «Генеральними» конгрегаціями, тобто капітулами (Congregationes generales), вони називаються в латинському перекладі о. Венедикта Трулевича.

⁶² Староруський текст не має свого заголовку, лише монограму і цей латинський заголовок на правого полі рукопису.

⁶³ Це, мабуть, о. Симеон Яцкевич, що був присутній на III капітулі (1623 р.), і якого в Чині і поза ним уважали великим святцем. Нунцій Джованні Торрес у 1647 р. пропонував його на митрополичого помічника, «бо він славний в цих сторонах через свою доброту й чесне життя» (див. LNA, vol. VI, с. 234). У Львівській національній науковій бібліотеці ім. В. Стефаника (далі = ЛННБ), Монастирі Василіан (далі = МВ), оп. 3, у томі 296/1310, зберігаються тексти капітул староруською мовою з років: 1623, 1626 і 1636, що їх завірив єпископ Яків Суша, відмічаючи, що різні записки на полях робив о. Симеон («Manu R.P. Simeonis»), який в 1649 р. жив у Битенському монастирі (арк. 17).

⁶⁴ Усі латинські тексти, дописані іншою рукою, подано нижче в перекладі цієї ж Капітули українською мовою.

монастиров, а з нѣкоторых и отцове од Преосвященного отца нашего кир Іосифа, до фолварку Єго Милости Новгородович⁶⁵, на память свєтого пророка Ілии на день 20 місяца юля по старому, гдєсмыся со всѣх поменєных монастыров зєхали в навєчєриє того свята, то єсть дєвєтнадцатого юля в суботу.

[2]. Того дня при бытности всѣх нас отправовалася Вєчєрня по обычаю. По Вєчєрні Єго Милость начал Молебєн, которий всѣ собором отправовалисьмо, и молитва от Єго Милости на призываніє Святого Духа чытана была. Потом з Євангєлія радowego недєлного назавтриє припадающого, повчєніє Єго Милость чынил, стосуючи ку той справѣ которая се на потом отправоват мѣла. І так во имя Святоє и Жывоначалное (*арк. 1 зв.*) Тройцы, на чєсть первого началніка чыну нашего Светого Ілии, первое чыну законного по уставу Светого Отца нашего Василия рєновати начынающєє Собраніє началось.

[3]. По поучєнію зараз способ засєданя, зачынаня и одправованя бесѣд законных от Єго Милости поданный єсть. А жєбысмы тым способнейшымы до порады духовное были, обводал Єго Милость, жєбы каждый з нас на кождый день на Службѣ Божой причащался, и роспис часу, што мы каждой години чынит мѣли, на писме всѣм до чытаня поданы, и потом на певным мѣсцу до стєны прибитый єсть и один з братіи поставлен на тоє, жєбы звонком знак давал: кгда одна забава кончити, другая зачынатися мѣла.

[4]. Наконєц тогож дня през карточки закритые обраны суть два депутатове, до которых отцове приходыти, и то што кому потребно видилося быти, жєбы пред тым згромажєнєм прєложено было, им прєложити, а они написат и што быся им видило до сполное порады всего згромажєня належашого, подати мѣли. Тымжє способом обраный и писар.

[5]. А жєбысмы достатєчную вѣдомость мѣли о том, штося в иншых порадных Законах дѣєт, одержал Єго Милость усиленно (*арк. 2*) прозбою своєю, у провинцьєла отцов Єзуитов, жє до тоє справы нашое зєслал нам двух головных богословов, людєй в духу добре цвичоных, а

⁶⁵ В іншому староруському протоколі цієї капітули подано «Новгородовичі»; див. СПБІИ РАН, т. 307 (дело 11.2.4), с. 238. Див. також «Нагородовичі» в Українській Вікіпедії.

нашому набоженству прихилных, которых ужилисмо, жебы при каждом засѣданю нашом были, не для того, жебыся в справах наших намовляли з нами, але для того, жебы здане свое повѣдали, кгда в чом пытаны будут.

Месаца юлия 20 дня.

[6]. В неделю по Утрени кождый се до святого Причастия и до далших справ, яко кому Господь Бог подал, готовался. А тым часом, што перед Службою Божею часу было, справилося от Его Милости з депутатами на списованю пунктов намов наших пришлых, которие тым способом и порядком списаны были⁶⁶:

1. Початок и поступок споражения нового монастыров наших и до якого конца тые речи так провадимо?
2. Чы один мает быти головный Старший, которому бы подлегал увесь Закон наш?
3. Кто такий мает быт, которому подлегали бы все?
4. Што за споражене межы подлежающими?
5. Если Протоархимандрита может быть Владыкою?
6. Кто мает обрат Протоархимандриту? Што за способ обирания его?
7. Чы мает быть доживотный?
8. О (*арк. 2 зв.*) отцах соборовых головных, приданных для порады Протоовиды⁶⁷.
9. Старшого в каждом монастырѣ назначати хто мает?
10. Где мает мешкати Протоархимандрит, и откул кошт на дороги его?
11. Зезды головные хто складат мает?
12. По смерти Протоархимандриты, што за чын в Законе и хто мает зывати на обѣране нового Прота⁶⁸?
13. Який звязок Закону будет з Митрополитами, и што за упевнене того?
14. Што за звязок Закону будет з Єпископами?

⁶⁶ Матеріал пунктів у староруському, польському й латинському в текстах розміщений по-різному, але зміст той самий.

⁶⁷ «Протоовид», тобто Протоархимандрит.

⁶⁸ «Прот»– скорочення слова «Протоархимандрит».

15. О чыненю четвертого шлюбу в Законѣ.
16. О припадках сумненя задержаных.
17. Што чынити з некарными?
18. О упокореню ляиков.
19. Одкул кошт на преслане од одного монастыра до другого братии або на иншыє мѣстца?
20. Же маєт быти особливая школа законная для братии.
21. О дохоженю спадков на братию припадающих.
22. О личбе, яка маєт быти по монастырах братии.
23. Фундация Красноборская.
24. Монастырок в Кременцу.
25. Монастыр Городенский.
26. Монастырки Овруцкие.
27. (арк. 3) Школы наши для свѣцких.
28. Выпроважене лазни з Закону.
29. Чытане, объясненя и оголошене Устав общих законных.
30. Чытане объяснене, и оглашене Устав особных урядников монастырских.
31. Описане одежды законной.
32. Трудности ку розвезаню от братии поданыє.

Месаца юлия. 20 дня – бесѣда 1.

[7]. *Zelus, sollicitudo, industria s. mem. Metropolitanæ Rutski in promovendo bono Religionis*⁶⁹.

В неделю. По Вечерні на мѣсцу до засѣданя уготованом, Господу Богу колѣно преклонивши и помолившеся, обапол засѣлисмо, маючи посреди нас святое Христово Євангеліє, а при ним Архиерея Руское области сядящего, од которого то до нас мовлено было, же до справованя Закону потребные суть везды головные, которые у нас до тых часов не были, же ледве з отцев был который бы ся еще науками не бавил. Те-

⁶⁹ Починаючи від цього запису, всі латинські тексти, що є синтезом параграфа чи параграфів, писала на полях інша рука. Ми подаємо їх згідно з оригіналом, але перед текстом. Переклад цих нотаток подано в протоколі українською мовою.

пер зась на далшый час одкладати неспособно, а подобно и шкодливо было. Для того, же нѣкоторые з них мѣли свое трудности и вонпливости, невѣдаючи, што за споражене потом мает быти Закону нашего. Нѣкоторые мѣли вонпливость в уставах законных, нѣкоторые тревожилися, невѣдаючи до якого конца провадится (арк. 3 зв.) такое споражене Закону нашего, иным иншое на памет приходило, в жытию и в справах их затруднене чинило, што все иж походило з невѣдомости. Для того зезвавши до громады тых, которих ся созвати могло, до вѣдомости всѣх нас его Милость приводил, иж конец справ тых есть хвала Божая.

Сродок засе на розмножене ее од нас взятый есть: направа стану духовного. Стан духовный иначей ся направит немог, только през направу Закону, меновите в набоженствѣ кгрецком, в которим все духовенство чеснейшее берется з Закону. До направы Закону потреба было личбы якоуж колвек. Тая не могла быть з старих, только з молодых. З молодых Закон направитися не мог, ажбы им впрод дано было выховане и цвичене законное так в духу, яко и в науках, для того о обоє старалося, и одержалося. Першое у отцов Кармелитов Босых в Краковѣ, але тоє до уживаня не пришло для того, же упатрова опасность Божая што иншого нам потребного.

Второе одержалося от отцов Єзуитов, и од ксенжей Бискупов в Калишу, в Пултовску, в Вилне и в Бронзберку. На конец за остатнею ездою до Рыму досконалется то обоє: одержало першое же за росказанем Старшого их мѣлисмо двух отцов их в духу досконалых⁷⁰, которие мешкали з нами и мешкати будут потул, покул вся братья цвичене духовное, порадне одправят.

Regulae Religionis transumptae ex Regulis S.P.N. Basilii M.

О (арк. 4). списаню устав законных такую справу давал, же их сам през долгий час збираючи з розных писм Отца светого списал и на кол-

⁷⁰ На полі дописано іншою рукою: «Symon Pruski i Stefan Kudaievski(?)». А. Гепен у житті св. Йосафата, на основі єзуїтських авторів, крім Симона Пруського, подає ім'я о. Андрія Конюського (Andreas Koniwski [Andrzej Koniński]) (Guépen Alphonse, *Un apôtre de l'Union des Églises au XVIIe siècle; Saint Josaphat et l'Église Greco-Slave en Pologne et en Russie*, t. I, Paris 1897», vol. I, c. 188).

ко головнейших тытулов для снаднѣйшого понятя и паметаня розделил, а стосовалося до тепершнего нашего жытия, в котором з потребности квалтовное душ, в набоженствѣ нашем погибающих, приходит нам старане духовное чынит не только о самых себе, але и о ближних, до чего потреба приспособятись розмаите, и для того и о том муселися уставы нѣкоторые писат, которых тамтые часы не потребовали, а нынешние потребуют; везже и в тым од науки св. Отца не одступовалося. Што иж обширне его Милость оказовал и объяснял увес час, который до бесѣды назначоны был стравил, для того не здалося того дня поступоват далей, только од писара чытаны были пункта, о которых дня завтрейшого бесѣда быти мѣла.

Месаца юлия 21. Вторая бесѣда.

[8]. Смотричи на Чын который есть в небѣ, где есть найвыжшым единым справцою сам Бог Вседержител, на чын, который в Церкви своей Господь наш Исус Христос постановил на земли, где единого начального Пастыра хотѣл мѣти, тот чын яко з рук Бога Самого принявши, и мы в Законѣ нашем мѣти хотим, жебы един был найвыжшым справцою.

[9]. *Metropolita super puncta et statuta a Religione sibi tradita, iurare debet.*

Видячы же Митрополите Киевскому от Бога и Намѣсника (арк. 4 зв.) его всее вселенное данный есть дозор над всѣми не только в предѣле его, але и по предѣлах всѣх Епископов Руское земли будущими и над Епископами Самыми, над всѣм духовенством законным и свѣцким, для того и мы справованю его подлегати хочемо, не только взглядом благословенства и чыну церковного, але и взглядом справ наших внутрних и чыну законного, толькож потребно быти розумѣем, жебы мѣл певные свое обовязки и уставы от Закону поданые и от него поприсежонные, яко бы такая зверхность Законови на потом не шкодила, которые уставы на пришлом дасть ли Бог везде нашем головном на писме поданы будут.

[10]. *Praeter Metropolitam unus e Religiosis intimus et immediatus debet esse Director Religionis.*

Хотяж Митрополита будет найвышшим справцою Закону нашего, пред ся хотим мѣти одного спосродку себе, который бы завѣдовал, и

опатровал внутрне и не посредственне добро Закону нашего, не маючы иншоє жадное забавы на собѣ, только тую одну, всѣ монастырѣ наши обеждаючи и догледаючи доброго строения так в Старших, яко и в иншой братии, не мней в доходах монастырских, и во всѣм тым, штобы до задержаня и помноженя добра законного належало. Тому Старшему имя Протоархимандрит.

Бесѣда третяя того ж дня.

[11]. *Episcopus qualiscunque ille sit, eligi non debet in Protoarchimandritam; praeter aurigam, nullum famulitium habere debet Metropolita.*

Постерегаючи того, жебы так старшиє, яко и молодшиє со всякою уфностию без переказы в потребах своих утѣкаться могли до Протоархимандриты, яко до отца своего, постановляєм, жебы (арк. 5) не был епископом не только таким, который бы мѣл власные овцы свои, але ани надворным⁷¹. Так теж и челяди свѣцкое опруч возницы, жебы при собѣ, ани на мѣсцу, ани в дорозе не мѣл, только единого з отцов для помочи, а единого з братии ляйков для послушанія. А уставы ему писати потребно, и на пришлом дасть Бог згромаженю головном до вѣдомости всѣх привести.

[12]. *Protoarchimandritae electores sunt: Metropolita, Consultores, Superiores et Legati. Hos Superior cum professis insimul eligat. Vide Regulas generales de electione Protoarchimandritae, cap. 2, n. 7.*

Протоархимандрита маєт обѣрат Митрополита з Старшими всѣх монастыров з отцами соборовыми головными и з послами зо всѣх монастыров на то выслаными. Которих послов маєт обѣрати Старшии в кождым монастыре, со всѣми иноками шлюбными того монастыра. Способ обѣраня през карточки, за ким болш голосов, тот будет послом. Старший кождый голосов два мѣти маєт. Личба тых послов водлуг братии шлюбное, где их будет десет албо дванацят⁷² – выслат одного, где 30 албо болш – выслат двох, где 50 – трох, где болш хочбы и сто албо и над сто – чотыри, а не болш.

⁷¹ У латинському протоколі додано: «qui iuvet Metropolitam ad eius latus».

⁷² В іншому староруському протоколі: «двадцят» – СПБІИ РАН, т. 307 (дело 11.2.4), с. 243.

[13]. *Electores omnes et singuli iurant ante electionem.*

На початку обераня Протоархимандрити каждый з тих, што обьрати его будет присягнути мает, же того обьрати будет, кого найгоднѣйшого на тот урад быти розумѣет, а тую присягу сам в прод мает учыніти Митрополита. По ком будет болш голосов, тот будет Протоархимандритом. В том згромаженю один только Митрополита мѣти будет два голоса, а кождый инший по одному. Если бы обьдвѣ стороны ровные были, при которой будет (*арк. 5 зв.*) Митрополит, тая превышат будет.

[14]. *Protoarchimandrita sit advitalicius, secus, si fuerit scandalosus.*

Протоархимандрит мает быти доживотный⁷³, а если бы што указалося на него тяжкого Пана Бога и Закон ображающого, што ся меновите выразит в уставах, его, в тот час Митрополит, мает возват на зезд головный всѣх монастыров Старших и послов од тех монастыров способом вышей помененым мает его судит, а если винным укажется быти, зложит его с того стану и воддут вины скарати, а на томже зезде на мѣсце его иншого обрат.

[15]. *Consultores itidem advitalitii; unus semper praesens Protoarchimandritae. Uno decedente, statim alter succedere debet et quousque.*

Тот Прото мает мѣти при собѣ од тех обраных же Старших для перестереганя того, жебы он досит чинил урадови своему, а тех мает быти 4 и доживотных, один пры ним обецный, а три в инших монастырах, або посполу або поблизу себе, и тые могут быть Старшими монастыров, если потреба будет указовала. А еслибы пришло за узнанем Старшого и всего згромаженя на инший уряд им вступоват, который бы был на прешкодѣ урадови их, теды Прот зо згромаженем способом звыш помененым в обьраню их заховатися мает. А если бы который з них смертию зшод, тогды Прот сам с тыми трема позоста-

⁷³ Перекладач на латинську мову, о. Венедикт Трулевич, ЧСВВ, тут від себе дописав наступне речення: «Але це відкликано через противний звичай силою Декрету священної Конгрегації ПВ, який видано 4 жовтня 1624 р. в присутності Святішого Отця, і затверджено листом (бреве) Святішого Отця св. п. Урбана Папи VIII 20 серпня 1631 р., дозволяючи що чотири роки скликати Капітулу для вибору Головного настоятеля». На маргінесі хтось додав: «Цих слів немає».

лыми маєт обрати собѣ четвертого, аж до часу обраня звыклого всѣх Старшых законных и послов монастырских. А собранные отцеве, або его потвердит, албо иншого оберут.

[16]. *Superiores designare, eosdemque movere, Proti officium est cum consultoribus.*

Яко (арк. 6) Прот, так и товариши его мают мѣти уставы свое, которіє также на пришлом зезде головном до вѣдомости всѣх поданы быти мают. Старшого в каждом монастырѣ маєт обѣрат и назначат Прот, порадившия о том з отцами соборовыми головными. Тотже Прот каждого Старшого может отменит, коли му в Богу будєтєя видило, порадившия о том 4 выж поменєных, а посполите през лѣт 4 быти маєт кождый, хиба бы для потребы якоє иначе видѣлося в Пану Богу Старшому, в тот час и далее может его зоставити.

Того ж мєсаца 22. Бєсѣда 4.

[17]. *Protus potest esse⁷⁴ Superior principis monasterii. Eo absente vicarius maiori prae aliis gaudet autoritate.*

Протоархимандрит может быть Старшым одного головного монастыра, на котором бы всему Закону нашому болш належало. А кды выедет в обєзд всѣх монастыров, намѣстник его тамошний з болшою владзою, ниж иншыє намѣстники по иншых монастырах тым монастыром справовати будєт.

[18]. *Contributio itineraria e singulis monasteriis.*

На справу зась Протови, кды в обєзды або в потребах всего Закону на певное мѣсце ездєт, мают ся складати всѣ монастыри, водлут доходов каждого з них, о чом на зезде головном пришлом, ктрунтовнѣйшое постановленє быти маєт. А еслибы потреба грошей припала, взят Протови волно будєт в котором колвєк монастыру. А если бы в жадном монастыре не было, позычит, а потом за ознайменєм его всѣ монастырѣ през руки его отдати повинны будут.

⁷⁴ Старорусский, латинский і польский тексты різняться між собою, жививаючи різних граматичних форм: «повинен бути» або «может бути».

[19]. *Congregatio generalis singulis quadrigeniis aut citius indicenda per Protoarchimandritam sine Metropolita. Ubi futura Congregatio uno anno prius praecavendus eius loci Superior.*

Час и мѣсце зезду головного, который раз в чотыри год посполите быти маєт, сам Прот без Митрополиты складати маєт (*арк. 6 зв.*), а волно єму будет и борджей, кды потреба того укажет зложыти. А роком впрод Старшого того монастыра, в котором тоє собране наше будет, упоменути, и о личбѣ отцев иле ся их на тот час зезд сподевати маєт ознаймит, жебы тот Старшый зачасу на потреби до тоє справы належачие готовался. Тот зезд, яко ся зачынати, одправовати и кончити будет, уставы особливые на зезде дасть Бог пришлом до вѣдомости всѣх на писмѣ поданыи быти мают.

[20]. *Proto autem defuncto, Metropolita synodum promulgabit pro electione in locum defuncti, in opulentiori monasterio.*

По смерти Протоархимандриты, Сповѣдник его намѣстником головным и справцею всего Закону, аж до обраня нового Протоархимандриты, быти маєт. Тогде намѣстник о смерти Прота, Митрополите без омешканя ознаймит будет повинен, а Митрополита певный час и мѣсце в котором колвек з наших монастыров достатнѣйшым на обране нового Протоархимандриты зложыти может, постерегаючи того, абы тот урад долго не ваковал. А кды Митрополит на тот наш зезд приедет без громады, которая бы монастыреви тяжкая была⁷⁵.

[21]. *Coadiutor metropoliae, consultis Proto et eius Consiliariis, eligi deberet et iurare super eadem pacta Metropolitano porrecta a Religione.*

Иж Законови нашому велце на том належит, жебысмо Митрополиту мѣли стислым звязком з собою звезаного и такого, который бы хут мѣл до розмноженя Закону нашого, для того потребу быты розумѣм, жебы спосродку и от нас оберанный был, о што потреба бы се усилене старати у короля его Милости, у которого (*арк. 7*) то єсть в подаваню. А ели так лацно до того прийти не можем тыми часы, тот сродок Митрополите нашому тепершнему подаем, жебы он старался за живота своего якнайбордзей мѣти владыку надворного, которого коадютором

⁷⁵ У польському і латинському перекладах тут додано: «тоді переконаємося, що він робитиме це з пошаною і прибуде до своїх дітей як батько».

называют; обѣрати на тоє маєт порадившиися з Протом и з тыми, которіе будут при нем єго порадниками, в чом пошановат и Єпископов, которіе будут Згромаженя нашего, ажебы тая коадютория была з наступованем пришлым на митрополию. За чым он по смерти Митрополиты заезджат будет добра митрополии яко собѣ належашыє, и кроме всякого прекословия наступоват на митрополию. Томуж владыце надворному постаратися о привилей особный на тоє, жебы заезджал и всѣ владыцтва по смерти владык. Тот владыка надворный ним посветит-ся маєт быти присягою обовязанный до того всего, нашего Митрополита присягати будет, чого Прото досмотрѣти маєт.

[22]. *Qui et quomodo e religiosis ad Episcopatum promovendi? Protus cuilibet Episcopo religiosum probatum addat.*

Способ вязаня се нашего Закону з Єпископами здатся быти такий. Старатися о привилей у короля єго Милости на то, жебы владыцтва людем свѣцким даваны не были, только людем стану законного тым, которіе бы в Законѣ час який значный пожыли, и от Митрополиты залеце-не живота побожного и годности мѣли. Ку тому теж таким владыком пред посвященем их, Митрополита преложити маєт жебы знался быть завше члонком Закону, абы єго был оборонцою и (арк. 7 зв.) розмножителем в епископии своей. Наконец Прот каждому такому, который з нашего Згромаженя взят будет на митрополию або на епископию, придати маєт по одному отцу добре искусному, который бы постерегал того, што до живота законного належит.

[23]. *Quivis Religiosus in vel post professionem iurare tenetur super non ambiendo.*

Иж права духовныє и звычай давный в Церкви нашой єсть такий, жебы на достоинства духовныє браны были з стану законного, чого нам отменити нѣлза, и яко розумѣем неслушная. З другое зась стороны бо-ятися нам приходит, жебы тою дорогою хут до уряду духовных и стараня се о них, до братии Закону нашего не дошла, забѣгаючи тому постановляем и ухваляем, же каждый на всѣ потомныє часы, который шлюбы в Згромаженю нашем чынит будет, при иных звыклых шлюбах и тот чынити маєт, же жадных урадов ани монастырских, ани яких иных церковных, поготовю свѣцких искати або о них старатися буд отвористе, буд скрите сам през себе, ани през иншого не маєт. А если бы

ся того важыл, тым самым маѣт одпадат од всѣх справ монастырских. То естъ же обѣрати, або обраным быти на жадный уряд не может, и там где вся братия шлюбная волный свой голос маѣт, он его мѣти не может до смерти своей. А жебысмы самы и иншыѣ отцы и братия наша дома позосталые од того вынятыми не были, всѣ тот особый шлюб способом виж писаным на честь и на хвалу Господу Богу и небеспеченству душ наших власных, на укгрунтоване Закону нашего учынити найдалей (арк. 10) свята светого отца нашего Василия Великого близко припадаючого маѣмо, чого досмотрѣти поднялся в небитности ещѣ на тот час Прота преосвещенный отец Митрополит. А хто бы з нас на тот час того шлюбу не учынил, тот и напотом учынити будет повинен, иначе будет нам подезранный.

Тогож дня 22. Бесѣда 5.

[24]. *Casus reservati.*

Взявшы мы вѣдомость з давных дѣев церковных, также теж и што тепер по всѣх законах иншых заховует, же суть певные припадки сумнения, с которых не может розгрешит посполитый сповѣдник, только сам Старшый Закону, тоѣ и мы в Законѣ своем мѣти хотячы, меновите тыѣ припадки описалисмо и в уставы отца духовного вписалисмо. Што жебы до вѣдомости всей братии нашей пришло, Старшыѣ по монастырах оголосити маюут.

[25]. *Discoli iuxta leges puniantur. Incurribiles autem dimmittentur eorumdem votorum obligatione obstricti, sub Episcopo loci, ubi degent.*

На некарных хотяж суть уставы описаные, ведже и тою ухвалою нашою частью обясняем уставы вже описаные, частью обостреваем: хто колвек хочет выйти з Закону и просити о вызволене з его, або през свовольные поступки свое старане ся, жебы уприкрился Законову, а затым жебы выгнанным был, пушцати его не маѣм. Того за се, з котрым всѣх сродков водлут устав наших заживалося, а не поправуется, значное згоршене всѣм даѣт и неславу на Закон уволочает, выпустит его з Закону нашего позволяем. Вшакже то ему Старшыѣ преложыти маюут, же не естъ волный обовязком трох шлюбов, хотяж з неким умѣркованем убоства тым (арк. 8 зв.) способом, же может собѣ достават одежы и покарму,

вшакже не яко власного своего заживати. Чыстоты, которую во всѣм цѣло повинен ховат. Послушенство Єпископови тому, в которого епархии будет, отдавати повинен. А если бы тот, которого выпустит мают, мѣл шкодити хвалѣ Божой в посполитости або меновите Законови, зоставшы одступником вѣри албо инакшым своволником, такого в везеню держати потуд, поки головному собраню будется видило, и для того в монастырах наших головнѣйшых, а можнали во всѣх мает быть вязене на выступающих, всым знане.

Мѣсяца юлия 23. Бесѣда 6.

[26]. *Qualis debeat esse Laicorum condicio.*

О лаяках уставы писаныє приводит пилно до skutку; старати, жебы познали в яком стане их хочет мѣти Закон. Не допущати им учитися, хиба бы межы ними был так хто значный, которого бы пожиток в науках могл быти Законови; того Старшый позвалят не может, аж доложившия в том Прота. Мається полегку впроважат розности межы клериками а лаиками, в остатним сяданю до столу, в рекреации оделной, в иншом оденю, а жебы забав своих, до которих хто будет приставлений пилновал, не мешаючися з клериками; навет и в церкви иле может быт, жебы иншоє мѣсце од Старшого было им назначоное.

[27]. На каждом собраню головному мает быти пораховане межы монастырами о преслании братии з одного монастыра до (арк. 9) другого, так взглядом сукон и што до того належит, яко и взглядом стравных грошей. Тыє зась, которие ся выслают в потребѣ общой всего Згромажєня⁷⁶, мают мѣти от всего Згромажєня то, што потребно есть на такую выправу. А права кождый монастыр своим коштом отправовати мает.

[28]. *Schola pro Religiosis iunioribus.*

Хотяж добрая есть Старшым при каждом монастырѣ мѣти людей молодых для цвичєня так в рѣчах церковных, яко в жытию духовном, вшакже на розмножене Закону нашего потребно быти розумѣем, жебы особное где мѣсце было, на которым бы братия Закону нашего учила братию свою наук тых, до которих бы хто способным был, и которие ве званию нашему потребны суть. Способ братии того жытия школного и

⁷⁶ У латинському тексті: «цілого Чину і Згромадження».

все, што колвек до цвиченя их належит, написано есть в правилах Отца Светого, и от нас особно написано и объяснено водлуг теперешной нашой потребы.

Того ж дня. Бесѣда 7.

[29]. *Tria coenobia ordinatissima sint, e quibus norma vitae in caetera derivetur.*

Иж до доброго укгрунтованя Закону нашего пилно потребно быти розумѣемо, жебы фундации достатечные мѣли: [1] монастыр назначоный на искус до Закону новопринятых, [2] монастыр где ся братия учити будет. Потрете, монастыр, где жытие порадное законное и одправоване всѣх урадов монастырских в уставах описаных будет, одкул взор жытия на всѣ монастырѣ выходити мает, и тот монастыр потреба жебы мѣл братии много. Для того старатися маем, жебы (арк. 9 зв.) тым монастыром ни на чом несходило, што до скутку приведемо не так стараючися о новые наданя, которые еще в руках Божих суть, а нам зараз жыти порадне потреба. Яко стараючися, жебы то нас дошло, што водлуг права на нас належит, то есть спадки братии нашой шлюбной, которые по смерти родичов своих на них припадают. Вшакже в тым так ся поступоват мает, жебы и брат тот, на которого што спадает, зрозумѣл, же то есть найлѣпшыи шафунок маетности дочасное, кды ся отдаст Богу самому. Также теж жебы ся того доходило способами гладкими, без уприкренясе людем свѣцким и ославы законное, хот бы ся што значне упустити мѣло.

В монастыру Виленском на выплачене долгов и для будованя, без которого ся монастыр обыйти не может, мает быти личба пятнадцати братии, а свѣцких десяти, хиба бы одкул инуд припало надыховане болшое личбы. Также по иных монастырах наших, опроч дому искусу и дому, где ся братия учити будут, которые людные быти мусят, мают братия до часу в невеликой личбѣ быти, покул тые монастыры побудуются и уфундуют.

[30]. Преложено нам есть именем зацне урожоного пана Адама Хребтовича, же в имени своем Красном Бори фундует монастыр, в которм, яко он повѣдал, может ся выховат колконадцят братий, хотяж (арк. 10) воля наша не есть мѣти монастыров на мѣсцах безлюдных, але

иж мало або ледве што монастыров порадне укгрунтованых маємо, для того и того монастыра одкидати нездалося, меновите же может быть там на тот час школа законная, але пред се мѣсце до конца принято не есть.

[31]. Преложено нам теж есть, же княжата Збараские потребуют нас до двух монастыров своих, если позволят, жебы один с тых монастыров был в Кременцу, где вже именем нашим два брати мешкают, если будет можна, осмотрѣвши, монастыры принятыє послат до Кременца иншую братию, але жебы была такая, которая бы способная была жытию законному, оподад од Старших своих.

[32]. Иж на монастыр Городинский привилей одержанный есть на имя одного брата нашего, потребно быти розумѣем, жебы был выправленный на все Згромажене наше.

Месаца юлия 24. Бесѣда 8.

[33]. Три монастырки в Овручом наданы суть на семинариум виленское руское, которих и до тых часов ни сами не держымо, ни кого там от себе не маємо; учинити о тоє старане, якобы то до нашего держаня пришло; розумѣем бовѣм, же в тамтом краю глухом, где учителей так церковных, яко и школных нѣт, великая будет хвала Господу Богу.

[34]. Школы для свѣцких, коториесми зачали на двух мѣсцах (*арк. 10 зв.*), в Новогородку и в Минску, старатися маем, жебы не только задержаны, але и помножены были, и для того в Минску потребу быти розумѣем, жебы в школе латинской было розделене: одна выжшая, другая нижшая, и два учителя з братии нашеє, а в русской школѣ и свѣцкий дяк учыти может, вшакже, жебы подлегал одному з учителей школы латинской. Тых школ Старшыє тых монастыров доглядати мают, навежаючы их и довѣдаючыся о способѣ ученія, и о поступку хлопят в науце. А еслибы сам Старшый през себе учынити того не мог, тогда маєт то поручыт отцови которому, або брату до того способному.

[35]. А спораженье наук, то есть што маєт быть чытано и учено, што в которой школѣ, послано будет от Прота, в чом пострегат того потреба, жебы способ ученя нашего увезде был одинакий водлуг уставов особливых, коториє на пришлод дасть Бог зезде поданы будут.

[36]. *Balnea nonnisi gravi urgente necessitate permittenda*⁷⁷.

Лазни выпроважат мают Старшыє, осмотрѣвши то впрод в дому, што до здорова и чыстоты тѣла належыт, вшакже если лѣкарове розумѣти будут єе потрібно, або если сам Старший тоє обачыт з причин важных, боронити єе братии не маєт, а мытися мают поєдынком.

Того ж дня. Бесѣда 9.

[37]. *Tertia, si quis eam quaesierit. Portionis mensura vilis esse debet.*

Уставы посполитые чыталисмо, в тых о встremeжливости в напою повѣдиласе престоорога от єго Милости, иж се тоє межы братию нашою указало, же пиючы по колко кубков моцного пива при столе, заражалися. Для того в том так єсмы постановили, жебы (*арк. 11*) кождому брату наливано по два разы в кубки нашы, которую мают мѣру кварту⁷⁸, а еслибы болш того пити хотѣл, нехай мѣсто пива пред него давано будет пиво послѣднее.

Хто бы по благословении трапезы до неє пришол, маєт клеечачы молитися поты, покул Старший встати єму не роскажет.

Пилно поручаем Старшому Виленскому, абы стѣну высокую од церкви вывел муром, не можнали – деревом⁷⁹.

Мѣсяца того ж 25. Бесѣда 10 и 11⁸⁰.

Officialium statuta lecta et acceptata, robur habere debent, utque sint in praxi, obstringuntur superiores. Congr. 3, ses. 1.

О уставах урядников монастырских мовилося, которие теж чытаны и приняты были.

Месаца того ж 26. Бесѣда 12.

Тыхже устав урядничых dokonченє. Пилно то Старшым поручаем, жебы уставы обшыє од всѣх хованы были, а тые которие належат урядником монастырским, мают быть од них хранены на всѣ потомные часы.

⁷⁷ У латинському тексті цей пункт пропущено.

⁷⁸ У латинському тексті тут додано: «по-народному гарпса».

⁷⁹ У латинському тексті це речення пропущено.

⁸⁰ У польському тексті пропущено наради 10 і 11 засідання з дня 25 липня.

Кажды так болшый, яко и меншый, никого не выймуочы, хто бы им до-сит не чынил, каран быти мает, водлуг важности речы, в которой высту-пит.

Єдинообразие

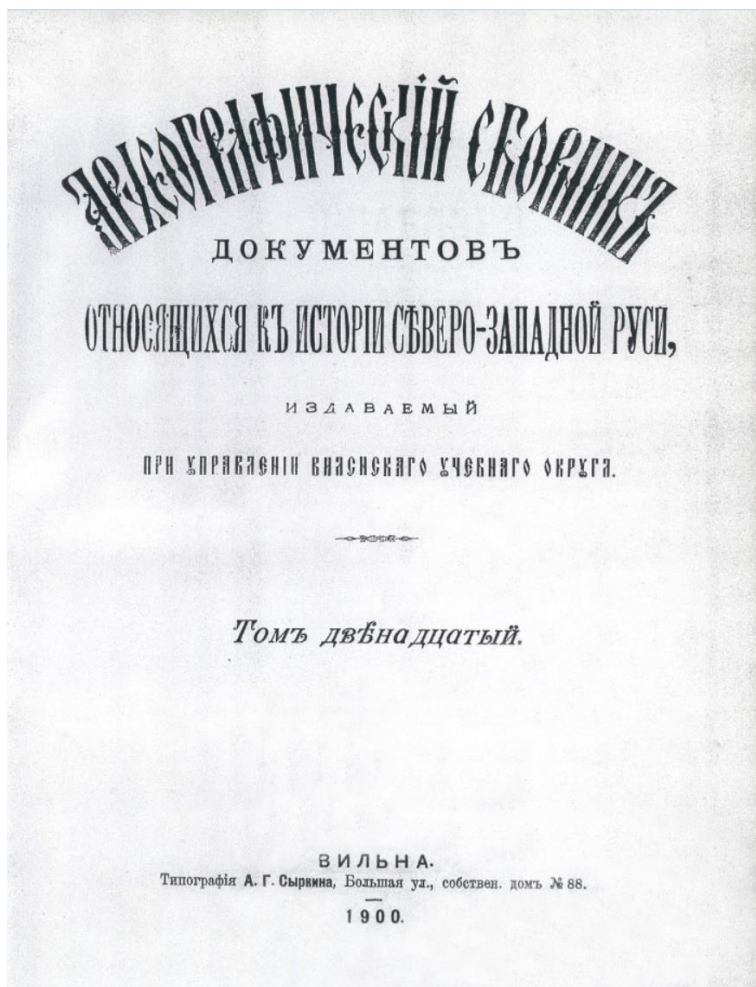
До захованя єдинообразия в сукнях двѣ рѣчы заховатися мают. Материя, с которое одежда братии справоватися мает, а то єсть, на ман-тии и клобуки⁸¹ мухаяр простый, на сугьанны и расы каразия, а в недос-татку муравское доброе, з Кролевца возячы; на шабки – фалендыш, на маньки и пончохи – лѣтныє муравское сукно, на зиму – пончохи дяные чорныє, або шарыє моцныє. Поясы ременные простыє без взоров з пражкою желѣзною чорною. Черевики и пантофли простыє скури яло-вичой; кошули кужелныє (*арк. 11 зв.*) локот по два грошей, хустки могут быти з полотна коленского. Плюдерки на лѣто полотняныє, кожухи на зиму под сугьанну бараніє по колѣна, капелюши на лѣто скурою тимца чорного подшытыє, бинда и обложка тасмы простое чорное. Каптури на зиму⁸² суконныє, подшитыє баранками, два або и чотыри. Подорож-ным расы старого сукна.

Форма або крой сукон, мантия звыклым кроєм, без шнурков, по-лотном чорным обложона на три палцы, также и клобук без шнурков, сугьанна без роспору з колнером на два палцы, з ускими рукавами и чорными гафтками, под пахами и сама в собѣ престронна, долгая за костки трохе отцем, а иншой братии коротшыє. Подшевка за пояс простого полотна, шапка подшитая лисами, у неє обложка бобровая, узкая на палец мезиный, на лѣто кѣром чорным подшитая, тымже кроєм и з такою обложкою з ушечками малыми не острая, але мѣрная и престронная. Законные венцы на головѣ мают стригчы ножычками ниско, а не голит. Всѣм, єднакже опроч лайков, волосов долгых хотя за колнѣр, а не далей. Бороды, ани стрыгти, ани голит, одно ровнать.

⁸¹ У польському й латинському текстах: «каптур».

⁸² Староруський і польський тексти тут згідні, але в латинському перекладі каптури на зиму описані як одяг для подорожуючих.

Чын єдинообразія в справах церковных списан быти маєт в монастыри Виленском⁸³.

Заголовок XII тому «Археологического Сборника», в якому опублікований переклад митр. Лева Кишки протоколів василіянських капітул польською мовою від 1617 по 1709 рік.

⁸³ Тут кінчаються староруський і латинський тексти. Польський текст має ще два параграфи під заг. «Розпорядок дня» і «Меморіал». У латинському тексті «Розпорядок дня» поміщений на іншому місці.

Congregacia I – Nowogrodowicka 1617 r.

AC, т. XII (1900), с. 7-17.

W imię Oycy y Syna y Świętego Ducha.⁸⁴

1. W roku od narodzenia Syna Bożego tysiąc sześćsetnego siedemna-
stego byliśmy zwołani ze wszystkich klasztorów, a mianowicie z klasztoru
Wileńskiego, Nowogrodzkiego, (s. 8) Mińskiego, Żyrowickiego, Byteńskiego
starsi tych monasterów, a z niektórych oycowie od Jaśnie wielmożnego iego-
mości xiędza Jozefa Ruckiego do folwarku iegoomości Nowogrodowicz⁸⁵, w

⁸⁴ Po tych słowach w tekście staroruskim, inną ręką w jęz. łąc. dopisano:
«Pierwsza kapituła Zakonu św. Bazylego Wielkiego odnowionego przez świętej
pamięci Welamina Rutskiego, którego [charakter pisma] znajduje się w niektórych
miejscach, gdy korektował Konstytucje. Tak zaświadam ja, Symeon», oraz jeszcze in-
ną ręką: «Ta uwaga na marginesie jest napisana ręką tegoż świętego Męża, tu do-
dana».

Wspomnianym «Symeonem» jest najprawdopodobniej o. Symeon Jackiewicz,
który uczestniczył w Kapitule III (1623) i którego powszechnie uważano za człowie-
ka wielkiej świętości. Nuncjusz Giovanni Torres w 1647 r. proponował go na pomoc-
nika metropolitego (LNA, vol. VI, s. 234). W Lwowskiej Narodowej Bibliotece Nau-
kowej im. W. Stefanyka znajdują się teksty niektórych pierwszych kapituł bazy-
liańskich zebrane prze bp Jakub Susza, który zaznaczył, iż różne marginalia zapisy-
wał o. Symeon mieszkający w Byteniu w 1649 r. (fond 3 «Монастири Василиан», rks
296/1310).

W protokołach używane są słowa «zgromadzenie», «zakon». Metropolita Józef
Rutski zapoczątkował nowy zakon, ale on sam był przekonany, że jest to tylko odga-
łęzienie wielkiego Zakonu Bazylianów, który działał w Hiszpanii, Italii, i jak wów-
czas mówiono – na całym Wschodzie. Swoich zakonników Rutski nazwał «za-
konnikami św. Bazylego wileńskiej kongregacji Trójcy Świętej» (MUH, vol. IX-X, s.
435). Stąd czasem nazywano ich «wileńskimi bazylianami».

⁸⁵ Rodzina Welaminów Rutskich posiadała folwark Nahorodowicze (v. Nohoro-
dowicze) w pow. słonimskim, gm. Pacowszczyzna. W «Słowniku geograficznym...»
podano, że właśnie tu odbyła się kapituła bazyliańska w 1617 r. («Słownik geogra-

dzień świętego proroka Heliasza na dzień dwudziesty Jula miesiąca podług starego⁸⁶, gdzieśmy się ze wszystkich pomienionych monastyrów ziachali w wiliję tego świętego, to iest, dziewiętnastego Jula w sobotę.

2. Tego dnia przy bytności wszystkich nas odprawował się nieszpór według zwyczaju. Po nieszpórze iegomość zaczął moleben, który wszyscy spólnie odprawiliśmy y modlitwa od niego na wezwanie Ducha Świętego czytana była. Potym z Ewangeliey niedzielney z porządku nazaiutrz przypadającej exortę iegomość miał, stosując się do tey sprawy, która się na potym odprawować miała. A tak w Imię Świętey Ożywiającej Trojcy na cześć pierwszego Patryarchi zakonu świętego naszego Heliasza pierwszą porządku zakonnego podług ustaw świętego Ojca naszego Bazylego zaczęliśmy congregacyę.

3. Po exorcie zaraz sposób zasiadania y odprawowania sessiy zakonnych od iegomosci podany iest, a żebyśmy tym sposobniejszymi byli do porady duchowney, przykazał iegomość, żeby każdy z nas na każdy dzień na służbie Bożej komunikował y rozłożenie czasu, co my każdej godziny czynić mieli, na piśmie wszystkim podał, które po tym na pewnym mieyscu do ścian przybite iest y ieden z braciey postanowiony na to przez dzwonek dawał znać kiedy iedna zabawa kończyć się, a druga zaczynać się miała.

4. Insuper tegoż dnia przez karteczki skryte obrani są dwa delegaci, do których by oo. przychodzili, co komu być by się zdało potrzebnego, żeby przed tym zgromadzeniem przekładano było, im przełożyli, a oni napisali y, co by się im zdało do spolney obrady całego zgromadzenia należącego, podali. Tymże sposobem obrany notariusz⁸⁷.

5. Jezuitów było dwóch na tey congregacyey dla rady, nie dla decyzyey.

Żebyśmy dostateczną wiadomość mieli o tym, co się w innych zakonach porządnych dzieje, otrzymał Jegomość usilną prośbą swoją u Prowin-

ficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich», red. B. Chlebowski, t. XIV, Warszawa 1895, s. 558) z powołaniem się na «Chronologię...» Stebelskiego (bez wskazania stron). U Stebelskiego znajdujemy nazwę «Nowogrodowicze» (Ignacy Stebelski, «Chronologia albo porządne według lat zebranie znaczniejszych w Koronie Polskiej y w Wiel. Xięstwie Litew....», t. II, Wilno 1782, s. 184-185).

⁸⁶ W XVII w. różnica kalendarzowa wynosiła 10 dni, czyli według nowego kalendarza było to 30 lipca.

⁸⁷ O obowiązkach notariusza czytaj w protokole Kapituły III (1623), Sesja 5.

cyąła oo. Jezuitów, żeby do tey sprawy naszej zesłał nam dwóch głównych Theologów, ludzi dobrze w Duchu ćwiczonych, a naszemu nabożeństwu przychilnych, ktorych użyliśmy przy każdej naszej sesiey, żeby byli nie dla tego, żeby się w sprawach naszych z nami interessować mieli, ale dla tego, żeby zdanie swoje opowiadali, gdy co pytani będą.

Miesiąca Jula dwudziestego dnia.

6. W niedzielę po Jutrzni każdy się do świętey Communiey y do dalszych spraw, iako komu Pan Bóg do serca podał, gotował się. A tym czasem, co przed służbą Bożą czasu było, spędziło się od Jegomości z delegatami na spysanie punktów sessiy naszych przyszłych, ktore tym porządkiem spisane były⁸⁸.

1. Początek y postępek sporządzenia nowego monastyrów naszych y do iakiego końca te rzeczy tak przewodzimy.
2. Czy ieden ma być główny starszy, ktoremu by podlegał wszystek zakon.
3. Kto taki ma być, ktoremu by wszyscy podlegali.
4. Co za reguły między podlegającymi.
5. Jeśli protoarchimandryta może byđ Biskup.
6. Kto ma obierać protoarchimandrytę.
7. Co za sposób obierania iego.
8. Czy ma byđ dożywotni. O oycach consultorach głównych, przydanych dla rady protoarchimandrycie.
9. Starszego w każdym monastyrze naznaczyć kto ma.
10. Gdzie ma mieszkać protoarchimandryta y skąd koszt na drogi iego.
11. Congregacye główne kto składać ma.
12. [Po śmierci] Protoarchimandryty co za porządek w zakonie y kto ma innotestencie wydawać na obranie nowego.
13. Jaki nexus zakonu będzie z metropolitami y co za pewność o iego dotrzymaniu.
14. Co za nexus będzie z Biskupami zakonu o czynieniu czwartego votum w zakonie. (s. 9)

⁸⁸ W tekście staroruskim, łać. i pol. występują różnice w rozłożeniu materiału punktów, ale treść dokumentów jest zgodna.

15. O przypadkach sumienia zatrzymanych⁸⁹.
16. Co czynić z niekarnemi.
17. Skąd koszt na przesłania od iednego klasztoru do drugiego bracy, abo na insze mieysce.
18. Ma bydź osobliwa szkoła dla bracyey.
19. O upokorzeniu laików.
20. O dochodzeniu spadków, na bracią przypadających.
21. O liczbie, iak wiele ma bydź po klasztorach bracyey.
22. Fundacya Krasnoborska.
23. Klasztor w Krzemieńcu.
24. Klasztor Horodenski.
25. Klasztory Owruckie.
26. Szkoły nasze dla świeckich.
27. Wyprowadzenie łaźni z zakonu.
28. Czytanie, objaśnienie y ogłoszenie reguł pospolitych zakonnych.
29. Opisanie odzieży zakonney.
30. Trudności do rozsądzania, od bracyey podane.
31. Czytanie, objaśnienie y ogłoszenie reguł osobnych urzędników klasztor-nych.

Miesiąca Julia 20 dnia. Sessia pierwsza.

*7. Congregacye główne do urzędu potrzebne. Wątpliwość niektórych o regu-
łach zakonnych. Koniec zakonu naszego: rozmnożenie chwały Bożey. Szrodek do tego
konieczny: poprawa duchowienstwa, a to się dzieje przez restauracyę zakonu Bazy-
lianskiego. Mieli się nasi uczyć w Krakowie u oo. Bosych, lecz do tego nie przyszło.
Biskupi rzymscy z Jezuitami pozwolili naszym uczyć się w Kaliszu, Pułtowsku⁹⁰,*

⁸⁹ «Zatrzymane (zarezerwowane) przypadki sumienia», łać. «casus reservati», były to wykroczenia, z których, na podstawie dekretu papieża Klemensa VIII wydanego z 1593 r., mogli rozgrzeszać przełożeni zakonni (np. ucieczka z klasztoru, czary). Dekret ten bazylianie opublikowali w dodatku do reguł («Summariusz Reguł S.[więtego] O.[jca] N.[aszego] Bazylego Wielkiego», Poczajów 1751, s. 167-173). «Przypadki» wyszczególniono na Kapitule III (1623), Sesja 2 (29 VII); por. także Kapituła I (1617), Sesja 5 (22 VII), punkt 24.

⁹⁰ Pułtusk.

*Wilnie y Brądzbergu*⁹¹. *General Jezuicki do nowiciatu dwoch Jezuitów naznaczył. Po alumnaty O. Święty mieysc 22 pozwolił naszym. Reguły x. Rucki czemu pisał, yakie, a nie odstępuiąc od nauki świętego Bazylego wielkiego*⁹².

W niedzielę po niesporze na mieyscu do zasiadania przygotowanym, pokłęknowszy przed Panem Bogiem y pomodliwszy się, z obu stron zasiedliśmy, mając poszrodku nas świętą księgę Ewangelię, a przy tym Arcybiskupa Ruskiej władzy siedzącego, który do nas mówił, że do rządu zakonu potrzebne są congregacye główne, które u nas do tych czas nie były, że ledwie z oyców był, który by się ieszcze naukami nie bawił, teraz zaś na dalszy czas odkładać nie podobna y szkodliwa iest rzecz, dla tego, iż niektorzy z nich mieli swoje trudności y wątpliwości, nie wiedząc, co za porządek ma bydź potym w zakonie naszym. Niektorzy mieli wątpliwości w regułach zakonnych, niektorzy trwożyli się, nie wiedząc do iakiego końca ma przyjsć taki porządek zakonu naszego, inszym insze na pamięć w życiu y sprawach ich przychodziło rozmyślanie trudności czyniące. Co wszystko, że pochodziło z niewiadomości, przeto zwoławszy do gromady tych, których zwołać można było, do wiadomości nam wszystkim Jegomość podał. Że koniec spraw tych iest chwala Boska, szrodek zaś na rozmnożenie iey od nas postanowiony iest poprawa stanu duchownego; stan duchowny inaczey się poprawić nie może, tylko przez restauracyę zakonu, mianowicie w nabożenstwie greckim, w którym do wszelkich w duchowienstwie urzędów większych biorą się osoby z zakonu. Do restauracyey zakonu potrzeba liczby iakieykolwiek; ta nie mogła bydź z starych, ale z młodych zakon poprawić się nie mógł, aż by im wprzód dana była edukacya y ćwiczenie zakonne tak w duchu, iako y naukach. Dla czego o obie te rzeczy było staranie z skutkiem. Naprzód u oo. Karmelitów Bosych w Krakowie, ale to do używania nie przyszło dla tego, iż co innego nam potrzebniejszego Prowidencya Boska opatrzyła. Powtore na nauki otrzymało się mieysce od oo. Jezuitów y od księży biskupów w Kaliszu, w Pułtowsku, w Wilnie, w Brądzbergu. Nakoniec za ostatnim iezdzeniem do Rzymu doskonały skutek te obie rzeczy wzięły, bo za rozkazaniem starszego

⁹¹ Braunsberga (Braniewo).

⁹² W rękopisie staroruskim nie ma tytułów paragrafów. Zostały one dopisane inną ręką w jęz. łać. i różnią się od tytułów w tekście pol. i łać. W tekście staroruskim paragraf opatrzono tytułem: «Gorliwość, staranie i prace świętej pamięci metropolity Rutskiego na rzecz dobra Zakonu».

ich mieliśmy (s. 10) dwóch oyców ich w duchu doskonałych⁹³, którzy mieszkali z nami y mieszkać będą poty, póki wszyscy bracia ćwiczenie duchowne porządnie odprawiają. Dla nauk zaś mieysc dwadzieścia dwie różnych, od oycy świętego pozwolonych. O spisaniu reguł zakonnych taką dał relację⁹⁴, że ie sam przez długi czas zbierając z różnych pism oycy świętego spisał y na kilka główniejszych rozdziałów dla snadniejszego pojęcia y pamięci rozdzielił; y stosowało się to do terażniejszego naszego życia, w którym z potrzeby gwałtowney dusz, w nabożenstwie naszym ginących, o onych że należy nam staranie duchowne czynić nie tylko o samych siebie, ale y o świeckich, do czego trzeba przyzwyczać się rozmaicie y dla tego musieli reguły niektóre napisać o tym, których tamte czasy nie potrzebowały, a terażniejsze potrzebują. Y w tym iednak od nauki świętego oycy nie odstępuiąc. Co iż obszernie iego moc pokazał y objaśnił, wszytek czas, który na sessję byłznaczony, strawił. Dla tego nie zdało się tego dnia daley postępować y tylko od notaryusza czytane były punkta, o których dnia jutrzejszego sessija bydź miała.

Miesiąca Julia 21 dnia. Sessija wtora.

8. Maiąc wzgląd na urząd, który iest w niebie, gdzie iest naywyższym Jednym Rządcą sam Bóg Wszechmogący, y na rząd, który w cerkwi świętey Pan nasz Jezus Chrystus postanowił na ziemi, gdzie iednego naywyższego pasterza chciał mieć, ten rząd, iako z rąk Pana Boga samego przyiowski, y my w zakonie mieć chcemy, aby był naywyższym rządcą ieden.

⁹³ Na marginesie staroruskiego rękopisu dopisano: «Symeon Pruski i Stefan Kudaievski(?)». A. Guépen, na podstawie źródeł jezuickich, obok Symeona Pruskiego podał nazwisko «André Koniwski» (Andrzej Koniński) («Un apôtre de l'Union...», t. I, s. 188).

⁹⁴ Chodzi o tzw. «Reguły wspólne» («Regulae communes») ułożone przez metropolitę Rutskiego. W jęz. łac. «Reguły» opublikowano w: Meletius Wojnar, «De regimine Basilianorum Ruthenorum a Metropolita Josepho Velamin Rutskij instauratorum», vol. I, Romae 1949, s. 203-218 i EM, vol. I, s. 33-48. Na jęz. ukraiński zostały przetłumaczone przez o. Porfirego Pidrucznego (patrz «Dodatek IV», s. 391).

9. *Miały być iakieś reguły metropolitom, aby superintendencya zakonowi nie szkodziła.*

Wiedząc, że metropolicie Kijowskiemu od Boga y namiestnika iego na całym świecie dany iest dozór nad wszystkimi nie tylko w diaecesiey iego, ale też y po diaeeczyach wszystkich biskupów Ruskiej ziemi będących, nad biskupami samemi, nad wszystkim duchowienstwem zakonnym y świeckim, dla tegoż y my sprawowaniu iego podlegać chcemy, nie tylko względem błogosławienstwa y porządku cerkiewnego⁹⁵, tyleż za rzecz potrzebną być rozumiemy, żeby miał pewne swoje obowiązki y reguły, od zakonu podane y od niego poprzysiężone, żeby taka zwierzchność zakonowi na potym nie szkodziła, ktore reguły na przyszły da Bóg congregacyey naszej głównej na piśmie podane będą.

10. *Postanawia się, aby oprócz metropolity był protoarchimandryta.*

Lubo metropolita będzie naywyższym rządcą zakonu naszego, przecie chcemy mieć iednego z poszrodku siebie, ktory by zawiadywał y opatrował wewnętrzne dobro zakonu naszego, nie mając inszey żadney zabawy na sobie, tylko iedną, wszytkie monastiry nasze obieżdzać y doyrzeć dobrego rządu tak w starszych, iako y innych bracij, niemniey dochodach klasztornych y we wszystkim tym, co by do utrzymania y pomnożenia dobra zakonnego należało. Temu starszemu imię protoarchimandryta.

Sessija trzecia. Tegoż dnia.

11. *Biskup żaden nie ma bydź protoarchimandrytą.*

Przestrzegając tego, żeby tak starsi, iako y młodsi ze wszelką ufnością y bez przeszkody w potrzebach swoich uciekać się mogli do protoarchimandryty, iako do oycy swojego, postanawiamy, żeby on nie był biskupem, nie tylko takim, ktory by miał własne owieczki swoje, ale nadwornym⁹⁶. Tak też y czeladzi świeckiey oprócz woźnicy żeby przy sobie ani na mieyscu, ani w drodze nie miał, tylko iednego z oyców dla pomocy, a iednego z braci laików dla posługi. Reguły zaś iemu napisać będzie potrzeba, na przyszły da Pan Bóg congregacyey głównej wszytkim do wiadomości podać.

⁹⁵ Opuszczono fragment tekstu występujący w innych redakcjach i wyraźnie tu brakujący: «ale również odnośnie naszych spraw wewnętrznych i zakonnych».

⁹⁶ W tłum. na jęz. łac. dodano: «qui iuvet Metropolitam ad eius latus».

12. *Protoarchimandryta ma być obrany od metropolity, starszych y posłów. Posłów ma obierać starszy z bracią przez kartki. Gdzie zakonników 20, tam ieden poseł.*

Protoarchimandrytę ma obierać metropolita (s. 11) z starszymi wszystkich klasztorów, z oo. consultorami generalnemi y z posłami, ze wszystkich klasztorów na to wysłanymi, których posłów ma obierać starszy w każdym klasztorze ze wszystkimi zakonnikami, professami tegoż klasztoru. Sposób obierania przez karteczki, na kogo ich więcej będzie, ten będzie posem. Liczba tych posłów według braci professów, gdzie ich będzie dziesięć, albo dwadzieścia, wysłać iednego, gdzie trzydzieście albo więcej – dwóch, gdzie pięćdziesiąt – trzech, choć by sto albo nad sto – cztery, a nie więcej.

13. *Obierając protoarchimandrytę, mają przysięgać, że godnego obierają. Metropolita ma dwoie vota.*

Na początku obierania protoarchimandryty każdy z tych, co do obierania, ma uczynić przysięgę, że tego obierać będzie, korego za najgodniejszego na ten urząd bydy rozumie, a tę przysięgę sam wprzód ma uczynić metropolita. Na kogo będzie więcej votów, ten będzie protoarchimandryta.

W tym zgromadzeniu ieden tylko metropolita mieć będzie moc do dania dwóch votów, a każdy inszy do iednego. Jeśli by obiedwie strony równe były, przy korey będzie metropolita, ta będzie przewyższać.

14. *Protoarchimandryta dożywotni iako ma być zrzucony.*

Protoarchimandryta ma bydy dożywotni⁹⁷, a iezeli by się co ciężkiego pokazało na niego, Pana Boga y zakon obrażającego, co się osobliwie wyrazi w regułach iego, na ten czas metropolita ma wezwać na congregację główną wszystkich klasztorów starszych y posłów z tychże klasztorów sposobem wyżey mienionym y ma go sądzić, a iezli się winnym pokaże bydy, złożyć z tego urzędu y podług winy skarać, a na teyże congregacyey na mieyscu iego inszego obrać.

⁹⁷ Ojciec Benedykt Trulewicz, OSBM, tłumacząc tekst na jęz. łać., dopisał od siebie: «To jednak zostało uchylone przez przeciwny zwyczaj, mocą dekretu świętej Kongregacji Propagandy Wiary, wydanego przy obecności Ojca Świętego, dnia 4 października 1624 r., zatwierdzonego przez Breve Ojca Świętego, ś. p. Papieża Urbana VIII, dnia 20 sierpnia 1631 r., pozwalając co cztery lata zwoływać kapitułę w celu wyboru generała». Na marginesie ktoś dopisał: «Tych słów nie ma».

15. *Consultorowie mają być dożywotni y mogą być starszemi, a ieden z nich przy protoarchimandrycie. Jeśli by consultor wyżej postąpił, inszy obrany być ma na consultorium do congregacyey.*

Ten protoarchimandryta ma mieć przy sobie obranych od tychże starszych dla postrzegania tego, żeby on dosyć czynił urzędowi swemu, a tych ma być cztery dożywotnich, ieden przy nim obecny, a trzey w inszych klasztorach albo pospołu, albo nie podal od siebie, y ci mogą być starszemi klasztorów, ieśliby tego było potrzeba. A ieśli by przyszło za rozsądkiem starszego y całego zgromadzenia na inszy urząd im postąpić, który by był na przeszkodzie urzędowi ich, tedy protoarchimandryta z consultorium sposobem wyżej pomienionym w obieraniu ich zachować się ma. A ieśli by który z nich umarł, tedy protoarchimandryta sam z temi trzema pozostałemi ma obierać sobie czwartego aż do czasu congregacyey zwykłej wszystkich starszych zakonnych y posłów klasztornych. Congregacya zaś oyców abo iego potwierdzi, abo inszego obierze.

16. *Starszych ani obierać, ani składać nie może protoarchimandryta bez consultorów.*

Jako protoarchimandryta, tak y consultorowie iego mają mieć reguły swoje, ktore także na przyszłej congregacyey głównej do wiadomości wszystkich podane być mają. Starszego w każdym klasztorze ma obierać y naznaczać protoarchimandryta, poradziwszy się w tym z oycami consultorami głównymi. Tenże protoarchimandryta każdego starszego może odmienić, kiedy mu się w Panu Bogu będzie zdało, poradziwszy się o tym czterech wyżej pomienionych. Pospolicie zaś przez lat cztery każdy być ma; chyba by dla potrzeby iakiey inaczey się zdało w Panu Bogu starszemu; na ten czas y daley może go zostawić.

Miesiąca Julia 22 dnia. Sessija czwarta.

17. *Protoarchimandryta ma być⁹⁸ starszym klasztoru głównego.*

Protoarchimandryta ma być starszym iednego głównego klasztoru, na którym by naywięcey całemu zakonowi naszemu zależało. A gdy wyiedzie (s. 12) na wizytę wszystkich innych monastyrów, namiesnik iego tamecz-

⁹⁸ Teksty staroruski, łać. i pol. różnią się używając form: «ma być», lub «może być».

ny z większą władzą, niżeli insi namiesnicy po innych monastyrach, tym Monasteryem rządzić będzie.

18. Na expense drożne y inne dla zakonu mają wszystkie klasztory składać protoarchimandrycie.

Na wikt protoarchimandrycie, gdy na wizytę, albo w potrzebach całego zakonu na pewne miejsce poiedzie, mają się składać wszystkie klasztory według dochodów każdego z nich, o czym na congregacyey główney przyszłej gruntowniejsze postanowienie być ma. A ieśli by potrzeba pieniędzy przypadła, wolno będzie wziąć protoarchimandrycie w którymkolwiek klasztorze; a ieśli by w żadnym monastyrze nie było, pożyczyć, a potem za oznaymieniem iego wszystkie klasztory przez ręce iego oddać powinny będą.

19. Protoarchimandryta ma składać congregacyie.

Czas y miejsce główney congregacyey, która raz we cztery lata pospolicie być ma, sam protoarchimandryta bez metropolity składać będzie, a wolno mu będzie y prędzey, ieśli tego będzie potrzeba. Rokiem zaś przed congregacyą wprzód starszego tego klasztoru, w którym ta nasza będzie congregacya, upewnić ma y osobliwie o oycach, iak wiele ich spodziewać się na tey congregacyey, oznaymi, aby ten starszy zawczasu potrzeby do tey sprawy należące gotował. Ta congregacya iako się zaczynać, odprawować i kończyć będzie, osobliwe postanowienia na congregacyey da Pan Bóg przyszłej wszystkim do wiadomości na piśmie podane być mają.

20. Spowiednik protoarchimandryty ma rządzić, ieżeli by umarł protoarchimandryta, nim inszego obiorą.

Po śmierci protoarchimandryty spowiednik iego namiesnikiem generalnym y rządcą całego zakonu, aż do obrania nowego protoarchimandryty, być ma. Tenże namiesnik o śmierci protoarchimandryty bez omieszkania oznaymić będzie powinien metropolicie, a metropolita pewny czas y miejsce w którymkolwiek z naszych monastyrów dostatniejszym na obranie nowego protoarchimandryty złożyć ma, przestrzegając tego, aby ten urząd długo nie wakował. A gdy metropolita na tę naszą congregacyę przyiedzie, rozumiemy obaczeniu iego, że iako ociec do dzieci przyiedzie⁹⁹ bez gromady, która by klasztorowi ciężka była.

⁹⁹ W tekście staroruskim brak tych słów.

21. *Coadjutora ma mieć metropolita za poradą protoarchimandryty y consultorów. Metropolita może sobie obrać za radą protoarchimandryty i consultorów coadjutorem cum jure successionis na metropolię.*

Że zakonowi naszemu wielce na tym zależy, abyśmy metropolitę mieli związkiem ścisłym z sobą złączonego y takiego, który by miał chęć do rozmnożenia zakonu naszego, dla tego potrzebną rzecz być rozumiemy, żeby z pośrodku od nas był obrany, o co potrzeba by się usilnie starać u iego królewskiej mości, u którego to iest w collacyey¹⁰⁰. A iezeli tak łącno do tego przyjsć nie możemy tymi czasy, ten sposób metropolicie naszemu terazniejszemu podaiemy, żeby on starał się za życia swego iako naprędzey biskupa mieć nadwornego, ktorego coadjutorem nazywaią. Obierać zaś iego na to ma, poradziwszy się na to z protoarchimandrytą y z temi, którzy będą przy nim consultorami, w czym poszanować y biskupów, którzy będą zgromadzenia naszego, ażeby ta coadjutoria była z następowaniem przyszłym na metropolię. Za czym on po śmierci metropolity zaieżdżać będzie dobra metropolitanskie, iako sobie należące, y bez wszelkiej przeszkody, y następować metropolię, aby na osobę tegoż biskupa nadwornego postarano się o przywilej osobliwy na to, żeby władał biskupstwami wszytkiem po śmierci biskupów. Ten biskup nadworny, nim się poświęci, ma być obowiązany przysięgą do tego wszystkiego, na co metropolita przysięgać będzie, czego protoarchimandryta ma doyrzeć.

22. *Promotia na biskupstwo iakim sposobem bydź ma. Biskupi nasi mają ochraniać (s. 13) y pomnażać zakon w swoich diacezyach.*

Sposób złączenia naszego zakonu z biskupami taki bydź ma. Starać się o przywilej u iego królewskiej mości na to, żeby biskupstwa ludziom świeckim dawane nie były, tylko ludziom stanu zakonnego tym, którzy by w zakonie czas nieiaki znaczny pożyli y od metropolity zalecenie życia pobożnego y godności mieli. Do tegoż też takim biskupom przed poświęceniem

¹⁰⁰ Powoływanie hierarchów spośród mnichów nie było nowością. Jednak bazylianie starali się, aby metropolitę i innych biskupów wybierano wyłącznie z członków zakonu (zakonników zreformowanych przez metropolitę Józefa) i którzy odbyli w klasztorze odpowiednią próbę (por. punkt 22 tejże Kapituły I). W praktyce zasadę tę Rutski stosował już od 1613 r., zaś w 1635 r. otrzymał stosowny przywilej wystawiony przez króla Władysława IV (П. В. Підручний, ЧСВВ, «Василіянський Чин...», s. 120).

ich metropolita przełożyć ma, żeby się znał bydź zawsze członkiem zakonu y aby iego był obrońcą y rozmnożycielem w biskupstwie swoim. Nakoniec protoarchimandryta każdemu takowemu, który z naszego zgromadzenia wzięty będzie na metropolitę, lub na episkopie, przydać ma iednego oycy dobrze doświadczonego, który by przestrzegał tego, co do żywota zakonnego należy.

23. *Fundamentum voti 4-ti de non ambiendo. Ktoby się starał o honor, caret activitate et est inhabilis aż do śmierci. X. metropolita miał doyrzeć czwartego votum.*

Iż prawa duchowne y zwyczaj dawny w cerkwi naszej iest taki, żeby na dostojenstwa duchowne brani byli z stanu zakonnego, czego nam odmieniać nielza y iako rozumiemy niestuszná. Z drugiey zaś strony boiaźń na nas przypada, żeby tą drogą chęć do urzędów duchownych y starania się o nich do braci zakonu naszego nie wkradła, zabiegając temu postanawiamy y uchwalamy, że każdy na wszystkie potomne czasy, który śluby w zgromadzeniu naszym czynić będzie, przy inszych zwykłych ślubach y ten czynić ma, że żadnych urzędów tak klasztornych, iako y inszych cerkiewnych, pogotowiu świeckich szukać albo o nich starać się bądź oczywisto y jawnie, bądź skrycie sam przez siebie, ani przez kogo inszego nie ma. A jeśli by się tego ważył, tym samym ma bydź odsądzony od wszelkich urzędów monastyrskich, że obierać albo obranym bydź na żaden urząd nie może y tam, gdzie wszyscy bracia professi wolny głos swój mają, on go mieć nie może aż do śmierci swoiey. A żebyśmy sami y inszi oycowie y bracia nasi w domu pozostali od tego excipowanemi nie byli, wszyscy to osobne votum sposobem wyż pisanym na cześć y chwałę Pana Boga y na bezpieczeństwo dusz naszych własnych, na ugruntowanie zakonu naszego uczynić naydaley w święto świętego Oycy naszego Bazylego Wielkiego blisko przypadające mamy, czego doyrzeć podiół się, w niebytności ieszcze na ten czas protoarchimandryty, jaśnie wielmożny oyciec metropolita. A kto by na ten czas tego ślubu nie uczynił, ten y na potym uczynić powinien będzie, inaczey będzie podeyrzanym.

Tegoż dnia 22. Sessija piąta.*24. Casus reservati.*

Wziwszy my wiadomość z dawnych dzieiów cerkiewnych, tak też o tym, co się teraz we wszystkich zakonach inszych zachowuie, że są pewne przypadki sumienia, od których nie może rozgrzeszyć pospolity spowiednik, oprócz samego starszego zakonu, to y my w zakonie swoim mieć chcemy, mianowicie te przypadki wypisaliśmy y w reguły oyca duchownego wpisaliśmy. Co żeby do wiadomości wszystkich braci naszych przyszło, starsi po monastyrach ogłosić mają.

25. Incorrigibiles mają być wyrzuceni z obligacyią trzech ślubów zakonnych. Carceres mają być w monastyrach na występnych.

Na niekarnych lub[o] są postanowienia opisane, więc że y z tą uchwałą naszą częścią objaśniamy postanowienia iuż opisane, częścią obostrzywamy; ktokolwiek chce wyjść z zakonu y prosi o pozwolenie z niego, abo przez swowolne postęпки swoje stara się żeby się uprzykrzył zakonowi, a zatym żeby wypędzony był, puszcząć go nie mamy; tego zaś, z którym wszystkich sposobów podług reguł naszych używano, a nie poprawuie się, znaczne zgorszenie wszystkim daie y niesławę na zakon zaciąga, wypuścić go z zakonu naszego pozwalamy. Jednak to iemu starsi przełożyć mają, że nie iest wolny od obowiązków (s. 14) trzech ślubów, lubo z nieiakim pomiarkowaniem ubóstwa tym sposobem, że może sobie dostawać odzienia y pokarmu, iednak nie iako własnego swego zażywać. Czystości, którą we wszystkim zupełnie powinien zachować. Posłuszeństwo biskupowi temu, w którego eparchyey będzie, oddawać powinien. A ieśli by ten, ktorego wyrzucić mają, zaszkodził chwale Bożej w pospolitości abo mianowicie zakonowi, zostawszy apostatą od wiary albo innym swywolnikiem, takiego w więzieniu trzymać poty, póki generalney congregacyey będzie się zdało, y dla tego w Monastyrach naszych głównych, a ieżeli można we wszytkich ma być więzienie na występnych, wszystkim wiadome.

Miesiąca Julia 23 dnia. Sessija szosta.*26. Laicy iako się mają zachować. Różnica laików od klerików.*

O laikach postanowienia pisane, aby przywiedzone było do skutku, pilno się starać, żeby poznali, w iakim stanie chce ich mieć zakon. Nie do-

puszczać uczyć się im, chiba by między niemi był tak kto znaczny, z którego by pożytek w naukach mógł być zakonowi; tego iednak starszy pozwalać nie może, aż dołożywszy się w tym protoarchimandryty. Ma się zlekka wprowadzać różność między klerykami y laikami w ostatnim siadaniu do stołu, rekreacyey osobliwey, w inszym odzieniu, y żeby zabaw swoich, do których kto będzie przystawiony, pilnował, nie mieszaiąc się z klerykami; nawet y w cerkwi nie może bydź, ażeby insze mieysce nie było im naznaczone.

27. Prawa każdy monastyr ma swym kosztem czynić.

Na każdej congregacyey główney mają bydź porachowani między klasztorami y przysyłani bracia z iednego Monastyra do drugiego, tak względem sukien y co do nich należy, iako względem strawnych pieniędzy. Ci zaś, ktorzy się wysyłają w potrzebie pospolitey całego zgromadzenia¹⁰¹, mają mieć od całego zgromadzenia to, co potrzeбно iest na takową wyprawę. A prawa każdy monastyr swym kosztem odprawować ma.

28. Szkoły dla braci zakonney mają być w zakonie naszym.

Lubo dobra iest rzecz starszym przy każdym klasztorze mieć ludzi młodych dla ćwiczenia tak w rzeczach cerkiewnych, iako w życiu tym duchownym, iednak na rozmnożenie zakonu naszego potrzebną bydź rzecz rozumiemy, żeby osobne gdzie mieysce było, na którym by bracia zakonu naszego uczyła bracią swoją nauk tych, do których by kto sposobnym był, y które powołaniu naszemu potrzebne są. Sposób braci tego życia szkolnego y wszystko, cokolwiek do ćwiczenia ich należy, napisano iest w regułach Oyca świętego y od nas osobno napisano y objaśniono będzie, według terażniejszey naszej potrzeby.

Tegoż dnia. Sessija siódma.

29. Sukcessije, braci po rodzicach etc. należących. Dobra braci iść mają na zakon. Gdzie szkoły y nowicyat, tam musi bydź ludny monastyr.

Że do dobrego ugruntowania zakonu naszego pilno potrzebną rzecz rozumiemy, żeby fundacye dostateczne miał [1] monastyr naznaczony na nowicyat do zakonu nowoprzyjętych, [2] gdzie się bracia uczyć będą. Potrzebie monastyr, gdzie życie porządne zakonne y odprawowanie urzędów

¹⁰¹ W tekście łącz.: «całego Zakonu i Zgromadzenia».

wszystkich monastyrskich w regułach opisanych będzie, skąd wzór życia na wszystkie klasztory wychodzić ma, y ten monastyr potrzeba, żeby miał braci wiele, dla tego starać się mamy, żeby monastyrom ni na czym nieschodziło, co do skutku przyprowadziemy, nie tak staraiąc się o nowe nadania, które ieszcze w rękach Bożych są, a nam zaraz porządnie żyć trzeba, iako staraiąc się, żeby to nas doszło, co według prawa nam należy, to iest spadki bracy naszych professów, które po śmierci rodziców ich na nich przypadają; jednak w tym tak postępować (s. 15) potrzeba, żeby y brat ten, na kotoiego co spadnie, zrozumiał, że to iest najlepszy szafunek maiętności doczesney, gdy odda Panu Bogu samemu. Tak też żeby się to tak dochodziło sposobami łagodnymi bez uprzykrzenia się ludziom świeckim y osławienia zakonu, choć by się co znac[z]nie upuścić mogło. W monastyrze Wileńskim dla wypłacenia długów y dla budowania, bez kotoiego się monastyr odeyść nie może, ma być liczba braci piętnastu, a świeckich 10, chyba by skądinąd przyszło na wychowanie większey liczby. Także po inszych monastyrach naszych oprócz domu nowicyackiego y domu, gdzie się bracia uczyć będą, które ludne bydź muszą, mają bracia do czasu w niewielkiej liczbie być, póki te monastyry nie pobudują się y ufundują.

30. *Krasnoborska fundacya*¹⁰², za którą potym dał 6000 ip. Chreptowicz na Nowogrodek, kotoey summy metropolitowie pożyczyli y dotąd nie oddali.

Przełożono nam iest imieniem zacnie urodzonego p. Adama Chreptowicza, że w imieniu swoim Krasnym Borze funduie monastyr, w kotoym, iako on powiedział, może się wychować kilkanaście braci, lubo wola nasza nie

¹⁰² Wieś Krasnybór (dziś pow. augustowski w Polsce) należała do dóbr Adama Chreptowicza, podkomorzego nowogródzkiego (1557-1628). Do czasów Adama Chreptowicza było to miejsce «bezludne», które nowy posiadacz starał się kolonizować i zagospodarować. Na przełomie XVI i XVII w. wybudował cerkiew i klasztor, kotoemu nadał folwark Cisów i sioło Kamień. Według słów metropolity Józefa Rustkiego, w 1617 r. znajdowało się tam studium zakonne i dziewięciu zakonników (EM, vol. I, s. 52). Ponieważ w wyniku morowego powietrza wszyscy poddani klasztorni wymarli, w 1627 r. Chreptowicz dał zamianę funduszu bazylianom i «zakonnicy wzięli w zamian pewną sumę pieniędzy, za którą w miejsce fundacji krasnoborskiej, dostali inną w nowogórdzkim monasterze» (Grzegorz Ryżewski, «Adam Chreptowicz. Podkomorzy nowogórdzki (1557-1628)» [w:] «Małe Miasta. Elity», red. E. Zemło, Supraśl 2005, s. 31-32.

iest mieć klasztorów na miejscach bezludnych, ale że mało albo ledwie co monasterów porządnie ugruntowanych mamy, dlatego y tego klasztoru odrzucać niezdąło się, mianowicie, że tam może bydź do czasu szkoła zakonna, ale przecie to miejsce do końca przyięte nie iest.

31. *W Krzemieńcu już była residentia naszych.*

Przełożono nam też iest, że książęta Zbarascy¹⁰³ potrzebują nas do dwóch monasterów swoich¹⁰⁴, ieśli pozwolą, żeby ieden z tych monasterów

¹⁰³ Metropolita Rutski widział możliwość wykorzystania Krzysztofa i Jerzego Zbaraskich w dziele umocnienia Unii (EM, vol. I, s. 122). Książęta wychowani w wierze katolickiej podejmowali pewne działania na rzecz Unii, ale trudno ocenić ich prawdziwe intencje. Według Wandy Dobrowolskiej Zbarascy, jedna z najbogatszych rodzin Rzeczypospolitej, w kwestiach religijnych kierowali się względami praktycznymi, korzyścią materialną i karierą. W stosunku do posiadanej fortuny, nie byli szczególnie hojnymi fundatorami na kościoły i klasztory (Wanda Dobrowolska, «Młodość Jerzego i Krzysztofa Zbaraskich», Przemyśl 1926, s. 46). Jednak Krzysztof w 1625 r. ufundował klasztor reformatów na Solcu, a Jerzy w 1627 konwent bernardynów w Zbarażu i kaplicę w kościele dominikanów w Krakowie (Niesiecki Kasper, «Herbarz polski», t. X, wyd. Jan Nep. Bobrowicz, Lipsk 1845, s. 119-120).

¹⁰⁴ Nie wiadomo o które klasztory chodziło. Janusz Zbaraski (zm. 1608) jest związany z klasztorem w Czetwertni. Spełniając wolę zmarłej żony Anny Czetwertyńskiej, pragnącej być pochowaną w Czetwertni, Zbaraski w 1604 r. wybudował kamienną cerkiew, a dla monasteru zakupił wieś. Nie ma podstaw sądzić, że Zbaraski uczynił Czetwertnię klasztorem katolickim. W 1619 r. nowe uposażenie ufundował Grzegorz Czetwertyński, a po śmierci synów Janusza Zbaraskiego Czetwertnia znalazła się w zupełnym władaniu prawosławnej rodziny Czetwertyńskich (Петров Н. И., «Краткие свѣдѣнія о монастыряхъ Волинской епархіи, въ настоящее время не существующихъ», Волинскія Епархіальныя Вѣдомости (Часть неоф.) 1867, nr. 6, s. 92-95; nr. 8, s. 136-137; J. M. Giżycki, «Spis klasztorów unickich bazylianów w województwie wołyńskim», Kraków 1905, s. 8; «Supplicationes Ecclesiae unitae Ucrainae et Bielarusjae», t. III (1741-1769), cur. A. G. Welykyj, Romae 1965, s. 230). W 1600 r. tenże Janusz Zbaraski odnowił dawną fundację klasztoru w Zbarażu («Supplicationes...», t. III, s. 234). W 1624 r. metropolita Rutski pisał, że należąca do Zbaraskich wieś Tatarynowce (lub Tataryńce, Tatarzynowce) w pow. Krzemienieckim «fundata esset pro quadam ecclesia nostra, ex pietate sua restituerunt, et licet volunt ut applicetur ad monasterium, quod ipsi fundare intendunt in bonis suis ducalibus Zbaraz» (EM, vol. I, s. 120). Chodzi o fundusz na cerkiew Trójcy Świętej w Tatarynowcach zapisany przez Lwa Woroneckiego w 1601 r. («Архів Української

w mieście Krzemieńcu, gdzie już imieniem naszym dwóch braciey mieszka, ieśli można będzie, rzecz opatrzywszy, monastyry poiąć i posłać do Krzemieńca inszą bracią, ale taką, którzy by byli sposobni do życia zakonnego, zostaiący opodał od starszych swoich¹⁰⁵.

32. Że na monastyr Horodenski¹⁰⁶ otrzymany iest przywilej na imię iednego brata naszego, potrzebną rzecz bydź rozumiemy, żeby był wyprawiony na całe zgromadzenie nasze.

Церкви», упоряд. Довбищенко М.В., т. III, вип. 1, Київ 2001, s. 113-115). W zapisie tym nie wspomniano o zakonnikach, a więc była to inicjatywa samych Zbaraskich.

¹⁰⁵ Obecność bazylianów w Krzemieńcu w tym okresie jest wiązana z klasztorem Przemienienia Pańskiego, ale we władaniu unitów były też inne cerkwie. Nie wykluczone, że już w 1636 r. bazylianów w Krzemieńcu nie było, chociaż przyjmuje się, że ich obecność przy klasztorze Spaskim w Krzemieńcu zakończyła się ok. 1650 r. (M. М. Ваврик, «Нарис розвитку і стану Василянського Чина XVII-XX ст., Рим 1979, s. 6; П. Н. Батюшков, «Вольнь. Историческія судьбы юго-западнаго края», С.-Петербургъ 1888, s. 135, 165; Протоіерей Метельскій, «Насильственное примиреніе православія съ латинствомъ, съ унѣтениемъ православныхъ учиненное со стороны бывшаго польскаго правительства въ городѣ Кременцѣ», Вольнскія Епархіальныя Вѣдомости 1872, нр. 18, s. 696, 703-704). Wypełniając wolę swego ojca Janusza, Krzysztof i Jerzy Zbarascy planowali w Krzemieńcu wybudowanie murowanej cerkwi, założenie szkoły i bractwa. Jednak w planach zatwierdzonych przez Zygmunta III w 1624 r., wspomniano protopopa, natomiast nie ma wzmianki o bazylianach («Архів Української Церкви», упоряд. Довбищенко М. В., т. III, вип. 1, Київ 2001, с. 170, 277-278). Być może Rutski znał plany książąt i stał nalegał na włączenie do nich bazylianów.

¹⁰⁶ W tłum. łac. «monasterio Grodnensi». Makary Hodkiński, zakonnik wileński, otrzymał przywilej na archimandrytę klasztoru na Kołozy k. Grodna (nazywany «grodzieńskim») wydany przez Zygmunta III Wazę dnia 8 VIII 1611, a archimandrytą został w 1619 r. (Piotr Chomik, «Życie monastyczne w Wielkim Księstwie Litewskim w XVI wieku», Kraków 2013, s. 297; Ignacy Kulczyński, «Kronika ihumennow, archymandrytow, fundatorow y protektorow monastyru Grodzienskiego na Kołozy, zakonu S.O.N. Bazylego W.», АС, т. IX (1870), s. 437).

Miesiąca Julia 24 dnia. Sessija ośma.

33. *Monastyry Owrućkie trzy na seminarium Wileńskie ruskie nadane.*

Trzy monastery w Owruczu¹⁰⁷ nadane są na seminarium Wileńskie ruskie, których dotychczas ani sami nie trzymamy, ani kogokolwiek tam od siebie mamy; uczynić o tym staranie, ażeby to do naszego dzierżenia przyszło; rozumiemy bowiem, że w takim kraju głuchim, gdzie nauczycielów tak cerkiewnych, iako y szkolnych nie masz, wielka chwała będzie Panu Bogu.

34. *Szkoły zaczęte w Nowogrodku y Minsku.*

Szkoły dla świeckich, któreśmy zaczęli na dwóch mieyscach, Nowogrodku y Minsku, starać się mamy, żeby nie tylko utrzymane, ale y rozmnożone były y dla tego w Minsku być rzecz potrzebną rozumiemy, żeby w szkole łacinskiej było rozdzielenie: iedna wyższa, druga niższa y dwa professorowie z braciey, a w ruskiej y świecki bakałarz¹⁰⁸ uczyć może, iednak podlegać ma iednemu z professorów szkoły łacinskiej¹⁰⁹. Tych szkół starsi tych monastyrów dopatrzeć mają, nawiedzając ie y badając się o sposobie uczenia y o postępku dzieci w nauce. A ieśli by sam starszy przez się uczynić

¹⁰⁷ W 1614 r. Metropolita Rutski otrzymał w posiadanie klasztor Zaśnięcia NMP w Owruczu, ale jego utrzymanie było bardzo trudne. Zdaniem Charłampowicza już w 1617 r. seminarium wileńskie nie korzystało z funduszy klasztorów owrućkich («Западнорусскія православныя школы XVI и начала XVII вѣка», Казань 1898, s. 506). Klasztor ostatecznie oddano prawosławnym w 1633 r. Klasztory były opustoszałe, a spór dotyczył majątków ziemskich. (M. M. Ваврик, «Нарис розвитку...», s. 6; «Архів Української Церкви», упоряд. Довбищенко М.В., т. III, вип. 1, Київ 2001, s. 317)

¹⁰⁸ W tekście staroruskim: «diak», łąc.: «cantor». W jęz. prawniczym, na Rusi słowo «diak» odpowiadało polskiemu «pisarz» i oznaczało zarówno uczonego, jak i pisarza sądowego (Aleksander Maciejowski, «Historia prawodawstw słowiańskich», t. IV, Warszawa-Lipsk 1835, s. 104). Tłumacz na jęz. łąc. przyjął terminologię cerkiewną, gdzie diak oznacza śpiewaka, chociaż i w takim przypadku chodzi o człowieka uczonego, potrafiącego czytać i pisać, gdyż śpiewacy z reguły czytali w jęz. cerkiewnosłowiańskim.

¹⁰⁹ Przynajmniej w Nowogrodku korzystano z usług świeckiego nauczyciela, a nadzór nad całym procesem edukacyjnym należał do bazylianów (К. Харламповичъ, «Западнорусскія православныя школы...», s. 501).

tego nie mógł, tedy ma to zlecić oycowi ktoremukolwiek, lub bratu do tego sposobnemu.

35. *Reguły szkolne seu praelectio.*

Sporządzenie nauk, to iest, co ma być czytano y uczono w ktorey szkole, przesłano będzie od protoarchimandryty, w czym przestrzegać tego potrzeba, żeby sposób uczenia naszego wszędy był iednakowy, według osobliwych reguł, ktore na przyszley da Pan Bóg congregacyey podane będą.

36. *Łaźnia zakazuie się¹¹⁰.*

Łaźnie mają starsi wynieść, opatrzywszy to pierwey w (s. 16) domu, co zdrowiu y czystości ciała należy iednak ieśli doktorowie oną być potrzebną osądzą, albo ieśli sam starszy obaczy z słusznych przyczyn, bronić iey braci nie ma, a myć się mają pojedynkiem.

Tegoż dnia Sessija dziewiąta.

37. *Piwa dwa tylko kubki kwartowe do stołu nalewać należy, a więcey podpiwku. Do stołu po benedikcyey przychodzący klęcząc mówi pacierze, aż każą wstać.*

Postanowienia pospolite czytaliśmy, w ktorych o wstrzemięźliwości w napoiu dał przestrożę iegomość, iż się to między bracią naszą pokazało, że pijąc po kilka kubków mocnego piwa przy stole, zarazili się; dla tego w tym takeśmy postanowili, żeby każdemu bratu nalewano po dwa razy w kubki nasze, ktore mają miarę kwarty¹¹¹, a ieśli by kto więcey pić chciał, niechay miasto piwa przedniego, będzie dano piwo poślednieysze. Kto po benedikcyey do stołu do refektarza przyjdzie, ma klęcząc modlić się poty, poki starszy powstać mu nie roskaże.

38. Pilno przykazuiemy starszemu Wileńskiemu, aby ścianę wysoką wywiódł od cerkwi murem, a ieżeli nie można – drzewem¹¹².

¹¹⁰ W tekście łąc. ten punkt został pominięty.

¹¹¹ W tekście łąc. w tym miejscu dodano: «tak zwanego garnca».

¹¹² W tekście łąc. to zdanie zostało opuszczone.

Tegoż miesiąca 26 dnia. Sessija 10.

39. Tychże reguł urzędniczych dokończenie¹¹³.

Pilno to starszym poruczamy, żeby postanowienia pospolite od wszystkich, a te które należą do urzędników Monasterskich, były zachowane na wiekopomne czasy. Każdy tak starszy, iako młodszy, żadnego nie excypuiąc, który im dość nie czynił, karana bydź ma według ważności rzeczy, w ktorey wykroczy.

Jednakość w odzieniu.

40. Odzienia iakie mają bydź.

Do zachowania iednakowości w odzieniu dwie rzeczy zachować się mają. Materia, z ktorey odzieża braci sprawować się ma, to iest, na mantiję y na kaptur¹¹⁴ muchaier prosty, na sutanny y na rasy karazyja, a w niedostatku morawskie dobre, z Królewca wożąc, na czapki falendysz, na rękawiczki y ponczochoy letnie morawskie sukno. Na zimę ponczochoi dziane czarne, albo szare mocne, pasy rzemienne proste bez wzorów z przążką żelazną czarną. Trzewiki y pantofle proste z skóry jałowiczey, koszule kużelne, łokieć po dwa grosze, chustki mogą być z płótna kolenskiego. Pluderki na ciało płocienne, kozuchy na zimę pod sutannę baranie po kolana, kapelusze na lata skórą cimcową czarną podszyte, binda y obłożka z taśmy prostey czarna. Kaptury na zimę¹¹⁵ sukienne, podszyte baranami, dwa albo cztery. Podróżnym rasy starego sukna.

Forma abo króy sukien.

Mantija. Sutanna. Braci krotsza. Włosy, brody.

Mantija zwykłym kroiem bez sznurów, płótnem czarnym obłożona na trzy palce, także y kaptur bez sznurków, sutanna bez rozporku z kołnierzem

¹¹³ W tekście słowiańskim i łać. dnia 25 lipca zapisano sesje nr. 10 i 11, na których dyskutowano i zatwierdzano reguły urzędnicze. Punkt 39 jest dokończeniem obrad z 25 lipca, które tu zostały pominięte. W związku z tym opuszczeniem występuje różnica w numeracji sesji.

¹¹⁴ W tekście staroruskim: «kłobuk».

¹¹⁵ Tekst staroruski jest zgodny z pol., natomiast w tłum. łać. zimowe kaptury są opisane jako ubiór dla podróżnych.

na dwa palce z wąskimi rękawami y czarnemi haftkami, pod pachami y sama w sobie przestronna, długa za kostki trochę oycem, a inszym braci krotsze; podszewka z prostego płótna za pas. Czapka podszyta lisami, w ktorey obłożka bobrowa wąska na palec niziny, na lato kirem czarnym podszyta, tymże kroiem, z taką obłożką, z uszeczkami małemi, nie ostra, ale mierna y przestronna. Włosy zakonne na głowie mają strydz nożyczkami nisko, a nie golić, iednak że oprócz laików włosy długie choć za kołnierz, ale nie daley. Brody ani strydz, ani golić, ieno rownać.

Porządek iednakowości w obrzędach cerkiewnych spisany bydź ma w monastyrze Wileńskim¹¹⁶.

Trudności dla krótkości czasu teraz że są nie rozwiązane, powoli o nich myśleć się będzie. Chorego w izbie ciasney bez brata słuchać spowiedzi czy można. Po wsiach nasi muszą iezdzić dla spowiedzi, (s. 17) czy ma to bydź? Tak też modlitwy; poiedynkiem jadaią w cellach oycowie. Po wieczery rekreacya y po kolacyey iak długo ma bydź?

Rospis czasu¹¹⁷.

Czasu rozłożenie generalne.

Osmey godziny na całym zegarzu wstać, na pułzegarzu o czwartey. Przez pułgodziny medytacya¹¹⁸, o piątey¹¹⁹ jutrznia y czas pierwszy y przygotowanie do communiey, o dziesiątey służba Boża, communia y modlitwa; o iedenastey trzeci y szosty czas, przygotowanie do namów z modlitwą ku temu końcowi; dwunastey, trzynastey, czternastey namowa; po namowach pułgodziny odpoczynku y rostrząszenie rzeczy namowionych; piętnastey obiad; szesnastey obcowanie spolne, na pułzegarzu dwunasta; siedmnasta odeyście do cell, odpocznienie y przygotowanie się do namów; osmnastey, dziewiętnastey, dwudziestey namowa, dziewiąty czas, nieszpor y koronka¹²⁰ ku temu końcowi; dwudziestey pierwszej wieczera; dwudziestey wtorey, dwu-

¹¹⁶ Tu kończy się tekst staroruski i łąć.

¹¹⁷ «Rospis czasu» i «Memoriał» w tekście łąć. umieszczono na początku protokołu. W rękopisie staroruskim nie ma tych paragrafów.

¹¹⁸ Tego fragmentu nie ma w tłum. łąć.

¹¹⁹ W tłum. łąć. godzinę podano według całego zegara, czyli 9-ta.

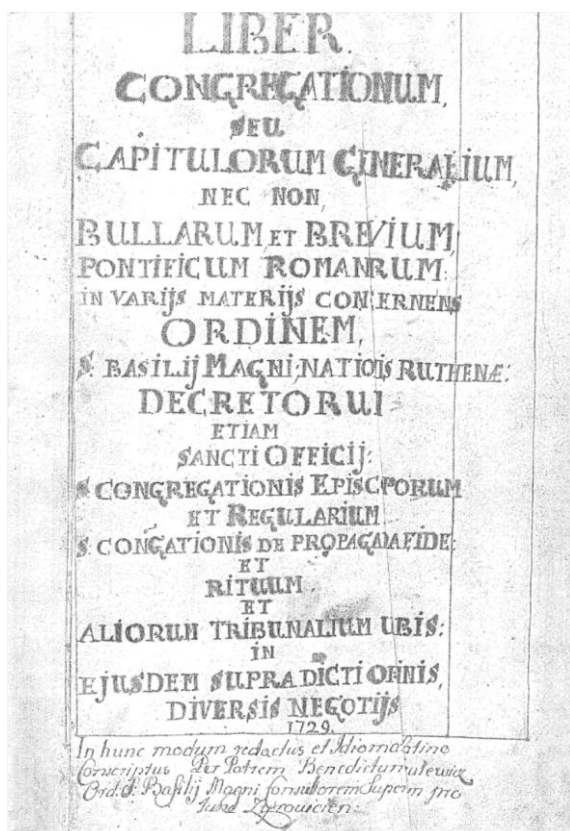
¹²⁰ W tłum. łąć. «koronka do Najświętszej Dziewicy».

dziesiątej trzeciej rozmowa, na koniec pawieczernia y rachunek sumnienia; dwudziestej czwartej spać, na pułzegarzu osma.

Memoriał.

Reguły metropolicie, biskupom etc. etc.

Reguły mają być pisane, iako się odprawować mają congregacye nasze zakonne główne. Reguły metropolicie. Reguły biskupom. Reguły protoarchimandrycie. Reguły consultorom iego. Reguły odzwiernemu. Reguły trapezarzowi. Reguły westiarzowi, professorom szkolnym, kucharzowi¹²¹.

Заголовок збірника василіяньських документів о. Венедикта Трулевича (СПБИИ РАН, кол. 52 (дело 11.2.4), т. 307)

¹²¹ W tłum. łac. brak tego fragmentu.

Congregatio Generalis Prima Novogrodovicensis Anno 1617 celebrata

СПбИИ РАН, Кол. 52 (дело 11.2.4), т. 307¹²², с. 1-14.

In nomine (*p. 1*) Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.

[1.] Anno a Christo nato 1617 convocati fuimus ex omnibus monasteriis Congregationis nostrae, nominatim vero e Vilenensi, Novogrodensi, Minscensi, Żyrovicensi et Bytenensi Praesides horum monasteriorum, ex quibusdam autem, etiam Patres, ab Ill.mo Patre nostro Josepho ad praedium eius Ill.mae Paternitatis Novogrodowicze dictum, ad diem sacram prophetae Heliae, hoc est vigesimam Julii iuxta vetus calendarium. Quo loci omnes ex praedictis monasteriis comparuimus pridie dictae festae diei, nimirum decima nona Julii incidente in diem sabbathi.

[2.] *Praeliminaria*

Eadem adventus nostri die, praesentibus omnibus nobis, celebratae sunt de more Vesperae, quibus finitis, Ill.mus Pater inchoavit Paracleticen seu solennem supplicationem, quam omnes synodaliter peregrimus. Praecatio etiam invocando Spiritui Sancto recitata est ab Illustrissimo Patre. Deinde ex

¹²² У цьому томі (т. 307) зберігаються генеральні капітули та різні документи Василянського чину, що їх виготовив у 1729 році латинською мовою о.Венедикт Трулевич, ЧСВВ. Повний заголовок цієї збірки: «Liber Congregationum seu Capitulum generalium nec non Bullarum et Brevium Pontificum Romanorum in variis materiis concernens Ordinem S. Basilii Magni nationis Ruthenae, Decretorum etiam Sancti Officii, decretorum Congregationis Episcoporum et Regularium, S. Congregationis de Propaganda Fide et Rituum et aliorum Tribunalium Urbis in eiusdem supradicti Ordinis diversis negotiis anno 1729 in hunc modum redactus et idioma Latino conscriptus per Patrem Benedictum Trulewicz, Ordinis Sancti Basilii Magni Consultorem, superiorem pro tunc Żyrowicensem». Рукопис зберігається у: Архив Санкт-Петербургского института истории РАН, Кол. 52 (дело 11.2.4), т. 307. Копію генеральних капітул із Санкт-Петербурга привіз і їх переписав о.Порфирій Підручний, ЧСВВ.

currenti imminentis dominicae Evangelio exhortationem dixit Ill.mus Pater, accommodans eam ad negotium quod deinde tractandum ingruerat. Itaque in nomine Sanctae ac Vivificae Trinitatis, honori primi Authoris Ordinis nostri sancti Heliae prima eiusdem Ordinis nostri, iuxta Regulam Sancti Patris nostri Basilii observationem religiosam zelare inceptans, inchoata est Congregatio.

[3.] Exhortatione dicta mox modus consessuum incipiendarumque et peragendarum collationum religiosarum ab Ill.mo Patre traditus est. Ut vero aptiores consultando de rebus Religionis essemus, indixit promulgavitque Ill.mus Pater ut quilibet nostrum singulis diebus in Liturgia Divina sacram Synaxim sumeret. Distributio quoque temporis, quid qualibet hora acturi essemus, in scripto omnibus ad legendum porrecta, deinde certo loco parieti affixa est, unusque Fratrum constitutus, qui signum daret campana, quando una occupatio finienda, altera inchoanda esset.

[4.] Denique eadem die per chartulas oclusas electi sunt deputati duo ad quos venirent Patres atque id quod eorum cuipiam necessarium esset, ut in Congregatione proponatur, ipsi (*p. 2*) exponerent, illi vero scriberent et Congregationi praesentarent. Eodem quoque modo electus est Notarius.

[5.] *In hac Congregatione duo adfuerunt Patres Jesuitae propter consilium, non decisionem.*

Ut autem perfectam haberemus notitiam eorum, quae in aliis ordinatis Religionibus fiunt, obtinuit Ill.mus Pater instantissima prece a Provinciali R.dorum Patrum Societatis, ut ad hoc negotium nostrum delegaret duos primores theologos, viros in spiritu admodum exercitatos inque ritum nostrum propensos. Quos oravimus ut singulis sessionibus nostris interessent, non ea causa ut de rebus nostris consultarent, verum ut rogati, sententiam suam dicerent.

Julii 20 die.

[6.] Die Dominico soluto Matutino, quilibet ad sacram Synaxim secuturae negotia ut cui Dominus Deus inspiraverat, sese praeparabat. Interea quod residuum erat ante Sacram Liturgiam temporis impensum est ab Ill.mo

Patre cum deputatis conscribendis punctis tractandis in collationibus nostris secuturis, quae quidem puncta hoc ordine conscripta sunt¹²³:

- 1-mo. Initium et progressus novae ordinationis monasteriorum nostrorum, et cui fini haec intendamus.
- 2-do. Anne unum praestet esse supremum Superiorem, cui subsit tota Religio.
- 3-tio. Quis debeat esse is, cui subsint omnes.
- 4-to. Quae dispositio inter subiectos.
- 5-to. An Protoarchimandrita possit esse Episcopus.
- 6-to. Qui electores Protoarchimandritae, quis eligendi modus.
- 7-mo. An advitalitius esse debeat.
- 8-vo. De Patribus Consultoribus generalibus addendis Protoachimandritae consilii eius.
- 9-no. Quis designabit Praesidem unicuique monasterio.
- 10-mo. Ubi deget Protoarchimandrita, ac unde sumptus ipsi conficiendis itineribus.
- 11-mo. Congregationes generales quis indicet.
- 12-mo. Ab obitu Protoarchimandritae quis ordo in Religione, quisve convocabit pro eligendo novo Protoarchimandrita.
- 13-mo. Quis Religionis erit nexus cum Metropolitano et qua hac in re certitudo.
- 14-mo. Quis nexus Religionis cum Episcopis.
- 15-to. De nuncupando quarto in Religione voto.
- 16-to. De casibus conscientiae reservatis.
- 17-mo. Quid agendum cum discipulis.
- 18-vo. De humiliandis laicis.
- 19-no. Unde (*p.* 3) sumptus mittendis ab uno monasterio ad aliud Fratribus, aut ad alia loca.
20. Separatam debere esse scholam religiosam pro Fratribus.
21. De vindicandis haereditariis bonis rebusve Fratribus obvenerentibus.
22. De numero Fratrum, quantus esse debeat per monasteria.
23. Fundatio Krasnoborensis.
24. Monasterium Cremenecii.
25. Monasterium Grodnense.

¹²³ Матеріал пунктів у староруському, польському й латинському текстах розміщений по-різному, але зміст той самий.

26. Monasterium Ovrucense.
27. Scholae nostrae pro saecularibus.
28. Eliminatio balnei ex Religione.
29. Lectio, declaratio et promulgatio Regularum Communium religiosarum.
30. Item Regularum particularium cuiuslibet officialium monasterii.
31. Circumscriptio vestitus religiosi.
32. Difficultates ad resolvendum a Fratribus propositae.

*Distributio temporis*¹²⁴.

Octava hora iuxta horologium maius, quarta autem iuxta horologium minus surgent e lectis¹²⁵.

Hora 9-na¹²⁶. Matutinum, Horaque prima ac praeparatio ad sacram Synaxim.

Hora 10-ma. Missa matutina, communioque tum mora aliqua, quae impendatur agendis gratis pro communione.

Hora 11-ma. Tertia ac sexta Hora, praeparatioque ad collationes, addita huic fini praecatione.

Hora 12-13-14. Collationes, eisque solutis semihora quieti, discussioque rerum consultarum.

Hora 15. Prandium.

Hora 16. Relaxatio animi per mutua colloquia.

Hora 17. Secessus ad cellas, quiesque ac praeparatio ad collationes.

Hora 18-19-20. Collationes.

Hora 21. Hora nona, Vesperae et Corona *B.mae Virginis*¹²⁷ eidem fini.

Hora 22. Cœna.

Hora 23. Relaxatio, (p. 4) collocutoria, Completorium, examen conscientiae.

Hora 24. Iuxta horologium maius, 8-va autem iuxta horologium minus – cubitum.

¹²⁴ «Distributio temporis» і «Memoriale» у польському тексті знаходяться при кінці протоколу, натомість староруський текст зовсім не подає цих параграфів.

¹²⁵ У польському тексті після «встання» приписано півгодини на роздуми.

¹²⁶ У польському тексті година подана за малим годинником, тобто 5-та.

¹²⁷ Ці слова в польському перекладі відсутні.

Memoriale.

Scribendae erunt: Regulae quomodo peragi debeant Congregationes nostrae religiosae generales; Regulae Metropolitanae; Regulae Episcopis¹²⁸.

Collatio 1-ma. Julii 20.

[7]. Die Dominico absolutis Vesperis, loco consessibus praeparato, invocato flexis genibus Deo Domino, consedimus utrimque collocato in medio codice Sancti Evangelii penes quod considens Pontifex Ruthenae Provinciae, haec quae in summa hic referimus praefatus est¹²⁹:

Congregationes generales ad regimen necessariae.

Ad recte gubernandam Religionem necessarios esse congressus generales, qui hactenus apud nos haud erant, quod vix Patrum quis fuerit, qui non studiis adhuc vacaverit, nunc vero in ulterius differre tempus non esse commodum et forte fere noxium.

Dubitatio nonnullorum de Regulis Religionis.

Eo quod aliqui eorum laborarent quibusdam dubietatibus, perplexitatibusque ignari quae deinde dispositio coordinatioque futura esset Ordinis nostri, quidam ambigerent circa Regulas religiosas, quidam conturbarentur ignari finis ad quem tenderet haec Religionis nostrae ordinatio, aliis alia venirent in mentem, quae in vita actionibusque eorum faciebant negotium.

Finis Ordinis nostri: promulgatio gloriae Dei. Medium ad hunc finem: correctio in spiritualibus et hoc fit per exercitationem Ordinis Basiliani.

Quae omnia cum provenirent ab ignorantia, ideo convocatis in unum iis qui convocari poterant, se ad notitiam perducere omnium finem huius moliminis esse gloriam Dei, medium vero augendae eidem se assumpsisse reparationem instaurationemque status ecclesiastici; statum autem ecclesiasticum instaurare aliter non posse, quam per instaurationem Religionis, prae-

¹²⁸ Польський текст довший і подає також інші уряди.

¹²⁹ У староруському рукописі титули параграфів відсутні. Їх дописала інша рука латинською мовою і вони різняться від титулів у текстах польському й латинському. До цього параграфу дописано: «Zelus, sollicitudo, industria s. mem. Metropolitanae Rutski in promovendo bono Religionis» («Ревність, старання та винахідливість у поширенні добра Чину»).

sertim in Ritu Graeco, in quo omnis honoratior status ecclesiasticus assumitur ex Religione.

Debant nostri studere apud Patres Carmelitas, sed ad hoc non pervenit. Episcopi Romani Ritus concesserunt nostris Calisii, Pultoviae, Vilnae et Braunsbergae.

Porro instaurandae Religioni necessarium fuisse aliquantum numerum, hunc vero ex antiquioribus coalescere non potuisse, nisi ex iunioribus duntaxat: nec per hos Religionem instaurari potuisse, nisi prius eis ipsis procuraretur educatio, institutioque religiosa tam in spiritu, quam in scientiis, ideo utrumque id se curavisse consecutumque fuisse, primum (*p. 5*) a Patribus Carmelitanis excalceatis Cracoviae, verum id ad exitum non pervenisse, eo quod Divina Providentia aliud quid prospiceret nobis magis necessarium; alterum a Patribus Societatis ac Dominis Episcopis Calisii, Pultoviae, Vilnae et Braunsbergae, deinde ultima sua protectione Romam perfectius utrumque se obtinuisse.

Generalis Jesuitarum duos Jesuitas ad Novitiatum dederat. In alumnatibus Romanus Pontifex concessit 22 loca nostris.

Primum quod iussu Praepositi eorundem Patrum Societatis Generalis habuerimus duos ex iis Patres perfectos in spiritu, qui commanebant nobiscum, commanebuntque donec omnes Fratres exercitia spiritualia rite absolvant; tractandis vero studiis diversa loca a Sanctissimo Patre Romano Pontifice esse nostris permissa.

Regulas R. d. Rutski quare scripserat et quando, non recedendo a doctrina S. Basilii Magni.

Quod spectaret ad Regulas religiosas, se eas suomet proprio labore multo tempore colligendo ex diversis scriptis S. Patris nostri Sancti Basilii conscripsisse inque aliquot generales titulos, ut facilius intelligi memoriaque retineri possent distinxisse, aptando ad praesentem vitae nostrae rationem, quando urgentissima necessitate animarum in ritu nostro pereuntium eo deducimur, ut curam spiritualem, non tantum nostrummet ipsorum, sed et proximorum subire stimulemur, ad quod negotium rite peragendum multifaria opus esse dispositione: quare de hac quoque re debuisse se Regulas quasdam praescribere, quibus antiqua illa tempora non indigebant, nostra autem hodierna indigent, tamen in his quoque se a doctrina Sancti Patris non

abscessisse. Quod cum prolixè Ill. mus Pater demonstraret declararetque totum tempus collationi destinatum præterit. Quare non visum ea die progressi ulterius, solum a Notario lecta sunt puncta super quibus die crastina instituenda erat collatio.

Collatio 2-da. Julii 21.

[8.] Contemplantes ordinem, qui est in coelo, ubi unus Supremus arbiter est ipse Deus omnipotens, ordinemque quem in Ecclesia sua Dominus noster Jesus Christus constituit in terra, ubi unum Principem Pastorem esse voluit, hunc ipsum ordinem tamquam e manibus ipsius Dei amplexi nos quoque in Religione nostra, unum esse volumus, qui sit supremus Religionis Administer.

[9.] *Debant esse Regulae Metropolitanorum; eius superioritas noceret Religioni.*

Videntes vero Metropolitanae Kioviensi a Deo eiusque Vicario Pastore totius universi datam esse curam (p. 6) omnium non tantum eorum qui in Dioecesi ipsius sunt, sed illorum quoque, qui in Dioecesibus omnium episcoporum Ruthenae Provinciae extant ipsorumque episcoporum, omnemque statum ecclesiasticum tam Regularem, quam Saecularem, ideo nos quoque regimini eius subesse volumus, non tantum respectu benedictionis et ordinis ecclesiastici, sed etiam quoad res nostras internas Ordinemque Religiosum. Id duntaxat necessarium esse censemus, ut certas habeat suas obligationes, regulasque a Religione sibi traditas, in quas ipse iuret ne eiusmodi potestas Religioni deinde noceat. Quae quidem Regulae in futura Deo dante Congregatione nostra generali in scripto tradentur.

[10.] *Constituitur ut praeter Metropolitanum sit Protoarchimandrita.*

Quamvis Metropolita Supremus futurus sit Moderator Religionis nostrae, tamen volumus unum esse ex nobis, qui curet administretque, interne immediateque Religionem nostram nullum aliud sustinens onus, nisi hoc unum: omnia monasteria nostra obiens attendensque ad bonum ordinem, tam in Praesidibus, quam in aliis Fratibus, tam in proventibus monasterii omnibusque iis, quae conservando augendoque bono Religionis serviant; huic Religionis Administro nomen erit Protoarchimandrita.

Collatio 3-tia. Eadem die.

[11.] *Nullus Episcopus potest esse Protoarchimandrita.*

Providentes ut tam maiores quam minores omni fiducia absque obice in suis necessitatibus ad Protoarchimandritam recurrere possint tamquam ad Patrem suum, statuimus ut is qui Protoarchimandrita futurus sit, non sit episcopus, non solum ordinarius, qui oves habeat proprias, sed neque aulicus, *qui iuvet Metropolitam ad eius latus*¹³⁰; item nec famulos habebit saeculares sive in loco sive per iter, praeter aurigam, sed tantum unum ex Patribus suis met iuvamini, unumque ex Fratribus Laicis a servitiis. Praescribendae vero ipsi erunt regulae, et pro futura Deo dante Congregatione generali ad notitiam omnium deducendae.

[12.] *Protoarchimandrita debet eligi a Metropolitano, superioribus et legatis. Legatos eligit Praeses cum Fratribus per chartulas. Ubi 10 religiosi, ibi unus legatus.*

Protoarchimandritam eliget Metropolita cum Praesidibus omnium monasteriorum cumque Patribus consultoribus generalibus ac legatis ex omnibus monasteriis ad id missis. Quos legatos eliget Praeses in quolibet monasterio cum omnibus Fratribus professis sui monasterii. Modus eligendi erit per chartulas, qui plura habuerit suffragia, is erit legatus. Praeses quilibet duorum suffragiorum potestatem habebit. Numerus legatorum pro numero erit Fratrum professorum: ubi fuerint 10 aut 20 – mittetur unus, ubi vero 30 aut aliquantum plures (*p. 7*) – duo; ubi 50 – tres, ubi plures, etiamsi 100 aut supra – quattuor, nec plures.

[13.] *Eligendo Protoarchimandritam, debent iurare dignum eligere. Metropolita habet duo vota.*

Ad initium electionis Protoarchimandritae quilibet electorum iurabit se eum electurum, quem dignissimum huic officio esse censeat. Quod iuramentum ipse prius praestabit Metropolita, in quem plura erunt suffragia, is renuntiabitur Protoarchimandrita. In huiusmodi electiva Congregatione solus Metropolita duo vota habet, quilibet vero alius unum. Si partes pares fuerint, cui accedet Metropolita, ea praevalebit.

¹³⁰ Додаток, поданий курсивом, знаходиться тільки в латинському тексті.

[14.] *Protoarchimandrita advitalis. Poterit deponi.*

Protoarchimandrita erit advitalis¹³¹, quodsi grave quidpiam de eo innotesceret, Deum Dominum Religionemque offendens, quod specificabitur in eius Regulis, tum Metropolita convocabit pro Congregatione generali omnes monasteriorum Praesides, et ab unoquoque monasterio legatos modo dicto superius iudicabitque eum. Etsi quidem comperiat esse reus, deponetur ab hoc gradu, ac pro ratione culpaepunietur. In eodem vero congressu in locum ipsius alter eligetur.

[15.] *Consultores advitales possunt esse Superiores et unus illorum debet esse apud Protoarchimandritam. Quod si Consultor ascedet in altiore gradum, alter eligatur in Consultorio ad Congregationem generalem.*

Idem Protoarchimandrita habebit penes se electos ab iisdem Praesidibus, qui attendant ut ipse muneri suo satisfaciatur. Hi vero erunt numero quattuor advitalesque. Unus semper eorum adhaerebit praesens ipsi, tres vero reliqui in aliis degent monasteriis sive simul, sive in proximo, possuntque esse monasteriorum Praesides, si necessitas poscat. Quodsi accidat ut eorum quispiam ex sententia Congregationis eiusque Praesidentis ad aliud ascendat munus, quod non consistat cum eius officio, tunc Protoarchimandrita cum eadem Congregatione, modo qui eis eligendis superius praescriptus est, eliget in locum ipsius alium. Si vero aliquis eorum vita fungatur, tunc ipse Protoarchimandrita cum reliquis tribus eliget sibi quartum, donec solita adveniat Congregatio omnium Praesidum legatorumque ab unoquoque monasterio, et tum Congregatio Patrum aut confirmabit ipsum aut alterum eliget.

¹³¹ Перекладач (о. В. Трулевич) тут від себе дописав наступне речення: «Sed hoc est abrogatum per contrarium usum vigore Decreti Sacrae Congregationis de Propaganda Fide habitae coram Sanctissimo die 4 Octobris 1624, confirmati per Breve Sanctissimi Domini s. m. Urbani PP. VIII 20 Augusti 1931, concedentis facultatem singulis quadrienniis indicendi Capitulum pro electione Generalis». На марґінесі хтось додав: «Non reperiuntur haec verba». («Але це відкликано через протилежний звичай силою Декрету священної Конгреґації ПВ, який видано 4 жовтня 1624 р. в присутності Святішого Отця, і затверджено листом (бреве) Святішого Отця св. п. Урбана Папи VIII 20 серпня 1631 р., дозволяючи щочотири роки скликати Капітулу для вибору Головного настоятеля». На марґінесі хтось додав: «Цих слів немає»).

[16.] *Superiores nec eligere nec deponere valet Protoarchimandrita sine Consultoribus.*

Quemadmodum Protoarchimandrita ita assistentes quoque eius habebunt Regulas sibi proprias, quae in futuro itidem congressu generali ad notitiam deducuntur. Praesidem ad unum quodque monasterium eliget assignabitque Protoarchimandrita collata re cum Patribus consultoribus generalibus. Idem Protoarchimandrita mutare quoque poterit Praesidem quando ita ipsi videbitur (*p. 8*) in Domino, consultis super hoc quatuor memoratis. Communiter vero per quadriennium perdurabit quisque in officio Praesidis, nisi ob necessitatem quamquam aliter videretur in Domino altiori Superiori, tunc enim in ulterius etiam tempus poterit eum sinere.

Collatio 4-ta. Julii 22.

[17.] *Protoarchimandrita debet esse¹³² Superior principalioris monasterii.*

Protoarchimandrita poterit esse Praeses principis alicuius monasterii, in quo maius Religionis nostrae momentum positum sit. Quando vero discedet ad visitanda omnia alia monasteria, Vicarius eius in eo monasterio maiori potestate, quam reliqui vicarii per alia monasteria gubernabit id monasterium.

[18.] Viaticum Protoachimandritae quando aut visitaturus monasteria, aut in aliis totius Religionis necessitatibus ad certum locum proficiscitur, conferent omnia monasteria pro ratione proventuum unicuiusque eorum quod in futura generali Congregatione fundamentalius determinabitur statuaturque. Si autem necessitas accidat pecuniae, licebit Protoarchimandritae eam accipere a quocunque monasterio. Quodsi in nullo adsit mutuum, sumat aliunde, quam deinde ad ipsius significatum omnia monasteria per manus eius restituant.

[19.] *Protoarchimandrita debet intimare Congregationes.*

Tempus locusque congressus generalis, qui semel quolibet quadriennio communiter fiet, ipse Protoarchimandrita absque Metropolita indicet, licebitque ipsi etiam acceleratius si necessitas exigat. Anno vero ante Praesidem huius monasterii, in quo Congregatio celebranda erit, monebit deque numero

¹³² Тексти староруський, латинський і польський різняться між собою і вживають різних граматичних форм: «має бути», або «може бути».

Patrum quem adfore illi congressui sperat, significabit, ut Praeses ille tempestive necessaria illi negotio praeparet. Quomodo autem iste congressus inchoari finiri que debeat singulares regulae in futura Deo dante Congregatione omnibus in scripto promulgabuntur.

[20.] *Confessarius Protoarchimandritae debet regere si moreretur Protoarchimandrita, donec alter eligatur.*

Ab obitu Protoarchimandritae confessarius eius Vicarium generalem Moderatoremque totius Religionis usquedum novus eligatur Protoarchimandrita aget. Idem Vicarius de obitu Protoarchimandritae Metropolitanam absque mora certio rem faciet. Metropolita vero certum tempus locumque in aliquo nostrorum monasteriorum quod sit opulenti us eligendo novo Protoarchimandritae designabit, cavens ne id officium diutius vacet. Quando vero Metropolita ad illum congressum venturus est, *persuademus nobis de eius respectu id facturum more Patris venturumque ad filios suos*¹³³, absque caterva, quae monasterio sit gravis.

[21.] *Coadiutorem debet habere Metropolita cum consilio Protoarchimandritae et Consultorum. Metropolita potest eligere sibi cum consilio Protoarchimandritae et Consultorum Coadiutorem cum futura successione ad metropoliam.*

Cum multum Religionis nostrae intersit ut Metropolita arcto nexu nobiscum coniunctus sit, talisque existat qui magna voluntate feratur ad augendam Religionem nostram, ideo necessarium esse censeamus, ut e medio nostrum sit, a nobisque elegatur (p. 9), quod impense curandum est apud S. R. Maiestatem, cui ius collationis competit. Quodsi tam facile hac tempestate consequi id non possimus, hoc medium hodierno Metropolitanae nostro porrigimus, ut ipse durante vita sua curet instituere sibi quam primum Episcopum, qui moretur ad eius aulam, voceturque Coadiutor. Eliget eum vero consulto Protoarchimandrita iisque quos a consiliis habuerit penes se. Qua in re deferet quoque honorem reliquis Episcopis nostrae Congregationis, curabit etiam ut hic coadiutoratus sit cum futura successione in metropoliam. Quare ipse ab obitu Metropolitanae occupabit bona metropoliae, tamquam ad se spectanda et absque omni contradictione succedet Metropolitanae. Eidem Coadiutori procurandum singulare privilegium, ut occupet omnes quoque Episcopatus ab obitu Episcoporum. Idem antequam renuntietur Metropolitana,

¹³³ У староруському тексті ці слова відсутні.

obstringet se iuramento ad ea omnia in quae Metropolita iurat; cui praestando attendat Protoarchimandrita.

[22.] *Promotio in episcopatus quomodo fieri debet? Episcopi debent defendere et promovere Religionem in suis dioecesibus.*

Modus connectendi nosmet cum episcopis videtur talis esse posse, ut nimirum procuretur apud S.R. Maiestatem privilegium, quo caveatur ne episcopatus hominibus saecularibus conferantur, sed iis tantum qui sunt de statu religioso, notabileque tempus in Religione exegerint atque a Metropolita de vita pia meritoque commendentur. Ad haec eiusmodi episcopis ante eorum consecrationem proponet Metropolita, ut meminerint semper se esse membra Religionis ac proinde ut eius sint defensores propagatoresque in suo quisque episcopatu. Denique Protoarchimandrita iis, qui ex Congregatione nostra sive ad metropoliam, sive ad episcopatus assumuntur, addet singulis singulos Patres admodum probatos, qui ipsis invigilent in iis, quae ad vitam religiosam spectant.

[23.] *Fundamentum voti 4-ti de non ambiendo; qui procuraret honores per se inhabilis usque ad mortem. Metropolita promiserat custodire 4-tum votum.*

Cum leges ecclesiasticae, vetusque Ecclesiae nostrae consuetudo sit, ut ad dignitates ecclesiasticas assumantur e statu Religioso, quod nobis immutare non licet, neque ut existimamus fas est, alia vero ex parte timendum sit ne hac via ambitus praeeminentiarum ecclesiasticarum earumque procuratio ad Fratres nostros irreat, occurrentes huic malo statuimus, sancimusque, ut quilibet omnibus posteris temporibus, qui vota Deo in nostra Congregatione nuncupaturus est, cum aliis solidis votis hoc quoque nuncupet: Se nulla officia dignitatesve sive monasterii, sive quascunque ecclesiasticas multo vero minus saeculares quaesituras, procuraturasve sive palam, sive clam, neque per se neque per alium. Quod si quis ausit, eo ipse privabitur omnibus muniis monasterii, hoc est omni voce activa et passiva ad mortem usque. Ne vero tam nos ipsi, quam alii Patres Fratresque nostri, qui domi (p. 10) remanserunt ob hac lege eximamur omnes hoc singulare votum, modo superius praescripto gloriae honorique Domini Dei ac animarum nostrarum securitati, stabiliendaeque Religioni nostrae ad summum die Sancto Patri nostro Basilio Magno sacra proxime secutura praestare statuimus. Cui rei cum necdum praefectus sit Religioni Protoarchimandrita, invigilaturum se recepit Ill.mus

Pater Metropolitana. Si quis vero eo tempore votum id nuncupare renuerit, postea nuncupabit, secus suspectum se apud nos reddet.

Collatio 5-ta. Eadem die.

[24.] *Casus reservati.*

Edocti tum ex antiquis Ecclesiae actis, tum ex hodierna omnium aliarum Religionum observatione esse certos casus conscientiae, a quibus absolute nullus confessarius posset, nisi ipse Religionis Superior. Id nos quoque in Religione nostra esse volentes, nominatim casus eiusmodi alibi descripsimus. Qui ut ad notitiam omnium Fratrum deveniant, Praesides monasterii promulgabunt.

[25.] *Incorrigibiles debent eici cum obligatione trium votorum. Carceres debent esse in quolibet monasterio pro excessivis.*

Compenscendis discolis etiamsi alias praescriptae sint Regulae, tamen hoc quoque statuto nostro partim eas declaramus, partim intendimus. Quicumque vult exire, petitque dimitti a Religione aut discolis suis moribus ex destinato acerbum molestumque se reddit Religioni, ut ab ea pellatur talis non est dimittendus, illum autem cui corrigendo omnia media iuxta Regulas nostras adhibita sunt, nec tamen emendatur ingenti omnium scandalo ac infamia Religionis dimittere permittimus. Tamen proponent ipsi Superiores eum non esse solum vinculo trium votorum, quamvis cum aliquo moderamine, ut quoad paupertatem quidem possit sibi acquirere victum et amicum, tamen non tanquam proprio uti. Castitatem tamen integre servet in omnibus; quoad oboedientiam vero eam illi Episcopo, in cuius dioecesi deget, praestet. Quod si is qui dimittendus est timeatur detrimentum allaturus esse gloriae Dei generatim aut nominatim Religioni apostatando, verbi gratia a fide, aut aliis sceleribus, carcere compescetur eousque donec Congregationi generali visum fuerit. Idcirco in monasteriis nostris principalioribus, imo si fieri possit in omnibus, debet esse carcer pro delinquentibus.

Collatio 6-ta. Julii 23.

[26.] *Quomodo debent esse Laici. Differentia inter Laicos et Clericos.*

De Laicis. Regulae illis scriptae effectui diligenter mancipandae sunt, ut agnoscant in quo statu velit eos habere Religio. Non permittendum ut stu-

deant litteris scientiisque, nisi inter eos sit quispiam adeo insignis, ut fructum Religioni per doctrinam afferre possit. Neque tamen tali permittet Praeses donec consulat Protoarchimandritam, sensim introducenda est differentia inter clericos et laicos ultimo loco ad mensam, recreatione separata, diverso vestitu, utque occupationibus suis, quibus admovebuntur, (p. 11) seorsim incumbant Laici, non intermittentes sese clericis. Quin in Ecclesia quoque quantum fieri possit diversus ipsis a Praeside assignabitur locus.

[27.] *Lites propriis expensis quodlibet monasterium.*

In qualibet Congregatione generali conferant rationes monasteria in mittendis Fratribus ab uno monasterio ad aliud, tam ratione vestitus aliarumque huc spectantium, quam ratione pecuniae pro victu. Illi autem qui mittuntur in communi necessitate totius *Religionis et*¹³⁴ Congregationis a tota habebunt Congregatione quidquid necessarium sit eiusmodi expeditioni. Lites vero suis sumptibus quodlibet monasterium prosequitur sumptibus.

[28.] *Scholae propter Fratres debent adesse in Religione.*

Quamvis bonum sit ut Praesides penes quodlibet monasterium habeant iuvenes, qui sese tam in rebus ecclesiasticis, quam in vita pia exerceant, tamen augendae Religioni nostrae necessarium esse existimamus, ut separatus alicubi sit locus in quo Fratres etiam Religionis nostrae doceant Fratres suos eas litteras, quibus sit quis eorum idoneus, quaeque vocationi nostrae necessariae sint. Modus vitae Fratrum eiusmodi scholasticorum omniaque, quae eis instituendis servient prescripta sunt in Regulis Sancti Patris, seorsimque a nobis scribentur ac declarabuntur, iuxta hodiernam nostram necessitatem.

Collatio 7-ma. Eadem die.

[29.] *Monasteria notabiliora in Religione. Bona Fratrum debent remanere in Religione.*

Ad bene stabiliendam Religionem nostram admodum necessarium esse censemus, ut foundationes habeant sufficientes haec monasteria: *primo* monasterium designatum novitiatui; *secundo*: monasterium, in quo Fratres tractabunt studia; *tertio*: monasterium, in quo vita ordinata religiosa muniaque

¹³⁴ Цей додаток знаходиться тільки в латинському тексті.

omnia monasterii in Regulis circumscripta exacte observentur. Unde exemplum vitae in omnia monasteria derivetur, quod quidem monasterium oportet ut Fratres habeat plures. Idcirco adhibenda est cura, ut eiusmodi monasteriis nihil desit. Quod ad effectum deducemus non tam novas procurando legationes, quae in manibus adhuc Dei existunt, nobis vero statim ordinate vivere opus est, quam dando operam ut id ad nos perveniat, quod de iure nobis competit, hoc est obventiones haereditariae Fratrum nostrorum professorum, quae ab obitu parentum ipsorum ad eos delabuntur. Tamen hac in re ita procedendum est, ut ipse quoque Frater ille intelligat eam esse optimam possessionis temporariae dispensationem, si eam resignat ipsi Deo. Item ut id repetatur modis suavibus absque fastidio molestationeque hominum saecularium ac infamatione Religionis etiamsi notabile quid cedere oportet.

Ubi scholae et novitiatus, ibi numerosum monasterium.

In monasterio Vilnensi donec exsolvantur debita et aedificia restaurentur, sine quibus aegre monasterium consistere potest, degent Fratres numero 15, saeculares vero 10, nisi aliunde (*p. 12*) obveniat aliquid educandis pluribus. Item per omnia monasteria nostra praeter domum probationis domumque ubi Fratres studebunt, quae refertae debent esse, Fratres pauciori numero continebuntur, donec ea monasteria perfecte aedificentur, fundenturque.

[30.] *Crasnoborensis fundatio, pro quali postea dederat 6000 D. Chreptowicz monasterio Novogrodensi, quam summam imprestarunt D.ni Metropolitanae et in usque non reddiderunt.*

Expositum nobis est nomine generosi ac M. D.ni Adami Chrebtowicz, quod in possessione sua *Krasnybor* dicta fundet monasterium, in quo ut ipse asserebat educari possint aliquot supra decem Fratres. Quamvis vero non sit propositum nostrum habere monasteria in locis solitariis, verum quia pauca aut vix aliqua habemus bene stabilita monasteria, idcirco neque hoc respiciendum esse censuimus, et praesertim cum per id temporis possit inibi esse schola pro religiosis, tamen is locus necdum absolute receptus est.

[31.] *Cremenecii iam fuerat residentia nostra.*

Expositum est nobis quod Duces in Zbaraz requirant nos ad duo monasteria sua. Si concedant ut unum horum monasteriorum situatum sit Cremenecii, ubi iam nomine nostrum duo Fratres nostri resident, si fieri possit, provisus monasteriis admissis mittendi sunt Cremenecum alii Fratres, tamen

tales, qui respondeant vocationi vitaeque religiosae, procul a suis Superioribus degentes.

[32.] Quia in monasterio Grodnensi obtentum est privilegium nomine unius Fratrum nostrorum, necessarium esse censemus, ut aliud expediatur nomine totius Congregationis nostrae pro eodem monasterio.

Collatio 8-va. Julii 24.

[33.] Tria monasteriola Ovrucii collata sunt pro seminario Vilnensi Rutheno, quae hactenus nec ipsi possidemus, nec ullus ibi est, qui nomine nostrum resideat. Quare adhibenda cura est, ut ad nostram possessionem deveniant; speramus enim in illo obsoleto loco, ubi nulli nec ecclesiastici, nec scholastici praeceptores sunt, magnam hinc proventuram gloriam D.no Deo.

[34.] *Scholae inceptae Novogrodeci et Minsci.*

Scholae, quas docendis saecularibus duobus in locis inchoavimus Novogrodeci videlicet et Minsci, curandum est ut non tantum conserventur, verum etiam promoveantur, augeanturque. Idcirco Minsci necesse esse existimamus ut in schola Latina sit distinctio, alteraque sit superior, altera inferior, ac duo magistri ex Fratribus nostris. In schola vero Ruthena etiam saecularis cantor docere poterit, tamen ut subsit uni magistrorum scholae Latinae. Has scholas Praesides illorum monasteriorum, ad quae eae sitae sint aut pertineant, curabunt invisendo eas explorandoque modum docendi, deque profectu scholarum in litteris. Quod nisi per semet praestare possit Praeses, committet id Patri Fratrive cuiuspiam (p. 13) huic curae idoneo.

[35.] Dispositio doctrinae, id est quid praelegendum docendumque in aliqua schola sit, mittetur a Protoarchimandrita. Qua in re observandum erit, ut modus noster docendi sit uniformis iuxta singulares Regulas, quae in futura Deo dante Congregatione tradentur¹³⁵.

¹³⁵ У текстах староруському й польському після ч. 35 наступає ч. 36 під титулом: «Balnea nonnisi gravi urgente necessitate permittenda». У зв'язку з цим пропущенням, у дальшій частині наступає різниця в нумерації пунктів.

Collatio 9-na. Eadem die.

[36.] *Cervisiae duo pocula ad mensam dari debent, amplius secundaria cerevisia.*

Regulae Communes lectae sunt.

His Regulis adiecit Ill.mus Pater praecautioem de temperantia in potu in hunc sensum: cum inter Fratres nostros compertum sit, ut sumentes ad mensam aliquot pocula fortioris cerevisiae, afficerent caput, idcirco hac in re ita statuimus, ut unicuique Fratrum bis impleatur poculum, quod mensuram continet partis quartae congii, *vulgo garnca*¹³⁶. Quodsi quis velit amplius, propinetur ipsi cerevisia secundaria.

Qui post benedictionem venerit, debet flectere usque ad signum.

Si quis post benedictionem mensae ad refectorium veniat, orabit flexis genibus, donec Praeses iubeat eum surgere¹³⁷.

Collatio 10 et 11-ma. Julii 25¹³⁸.

De Regulis particularibus officialium monasterii tractatum est, quae etiam lectae acceptataeque sunt.

Collatio 12-ma. Julii 26.

[37.] Continuata est lectio Regularum Particularium.

Diligenter id Praesidibus committimus, ut attendant quatenus Regulae Communes ab omnibus, eae vero, quae spectant ad officiales monasterii, ab illis observentur perpetuis futuris temporibus. Quilibet maior minorve excepto nemine, qui eis non satisfaciatur punietur pro gravitate rei, in qua delinquit.

¹³⁶ Це уточнення знаходиться тільки в латинському тексті.

¹³⁷ У староруському і польському текстах на цьому місці мова про будову стіни у Вільні.

¹³⁸ У польському тексті пропущено 10-те і 11-те засідання, які відбулися 25 липня.

Uniformitas.

[38.] Servandae uniformitati in vestibus duo requiruntur: materia, ex qua vestimenta Fratibus conficiuntur, haec vero erit: pro palliis et caputiis¹³⁹ *muchair* simplex, pro sotannis et riassis *karazia*, in huius vero defectu pannus moraviensis bonus, qui Regiomonte portatur, pro pileis *falendysz*, pro manicis et tibialibus aestivis pannus moraviensis, pro hiemalibus tibialibus lana nigra, vel grisea dense contexta. Cinguli coriacei simplices absque pictura textili cum fibula ferrea nigra; calcei et crepidae simplices ex corio bovis. Indusia ex tela linea, cuius ulna duobus grossis ematur. Strophia poterunt esse ex tela colensi. Femoralia aestiva ex tela. Pellicei pro hieme ovili crurum tenus demissi. Galleri pro aestate corio simplici nigro vulgo *ciemiec* dicto subducti. Caputia pro hieme itineraria¹⁴⁰ ex panno suffulta pellibus ovilis, duo quattuorve, quae (p. 14) serventur pro itinerantibus. Pro iisdem rassae veteris panni quattuor.

Forma vestium.

Mantion.

Pallium consueta formatura consutum, nec funiculis sericis alteriusve generis circumductum, tela nigra in extremitatibus ad latitudinem trium digitorum suffultum. Item caputium absque eiusmodi funiculis.

Sotanna brevior Fratibus.

Sotanna absque concissura cum collari ad duos digitos prominenti cumque strictis manicis ac nigris fibulis sub axillis, ipsaque in se laxa demissa ultra talos Patribus aliquanto, aliis vero Fratibus brevior, subtegmen infra cingulum ex tela simplici. Pileus subductus pelle vulpina circumductusque ab extra ad extremitates pelle fibrina ad latitudinem extremi digiti infra aures utrimque demissus non acuminatus, sed mediocriter assurgens, laxisque pro aestate levi densa seu panno *kir* dicto suffultus.

¹³⁹ У староруському тексті: «клобук».

¹⁴⁰ Тільки в латинському перекладі каптурі на зиму описані, як одяг для подорожуючих.

Crines.

Coronae religiosae in vertice tondebuntur, non radentur. Laicis neutrum. Crines promittentur infra colare non amplius.

Barba.

Barbam nec radent, nec tondant, sed aequabunt tantum.

Uniformitatis ordo in rebus actionibusque ecclesiasticis describetur in monasterio Vilnensi Sanctissimae Trinitatis, Cui honor et gloria in omnem sit aeternitatem¹⁴¹.

¹⁴¹ Тут кінчаються староруський і латинський тексти. Польський текст має ще один параграф, а після нього йде «Розклад часу» і «Меморіал», які в латинському тексті поміщено на початку протоколу.

III.

СЪЪЗДЫ БАЗИЛИАНЪ ВЪ ЗАПАДНОЙ РУСИ.

Переводъ съ польской рукописи, составленной известнымъ историкомъ Игнатіемъ Кульчицкимъ, по документамъ, хранившимся въ началѣ 18 вѣка при уніатской церкви Сергія и Ванха въ Римѣ, въ рукописной книгѣ подѣ буквою I.

I. Новогородовицкій съездъ 1617 года.

Въ 1617 году, по приглашенію митрополита Іосифа Рутскаго, базилианское духовенство собралось на съездъ въ имѣніе того же митрополита, въ Новогородовичи ¹⁾. Съездъ начался положеннымъ на подобные случаи молебствіемъ. На первомъ засѣданіи, съездъ строжайше приказалъ настоятелямъ монастырей усилить образованіе базилианскихъ клериковъ и воспользоваться 22 стипендіями, предоставленными напою въ пользу уніатскаго духовенства, по разнымъ алюмнатамъ ²⁾. На второмъ засѣданіи, съездъ призналъ нужнымъ подѣ присягою обязать митрополита, чтобы онъ не смѣлъ нарушать уставы базилианскаго ордена во вредъ того же ордена; а для удержанія лучшаго порядка въ орденѣ, въ томъ же засѣданіи установленъ санъ верховнаго начальника базилианскаго ордена, такъ называемаго протоархимандрита. На третьемъ засѣданіи положено слѣдующее: въ протоархимандриты не можетъ быть назначаемъ ни епархіальный епископъ, ни епископъ виварный; протоархимандритъ избирается митрополитомъ, совѣтниками ордена, монастырскими настоятелями и послами отъ

¹⁾ Въ Минской губерніи.

²⁾ Алюмнатами назывались семинаріи, основанныя по преимуществу на средства римскихъ папъ, въ Римѣ, Градѣ, Прагѣ, Врунсбергѣ, и въ Вильнѣ.

Синтез протоколовъ василианськихъ капітул (1617-1726), виготовлений Ігнатіемъ Кульчицькимъ ЧСВВ, польською мовою в перекладі на російську (Вестник Зап. России 1870, т. 2, ч.4, від. 2).

Перша Генеральна Капітула¹⁴² Новгородовицька (1617 р.)

РНБ СПб, рук. отдел, Q I, N. 60, арк. 1-15.

В ім'я Отця і Сина і Святого Духа.

Перша капітула відновленого Чину Св. Василія В., світлої пам'яті Йосифом Велямином Рутським, власноручний почерк якого знаходиться тут в деяких місцях, коли виправляв Конституції. Так засвідчує я, Симеон¹⁴³.

А інша рука дописала: *Ця заувага на маргінесі написана власною рукою цього святого Мужа, тут додана¹⁴⁴.*

1. 1617 року від Народження Христового з усіх монастирів нашого Згромадження¹⁴⁵, а саме: Віленського, Новгорододцького, Мінського, Жи-

¹⁴² Тут і надалі під словом «капітула» треба розуміти: «зібрання», «з'їзд», «собор».

¹⁴³ Це, мабуть, о. Симеон Яцкевич, що був присутній на III капітулі (1623), і якого в Чині і поза ним уважали великим святцем. Нунцій Джованні Торрес в 1647 р. пропонував його на митрополичого помічника, «бо він славний в цих сторонах через свою доброту і чесне життя» (див. LNA, vol. VI, с. 234). У Львівській національній науковій бібліотеці ім. В. Стефаніка (далі = ЛННБ), Монастирі Василіан (далі = МВ), оп. 3, у томі 296/1310, зберігаються тексти деяких перших капітул, що їх завірив єпископ Яків Суша, відмічаючи, що різні записки на полях робив о. Симеон («Manu R.P. Simeonis»), який в 1649 жив у Битенському монастирі (арк. 17).

¹⁴⁴ Цей параграф дописано на початку протоколу латинською мовою. Наступні дописи, записані на полях протоколу латинською мовою, ми переклали на українську і друкуємо курсивом.

¹⁴⁵ Під словом «згромадження» і «закон» (в багатьох випадках) треба розуміти чернечий «чин», і так надалі перекладаємо. Хоча митрополит Й. Рутський започаткував новий монаший чин, але був переконаний, що заснував тільки вітку того великого Василіянського чину, який тоді існував в Італії, Іспанії та, як тоді вважалось, на Сході. Офіційно Рутський називав своїх ченців «монахами св. Василія Віленського згромадження (конгрегації) Пресвятої Тройці» (див. МУН, IX-X, с. 435).

ровицького і Битенського були ми, настоятелі¹⁴⁶, скликані Преосвященним Отцем нашим кир Йосифом, а з деяких монастирів також і отці, до резиденції його Милості Новгородович¹⁴⁷, в день пам'яті святого пророка Іллі, 20 липня, за старим стилем¹⁴⁸. Туди всі ми з вищезгаданих монастирів з'їхалися в навечір'я цього свята, тобто 19 липня в суботу.

2. Того дня, коли всі зібралися, за звичаєм, відправилась Вечірня. Після Вечірні Їх Преосвященство почав Молебень, який ми всі соборно відправили, а відтак прочитав молитву прикликання Святого Духа. Потім Преосвященний виголосив повчання на тему рядового євангельського читання, достосовуючи його до тієї справи, яка мала відбутися. Отак, в ім'я Святої і Живоначальної Тройці, на честь первоначальника нашого Чину святого Іллі, з запалом розпочалася перша монаша капітула за уставом святого отця нашого Василя.

3. Після повчання Преосвященний негайно подав спосіб ведення засідань, і пояснив як треба починати й проводити чернечі наради. Та, щоб ми були ще більше підготовленими до духовних нарад, Преосвященний заповів, щоб кожен з нас щодня на Службі Божій причащався, а також подав усім на письмі розклад часу для читання, щоб ми знали, що кожної години маємо робити, а потім в окремому місці на стіні його вміщено, і один з братів був призначений подавати знак дзвінком, коли одне заняття закінчувалося, а наступне мало починатися.

4. На завершення того ж дня таємним голосуванням були обрані два депутати, до яких отці могли би приходити з пропозиціями, а вони,

¹⁴⁶ В оригіналі «старші». Слова «старший, старші» перекладаємо – «настоятель, настоятелі», відповідно до змісту.

¹⁴⁷ Родина Веляминів Рутських мала фільварок Нагородовичі (або Ногородовичі) в слонімському повіті. У «Географічному словнику...» сказано, що саме тут відбувались василянські збори в 1617 р. («Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich», red. B. Chlebowski, t. XIV, Warszawa 1895, s. 558). У згаданому словнику автори покликаються на «Chronologię...» о. Стебельського, не подаючи номерів сторінок. У праці о. Стебельського знаходимо згадку про «Новгородовичі» («Nowogrodowicze») (Ignacy Stebelski, «Chronologia albo porządne według lat zebranie znaczniejszych w Koronie Polskiej y w Wiel. Xięstwie Litew...», t. II, Wilno 1782, s. 184-185).

¹⁴⁸ У XVII столітті між «старим» і «новим» календарями було 10 днів різниці, отже, за новим стилем це було 30 липня.

записавши те, що на їхню думку було б корисним для всього чину, мали предложити на засіданні. Таким способом був обраний і писар¹⁴⁹.

5. А щоб мати достатню інформацію про те, що діється в інших поважних чинах, Преосвященний настійливо випросив у провінціала езуїтів двох головних богословів, осіб добре досвідчених духовно й прихильних до нашого обряду. Вони були присутніми на кожному нашому засіданні, не з тією метою, щоб разом з нами нараджуватися в наших справах, але, щоб могли висловити свою думку, коли ми їх про щось запитавмо.

20 липня

6. У неділю, після Утрени, кожен готувався до святого Причастя і до дальших справ, як Господь Бог кого надихав. А тому, що перед Службою Божою був ще час, Преосвященний зарядив з депутатами списати для наших майбутніх нарад пункти, які були подані в такому порядку¹⁵⁰:

1. Початок і хід нового упорядкування наших монастирів: з якою метою ці речі так робимо?
2. Чи повинен бути один головний настоятель, якому весь наш Чин був би підпорядкований?
3. Хто має бути той, якому всі будуть підпорядковуватися?
4. Які правила повинні бути між підлеглими?
5. Чи протоархимандрит може бути єпископом?
6. Хто має обирати протоархимандрита? Який спосіб його виборів?
7. Чи він повинен бути довічний?
8. Про соборних головних отців¹⁵¹, призначених протоархимандритові¹⁵².
9. Хто буде призначати настоятеля для кожного монастиря?

¹⁴⁹ Під словом «писар» треба розуміти «секретар», «нотаріус». Про обов'язки нотаріуса дивись Капітула III (1623), засідання 5.

¹⁵⁰ Матеріал пунктів у староруському, польському й латинському текстах розміщений по-різному, але зміст той самий.

¹⁵¹ «Соборні головні отці» – це капітулою обрані головні радники (консултори).

¹⁵² В оригіналі замість «протоархимандрит» подекуди скорочено: «Прото-вид», «Прото» або «Прот».

10. Де має мешкати протоархимандрит і звідки брати кошти на його подорожі?
11. Хто повинен скликати головні [генеральні] капітули?
12. Після смерті протоархимандрита, який буде лад у Чині і хто повинен скликати на обрання нового протоархимандрита?
13. Який буде зв'язок Чину з Митрополитами і які запевнення цього зв'язку?
14. Який буде зв'язок Чину з Єпископами?
15. Про складання четвертого обіту в Чині.
16. Про задержані випадки¹⁵³ сумління.
17. Що робити з недисциплінованими?¹⁵⁴
18. Про упокорення лаїків¹⁵⁵.
19. Звідки брати кошти на переведення братів з одного монастиря до іншого або в інші місця?
20. Повинна бути окрема духовна школа для братів.
21. Про надходження спадщини, що припадає на братію.
22. Про кількість братів, яка повинна бути по монастирях.
23. Краснобрідська фундація.
24. Монастирок у Кременці.
25. Городенський монастир.
26. Овруцькі монастирки.
27. Наші школи для мирян.
28. Усунення лазні з Чину.

¹⁵³ Тут ідеться про «задержані (зарезервовані) випадки» («casus reservati»), з яких можуть звільняти настоятелі чернечих чинів, на основі декрету папи Климента VIII, виданого 1593 р. Цей декрет василіяни опублікували 1751 р. у додатку до правил під заголовком: «Summariusz Reguł S.[więtego] O.[jca] N.[asze-go] Bazylego Wielkiego», с. 167-173. «Задержані випадки» перераховані нижче: Капітула III (1623), засідання 2 (29 VII); див. також Капітула I (1617), засідання 5 (22 VII), ч. 24.

¹⁵⁴ В оригіналі «некарними», тобто, «недисциплінованими» (лат. «discoli»). Далі це слово перекладаємо: «непоправні».

¹⁵⁵ «Лаїками» називали монахів, які не були священиками, дяконами чи піддяконами, і виконували різні служіння в монастирі: кухаря, пекаря, воротаря, пивничного та ін. Далі, в українському перекладі, ми їх називаємо «братами».

29. Читання, пояснення і проголошення загальних чернечих уставів.
30. Читання, пояснення і проголошення окремих уставів для монастирських урядовців.
31. Опис чернечого одягу.
32. Вирішення труднощів, поданих братією.

20 липня. Засідання 1.

7. Ревність, старання і витривала діяльність св. п. митр. Рутського в поширенні добра Чину.

У неділю, по Вечірні, на приготованому для засідання місці, Господу Богу коліна приклонивши і помолившись, спільно засіли ми, маючи перед нами святе Христове Євангеліє, а при ньому сидячого Архидіакона Руської області, який сказав нам, що для керування Чинотом потрібні головні капітули, яких до цього часу годі було скликати, бо майже всі отці ще вчилися. Тепер настала пора, коли недоречно й шкідливо на довший час капітули відкладати. Тим більше, що деякі з отців мали свої труднощі й сумніви, не знаючи який устрій повинен бути у нашому Чині.

Деякі мали сумніви щодо чернечих уставів, деякі тривожилися, не знаючи, до якого кінця прямує такий устрій нашого Чину, іншим ще щось на пам'ять приходило в їхньому житті і в їхніх справах спричинювало труднощі, а все це походило від незнання. Тому, скликавши до громади тих, яких можна було зібрати, Преосвященний подав до відома всім нам, що метою цих справ є Божа слава. Засіб, який ми вибрали для її помноження є виправлення духовного стану. Стан духовний не міг бути виправлений в інший спосіб, як тільки через віднову Чину, зокрема в грецькому обряді, з якого всечесніше духовенство береться. Для віднови Чину було потрібне певне число ченців. Однак, до нього не могли входити старші ченці, тільки молоді. Проте, віднова не могла прийти від старих, ані відразу не можна було починати від молодих без попереднього виховання і чернечого вишколу як духовного, так і інтелектуального. У цих двох напрямках ми старалися і отримали [результат]. Перше ми старалися отримати [поміч] від отців кармелітів босих в Кракові, що однак не здійснилося, бо Боже провидіння щось інше нам потрібніше передбачило. А згодом ми отримали [помічну руку] від отців єзуїтів, і від єпископів у Калішу, в Пултуську, у Вільні і в Брунзберзі. Нарешті,

під час останньої поїздки до Риму осягнено дві цілі: перша – за розпорядженням настоятеля єзуїтів ми отримали двох духовно досконалих отців¹⁵⁶, які мешкали з нами і будуть мешкати поки всі брати належно не закінчать духовних вправ; друга – для навчання Святіший Отець надав нам 22 окремі місця.

*Правила Чину, укладені на основі правил св. о. н. Василя Великого*¹⁵⁷.

Щодо укладення чернечих правил, то Преосвященний нам пояснив, що довший час їх сам з різних творів святого Отця збирав і записав та поділив їх на декілька головніших титулів для кращого розуміння і запам'ятовування. Їх він пристосував до теперішнього нашого життя, до нагальної потреби душ, що в нашому обряді загибають, що треба нам чинити духовні старання не тільки щодо себе самих, але й щодо ближніх, до чого слід по-різному пристосовуватися. А для цього треба було написати деякі правила, яких колишні часи не потребували, а нинішні потребують, при цьому не відступаючи від науки святого Отця. Преосвященний все так обширно показав і пояснив, що увесь час, призначений для засідання, був вичерпаний і через це цього дня далі не було потреби засідати, тільки секретар прочитав пункти, яким мала бути присвячена нарада завтрашнього дня.

21 липня. Засідання 2.

8. Дивлячись на небесний порядок, де найвищим і єдиним керівником є сам Бог Вседержитель, і на порядок у Церкві, де Господь наш Ісус Христос бажав мати на землі єдиного начального Пастиря, той самий лад, немов би з рук самого Бога прийнявши, і ми в нашому Чині хочемо, щоб хтось один був найвищим керівником.

¹⁵⁶ На полі дописано іншою рукою: «Symon Pruski i Stefan Kudaievski(?)». А. Гепен у житті св. Йосафата, на основі єзуїтських авторів, крім Симона Прусського, подає ім'я о. Андрія Конюського (Andreas Koniwski [Andrzej Koniński]) (Guéren A., *Un apôtre de l'Union...*, t. I, c. 188).

¹⁵⁷ Мова про т. зв. «Спільні правила» («Regulae communes»), які уклав митрополит Йосиф. Латинською мовою їх видано в: *Meletius Wojnar, De regimine Basilianorum Ruthenorum a Metropolita Josepho Velamin Rutskyj instauratorum*, vol. I, Romae 1949, c. 203-218 і ЕМ, vol. I, c. 33-48.

9. Митрополит повинен присягнути на пункти і статут, які йому Чин подасть.

Бачачи, що Київському митрополитові довірено Богом і його вселенським Намісником нагляд над усіма, не тільки у його межах, але й по єпархіях усіх єпископів Руської землі та й над самими єпископами, над усім духовенством чернечим і єпархіяльним, і ми хочемо його керівництву підлягати, не тільки щодо благословення і церковного порядку, але також щодо наших внутрішніх і чернечих справ. Однак, очевидно, розуміється, щоб мав він певні свої обов'язки й устави подані від Чину, на які б він присягнув, щоб така його зверхність потім не шкодила Чиннові. На наступній, дасть Бог, нашій головній капітулі, ці устави будуть подані на письмі.

[10.] Крім митрополита, один з ченців повинен бути внутрішній і безпосередній провідник Чину.

Хоча митрополит буде найвищим керівником нашого Чину, крім нього хочемо мати одного з-поміж нас, який завідував би і піклувався б внутрішнім і безпосереднім добром нашого Чину, не маючи жодних інших обов'язків на собі, як тільки цей один: всі монастирі наші об'їжджати, спостерігаючи за благоустроєм настоятелів і братії, як також наглядати справи монастирських прибутків, і всього, що належить до утримання й помноження чернечого добра. Такий настоятель буде називатися – Протоархимандрит.

21 липня. Засідання 3.

11. Єпископ, який би він не був, не може бути обраний на уряд протоархимандрита. Крім візника, протоархимандрит не повинен мати жодної [світської] прислуги.

Дбаючи про те, щоб і настоятелі, і молодші з усім довір'ям і без перешкод могли вдаватися до протоархимандрита у своїх потребах, як до свого батька, ухвалюємо, щоб він не був єпископом, і то не тільки таким, який має власну паству, але навіть помічником у владичому дворі¹⁵⁸. Також, щоб з прислуги не мав нікого ні при собі, ні на місці [про-

¹⁵⁸ У латинському протоколі додано: «який допомагав би Митрополитові, будучи при ньому».

живання], ні в дорозі, крім візника; тільки одного з отців для допомоги і одного з братів-монахів для послуг. Йому треба написати правила і, дасть Бог, на наступному головному з'їзді, їх представити всім.

12. Протоархимандрита обирають: митрополит, радники, настоятели і делегати. Делегатів обирає настоятель разом з професами.

Протоархимандрита будуть обирати митрополит з настоятелями всіх монастирів, з головними радниками і делегатами зі всіх монастирів, для цього висланими. Тих же послів¹⁵⁹ має обирати Настоятель у кожному монастирі разом з усіма ченцями, які склали обіти. Спосіб виборів здійснюватиметься карточками: хто отримав найбільше голосів, той буде делегатом. Кожен настоятель матиме два голоси. Число тих делегатів залежатиме від братів з обітами: де їх буде десять або двадцять¹⁶⁰ – висилатимуть одного, де 30, або більше – висилатимуть двох, де 50 – трьох, де більше, хоча б і сто або понад сто – не більше чотирьох.

13. Всі виборці присягають перед виборами.

Перед початком виборів протоархимандрита кожен виборець повинен присягнути, що буде обирати того, кого вважатиме за найдостойнішого на цей уряд. Цю присягу, насамперед, повинен зробити митрополит. Хто отримає найбільше голосів, той буде протоархимандритом. У цих виборах один тільки митрополит матиме два голоси, а всі інші – по одному. Коли б обидві сторони мали однакове число голосів, то перевищить та, по якій буде митрополит.

14. Протоархимандрит буде довічним, хіба що був би скандальним.

Протоархимандрит повинен бути довічним¹⁶¹. Однак, як виявиться проти нього щось особливо тяжкого, що ображало б Господа Бога і

¹⁵⁹ Тут і надалі під словом «посли» треба розуміти «делегати», яких монастирі обирали для участі в капітулі.

¹⁶⁰ У публікованому нами староруському тексті: «дванадцять». В іншому староруському протоколі (СПБІИ РАН, т. 307, дело 11.2.4, с. 243), а також в польському і латинському перекладах – «двадцять».

¹⁶¹ Перекладач на латинську мову, о. Венедикт Трулевич, ЧСВВ, тут від себе дописав наступне речення: «Але це відкликано через противний звичай силою Декрету священної Конгрегації ПВ, який видано 4 жовтня 1624 р. в присутності Святішого Отця, і затверджено листом (бреве) Святішого Отця св. п. Урбана

Чин, що треба буде попередньо з'ясувати з уставами, то митрополит повинен його негайно покликати на головну капітулу всіх настоятелів монастирів і делегатів від тих же монастирів і має його судити за вищевказаним способом. А якщо виявиться винним, то зніме його з уряду та покарає відповідно до провини і під час цієї капітули на його місце буде обраний інший.

15. Консультори¹⁶² також будуть довічні; один завжди буде присутній біля протоархимандрита. Коли один помер, негайно наступає інший.

Протоархимандрит повинен мати при собі осіб, обраних тими ж старшими, які спостерігатимуть за добрим виконанням уряду, а їх повинно бути чотири з довічним призначенням. Один з них буде при ньому, а три – в інших монастирях, або разом, або неподалік один від другого. Вони, якщо потрібно, можуть бути настоятелями монастирів. А коли б за думкою настоятеля і всього збору їм треба було зайняти інший уряд, що перешкоджав би їхньому урядові, тоді протоархимандрит зі збором у виборі їх повинен повестися, згідно з вказаним вище способом. І якщо б якийсь з них помер, тоді протоархимандрит сам з трьома pozostaлими має обрати собі четвертого, аж до часу звичайного обрання з участю усіх настоятелів законних і монастирських делегатів. А капітульні отці, або його потвердять, або оберуть іншого.

16. Призначати настоятелів та їх усувати – це обов'язок протоархимандрита з соборними отцями¹⁶³.

Протоархимандрит і його радники повинні мати свої устави, які мають бути представлені всім на наступній головній капітулі. Настоятеля в кожному монастирі має обирати й призначати протоархимандрит, порадившись з головними соборними отцями. Той же протоархимандрит кожного настоятеля може замінити, якщо б згідно з його сумлінням перед Богом так виглядало, порадившись з чотирма соборними отцями. Настоятель, звичайно, має бути чотири роки, хіба

Папи VIII 20 серпня 1631 р., дозволяючи щочотири роки скликати капітулу для вибору Головного настоятеля». На маргінесі хтось додав: «Цих слів немає».

¹⁶² Консультор – радник.

¹⁶³ «Соборні отці» – це радники, консультори.

щоб задля якоїсь потреби протоархимандритові інакше перед Богом виглядало, то може його далі залишити.

21 липня. Засідання 4.

17. Протоархимандрит може бути¹⁶⁴ настоятелем головного монастиря. Під час його відсутності заступник має більшу владу від інших.

Протоархимандрит може бути настоятелем одного головного монастиря, найважливішого для Чину. А коли він виїде в поїздку до всіх монастирів, то його намісник, з більшою владою, ніж намісники в інших монастирях, буде управляти тим монастирем.

18. Внески на подорожі з кожного монастиря.

На витрати протоархимандритові під час візитацій, або коли їде в справах усього Чину на якийсь місце, мають складатися всі монастирі, відповідно до їхніх прибутків, про що на наступній головній капітулі докладніше треба буде постановити. Якщо буде необхідність у грошах, протоархимандрит може взяти їх в будь-якому монастирі. А якщо б не було в жодному монастирі, то позичить, а після його повідомлення, всі монастирі через нього повинні віддати.

19. Головну капітулу протоархимандрит буде скликати без митрополита кожних чотири роки, або й скоріше. Настоятеля того місця, де буде майбутня капітула, треба повідомити рік наперед.

Час і місце головної капітули, яка звичайно має відбуватися кожних чотири роки, визначить сам протоархимандрит без митрополита, а коли б виникла потреба, то може скликати і скоріше. Рік наперед протоархимандрит повідомить настоятеля монастиря, в якому той наш з'їзд проходить, зокрема про число отців, яких на ту капітулу треба прийняти, щоб настоятель завчасу до тієї справи належно приготувався. Як повинна починатися, проходити й закінчуватись та капітула, окремі правила на наступній, дасть Бог, капітулі, будуть подані письмово до відома всім.

¹⁶⁴ Тексти староруський, латинський і польський різняться між собою і вживають різні граматичні форми, такі як: «має бути», або «може бути».

20. Коли протоархимандрит помре, митрополит скличе синод¹⁶⁵ у якомусь заможнішому монастирі для виборів на місце померлого.

По смерті протоархимандрита, його сповідник має бути головним намісником і керівником всього Чину аж до виборів нового протоархимандрита. Тоді намісник без зволікання повідомить митрополита про смерть протоархимандрита, а митрополит визначить час і найвідповідніше місце в якомусь з наших монастирів для виборів нового протоархимандрита, подбавши при цьому, щоб уряд протоархимандрита надто довго не був вакантним. Митрополит на ту нашу капітулу приїде без прислуги, щоб не обтяжувати монастир¹⁶⁶.

21. Кoad'ютора митрополії треба обирати, порадившись з протоархимандритом і його радниками. Присягу він прийматиме згідно з тією умовою, яку Чин дав митрополитові.

Нашому Чинові багато залежить на тому, щоб мати митрополита зв'язаного з нами тісним зв'язком і який бажав би зросту нашого Чину; тому, зрозуміло, хочемо, щоб він був обраним нами і з-поміж нас, про що треба у його милості короля наполегливо старатися, бо до нього належить подавання¹⁶⁷. І якщо цього так легко не можемо осягнути тепер, то цю справу теперішньому нашому митрополитові доручаємо, щоб старався за свого життя якнайшвидше мати надвірного владика, якого коад'ютором називають. Про цей вибір він має порадитися з протоархимандритом і його радниками. У цьому будуть пошановані і єпископи, що належать до нашого Чину, щоби заступництво мало у майбутньому спадкоємство на митрополію. По смерті митрополита він [коад'ютор] буде завідувати добрами митрополії, які до нього належатимуть, і без жодної перешкоди перейме митрополію. Тому ж владичі

¹⁶⁵ «Синод», тобто капітулу.

¹⁶⁶ У польському й латинському перекладах тут додано: «тоді переконаємося, що він робитиме це з пошаною і прибуде до своїх дітей як батько».

¹⁶⁷ Вибір ерархів з монахів не був чимось новим. Однак василіяни хотіли, щоб митрополита, а також інших єпископів, вибирати лише з членів Чину, тобто монахів відновлених митрополитом Йосифом, і які відбули в монастирі належне випробування (див. ч. 22). Такий принцип Рутський здійснював вже від 1613 р., а в 1635 він отримав на це відповідний привілей короля Владислава IV (П. В. Підручний, ЧСВВ, *Василіянський Чин...*, с. 120).

помічників постаратися про окремих привілей, щоб розпоряджався єпископськими добрами по смерті владик. Владика помічник перед свяченнями буде зобов'язаний присягою до того всього, на що й митрополит присягатиме, чого протоархимандрит повинен допилювати.

22. Кого з ченців на єпископство пропонувати і в який спосіб? Протоархимандрит призначить кожному єпископові досвідченого ченця.

Спосіб зв'язку нашого Чину з єпископами має бути такий: старатися здобути привілей в його милості короля на те, щоб єпископства не давати світським людям, тільки монахам, які прожили в Чині довший час і мають від митрополита свідоцтво побожного та гідного життя. Такому владиці митрополит перед його свяченнями накаже, щоб завжди себе уважав членом Чину, був його захисником і сприяв його росту у своїй єпархії. Нарешті, протоархимандрит кожному, що з нашого Чину буде призначеним на митрополію або на єпископську катедру¹⁶⁸, має приставити по одному отцеві вельми досвідченому, який пилював би все те, що належить до чернечого життя.

23. Кожний чернець під час професії, або після неї, повинен присягнути, що не буде старатися про гідності.

Оскільки церковні закони і давній звичай у нашій Церкві такий, щоб на церковні гідності вибирати з чернечого стану, чого нам відмінити не можна і, як розуміємо, неслухно. З іншого ж боку, треба нам боятися, щоб цією дорогою до братів нашого Чину не закралось стримління до духовних урядів і старання про них. Запобігаючи цьому, постановляємо і схвалюємо, що кожен на всі прийдешні часи, хто складатиме обіти в нашому Чині, до інших звичайних обітів додавав, що жодних урядів ні монастирських, ні церковних, тим більше світських, шукати не буде, або про них старатися відкрито, чи скрито, сам, чи через інших. А якщо б на це зважився, тим самим повинен бути відсторонений від усіх монастирських справ. А саме, він не може ні обирати, ні бути обраним на жодний уряд, і там, де всі брати з обітами мають свій вільний голос, він його не може мати до своєї смерті. І щоб ми самі й інші отці і брати наші, що дома zostалися, не були вийняті з цього правила, всі цей окремих обіт, способом вищенаведеним, на честь і на хвалу Господу Богу і з

¹⁶⁸ В оригіналі: «на єпископію».

огляду на небезпеку для наших власних душ, для скріплення нашого Чину, повинні скласти не пізніше найближчого свята святого отця нашого Василя Великого, чого має допильнувати преосвященний отець Митрополит, тому що нема ще обраного протоархимандрита. А хто б з нас до того часу цей обіт ще не склав, той повинен скласти його пізніше, інакше буде нам підозрілим.

22. липня. Засідання 5.

24. *Задержані випадки.*

Взявши до уваги давніші церковні звичаї, а також і те, що тепер по всіх інших чинах практикується, а саме деякі вияви грішного сумління, згідно яких не може розрішити звичайний сповідник, тільки сам настоятель Чину, тож і ми в нашому Чині також це хочемо мати. Саме ці випадки ми описали й вписали в правила духовного отця; а щоб ознайомити всю нашу братію, то нехай про них оголосять настоятелі по монастирях.

25. *Непоправних відпустити із зобов'язанням зберігати обіти під наглядом єпископа того місця, де вони перебуватимуть.*

Хоча на непоправних є написані правила, однак разом з цією нашою ухвалою частково пояснюємо устами вже описані, частково доповнюємо: коли хто хоче виступити з Чину і просить на це дозволу, або своєю свавільною поведінкою старається так дошкулити Чиніві, щоб він його вигнав, ми такого не повинні відпускати. Такого ж, до якого згідно з нашими уставами застосовано всі засоби, а він не виправляється, і тим самим дає всім велике згіршення та стягає неславу на Чин, дозволяємо виступити з нашого Чину. Проте, настоятелі мають йому пояснити, що він не звільнений з трьох обітів, однак з деякою поміркованістю убозтва, щоб якимсь чином міг собі діставати одяг і корм, але, щоб не вживав це як свою власність. Чистоту повинен у всьому цілковито зберігати; послух віддавати тому єпископові, в єпархії якого буде знаходитися. А якщо б той, кого мають випустити, прилюдно міг шкодити славі Божій чи, зокрема, Чиніві, ставши відступником від віри або якимсь іншим свавільником, такого треба тримати у в'язниці доти, допоки головна капітула вважатиме доцільним. Тому в наших головніших монастирях по-

винні бути в'язниці, а якщо це можливо, то і в усіх монастирях повинна бути всім відома в'язниця для непоправних.

23. липня. Засідання 6.

26. *Який повинен бути стан лаїків.*

Щодо лаїків будуть написані правила, щоб вони пізнали в якому стані Чин їх хоче мати. Не допускати їх до науки, хіба що між ними був би хтось такий визначний, з навчання якого могла б бути користь Чинові. На це настоятель не може дозволяти, не порадившись з протоархимандритом. Треба помалу впроваджувати різницю між клириками і лаїками: в останніх місцях за столом, в окремій рекреації, в іншому одязі, щоб своїх зайняти, до яких хто призначений, пильнував, не мішаючись з клириками; навіть у церкві, якщо можливо, щоб інше місце настоятель їм призначив.

27. Під час кожної головної капітули повинен бути обрахунок між монастирями про пересилання братів з одного монастиря до іншого, як щодо одягу, так і щодо грошей. Ті, яких висилають у спільній потребі Згромадження¹⁶⁹, повинні мати від нього все необхідне на ту ціль. А судові процеси кожний монастир повинен вести своїм коштом.

28. *Школа для молодих ченців.*

Хоча воно й добре, щоб ігумени в кожному монастирі мали молодих людей для вишколу як у справах церковних, так і в житті духовному, однак для зросту нашого Чину потрібно, як розуміємо, щоб було окреме місце, в якому брати нашого Чину навчали б своїх братів тих наук, до яких кожен надається, і які потрібні в нашому покликанні. Спосіб життя братів, що навчаються і все, що належить до їхнього вишколу, написано в правилах Святого Отця, і ми окремо напишемо й пояснимо, згідно з теперішньою нашою потребою.

Того ж дня. Засідання 7.

29. Для скріплення нашого Чину конче треба, як розуміємо, щоб мали достатні фундації: 1. монастир призначений на випробування для

¹⁶⁹ У латинському тексті: «цілого Чину і Згромадження».

новоприйнятих до Чину; 2. монастир, де брати будуть навчатися; 3. монастир, де буде зразкове чернече життя і виконування всіх монастирських урядів, згідно з написаними уставами, який буде зразком життя для всіх монастирів, і той монастир повинен мати багато братів. Тому маємо старатися, щоб тим монастирям нічого не бракувало; а щоб це здійснити, нам треба старатися не так про нові надання¹⁷⁰, які ще в руках Божих, бо нашим ділом є вже тепер вести упорядковане життя. Тому нам більше треба старатися, щоб нам прийшло те, що згідно з правом до нас належить, а саме, спадщина наших братів з обітами, яка по смерті їхніх родичів на них припадає. Однак, в тому так треба поводитися, щоб і той брат, який щось успадкував, зрозумів, що то є найліпше майнове розпорядження, коли віддається самому Богові. Це все треба провадити такими лагідними способами, щоб не спротивитися світським людям і щоб не знеславилася чернецтво, навіть, коли б дещо значне мало втратитися.

У Віленському монастирі через сплачування боргів і будівництво, без якого монастир не може обійтися, має бути п'ятнадцять братів, а світських – десять, хіба що прийшло б на виховання більше число. Також і по інших наших монастирях, окрім дому випробування і дому, де братія буде навчатися, які мусять бути багатолюдними, братів повинно бути невелике число до того часу, поки ті монастирі не збудуються і отримують фундації.

30. Нам представлено в імені шляхетного пана Адама Хрептовича, що він у своїм імені фундує монастир у Красному Борі¹⁷¹, в якому, як сказав, може виховуватися кільканадцять братів. Хоча ми не бажаємо

¹⁷⁰ «Надання» – фундація монастирів, церков.

¹⁷¹ Село Красний Бір (сьогодні в Польщі, в августовському повіті) належало Адаму Хрептовичу. До часів Адама Хрептовича було це «безлюдне» місце, яке новий власник почав заселявати. Він поставив тут церкву й монастир, якому надав фільварок Цісів і село Камінь. За словами митрополита Йосифа, в 1617 р. в Красному Борі була монастирська школа і 9 василіян (EM, vol. I, с. 52). Тому що в час мору вмерли всі монастирські піддані, Хрептович у 1627 р. відмінив краснобірську фундацію, а василіяни отримали за це «певну суму грошей» на монастир в Новгородку (Grzegorz Ryżewski, «Adam Chreptowicz. Podkomorzy nowogródzki (1557-1628)», у: «Małe Miasta. Elity», red. E. Zemło, Supraśl 2005, с. 31-32).

мати монастирі у безлюдних місцях, але так як мало маємо добре влаштованих монастирів, тому цього монастиря не треба відкидати, особливо тому, що там на цей час може бути чернеча школа. Але з цим місцем ще не все вирішено.

31. Нам також представлено, що князі Збараські¹⁷² потребують нас до двох своїх монастирів¹⁷³. Якщо дозволять, щоб один з них був у

¹⁷² Митрополит Йосиф бачив можливість використати Христофора і Юрія Збараських у справі Унії (ЕМ, vol. I, с. 122). Князі, які були охрещені й виховані в латинському обряді, робили дещо на користь Унії, але важко оцінити їх правдиві бажання. На думку дослідниці Ванди Добровольської, Збараські, в релігійних питаннях не були дуже послідовними; в них переважав прагматизм, бажання помноження маєтку та суспільного престижу. Не були вони також особливо жертвеними добродіями костелів, церков і монастирів (Wanda Dobrowolska, «Młodość Jerzego i Krzysztofa Zbaraskich», Przemyśl 1926, с. 46). Всеж таки Христофор у 1625 р. фундував монастир реформатів на Сольцу, а Юрій у 1627 р. – монастир бернардинів у Збаражу й каплицю в костелі домініканів у Кракові (Niesiecki Kasper, «Herbarz polski», t. X, wyd. Jan Nep. Bobrowicz, Lipsk 1845, с. 119-120).

¹⁷³ Не знаємо про які монастирі мова. Януш Збараський (+1608) був зв'язаний з монастирем в Четвертні. Його жінка, Анна Четвертинська заповіла себе поховати в Четвертні. Януш Збараський в 1604 р. поставив тут кам'яну церкву, а для монастиря фундував село. Однак не знаходимо підстав думати, що Збараський в Четвертні встановив католицький монастир. У 1619 р. нове забезпечення для монастиря надав Григорій Четвертинський, а по смерті синів Януша Збараського Четвертня попала в цілковите володіння православної родини Четвертинських (Петров Н. И., «Краткие сведения о монастырях Волынской епархии, въ настоящее время не существующих», Волынскія Епархіальныя Ведомости (Часть неоф.) 1867, нр. 6, с. 92-95; нр. 8, с. 136-137; J. M. Giżycki, *Spis klasztorów unickich bazylianów w województwie wołyńskim*, Kraków 1905, с. 8; *Supplicationes Ecclesiae unitae Ucrainae et Bielarussiae*, т. III (1741-1769), cur. A. G. Welykuj, Romae 1965, с. 230). В 1600 р. цей сам Януш Збараський відновив фундацію монастиря в Збаражу (*Supplicationes...*, т. III, с. 234). У 1624 р. митрополит Йосиф писав, що село Татаринівці (кременецький повіт), яке належало Збараським, «fundata esset pro quadam ecclesia nostra, ex pietate sua restituerunt, et licet volunt ut applicetur ad monasterium, quod ipsi fundare intendunt in bonis suis ducalibus Zbaraz» (ЕМ, vol. I, с. 120). Мова про фундуш на церкву Пресвятої Тройці в Татаринівцях наданий Левом Воронецьким в 1601 р.

Кременці, де вже мешкають нашим титулом два брати¹⁷⁴, то, оглянувши прийняті монастирі, якщо буде можливо, пошлемо до Кременця іншу братію; однак таку, яка була б здатна вести чернече життя далеко від своїх настоятелів.

32. Тому що на Городенський¹⁷⁵ монастир отримано привілей на ім'я одного нашого [ченця], потрібно, як розуміємо, щоб був виданий інший привілей [на цей же монастир] на весь наш Чин.

(«Архів Української Церкви», упоряд. Довбищенко М.В., т. III, вип. 1, Київ 2001, с. 113-115). В цьому записі не згадуються монахи, отже, була це ініціатива самих Збараських.

¹⁷⁴ Василяни в Кременці були зв'язані з монастирем Переображення Господнього, хоча уніати мали там також інші церкви. Правдоподібно, в 1636 р. василян у Кременці вже не було, хоча деякі історики подають, що їх присутність при Переображенському монастирі закінчилась біля 1650 р. (М. М. Ваврик, *Нарис розвитку і стану Василянського Чина XVII-XX ст.*, Рим 1979, с. 6; П. Н. Батюшков, *Волянъ. Историческія судьбы юго-западнаго края*, С.-Петербургъ 1888, с. 135, 165; Протоіерей Метельскій, «Насильственное примиреніе православія съ латинствомъ, съ угнѣтениемъ православныхъ учиненное со стороны бывшаго польскаго правительства въ городѣ Кременцѣ», *Волянскія Епархіальныя Вѣдомости* 1872, нр. 18, с. 696, 703-704). За волею свого батька Януша, князі Христофор і Юрій Збараські задумували поставити в Кременці муровану церкву, відкрити школу і братство. Однак у планах, які в 1624 р. підтвердив король Сигізмунд III, згадується про протопопію, а немає згадки про василян («Архів Української Церкви», упоряд. Довбищенко М.В., т. III, вип. 1, Київ 2001, с. 170, 277-278). Можливо, що Рутський знав про задум князів і тому пробував включити до них василянський Чин.

¹⁷⁵ У латинському перекладі: «monasterio Grodnensi». Дня 8 серпня 1611 р. король Сигізмунд III видав Макарієві Годкінському привілей на архимандрита монастиря на Коложі біля Гродна (гроденський монастир). Годкінський став архимандритом в 1619 р. (Piotr Chomiak, *Życie monastyczne w Wielkim Księstwie Litewskim w XVI wieku*, Kraków 2013, с. 297; Ignacy Kulczyński, «Kronika ihumenow, archymandrytow, fundatorow y protektorow monastyru Grodzianskiego na Koloży, zakonu S.O.N. Bazylego W.», АС, т. IX (1870), с. 437).

24. липня. Засідання 8.

33. Три монастирки в Овручі¹⁷⁶ призначені на нашу Віленську руську семінарію, яких до цього часу ні самі не держимо, ні там нікого від себе не маємо. Отже, треба постаратися, щоб це перейшло в наше підпорядкування; міркуємо бо, що в тому глухому краю, де нема ні церковних, ні шкільних учителів, буде велика слава Господу Богу.

34. Школи для мирян, які ми почали в двох місцях, в Новгородку і Мінську, ми повинні старатися не тільки зберегти, але й збільшити, і тому в Мінську потрібно, як міркуємо, латинську школу розділити: одна – вища, друга – нижча, і дати їм два вчителі з наших братів, бо в руській школі і світський дяк¹⁷⁷ може навчати, однак, щоб підпорядковувався одному з учителів латинської школи¹⁷⁸. Настоятелі цих монастирів повинні опікуватися школами, відвідуючи їх і довідуючись про спосіб навчання та про поступ хлопців у науці. А якщо сам настоятель не зможе цього зробити, то повинен доручити це якомусь отцеві, або братові до цього здатному.

35. А уклад навчання, тобто, що треба читати і чого навчати у кожній школі, надішле протоархимандрит, чого й треба триматися, щоб

¹⁷⁶ У 1614 р. митрополит Рутський отримав монастир Успіння Пресвятої Богородиці в Овручі, але володіти ним було дуже складно. На думку Харламповича вже в 1617 р. віленська семінарія не користалася з фондів овруцьких монастирів (*Западнорусскія православныя школы XVI и начала XVII вѣка*, Казань 1898, с. 506). Остаточо монастир віддано православним в 1633 р. При тому самі монастирі були незаселеними, а спір торкався маєтків (М. М. Ваврик, *Нарис розвитку...*, с. 6; «Архів Української Церкви», упоряд. Довбищенко М.В., т. III, вип. 1, Київ 2001, с. 317).

¹⁷⁷ У староруському тексті «дяк», в латинському «cantor», а в польському «бакалар». В юридичній мові на Русі, слово «дяк» мало значення подібне до польського «писар» і означало освічену людину, а також судового писаря (Aleksander Maciejowski, *Historia prawodawstw słowiańskich*, t. IV, Warszawa-Lipsk 1835, с. 104). Перекладач на латинську мову прийняв церковне значення, в якому дяк це церковний співак. У такому розумінні дяк означає людину «вчену», яка вміє читати і писати.

¹⁷⁸ У Новгородку користали зі світського учителя, а нагляд над цілістю навчання виконували василіяни (К. Харлампович, *Западнорусскія православныя школы...*, с. 501).

спосіб нашого навчання всюди був однаковим, згідно окремих статутів, які на майбутньому з'їзді, дасть Бог, будуть представлені.

36. Дозволяти на лазні тільки у випадку необхідності¹⁷⁹.

Настоятелі мають усунути лазні, оглянувши насамперед в домі те, що належить до чистоти тіла і, якщо на думку лікарів це буде потрібно, або, якщо сам настоятель те побачить, то з важливих причин, не повинен забороняти лазню братії, однак, митися повинні поодиноці.

Того ж дня. Засідання 9.

37. Третій келих, якщо хтось його попросить. Міра порції повинна бути невелика.

Ми читали Спільні устави, в яких міститься пересторога, яку дав Преосвящений про стриманість в напоях, бо це між нашою братією виявилось, що коли вони випивали по декілька келихів міцного пива при столі, втрачали голови. Тому ми вирішили, щоб кожному брату наповнено по два рази в наші келихи, які мають кварту міри¹⁸⁰, а якщо б хтось хотів більше випити, нехай йому замість першого пива буде подано пиво останнє [слабше].

Хто прийде до трапези після благословення, той має клячачи молитися доти, поки настоятель йому не скаже встати.

38. Пильно доручаємо віленському настоятелеві, щоб від церкви поставив високу муровану стіну, а якщо не зможе – то дерев'яну¹⁸¹.

25. липня. Засідання 10 і 11¹⁸².

Були прочитані і схвалені правила для монастирських урядовців, які треба зберігати, а настоятелі зобов'язані їх ввести в життя.

Обговорено правила для монастирських урядовців, які також були прочитані і схвалені.

¹⁷⁹ У латинському тексті цей пункт пропущено.

¹⁸⁰ У латинському тексті тут додано: «по-народному garnca».

¹⁸¹ У латинському тексті це речення пропущено.

¹⁸² У польському тексті пропущено наради 10-ту і 11-ту, що відбулися 25 липня.

26. липня. Засідання 12.

39. *Тих же правил завершення.*

Пильно доручаємо настоятелям, щоб Спільні устави всіма зберігалися; а ті, що стосуються монастирських урядовців, мають бути ними бережені на всі грядущі часи. Кожного, як більшого, так і меншого, без винятку, хто їх не буде виконувати, треба карати відповідно до провини, в чому прогрішився.

Однообразність.

40. Для однообразності у верхньому одязі треба дві речі зберігати. Сукно, з якого виготовляють одяг для братії, тобто, мантиї і клобуки¹⁸³ – мухояр¹⁸⁴ простий, на сутани і ряси – каразія¹⁸⁵, а в потребі – моравське добре, яке з Кролевця привозять; на шапки – фалендиш¹⁸⁶, на рукавиці і панчохи літні – моравське сукно, на зиму панчохи льняні чорні або сірі міцні. Пояси ремінні прості без узорів з чорною залізною пряжкою. Черевики і пантофлі прості з яловичиної шкіри; сорочки кужільні, лікоть по два гроша, хустки можуть бути з кельнського полотна. Плюдерки¹⁸⁷ на літо полотняні, кожухи на зиму під сутану овечі по коліна, капелюхи на літо підшиті шкірою чорної замші¹⁸⁸, бинда і обкладка зі стрічки простої чорної. Каптурі на зиму¹⁸⁹ суконні, підшиті баранками, два або чотири. Подорожнім шити ряси зі старого сукна.

Форма або крій ряс, мантия звиклим кроєм, без шнурків, полотном чорним обшита на три пальці, також і клобук без шнурків, сутана без розпірки з коміром на два пальці, з вузькими рукавами і чорним гапуванням, під пахвами і сама в собі простора, довга, трохи поза кістки – отцям, а іншій братії – коротша. Підшивка під пояс з простого по-

¹⁸³ У польському і латинському текстах: «каптур».

¹⁸⁴ Мухояр – старовинна азійська тканина.

¹⁸⁵ Каразія – просте грубе сукно.

¹⁸⁶ Фалендиш – рід голландського або англійського сукна.

¹⁸⁷ Плюдерки – широкі штани.

¹⁸⁸ Замша – м'яка шкіра з ворсистою поверхнею, виготовлена способом особливого дублення з оленьчої, лосевої або овеччої шкури.

¹⁸⁹ Староруський і польський тексти тут згідні, але в латинському перекладі каптурі на зиму описані, як одяг для подорожуючих.

лотна, шапка підшита лисами, у неї обшивка боброва, вузька на мізинний палець, на літо підшита чорним кіром¹⁹⁰, тим же ж кроєм і з такою ж обшивкою з малими вушками не гостра, але посередня і простора. Чернечі вінки на голові мають стригти ножицями низько, але не голити. Всі, крім лаїків, волосся довге хоч і за комір, але не далі. Бороди, ані стригти, ані голити, тільки рівняти.

Чин однообразності в церковних справах повинен бути написаний у Віленському монастирі¹⁹¹.

Труднощі через обмаль часу тепер нерозв'язані, однак, їх треба поволі обдумати. Чи можна слухати сповідь хворого в тісній і малій кімнаті без брата? По наших селах [монахи священники] мусять їздити на сповідь, чи це повинно бути? Те саме стосується молитов. Отці в келіях їдять поєдинчо. По вечері рекреація як довго має тривати?

Розклад часу [під час капітули]¹⁹².

Встати о годині восьмій на цілім годиннику (на пів годиннику – о годині четвертій).

Через півгодини умова молитва¹⁹³.

О 5-тій на пів годиннику, тобто 9-тій на цілому годиннику¹⁹⁴. Утренья і

Час перший і приготування до Причастя.

О 10-й. Служба Божа, Причастя і молитва.

О 11-й. Третій і Шостий час, підготовка до нарад з відповідною для цього молитвою.

О 12-й, 13-й, 14-й. Нарада. По нарадах півгодини відпочинку і розгляд обговорюваних справ.

¹⁹⁰ Кір – убоге грубе домотканне сукно.

¹⁹¹ Тут закінчуються латинський і староруський тексти. Наступну частину перекладено з польської мови.

¹⁹² «Розклад часу» і «Меморіал» в латинському тексті знаходяться на початку протоколу, а в польському – при кінці. У староруському тексті ці пункти відсутні.

¹⁹³ У латинському перекладі це речення відсутнє.

¹⁹⁴ Цю годину в польському тексті подано за пів годинником (5-та), а в латинському за цілим годинником (9-та). Наступні години подані за мірою цілого годинника.

- О 15-й. Обід.
- О 16-й. Спільний відпочинок. На пів годиннику – дванадцять.
- О 17-й. Відхід до келій, відпочинок і приготування до нарад.
- О 18, 19, 20-й. Нарада. Дев'ятий час, Вечірня і Чотки¹⁹⁵ на закінчення.
- О 21-й. Вечеря.
- О 22-23-й. Бесіда. На закінчення Повечір'я і рахунок сумління
- О 24-й. Спати. На пів годиннику – осьма.

Меморіал.

Мають бути написані: правила як повинні відбуватися наші головні чернечі собори¹⁹⁶; правила для митрополита; правила для єпископів; *правила для протоархимандрита; правила для його дорадників; правила для фіртіяна; правила для трапезника, розподільника, шкільних учителів, кухаря*¹⁹⁷.

¹⁹⁵ У польському тексті «коронка», в латинському «коронка до Пресвятої Дівиці [Марії]».

¹⁹⁶ Під словом «собори» треба розуміти «капітули».

¹⁹⁷ Цей фрагмент виступає лише в польському тексті; в латинському його пропущено.

II.

**ДРУГА ГЕНЕРАЛЪНА КАПИТУЛА
ЛАВРИШІВСЬКА**

**DRUGA KONGREGACJA GENERALNA
ŁAWRYSZOWSKA**

**CONGREGATIO GENERALIS SECUNDA
LAVRYSZOVIENSIS**

1621

Постанови другої капітули Чину св. Василя Великого отримали назву «Правил монашої дисципліни». Це тому, що саме на ній прийнято ряд розпоряджень щодо монашої дисципліни та аскетичного життя. На цій капітулі митрополит Йосиф проголосив також «Партикулярні правила», які уклав особисто. Отже, правила і необхідність їх зберігання були головною темою нарад і постанов.

Про організацію Чину, яку окреслено на першій капітулі, говорилось менше. Однак і в цій ділянці введено деякі «коректури». Зокрема, на допомогу протоархимандритові вибрали генерального візитатора або провінціала.

На цій капітулі василіяни вперше підкреслили важливість зберігання і опрацювання історичних матеріалів, що, очевидно, мало і свій практичний вимір (допомога в судових процесах). Прийнято рішення виготовити на письмі історію початків Чину, а також створити у Монастирі Пресвятої Тройці у Вільнюсі центральний василіянський архів.

У публікованих матеріалах є деякі значні розбіжності. Відмінності знаходимо, в основному, в польському перекладі і ми їх відзначили в текстах. Крім розбіжностей, які відносяться до поодиноких слів, мова йде про значні пропущення в тексті, а також про «Меморіал для Пресвященного», «Правила генерального візитатора, тобто протоігумена» і «Зауваги до обіжних листів», які записані тільки в польському перекладі. У польському тексті записані також деякі рішення, яких немає в інших рукописах, як про віленську музику і бібліотеку (ч. 19).

Друга Генеральна Капітула Лавришівська (1621 р.)

РНБ СПб, рук. отдел, Q I, N. 60, арк. 12-27.

Року от Нароженья Христова 1621 місяця Іюнія 30 дня.

1. Первое засѣданє о Сповіди и Причастии¹⁹⁸.

*Unus esse debet omnium confessarius*¹⁹⁹.

Постановилисмо, абы єдин был Сповѣдником всѣм братіам нашым, мимо которого жадному споведати негодится, опроч Старшого, которий однак пред звичайним сповѣдником и сам нехай учинит сповед, которую за данєм знаку во звонок, всѣ звечера пред Причастієм завтрешним, неомысле отправити повинны в кождую субботу и на свята урочыстыє, которую абы добре отправили, мают мѣти нѣшто часу²⁰⁰ на приготовление и на чытание книжки духовное. Отец Духовный нехайся о тое старает, абы дал науку ляikom такую, которая належит до досконалости споведи.

Post Communionem media hora vacandi mentali orationi.

Всѣ теж на Литургии Святой великой Причастіє Святое нехай приимуют, а по святом Причащении намней през полгодаины на мѣску яком спокойнѣйшом медитуючы и подякованя Пану Богу чынячы за-триматися мают, аж знак який од Старшого, або теж Намѣсника его на скончене молитвы даный будет. Належит много абы се добре тая святая забава одправила, мѣваючы часто екзортациє, або науки до братии,

¹⁹⁸ Тільки в староруському тексті виступає номер засідання. Заголовки й підзаголовки в староруському, польському й латинському текстах мають різний зміст, і розміщені по-різному.

¹⁹⁹ Всі латинські тексти, дописані іншою рукою, подано нижче в перекладі цієї ж капітули українською мовою.

²⁰⁰ У польському й латинському перекладах мова про місце, а не про час.

треба часто оголошати припадки захованые²⁰¹ и в молитвѣ внутренней абыся добре цвичыли.

2. Регулы нехай заховуются.

Поневаж регулы суть яко линии нѣякие до доброго и досконалого способу жытия, опроч которого жаден Закон Законом назватися (арк. 12 зв.) не может, тые теды регулы якобы истотные жытїя законного фундамента, абы были захованые, во што пилно Старшыие нашы назирати мают, жебы всѣ уставы всѣх урадников, а напрод Старших, которие прикладом добрым другим светити мают, выполнены были.

Officiales habeant suas regulas descriptas, quibus regantur in officio.

Протож урадники всѣ регулы свои списаныи мѣти мают у себе. Регулы зась общии, нехай будут читаныи в каждый пяток в трапезѣ и если противно которой хто выкочит, пилне мает быти од Старшого каранный, абы через ласкавост Старших в некараню вин не помнажалися в подданных выступки²⁰²; маются о тоє старати духовныи, абы около братии так в духовных, яко и в телесных потребах пилными были, таковым бовѣм поступком завалена будет дорога до всего злого, през которое будоване законное обаляется, и роспусты и згубы впроважает. Постерегати однак мают, абы и в карности выступков дискреции, матки цнот, заживали, и допатрованю потреб убозства, матки живота законного, од себе не оддаляли, леч во всѣх великое ростропности потреба. То теж заховати пилне потреба ку лѣпшому устав выполненю, абы много урадов, злаца тых, которих хто знести не может одному, Старший не злецад, то бовѣм и розерване духа законного и невыконане забав порученых справует, але повинности повелити межы братиею, абы каждый своего ураду пилновал, одкул превелебного отца Протоархимандрита нашего

²⁰¹ Ідеться про «зарезервовані випадки», з яких можуть звільняти настоятелі чернечих чинів (напр. втеча ченця з монастиря, чародійство та ін.), на основі декрету папи Климент VIII, виданого 1593 р. Цей декрет василіяни видали 1751 р. у додатку до своїх правил під заголовком: *Summariusz Reguł S.O.N. Bazylego Wielkiego*, с. 167-173.

²⁰² У польському перекладі тут кінчається параграф; дальшу частину пропущено.

повинность будет, абы в каждом монастыру, ежели наибольшая личба братии, теда якая в Регулах описана быт мает. (арк. 13)

3. Упомянати треба братию.

Superiores singulis septimanis conferant de spiritualibus cum suis subditis, die et hora iisdem designata.

По зепсованю прироченя нашего маем тые привари, якобы з нами уроженые, же, кды в земных смаковати почынаем, до земли теж помалу малу без смыслу летимо и накланяемся, опустивши тое, што взгору есть, до чого тягнути маем. Протож Старшыи наши старатися мают о тое вшеляким способом, затримывати братию в Духу, которого в искусь або иных цвиченях духовных набывають, и отдаляти од них тое, што шкоду души родит.

Нехай установят каждому з братии певный день и годину певную назначат, в которую бы братия приходили, и розмову мѣли з Старшым, так о рѣчах духовных, яко и о иных потребах своих. Тамже нехай их строфуют и направуют, то штобы в них было противного регулом, так однак, абы афект их иле быть может до себе накланял, и прироченю их прихилным был. Протож кождого тыжня нехай розмову мает Старшый з каждым братом, а звлаца новициушами яко того учыт отец наш св. Василий.

4. О обновленю шлюбков.

Renovatio votorum singulis annis coram venerabili Sacramento die S.P. Basilii facienda a singulis.

Каждого року в каждом монастырѣ нашим нехай будет обновленіе шлюбков на день святого отца нашего Василия, от всѣх отцов и братии наших тым способом: мает згромадити Старшый до церкви всю братию, а выставившы Найсвятѣйшый Сакрамент на олтар, мает стати пред Найсвятѣйшым Сакраментом, в одежди презвитерской²⁰³, яко Намѣсник Божый, и учынити рѣч до братии так ку взбуженю набоженства, яко теж ку приспособленю ся на выречене (арк. 13 зв.) шлюбков. Затым

²⁰³ У польському тексті: «в епітархилі».

приклекувши Старший пред Найсвятѣйшим Сакраментом, нехай чынит поновлене шлюбів, а если не учинил четвертого шлюбів, нехай и тот зараз придаст. Тое учинившы маєт усѣсти на столку по сторонѣ лѣвой олтаря и по тѣйже сторонѣ образа святого отца нашого Василия, тримаючи карту в руках, на которой єсть форма одновленія шлюбів, до которе мают приступоват отцове и братыя, водлуг давности в Законѣ, понавляючи шлюбів з оное карты и четвертый теж обовязок, ежели еще хто не учинил придаючи и тоє теж похвалы годное в нѣкоторых Законах, в которых нѣкоторые и цноту якую особливую обравши, в которой ся через рок цвичити хочут до шлюбів придають, з предсвятѣм набываня оное статечным²⁰⁴.

5. Старший маєт быць прикладный.

Superior debet esse vir apostolicus. In gravioribus nil agatur sine consilio Consultorum Proti aut saltem eius Vicarii.

Поневаж Старший єсть головою и первым члонком згромаженя, над которым бываєт преложоним, тєды кды он неспособный и уломный єсть, мусит все згромаженє слабѣти и уставати. А претож Старший всѣми силами о тоє дбати мают, абы прикладом, словом и учынкѣм светили другой братий, и абы были всѣм вся, *то єсть абы были*²⁰⁵ мужами апостолскими з Богом злучеными нероздѣльным и стислым звязком; выстерегатися мают частых розмов з братию *роспустною*²⁰⁶, которым строга и сурово, однакже з дискрецією, ставитися мают, леч и з инными выстерегатися мают, жартов и легкости, з кул бы могла урости якая взгорда. Часто ся нехай зносят з отцами духовными²⁰⁷, которых Закон до товариства нашого припустилисмо о добрим (*арк. 14*) радению и о сродках до єго. В рѣчах зась поважных ничого абы не чынили без рады отцев соборовых и превелебного Протоархимандриты, албо принамней велебного отца викариуша єго.

²⁰⁴ У латинському тексті тут додано формулку віднови обітів.

²⁰⁵ У польському тексті ці слова відсутні.

²⁰⁶ У польському тексті це слово відсутнє.

²⁰⁷ У польському тексті: «Єзуїтами».

6. О стоваришеню ся учыненым з отцами Єзуитами.

Societas nostri Ordinis cum Patribus Jesuitis.

Вѣдомо нехай будет всѣм братьям нашим, же ку лѣпшому рѣчы наших поступку обралисмо ку приязни и помощи Закон св. отцов Єзуитов, до которых превелебного отца Генерала именем всеє Конграгации нашеє писалихмо з тым одзываючися и о то просячи. Тое видячи наши маюся старати, абы на каждом мѣйсцу велебным отцом милост и хут освѣдчали, яко сполбратиям своим, абы вѣдали иж не именем только, але рѣчю самою естехмо з ними злучены, и до них прихилнии, што и другим братьям Старшии Закону нашего пилене залѣцат и оповѣдат мают.

7. О раздѣлении часу.

Vilnae meditatio ante Matutinum in ecclesia peragenda.

Роздѣлене певное нехай будет в кождом монастырѣ од превелебного отца Намѣстника генерального, водлуг которого раздѣления всѣ братья жыти и справы свои отправовати повинни будут, вынявшы два монастыри новициату и студенского, в которых иншое споражене згола иншое бити маєт. Придаємо теж, абы в монастыру Виленском по первшом звоненю на Утреню всѣ братья до церкви згромадившиися, медитацию чынили, которую зкончившы, Утреню²⁰⁸ зачат мают. (арк. 14 зв.)

8. О порадѣ первого дня.

Primis cuiusque mensis diebus consilium de bono communi instituendum per singula monasteria.

Старшыи в монастырах повинни будут каждого мѣсяца первого albo второго дня мѣти раду о добрѣ посполитом, а найпервей о помноженю жывота законного о выкорененю недостатков братерских и о щепеню цнот, о порадку домовым и о позыскованю душ ближних.

²⁰⁸ У польському й латинському текстах: «Połunoszcznica», «Nocturnum».

9. О братиях которіе ся недбале учат.

Praescripta studentibus.

Поневаж много з братии наших науками ся бавячих недбале в них поступуют, протож постановилихмо, абы за каждым разом недбалства пополненого покуты чынили, и абы каждого року поступку своего рахунок чынили, и овшем и много разы през рок, кгда того потреба будет. Старшыи zase того экзамену по них допилноват повинни будут пилне. Єдин з отцов в науце досконалший завше мает их пилноват в дому и сѣдѣти з ними в целли, которому братия наша во всем том што до науки належит, поволными быти мают, а злща в экзамене так рочным, яко и штоденным, в пенсах²⁰⁹ и репетиціях лекційных, так теж и в выпелненю покут. Тотже отец так в дому, яко и гды з него выходят на рекреацыи, абы при них был завше, и коли до школы выходят, повинны бут мѣти певных товаришов, а мает пилновати з великим старанем, и жбы кгда выходят з школы и идут до школы, по улицах не блукалися.

10. Тогож дня засѣдание 4 о некарных.

(арк. 15) Incorrigibiles poenis aggraventur vel ad correctionem suam vel ad fugam e Religione.

О распустных и некарных прошлое конгрегации и конституцию або постановене перед себе беремо, водлут которого и тепер з нѣкото-риими з них з конгрегации на извержение назначоных згола поступат потреба указует, штонайпервей абы доброе имя Законови през такое их зкарание вернулося, и корен всякое распусты абы был з Згромаженя нашего выторгненьй. Способ зась на изверженіе таких, водлут кожного склонности может быти, любо през поступок приємный, абы не овшеки сердце утрачали до Закону, любо теж през суровост вязеня и покут, абы и сами утѣчкою своею Закон з утрапеня выбавити могли.

²⁰⁹ У польському тексті цього слова не перекладено. У латинському – «in impensis». Мабуть автор так записав латинське слово «pensum», яке тут означало б: «домашня робота», «задача».

11. О льяках прешлого собранія так обьясняем²¹⁰.

Laici biennio probandi iurent in professione super non ambiendo clericatu. Eorum habitus brevior, sine palliis. Sciant artificia. Ignorent studia. Promotus furtim ad clericatum incarceretur, ab eodemque usque ad mortem separetur. Atque coronam in capite non incidant. Tempore recreationis laborent.

Абы²¹¹ не были приймованы до Закону, хыба з тоєю кондицією, з которою хочет их мѣти Закон, протож до шлюбов не треба их приймовати, хыба по двух лѣтах, аж будут досвѣдченныи добре. А скоро шлюбы чынит будут, нехай придавают зараз и тоє, же не мают старатися о стан клѣрицкый. Габит теж од других розный мѣти мают, то есть сукнѣ коротшыє без мантии, и каждый своего ремесла повинен будет пилювати. Для тогож жадного, иле быти может не приймовати, которий бы якого ремесла не умѣл, ани се теж до другого монастыра пересылати мают, ажбы им вперед начыне до ремесла там, где будет готово было. Розумѣем однак пожитечную мѣт (арк. 15 зв.) рѣч быти абы о свѣцкие ремесники в монастырах старанє чынено и оных наймовано. Того теж пилювати потреба, абы льяки, кды будут приняты, не училися никгды писма, и хочбы которий за часом так поступил в науце, же бы могл быти клѣриком, однак жадною мѣрою не мают его на тот степен промововат, хыба в старости, кды ся добре Законови прислужыт, скуд не всѣх книг уживат будет ся о ным годило, опроч годинника малого, або инное якое до молитвы книжки. А если бы которий з них посвящене на клерицтво украд где, теды его поймат и од ужываня клерицкого ураду до смерти одлучыти. Хочемо теж абы лаицы корон на головѣ не голили або стригли, леч досит на том, же долшыє волосы носити будут. Не мают теж биват на рекреациях, а звлаща в тот час, кды што мают до роботы назначоно, а если когда будут на рекреации, теды мают мѣти послѣднее мѣсце и з мовою не мают ся вырывать пред другими. На ялмужны, кды высылают, теды не мают быть оба лаикове, але иле быть может, з якою особою поважною и умартвенною.

²¹⁰ У цьому пункті в польському тексті немало пропущень.

²¹¹ У польському тексті це речення починається словами: «Постанови минулих зборів про лаїків приймаємо таким чином, щоб...».

12. О тых што ослаwiają выносячи тайны з монастыра.

Deferens exteris delictum alterius, cum reo puniendus.

Забѣгаючи ославленю Закону нашого, постановляем, иж которий колвек з братий наших рѣч якую в монастыру пополненую, албо виступок таємный свѣцким, любо теж инным монастыром нашим обявля, тымже каранем мает быти караным, котрим и пополняющий. (арк. 16)

13. О единообразии.

Uniformitas ceremoniarum.

Смотрачы теж и на тоє, яко в иных рѣчах згромаженя нашого, та теж в набоженствѣ и церемониях и в одправованю повинности Божее, протож одобралисмо певных особ, абы єдин и певный для всѣх монастыров ухвалили способ, водлуг звичаю посполитого церковного одправованя набоженства и церемонии.

[14.] О збѣгах от Закону нашого²¹².

Profugi a Religione nullo modo recipiendi. Errones habitu spoliandi, quodsi clerici, prius degradandi. Alias stringendi compedibus et terrae fodinis applicandi.

Ухвалилиєсмо, абы жадною мѣрою, кгда ся наворочают приимованы не были, хиба бы хто з них такий был, которий бы часу свого могл Законови пожиток який принести през пилное полѣпшенєсе, теды таких²¹³ назначившы му покуту²¹⁴, намней через рок, и од целеброваня²¹⁵ одлучывшы єсли суть клѣриками также през рок, по нараженюся достатечным приняти маєм, однак по другим разѣ жадною мѣрою не маєм таких приимовати. Тых засе, которие на тот час блукаются межы свѣцкими, имати их, и з габиту зволокати, быле тылко оказіа се подала, пилно приказуєм²¹⁶. А ежелибы были клѣриками, теды иж вперед

²¹² Цей пункт у рукописі не позначений числом. Наступне число подаємо те, яке записане в рукописі, а в дужках – дійсне число, дописане редакцією.

²¹³ У польському тексті додано «за першим разом».

²¹⁴ У польському тексті додано: «строгу».

²¹⁵ У польському тексті сказано про «відлучення від усіх церковних урядів».

²¹⁶ У польському тексті додано наказ, щоб таких «викидати».

деградувати, и изверзати маєм, леч еслибы нам и ближним нашим быть мѣли з погоршенем, теде окованых до копаня землѣ або инных тяжких работ приставлят розказуем.

14. [15.] О мнихах схизматыцких.

Schismatici an et quo pacto suscipiendi.

Установляем теж о таких, абы их не приймават до згромаженя нашего, хиба бы о котором з них надѣя великая росла же пожиток (арк. 16 зв.) Законови принесет, теде такового по усилной прозбѣ²¹⁷ принят так однак иж до новиціату нашего межы молодою братиею не зараз мает быти припущеный, аж будет межы статечными вперед добре спробованый, а до шлюбов по сконченю новиціату приймавати ухваляем.

15. [16.] На яким мѣйску до Закону маются приймават?

Молодые, которие ся до Закону пустят, нигде не мают быти приняты, только у Протоархимандриты самого, а принятые в новиціатѣ габит законный приймават повинны будут, а сукнѣ их свѣцкіе аж до дня профессии мают быти хованы.

16. [17.] О фундациях на селах.

Аби зась братия наша по селах и мѣстечках в малой личбѣ не мешкали, хиба гдебы пожиток душам мѣл быти, постерегати потреба²¹⁸.

17. [18.] Старшии повинны рахунок чынити.

Superiores monasteriorum singulis annis redeant rationes reddituum et expensarum Proto aut Visitatori.

Уставляем теж, абы всѣ Старшии всѣх монастыров каждого року з доходов и выдатков рахубу чынили пред визитатором, любо самым пре-

²¹⁷ Ці слова у польському перекладі відсутні.

²¹⁸ У польському перекладі цей текст дещо змінений – додано заборону приймати такі фундації.

велебным Протоархимандритою, другии зась урядники пред своими Старшыми тоє ж чынити свого часу повинны будут²¹⁹.

18. [19.] Котории не одправовали новиціату.

Non absolvens novitiatum, etiam professus, redeat et absolvat.

Хочемо абы теж всѣ, котории суть в Згромаженю нашем, ежели которий не одправил новициату, любо хто уже и професом есть, за первшою оказиею новицият одправил.²²⁰ (арк. 17)

19. [20.] О рекреациях.

Обясняючи уставы светого отца нашего Василия о рекреациях поданыє, за зданем всѣх на тепершней конкгрегацие час и способ оное описалисмо, водлуг которого братия наша справоватися повинни будут.

20. [21.] О чествованю в целии Старшого.

Одтинаючи оказие пянства, устанавлиаем, абы жаден з братии наших, ани сам Старшый жадного гостя, кды придет до монастыра, в целии не частовал и не важылся того. Если однак будет потреба оказат кому людскосты, теды нехай то будет за дозволенем Старшого у столу общого, и то тылко тым напоєм, оного частовати, которий есть в монастырѣ, а зза монастыра о напоє старатися не повинни, ирачей²²¹ еднако ся разумѣти маєт о гостях на обѣд возваных и тых однак индей частовати не повинны будут только в трапезѣ.

²¹⁹ У польському тексті додано: «згідно з описаними правилами».

²²⁰ У польському тексті після цього пункту наступають ще два пункти, які відсутні у староруському й латинському текстах: «Віленська музика» і «Віленська бібліотека».

²²¹ Так в оригіналі, але це очевидна помилка переписувача. Повинно бути «інакше» (див. тексти польський і латинський).

21. [22.] О студентах наших.

По всѣх монастырах наших тых, при которых суть колегіа студенские, треба того, абы один з отцов наших оных²²² пилновал, з которыми они дни Святых, звлаща на яким певным мѣйсцу в монастыру, забавлятися духовне повинен будет. Так теж постерегати мают пилне, абы всѣ дни Святых на Литургиях святых бывали, а скромне ся заховали, сповед теж святую абы каждого месяца чынили, а што Свята урочыстые и причастием святым абы (*арк. 17 зв.*) опатрованы были.

22. [23.] О уживаню оружия.

Если братия наша в дорогу будут выходит албо выеждзат, жадного оружия опроч лѣки не повинен мѣти.

23. [24.] О задержаню прав монастырских.

Munimenta in archivo Vilnensi asservoanda sub clavi dupplici, Proti et loci cuiusque Superioris.

То теж уставляем, абы всѣх монастыров права и привилея, звлаща головнѣйшые, в монастырѣ Виленском, на мѣйсцу беспечным, хованы были в скринях з каждого монастыра власных, од которых ключи и замки мают быти два, єдин у превелебного Протоархимандриты, другой зась у Старшого того монастыра, которого скрыня.

²²² У польському тексті уточнено: «русских студентів». У цьому параграфі говориться про «наших», тобто «русских, студентів-мирян».

24. [25.] О упияющихся²²³.

Semel ebrius, unius diei carcerem in pane et aqua sustinebit. Secundo ebrius – duorum, tertio – integra septimana. Qui vero ebrius fuerit extra monasterium, sine respectu puniatur. Quodsi incorrigibiles fuerint, poenis profugorum corripiantur. Potiores cremati eodem modo plectendi.

Оддаляючи од Згромаженя нашего оказие вшелякого згоршеня, которое з пьянства особливе походит, протож уставляем, же который колвек з братии наших значне упется, теда за першым разом през ден вязеню еден о едном хлѣби и водѣ постити мает, за другим разом през два дни также, за третим през цильый тыден постити мает, а ежели бы и таким укаранем не полѣпшился, теда его одослати до иншого монастыра, чога если и там не попрестанет, суровой мает быти караный, то есть абы ани меду, ани горѣлки не пил, ани теж пива, а то тылко мовится о тых, которые в монастыру бы упиялися, абовѣм тых, которые ся за монастыром упияли, неровно барзѣй карати потреба, то есть, абы по разѣ тыден, по другом (*арк. 18*) двѣ недели, по третим три недѣли, и рок цѣльый меду и горѣлки абы не пили, а ежели быся не поправили, теда з ними поступоват маем, водлуг уставы о распустных написано. Для тогож постановляем, абы братия наши никгда на обѣды запрошеные не ходили, а если бы треба было до якое великое особы на обѣд пойти, тогда поважные и умартвенные особы высылат ся мают. Так, однак, жебы зараз по обѣди и по благодарении Господу Богу ворочалися до монастыра, бо иначе им должей ся бавити будут, тим суровой караны быти мают, а скоро ся вернут, оказатися зараз Старшому повинны будут, водлуг уставы светого отца нашего Василия.

А поневаж в монастырах наших ужыване горѣлки барзо ся вкоренѣло, протож приказуем, абы жаден никгда до монастыра оное не вносил або внести постарался, хиба только для хорого, за радюю лѣкара. Тыи зас, которые за монастыром важили бысе пити, в вину попадают на упияючыхся назначеню²²⁴.

²²³ Польський переклад цього параграфу відрізняється від староруського й латинського. У польському тексті деякі слова пропущено, інші додано, трохи по іншому розписано кари.

²²⁴ Цей параграф у латинському перекладі відсутній.

25. [26.] Выправа братии на науки.

Pro expeditione seu missione Fratrum ad studia, grossus redituum vigesimus, reponendum.

Маючы взгляд на посполитых всѣх монастыров тяжары, теды на высылане на науки братий и на живност им, так теж на сукни и на книжки²²⁵ и инные потребы посполитые, за згодою всѣх ухвалилиесмо contributieu албо складанку зо всѣх монастыров, то есть грош двадцятый каждый, которие одбѣрати мает превелебный отец Визитатор генеральный.

26. [27.] О долгах братерских.

Contractores debitorum quomodo castigandi?

Кгды бы ся трафило, иж хто з братии нашеє имо вѣдомости (арк.-18 зб.) Старшого, задолжился у кого, а неуистившися, одехал бы до иншого монастыра, теди долги тые монастыр, в котором брат тот жил, повинен будет выплатити²²⁶, упоминаючы должника и инных, абы никгды братиям нашим не позычали без карточки на тое даное од Старшого, а брат мает быть вязенем караный до приезде або информацией превелебного Протоархимандрыта; до того, рѣч тую, на которую ся запозычыл брат, от него взяти и на ужыване монастырское (если ю еше мает) обернут²²⁷.

27. [28.] О св. Патронах и о примициях.

Primitiae et dies Patronorum modestissime, sed devotissime celebrandae.

На свята Патронов своих, так теж и на примицие Литургией, жадною мѣрою братя наши власным своим именем обѣдов в монастырех, так публичне в трапезѣ, яко в цели справоват не мают, опроч того, кгды бы хто доброволне з свѣцких в тот конец што дал, теды приняти, але ся

²²⁵ У польському перекладі замість «на рясї і на книжки», сказано: «на судї і на правові процеси».

²²⁶ У польському перекладі додано: «щоб не втратити довір'я в людей».

²²⁷ У польському тексті наказано такі речі продати, і дати як винагороду тому монастиреві, який заплатив борг.

того домагати у кого не повинны братья наши, и пустити все штоколевек будет на здание Старшого, абы он презвитерские первенства гойн҃йшым приготованием на обѣд принял, однак з скромностью законною. Тож заховати будет треба и на Патроны Закону, так однак абы свѣцких на такие обѣды не вzywати. Старатися однак братия наши мают, абы яко духовные особы духовным способом Патронов своих шановали, то есть през приватные и публичные тѣла умартвеня и молитвы и през инные способы святыє, (*арк. 19*) яко то през Сповед и Причастие святое и проч²²⁸.

28. [29.] О власности.

De proprietatis eradicatione.

На объяснене уставы светого Отца нашего около власности поставилисмо, абы жадному з братий нашей грошей мѣти не годилося опроч посполитого ужываня, што тылко самому економови, або тому, которий потребами братерскими завѣдует позволятися маєт. Так теж подорожным и ялмужну збѣраючым братиям, котории скоро ся повернут, все што мают повинны отдати Старшому, если теж што з братии, которому дано будет од приятелей або родителей, теды на свой пожыток не маєт оборочати, але до Старшого занести, которий тоєю рѣчою так диспозовати маєт, як му ся будет здало водлуг чого. А кды хто в том выкročил, а пѣнязи любо у себе любо у кого инного, хот бы и грош або и два мѣл в захованю, теды такой выявленный за першым разом доброе напомнене мѣти маєт и покуту в трапезѣ чынити, за другим разом явне маєт быти строфованый, за третим болшим а болшим, каранем яко квалтовник устав маєт быть караный. А за третим разом нехай его до Старшого их *cum casu reservato* одошлет²²⁹. То теж, што брату²³⁰ яко

²²⁸ Останне речення в польському перекладі пропущено.

²²⁹ У польському перекладі це речення починається словами: «А в сповідях нехай сповідник за першим і другим разом дає щораз більшу покуту, а за третім разом...». Можливо, що в староруському перекладі (а також латинському) пропущено ці слова.

²³⁰ У польському тексті: «будь-кому з отців».

любо до яденя, любо до питя хто потаємне²³¹ подаст, теды Старшый перестерегши, албо вылити, або челяди отдати, а збан столчи пред всею братию. А если бы в цели напой який Старший знашол (*арк. 19 зв.*), теды начыние мает зараз перед братом столчи и напой вылѣти, а оного покутою карати. И тыеж отцове, которие мѣвають в хованю або шафованю чые гроши, не мают их при собѣ мѣти, але у шафара монастырского и за вѣдомостию его брати, леч жебы братия якое потребы собѣ не змышляли, по Старших тое вытягаем, жебы братия в монастыру достатки всѣ воддут скромности законное мѣли, и абы то латвѣй быти могло, мают в тое Старшии возрѣти, абы не болшей особ ховати, яко се тылко выживит могут²³².

29. [30.] О обычаях в Законѣ.

Uniformitas habitus, morumque, sit eadem prosus in archimandritis, si tolerabuntur adhuc.

Всѣми силами о тое ся старати маем, абы в каждой рѣчи и наменшой, так захованя внутрного, яко и поверховного, в одѣню звлаща и обычаях, и в тым всѣм, што особность вносит²³³, згода захована была. Протож не только меншии, але и старшыи и архимандритове (если еше будут) во всем помененым сполечность заховати повинни. Так теж и тыи, котории²³⁴ на дворах епископских, пралацких и *панских*²³⁵ жадным обычаем не мают ся важыти, абы розный габит, або обычае мѣли, але во всѣм маются згажати з посполитостю²³⁶.

²³¹ У польському перекладі: «для приватного [вжитку]». У дальшій частині спосіб поведінки з порушником у староруському й латинському текстах в деяких подробицях різняться від описаного в польському перекладі (див. польський текст).

²³² У польському тексті тут додано наказ виготовити «статистичну оцінку (taxa) монастирів».

²³³ У польському тексті додано: «і Чин помаленьку роздирають на різні сторони і секти».

²³⁴ У польському тексті додано: «крім монастирів».

²³⁵ Це слово в польському тексті відсутнє.

²³⁶ У польському тексті додано: «як ті, що є членами Чину, і які можуть бути, й яких належить привернути до монастиря».

30. [31.] О выкорененю татбы.

Rem valoris aliquot grossorum, clam accipiens, incurrit casum reservatum.

Забъгаючи тому, абы братия по целях се не проходили (*арк. 20*), водлут регулы светого отца нашего Василия, и абы в них рѣчи не гинули, хочемо того по Старших, абы вперед монастыр был замыканный добре, якобы жаден без вѣдомости Старшого не выходил, а найбарзей хлопята. А если брат которий имо позволения Старшого до цели чужее, не давши звычайного знаку внідет, публично мает быти караны, и кды што без дозволения возмет, а звлаца штобы килка грошей стало, казус резерватус есть.

31. [32.] О профессией без вѣсти Протоархимандрити.

Vota citra scitum Proti facta, sunt nulla.

То теж устанавляем, абы шлюбы без вѣдомости и воли Протоархимандрити од братии нашее учыненые²³⁷, не важали.

32. [33.] О посполитым куповачу.

De generali emptore rerum pro omnibus monasteriis.

Забъгаючи нескромным и несправедливым выдатком зо всѣх монастыров на купование з чужых сторон речий до одѣня и живности належачых, ухваляем контрибуцию, и єдного якого купца на тоє обравши²³⁸, гроши єму на скупование потреб давати.

33. [34.] О уживаню мяса.

Qualis fuerit rigor primitus contra esum carniium?

Пилне теж заказуем уживанє мяса в Законѣ нашом и становимо, абы преступники заєдным разом цѣлый тыден в завартю о одной толко порции остатней карани были, за другим разом²³⁹ цѣлый месяц²⁴⁰ о пи-

²³⁷ У польському тексті додано: «і які в майбутньому будуть вчинені».

²³⁸ У польському тексті вжито дещо іншої форми, кажучи про «купця», якого не «оберуть», але: «про якого будемо старатися при найближчій нагоді».

²³⁹ У польському й латинському текстах після цих слів додано: «два тижні на самому хлібі й воді (лат.: пиві), а за третім разом цілий місяць...»

ве и хлѣби, а кдыбы ся не (*арк. 20 зв.*) поправил, теды болшым а болшым каранем мает быти такий караный, на споведях за каждым разом *casus reservatus*, а звлаща кды тое бывает з згоршенем ближнего, за што²⁴¹ мает быти остро²⁴² караный, и од рыб и од млечного отдаленый през месяцей много.

34. [35.] О обцованю з свѣцкими.

Як на споведи, так теж и до обцованя з свѣцкими²⁴³, певные и умартвенные особы мают быти обѣраны, и абы урад тот братии нашої молодшой не был порученый, пилне перестерегатися тое мает.

35. [36.] О одмѣне урадников в монастырах.

Oeconomī, sacristae et multo magis rectores monasteriorum, nonnisi elapso quadriennio mutandi.

Абы добре и порадне завше в монастырах рѣчи господарские ишли, слушне усмотрѣлисмо, абы в економах и иных урадниках, яко то сповѣдниках свѣцких и закристиянах, а далеко барзей в Старшых монастырских не были частые одмѣны, хиба по четырех лѣтех.

36. [37.] О обѣраню Провинцияла.

Provincialis ad quadriennium durans; singulis annis, singula monasteria visitet in persona sua.

Поневаж до того часу превелебнѣйшый Протоархимандрита не мог досит учинити стараню около братий по всѣх монастырах, протож при концу згромаженя (*арк. 21*) нашего за помощию Божою, и зданем посполитым Викария генералного велебного отца Юанна Дубовича на лѣт чотыри обралихмо, которий кожного року всѣ монастырѣ особливо

²⁴⁰ У польському тексті додано: «у в'язниці».

²⁴¹ У польському тексті додано: «і в зовнішньому суді».

²⁴² У польському тексті додано: «більше і більше».

²⁴³ У польському тексті додано: «особливо з жінками».

своею навежат будет, абы Регулы и Уставы²⁴⁴ од братии захованы были пишно. Што будет чынит водлуг описаного од [нас]²⁴⁵ поданя.

На честь и славу Богу во Тройцы Єдиному. Амин.²⁴⁶

Віленський Святотроїцький монастир (XIX ст.)

(Батюшков П.Н., Белоруссія и Литва, Спб 1890, с.89)

²⁴⁴ У польському тексті додано: «як і обіжні листи теперішнього зібрання».

²⁴⁵ Див. латинський і польський тексти. У польському тексті додано, що йдеться про інструкції для проведення візитації – див.: «Правила генерального візитатора, тобто протоігумена» при кінці польського тексту протоколу тих же зборів.

²⁴⁶ У польському тексті нема цієї «хвали», але наступає: «Меморіал для Преосвященного» [це для митр. Рутського], «Правила генерального візитатора, тобто протоігумена» і «Пункти на обіжні листи».

Congregacia II – Ławryszowska 1621 r.

AC, т. XII (1900), с. 17-27.

Roku Pańskiego tysiąc sześćset dwudziestego pierwszego, dnia trzydziestego Junia zgromadzeni *do Ruty*²⁴⁷ postanowiliśmy następujące punkta:

[1.] *O spowiedzi y komyniey. Spowiednik ieden ma bydź wszystkich*²⁴⁸.

Postanawiamy, ażeby wszystkich był spowiednik ieden y pewny, oprócz ktorego nikomu inszemu spowiadać się nie wolno [z] bracy naszey, wyiowszy starszego, ktory iednak sam przed ordinariynym spowiednikiem swoje oczyścić ma sumnienie, którą spowiedź za daniem znaku przez dzwonek w wilię komunij wszyscy nieomylnie odprawić mają we dni sobotnie y solenne święta. Tą zaś aby należycie odprawili, ma bydź miejsce²⁴⁹ dane do przygotowania się y czytania xiąg duchownych, a ociec duchowny powinien się starać, aby laikowie mieli instrukcję o tych rzeczach, ktore do całości spowiedzi należą. Po tym wszyscy na służbie Bożey wielkiej s. communię przyimają, po ktorey przez pułgodziny namniey na mieyscu spokojnieyszym na medytacy y dziękczynieniu zabawią się, aż póki znak iaki od starszego, lub wikariego nie będzie dany. Jest bowiem rzecz wielce pomocna do tego świętego dzieła dobrego dostąpienia, aby były ustawiczne exorty dla bracy, aby były publikowane przypadki reserwowane y aby medytacya dobrze była odprawiona.

[2.] *O obserwancyi reguł. Reguły pospolite mają być czytane w refektarzu co tydzień w piątek, a przestępcy podlegać karaniu srogiemu.*

Ponieważ reguły są nieiaką linią do życia, prosto prowadzić się mającego, y bez nich żaden zakon zakonem nazywać się nie może, tedy te reguły, iako essencyalne życia zakonnego fundamenta, aby były zachowane, chce-

²⁴⁷ Tylko w tłum. pol. podano, że ojcowie soborowi zebrali się «do Ruty».

²⁴⁸ We wszystkich tekstach występują różnice w tytułach paragrafów. W odróżnieniu od tekstów staroruskiego i łać., w pol. tłum. nie zastosowano numeracji, którą redakcja tomu dodała na podstawie innych tekstów protokołów.

²⁴⁹ W tekstach staroruskim i łać. mowa o czasie, a nie mieyscu.

my, dając pilną starszym naszym animadwersię, aby wszystkie reguły wszelkich officialistów²⁵⁰, a na pierwey starszych, którzy przykład dobry drugim dać powinni, ściśle obserwowane były; dla czego officialistowie wszyscy reguły swoje opisane mają mieć u siebie. Reguły zaś pospolite²⁵¹ mają być czytane każdego piątku publicznie w refektarzu, y ieżeli by w czymkolwiek (s. 18) zdarzyło się komu wykroczyć, srodze od starszego niech będzie karany, aby dla starszych conniwenyey nie rosły występki onym podległych²⁵².

[3.] O pomnożeniu braciey w Duchu y napomnieniu.

Po zepsowaniu natury naszej to sobie mamy wrodzono, iakoby, że gdy o rzeczach ziemskich myślić poczynamy, powoli do ziemie bez zmysłu skłaniamy się, opuściwszy te rzeczy, które zwysz są, do których ciągnąć powinni iesteśmy; przeto starsi naszy wszelkiemi sposobami starać się mają wstrzymywać bracią w Duchu, którego w nowiciacie, lub innych ćwiczeniach duchownych dostępujemy, odtrącać od tych rzeczy, które zgubę duszy przynoszą. Niech postanowią każdemu dzień y godzinę, których mają bracia przyiść y rozmawiać z niemi tak o rzeczach duchownych, iako o inszych potrzebach swoich. Tamże niech będą karani y znieważeni, ieżeli by się co w nich znalazło przeciwnego regułom, tak iednak, żeby serca ich ile można ku sobie duchownie skłonić mieli y różnym complexijom akkomodowali się. Każdego więc tygodnia niech rozmawiaią z każdym z bracy, osobliwie z nowicuszami, iako uczy święty ociec nasz Bazyli.

[4.] O coroczney ślubów renowacyey. Renowacyia ślubów y sposób, iakim się ma odprawić 4 votum.

Każdego roku w każdym klasztorach naszych ma być renowacya ślubów w święto świętego oycy naszego Bazylego wielkiego od wszystkich oyców y braci naszych w ten sposób: zgromadziwszy starszy wszystką bracią do cerkwi y wystawiwszy na ołtarzu najsświętszy sakrament, ten że sam

²⁵⁰ Metropolita Józef Rutski napisał «Reguły partykularne» (Regulae particulares), w których opisał obowiązki każdego «urzędnika», «oficjalisty», czyli każdej służby klasztornej (por. «Dodatek V», s. 411).

²⁵¹ Ułożone przez metropolitę Józefa Rutskiego «Regulae communes», opisujące cel życia zakonnego oraz treść trzech ślubów zakonnych (por. «Dodatek IV», s.391).

²⁵² W tekstach staroruskim i łać. paragraf jest dłuższy i w dalszej części opisuje sposób postępowania starszych.

starszy ma stać w petrachelu²⁵³, iako wikary Boski, y ma uczynić mowę do bracy, tak do wzruszenia nabożeństwa, iako do większey dispozycyey uczynienia ślubów; uklęknowszy potym na kolana starszy przed nayświętszym sakramentem, uczyni renowacyę ślubów, y ieżeli nie uczynił czwartego ślubu, niech zaraz y ten uczyni. To uczyniwszy, niech siądzie na iakimkolwiek zedłu przy rogu ołtarza z lewey strony obrazu świętego oycy naszego Bazylego, niech trzyma kartę w ręku, maiącą w sobie renowacyę ślubów, do ktorego maią przystąpić wszyscy oycowie y bracia podług dawności w zakonie, renowując śluby, y czwarty ślub, ieżeli go ktorzy nie uczynili, przydaiąc. Y ta rzecz iest godna pochwały w niekorych zakonach, że iedną sobie cnotę, w ktorey by się przez cały rok ćwiczyl, obieraia, z postanowieniem trwałym na nią poprzysięgaiąc.²⁵⁴

[5.] Starszy ma być stateczny y poważny. Starsi czego się maią strzedz z bracią y iako się stawić.

Ponieważ starszy iest głową y osobliwym członkiem całego zgromadzenia, nad którym ma przełożęństwo, potrzeba, aby gdy on choruie, całe zgromadzenie słabiało y niszczało, dla czego starsi wszelkiemi siłami maią się starać, aby przykładem, słowem y uczynkiem świecili inney braci y byli wszystkim wszystko²⁵⁵. Ludzie apostołscy, z Bogiem złączeni ścisłym, nierozrwanym związkim, niech umykaią od rozmów z bracią²⁵⁶, ktorym niech się pokazuią srogimi, z dyskrecyą iednak, z innemi zaś niech się strzegą żartów y lekkomyślności, skąd osób wzgarda bywać zwykła, niech maią konferencye częste z oycami iezuitami²⁵⁷, ktorych zakon w towarzystwo nasze przyłączyliśmy dla dobrego rządu. W rzeczach ciężkich niech nic nie czynią bez rady consultorów y przewielebnego protoarchimandryty, abo wikkarego iego.

²⁵³ W tekstach staroruskim i łać.: «w szatach kapłańskich».

²⁵⁴ W tekście łać. w tym miejscu dodano formułkę odnowy ślubów.

²⁵⁵ Por. I Kor. 9, 22. W tekstach staroruskim i łać. to zdanie jest złączone z następnym słowami: «to znaczy, aby byli...».

²⁵⁶ W tekstach staroruskim i łać.: «z bracią rozpustną».

²⁵⁷ W tekstach staroruskim i łać.: «ojcami duchownymi», bez podania nazwy zakonu.

[6.] *O towarzystwie, uczynionym z oo. Jezuitami. Towarzystwo z Jezuitami.*

Wiadomo niech będzie wszystkim braci naszym, że dla lepszego y skuteczniejszego postępu w rzeczach naszych obieramy w towarzystwo y pomoc zakon święty oyców Jezuitów, do których przewielebnego generała imieniem całego naszego zgromadzenia pisaliśmy listy, o tym oznajmując y o to prosząc. O tym wiedząc bracia nasi niech się staraią wszystkim miłość, zgodę y benewolentię na każdym miejscu onym czyniąc y świadczyć iako spółbraci swoim, aby rozumieli nas nie imieniem²⁵⁸, (s. 19) ale rzeczą samą z niemi bydź złączonemi y dobrze im sprzyiającemi, co starsi nasi innym braci mają opowiedzieć.

[7.] *O rozłożeniu czasu.*

Rozłożenie pewne niech się stanie we wszystkich klasztorach od przewielebnego wikarego generalnego, podług ktorego wszyscy bracia żyć y uczynki swoje kierować powinni, wyiowszy monastyry nowiciatu y nauk, w których insza dispozycya koniecznie bydź powinna. Przedaiemy też, aby w monasterze Wileńskim po pierwszym przedzwonieniu na jutrznię, do cerkwi wszyscy bracia na odprawienie medytacyey zeszedli się, którą skończywszy, dopiero ma się zacząć połunowszcznica²⁵⁹.

[8.] *O radzie dobra pospolitego.*

Starsi w swoich monasterach niech czynią obrady każdego miesiąca pierwszego, a naydaley drugiego dnia, o dobru pospolitym, a naprzód o pomnożeniu życia zakonnego, o wykorzenieniu występków braci y wszczępieniu cnot, o porządku domowym y o pozyskaniu dusz bliźnich.

[9.] *O braci niedbale uczącey się.*

Ponieważ wiele z braci naszej uczącey się nie pilno barzo się uczą, przeto postanawiamy, aby za każdym razem niedbalstwa swego pokutę odprawili y każdego roku o postępu swoim y kilka razy w rok, ieśli tego będzie potrzeba, rachunek dali. Starsi zaś niech się staraią ten rachunek od nich odebrać. Jeden z oyców rozsądku stateczniejszego niech ich zawsze doziera, w domu z niemi ustawicznie niech siedzi in musaeo, ktoremu bracia nasi we wszystkich rzeczach, ktore należą do nauk, posłuszni bydź powinni,

²⁵⁸ W tekście staroruskim: «imieniem tylko» (łac.: «nomine tantum»).

²⁵⁹ W tekście staroruskim: «Jutrznię».

iako to w examinie tak rocznym, iako codziennym, w repeticyach lekcyey y pokutach za niedbalstwo naznaczonych. Tenże ociec tak w domu, iako extra ma bydź przy rekreacyach ich zawsze. Ile razy wychodzą do szkoły, niech mają pewnych sociuszów, ktorzy by pilnie doglądali, aby idąc do szkoł y powracając ze szkoł, nie wagowali się.

[10.] *O niekarnych.*

O niekarnych wypuszczeniu. Jako mają bydź poprawowani.

O występnych y niekarnych przeszley congregacyey constitucyę odnawiamy, podług ktorey y teraz z niektórymi naznaczonemi do wyrzucenia koniecznie iak nayprędzey przystąpić uważyliśmy, żeby przez takową ich karę imię dobre zakonowi przywrociło się y wszelkiew swowoli od zgromadzenia naszego korzeń był wywrocony. Sposób zaś w wyniszczeniu swowoli podług każdego inclinatyey bydź może abo przez łagodny z niemi postępek, żeby nie owszeki potym od naszego zakonu awersię mieli, abo przez srogość, abo przez więzienie y pokuty, żeby tym przynamniemy sposobem sami uciekszy, zgromadzenie, abo zakon od molestiey uwolnili.

[11.] *O laikach, ich urządzie y odzieniu*²⁶⁰.

Laików reguły. Laicy nie mają przyięci być do professiey aż po dwu leciach y to 4 votum non ambiendi clericatum. Koron na głowie nie mieć.

*O laikach przeszley congregacyey constitucyę tym sposobem przyjmuiemy*²⁶¹, żeby nie byli przyięci do zakonu, tylko z tą condycyą, w ktorey ich mieć chce zakon, przeto do ślubów niech będą przypuszczeni aż po dwu leciach po dobrej probie. Zaraz gdy professię czynią, niech przydaią votum niestaranja się o kleryctwo. Odzienie też mają mieć różne od drugich, to iest suknie krotsze bez mantyey, y każdy niech swego rzemiosła pilnuie y dla tego niech żaden nie będzie przypuszczony ile można, który by nie umiał iakiegokolwiek rzemiosła, etc. To bowiem trzeba uważyc w laikach, aby się nigdy nie uczyli²⁶². Chcemy zaś, aby wszyscy laicy odtąd koron na głowie nie golili, ani strzygli, ale dłuższe mieli włosy. Niech nie bywaią na rekreacyach, osobliwie

²⁶⁰ W tym punkcie w pol. tłum. występują znaczne opuszczania (por. tekst staroruski i łąć.).

²⁶¹ Tych słów nie ma w tekstach staroruskim i łąć.

²⁶² W tekście staroruskim: «nigdy nie uczyli się pisma».

gdy mają zabawy pilniejsze, a jeżeli będą, ostatnie im miejsce ma być dane, a z mową (s. 20) niech się nie wyrwywają. Dla jałmużny jeżeli się poszła, niech będą posłani w towarzystwie z drugimi laikami²⁶³, ale ile można osobami poważniejszymi y umartwionemi.

[12.] *O osławiających y sekreta donoszących. Osławiający ma być karany poena talionis.*

Zabiegając osławienie zakonu naszego, postanawiamy, aby ktokolwiek z braci naszej rzecz jaką w monasterze uczynioną, lub występki sekretne postronnym albo li też innym monasterom naszym obiawił, też podlegał karze, którą ten przyjął, co wykroczył.

[13.] *O iednakowości w obrzędach y innych rzeczach. Ma się opisać iednakowość w nabożeństwie.*

Reflektując się nad iednakowością iako w innych sprawach zgromadzenia naszego, tak też w obrzędach y ceremoniach y odprawowaniu pacierzy, na tę sprawę naznaczyliśmy pewne osoby, żeby ieden pewny sposób opisali na wszystkie monastery nasze podług pospolitego cerkwie zwyczaju.

[14.] *O zbiegach od zakonu naszego y wagiących się. Vagi, zbiegowie z zakonu nie mają być przyięci. Przyięci zaś od urzędów cerkiewnych mają być suspendowani.*

Postanawiamy, aby tacy, jeżeli by powrocili, nie byli przyięci żadną miarą, chyba by podobno taki był, od ktorego zakon swego czasu osobliwego pożytku z wielką poprawą życia spodziewać by się mógł, na ten czas bowiem za pierwszym razem²⁶⁴ takiego po naznaczoney srogiej²⁶⁵ pokucie, przynajmniej przez rok ieden przy suspensiey od wszystkich urzędów cerkiewnych²⁶⁶, jeżeli ie podobno miał, przez cały rok ieden, może przypuścić zakon; a jeżeli by to drugi raz uczynił, żadną miarą nie ma być przyięty. Tych iednak, którzy się teraz wagią z niemałym zgorszeniem między postronnemi, aby byli złapani, postanawiamy, y żeby po zrzuconym habicie wyrzuceni zo-

²⁶³ Teksty staroruski i łać. mają odmienny sens: «nie ma się wysyłać dwóch laików razem». Prawdopodobnie zamiast «niech» w tekście pol. powinno być «nie».

²⁶⁴ Tych słów nie ma w tekstach staroruskim i łać.

²⁶⁵ Tego słowa nie ma w tekstach staroruskim i łać.

²⁶⁶ W tekstach staroruskim i łać. mowa o «suspendowaniu od celebracji».

*stali*²⁶⁷. A jeżeli by już jakie ordines mieli, pierwey degradowani bydź mają. Nakoniec jeżeli by podobno z nich kto miał być nam abo bliźnim zgorszeniem y szkoda, aby okowany do kopania y do innych ciężkich robót był aplikowany, postanawiamy.

[15.] *Jak do zakonu mają być przyięci*²⁶⁸.

Młódź, która się prosi do zakonu, nigdzie niech nie będzie przypuszczona, tylko u protoarchimandryty; przypuszczeni zaś chyba w nowiciacie zakonny habit wezmą. Suknie ich świeckie aż do dnia professiey tamże mają być zachowane.

[16.] *O zakonnikach schyzmatykach.*

Toż postanawiamy o mnichach schyzmatykach, aby nie byli przyięci do zgromadzenia naszego, chyba by podobno o niektorym z nich była wielka nadzieia przyszłego dobra, przez niego w zakonie pochodzącego etc²⁶⁹. Nie ma być iednak przypuszczony zaraz do nowiciatu między młodź naszą, aż poki pierwey między starszemi dostatecznie nie będzie doświadczony. Do ślubów zaś aż po odprawieniu nowiciatu przypuszczony będzie.

[17.] *O funduszach po wsiach, osobliwie gdzie mały dusz iest pożytek, przyjmować się nie mających.*

Żeby zaś zgromadzenia naszego bracia po wsiach y wioskach w małej liczbie na mieszkanie nie rozspraszi się, postanawiamy, aby takowe fundacie, osobliwie gdzie mały dusz pożytek iest, od naszych nie były przyjmowane²⁷⁰.

[18.] *Starsi roschodów y przychodów ratię każdego roku mają dać przed wizytatorem, abo samym protoarchimandrytą. Calculować się mają starsi co rok.*

Postanawiamy też, aby wszyscy starsi wszystkich monasterów, każdego roku roschodów y przychodów ratię dali przed wizytatorem, abo samym, jeżeli się będzie zdało, przewielebnym protoarchimandrytą. Insi zaś officia-

²⁶⁷ Tych słów nie ma w tekstach staroruskim i łać.

²⁶⁸ Ten punkt w tekstach staroruskim i łać. znajduje się po paragrafie «O zakonnikach schyzmatykach» (nr. 15) i jest oznaczony jako nr. 16.

²⁶⁹ Brakuje słów występujących w tekstach staroruskim i łać.: «po usilnej prośbie».

²⁷⁰ Teksty staroruski i łać. są nieco odmienne i nie mówią bezpośrednio o zakazie przyjmowania fundacji.

listowie²⁷¹ przed swoim starszym każdy z nich swego czasu *podług reguł opisanych*²⁷² niech uczynią.

[19.] *Ktorzy nie byli w nowiciacie. Nowiciatu ktorzy nie odprawowali, mają odprawić.*

Chcemy też wszyscy, aby ktokolwiek jeszcze w zgromadzeniu naszym lubo by był professem, (s. 21) który nie odprawił nowiciatu, aby go za pierwszą okazją odprawił.

*Muzyka Wilenska aby była konserwowana*²⁷³.

Muzykę w Wilnie jeszcze konserwować y zatrzymać, osobliwie z słusznych przyczyn koniecznie za rzecz słuszną sądziemy, y żeby przez nią zakonowi nie były nieiaki przeszkody, starać się potrzeba, aby śpiewakom reguły od nas dane iako nayspilniey do skutku były przyprowadzone.

*Biblioteka, po innych klasztorach rozproszona, aby była zebrana*²⁷⁴.

To też przykazaliśmy wizytatorowi monastyrów, aby xięgi biblioteki Wilenskiej y rzeczy cerkwi Wilenskiej, po inszych monastyrach rozproszone, zebrał y Wilenskiemu monastyrowi oddał.

[20.] *O rekreacyey.*

Obiaśniając regułę Świętego Oycy naszego o rekreacyach daną, z woli wszystkich na terazniejszey congregacyey naszych oyców sposób ich opisałyśmy, podług ktorego braci naszej postępować należy.

[21.] *Aby gości traktować nie wazyli się w celach. Gości[e] po celach nie mają być przyięci.*

Znosząc okazie do pianstwa, postanawiamy, aby żaden z braci naszej y sam starszy kogokolwiek z gościey, gdyby iaki przyszedł do klasztoru, nie wazył się w celi traktować. Jeżeli by iednak była potrzeba takową komu pokazać ludzkość, niech się to stanie za consensem starszego w pospolitym re-fektarzu, traktuiąc go tym napoiem pospolitym, który iest w klasztorze. Ze-

²⁷¹ W tekstach pol. i łać. staroruskie «urzędnik» przetłumaczono jako «oficjał». Mowa o zwykłych służbach klasztornych («urzędach domowych»), a nie «oficjałach» w znaczeniu wyższych urzędników cerkiewnych.

²⁷² Tych słów nie ma w tekstach staroruskim i łać.

²⁷³ Tego punktu nie ma w tekstach staroruskim i łać.

²⁷⁴ Tego punktu nie ma w tekstach staroruskim i łać.

wnątrz zaś klasztoru żadną miarą nie może być taki gość przyjęty²⁷⁵. Inaczej ma się rozumieć o gościach na obiad zaproszonych, którzy także nie gdzie indziej, tylko w refektarzu traktować się mają.

[22.] *O studentach ruskich. Szkoła ruska przykazana.*

Po wszystkich monastyrach naszych w tych miastach, w których są kolegia studentów, niech będzie zawsze ieden z oyców naszych, który by miał staranie o studentach ruskich²⁷⁶, z ktoremi we dni święte, osobliwie w pewnym iakim klasztoru mieyscu, duchownie bawić się niech się stara. Tenże ma doyrzeć, aby każdego święta byli na służbie Bożey y tam zostawali w modestey y żeby każdego miesiąca spowiadali się y w święta solenne, y żeby komunikowali.

[23.] *O używaniu oręża. Oręż zabronione.*

Jeżeli kiedy bracia nasi w drogę gdziekolwiek się puszcza, żadnego oręża, oprócz kija drewnianego, niech nie zażywaią.

[24.] *O zachowaniu spraw każdego klasztoru. Sprawy klasztorów wszystkich mają być in archivo w Wilnie.*

To osobliwie postanawiamy, aby wszytkich klasztorów munimenta y przywileje, osobliwie większey uwagi, do monastyra Wilenskiego dla schowania w mieyscu dobrze opatrzonym zawiezione były z skrzyniami każdego monastyra własnemi, do których dwa być klucze mają, ieden u protoarchimandryty, drugi u starszego tego monastyra, ktorego iest skrzynia.

[25.] *O karaniu upijających się y zaproszonych na obiady. Kary upijających się. Zaproszeni na obiady iako się mają sprawować²⁷⁷.*

Oddalając od zgromadzenia naszego okazie wielkiego zgorszenia, ktore z pijanstwa pochodzić zwykło, postanawiamy, aby ktoby kolwiek z braci naszej znacznie pijany był, aby za pierwszym razem zamknięty o chlebie y wodzie przez ieden dzień pościł, a jeżeliby się tym sposobem nie poprawił,

²⁷⁵ Chodzi o zakaz sprowadzania dla gości napoju z zewnątrz (por. tekst staroruski).

²⁷⁶ W tekstach staroruskim i łąć. użyto formy zaimkowej: «o nich». Cały paragraf dotyczy świeckich studentów Rusinów.

²⁷⁷ Pol. tekst tego paragrafu różni się od staroruskiego i łąć. Niektóre wyrażenia zostały opuszczone, inne dopisane, nieco inaczej rozpisano kary.

odesłać go do drugiego klasztoru, gdzie jeżeli by w tymże wykroczył, srodczy z nim się ma postąpić, to iest, aby nie pił miodu y wodki, ani piwa, a to mowiemy o tych, którzy w domu prywatnie upijają się, bo przeciwko tym, którzy za klasztorem mieli by się upijać, a osobliwie z zgorszeniem, daleko inaczej postępować należy, to iest, aby za pierwszym razem, mając proporcję z pierwey naznaczonemi pokutami, przez ieden tydzień pościli o chlebie y o wodzie, za drugim dwie, za trzecim trzy, y przez rok cały od miodu y piwa wstrzymali się. Nakoniec jeżeli by się w tey mierze poprawić nie chcieli, trzeba postąpić z nimi (s. 22) podług konstitucyey, o występnych y niekarnych napisaney. Z tey przyczyny postanawiamy też, aby bracia nasi na obiady zaproszeni nigdy na nie nie chodzili, a jeżeli by była potrzeba do iakiey osoby wielkiego imienia zaproszonym wyniść, tedy niech będzie deputowanych kilka osób pewnych z poważniejszych y umartwionych, tak iednak, aby skonczywszy obiad, zaraz po dziękczynieniu Panu Bogu koniecznie odchodzili, inaczej im dłużej gdzie zabawią się, tym w większe kary popadną. Zkąd ile razy powroczą do domu, zawsze się starszemu okazać mają podług reguły pospolitey świętego oycy naszego.

Ponieważ zaś y używanie gorzałki barzo się rozmnożyło, przeto chcemy, aby nigdy do żadnego monastera nie była noszona, ani się starano o iey noszenie, chyba by podobno dla kogokolwiek z chorych z rady doktora oney potrzeba była. Ci zaś, którzy by się za klasztorem pić ważyli, karę opisaną na upijających się niech poniosą²⁷⁸.

[26.] O kontrybucyey ze wszystkich klasztorów, to iest dwudziestego każdego grosza na pospolitą zakonu potrzebę, to iest na wiwendę y z mieysca na mieysce dla nauk przesłanie braci, na prawa etc. Na szkoły y prawo dwudziesty grosz postanowiony.

Mając staranie pospolitych ciężarów o wszystkich klasztorach, iako to o wiwędzie y z mieysca na mieysce przesyłaniu braci naszych studentów, tudzież o sądach y prawach²⁷⁹ y innych potrzebach pospolitych, za zgodą

²⁷⁸ Tego akapitu brak w łać. tłum.

²⁷⁹ W tekstach staroruskim i łać. mowa nie o «sądach i prawach», ale o «odzieży i książkach». Na temat kosztów procesów sądowych por. Kapituła I (1617), Sesja VI (23 VII), punkt 27; por. także Kapituła VI (1636), Sesja I (21 VII), punkt 40 (numeracja tylko w tekście staroruskim).

wszystkich postanowiliśmy kontrybucyę ze wszystkich klasztorów, to iest dwudziestego każdego grosza, za exactora tey contribucyey przewielebnego wizytatora generalnego obierając.

[27.] *O długach braci. Długi zaciągający iak mają być karani. Rzeczy własne wolno mieć zakonnikowi, iako się to ma rozumieć.*

Jeżeli by się trafiło, że kto z braci naszych bez wiadomości starszego długi zaciągnął, a potem, nie wypłaciwszy ich, do inszego się przeniósł klasztoru, na ten czas dla nieutracenia kredytu u ludzi²⁸⁰ klasztor ten, w którym takowy brat mieszkając, długi te zaciągnął, wypłacić powinien będzie, napominając tego y innych kreditorów, aby nigdy nic bez kartki starszego żadnemu z braci naszych nie wierzyli; brat zaś długi zaciągający niech będzie więzieniem karany do przyjazdu lub informacyey protoarchimandryty; interim zaś rzeczy iakie jeżeli są iego²⁸¹, niech się przedadzą dla dość uczynienia rzeczonemu monastyrowi²⁸².

[28.] *O świętach patronów y primicyach. Bankiety na patronów każdego z braci zakazane y na primicyach chyba to starszy uczyni. W święta patronów zakonu mogą być obiady solenne, ale nie dla gości świeckich.*

Na święta patronów swoich braci nasi, tudziesz na primicye służb Bożych, żadną miarą swoim imieniem po klasztorach niech nie czynią bankietów tak publicznie w refektarzu, iako prywatnie w celi, jeżeli co iednak na ten koniec od kogo z postronnych ofiarowano będzie, przyjąć się ma, przecie to samo od braci prosić się nie może. Starszych zaś woli zlecamy, aby podczas prymicyi kapłana solenniejszy przygotowali obiad z modestią zakonną. Toż zachować w inszych świętach y solennizacyach patronów zakonu osądziliśmy, tak iednak, żeby postronni na te obiady nie byli zapraszani²⁸³.

[29.] *O warowaniu się własności. Pieniądzy żaden mieć nie powinien. Kara za to. W ubostwie casus reservaty. Napój y pokarm priwatny iak się ma obrocić y na-*

²⁸⁰ Tych słów nie ma w tekstach staroruskim i łać.

²⁸¹ Sens tego zdania jest następujący: «rzecz na którą zaciągnął dług, jeśli jeszcze jest w jej posiadaniu...» (por. tekst staroruski).

²⁸² W tekstach staroruskim i łać. nie mówi się o sprzedaży, a tylko oddaniu na użytek klasztoru, bez wskazania którego klasztoru.

²⁸³ W pol. tłum. opuszczono ostatnie zdanie, w którym mowa o właściwym sposobie uszanowania patronów (por. teksty staroruski i łać.).

czynnie. Starsi mają sufficiencyey braci dodawać w iedzeniu y odzieniu jakiey. Fundament y sposób skuteczny dostateczney prowizyey zakonnikom od przełożonego. Taxa monastera y prowentów.

Dla objaśnienia reguły świętego oycy naszego w zniesieniu osobliwości postanawiamy, aby pieniądze żadnemu z braci naszych do używania prywatnego nie pozwalały się, oprócz pospolitego używania, które samemu ekonomowi (s. 23) albo komu innemu pozwolone być ma. Tudzież w drodze zostającym y po iałmuźnie iędzjącym, którzy skoro powrócą, wszystko to, co będą mieli, starszemu oddadzą, choć by też komu z braci ofiarowano było od dobrodzieia iakiego, albo krewnego, żadną miarą na własny pożytek tego obracać nie mają, ale do starszego donieść, a starszy ma o tej rzeczy disponować, iako mu się w Panu Bogu zdało będzie. Jeżeli by zaś kto w tej mierze wykroczył y pieniądze u siebie lub u drugiego w depozycie w iakiejkolwiek iednego, lub drugiego grosza liczbie miał, tedy ten, jeżeli by był ogłoszony w tej mierze przed starszym, za pierwszym razem dobrze upomniony, publicznie niech czyni pokutę w refektarzu, za drugim razem niech będzie publicznie napomniony, za trzecim razem y następującymi razami większą a większą karą iako wzgardzieli zakonu podług woli starszego niech będzie karany. W spowiedziach zaś spowiednicy za pierwszym razem y drugim większą a większą pokutę niech naznaczaia, za trzecim zaś razem do starszego po absolucyę niech odsyłaia. To też co komukolwiek z oyców²⁸⁴ dla prywatnego²⁸⁵ iedzenia lub picia pokaże się być przyniesionego, przy bytności iego iednego, albo też innych braciey, napóy albo wylany niech będzie, albo z czeladzi niech komukolwiek będzie oddany, iedzenie zaś chłopcowi ma się oddać. Jeżeli by w celi znalazł się iaki napóy w naczyniu iakimkolwiek, naczynie przy bytności brata tego ma się zgruchotać, sam zaś albo publicznie, albo prywatnie ma być karany. I ci oycowie, którym się daia pieniądze do szafowania, albo schowania od kogo postronnego, y tych nie mają przy sobie trzymać, ale u pospolitego rządcy, za którego licencyą zawsze one brać mają. Aby zaś bracia nasi pretextu potrzeby iakiey nie wynależli, chcemy, aby starsi klasztorów z swoiemi officialistami, ile się

²⁸⁴ W tekstach staroruskim i łać.: «bratu».

²⁸⁵ W tekstach staroruskim i łać.: «przekaże potajemnie». W dalszej części opis postępowania z występnymi, w niektórych szczegółach, różni się od podanego w tekstach staroruskim i łać.

tknie vaktu y odzieży, podług zakonney modestey, dostatecznie, ile być może, braci naszej prowidowali. Dla czego, abyśmy tego dostąpili, nie więcej w monastyrach person lokować trzeba nad te, które się dostatecznie wychować mogą y z *tey przyczyny taxa wszystkich monastyrów aby była uczyniona przez wielebnego oycę wizytatora, exnunc przykazujemy*²⁸⁶.

[30.] *O iednakowości w obyczaiach y odzieniu wszystkim pospolitym. Mens xiędza Ruckiego była archimandryę znieść.*

Wszelkiemi sposobami o to starać się mamy, abyśmy w każdej rzeczy lub najmniejszey tak wewnętrzney conversacyey, iako powierzchownego ułożenia się, osobliwie w odzieniu y w obyczaiach y innych wszelkich rzeczach, które wwodzą osobliwość y zakon powoli na różne strony y sekty rozdzielaia²⁸⁷, do iednakowości akkomodowali się. Nakoniec nie tylko młodzi, ale też osobliwie starsi y archymandrytowie (ieżeli ieszcze będą podobno) we wszystkich wysz rzeczonych rzeczach pospolitości zawsze conformować się powinni będą. Ci też, którzy *prócz klasztorów*²⁸⁸ we dworach biskupich, lub innych prałatów²⁸⁹ zostaią, żadną miarą osobliwego odzienia od odzienia zakonu naszego niech nie noszą y powinni się we wszystkim pospolitości akkomodować, *iako ci, którzy są członkami zakonu y którzy mogą y ktorych trzeba rewokować do klasztoru*²⁹⁰.

[31.] *O zabronieniu weyścia do klasztoru postronnym y o wygładzeniu złodzieystw. Chłopcóm osobliwie zakazuje wolnego weyścia do klasztoru.*

Dla zniszczenia wałensania się po celach braci podług reguły świętego oycę naszego y kradzieży pod czas w nich bywać zwykłych chcemy, aby naypierwey pospolite claustrum w klasztorach exactissime było, żeby żaden z postronnych, chyba za licencyą starszego (co rzadko pozwalać się ma, osobliwie chłopcom) do klasztoru nie wchodził. Jeżeli by też z bracy nad wolą starszego y bez zwyczajnego znaku do drzwi drugiego brata wszedł²⁹¹, pub-

²⁸⁶ Tych słów nie ma w tekstach staroruskim i łać.

²⁸⁷ Tych słów nie ma w tekstach staroruskim i łać.

²⁸⁸ Tych słów nie ma w tekstach staroruskim i łać.

²⁸⁹ W tekstach staroruskim i łać. dodano: «pańskich».

²⁹⁰ Tych słów nie ma w tekstach staroruskim i łać.

²⁹¹ Por. «Regulae communes», Czystość, punkt 6 («Dodatek IV», s. 397).

licznie być ma karany, a iezeli by co bez licencyey wzioł, osobliwie co by kilka groszy stało, niech będzie casus reservatus. (s. 24)

[32.] *O professyey bez wiadomości protoarchimandryty nieważney. Professia bez woli y wiadomości protoarchimandryty nic nie waży.*

To też postanawiamy, aby wszystkie vota solenne, bez wiadomości y woli protoarchimandryty od bracy naszej uczynione y czynić się napotym maiące²⁹², nieważne y za nic były poczytane.

[33.] *O ieneralnym kupcu.*

Zabiegając niesłusznym bez moderacyey expensom klasztorów, nznaczamy pospolitą ze wszystkich klasztorów na skupienie od postronnych narodów rzeczy, do wiktury y odzieży należących, contribucyę, która za czasem, kiedy będziemy mieli pożytecznego kupca, o którym za pierwszą okazją będziemy się starać, onemuż powinna być oddana²⁹³.

[34.] *O używaniu mięsa. Używania mięsa zakazuie.*

Zakazując też serio używania mięsa, postanawiamy w zakonie naszym, aby raz ieden wykroczeni przez ieden cały tydzień w celi zatrzymani pościli o iedney, która się daie na końcu u stołu, potrawie, za drugim razem przez dwa tygodnie o samym chlebie y wodzie²⁹⁴, za trzecim razem przez miesiąc cały w więzieniu²⁹⁵ także o chlebie y piwie poszcząc, a nakoniec, iezeli by się nie poprawili, większą a większą karą mają być trapieni. W spowiedziach zaś po iednym razie ma być casus reservatus, osobliwie gdzie by było zgorszenie bliźniego, bo na ten czas y w sądzie zewnętrznym²⁹⁶ takowi za każdym razem sowicie w większą a większą²⁹⁷ popadać mają karę, przez wiele miesięcy z rybami od mlecznych pokarmów y innych oprócz piwa napoiów abstinentię mając.

²⁹² Tych słów nie ma w tekstach staroruskim i łać.

²⁹³ W tekście pol. nieco osłabiono formę nakazową (por. teksty staroruski i łać.).

²⁹⁴ W tłum. łać.: «i piwie». W staroruskim tekście tego fragmentu nie ma – por. przypis w tekście staroruskim.

²⁹⁵ Tych słów nie ma w tekstach staroruskim i łać.

²⁹⁶ Tych słów nie ma w tekstach staroruskim i łać.

²⁹⁷ Tych słów nie ma w tekstach staroruskim i łać.

[35.] *O konwersacyey z postronnemi.*

Jako do spowiedzi słuchania postronnych, tak do konwersacyey z niemi, *osobliwie z niewiastami*²⁹⁸, pewne y umartwione mają się naznaczać osoby, żeby zaś ten urząd braci młodszej nie był naznaczany, pilno strzedz się trzeba.

[36.] *O nieczęstey odmianie officialistów. Starsi po czterech latach odmieniać się mają.*

Aby słusznie zawsze y porządnie w rzeczach domowych był postęp, za rzecz słuszną osądziliśmy, aby w ekonomach y innych officialistach, także spowiednikach ludzi postronnych y zakristyanach, a daleko więcej samych starszych monastyrów nie były częste odmiany, aż po czterech leciech.

[37.] *O prowincyała ieneralnego obraniu. Musiał ktoś być obrany protoarchimandrytą przed tym*²⁹⁹. *Jan Dubowicz obrany za prowincyała, każdego roku wizytować ma.*

Ponieważ dotychczas przewielebny protoarchimandryta nie był sposobny do ciężaru, który należy do doskonałego y zupełnego o braci po wszystkich klasztorach starania y wizytacyey, przeto przy końcu congregacyey naszej, za Boską pomocą, za pospolitą wszystkich sentencyją, za ieneralnego wikariusza przewielebnego Jana Dubowicza³⁰⁰ na cztery lata obraliśmy, który każdego roku każdy klasztor własną osobą wizytować ma y w każdym pilność uczynić, aby wszelkie reguły y constitucyje, *tudziesz terazniejszej congregacyey listy upominalne*³⁰¹ do skutku y exekucyje przywiedzone

²⁹⁸ Tych słów nie ma w tekstach staroruskim i łać.

²⁹⁹ I. Stebelski dowodzi, że w latach 1617-1621 i 1621-1625 protoarchimandrytą był o. Leon Kreuz, a nie metropolita Józef Rutki («Ostatnie Stebelskiego prace», wyd. Władysław Seredyński, [w:] *Scriptores Rerum Polonicarum*, t. IV, Cracoviae 1878, s. 345-346). Pogląd ten dotychczas nie został udokumentowany i nie zdobył szerszego uznania.

³⁰⁰ Jan Dubowicz w 1621 r. był wikarym generalnym abpa połockiego Jozafata Kuncewicza w Mohylewie. W późniejszych latach był archimandrytą dermańskim. Autor kilku prac polemicznych (Kazimierz Chodyncki, «Dubowicz Jan», [w:] PSB, t. V, Kraków 1939-1946, s. 436-437).

³⁰¹ Występuje tylko w pol. tłum. Por. podane niżej «Punkta na listy upominalne».

były; a nakoniec na teyże wizytacyey swoiey³⁰² podług opisaney od nas instrukc-
tety postąpić ma.³⁰³

*Z punktów blisko przeszłej congregacyey memoriał dla ichmości. O nieiedze-
niu mięsa. O niekarnych. Supraśl incorporowany, zakazuje się im odmieniać ceremo-
nij. Gesta zakonu pisać.*

1. O pasach, iakie być mają, niech będzie postanowienie y o czapkach letnich,
iak szyte być mają, ponieważ frędzle są zniesione.
2. Ktorzy iadli mięso y insze występki gorszące czynili, niech będą karani po-
dług constitucyey opisaney.
3. Constitucya o niekarnych iako naypierwey do skutku aby była przewie-
dziona, przykazuje się, co oycom na congregacyey iest srodze przykaza-
no.
4. Klasztor Żydyczynski nie ma być dany w ręce oycu Nikodymowi³⁰⁴ z pos-
politego sentimentu.
5. Należy pisać do Rzymu do przewielebnego generała iezuickiego o potrze-
bach zakonu naszego.
6. Ktore dni roczney solennizacyey zakonowi naszemu własne, podług reguł
ekkleziarchy odprawować się mają, determinować trzeba.
7. Pieczęci prywatne starszych mieysc czy powinny być?
8. Prosić trzeba dla pomocy o osoby od oycy świętego z zakonu oyców Kar-
melitów Bosych abo Jezuitów.
9. Niech będą napomnieni srodze biskupi nasi, aby mięsa nie jadali.
10. Trzeba dać succurs monastyrowi Supraslskiemu w personach y mają być
napomnieni oycowie tameczni, aby w ceremoniach własnych, ktore są
ozdobą dawności naszej, nie opuszczali, a opuszczone – reassumowali.
11. Koszt dla oycy wizytatora zaraz przewidować.

³⁰² Występuje tylko w pol. tłum.

³⁰³ Tu kończą się teksty protokołu w jęz. staroruskim i łać. Dalsza część
(«Memoriał dla ichmości», «Wizytatora ieneralnego, abo prowincyała reguły»
«Punkta na listy upominalne») jest podana tylko w pol. tekście.

³⁰⁴ Ojciec Nikodem Szybiński Mokosiey otrzymał przywilej królewski na archi-
mandrytę w Żydyczynie (10 marca 1621 r.) i w czasie kapituły był już archimandrytą
realnym. W 1625 r. został usunięty z tego urzędu przez metropolitę J. Rutskiego i
osadzony w klasztorze wileńskim. Później był archimandrytą w Supraślu. Zm. w
1643 r.

12. Początki zakonu naszego niech będą pisane.
13. Poprawa reguł niech się skończy, alias wszystkie reguły będą wątpliwe.
14. Książeczka o cudach Żyrowickich niech będzie na świat wydana³⁰⁵.
15. W Ławryszowie kapłana potrzeba y w cerkwi Zmartwychwstania Pańskiego w Wilnie.
16. Kartki tym podobne y teka z sekretami ostrożniey, niż przed tym niech będzie chowana y pod czas samego stołu.
17. Nakoniec y to od oyców pilno na congregacyey postanowiono, aby kiedyż tedyż tey congregacyey constitucie do exekucyey były przywiedzione, a nie tak, iak pierwsze, na piśmie tylko, a nie w skutku zostawały.
18. Zelatorów w klasztorze potrzeba.
19. Żyrowicki klasztor nie ma starszego sposobnego do conwersacyey z postronnemi y z bracią³⁰⁶.

Instrukcja wielebnemu oycu wizytatorowi. Wizytatora ieneralnego, abo prowincyała reguły. Prowincyał powinien do skutku constitucye przywodzić. Obrządków cerkiewnych iednakowość znowu toż przykazuje się. Patrimonie abo successie prowincyał odbierać ma od opiekunów y aplikować monastyrom. Congregacya I sessia 7 n. 29.

Ponieważ w zakonie naszym prowincyał iest na mieyscu protoarchimandryty, wszystkie prawie reguły, opisane wikaremu każdego klasztoru, do iego urzędu akkomodować się mogą; oprócz tych zaś, y do niego będzie

³⁰⁵ Jan Mielezsko w 1613 r. wprowadził bazylianów do Żyrowic, gdzie zakonnicy zaczęli organizowanie miejsca odpustowego wokół słynącej cudami ikony Bogurodzicy (Piotr Chomik, «Kult ikon Matki Bożej w Wielkim Księstwie Litewskim w XVI-XVIII wieku», Białystok 2003, s. 52-53; Konrad Czarnocki, «Historie o Mielezskach», wyd. Krzysztof Czarnocki, Warszawa 2008, s. 32). Historię ikony oraz cuda zebrał o. Teodozy Borowik («Historia albo powieść zgodliwa przez pewne podanie ludzi wiary godnych, o obrazie przeczystey Panny Mariey Zyrowickim cudotwornym W.X.L....», Wilno 1622). Praca ta była uzupełniana i kilkakrotnie wydana w jęz. pol. i łać. Znany jest także tekst starobiałoruski (Józefat Skruć ZSBW, «Borowik Teodozy», [w:] PSB, t. II, Kraków 1936, s. 344).

³⁰⁶ Według I. Stebelskiego w tym okresie namiestnikiem w Żyrowicach miał być zaledwie dwódzestoparoletni, neoprezbiter Adrian Podberezki, podczas gdy tytuł ihumena zachował dla siebie abp Jozafat Kuncewicz («Ostatnie Stebelskiego prace», s. 371).

należało, aby każdego roku każde klasztory nasze nie tylko przez listy co częściej czynić ma, ale też własną osobą y wizytował y onych do wszelkiego reguł y obudwu congregacyi naszych constitucyi y ich skutku y obserwancyi przyprowadzał, w roschody y przychody starszych monastyrów weyrzał, y iezeli ktore będą potrzebne na terazniejszey naszej postanowione kontribucye, wybrał. Jaki ma być wikt y rozłożenie czasu po wszystkich klasztorach, niech opisze. Księgi biblioteki y sprzęty cerkwie Wilenskiej po różnych mieyscach rosproszone, wziowski pomienionych sprzętów z monastyra Wilenskigo registra, ktore są w katalogu xiąg y inwentarzach cerkwi naszej Wilenskiej (lubo kielichu, ktory iest wzięty z Wilna do Minska, żadney niemasz skryptury), aby były swemu mieyscu przywroczone. Wszystkim ile być można starszym klasztorów niech prowiduię monitorów y innych, ktorych w swoich monastyrach starszy officialistów nie postanowił, niech postanowi. Klawzury klasztorów y iezeli będzie iakich budynków potrzeba, niech zordinuie. Obrządek y ceremonie cerkiewne, tudziesz habitu zakonnego braci wszelką iednakowość niech sporządzi, y żeby każdy z braci pewne y ordinarne miał zabawy, żeby żaden z nich mieysce nie miał do próżnowania, niech pilno przypilnuie. Oprócz tego y to też iemu z niektórymi oycami, (s. 26) do tego osobliwe naznaczonemi, na terazniejszey congregacyey naszej naznaczono iest, żeby obrządków naszych y ceremonij, tudziesz świąt cerkiewnych pewny porządek y sposób opisał. To też do urzędu iego będzie należało, aby osób w monastyrach zbytecznych nie karmiono y żeby tych osób, ktore są z braci naszych monastyrowi uprzykszone, na te mieysca, gdzie nie takie uprzykszenia uczynią, przeniósł. Żadnego z braci studentów przed professią niech na nauki nie wysyła. Patrimonia braci, podług constitucyey pierwszej congregacyey naszej, od opiekunów niech odbiera y podług woli przewielebnego protoarchimandryty monastyrom niech aplikuie. O budynku nad szpitalem Wilenskigo klasztoru niech uczyni dispozycyę. O braci też w cudzych kraiach zostaiących niech ma osobliwe staranie, tak przez listy ich wizytuiąc, ciesząc, po oycowsku napominaiąc, do prac y cierpliwości animuiąc, iako też ich potrzebom y mizeriey, iezeliby podobno iaka była, swoiemi sposobami succurs czyniąc. W klasztorach ludnych publicznych zelatorów niech obierze. Groby na pogrzeby braci po wszystkich monastyrach niech wystawić każe. Niech też przypilnuie, aby starszy monastyra Wilenskigo materię na zbudowanie dzwonnicy, od dobrodzieiów ofiarowa-

na, iako nayprędzey odebrał, y pieniędzy, od tychże złożonych, na insze potrzeby nie obracał, a obrócone za pierwszą okaziją odłożył.

Punkta na listy upominalne³⁰⁷. Starszych reguły y innych tak studentów, iako rzemieślników. Czasu rozłożenie zaleca się po wszystkich klasztorach. Bracia rzemieślnicy nie mają robót cudzych brać. Na obiady chodzić zakazuje. Chorem czasu odprawować każe po wszystkich monastyrach. Bez palendry do cerkwi chodzić zakazuje.

Niech się staraia starsi, aby wszystkie reguły tak pospolite, iako officialistów, były iako nayściśley obserwowane, y niech uważają pilnie, że ich jest pierwszy urząd mieć staranie duchowne o braci, drugie zaś około ciała przewidować wszelkim sposobem. Dla przykładu młodszych niech się wystrzegaią osobności w iedzeniu, a osobliwie w odzieniu y inszych rzeczach, ktore obrażaią miłość. Niech będą ku młodszym iako bracia, po oycowsku miłość oświadczaiąc, a nie tak, iako ku sługom. Przypadki reserwowane aby były publikowane po wszystkich monastyrach, niech się staraia y żeby bracia należytego czasu spowiadali się. Dla iałmużn niech się nie posyłaia zgorszenia czyniący.

Żaden od świeckiey osoby do używania prywatnego niech nie prosi tak do odzienia, iako do ziedzenia, y ieżeli by co takiego od kogo było ofiarowano, podług reguły pospolitey niech będzie dano w ręce starszego, a on powinien będzie podług woli swoiey o tey rzeczy disponować.

Rozłożenie czasu y insze ordinacye tak od nas, iako y od oycy wizytatora opisane, iako naypilniey niech będą obserwowane.

Praczką do koszul y innych szat wszystkim niech będzie, żadnego nie excypuiąc, iedna y pospolita, oprócz ktorey żadney inszey niewolno będzie dać żadney rzeczy tak do mycia, iak do szycia, y o to się starać trzeba, aby podług zwyczaiu innych zakonów bracia coadjutorowie abo słudzy wszyst-

³⁰⁷ Termin «listy upominalne» zaczerpnięto prawdopodobnie z prawodawstwa świeckiego. Były to listy poprzedzające wydanie oficjalnego pozwu sądowego, przez które wzywano do wynagrodzenia szkody i wstrzymania się od wyrządzania krzywdy (Aleksander Maciejowski, «Historia prawodawstw słowiańskich», t. IV, Warszawa-Lipsk 1835, s. 159). Tak więc celem listów upominalnych było zwrócenie uwagi na niewłaściwe działania i wezwanie do ich zaprzestania.

kich braci myli koszuli. O westyarni też postanawiamy, aby koniecznie wszystkim iedna, żadnego nie excypuiąc, była pospolita.

Srodze też przykazuiemy, aby bracia nasi rzemieslnicy żadney rzeczy nie robili dla osób postronnych, a osobliwie dla niewiast, z swojego rzemiosła ani darmo, ani dla proźby.

Jałmużn, danych na ubogie do rąk braci naszey, żadną miarą niech nie obracaią na potrzeby klasztorne bez wiadomości protoarchimandryty.

Na obiady do postronnych zaproszeni bracia nasi niech nie idą, a iezeli by do wyjścia pilna przypadła potrzeba, tylko poważne osoby maią się wysyłać. Tak też ani z klasztorów każdego momentu, osobliwie po obiedzie zaproszeni, wychodzić maią, y iezeli by była iaka potrzeba kupić co dla iakiego brata, ma się zlecić to ekonomowi, lub też osobie do ktorey ta sprawa (s. 27) należy.

Chcemy też, aby wszystkie czasy publiczne były odprawowane w chorze, od ktorego niech się nie umykaią za ołtarze bracia, a osobliwie starszi. Ile razy bracia idą do cerkwi y do refektarza, głowy zawsze niech nakrywaią kapturami. Czapki świeckie abo magierki niech koniecznie zniosą. Bez palendry za klasztor y do cerkwi przed ludźmi bracia nasi wychodzić niech nie śmieią.

Gościom, osobliwie senatorom y dobrodzieiom, ilekroć do miasteczka lub na to mieysce, gdzie oni mieszkaią, przyiadą, nasi starsi własną osobą niech zawsze wizytę oddadzą.

Przykazuiemy też braci studentom, aby się nie absentowali od szkół y urzędowi własnemu dość czynili, alias za każdym razem maią być karani.

Gry szpetnych y chłopskich, tudziesz żartów niepoczciwych, ktore pod czas obrażaią miłość braterską, koniecznie wystrzegać się trzeba y srodze maią być zakazane od starszych.

Piększenia się zbytnie y świeckie w odzieniu y w obyczaiach, iakie są: włosy kędzierzawe, trzewiki wyniosłe, rękawiczki iedwabiem szyte y inne fraszki świeckie, aby zgoła były zniesione od braci naszey.

Swarzące się y wadzące bracia pilno aby byli usmierzeni, y gdyby ktory ktorego uderzył, podług wielkości występku mnieyszemi lub więyszemi y więzieniem ma być karany.

Urzędy, osobliwie cerkiewne, nie maią być zleczone laikom, a osobliwie nowicyuszom y wstępnyim, ktorych chcemy mieć, podług obudwuch con-

gregacyi constitucyey, przy własney wokacyey zachować, w ktorey sprawie wszelkiego niech przyłożą starania starsi.

Starać się trzeba, aby iedność z oycami iezuitami y wnętrzna conversacya była zalecona, częścicy zaś starszym, ani też kapłanami naszymi świeckimi pogardzać mają.

Aby łagodniey rząd braci w monastyrach naszych był prowidowany, wielce zależy, aby wszelka doczesna, ile się tknie słusznego wiktury y odzieży braci naszej, od starszych była prowizya; a nadewszystko starać się trzeba, żeby chleb był dobry y piwo dobrze uwarzone, co żeby się stało, kucharz y piwowar mają być dobrzy, a nie pijanicy.

Wszystkie urzędy domowe y cerkiewne z reiestrem officialistom niech będą dane y z temiż od nich odebrane. Wszyscy y każdy z braci swoich ordinarynych niech pilnują zabaw, ktorych, a osobliwie duchownych, niech najmniej nie zaniedbują.

Postronnych gości, bez słuszoney przyczyny, na obiady, daleko mniej do cel prywatnie niech nie zapraszają, oprócz osób zakonnych, a osobliwie oyców karmelitów bosych y oyców iezuitów, ktorym zawsze wszelką lukkość pokazywać mają.

Jako xiąg z biblioteki, tak żadnych sprzętów z cerkwi naszych nigdy żadnemu pożyczać nie mają.

To też pilno uważać, aby ze wszystkich stron kredit u ludzi konserwować.

Czytanie po wszystkich klasztorach do stołu pierwszego y koniecznie obserwowac y aby było słowieskim, łacinskim y polskim ięzykiem; dla ćwiczenia się w tychże ięzykach nam iest rzecz wielce potrzebna.

Congregatio Generalis Secunda Lavryszoviensis Anno 1621 celebrata

СПБІИ РАН, Кол. 52 (дело 11.2.4), т. 307, с. 15-26.

In nomine Sanctissimae ac Individuae Trinitatis³⁰⁸ (p.15).

Post Praeliminaria.

Junii 30 et sequentibus Julii diebus statuta sunt in sessionibus collationibusque Patrum quae hic sequuntur ex ordine.

1. De Confessione et Communione³⁰⁹.

Unus confessarius debet esse omnium.

Statuimus ut unus sit confessarius omnium Fratrum nostrorum, praeter quem nulli alii confiteri liceat, nisi Praesidi, qui tamen coram ordinario confessario ipse quoque confessionem faciet, quam dato signo per campanam omnes de vespere, ante Communionem crastinam, certo peragent quolibet sabbato festisque solennibus, quam ut bene praestent habebunt aliquantum temporis³¹⁰ praeparationi lectionique libri spiritualis. Pater spiritualis id curet, ut instruat laicos in iis, quae ad perfectionem confessionis pertinent. Omnes item in Sacra Liturgia summa Communionem sacra sese reficient, a qua per dimidium ad minimum horae in loco quopiam tranquille meditationi gratisque reddendis Deo vacabunt, donec signum a Praeside aut eius vicario finiendae orationi sentiant. Quod ut rite peragatur, multum intererit saepius cohortari Fratres edocereque itemque propalare casus reservatos, et ad orationem mentalem inducere.

³⁰⁸ Це призивання Пресвятої Тройці подано тільки в латинському тексті.

³⁰⁹ Номер засідання виступає тільки у староруському тексті. Заголовки й підзаголовки в староруському, польському й латинському текстах мають різний зміст, і по-різному розміщені.

³¹⁰ У польському перекладі йдеться про місце, а не про час.

2. Regulae non observantur.

Regulae communes debent legi in refectorio feria sexta et contravenientes debent puniri.

Cum Regulae sint linea quasi quaedam bene perfecteque vivendi, citra quod nulla Religio vocari Religio possit, hae utpote essentialia vitae religiosae fundamenta omnino observabuntur. Cui rei promovendae attendent Praesides nostri, ut omnes omnium officialium Regulae ac in primis ipsorum Praesidum, qui exemplo praelucere debent aliis ad effectum deducantur. Idcirco omnes (*p. 16*) officiales suas quisque conscriptas apud se habebit Regulas. Regulae autem communes legentur qualibet feria sexta in refectorio. Et si quis contra eas deliquerit, diligenter in talem a Praeside animadvertetur, ne per lenitatem Praesidum in castigandis culpis augeantur vitia in subditis³¹¹. Incumbent Praesides ut providendis spiritualibus corporalibusque Fratrum necessitatibus diligentes navosque sese exhibeant tali enim modo praecludetur via ad omne malum, per quod aedificium Religionis corrui insolentiasque ac interitum inducit. Advertent tamen, ut in castigando matrem virtutum sequantur discretionem, in providendo vero necessario matrem vitae religiosae paupertatem sanctam ne missam faciant, sed in omnibus magna prudentia utendum est. Id quoque diligenter curandum est meliori Regularum observationi, nec plura officia praesertim quae ferre quis non possit, uni committat Praeses, id enim et distractionem spiritus religiosi et neglectum praescriptarum occupationum efficit, sed ita officia inter Fratres distribuentur, ut quisvis suo attendat. Unde Protoarchimandritae munus erit incumbere ut in quolibet monasterio si non maior saltem qualis in Regulis praescribitur sit numerus Fratrum.

3. De monendis Fratribus.

Corrupta natura nostra id fert, vitiumque quasi adnatum nobis afficit, ut dum terrena degustamus, ad terram quoque sensim sine sensu inclinamur, proruamusque neglectis quae supra sunt, ad quae tendere debemus. Quare Superiores nostri omni studio in id incumbent, ut Fratres in spiritu, quem in novitiatu aut aliis exercitiis spiritualibus hauserunt persistent; remo-

³¹¹ У польському перекладі тут кінчається параграф; наступну частину пропущено.

vebunturque ab iis id quod animae nocumentum affert. Praestituant cuilibet Fratrum certum diem horamque, quibus veniant conferanturque cum Praeside tam de rebus spiritualibus, quam de aliis necessitatibus suis. Ibidem corrigent emendabuntque, si quid Regulis adversans in ipsis sit, ita tamen ut affectum eorum erga se quantum fieri possit inclinet, naturaeque eorum sese accomodet. Idcirco qualibet septimana conferet Praeses cum unoquoque Fratrum, praesertim vero cum novitiis id quod docet Sanctus Pater noster Basilius.

4. De renovandis votis.

Renovatio votorum quomodo fieri debet.

Singulis annis in quolibet monasteriorum nostrorum renovabuntur vota religiosa die sacra Patri nostro Basilio ab omnibus Patribus Fratribusque, nostris hoc modo: Praeses convocabit Fratres ad ecclesiam expositoque in altari venerabili Sacro Eucharistiae (p. 17) Sacramento, ipse stans coram divinis Mysteriis in vestito sacerdotali³¹², tamquam Vicarius Dei, faciet verba ad Fratres tum excitandae devotioni, tum disponendo offerendis Deo votis adaptata.

Quartum votum.

Deinde flexis ipse coram tremendo Sacramento genibus, renovabit vota et nisi antea emisit quartum votum, hoc quoque adiiciet. Quo praestito considerabit in sella a sinistro altaris iconisque Sancti Patris nostri Basili cornu, continens manu chartam, in qua sit praescripta renovatio votorum. Tum accedent singillatim singuli Patres Fratresque servato ordine iuxta antiquitatem cuiusque in Religione renovabuntque vota ex illa charta; quartumque addet, qui nondum emisit. Id quoque laudabile in quibusdam Religionibus existit, quod nonnulli virtutem quoque aliquam singularem per annum, quem ineunt, in ea sese exercitaturi, eamque votis addant cum constanti voto propositoque comparandi eiusmodi virtutem.

³¹² У польському тексті: «в епітрахилі».

Forma renovandorum votorum haec est³¹³:

Ego N.N. hieromonachus Ordinis Sancti Basilii Magni promitto voveoque Deo in Trinitate Sancta Uni, paupertatem, castitatem, oboedientiamque, quod in hac Sancta Congregatione Ordinis nostri Rituque unito cum Sancta Romana Ecclesia, in monasteriis sub regimine Protoarchimandritae nostri, eiusque oboedientia existentibus ad mortem usque meam constanter sim perseveraturus Religionique huic ac Ritui fidelis, devotus futurus. Ita me adiuva Deus.

5. Praeses exemplaris maturique moris sit.

Superior quomodo debet procedere cum Fratribus.

Cum Praeses caput primumque membrum Congregationis, cui praeficitur, quando is ineptus fragilisque est, totam Congregationem flavescere deficereque oportet. Quare omni conatu in id incumbant Praesides, ut verbo, opere exemploque praeluceant aliis Fratribus utque sint omnibus omnia, *hoc est ut sint*³¹⁴ viri apostolici cum Deo indissolubili arctoque coniuncti nexu. Cavebunt a frequentibus alloquiis Fratrum *discolorum*³¹⁵, quibus severos acresque, tamen servata discretione sese praestabunt. Verum agendo quoque cum aliis evitabunt iocos levitatesque unde oriri possit contemptus, saepius cum Patribus spiritualibus³¹⁶ assumptis ad societatem Ordinis nostri de bono regimine mediisque ad id conferentibus, consulent. In rebus vero gravioribus nihil citra consilium Patrum Consultorum Protoarchimandritaeque, aut saltem eius vicarii agent.

6. De consociatione nostrorum facta cum Patribus Societatis.

Consociatio cum Patribus Societatis. (p. 18)

Notum sit omnibus Fratribus nostris cum quod meliori rerum nostrarum progressui adsciverimus in amicitiam opemque Religioni nostrae reverendos Patres S.J. Qua in re compellavimus litteris nostris nomine Congregationis nostrae Reverendissimum eorum Patrem Generalem id ab eo implo-

³¹³ «Forma renovandorum votorum» додано тільки в латинському перекладі.

³¹⁴ У польському тексті ці слова відсутні.

³¹⁵ У польському тексті це слово відсутнє.

³¹⁶ У польському тексті: «Єзуїтами».

rando. Quod scientes nostri, curabunt omni loco erga Reverendos Patres amorem reverentiamque testari tamquam erga confratres suos, ut agnoscant nos non nomine tantum, sed re ipsa esse cum ipsis coniunctos, eisque devotos. Id quod aliis quoque Fratribus Praesides Ordinis nostri diligenter promulgabunt commendabuntque.

7. De distributione temporis per monasteria.

Praescribitur certa temporis distributio in quolibet monasterio a Vicario Protoarchimandritae, iuxta quam omnes Fratres vivent suasque actiones peragent. Quae tamen diversa erit in monasterio novitiatus et alio monasterio Fratrum studentium; addimus ut in monasterio Vilnensi, post primum campanae sonum pro Nocturno, omnes Fratres ad ecclesiam conveniant, meditenturque, quam meditationem finito, Nocturno³¹⁷ inchoabunt.

14. De profugis e Religione.

Vagi non debent suscipi ad Religionem.

De profugis e Religione nostra statuimus, ut nullo modo si redierint receptentur, nisi quis eorum sit, qui suo tempore insigne Religioni possent afferre emolumentum, emendata vita; tales³¹⁸ enim assignata eis poena³¹⁹ ad minimum unius anni semotisque ipsis a celebrandis Divinis³²⁰, si clerici sunt, itidem per annum praemissa sufficienti consultatione, admittemus, tamen si iterum delinquant, nullatenus admittendi amplius erunt. Ii vero qui aberrant inter saeculares capiendi sunt, habituque exuendi modo occasio sese offerat³²¹; id quod diligenter praecipimus. Quod si clerici sint, primum degradandi, tum eiiciendi. Si tamen nobis proximisque nostris fore scandalo praevideantur, compedibus iniectis fodiendae terrae aliisve onerosis operibus praecipimus admovendos.

³¹⁷ У староруському тексті: «Утреню».

³¹⁸ У польському тексті додано: «за першим разом».

³¹⁹ У польському тексті додано: «строгу».

³²⁰ У польському тексті мова про «відлучення від усіх церковних урядів».

³²¹ У польському тексті додано наказ, щоб таких «видаляти».

8. De consultando prima cuiusque mensis die in monasteriis.

Praesides singulis mensibus, prima aut secunda die mensis, consultationem facient de communi bono, ac in primis de promovenda religiosa vita, extirpandis vitiis Fratrum, plantandisque virtutibus, de ordine domestico deque lucrandis animabus proximorum.

9. De Fratribus, qui student negligenter.

Cum plures Fratrum nostrorum incumbentium studiis litterariis negligenter in eis comparandis se gerant, idcirco statuimus, ut qualibet vice commissae negligentiae poenas luant, atque singulis annis profectus sui rationem reddant, imo pluries in annum, quando id necessitas exiget, cui praestando examini diligenter attendent Praesides. Unus Patrum in scientia peritior semper eis invigilabit domi, sedebitque cum illis in cella, cui Fratres nostri in omnibus, quae ad studia spectant parebunt, praesertim in examine tam annuo, quam quotidiano, impensis repetitionibusque, tum quoque in exolvendis inflictis poenis. Idem pater tam domi, quam in deambulatione semper ipsis erit praesens, cum vero ad scholas eunt, habebunt certos socios. Magna autem cura adhibebitur ne cum redeunt a scholis, aut ad illas vadunt, per plateas exerrent.

10. De discolis.

De nonnullis demittendis. Quomodo corrigendi.

De (p. 19) discolis indisciplinatisque, resumimus constitutionem Congregationis praeteritae secundum quam nunc quoque cum quibusdam eorum ex sancito Congregationis dimittendorum omnino procedendum est, effectuique res mandanda quam primum, ut nomen bonum Religioni per eiusmodi in eos adversionem restituatur, radixque omnis insolentiae a Congregatione nostra evellatur. Modus eiiciendis talibus, ex cuiusvis indole desumetur, sive progressu suavi, ne omnino animum avertant a Religione, sive severo, uti incarcerando aliisque mulctando poenis, ut ipsimet fuga sua Religionem calamitate liberent.

11. De Laicis. Sancitum de eis praeteritae Congregationis declaratur³²².

Regulae Laicorum. Laici non debent admitti ad professionem, nisi post duos annos cum quarto voto non ambiendi clericatum.

Ad³²³ Religionem ne admittantur nisi ea conditione, quam ipsis Religio praescribet. Idcirco ad vota non admittentur, nisi exactis duobus annis donec bene explorentur. Vota vero nuncupaturi addent id quoque se non procuraturos gradum clericorum, habitum quoque diversum ab aliis habebunt, hoc est, vestimenta curtiora, pallia non deferent, quisque suae arti, quam novit attendet. Quare nullus quantum fieri potest admittetur, qui nesciat aliquam artem, nec etiam ad alia monasteria trasmittentur, priusquam ipsis instrumenta artis eorum, ubi quo migraturi sunt praeparentur. Utile tamen esse censemus, ut saeculares in monasteriis provideantur conducanturque artifices. Id quoque attendendum, ut ne Laici postquam admissi fuerint, unquam ad addiscendas litteras admoveantur, et quamvis ita quispiam cum tempore proficeret in litteris, ut posset esse clericus, tamen nullo modo ad hunc gradum promovebitur, nisi in senectute, postquam bene meritus fuerit de Religione. Unde non quibuscunque libris ecclesiasticis licebit eis uti, praeter Horologium parvum, aliumve quempiam libellum orando Deo. Quodsi quis eorum furtim surriperet clericatum, talis captivandus est, atque usu muneris clericalis ad mortem abiudicandus. Volumus quoque ut ne Laici coronas in vertice radant, tondeantque, sed satis erit, ut prolixiores crines deferant. Nec recreationibus intererunt, praesertim tum cum aliquod artis suae opus in manibus habent. Si vero interdum recreationi adsint, postremum habebunt locum, nec sermone praecipient alios. Cum pro conquirendis elemosynis mittuntur, non erunt ambo Laici, sed quantum fieri potest alter (*p. 20*) erit gravis mortificatusque comes.

12. De iis, qui infamant Religionem proferendo ex monasterio arcana.

Diffamantes Religionem poenae talionis subiacent.

Occurendo ne Religio nostra infamia quapiam denigretur, statuimus ut quicumque Fratrum nostrorum rem quampiam in monasterio patratam delic-

³²² У цьому пункті в польському тексті є багато пропусків.

³²³ У польському тексті це речення починається словами: «Постанови минулих зборів про лаїків приймаємо таким чином, щоб...».

tumve occultum saecularibus aut etiam aliis monasteriis propalet, eadem poena, qua ipse delicti patrator mulctetur.

13. De uniformitate in Divinis.

Curantes ut quemadmodum in aliis Congregationis nostrae rebus, ita quoque in ritibus caeremoniisque ad cultum Dei spectantibus, unus idemque ab omnibus teneatur modus, delegimus quosdam ex nobis qui certam uniformemque pro omnibus monasteriis iuxta communem Ecclesiae usum celebrandi peragendique Divina officia coordinent rationem.

15. De monachis schismaticis.

Statuimus de talibus ne admittantur ad Congregationem nostram nisi certa de quopiam spes sit, quod emolumento Religioni sit futurus; talis *si instanter supplicet*³²⁴, admittendus erit tamen (*p. 21*) ad novitiatum nostrum, inter iuniores Fratres non statim admittetur, donec inter maturos exacte exploretur, probaturque. Ad vota vero, exacto novitiatu admittetur.

16. Quo loco, qui ad Religionem veniunt admittendi.

Iuvenes, qui ad Religionem contendunt, nullibi receptabuntur, nisi apud ipsum Protoarchimandritam; receptati vero in novitiatu habitum religiosum induent, vestes vero ipsorum saeculares donec profiteantur, asservabuntur.

17. De foundationibus in pagis.

Ne Fratres nostri per vicos pagosque paucio numero degant, nisi ubi fructus animarum exigat, observandum est³²⁵.

³²⁴ Ці слова в польському перекладі відсутні.

³²⁵ У польському перекладі текст дещо змінений; додано заборону приймати такі фундації.

18. Praesides, rationes villicationis suae temporariae reddere debent.

Superiores calculationem quolibet anno facere debent.

Statuimus, ut omnes omnium monasteriorum Praesides singulis annis ex redditibus expensisque rationem reddant Visitatori, aut ipsi Protoarchimandritaе, alii vero officiales coram suo quisque Praeside idem suo tempore praestabunt³²⁶.

19. De iis qui novitiatum non peregerunt.

Novitiatum qui non absolverunt, absolvant.

Volumus ut si quis eorum, qui in Congregatione nostra sunt, novitiatum non absolvit, etiamsi sit professus, prima occasione novitiatum peragat³²⁷.

20. De recreatione.

Declarantes Regulam Sancti Patris nostri de recreatione traditam, ex sententia omnium pro praesenti Congregatione nostra, tempus modumque eius descripsimus, quem Fratres nostri tenebunt.

21. De tractandis hospitibus in cella Praesidis.

Hospites non debent suscipi ad cellas.

Praecidendo occasiones ebrietatis, statuimus ut ne ullus Fratrum nostrorum, nec ipse Praeses, ullum hospitem si veniat ad monasterium, in cella tractare praesumat. Si tamen opus fuerit (*p. 22*) exhibere humanitatem alicui, fiat id cum venia Praesidis in communi refectorio, idque propinando potum, qui extet in monasterio aliunde alium non procurando, secus intelligendum est de hospitibus ad prandium vocatis, sed neque si alibi tractabuntur, quam in refectorio.

³²⁶ У польському тексті додано: «згідно з описаними правилами».

³²⁷ У польському тексті після цього пункту наступають два пункти, які відсутні у староруському й латинському текстах: «Віленська музика» і «Віленська бібліотека».

22. De studiosis nostris.

De schola Ruthena.

Per omnia monasteria nostra penes quae sint collegia studiosorum, oportet ut Patrum nostrorum, quispiam eis³²⁸ attendat, cum quibus diebus praesertim festis in certo quopiam loco in monasterio aget de rebus spiritualibus, attendet quoque diligenter, ut omnes diebus festis Sacrae Liturgiae adsint, modesteque sese gerant, singulis mensibus confiteantur, singulis vero festis solemnibus etiam communicent.

23. De usu armorum.

Arma prohibita.

Fratres nostri profecturi in viam, nulla deferent arma, praeter consuetum bacillum.

24. De asservandis in archivio iuribus.

Servare debent iura in archivo Vilnensi. Vide Cap. XXV correctum hoc punctum.

Statuimus ut omnium monasteriorum iura privilegiaque potiora praesertim in monasterio nostro Vilnensi loco tuto asserventur in arcis cuiuslibet monasterii propriis, quarum singulae binas seras, binasque claves habebunt, unaque apud Protoarchimandritam, altera apud Praesidem illius monasterii, cuius erit arca, serventur.

25. De ebriosis³²⁹.

Poenae ebriorum.

Removentes a Congregatione nostra omnes scandali, quod ex ebrietate proveniant occasiones, statuimus ut quicumque Fratrum nostrorum notabiliter inebrietur, prima vice per diem in carcere solo contentus pane et aqua

³²⁸ У польському тексті уточнено: «руських студентів». У цілому параграфі говориться про «наших», тобто «руських, студентів-мирян».

³²⁹ Польський переклад цього параграфу відрізняється від староруського й латинського. У польському тексті деякі слова пропущено, інші додано, і трохи по-іншому розписані кари.

ieiunet; secunda vice per duos dies, tertia per integram septimanam eodem modo ieiunabit. Quod si neque eiusmodi poena emendetur, ad aliud monasterium mittetur. Si nec ibi cesset a vitio, severius castigabitur, hoc est: ut neque crematum, neque mulsum, neque cerevisiam unquam degustet. Idque intelligendum est de iis tantum, qui in monasterio sese ingurgitant. Nam si qui extra monasterium inebriantur, multo severius acriusque puniendi sunt. Hoc est ut semel delinquens per septimanam, bis vero per duas, ter per tres septimanas, amplius in idem delictum incidens per integrum annum cremato (p. 23) mulsoque abstineat. Denique si neque his poenis coërceatur, agetur cum ipso iuxta regulam de discolis praescriptam.

Quomodo se gerere debent invitati ad prandia extra claustrum.

Idcirco statuimus, ut nunquam Fratres nostri etiam invitati ad prandium vadant. Si vero opus sit ad magnam quempiam personam ire ad prandium, tunc graves mortificatique Patres, Fratresve mittentur, ita tamen ut mox prandio gratiarumque actione finita redeant ad monasterium, secus enim quo diutius demorati fuerint, eo acrius puniendi sunt. Postquam redierint coram Praeside comparebunt iuxta Regulam Sancti Patris nostri³³⁰.

26. Expeditio Fratrum ad studia.

20 grossum pro scholis.

Dividentes commune Religionis onus in singula monasteria, mittendis ad studia Fratribus eorumque viatico, vestibus librisque³³¹ ac aliis necessitatibus consensu omnium sancimus contributionem ex singulis monasteriis, hoc est vigesimum grossum ex proventibus, quas symbolos repetet recipietque Pater visitator generalis.

³³⁰ У староруському й польському текстах цей параграф довший і забороняє приносити горівку до монастиря.

³³¹ У польському перекладі не йдеться про «одяг і книжки», але про «суди і правові процеси».

27. De debitis Fratrum

Debita contracta quomodo debent exsolvi.

Si contingat ut Fratrum nostrorum quispiam citra scitum Praesidis contrahat debita, iisque non exsolutis ad aliud discedat monasterium, debita eiusmodi monasterium, in quo mansit Frater, exsolvet³³², monendo creditorem aliosque, ne unquam Fratribus nostris mutuo dent, commodentque absque chartula ad id a Praeside data. Frater vero carcere punietur ad adventum informationemque Protoarchimandritae; ad haec res ea quam Frater opignora- vit; si forte extat, in usum monasterii convertetur³³³.

28. De Sanctis Patronis Primitiisque

Fratres die suorum sanctorum Patronorum et die Primitiarum non debent tractare neque prandia solemnia subministrare, nisi cum licentia Superioris.

Diebus festis Sanctorum Patronorum suorum itemque diebus Primitiarum, cum quis primam Missam celebrat, nullo modo Fratres nostri nomine proprio prandia in monasteriis, sive publice in refectorio, sive in cella instruent. Praeterquam si quis saecularium sponte quid in hunc finem elargiatur. Id enim acceptari potest nec tamen extorqueri ab ullo quopiam. Totum vero permittendum erit arbitrio Praesidis, ut ipse primitias Sacerdotum liberatori apparatu prandii honoret, tamen cum religiosa (*p. 24*) modestia. Idem servandum obeundo dies Patronis Religionis nostrae sacros. Ita tamen ut ne ad eiusmodi prandia invitentur saeculares. Dabunt nihilominus operam Fratres nostri ut tanquam spirituales, ipsi spirituali modo Patronos suos colant, hoc est privatis publicisque carnis mortificationibus, praecationibus et id genus aliis uti confessionibus communionibusque etc³³⁴.

³³² У польському перекладі додано: «щоб не втратити довір'я в людей».

³³³ У польському тексті наказано, щоб такі речі продати й віддати як винагороду тому монастиреві, який сплатив борг.

³³⁴ У польському перекладі останнє речення пропущено.

29. De proprietate

Nullus pecuniam debet habere. Poena pro hoc. Paupertas. Casus reservatus.

Declarandae Sancti Patris nostri Regulae de proprietate statuimus, ut nulli Fratrum nostrorum habere pecuniam liceat, praeter communem usum, qui soli duntaxat oeconomus aut ei, qui necessitates Fratrum curat, permittitur. Item iter agentibus conquirentibusque elemosinas Fratribus, qui postquam redierint, omnia redent Praesidi. Si quid autem Fratrum cuiquam impertiatur ab amicis, parentibusque, id ipse in suum usum haut convertet, sed ad Praesidem deferet, qui de ea re ita disponet, ut ipsimet visum fuerit. Si quis vero in hoc delinquat pecuniamque sive apud se, sive apud alium quempiam, etiamsi grossum aut alterum servet, talis propalatus prima vice acriter monebitur, poenasque in refectorio luet, altera vice palam arguetur, tertia vice maiori maiorique poena tamquam violator Regularum affligietur; si pergat in delinquendo, ad altiore Superiorem cum casu reservato remittendus erit³³⁵.

Esculentum et poculentum quomodo et quo vertere debet.

Si quis vero Fratrum³³⁶ cuiquam esculentum aliquod poculentumve clam³³⁷ praebuerit, id postquam adverterit Praeses, aut effundet aut familiae domus tribuet, clam vero spectantibus caeteris Fratribus confringet. Quod si in cella potum aliquem Praeses repererit, vas spectante Fratrem, itidem confringet. Fratrem vero poena condigna corripiet, aut ii quoque Patres, qui aliquam pecuniam dispensant, non eam apud se servabunt, sed apud dispensatorem monasterii cumque eius scitu cum opus fuerit accipient.

Superiores Fratribus sufficientiam procurare debent.

Ne vero Fratres necessitatem sibi quampiam confingant, id ab omnibus Praesidibus requirimus, ut in monasterio copia omnium adsit iuxta modera-

³³⁵ У польському перекладі це речення починається словами: «А в сповідях нехай сповідник за першим і другим разом дає щораз більшу покуту, а за третім разом пошле до старшого...». Можливо, що ці слова пропущено в латинському і староруському текстах.

³³⁶ У польському тексті: «будь-кому з отців».

³³⁷ У польському перекладі: «для приватного [вжитку]». У дальшій частині спосіб поведінки з порушником у староруському й латинському текстах різниться в деталях від описаного в польському перекладі (див. польський текст).

tionem religiosam, utque id facilius praestari possit attendent Praesides, ne plures sint in monasterio quolibet Fratres quam quot sufficienter sustentari possint³³⁸.

30. De universali omnium in omnibus conformitate.

Mens s.m. Rev.di Patris Rutschi erat delere archimandrias.

Totis viribus contendendum est, ut in re qualibet minima quoque interni externique cultus, praesertim in vestitu, victuque atque in (p. 25) iis omnibus quae particularitati obnoxia sunt³³⁹, servetur conformitas. Id circo non minores tantum, sed Praesides quoque archimandritaeque (si hi amplius tolerabuntur) in praedictis omnibus communitatibus consuetudinem servabunt item ii, qui³⁴⁰ in aulis Episcoporum, Praelatorum et *Magnatum*³⁴¹ degunt, non praesument diverso habitu, moribusve uti, sed in omnibus concinent cum communitate³⁴².

31. De exterminando furto.

Prohibetur pueris ingressus. Furtum – casus reservatus.

Occurrentes ut servetur Regula sancti Patris nostri vetans Fratres per cellas devagari, neve res in eis pereant, requirimus a Praesidibus, ut in primis monasterium sit bene clausum, ne ullus praesertim vero pueri inscio Praeside ingrediantur monasterium. Quod si Fratrum quispiam citra veniam Praesidis ad cellam alterius absque dato solito signo ingrediatur, publice punietur; et si quid absque facultate accipiat, praesertim quod aliquot grossis constet, casus reservatus esto.

³³⁸ У польському тексті тут додано наказ виготовити «статистичну оцінку (taxa) монастирів».

³³⁹ У польському тексті додано: «і Чин помаленьку роздирають на різні стори і секти».

³⁴⁰ У польському тексті додано: «крім монастирів».

³⁴¹ Це слово в польському тексті відсутнє.

³⁴² У польському тексті додано: «як ті, що є членами Чину, і які можуть бути, й яких належить привернути до монастиря».

32. De votis citra scitum Protoarchimandritae factis.

Professio sine scitu Protoarchimandritae non valet.

Statuimus ut omnia vota, quae citra scitum voluntatemque Protoarchimandritae a Fratibus nostris fiant³⁴³, nulla sint.

33. De communi emptore.

Syndycus.

Occurentes immoderatis minusque aequis expensis, decernimus communem ex omnibus monasteriis coëmendis ex exteris partibus rebus victui amictuique servientibus in unumque pecuniae collationem, quae ad manus delecti ad id alicuius mercatoris³⁴⁴, qui necessaria coëmat tribuantur.

34. De esu carniū.

Prohibetur esus carniū.

Serio prohibemus esum carniū in Religione nostra statuimusque, ut transgressor prima vice per integram septimanam in occluso uno ferculo contentus detineatur, altera vice per duas septimanas pane cerevisiaque³⁴⁵ tantum, tertia vero per integrum mensem³⁴⁶ pane itidem ac cerevisia; quod si non respiscat ut maiori maiorique poena afficiatur. In confessionibus vero qualibet vice casus sit reservatus, praesertim si cum scandalo fiat proximi, cuius delicti³⁴⁷ acres³⁴⁸ luet poenas, a piscibus lacticiniisque per plures menses amotus.

³⁴³ У польському тексті додано: «і які в майбутньому будуть вчинені».

³⁴⁴ У польському тексті вжито трохи іншої форми, кажучи про «купця», «про якого будемо старатися при найближчій нагоді».

³⁴⁵ У польському тексті: «і воді». У староруському тексті цей фрагмент відсутній – див. примітку в староруському тексті.

³⁴⁶ У польському тексті додано: «у в'язниці».

³⁴⁷ У польському тексті додано: «і в зовнішньому суді».

³⁴⁸ У польському тексті додано: «більше і більше».

35. De conversando cum saecularibus.

(p. 26) Prohibetur conversatio cum saecularibus.

Quemadmodum pro excipiendis confessionibus, ita pro conversando cum saecularibus³⁴⁹ certi mortificatique diligenter Patres Fratresque diligenterque attendentur, ne id muneris Fratribus iunioribus committatur.

36. De mutandis officialibus per monasteria.

Superiores post quattuor annos mutandi.

Ut recte ordinateque semper in monasteriis res familiaris procedat merito providemus, ne oeconomorum aliorumque officialium uti confessariorum, qui saecularium confessiones excipiunt, ecclesiarcharumque potissimum vero Praesidum frequentes sint mutationes nec nisi post quadriennium.

37. De eligendo Provinciali.

Debuerat aliquis elegi. Joannes Dubowicz Provincialis quolibet anno visitare debet.

Cum hactenus R. mus Protoarchimandrita non potuerit sufficere curandis Fratribus per omnia monasteria, idcirco terminaturi praesentem generalem Congregationem nostram Deo auxiliante communique sententia elegimus Vicarium generalem R.P. Joannem Dubowicz, potiturum officio ad annos quattuor, qui singulis annis omnia monasteria persemet ipse visitabit, attendendo ut Regulae Constitutionesque³⁵⁰ a Fratribus diligenter serventur, quod praestabit iuxta praescribendas a nobis Regulas³⁵¹.

Laus Deo uni Trinoque, Matrique Virgini. Amen.³⁵²

³⁴⁹ У польському тексті додано: «особливо з жінками».

³⁵⁰ У польському тексті додано: «як і обіжні листи теперішнього зібрання».

³⁵¹ У польському тексті, який трохи відмінний, додано, що йдеться про інструкції для проведення візитації – див.: «Правила генерального візитатора, тобто протоігумена»; їх подано при кінці протоколу тих же зборів.

³⁵² У польському тексті нема цієї «хвали», але наступає: «Меморіал для Преосвященного» [для митр. Рутського], «Правила генерального візитатора, тобто протоігумена» і «Пункти на обіжні листи».

Друга Генеральна Капітула Лавришівська (1621 р.)

РНБ СПб, рук. отдел, Q I, N. 60, арк. 12-27.

30 дня місяця червня 1621 року від Народження Христового.

1. Перше засідання про Сповідь і Причастя.

Сповідник повинен бути один для всіх.

Ми постановили, щоб був один сповідник для всіх наших братів. Не дозволено сповідатися ні в кого іншого, крім нього, хіба що в настоятеля, який однак і сам перед звичайним сповідником нехай звершує сповідь, до якої, на знак дзвінка, всі неодмінно повинні приступити в переддень Причастя в кожную суботу і в урочисті свята. Однак, щоб добре висповідатися, брати повинні мати достатньо часу на приготування й читання духовної книжки, а для братів [лаїків] про таку науку, яка стоується досконалої сповіді, нехай подбає отець духовний.

Після Причастя треба призначити півгодини на умову молитву.

На Святій великій Літургії всі нехай також приймають Святе Причастя, а після Святого Причастя протягом півгодини повинні перебувати в якомусь тихому місці, роздумуючи й дякуючи Господу Богу, аж поки настоятель, або його намісник, не дасть якийсь знак на закінчення молитви. Дуже важливо, щоб ця свята вправа була добре відбута. Тому треба мати часті повчання або науки для братів, ознайомлюючи їх з задержаними випадками³⁵³, та щоб вони добре вправлялися у внутрішній молитві.

³⁵³ Тут ідеться про «задержані (зарезервовані) випадки» («casus reservati»), з яких можуть звільняти настоятелі чернечих чинів, на основі декрету папи Климента VIII, виданого 1593 р. Цей декрет василіяни опублікували 1751 р. у додатку до правил під заголовком: «Summariusz Reguł S.[więtego] O.[jca] N.[asze-go] Bazylego Wielkiego», с. 167-173. «Задержані випадки» подані нижче:

2. Нехай зберігаються правила.

Оскільки правила є неначе своєрідними вказівниками до доброго й досконалого способу життя, без якого жодний чернечий чин не може називатися чином (*арк.12 зв.*), тому нехай зберігаються ті правила як справжні основи чернечого життя, за чим наші настоятелі повинні пильно слідкувати, щоби зберігалися всі правила всіх урядників³⁵⁴, а перш за все настоятелів, які мають свідчити іншим добрим прикладом.

Урядники нехай мають описані свої правила, щоб ними керувалися при виконанні обов'язків.

Отож урядники повинні мати в себе списані всі свої правила. Спільні правила³⁵⁵ нехай читаються у трапезній кожної п'ятниці, а якщо хтось в чомусь прогрішиться, настоятель повинен такого негайно покарати, щоб через надмірну поблажливість настоятелів у не каранні провин не примножувались проступки підлеглих. Настоятелі повинні дбати про духовні й тілесні потреби братії, бо таким чином припиниться шлях до всякого зла, через яке чернеча будівля обвалюється і доводить до розпусти та руїни. Однак повинні дивитися, щоб у каранні за провини зберігали поміркованість, матір чеснот, у сповненні матеріальних потреб – убожество, матір монашого життя, щоб нікого не віддаляти від себе, але у всьому зберігати велику второпність. Для кращого виконання уставу також треба пильно дотримуватися того, щоб настоятель не доручав багато обов'язків, особливо таких, які один не може виконати, бо це спричинює розлад чернечого духу і невиконання доручених справ, але розподілити обов'язки між братією так, щоб кожний пильнував своє заняття. Тому обов'язком нашого високопреподобного отця Протоархимандрита буде пильнувати, щоб у кожному монастирі

Капітула III (1623), Засідання 2 (29 VII); див. також Капітула I (1617), Засідання 5 (22 VII), ч. 24.

³⁵⁴ По всіх монастирях кожний чернець виконує якийсь послух, тобто «уряд» – звідси пішла назва «урядники». Митрополит Йосиф Рутський уклав правила для «урядників», – це т.зв. «Партикулярні правила» («Regulae particulares») (див. «Додаток V», с. 411).

³⁵⁵ «Спільні правила» («Regulae communes») уклав митрополит Рутський (див. «Додаток IV», с. 391). Це устав, в якому мова про мету чернечого життя, три обіти та спільне життя.

було, якщо не найбільше число братії, то таке, яке приписують Правила.

3. Треба напоумляти братію.

(арк.13) Настоятелі кожного тижня у визначений день і годину нехай спілкуються зі своїми підлеглими про духовні речі.

Через зіпсуття нашої природи маємо такі вади, які наче з нами народжені, тому, коли починаємо насолоджуватися земним, мало-помалу невідчутно летимо й прихиляємося до землі, занедбуючи те, що вгорі, до чого маємо прямувати. Тому наші настоятелі повинні старатися всякими способами підтримувати братію в тому дусі, який вони набули на новіціяті та в інших духовних вправах, і віддаляти від них те, що породжує шкоду для душі.

Нехай призначать кожному братові певний день і годину, коли він повинен приходити до настоятеля на розмову про духовні речі та про інші свої потреби. При тому, нехай братів напоумляють і виправляють в усьому, що могло б бути противне правилам, але так, щоб позискати, наскільки це можливо, їхню любов, і пристосовуватися до їхньої вдачі. Отож нехай настоятель щотижня розмовляє з кожним братом, а особливо з новиками, як того навчає святий наш отець Василій.

4. Про віднову обітів.

Кожний чернець щороку повинен відновити обіти в день св. отця нашого Василія перед Святими Тайнами.

Кожного року, в день святого отця нашого Василія, у кожному нашому монастирі нехай буде віднова обітів усіх наших отців і братів за таким чином: Настоятель має зібрати в церкві всю братію і, виставивши Найсвятіші Тайни на престіл, стати як Намісник Божий у священницькому облаченні перед Найсвятішими Тайнами, звернувшись до братії з таким словом, яке надавалось би для пробудження побожності і для приготування до віднови *(арк. 13 зв.)* обітів. Після того, приклякнувши перед Найсвятішими Тайнами, настоятель нехай відновить обіти, а якщо ще не склав четвертого обіту, то нехай додасть і той. Зробивши це, сяде на стілець по лівому боці престолу і по тому ж боці ікони святого отця на-

шого Василя, тримаючи в руках папір з формулою віднови обітів. До нього мають підходити отці і брати, згідно зі старшинством у Чині, відновляючи обіти з того паперу і також додаючи четвертий обіт, якщо хтось його ще не склав. Також гідним похвали є і те, що в деяких Чинах дехто, обравши якусь особливу чесноту, у якій хоче вправлятися протягом року, додасть її до обітів, щоб зі стійким наміром її набути.

5. Настоятель має бути прикладом.

Настоятель має бути апостольським мужем. У важливих справах нехай нічого не робить без поради зі своїми радниками або принаймні зі своїм вікарієм.

Оскільки настоятель є головою і першим членом спільноти, над якою поставлений, тоді, коли він виявиться нездібним і слабким, то через нього вся спільнота буде слабнути й занепадати. Тому настоятелі всіма силами повинні дбати про те, щоб свідчити братам прикладом, словом і вчинками, і щоб для всіх бути всім³⁵⁶, тобто, щоб бути апостольськими мужами, злученими нероздільним і тісним зв'язком з Богом. Вони повинні остерігатися частих розмов з недисциплінованими братами, до них ставитися строго й суворо, однак із розсудливістю. Також з іншими повинні остерігатися жартів і легковажності, з яких могла б виникнути якась погорда до них. Нехай з духовними отцями³⁵⁷, яких ми допустили до товариства нашого Чину, часто радяться про добре (*арк. 14*) управління і на засоби, щоб його досягнути. Знову ж таки, щоб у поважних справах нічого не чинили без поради капітульних отців і високопреподобного Протоархимандрита, або принаймні преподобного отця його Вікарія.

6. Про товаришування з отцями єзуїтами.

Товаришування нашого Чину з отцями єзуїтами.

Нехай буде відомо всім нашим братам, що для кращого розвитку наших справ ми обрали дружбу й допомогу Чину преподобних отців єзуїтів. Про це ми написали до їхнього високопреподобного отця Гене-

³⁵⁶ Див. I до Коринтян 9, 22.

³⁵⁷ У польському тексті: «Єзуїтами».

рала від імені всього нашого Чину і про те попросили. Знаючи про те, наші [отці і брати] повинні старатися, щоб на кожному місці виявляли преподобним Отцям любов і пошану як своїм співбратам, щоб вони знали, що ми з ними з'єднані і до них прихильні не тільки на словах, але й на ділі. Про це настоятелі нашого Чину повинні іншим братам розповідати й заохочувати до такого ставлення.

7. Про розподілення часу.

У Вільні розважання має проводитися у церкві перед Утренюю.

Нехай преподобний отець генеральний Намісник у кожному монастирі встановить певний розпорядок, згідно з яким усі брати повинні жити й виконувати свої справи, за виключенням двох монастирів: новіціату і студентату, у яких порядок повинен бути зовсім іншим. Додаємо також, щоб у Віленському монастирі після першого дзвінка на Утреню, зібравшись до церкви, всі брати робили розважання, після якого повинні починати Утреню.

8. Про нараду першого дня.

У перший день кожного місяця треба запровадити в кожному монастирі нараду про загальне добро спільноти.

Настоятелі по монастирях кожного першого або другого дня місяця повинні нараджуватися про спільне добро. Вони зокрема обговорять питання розвитку чернечого життя, викорінення недоліків серед братів, скріплення чеснот, домашнього порядку та здобування душ ближніх.

9. Про братів, які недбало вчать.

Приписи для студентів.

Тому що багато наших братів, які займаються науками, недбало роблять поступ, ми постановили, щоб за кожне недбальство вони чинили покуту, і кожного року здавали звіт про свій поступ, а якщо буде потрібно, то й багато разів протягом року. Настоятелі знову ж повинні уважно допильнювати, щоб для них цей іспит проводився. Один з отців, досконаліший в науці, повинен їх завжди пильнувати вдома та сиді-

ти з ними в келії. Від нього наші брати в усьому, що торкається науки, будуть залежні, особливо, щодо іспитів, як річних, так і щоденних, щодо виготовлення домашніх задач і повторення лекцій, а також щодо виконання покут. Той самий отець завжди повинен бути з ними вдома і коли вони виходять з нього на відпочинок. Він також буде дуже старанно пильнувати, щоб вони дорогою до школи і назад не блукали вулицями, а коли виходять до школи, мали біля себе надійних товаришів.

10. Про невинуватих.

Покарання невинуватих нехай посилюються або до їхнього виправлення, або до втечі з Чину.

Щодо неслухняних і невинуватих керуємося конституцією або постановою минулої капітули, згідно якої і тепер треба чинити з деякими, які призначені на повне виключення з Чину, щоб, перш за все, через таке їх покарання повернути добре ім'я Чинові, і щоб коріння всякого зіпсуття було вирване з Чину. Спосіб виключення таких відповідатиме схильностям кожного, то в лагідний спосіб, щоб їхнього серця не відвернути зовсім від Чину, то в суворий, ув'язнюючи їх і караючи іншими покутами, щоб вони самі своєю втечею звільнили Чин від лиха.

11. Про лаїків³⁵⁸, згідно з попередніми капітулами, пояснюємо таким чином.

Братів-помічників треба випробовувати протягом двох років і перед складенням професії [довічних обітів], вони повинні присягнути, що не будуть бажати священства. Їхній габіт коротший, без мантії. Мають знати ремесла. Не повинні вчитися. Ті, котрі таємно були піднесені до священства, нехай будуть ув'язненими, а сан священства нехай буде з них знятий аж до смерті. Брати помічники також нехай не вистригають на голові вінців [тонзур]. Нехай працюють в часі, призначеному на відпочинок.

³⁵⁸ «Лаїками» називали – монахів, які не були священниками, дияконами чи піддияконами, і виконували різні служіння в монастирі: кухаря, пекаря, воротаря, пивничника та ін. Далі, в українському перекладі, ми називаємо їх «братами».

[Братів помічників]³⁵⁹ не приймати до Чину, хіба під тією умовою, на якій хотів би їх мати Чин. Проте їх можна допускати до обітів щойно після двох років, коли вони будуть добре випробувані. А коли будуть складати обіти, нехай зразу додають і той обіт, що не будуть прагнути священицького стану. Вони також повинні мати габіт відмінний від інших, тобто коротший без мантії, і кожен повинен пильнувати своє ремесло. Тому, по можливості, такого, що не знав би якогось ремесла, не можна приймати, ані не можна висилати до іншого монастиря поки в іншому монастирі не будуть наперед приготовані знаряддя до його праці. Однак розуміємо і те, що було б корисно (*арк. 15*) подбати і наймати по монастирях також світських ремісників. Крім того, треба пильнувати, щоб брати помічники, як будуть прийняті, ніколи не вчилися письма, і хоч би хтось із них зробив такий поступ у навчанні, що міг би бути священиком, однак у жодному разі його не повинні просувати до цього сану, хіба у старості, коли добре послужить Чинові. Тому йому не дозволяється вживати всіх літургійних книг, крім малого часослова чи молитовника³⁶⁰. А якщо хтось з них десь крадькома отримав священицькі свячення, тоді його ввіймати і відлучити від виконання священицького служіння аж до смерті. Хочемо також, щоб брати помічники на голові не голили і не стригли вінців, їм бо досить того, що будуть носити довше волосся. Не мають також бувати на рекреаціях, а особливо тоді, коли мають щось призначене для роботи, а якщо колись будуть на рекреаціях, тоді повинні займати останнє місце і не випереджати інших у розмові. Коли їх посилають просити милостині, то не можуть бути два брати помічники, але оскільки можливо, товариш буде особою поважною й умертвленою.

³⁵⁹ У польському тексті це речення починається словами: «Постанови минулих зборів про лаїків приймаємо таким чином, щоб...». У староруському тексті перші слова, мабуть, пропущено.

³⁶⁰ Це речення перекладено за латинським текстом, який ясніший.

12. Про тих, що ославлюють, виносячи тайни з монастиря.

Ті, що розповідають стороннім про провини інших, повинні бути покарані разом з тим, хто завинив.

Запобігаючи ославленню нашого Чину, постановляємо, що коли хтось з наших братів виявить мирянам, або іншим нашим монастирям якусь справу або таємний прогріх, має бути покараний тією самою карою, як і той, хто його вчинив.

13. Про однообразність.

(арк. 16) Про літургійну однообразність.

Дбаючи про однообразність в інших справах нашого Чину, треба також дбати про однообразність в обрядах та церемоніях у звершенні церковного правила. Тому ми обрали деяких наших ченців, щоб вони затвердили для всіх монастирів єдиний і певний спосіб відправи церковного правила, згідно із загально церковним звичаєм³⁶¹.

[14.] Про втікачів з нашого Чину.

У жодному разі не можна приймати назад тих, що втекли з Чину. А з тих, які вештаються, треба знімати габіт; якщо вони священики, то їх перше треба звести до мирянського стану. Інших слід заковувати в кайдани і направляти на копання землі.

Ми ухвалили, щоб утікачів, якщо повертаються до спільноти, у жодному разі не приймати, хіба би хтось з них був таким, що, після старанного виправлення, в майбутньому міг би Чинові принести якусь користь. Тоді таких маємо прийняти після достатнього розгляду, призначивши покуту, принаймні на один рік, і також на рік відлучивши від священнослужіння, якщо вони священики; але, після другого разу, ніяк їх не приймати. А в справі тих, які тепер вештаються серед мирян, суворо наказуємо, щоб їх ловити і стягати з них габіт, як тільки трапиться нагода. А якщо вони були б священиками, тоді маємо наперед зводити їх до мирянського стану і виганяти. Але якщо б вони могли бути згір-

³⁶¹ Цей параграф перекладено, взоруючись на латинському тексті.

шенням для нас і наших ближніх, тоді наказуємо їх закувати і направити на копання землі та на інші тяжкі роботи.

14. [15.] Про схизматицьких монахів.

При якій умові слід приймати схизматиків.

Постановляємо також, щоб схизматиків не приймати до нашої спільноти, хіба би на когось з них була велика надія, що принесе користь Чинові. Тоді такого, після наполегливого прохання, прийняти, але зразу його не можна допускати до нашого новіціяту між молодих братів, а наперед добре випробувати між утвердженими ченцями; а до обітів – такого постановляємо допускати після новіціяту.

15. [16.] У якому місці мають приймати до Чину?

Молодих, які приходять до Чину, ніде інде не приймати, бо їх приймає тільки протоархимандрит; а прийняті в новіціяті, повинні отримати монаший габіт, а світський одяг нехай буде збережений аж до дня професії.

16. [17.] Про фундації на селах.

Треба пильнувати, щоб наша братія не мешкала по селах і містечках у малій кількості, хіба там, де мала би бути користь для душ.

17. [18.] Настоятелі повинні здавати звіт.

Настоятелі монастирів кожного року повинні здавати звіт з їхніх прибутків і витрат протоархимандритові або візитаторові.

Постановляємо також, щоб усі настоятелі монастирів кожного року здавали звіт з усіх прибутків і витрат перед візитатором, або перед самим високопреподобним Протоархимандритом; інші ж урядники повинні це робити у свій час перед своїми настоятелями.

18. [19.] Ті, що не відбули новіціяту.

Ті, які не відбули новіціяту, навіть якщо були б професами, нехай його відбудуть.

Хочемо також, щоб хто є в нашому Чині, а ще не відбув новіціяту, хоч би вже був професом, нехай при першій нагоді відбуде новіціят.

19. [20.] Про рекреації [відпочинок].

Пояснюючи правила святого отця нашого Василя про рекреації, за бажанням усіх на теперішній капітулі, ми описали час і спосіб, якого наші брати повинні дотримуватися.

20. [21.] Про частування у келії настоятеля.

Унікаючи нагоди до пияцтва, постановляємо, щоб жоден з наших братів, ані сам настоятель, жодного гостя, який прийде до монастиря, не частував у келії і на це не наважувався. Якщо, однак, буде потреба виявити до когось доброзичливість, тоді нехай це буде за дозволом настоятеля за спільним столом; але гостя треба частувати тільки тим напоєм, який є в монастирі, а про напій з-поза монастиря не старатися. Однак, це треба розуміти по-іншому щодо гостей запрошених на обід, але й тих не приймати деінде, лише у трапезній.

21. [22.] Про наших студентів³⁶².

По всіх наших монастирях, при яких є студентська колегія, треба, щоб один з наших отців мав нагляд над студентами і разом з ними, особливо у святочні дні, у якомусь визначеному місці в монастирі, займався з ними духовними справами. Він також буде пильно стежити, щоб у свята всі були на Святих Літургіях, себе скромно вели, і кожного місяця також сповідалися, а в урочисті свята (*арк. 37 зв.*) приймали святе Причастя.

³⁶² У польському перекладі уточнено: «руських студентів», тобто «руських студентів-мирян».

22. [23.] Про вживання зброї.

Якщо наші браття будуть виходити або виїжджати в дорогу, не повинні мати жодної зброї, окрім посоха.

23. [24.] Про зберігання монастирських прав.

Права і привілеї монастирів треба зберігати у Віленському архіві під двома ключами, які буде мати протоархимандрит і настоятель, який там зберігає скриню свого монастиря.

Також постановляємо, щоб права й привілеї всіх монастирів, особливо головні, були заховані у Віленському монастирі у безпечному місці, у власних скринях кожного монастиря, від яких мають бути два ключі і замки, один у високопреподобного Протоархимандрита, а другий – у настоятеля того монастиря, до якого належить скриня.

24. [25.] Про тих, що впиваються.

Той, хто вп'ється один раз, повинен пересидіти один день у в'язниці на хлібі й воді; той, хто другий раз – два дні, третій – цілий тиждень. Хто ж би упився поза монастирем, повинен бути, не зважаючи ні на що, покараним. Якби виявилися серед них якісь невинуваті особи, то такі повинні зазнати покарань, що належать утікачам. Треба карати також тих, що п'ють горілку.

Віддаляючи від нашого Чину будь-яку нагоду всякого згіршення, яке походить особливо з пияцтва, постановляємо: Якби будь-хто з наших братів сильно впився, тоді за першим разом має постити у в'язниці тільки на хлібі й воді протягом одного дня, за другим разом – так само протягом двох днів, за третім – постити протягом цілого тижня. Якщо б через таке покарання не виправився, тоді треба його відіслати до іншого монастиря; якщо і там не припинить упиватися, повинен бути караний строгіше, тобто щоб не пив ні меду, ні горілки, ні теж пива; і це стосується тільки тих, які би впилися у монастирі. Бо тих, які упилися поза монастирем треба карати набагато суворіше, тобто, щоб після першого разу – тиждень, після другого – два тижні, після третього – (арк. 18) три тижні, і цілий рік, щоб не пили меду й горілки, а якщо б не поправилися, тоді з ними треба поступати згідно з правилами, що написані для невинуватих. Тому постановляємо, щоб наші брати ніколи не ходили на

обіди, коли їх запрошуюють, а якби треба було піти на обід до якоїсь визначної особи, тоді слід посилати поважних і умертвлених. Однак, зразу після обіду й подяки Господу Богу, вони повинні вернутися до монастиря, бо інакше, чим довше будуть баритися, тим строгіше будуть покарані. А як тільки повернуться, нехай негайно зайдуть до настоятеля, відповідно до правил святого отця нашого Василія.

А тому, що по наших монастирях дуже вкоренилося вживання горілки, то наказуємо, щоб жоден її ніколи до монастиря не приносив, і не намагався принести, хіба тільки для хворого за порадою лікаря. Ті ж, які наважилися б пити поза монастирем, підпадають під кару призначену для тих, які впиваються.

25. [26.] Відправлення братів на навчання.

На виряджання або відправлення братів на студії відкладати з доходів двадцятий грош.

Дивлячись на спільні труднощі всіх монастирів, на висилання братів на навчання і їх харчування, як також на одяг і на книжки³⁶³ та інші звичайні потреби, за згодою всіх, ухвалюємо контрибуцію або внесок з усіх монастирів, тобто кожний двадцятий грош, котрий має стягати преподобний отець генеральний Візитатор.

26. [27.] Про борги братів.

Як карати тих, які заборговуються?

Коли б так сталося, що хтось з наших братів без відома (*арк. 78*) настоятеля комусь заборгував, та не розрахувавшись, від'їхав до іншого монастиря, тоді ті борги повинен виплатити той монастир, у якому брат жив, повідомляючи кредитора та інших, щоб ніколи нашим братам не позичали без записки виданої настоятелем. А брат, який заборгував, буде покараний ув'язненням до приїзду або повідомлення високопреподобного Протоархимандрита. До того ж, ту річ, на яку брат позичив

³⁶³ У польському тексті не йдеться про «одяг і книжки», але про «суди і процеси» - див. також Капітула I (1617), Засідання VI (13 VII), ч. 27 і Капітула VI (1637), Засідання I (21 VII), ч. 40 (номери тільки в староруському тексті).

гроші, треба від нього відібрати і обернути її (якщо її ще має) на монастирське користування³⁶⁴.

27. [28.] Про св. Покровителів і про приміції.

Приміції та іменини треба відмічати якнайскромніше, але дуже по-божно.

На свята своїх св. Покровителів, і також на приміційну Літургію, наші брати в жодному разі не повинні самі влаштувати в монастирях прилюдні обіди в трапезній, чи в келії. Крім того, якщо б хтось зі світських на ту ціль щось пожертвував, тоді це прийняти, але наші брати не повинні ні в кого чогось домагатися. Все, що хтось пожертвує, треба віддати на розсуд настоятеля, щоб він ушанував священничі приміції найкращим обідом, не забуваючи про чернечу скромність. Того ж треба дотримуватися і на свята Покровителів Чину, але так, щоб на ті обіди не запрошувати світських. Проте наші брати, як духовні особи, повинні старатися вшанувувати своїх Покровителів духовним способом, тобто приватними й прилюдними умертвліннями тіла, молитвами та іншими духовними способами, (*арк. 19*) як наприклад, Сповіддю і святим Причастям та ін.

28. [29.] Про власність.

Про викорінення власності.

Пояснюючи правила святого Отця нашого щодо власності, ми постановили, що жодному з наших братів не дозволено мати грошей, хіба на спільний вжиток, що дозволяється тільки самому економові, або тому, хто відповідає за потреби братів. Також подорожуючі і ті брати, які збирають милостиню, як тільки повернуться, усе, що мають, повинні віддати настоятелю. Коли приятелі або родичі комусь з братів щось дадуть, то він не повинен це використовувати для власного вжитку, але віднести до настоятеля, який розпорядиться тією річчю так, як уважає за потрібне. А якби хтось це порушив, і мав приховані в себе гроші або у когось іншого, хоча б тільки грош чи два, тоді такий, будучи виявленим,

³⁶⁴ У польському тексті додано наказ, щоб такі речі продати, і дати у винагороду тому монастиреві, який заплатив борг.

перший раз повинен дістати строге напоумлення і чинити покуту в трапезній, за другим разом явно має бути осудженим, за третім – як порушник правил повинен бути покараним ще більшою карою. А після третього разу нехай буде відісланий до настоятеля із задержаним випадком³⁶⁵. Також, якщо хтось таємно передасть братові щось з їжі, або з пиття, тоді настоятель, давши напоумлення, повинен або вилити, або віддати прислузі, а жбан розбити перед усією братією. А якщо б настоятель знайшов (*арк. 19 зв.*) у келії якийсь напій, тоді зараз же має розбити перед братом посуд, а напій вилити, а йому дати покуту. А ті отці, які мають у зберіганні або в розподільника³⁶⁶ чийсь гроші, не можуть їх мати при собі, але в монастирського економа і повинні їх брати за його дозволом. Проте, щоб брати жодних потреб собі не вигадували, вимагаємо від усіх настоятелів, аби брати в монастирі мали все потрібне, згідно з чернечою скромністю. А щоб це легко можна було здійснити, то нехай настоятелі слідкують, щоб не поселяти в монастирі більше осіб, ніж можна утримати.

29. [30.] Про звичаї у Чині.

У Чині повинна бути однообразність в одязі та звичаях; це також стосується архимандритів, якщо їх ще будуть толерувати.

Ми повинні всіма силами старатися, аби у кожній речі, навіть найменшій, як у внутрішній, так і зовнішній поведінці, в одязі, а тим більше у звичаях, та в тому всьому, що доводить до поділів, була збережена однообразність. Тому не тільки молодші, але й старші та архимандрити (якщо ще будуть) в усьому вищезгаданому, зберігатимуть однообразність. Так само ті, що є при єпископських, прелатських і панських дворах, – в жодному разі нехай не наважуються мати відмінний одяг, чи звичаї, але в усьому повинні пристосовуватися до загалу.

³⁶⁵ У польському перекладі: «А в сповідях нехай сповідник за першим і другим разом дає щораз більшу покуту, а за третім разом...». Можливо, що в староруському тексті (а також латинському) пропущено ці слова.

³⁶⁶ Див. «Партикулярні правила», де під ч. 17 знаходяться правила розподільника.

30. [31.] Про викорінення злодійства.

Хто таємно візьме цінну річ чи навіть декілька грошів, підпадає під задержані випадки.

Згідно з правилами святого отця нашого Василя, дотримуючись того, щоб брати не тинялися по келіях (*арк. 20*), і щоб з келій не зникали речі, вимагаємо від настоятелів, щоб на майбутнє монастир був добре замкненим, аби ніхто не входив без відома настоятеля, передусім хлопці. А коли якийсь брат без дозволу настоятеля увійде до чужої келії, не подавши звичного знаку³⁶⁷, повинен бути прилюдно покараним, а коли щось без дозволу візьме, особливо якщо це коштувало декілька грошів, то це становить задержаний випадок.

31. [32.] Про професію без відома протоархимандрита.

Обіти, складені без відома протоархимандрита, недійсні.

Також постановляємо, щоб обіти, складені нашими братами без відома і згоди протоархимандрита, не вважалися дійсними.

32. [33.] Про спільного закупника.

Про спільного закупника речей для всіх монастирів.

Запобігаючи нескромним і несправедливим витратам усіх монастирів на купівлю з чужих країн тих речей, що служать для одягу і належать до харчування, ухвалюємо для цього окрему контрибуцію і, обравши для цієї справи одного купця, даватимемо йому гроші на закупівлю необхідного.

33. [34.] Про вживання м'яса.

Якою була первісна строгість щодо невживання м'яса?

Також суворо забороняємо вживати м'яса в нашому Чині і постановляємо, щоб порушники за першим разом були покарані цілий тиждень на ув'язнення на одній лише пайці харчів, які даються на кінець трапези, за другим разом – цілий місяць на пиві і хлібі, а якщо б такий не поправився (*арк. 20*), тоді його треба карати щораз більшими кара-

³⁶⁷ Див.: «Спільні правила», Чистота, ч. 6 («Додаток IV», с. 397).

ми. А на сповідах за кожним разом це є задержаний випадок, а особливо, коли така поведінка гіршить ближнього, той, хто провиняється, повинен бути суворо покараний і віддалений на багато місяців від риби та молочних страв.

34. [35.] Про спілкування зі світськими.

Як для сповідей, так і для спілкування зі світськими, треба обирати певних і умертвлених осіб, пильно остерігаючись, щоб цей обов'язок не доручати нашим молодим братам.

35. [36.] Про зміну урядників у монастирях.

Економів, захристиянів, а тим більше настоятелів монастирів, міняти тільки після чотирьох років.

Щоб у монастирях господарські справи завжди йшли добре і належним чином, ми слушно подбали, щоб не було частих змін економів та інших, що займаються монастирськими обов'язками, чи то сповідників мирян і захристиянів, а тим більше настоятелів монастирів, хіба що після чотирьох років.

36. [37.] Про обрання провінціала.

Уряд провінціала триває чотири роки; кожного року він має особисто відвідати кожний монастир.

Через те, що до цього часу високопреподобний Протоархимандрит не міг достатньо піклуватися про братію по всіх монастирях, тому наприкінці нашої капітули, (арк. 27) за Божою допомогою і за спільним рішенням, ми обрали на генерального вікарія на чотири роки преподобного отця Івана Дубовича³⁶⁸, який кожного року буде особисто відві-

³⁶⁸ Отець Іван Дубович в 1621 р. був генеральним вікарієм полоцького архієпископа Йосафата Кунцевича в Могилеві, а відтак дерманським архимандритом і автором декількох полемічних творів (Kazimierz Chodynicky, «Dubowicz Jan», [w:] PSB, t. V, Kraków 1939-1946, с. 436-437).

дувати всі монастирі, щоб брати пильно дотримувалися Правил і Уставу. Він це буде чинити, згідно з правилами, які ми написали³⁶⁹.

На честь і славу Богу в Тройці Єдиному. Амінь³⁷⁰.

³⁶⁹ У польському тексті додано, що йдеться про інструкції для проведення візитації – див.: «Правила генерального візитатора, тобто протоігумена», які подані при кінці протоколу тих же зборів.

³⁷⁰ У польському тексті ще додано: «Меморіал для Преосвященного» [митр. Рутського], «Правила генерального візитатора, тобто протоігумена» і «Пункти на обіжні листи».

СНРРРАТІО зня Русе

сина і рана и рана и рана и рана

В Мнѣ в ослушаніи зана дора зана шс со бака дора
Муд и в ослушаніи зана дора шс со бака дора

В

Мнѣ в ослушаніи зана дора зана шс со бака дора
Муд и в ослушаніи зана дора шс со бака дора

Первое послѣдїе игола Кн. Анс

Мнѣ в ослушаніи зана дора зана шс со бака дора
Муд и в ослушаніи зана дора шс со бака дора

Второе послѣдїе игола Кн. Анс

Мнѣ в ослушаніи зана дора зана шс со бака дора
Муд и в ослушаніи зана дора шс со бака дора

Мнѣ в ослушаніи зана дора зана шс со бака дора

Початок протоколу Лавришівської капітули 1621 р.

III.

ТРЕТЯ ГЕНЕРАЛНА КАПИТУЛА

РУТСЬКА

TRZECIA KONGREGACJA GENERALNA

RUTSKA

CONGREGATIO GENERALIS TERTIA

RUTENSIS

1623

Наступного року після Лавришівської капітули (1622 р.), митрополит Рутський у листі до кардинала Лудовізі писав про явища, які відсутні у протоколі цієї капітули. Головною проблемою стала небезпека переходу василіян на латинський обряд. Вона була реальною і мала, у великій мірі, свої зовнішні причини, бо після 1620 р. помітно зросла активність противників Унії. Крім того, в 1622 р. польський єпископат запропонував скасувати у Римі Унійну церкву, а вірних перевести на латинський обряд³⁷¹. Рутський пише, однак, про внутрішні причини, зокрема про те, що монахи шукають вигоди, бо василіянський Чин, на думку митрополита, практикував, мабуть, найстрогіший монаший устав у Польщі: «не їдять м'яса, і мають багато постних днів, яких точнісінько дотримуються»³⁷². Цей лист посприяв широкій дипломатичній праці в Римі, а також пришвидшив скликання василіянської капітули, яка відбулася у 1623 р., оскільки звичайний термін випадав на 1625 р.

На цій капітулі ввели додаткову обітницю, якою всі василіяни зобов'язувались перебувати в єдності з Папою Римським, зберігати східний обряд і жити у Василіянському чині під владою протоархимандрита. Крім того, засуджено всяких інтригантів і заколотників монастирського спокою і встановлено спосіб їх покарання. Ця капітула, хоч коротка, була дуже важливим кроком у формуванні тотожності василіян. Вперше василіяни так рішуче висловились у справі своєї католицької тотожності, а також були категоричними у питанні приналежності до східного обряду, що склалось на дві характерні риси Чину. Також вперше так сильно підкреслено обов'язок дбання про добре ім'я Чину як окремої спільноти, яку бачать і оцінюють як цілість. Що цікаво, поняття спільноти василіяни розуміли не тільки в юридичному значенні, але також, а може в першу чергу – духовному. Тому-то саме на цій

³⁷¹ ASCPF, vol. I, c. 10.

³⁷² EM, vol. I, c. 76.

капітулі, яка уточнила, чим є Чин і яке його місце в Церкві, підкреслено необхідність молитви за померлих співбратів та за сучасне спільноти.

Що торкається правил і монашого ладу, капітула не мала на меті спеціально тим займатися. Все ж таки, зібрані отці підкреслили вагу попередніх капітульних постанов, що практично означало закінчення першого етапу творення василіянського законодавства. Також названо т.зв. «задержані випадки».

Відмінності в текстах, які тут публікуємо, невеликі. Вони торкаються поодиноких слів, і це ми відмітили в примітках. У польському перекладі є декілька пропусків чи неточностей.

Janusz Kuczyński

Третя Генеральна Капітула Рутська (1623 р.)

РНБ СПб, рук. отдел, Q I, N. 60, арк. 22-25.

[Дописано іншою рукою на лівому полі:]

*Congregatio 3-tia. Anno 1623, Julii 28, Rutae celebrata*³⁷³.

Во имя Отца и Сина и Святого Духа.

Лѣта по воплощении Сина Божого тисеча шестьсот двадцат третего, мѣсеца июля двадцат осмого дня.

Мы смиреннии настоятели и презвитери Закону святого отца нашего Василія, созвані бывше от преосвещенного кир Іосифа Велиамина Руцкого, архиепископа митрополиты Киевского, Галицкого и всея Росии, со всѣх монастырей наших к селу Руте, и деже сѣдши со преосвещенным Митрополитом и освещенным архиепископом Полоцким, кир Іосафатом, призывающе Духа Святого, совѣтовахом о благочинии монастырей, и иноков наших, найпаче же утоленія ради раскол воставших од нѣкоих Собранія нашего, егоже ради сей труд подяхом *по наученію Правила собранія в року тисеча шестсот седмнадцятаго*³⁷⁴.

Первоє посѣденіє. Іюля 28 дня.

*Statuta officialium maiorum et minorum rigide observanda, Superiores adigere debent inferiores suos*³⁷⁵.

Всѣ уставы, зособна всѣм особам, звлаща урядніком и подначалником належачые, и всѣ правила на прошлых собраніях наших написаные во всѣх пунктах, старшим и меншим отцем и братии нашей заховувати

³⁷³ Примітка рукою еп. Якова Суші на лівому полі рукопису: «Manu R.P. Si-meonis – Jacobus Susza, Episcopus Chelmensis, m.pr.». Див. ЛННБ, *Монастирі Василіан*, оп. 3, т. 296/1310, к. 38.

³⁷⁴ Ці слова в латинському перекладі відсутні.

³⁷⁵ Всі латинські тексти, дописані іншою рукою, подано нижче в перекладі цієї ж капітули на українську мову.

и им досит чинит пилно росказуем (*арк. 22 зв.*), а особливе Настоятелей самых обовязуем, абы того постерегаючи, до skutku приводили.

Второе посъденіе. Іюля 29 дня.

Qui sint casus reservati?

Припадки сумненя належачие до разрешенія самых только³⁷⁶ Настоятелей монастырей, до которих сповѣдники одсылати албо от них власть особливую брати мают на разгрешене тых припадков, которие меновите суть от нас на сем собрании обяснены.

1. Выйсте з монастыра потаємное вночи и злым умыслом.
2. Забите и зранене также и шкодливое ударене, якож колвек особы.
3. Бунты против Старшому учиненные ку шкоде Згромаженя.
4. Упорное непослушенство *Старшого*³⁷⁷.
5. Розсѣване ненависти межи братиею умыслное з шкодою других.
6. Грѣх телесный добровольный, яким колвек способом зверхвне пополненный.
7. Крадѣж речы церковное або монастырское, так теж своволное власности мѣне против шлюбу убозства, меновите еслибы дошло золотого полского.
8. Фалшоване руки, або печати Старшого и иных урядников монастырских ку шкоде якойколвек.
9. Отворене и читане листов Старшого до братии и до Старшого³⁷⁸, также задержане умыслное оных. (*арк. 23*)
10. *Мясоядение своволное*³⁷⁹ и пьянство з горшенем значным.
11. Ослава и подане на огиду Закону.
12. Старане выразное о преложенство сам през ся, албо през кого иного.

³⁷⁶ У польському тексті: «тільки нас самих Настоятелів».

³⁷⁷ Це слово в польському тексті відсутнє.

³⁷⁸ У латинському тексті: «...до братів, і братів (підвладних) до старшого».

³⁷⁹ Цих слів немає в латинському перекладі, а в староруському рукописі, який зберігається в Санкт-Петербурзі (РНБ (СПб), рук. отдел, Q I, nr. 60), вони перекреслені.

Третєє посѣденіє. Іюля 30 дня.

*Infamatores Religionis, qualiter castigandi?*³⁸⁰

Забѣгаючи на пришлыє часы бунтом, которіє бы были з шкодою значною и на згубу албо якую колвек значную шкоду добра посполитого Закону нашего. Наприклад, если бы которіє з отцов и братии нашей важилися писмами албо словами уципливыми Закон весь³⁸¹ тым писмом или словом, не только самым до иншого Закону ся перенести, але и других потурбовати, абы тотже Закон, постановляем найпервей, абы такіє тым самым в заперщеніє попали, ку тому абы од жадное особы не могли быти з жадного греху разгрешены, абы ся уперод Митрополиту указали из задержаного припадку от оногo разгрешене одержали. Надто абы такіє шкодники славы и добра законного позверховного, также теж на учтивом и на тѣле караны были, то естъ, абы вѣчными часы до преложенства и голосу жадного вступу нѣкоторого не мѣли, а през цалы рок вязене о хлѣби и водѣ подняли, на кождый тыжден в трапезѣ, коли братия входити и выходити будут, под ноги ся оных клали и свой грѣх визнавали.

Четвертоє посѣденіє. Августа 4 дня.

Постановляем, иж хто бы колвек которого колвек Старшого таємницы писаны, в кели взявшы, умыслне чытал, а никому не выявлял, такий маєт быти караный замкненем през день о хлѣби и водѣ, а если бы хто тыеж таємницы в кели взятые, албо найденые, не только сам чытал, але и другим публиковал и чытати давал, таковый маєт быти караны, везенем през тиждень о хлѣби и водѣ.

Тогож дня.

Ad studia probatissimi seligendi.

Иж на том много належит, абысмо на вшеляких мѣсцах мѣли добрую славу зо всѣм Згромаженем нашим законным, прето постановля-

³⁸⁰ У текстах, які тут публікуємо, цей параграф найбільш зрозуміло відредагований у латинському перекладі.

³⁸¹ Згідно з латинським текстом після «весь» бракує слова: «очорнювати».

ем, абы Старшыє монастырей наших, розсылаючи братию на науку до семинарий розных, а особливо до Рымѹ, яко найслушнѣйших и прикладнѣйших персон выслали, давши им напомене, абыся добре ведле повинности своей законное справовали.

Пятое посьденіе, Августа 5 дня.

Omnibus 4-tis feriis Missa pro Patribus et Fratribus defunctis audienda.

Постановляем, абы отцове и братия наша в каждую среду³⁸² за усопших отец и братий Закону нашего єдину Литургию мѣли, которое всѣ мают слухати, а которіе бы не были притомными, теде читати умѣющие мают змовити псалмы³⁸³ (арк. 24) и молитвы за усопших, писаные в Полунощницы, а которіе не умѣют читати, нехай змовят пятнадцат раз «Отче наш», и пятнадцат раз «Богородице Дѣво радуйся», и «Вѣрую во єдиного Бога» раз один.

Feris 5-tis pro incremento Religionis.

В каждый зась четвер повинны будут всѣ отци и братия монастырей наших, просячи Господа Бога за помножене и доброе посполитое Закону нашего выслухати сполна Полунощницы, Утренї и Литургии святое. А непритомны є мают тоєж учинити, што за усопших поменено єсть, а вмѣсто молитов за усопших мают отмовити молитву Святой Троицы: «Всемогущая и животворящая Святая Троице», писаную в Полунощницы неделной.

Carcer per excessivis.

Уважаючи слово Христа Спаса нашего, иж межы пшенїцею бывають плевы, также в Згромаженю добрых бывають выступныи. Прето уставуем, абы Настоятели монастырей наших мѣли мѣсце особное замчыстоє для карности выступных братий наших.

Notarius Congregationis eiusque officium.

Хотячы, абы порадне собранїя наши были отпрапованы, ухваляем абы нотарий соборный обраный будучы, наученый был от старших отцев, яко ся маєт о том ураде своем справоват. А особливо маєт того з

³⁸² У латинському перекладі: «суботи».

³⁸³ У латинському перекладі тут додано «шість псалмів».

пилностию постерегати нотарий, абы кожного дня порадне списовал тоє, што намовлено будет, и постановлено от собрания нашего.

Постановляем, абы ко собранию звыклому зехавшиися отцы наши, не розеджались, аж бы впрод з нотариєм знесшыся, ухвалы того собранія спорадили и написали, а што будет належачого Старшым монастырей albo подначалником их тоє переписавши з собою мают узяти³⁸⁴.

Посѣдение шестое тогож дня.

Зычачы собѣ того, абы в собрании нашем прикладом первое Церкви єдина душа и єдино сердце было, прето мы всѣ собравшиися на сие собраніє наше згодне во любви согласихомся³⁸⁵.

Я смиренный Иосиф Велямин Руцкий, архиепископ митрополит киевский, галицкий и всея Руси

Я Йосафат Кунцевич, архиепископ Полоцкий³⁸⁶

Я Леонтий Криуша

Я Анастасий Селява³⁸⁷

Я Єрофей Цисович

Я Стефан Волосович

Я Гервасий Гостиловский

Я Мелетий Копыстынский

Я Феофил Олшаница

Я Иоан Дубович

Я Симеон Яцкович

Я Феокист Иоанович

Я Феофан Великонтий

Я Миколай Новак

Я Ларион Баранович

Я Игнатий Шопович

³⁸⁴ Цей абзац у польському тексті відсутній.

³⁸⁵ У польському тексті імена й прізвиська подані в іншому порядку.

³⁸⁶ Підпис архієпископа Йосафата Кунцевича в польському тексті відсутній.

³⁸⁷ Антоній Селява (пізніший митрополит). Тут, як і в польському тексті: «Анастасій» (в латинському – Антоній). У різних документах (також писаних його власною рукою) він підписаний раз Анастасій, а раз Антоній. Імовірно, що його монаше ім'я було Антоній, а хресте – Анастасій.

Я Феодосий Боровик

Я Павел Овлочимский

Я Пахомий Оранский (арк. 25)

Настоятели и презвитери монастырей предписанных, учинилисмо обѣт в тые слова пред Пречыстыми Тайнами кождый з нас зособна:

Iuramentum praestitum, et praestandum a singulis, quod perseverare ad mortem debeant in hac S. Religione et Ritu sub obedientia.

«Я (имя) обѣцую и шлюбую Господу Богу во Тройцы Єдиному в том Згромаженю нашом Закону святого отца нашего Василия и набоженствѣ греческом в єдиности з Церквою Римскою до смерти мое стачне в монастырах под оправою Протоархимандриты нашего, и послушенством его тривати³⁸⁸, и Законови тому и набоженству вѣрным и упреимым быти. Так мы, Пане Боже, помози».

Тотже обѣт повинны будут всѣ отцы и братия нашы в монастырах наших zostавшися выконати в неделю первую по приеханю з сего собранія нашего Настоятелей и послов монастырей наших, в чом обовязуем Старшых наших, абы тое до skutку приводили, ознаймившы вперед отцем и братиям.

Protus cum Consultoribus corrigat corrigenda.

А еслибы которая персона не хотѣла того шлюбу чинити, теды Старшый монастыра маєт ознаймити чесному Протоархимандрите, а он знесшыся з отцами соборовыми, маєт з таковым поступити водлут мовы сполное.

Poenae contra revelantes secreta Congregationum coram impertinentibus.

Постерегаючи, абы таємницы зезду теперешнего и потомныхь од тых, которые на тых собраніях наших были и потом будут, не были выношеные и выявляны пред особами не належными, уставляем, абы каждый таковой на часы потомные через лѣт десят не мѣл голосу волного в раде сполной духовной.

³⁸⁸ У латинському перекладі замість послуху протоархимандритові подано: «зберігати убозтво, чистоту і послух».

*Ordo consessus et praecedentiarum*³⁸⁹.

Порядок яко мають засѣдати на зездах. Впрод по Проте и по совѣтниках головных Старшыє албо Ігумены, архимандрит виленский, новгородский, минский, жыровицкий, бытенский, красноборский, черейский, могилевский и проч.

По них послы виленские, новгородские, минские, бытенские, жыровицкие, красноборские³⁹⁰, черейские, могилевские.

На честь и хвалу Господу Богу во Тройцы Святой Єдиному. Аминь.

³⁸⁹ Староруський і польський тексти майже ідентичні. У латинському перекладі цей параграф відредагований і змінений по-іншому, але він найясніший.

³⁹⁰ У польському тексті: «Полоцький»; в латинському – сказано, що послы сідають за таким самим порядком, як ігумени тих же монастирів.

Congregacya III – Rutska 1623 r.

AC, т. XII (1900), с. 27-30.

W Imię Oyca y Syna y Świętego Ducha, amen.

Roku od wcielenia Syna Bożego tysiąc sześćset dwudziestego trzeciego, miesiąca Jula dwudziestego osmego dnia.

Na tey congregacyey był ś-ty Jozafat.

My pokorni starsi y prezbyterowie zakonu świętego oyca naszego Bazylego Wielkiego, zwołani będąc od iaśnie wielmożnego pana Józefa Welamina Ruckiego, – arcybiskupa metropolity Kijowskiego, Halickiego y wszystkiey Rusi, ze wszystkich monasterów naszych do wsi Ruty, gdzie zebrawszy się z iaśnie wielmożnym arcybiskupem Połockim panem Jozafatem, po wezwaniu Ducha Świętego, radziliśmy o dobrych postępках klasztorów mnichów naszych, a osobliwie o uśmierzeniu zwad, ktore powstały między niektórymi w (s. 28) zgromadzeniu naszym, tą pracę podzieliśmy *podług nauki constitucyey congregacyi, w roku tysiąc sześćset siedmnastym (1617) mianey*³⁹¹.

Sessija pierwsza. Jula 28 dnia.

Reassumowane wszystkie punkta congregacyey Nowogrodowickiey.

Wszystkie postanowienia, z osobna wszystkim osobom, zwłaszcza urzędnikom y podnamiesniczym należące, y wszystkie constitucye, na przeszłych congregacyach naszych napisane, we wszystkich punktach starszym y mniejszym oycom y braci naszym zachować y im dosyć czynić pilno przykazujemy, a osobliwie starszych samych obowiązujemy, aby tego przestrzegali y do skutku przywodzili.

³⁹¹ Tych słów nie ma w tłum. łac.

Sessija wtora. Julia 29 dnia.

Przypadki sumnienia, należące do rozgrzeszenia samych tylko *nas*³⁹² starszych monastyrów, do których spowiednicy odsyłać, albo od nich władzę osobliwą brać maia na rozgrzeszenie od tych przypadków, które mianowicie są od nas na tej congregacyey objaśnione.

1. Wyjście z klasztoru potajemnie w nocy z złym umysłem.
2. Zabicie y zranienie, także szkodliwe uderzenie iakieykolwiek osoby.
3. Bunt przeciwko starszemu, uczyniony ku szkodzie zgromadzenia.
4. Uporne nieposłuszeństwo³⁹³.
5. Rozsiewanie nienawiści między bracią z umysłu, z szkodą drugich.
6. Grzech cielesny dobrowolny, iakimkolwiek sposobem powierzchownie³⁹⁴ popełniony.
7. Kradzież rzeczy cerkiewnych albo monastyrskiej, także swawolne własney rzeczy mienie przeciwko ślubów ubostwa, mianowicie ieśliby doszło złoto polskiego.
8. Fałszowanie ręki, albo pieczęci starszego y innych urzędników monastyrskich ku szkodzie iakieykolwiek.
9. Odpieczętowanie y czytanie listów starszego do braci y do starszego³⁹⁵, także zatrzymanie umyślne onych.
10. *Swawolne iedzenie mięsa*³⁹⁶ y pijanstwo z zgorzeniem znacznym.
11. Osławienie y podanie w ohydę zakonu.
12. Staranie się wyraźne o przełożenstwo sam przez się, lub przez kogo innego.

³⁹² Tego słowa nie ma w tekstach staroruskim i łać.

³⁹³ Opuuszczono słowa: «względem starszego», występujące w tekstach staroruskim i łać.

³⁹⁴ Chodzi o grzech uczyniony fizycznie (łać. «consumatus»).

³⁹⁵ W tekście łać.: «...do braci, i braci (dosłownie: podwładnych) do starszego».

³⁹⁶ Tych słów nie ma w tekście łać.

Sessija trzecia. Jula 30 dnia.

*Ostawiiający iako maią być karani*³⁹⁷.

Zabiegając na przyszłe czasy buntom, ktore by były z szkodą znaczną y na zgubę abo iakąkolwiek znaczną szkodę dobra pospolitego zakonu naszego, naprzykład, ieśliby ktorzy z oyców y braci naszej ważyli się pismem abo słowy uszczypliwemi zakon wszystkim szmarować, za tym pismem lub słowem nie tylko się do innego zakonu przenieść, ale y drugih poturbować, aby zakon opuścili, postanowiamy, napierwiew, aby tacy tym samym popadli w zapryszenie do tego, aby od żadney osoby, od żadnego grzechu nie mogli być rozgrzeszeni, aż by się wprzód przed metropolitą stawili y zatrzymanego przypadku od niego rozgrzeszenie otrzymali; nad to aby tacy szkodnicy sławie y dobru powierzchownemu zakonnemu, także też na uczciwym y ciełe karani byli, to iest aby wiecznymi czasy do przełożenstwa y głosu żadnego nijakiego wstępu nie mieli y przez cały rok więzienie o chlebie y wodzie podieli, a na każdy tydzień w refektarzu, gdy bracia wchodząc y wychodząc będą, pod nogi onych się kładli y grzech swoy wyznawali.

Sessija czwarta. Awgusta 4 dnia.

Sekreta starszego wyiawiających kary.

Postanowiamy, iż kto by kolwiek ktorego kolwiek starszego sekreta pisane, w celi wziewszy, z umysłu czytał a nikomu nie wyiawił, taki ma być karany zamknięciem przez dzień o chlebie y wodzie, a ieśli by kto też sekreta (s. 29) w celi wzięte, albo znalezione, nie tylko sam czytał, ale y drugim publikował y czytać dawał, takowy ma być karany więzieniem przez tydzień o chlebie y wodzie.

Tegoż dnia postanowiliśmy, aby my na wszelkich mieyscach mieli dobrą sławę z całym zgromadzeniem naszym zakonnym, przeto postanawiamy, aby starsi klasztorów naszych, rozsyłając bracią naszą na nauki do alumnatów różnych, a osobliwie do Rzymu, iako naystusznieszego y przykładniejszego wysyłali, dawszy im napomnienie, aby się dobrze według powinności swoiey zakonney sprawowali.

³⁹⁷ Paragraf zapisano bez podziału na zdania. Lepszą interpunkcję zastosował tłumacz na jęz. łac. i ten tekst jest znacznie bardziej przejrzysty i zrozumiały.

Sessija piąta. Awgusta 5 dnia.

Za umarłych oyców być msza powinna we szrodę. Turma iaka być ma. Sekretarza zakonu urząd.

Postanawiamy, aby oycowie y bracia nasi kaźdey szrody³⁹⁸ za umarłych oyców y braci zakonu naszego iedną służbę Bożą mieli, ktorey wszyscy mają słuhać, a ktorzy by nie byli przytomni, tedy ci, ktorzy umieją czytać, mają zmowić pięć³⁹⁹ psalmów y modlitwy za umarłych, pisane w połunoszcznicy, a ktorzy nie umieją czytać, niechay odmowią piętnaście razy „Oycze nasz” y piętnaście razy „Ave Maria”, a „Wierzę w Jednego Boga” – raz ieden. W kaźdy zaś czwartek powinni będą wszyscy oycowie y bracia klasztorów naszych, prosząc Pana Boga za pomnożenie y dobro pospolite zakonu naszego, wysłuchać spolnie połunoszcznicy, jutrzni y liturgiey świętey. A nieprzytomni mają toż uczynić, co pomieniono iest za umarłych; miasto zaś modlitew za umarłych, mają odprawić modlitwę Świętey Trojcy: *Всемогущая и животворящая святая Троице* pisaną w połunoszcznicy niedzielney.

Uważając słowa Chrystusa Zbawiciela naszego «między pszenicą bywa kół»⁴⁰⁰, także w zgromadzeniu dobrych bywają występni, przeto postanawiamy, aby starsi klasztorów naszych mieli miejsca osobliwe zamczyste dla karności występnych braci naszych.

Chcąc aby porządnie congregacye nasze były odprawowane, uchwalamy, aby sekretarz ieneralny obrany będąc, nauczony był od starszych oyców, iako się ma w tym urzędzie sprawować, a osobliwie ma tego z pilnością postrzegać sekretarz⁴⁰¹, aby kaźdego dnia porządnie spisywał to, co namowiono będzie o postanowieniu⁴⁰² od congregacyey naszej⁴⁰³.

³⁹⁸ W łać. tłum.: «soboty».

³⁹⁹ W łać. tłum.: «sześć».

⁴⁰⁰ Por. Mt. 13, 26-27.

⁴⁰¹ Mirosław Szegda, mając do dyspozycji tylko tłum. na jęz. pol. wnioskował, że uchwała dotyczy sekretarza generalnego («Działalność prawno organizacyjna Metropolity Józefa IV Welamina Rutskiego (1613-1637)», Warszawa 1967, s. 72). Tekst staroruski zarówno w dodanym nagłówku, jak i w protokole mówi o «notariuszu kongregacji». W tłum. łać., w protokole, zgodnie z oryginałem użyto «notarius Congregationis», ale nagłówek zatytułowano «Ordinis Secretarii officium».

⁴⁰² W tekstach staroruskim i łać.: «namowiono będzie i postanowiono».

Sessija szósta. Tegoż dnia.

Przysięga wszystkich być przy papieżu y ceremoniach ruskich. Protoarchimandryta ma z consultorami procedować.

Życząc sobie tego, aby w zgromadzeniu naszym przykładem primicjalney cerkwi iedna dusza y iedne serce było⁴⁰⁴, przeto my wszyscy, zebrawszy się na tę congregacyę naszą, zgodnie w obmowie⁴⁰⁵ zmowiliśmy się⁴⁰⁶:

Ja pokorny Józef Welamin Rucki – arcybiskup metropolita Kijowski, halicki⁴⁰⁷, ia Leon Krewza⁴⁰⁸ – archimandryta Wilenski, ia Anastazius⁴⁰⁹ Sielawa, ia Symeon Jackiewicz, ia Jeroteusz Cikowicz⁴¹⁰, ia Theoktyst Iwanowicz, ia Stefan Wołosowicz, ia Theophil Wielikonty, ia Herwazy Hostyłowski, ia Mikołaj Nowak, ia Melety Kopystenski, ia Hilarion Baranowicz, ia Theofil Olszanica, ia Ignacy Szapowicz⁴¹¹, ia Jan Dubowicz, ia Theodozy Borowicz⁴¹², ia Paweł Owłoczynski⁴¹³, ia Pachomi Oranski – starsi y prezbyterowie monastyrów uczyniliśmy obietnicę w te słowa przed najsświętszym Sakramentem, każdy z nas z osobna:

„Ja N obiecuję y ślubuję Panu Bogu w Troycy Jedynemu w tym zgromadzeniu naszym zakonu świętego oycy naszego Bazylego wielkiego, w na-

⁴⁰³ Opuszczono część tekstu. W tekstach staroruskim i łać. dalej podano nakaz, aby po zakończeniu obrad, uczestnicy kapituły nie wyjeżdżali przed spisaniem postanowień.

⁴⁰⁴ Por. Dz. 4, 32.

⁴⁰⁵ W staroruskim tekście: «w miłości» (łać.: «in charitate animis»).

⁴⁰⁶ Imiona i nazwiska w pol. tłum. podano w nieco innej kolejności niż w tekstach staroruskim i łać.

⁴⁰⁷ W tekstach staroruskim i łać. po metropolicie J. Rutskim następuje podpis Jozafata Kuncewicza, arcybiskupa połockiego.

⁴⁰⁸ Leon Kreuza Rzewuski.

⁴⁰⁹ Antoni Sielawa (późniejszy metropolita). W protokołach kapituły w jęz. staroruskim i pol. użyto imienia Anastazy, natomiast w łać. tłum. – Antoni. W różnych dokumentach, także pisanych jego ręką, Sielawa występuje pod imieniem Antoni, lub Anastazy. Powszechnie przyjmuje się, że Antoni jest imieniem zakonnym, a Anastazy – chrzestnym.

⁴¹⁰ Hieroteusz Cisowicz, v. Cis.

⁴¹¹ Ignacy Szopowicz, v. Szoporowicz.

⁴¹² Teodozjusz Borowik.

⁴¹³ Paweł Owłoczynski.

bożeństwie greckim, w iedności z kościołem rzymskim, do śmierci moiey statecznie w monastyrach pod rządem protoarchimandryty naszego y posłuszeństwem iego trwać⁴¹⁴, a zakonowi temu y nabożństwu wiernym y uprzeymym być, tak mi Panie Boże pomóż”.

Też obietnicę powinni będą wszyscy oycowie y bracia nasi, w monastyrach pozostali, wykonać w pierwszą niedzielę po przybyciu z tey congregacyey (s. 30) naszej starszych posłów monastyrów naszych, w czym obowiązujemy starszych, aby to do skutków przywodzili, oznaymiwszy wprzód oycom y braci. A ieśliby ktora osoba nie chciała tego ślubu czynić, tedy starszy monastyrza ma oznaymić przewielebnemu oycu protoarchimandrycie, a ten, zniosszy się z oycami consultorami, ma z takowym postąpić według namowy spolney.

Postrzegając, aby sekreta terazniejszey congregacyey naszej y inszych od tych, ktorzy na tych naszych congregacyach byli y potym będą, nie były wynoszone y wyiawione przed osobami nie należącemi⁴¹⁵, aby każdy takowy na czasy potomne przez lat 10 nie miał głosu wolnego w radzie spolney duchowney.

Porządek, iako maią zasiadać na congregacjach. Wilno, Minsk y Czereia nie są archimandryie⁴¹⁶.

Naprzód starsi, abo ihumenowie, archimandrytowie, Wileński starszy, Nowogrodzki, Minski, Żyrowicki, Bytenski, Krasnoborski, Czereyski, Mohilewski, po nich consultorowie monastyrscy, abo posłowie Wilenski, Nowogrodzki, Minski, Bytenski, Żyrowicki, Połocki⁴¹⁷, Czereyski, Mohilewski etc.

Na cześć y na chwałę Panu Bogu w Troycy Świętey Jedynemu, amen.

⁴¹⁴ W łać. tłum. w miejsce posłuszeństwa protoarchimandrycie zapisano: «zachowywać ubóstwo, czystość, posłuszeństwo».

⁴¹⁵ Prawdopodobnie powinno być: «nienależnymi» (staroruskie: «не należными»), łać.: «haud pertinentes»).

⁴¹⁶ Niżej, zgodnie z interpunkcją tekstu pol., klasztor wileński ma ihumena, a nie archimandrytę. Jednak zarówno tekst staroruski jak i łać. mówią o «archimandrycie wileńskim» (w Mińsku i Czereji podano ihumena). Cały paragraf został opracowany w sposób najbardziej przejrzysty w tekście łać., chociaż w tym wariantcie występują pewne zmiany i dodatki.

⁴¹⁷ Powinno być «Krasnoborski» (por. tekst staroruski). W tłum. łać. powiedziano jedynie, że posłowie zasiadają w takim samym porządku jak ihumenowie ich monasterów.

<i>Rutensis Anno 1623.</i>	
<p style="text-align: center;">Congregatio Generalis 3^{ia}</p> <p style="text-align: center;">In nomine Patris et Filij et Spiritus S. Amen.</p> <p style="text-align: center;">Anno Filij Dei Incarnati millesimo sexcentesimo vegesimo tertio mensis Iulij 28. die .</p> <p>Nos humiles Præsides Presbyteriq. Ordinis Sancti Patris nostri Basilij conuocati ab Illmo Frè Don Josepho Velamen Ruts. et Archiepp. Metropolita no Kiouien: Halicien: totiusq. Russiæ ex omnibz Monasterijs nostris ad Tagum Rutha dictum ubi inuocato Spiritu sancto consedinus cum Illmo Metropolita ac Perillustri Archieppo Polocensi Don Isasaphat, consultauimusq. de bono ordine Mona steriorum Monachorumq. nostrorum potissi mum uero de sedandis dissensionibus ex quibus dam Congregationis nostræ. Fratribus coortis cuius rei gratia hunc Laborem subijmas.</p> <p style="text-align: center;">Sessio I. Iulij 28.</p> <p>Omnia statuta omnes in communi singulosq. in particu lari, tam Officiales quam subditos concernentia omnesq. Regulas in præteritis Congregationibus nostris præscriptas in omnibus pienitis à Maioribus minoribusq. Patribus ac Fruanibus seruandas diligenter præcipimus præsertim uero Præsides ipsos obstringimus, ut in id intendant ad effectum omnia perducant.</p> <p style="text-align: center;">Sessio II. Iulij 29.</p> <p>Casus conscientia reseruatos à quibus sole duntaxat Præsi des Monasteriorum absoluerè possunt aut ij Confessarij qui facultatem à Præside obtineant ad quos nisi huiusmodi fa cultatem habeant remittere Pœnitentes Fratres debent. Pro præsentis Congregationis nostræ declaramus esse hos qui sequuntur:</p> <p style="text-align: center;">1. Nocturna ac factiua e^{grefio} Misterio animo ma lo facta.</p> <p style="text-align: center;">2. Occisio. aut uulneratio, seu noxia percussio cuiusq.</p>	<p>In hac Congre gatione fuerit B. Isasaphat</p> <p>Resumptio omnium puncto rum Congrega tionis Rougro douiens.</p> <p>Casus Conscien tia reseruati.</p>

Рутська капітула 1623 р. Переклад о. Венедикта Трулевича.

(СПБИИ РАН, кол. 52 (дело 11.2.4), т. 307, с. 27)

Congregatio Generalis Tertia Rutensis Anno 1623 celebrata

СПбИИ РАН, Кол. 52 (дело 11.2.4), т. 307, с. 27-31.

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen. (p. 27).

Anno Filii Dei Incarnati millesimo sexcentesimo vigesimo tertio, mensis Julii 28 die.

In hac Congregatione fuerat B. Josaphat.

Nos humiles Praesides presbyterique Ordinis Sancti Patris nostri Basili, convocati ab Ill.mo Patre Don Josepho Velamen Rutski, archiepiscopo metropolitano Kioviensi, Haliciensis totiusque Russiae ex omnibus monasteriis nostris ad pagum Rutha dictum, ubi invocato Spiritu Sancto consedimus cum Ill.mo Metropolita ac perillustri Archiepiscopo Polocensi Don Josaphat, consultavimusque de bono ordine monasteriorum monachorumque nostrorum potissimum vero de sedandis dissensionibus, ex quibusdam Congregationis nostrae Fratibus coortis, cuius rei gratia hunc laborem subiimus⁴¹⁸.

Sessio I. Julii 28.

Reassumptio omnium punctorum Congregationis Novogrodoviensis.

Omnia statuta, omnes in communi singulosque in particulari, tam officiales, quam subditos concernentia omnesque Regulas in praeteritis Congregationibus nostris praescriptas in omnibus punctis a maioribus minoribusque Patribus ac Fratibus servandas diligenter praecipimus, praesertim vero Praesides ipsos obstringimus, ut in id intendant ad effectumque omnia perducant.

⁴¹⁸ Пропущено кінцеві слова: «за повчанням Уставів [виготовлених] на зборах у 1617 році» (див. староруський і польський тексти).

Sessio II. Julii 29.

Casus conscientiae reservati.

Casus conscientiae reservatos, a quibus soli duntaxat Praesides monasteriorum absolvere possint aut ii confessarii, qui facultatem a Praeside obtineant, ad quos nisi huiusmodi facultatem habeant remittere poenitentes Fratres debent. Pro praesenti Congregatione nostra declaramus esse hos qui sequuntur:

1. Nocturna ac furtiva e monasterio egressio, animo malo facta.
2. Occisio aut vulneratio seu noxia percussio cuiusque (*p. 28*) personae.
3. Seditio contra Superiorem in damnum commune facta.
4. Pertinax in oboedientia *erga Superiorem*⁴¹⁹.
5. Disseminatio odiorum inter Fratres deliberata cum detrimento aliorum.
6. Lapsus carnis voluntarius opere quomodocunque consumatus.
7. Furtum rerum ecclesiarum monasteriique. Item proprietas arbitraria contra votum paupertatis, quae attingat florenum unum polonicum.
8. Falsificatio manus aut sigilli Praesidis aliorumque officialium monasterii cuiuscunque damno.
9. Reseratio lectioque litterarum a Superioribus ad inferiores, *et ab inferioribus*⁴²⁰ ad Superiores scriptarum item deliberata earundem detentio.
10. Ebrietas cum notabili scandalo commissa⁴²¹.
11. Infamatio, odiisque aliorum expositio Religionis.
12. Procuratio expressa praesidentiae aut superioratus sive per se sive per alium.

⁴¹⁹ Відсутнє в польському тексті.

⁴²⁰ У староруському й польському текстах відсутнє.

⁴²¹ Пропущено слова: «самовільне їдження м'яса» (див. текст староруський і польський).

Sessio III. Julii 30

*Difamatores quomodo debeant puniri.*⁴²²

Occurrentes pro futuris temporibus exoriturisque in Religione seditio-
nibus factionibusve, quae interitum aut notabile quodpiam bono communi
Religionis nostrae parent detrimentum, ut si quis v.gr. Patrum Fratrumve
nostrorum auderet scriptis verbisve detractoriis denigrare totam Religionem
iisque ipsis scriptis, aut verbis moliretur, non tantum ipsemet ad aliam
quampiam sese transferre Religionem verum alios quoque perturbaret indu-
ceretque ad deserendam Religionem propriam. Statuimus ut in primis talis
ipso facto incidat in interdictum, deinde ut ne ab ullo quopiam alio absolu-
tionem a quocunq; peccato consequi possit, donec prius Metropolitanae sese
praesentet et a reservato casu ab illo absolvatur. Denique ut damnificator
eiusmodi famae bonique religiosi externi, ipse quoque in honore imo et cor-
pore puniatur, hoc est, ut perpetuis temporibus a Praesidentia aut superiora-
tu amoveatur, voce activa passivaque privatus, toto vero anno carcere pane
solum et aqua contentus cohibeatur. Singulis vero septimanis in refectorio
cum egressuri ingressurique (p. 29) sint Fratres, ad eorum sese pedes abiiciat,
suumque peccatum fateatur.

Sessio IV. Augusti 4

Poenae revelantium secreta Superioris.

Statuimus ut quicumque cuiscunq; Superioris arcana scripta e cella
extrahens, studio legat, nec tamen ulli alii revelet, talis puniatur separatim
per diem oclusus, nec nisi pane et aqua contentus. Quodsi ea arcana non ip-
se solum legat, sed aliis quoque Fratribus propalet legendaque det, talis car-
cere plectetur: per septimanam pane ipsi solo et aqua permissa.

Fratres selectiores expediuntur ad alumnatus.

Cum multum intersit ut ubicunq; locorum bona fama commende-
mur, idcirco statuimus ut Praesides monasteriorum, cum expediunt Fratres
ad diversa seminaria, praesertim vero Romam, quam probatissimos exem-

⁴²² У порівнянні зі староруським і польським текстами, у латинському пере-
кладі цей параграф відредагований трохи по-іншому.

plarissimosque mittant, moneantque eos ut sese bene iuxta officium vocationis suae religiosae gerant.

Sessio V.

Pro defunctis Patribus Fratribusque Missa.

Statuimus ut singulis sabbatis⁴²³ pro defunctis Patribus Fratribusve nostri Ordinis peragatur una Liturgia, quam omnes audiant, qui vero non adsint, sciant autem legere, dicant sex⁴²⁴ Psalmos Matutini et preces pro defunctis descriptas in Nocturno, etsi legere nesciant, recitent quindecim orationem Dominicam, salutationemque Angelicam et Credo semel.

Singulis Feriis quintis omnes Patres Fratresque monasteriorum nostrorum impetrando a Deo incremento bonoque communi Religionis nostrae applicabunt integre: Nocturnum, Matutinum et Liturgiam Sacram eius diei. Qui vero absunt, id praestabunt quod praemissum est pro defunctis. Loco autem preces pro defunctis addent orationem ad Sanctissimam Trinitatem positam in Nocturno diei Dominicae, quae incipit: «Omnipotens et vivica Sancta Trinitas».

Qualis carcer debet esse.

Expendentes verba Christi Salvatoris nostri quod inter triticum oportet esse zizania, adeoque in Congregatione bonorum necessum sit esse excessivos, idcirco statuimus, ut Praesides monasteriorum nostrorum habeant separatum seratumque locum corrigendis Fratribus delinquentibus.

Ordinis Secretarii officium.

Volentes ut ordinate peragantur Congregationes nostrae, sancimus ut notarius Congregationis cum electus fuerit, instruatur ab antiquioribus Patribus quomodo sese gerere debeat in hoc officio. Praesertim vero id diligenter curabit, ut die qualibet ordinate conscribat, quae consulta statutaque fuerint in Congregatione.

Statuimus ut congressi pro solita Congregatione generali (p. 30) Patres Fratresque nostri, non ante discedant, quam collata opera cum notario sanc-

⁴²³ У староруському й польському текстах: «середі».

⁴²⁴ У староруському й польському текстах: «п'ять».

ta Congregationis coordinent conscribantque; utque quod ad unumquemque Praesidium subditorumque spectet exscriptum secum deferant.

Sessio VI.

Cupientes ut in Congregatione nostra exemplo Ecclesiae primitivae una sit anima, unumque cor, omnes qui huc congregati sumus, concordibus in charitate animis, sic in unum coaluimus⁴²⁵:

Ego humilis Iosephus Velamin Rutki, Archiepiscopus Metropolitanus Kioviensis, Haliciensis totiusque Russiae

Ego Josaphat Kuncewicz, Archiepiscopus Polocensis⁴²⁶

Ego Leontius Creusa

Ego Antonius⁴²⁷ Sielava

Ego Hierotheus Cisowicz

Ego Stephanus Wolosowicz

Ego Gervasius Hostilowski

Ego Meletius Kopystinski

Ego Theophilus Olszanica

Ego Joannes Dubowicz

Ego Simeon Jackowicz

Ego Theoctistus Joannowicz

Ego Theophanus Welikonty

Ego Nicolaus Nowak

Ego Hilarion Baranowicz

Ego Ignatius Szopowicz

Ego Theodosius Borowik

Ego Paulus Owluczynski

Ego Pachomius Oranski

⁴²⁵ У польському тексті імена й прізвища подані в іншому порядку.

⁴²⁶ Підпис Йосафата Кунцевича в польському тексті відсутній.

⁴²⁷ У староруському й польському текстах: «Анастасій». В різних документах (також писаних його власною рукою) Селява підписаний раз як Анастасій, а раз як Антоній. Можна так розуміти, що його монаше ім'я Антоній, а хресне – Анастасій.

Praesides presbyterique monasteriorum Congregationis nostrae fecimus vota coram Sanctissimae Eucharistiae Sacramento seorsim unusquisque nostrum verbis quae sequuntur:

**Iuramentum omnium debet esse stare in ceremoniis
Ritus et Ecclesia Romana.**

«Ego N.N. promitto voveoque Domino Deo in Trinitate uni in hac Congregatione nostra Ordinis Sancti (p. 31) Patris nostri Basilii, Rituque Graeco in unitate cum Sancta Ecclesia Romana ad mortem usque meam constanter in monasteriis sub regimine Protoarchimandritae nostri perseverare, Paupertatem, Castitatem, Oboedientiamque servare⁴²⁸, atque Religioni huic Rituique fidelis et devotus esse. Ita me Domine Deus adiuva».

Protoarchimandrita cum Consultoribus quomodo procedere.

Hanc eandem professionem votorum omnes Patres Fratresque nostri, qui in monasteriis nostris remanserunt praestabunt prima Dominica a reditu ex praesenti Congregatione Praesidum monasteriorum nostrorum. Qua in re obstringimus eosdem Praesides, ut id propalent promulgenturque Patribus Fratribusque atque ad effectum deducant. Quodsi Fratrum quispiam nolit haec vota praestare, Praeses monasterii significabit Protoarchimandritae. Is vero comunicato consilio cum Patribus Consultoribus generalibus procedet cum tali iuxta mutuuum consultum.

Secretum sub qua poena.

Caventes ne arcana Congregationis praesentis futurarumque deinceps ab iis, qui eis interfuerunt interfuturique sint efferantur propalenturque ad personas haud pertinentes statuimus, ut quilibet talis arcanorum proditor futuris ab hinc temporibus careat voce libera in mutuis consiliis collationibusque per annos decem.

⁴²⁸ У староруському й польському текстах нема згадки про три обіти, але про «перебування під послухом» протоархимандрита.

**Ordo quo considerare Patres Capitulares debeant
in Congregationibus generalibus⁴²⁹:**

Post Protoarchimandritam Consultoresque generales considebunt Praesides aut Hegumeni hoc ordine: Archimandrita Vilmensis, Praeses Novogrodensis, Praeses Minscensis, Praeses Żyroviciensis, Praeses Bytenensis, Praeses Krasnoborensis, Praeses Czereiensis, Praeses Mohiloviensis etc.; deinde legati si hi adfuerint uti pro Congregatione electiva Protoarchimandritae adesse debent, qui ordinem sequentur suorum Praesidum, nempe primi erunt Vilmenses, deinde Novogrodenses etc. et sic deinceps.

Ad maiorem Dei gloriam, Sanctissimae Deiparae Mariae Virginis honorem.

⁴²⁹ У порівнянні зі староруським і польським текстами, цей параграф відредагований трохи по-іншому, але в латинському перекладі він найбільше прозорий.

Третя Генеральна Капітула Рутська (1623 р.)

РНБ СПб, рук. отдел, Q I, N. 60, арк. 22-25.

В ім'я Отця і Сина, і Святого Духа.

Року, від воплощення Сина Божого, тисяча шістсот двадцять третього, місяця липня, двадцять восьмого дня.

Ми, смиренні настоятелі та пресвітери Чину Святого Отця нашого Василя, були покликані преосвященним кир Йосифом Велямином Рутським, архієпископом митрополитом Київським, Галицьким і всієї Русі, з усіх наших монастирів до села Рути, де, засівши з преосвященним митрополитом і всесвітлішим архієпископом Полоцьким кир Йосафатом, прикликавши Духа Святого, радили про добро монастирів і наших іноків, передусім же задля вгамування роздорів, що останньо дехто з нашої спільноти вчинив, заради чого ми підняли цей труд, згідно з постановами капітули, що відбулася тисяча шістсот сімнадцятого року.

Перше Засідання. Дня 28 липня.

Настоятелі повинні спонукувати своїх підвладних, щоб строго зберігались Устави вищих і нижчих урядників.

Пильно наказуємо, щоб наші отці і брати заховували й виконували всі Устави, які відносяться до кожного зосібна, а особливо урядників, вищих і нижчих, а також всі правила, які написано на наших минулих капітулах. А зокрема зобов'язуємо самих настоятелів, щоб мали це на увазі і спричинялися до їх здійснення.

Друге Засідання. Дня 29 липня.

Які випадки [сумління] задержані?

На нашому зібранні ми вже пояснили ті випадки сумління, в яких тільки сам настоятель монастиря може уділити розгрішення, а сповід-

ники повинні відсилати до настоятеля, або в нього брати особливий дозвіл на розгрішення таких провин, серед них ось які:

1. Потаємний вихід з монастиря вночі, вчинений зі злим наміром.

2. Вбивство й поранення, а також удар з пошкодженням, будь-якої особи.

3. Бунтування проти настоятеля, вчинені на шкоду Чину.

4. Впертий непослух настоятелеві.

5. Зумисне сіяння ненависті між братами, зі шкодою для інших.

6. Добровільний гріх тілесний, вчинений будь-яким зовнішнім способом.

7. Крадіжка церковної чи монастирської речі, а також самовільне тримання приватного майна з порушенням обіту убозтва, тобто, якби його вартість дорівнювала одному польському золотому.

8. Фальшування почерку або печаті настоятеля та інших монастирських урядників, задля якоїсь шкоди.

9. Відкриття і читання листів настоятеля до братів, і [братів]⁴³⁰ до настоятеля, а також умисне їх затримання.

10. Самовільне їдження м'яса і пияцтво з великим згіршенням.

11. Знеславлення і збезчещення Чину.

12. Явне старання про настоятельство, ведене особисто, або за посередництвом інших осіб.

Третє Засідання. Дня 30 липня.

Як карати тих, які знеславляють Чин?

Щоб на майбутнє запобігти бунтам, які були б із великою шкодою і втратою або будь-якою великою кривдою для загального добра нашого Чину, наприклад, якби якісь наші отці наважилися писаннями або ж словами в'їдливими злорічити на увесь Чин, і після такого писання чи слів, не тільки самі перейшли до іншого Чину, але й інших спонукали до

⁴³⁰ Це слово в староруському тексті відсутнє. Його додав перекладач на латинську мову і вважаємо, що це правильне розуміння.

*виходу*⁴³¹ з Чину, ми постановляємо насамперед, що такі особи підпадають забороні, так щоб від нікого, і з жодного гріха, не могли отримати розгрішення до тих пір, поки не стануть перед Митрополитом і не отримають розгрішення із задержаного випадку [гріха]. Крім цього, щоб такі шкідники слави й монашого добра були також покарані на честі й тілесно, тобто, щоб назавжди не мали доступу до жодного настоятельства й до голосу, та щоб протягом цілого року були ув'язнені і перебували на хлібі і воді, а кожного тижня в трапезі, коли брати будуть виходити, вони падатимуть їм до ніг і визнавати свій гріх.

Четверте Засідання. Дня 4 серпня.

Постановляємо, що кожен, хто взяв би з келії настоятеля таємні писання і умисно їх читав, однак нікому не виявив, має бути покараний в'язницею і перебувати на хлібі й воді протягом одного дня, а коли б хтось такі таємні писання, взяті з келії настоятеля або знайдені, не тільки сам читав, але й іншим розголошував та давав читати, такий повинен бути покараний ув'язненням на хлібі й воді протягом цілого тижня.

Того ж дня.

На студії вибирати добре перевічених ченців.

Оскільки нам на тому дуже залежить, щоб ми по всіх місцях мали добру славу, з усім нашим чернечим Чином, тому й постановляємо, щоб настоятелі наших монастирів, розсилаючи братів на науку до різних семінарій, а особливо до Риму, вислали тільки найгідніших і найвзірцевіших у поведінці осіб, даючи їм напоумлення, щоб поводитися добре, як належить монахові.

⁴³¹ Слів позначених курсивом немає в староруському тексті і це, мабуть, пропущення. Текст інтерпретуємо за латинським перекладом (див. також польський текст).

П'яте Засідання. Дня 5 серпня.

У кожную середу буде Служба Божа за померлих Отців і Братів.

Постановляємо, щоб наші отці і брати в кожную середу⁴³² мали одну Літургію за померлих отців і братів нашого Чину, яку повинні всі вислухати, а якщо хтось не був би присутнім, то ті, які вміють читати, повинні проказати п'ять⁴³³ псалмів і молитви за померлих, які подані в Північній, а ті, які не вміють читати, нехай прокажуть п'ятнадцять разів «Отче наш», п'ятнадцять разів «Богородице Діво» і один раз «Вірую в єдиного Бога».

У четвер моління за зріст Чину.

Всі отці і брати в наших монастирях повинні щочетверга спільно вислухати Північну, Утреню і Літургію, благаючи Господа Бога про помноження і загальне добро нашого Чину. Неприсутні ж мають зробити те саме, що було сказано про поминання померлих, а замість заупокійних молитов, прокажуть молитву до Святої Тройці: «Всемогутня і животворяща Свята Тройце», яка подана в Північній недільній.

Зважаючи на слова Христа нашого Спасителя, що між пшеницею буває бур'ян⁴³⁴, так само в спільноті між добрими бувають і правопорушники, тому схвалюємо, щоб настоятелі наших монастирів мали відокремлене, закрите місце, призначене на покарання наших братів.

Капітульний секретар та його урядові обов'язки.

Бажаючи, щоб наші капітули належно відбувались, ухвалюємо, щоб, вибравши капітульного секретаря⁴³⁵, старші отці повчили його як має виконувати свій обов'язок. А він повинен з особливою пильністю

⁴³² У латинському тексті: «в суботу».

⁴³³ У латинському тексті: «шість».

⁴³⁴ Див.: Матей 13, 26-27.

⁴³⁵ Мирослав Шегда, користаючи тільки з польського тексту, висловив думку, що мова йде про генерального секретаря Чину («Działalność prawno organizacyjna Metropolity Józefa IV Welamina Rutskiego (1613-1637)», Warszawa 1967, с. 72). Староруський текст у заголовку і в самому протоколі говорить про «нотаріуса». У латинському перекладі вжито «notarius Congregationis», але в заголовку – «Ordinis Secretarii officium».

старатись, щоб кожного дня старанно записувати те, про що говорилось на засіданнях і те, що ухвалила наша капітула.

Постановляємо, щоб наші отці зібрані на звичайній капітулі, не роз'їжджалися до того часу, поки разом з секретарем не напишуть і не виготовлять капітульних рішень, а що буде стосуватись настоятелів монастирів та їхніх намісників, те все списавши, заберуть зі собою⁴³⁶.

Останнє, шосте Засідання, цього ж дня.

Бажаючи, щоб за прикладом первісної Церкви, в нашій спільноті була одна душа і одне серце⁴³⁷, всі ми зібрані на цій нашій капітулі, одnodумно в любові погодилися:

Я, смиренний Йосиф Велямин Рутський, архієпископ митрополит Київський, Галицький і всієї Русі,

Я, Йосафат Кунцевич, архієпископ Полоцький,

Я, Леонтій Кревза,

Я, Анастасій Селява⁴³⁸,

Я, Єротеї Цісович,

Я, Стефан Волосович,

Я, Гервасій Гостиловський,

Я, Мелетій Копистенський,

Я, Теофіл Ольшаниця,

Я, Іван Дубович,

Я, Симеон Яцкевич,

Я, Теоктист Іванович,

Я, Теофан Великонті,

Я, Миколай Новак,

Я, Іларіон Баранович,

Я, Ігнатій Шопович,

Я, Теодосій Боровик,

⁴³⁶ Цей абзац відсутній у польському й латинському текстах.

⁴³⁷ Див.: Діяння 4, 32.

⁴³⁸ Антоній Селява (пізніший митрополит). Тут, як і в польському тексті: «Анастасій» (в латинському – Антоній). У різних документах (також писаних його власною рукою) він підписаний, раз як Анастасій, раз як Антоній. Думаємо, що його монаше ім'я Антоній, а хресне – Анастасій.

Я, Павло Овдучинський,

Я, Пахомій Оранський,

Ми, настоятелі і священики з монастирів, склали обіт перед Найсвятішими Тайнами, кожний зокрема, такими словами:

Присяга, яку [деякі ченці вже] склали, і повинен під послухом скласти кожний зокрема, що він зобов'язується перебувати аж до смерті в цьому святому Чині й обряді.

«Я (ім'я) обіцяю і обітую Господу Богу в Тройці Єдиному, що постійно, до моєї смерті, перебуватиму в цьому нашому Чині святого отця нашого Василя і в грецькому обряді в єдності з Римською Церквою, в монастирях під владою нашого Протоархимандрита, і під його послухом, а також, що буду вірним і прихильним цьому Чині і обрядові. Так мені, Господи Боже, допоможи».

У першу неділю після повернення настоятелів і монастирських делегатів з цієї нашої капітули, такий же обіт зобов'язані скласти всі наші отці і брати, які залишились по наших монастирях. Наших настоятелів зобов'язуємо, щоб наперед ознайомили отців і братів з цією присягою, та прослідкували за її виконанням.

Протоархимандрит з радниками нехай виправить те, що треба виправити.

А коли б якийсь чернець не хотів скласти цього обіту, тоді настоятель монастиря має повідомити Протоархимандрита, а він, порадившись з отцями радниками, поступить з ним так, як вирішить спільна рада.

Кари на тих, які виявляють таємниці капітул перед непокликаними.

Перестерігаючи, аби таємниці капітули нинішньої і подальших тими, що на таких зібраннях наших були і в майбутньому будуть, не були винесені й виявлені перед непокликаними особами, ухвалюємо, щоб кожен, хто так вчинить, десять років не мав вільного голосу в спільних духовних нарадах.

Порядок засідань і першість між ченцями.

Порядок, згідно з яким мають сидіти на капітулах: одразу після протоархимандрита і радників – настоятелі, або ігумени: Віленський ар-

химандрит, ігумени: новгородоцький, мінський, жиривицький, битенський, красноборський, черейський, могильовський та інші.

Після них делегати: віленські, новгородоцькі, мінські, битенські, жиривицькі, красноборські, черейські, могильовські.

На честь і славу Господу Богу в Тройці Святій Єдиному. Амінь.

IV.

**ЧЕТВЕРТА ГЕНЕРАЛНА КАПИТУЛА
ЛАВРИШІВСЬКА**

**CZWARTA KONGREGACJA GENERALNA
ŁAWRYSZOWSKA**

**CONGREGATIO GENERALIS QUARTA
LAVRYSZOVIENSIS**

1626

Увесь час між капітулами 1623 і 1626 років, був змаганням за юридичне утвердження василіян. На цю тему були видані три папські документи, які зачитано на капітулі. Однак, найважливішим досягненням був декрет Конгрегації ПВ від 24 жовтня 1624 р. про затвердження Василянського чину. У цьому документі, між іншим, мова йде про вибір протоархимандрита із самих монахів, тобто не єпископа. Цей наказ, який був згідний з постановами першої капітули, виконано щойно на капітулі 1626 р.

Ця капітула, по суті, не ввела нічого нового, але вона має своє значення і місце в історії Чину. Після сформування уставів надійшов час на їх практичне виконання і саме на цій капітулі починається уточнення схвалених скоріше постанов. Чин, який після мученицької смерті архієпископа Йосафата отримав новий заряд енергії, переходить до дії. Це бачимо особливо у справі заснування семінарії, бо монастирі приймають на себе вже конкретні зобов'язання. При тому варто зауважити, що митрополит Рутський якраз від василіян очікував помічників, яким зможе передати частину відповідальності за Церкву.

Також у чисто формальних і дисциплінарних питаннях на цій капітулі уточнено як реалізувати чи розуміти ті чи інші вимоги уставів.

Між різними варіантами протоколів не знаходимо більших різниць, хоч вони не є ідентичні. Найбільше скорочення має латинський переклад у 3-му Засіданні (за номерами староруського тексту).

Четверта Генеральна Капітула Лавришівська (1626 р.)

РНБ СПб, рук. отдел, Q I, N. 60, арк. 26-30.

*Устави Собранія иноческаго по Чыну иже в святых отца нашего Василия Великого в порядку четвертого, во святой обители Лавришовской второй*⁴³⁹. Лѣта Божого Нарожения 1626, мѣсеца августа 10 дня⁴⁴⁰.

Первое засѣданіе.

Во имя Господа Ісуса Христа, истиннаго Бога нашего.

*Electio prima primi Protoarchimandritae*⁴⁴¹.

Во первых первого засѣданя нашего, по докончаню Божественныя Литургии и причастившимся всѣм⁴⁴² слышелисмо полезное о Господѣ слово глаголанное нам преосвященным Митрополитом кир Іосифом Рутским, помененого собранія нашего начальником и первенствующим строителем, где зрозумѣвши первую и преднюю быти причину зезду того собранія – Протоархимандриты обраня, благодатию Духа Святого и призволеніем его в утрый день по возверженію жребия от каждого особно, и в тайне начертанном, избралиесмо єдинодушно на сїе старшенство и всѣм абие (арк. 26 зв.) явѣ сотворили благообразного во иноцех и пречестного отца Рафаила Корсака, настоятеля монастыра Виленского, который по уставу и по велении перваго собранія иже в Новогородовичах, имя Господне призываючи, присягу выконал и ряд, Господу поспѣшествующу, во славу великолѣпного Імени его зачал.

⁴³⁹ Ці слова в латинському перекладі відсутні.

⁴⁴⁰ У латинському тексті додано: «для вибору Протоархимандрита».

⁴⁴¹ Усі латинські тексти, дописані іншою рукою, подано нижче в перекладі цієї ж Капітули на українську мову.

⁴⁴² У латинському тексті ці слова відсутні.

Второе засѣданіе⁴⁴³.

Ad indulgentias omnibus Religionibus communes admittentur Basiliani per specialia Brevia Apostolica⁴⁴⁴.

На втором засѣданю тогож дня по полудню читано розныє листы от розных особ писаные до всего Згромаженя нашего. А найпервей все-ленского архiereя святійшого Урбана, который з особливое противно нам недостойным сыном своим ласки и праве отцевское милости во двух листах своих, бревия глаголемых, позволяет и надает всѣ а всѣ згола Закону нашому отпущы, которие нѣколись всѣм в обец законником рымского набоженства гоине позволеные и наданые суть от продка его Павла пятого. Пункта их щекгульные особности и ретелне описаные з самого оригиналу читаючых зрозумѣт.

Второе⁴⁴⁵ бреве или лист вкратце замыкает в собѣ отпущы на поратоване усопшых во всѣх монастырах наших при єдном (*арк. 27*) только олтару упривилееваном, а от самого отца Митрополиты ку тому концу назначоном. Остатний лист тогож Святійшого Отца, в котором пилно иноком Закону нашего заказует покармов месных, то все миле и набожне принявши. А иных особ писаня певные пункта нѣкоторые на уважене и намовлене подавши на утрейший день отложили и так второму засѣданю молитвою и моленієм благодаряще Бога во всѣх благих конец учинили.

⁴⁴³ Тому що в латинському тексті попереднє засідання поділене на двоє (*Sessio I et II*), то це позначене як третє. У зв'язку з цим наступає різниця в нумерації чергових засідань. У польському тексті немає поділу на засідання.

⁴⁴⁴ У староруському й польському текстах цей параграф майже ідентичний, але в латинському перекладі він дуже скорочений.

⁴⁴⁵ В опублікованих текстах номери різняться між собою. Правдоподібно йдеться про три папські листи: 1. «*In supremo apostolatus*» (31 VIII 1624), у: DPR, vol. I, p. 457-458); 2. «*Omnium saluti paterna charitas*» – про упривілейований пресвітл (4 VIII 1625), у: «*Bullae et Brevia Summorum Pontificum...*», pars I, Poczajoviae 1767, с. 55); 3. «*Sacra Omnipotentis sponsa*» (7 VI 1625), у: «DPR, vol. I, p. 460.

Третєє засѣданіє.

*Pro erectione Seminarii 8-va pars reddituum deputatur. Excipiuntur ab hac contributione Minscense et Bithenense monasteria*⁴⁴⁶.

Преосвященный господин, а в Бозѣ превелебный отец наш Митрополит, показавши доводне и кгрунтовне великую и важную потребу фундованя школы посполитое народу нашего, або семинаріюму, преложыл всѣм честным отцом Ігуменом всѣх монастырей Згромаженя нашего, и жадал от них зложеня суммы так на зложеноє, яко теж и выжывлене помененого семинариум, гдѣ по нѣкоторой намове, найпервей от велелбного о Господѣ отца Протоархимандриты офѣровано есть з приходу дорочного монастыра Виленского осмая часть през чотыри лѣта, то есть, на каждый рок коп сто, которіе (арк. 27 зв.) то гроши указал зараз на Папине у превелебного отца Архиепископа Полоцкого, за тым добрым початком честный отец настоятел Жыровицкий приобѣцал сто золотых, але тая сумма только доходити маєт, если ся церков будовати зачнет, бо гдєбы ся помененоє будоване не зачало, тєды также яко иншыє монастыри осмую часть приходов тамошноє обители отдават будет, до тогож ся и иншыє монастыри меновите Городенский⁴⁴⁷, Черейский и Могилевский обовязует, вынявши Минского и Бытенского, з которых першыи то есть Минский вес на тую потребу есть оберненный. Другий Бытенский, который пустил на здане и узнане пречесного отца Протоархимандриты, если што повинен будет дати, а то взглядом искусу братии нашей молодшоє, которое в ним благодатию Христовою отправуют. Монастыр зась Полоцкий ач колвек тепер на початку выимуєтсє от того сполного зложенія ведже по двух лѣтах также, яко и другіє давнѣйшыє осмую часть повинен будет давати.

Esus carniū ter in septimana conceditur debilioribus.

Тогож дня розбѣрано второй пункт⁴⁴⁸ strony поживаня месного покарму⁴⁴⁹ от нѣкоторое братии нашеє, в чом обачившы великую неслуш-

⁴⁴⁶ Цей параграф у староруському й польському текстах майже ідентичний. У латинському тексті цей параграф має інший зміст.

⁴⁴⁷ У польському тексті: «...монастирі, а особливо Новгородський, Городенський...».

⁴⁴⁸ Ці слова в латинському тексті відсутні.

ность и значное велми погоршене многих людей, (арк. 28) варовало и пилне ся приказало, абы жаден з отцов албо з братии нашой без певное и важное причины а выразного благословенія велебного отца Протоархимандриты або Старшого помѣчного, маючого от него владзу разгрѣшенія на таковую помененую потребу скоромных брашен не смѣл поживати под грозною епитемією⁴⁵⁰, водлуг зданя отца в монастыру преложенного назначоного, ведже гдебыся в котором монастыру, нѣкоторые от братии нашей барзо значне слабые издания самых лѣкаров конечне требующые мяса найдовали, таковым для поратованя тѣлесного здоровья их до замѣренного часу и в певные только дни, абы три, мяновите, в недѣлю, в вторник, в четвер, а не болш, чого абы Старшыя каждого монастыра пилно дозрѣли полезно и потребно есть, а обложне зась хоруючим⁴⁵¹ вонтливости нѣт поки потреба есть за зданем духовного и телесного лѣкара трвати будет, таковое им яденіе заборонитися не мает⁴⁵² кдыж выразне в уставах наших общых або постановлениях выразное на то позволене всѣ чытаем.

Inops monasterium a lucupletiori iuvandum.

Третий⁴⁵³ пункт, в котором уважано и замкнено, абы недостатний монастыр от можнѣйшого был вспомаганы, того еднок чынит значным датком без совѣту валного собору⁴⁵⁴ жаден (арк. 28 зв.) не обовязует, а где бы того пилная велми потреба наглая припала, теды за вѣдомостю, розсудком и благословеніем пречестного отца Прота запомочисе мает.

Pannus falendysz dictus omnino interdicatur Religiosis.

Четвертый пункт. Позваляется братии нашой з всякого чорного сукна одежу робити, кроме фалендышу и паклаку, который цѣнится цѣльною фалендышу⁴⁵⁵, ажебыся в том против благообразию жития законного не выкочыло. Нехай оную без шнурка всякого, а поготовю едваб-

⁴⁴⁹ Див.: Капітула II (1621), ч. 34 і Капітула VI (1636), Засідання 8 (26 VII).

⁴⁵⁰ У польському тексті: «екскомунікою».

⁴⁵¹ У латинському тексті: «тим, які тяжкою хворобою прикуті до ліжка».

⁴⁵² У латинському тексті додано: «до часу тривання такої хвороби».

⁴⁵³ У текстах, які публікуємо, подано іншу нумерацію цих пунктів.

⁴⁵⁴ У латинському тексті: «генеральної капітули».

⁴⁵⁵ У польському тексті ці слова відсутні.

ного и на кшталт свѣцкогo крою з непотребными нам пстротинами, або яко другіе называють, з штемпованем, але попросту и без прорѣзов шыют и носят⁴⁵⁶.

Protus semel in anno consilium generale ineat cum Consultoribus de bono Religionis et disciplina.

Пятый пункт замыкает в собѣ, абы велебный отец Протоархимандрыта для лѣпшого порядку и снаднѣйшого захованя або помноженя добра и карности законное раз в кождый рок раду мѣл головную з соборовыми совѣтниками своими и з одним ревнителем⁴⁵⁷, которіе повинны ему будут припоминати або ознаймовати о всем належачым до доброго ряду и с покурою гды бы ся того потреба указала упоминати.

4 Засѣданіе.

Prohibentur convictores recipiendi intra monasterium.

Тогож дня по полудню на перервей постановлено, абы в жадном (арк. 29) монастырѣ не ховано стравников, яко то до того часу в нѣкоторих бывало, хиба бы внѣ монастыра⁴⁵⁸, и вынявшы назначоные на семинариум.

По вторе, абы жаден з братии без виразного благословенія до фолварков монастырских не смѣл проежджатися.

По третє, взновено з посполитых устав наших, уставу в порядку о послушании 6, грозно братии нашой приказуючы прєсыланє листов з одного до другого монастыра, не взявши на то благословенія от Старшого, а еслибы хто преступил тоє повеленіє, тєды яко некарний значным каранем абы был конечно каранный ухвалено. Тамже тогож часу зараз.

Religiosus advena eius loci Superiori subiaceat, ubi protunc demorabitur.

4-тая рѣч прєложена и до пилного захованя прийнята, меновите, абы кождый брат наш, до которого колвек монастыра, хоч и не на мешканє, приехал, подлегал Старшому монастыра, в котором до часу пребывает будет. Овыє зась што за благословенієм на час до обчых людей

⁴⁵⁶ Див.: Капітула I (1617), Засідання 10 (16 VII), ч. 40.

⁴⁵⁷ У польськомoу тексті: «секретарем», а в латинськомoу – «ревнителем».

⁴⁵⁸ У латинськомoу тексті: «хиба, що помешкання були б поза монастирем».

выехавшы, кгволи их⁴⁵⁹ потребам при них забавляються, повинны будут мѣт за Старшого своего того монастыра Настоятеля, который найближший есть мѣсца в оное время пребыванія их, поневаж законикови везде под верховностю быты подобает.

Пятая, еслибы которий брат, беручы з крамов на борг (*арк. 29 зв.*) в невѣдомости Старшого своего задолжылся, теда таковому назначившы годное вины каранє, мает тот монастыр, в котором мешкаючы задолжылся, а не инший заплатити⁴⁶⁰.

Шестое. Направа так требников, яко теж инших книг наших церковных, отложена есть на пришлый дасть Господ Бог собор наш.

Седмая. Братия наша учающася в школах, которим з хути противно им людское нѣшто часом подарунков приноситися звыкло, не мают собѣ ничего з них привлащати, але все до шафованя отцу Старшому одати повинны суть.

Singulis festis diebus unus e Fratribus instruat domesticam familiam et rusticellos in fide et pietate.

Осмая. Потребно есть велице, абы в кождом монастырѣ был назначоный от Старшого один з братии приставлен на поданє науки о вѣре и повинности хрестиянской, в кождое свято, не мнѣй домашнее челяди, яко теж иншим обчым людем простого стану.

Superiores singulis annis, per litteras saltem, informant Protum de statu spirituali et temporalis monasterii.

Девятая. Абы всѣ Настоятели каждого року велебному отцу Протоархимандрите, звлаща где бы которого лѣта для пилных потреб и справ в нѣкоторой обители наведити омешкал, през писанє останє рѣчей и повоженю братии духовных и телесных ознаймовали. Также теж если Церков Божая пожиток мает з тамошнего монастыра, и чы не терпят трудности яких и перешкод, абы в час припоминали установилося.

Die lunae et mercurii Vilnae fiant Missae per Filonowicz.

Десятая. В церкви монастыра Виленского за упокой души небожчыка пана (*арк. 30*) Афанаса Филоновича, радцы виленского, сина и мал-

⁴⁵⁹ У польському й латинському текстах «іх» переклали як «своїх», тобто: «за своїми потребами».

⁴⁶⁰ Див. Капітула II (1621), ч. 27.

жонки его, яко за особливых добродѣев помененого монастыра, в тыден двакрыт, то есть в понедѣлок и в среду, Литургия Божественная, а в день памяти их одна в рок Панахида велика, у великого олгара уставичне рок по року отправована быти маѣт.

Одинадцятая. В каплице их мылостей панов Корсаков в субботу литургисовати мают, поки фундація нас дойдет.

Nemo ad ordines promoveatur absque sui Superioris commendatione.

Дванадцятая. Же ништо от братии нашеѣ без свѣдоцтва и залеченя Старшого своего до посвященія або на чын болшыи⁴⁶¹ припушон быти не маѣт.

Што похвалил и потвердил, яко и все иншоѣ выжей положоноѣ, преосвещенный его милость отец Митрополит.

Во честь и славу Отцу, и Сину, и Святому Духу, Богу в Троицы Святой Єдиному. Амин.

⁴⁶¹ У латинському тексті: «до свячень» («ad ordines»).

Congregacja IV – Ławryszowska 1626 r.

AC, т. XII (1900), с. 27-33.

Uchwały congregacyey zakonney podług reguł świętego oycy naszego Bazylego wielkiego w porządku czwartey, w świętym klasztorze Ławryszowskim wtorey⁴⁶². Roku Bożego narodzenia tysiąc sześćset dwudziestego szóstego, miesiąca Awgusta dziesiątego dnia⁴⁶³.

W Imię Pana Chrystusa Jezusa prawdziwego Boga naszego.

1. Za protoarchimandrytę obrany Rafał Korsak, starszy Wilenski.

Napierwey przy początku zasiadania naszego, po dokonczeniu liturgiey Boskiej y po komuniey wszystkich⁴⁶⁴, słyszeliśmy potrzebną w Panu exhortę, mowioną do nas przez iaśniewielmożnego metropolitę pana Józefa Ruckiego, pomienioney congregacyey naszej praesidenta y pierwszego rządcę, gdzie, zrozumiawszy pierwszą y przednią być przyczynę congregacyey naszej obranie protoarchimandryty, za łaską Ducha Świętego y pomocą Jego naziutrz po rzuceniu losów od kaźdey osoby, potajemnie obraliśmy spólnie na to starszeństwo y wszystkim zaraz iawnego uczynili cnotliwie między zakonnikami przewielebnego oycy Rafała Korsaka, starszego monastyra Wilenskiego, który podług constituciey y rozkazu pierwszey congregacyey Nowogrodowickiey, Imię Pańskie używając, przysięgę wykonał y urząd za Boską pomocą na sławę czci godnego Imienia Jego zaczął.

2. Urban VIII nadał zakonowi indulgentie wszystkie, ktore mają zakonnicy rzymscy. Indulgentie za umarłych oyców. Urban osmy zakazuje używania mięsa⁴⁶⁵.

Na drugim zasiadaniu tegoż dnia po południu czytano listy różne, od różnych osób pisane do całego zgromadzenia zakonu naszego, a naypierwey

⁴⁶² Tego zdania nie ma w łać. tłum.

⁴⁶³ W łać. tekście dodano: «dla wyboru Protoarchimandryty».

⁴⁶⁴ W tekście łać. nie ma tych słów.

⁴⁶⁵ W tekstach staroruskim i pol. paragraf zredagowano w bardzo zbliżonej formie. W łać. tłum. tekst paragrafu znacznie skrócono.

całego świata pasterza najsświętszego Urbana, który z osobliwej przeciwko nam niegodnym synom swoim łaski, a prawie oycowskiej miłości, we dwóch listach swoich, nazwanych brevia, pozwala y nadaie wszystkie a wszystkie zgoła zakonowi naszemu indulgentia, które wszystkim zakonnikom nabożenstwa rzymskiego pozwolone y nadane są od przodka iego Pawła piątego. Punkta ich szcęgulne w osobności rzetelnie opisane z samego oryginału czytając, zrozumieć się dadzą. Trzecie⁴⁶⁶ breve, abo list w krotce zamyka w sobie indulgentie na poratowanie zmarłych we wszytkich klasztorach naszych przy iednym tylko ołtarzu uprzywileowanym od samego oyca metropolity, ku temu końcu naznaczonym. Ostatni list tegoż oyca najswiętszego, w którym pilno mnichom zakonu naszego zakazuie pokarmów mięsnych. To wszytko mile (s. 31) y nabożnie przyiowski, a inszych osób listy, pewne punkta niektóre na uważenie y namowę podawszy, na iutrzeyszy dzień odłożyli, y tak wtorey sessiey molitwą y dziękczynieniem, dziękując za wszelkie dobra Bogu, koniec uczynili.

3. Na seminarium ośmą część intrat dawał każdy klasztor⁴⁶⁷.

Jaśnie wielmożny pan, a w Bogu wielebny ociec nasz metropolita, pokazawszy dowodnie y gruntownie wielką y ciężką potrzebę fundowania szkoły pospolitey narodu naszego, abo seminarium, przełożył wszytkim ww. oo. ihumenom wszytkich klasztorów zgromadzenia naszego y żądał od nich złożenia summy, tak na założenie, iako też y wyżywienie pomienionego seminarium, gdzie, po nieiakiej namowie, naypierwey od wielebnego w Panu oyca protoarchimandryty ofiarowana iest z przychodu dorocznego monastyra Wilenskiego ośma część przez cztery lata, to iest na każdy rok kop sto, które to pieniądze ukazał zaraz na Papinie⁴⁶⁸ od przewielebnego oyca

⁴⁶⁶ W publikowanych tekstach zastosowano różną numerację dokumentów papieskich. Prawdopodobnie chodzi o: 1. «In supremo apostolatus» (31 VIII 1624), [w:] DPR, vol. I, s. 457-458; 2. «Omnium salutis paterna charitas» (4 VIII 1625), [w:] «Bullae et Brevia Summorum Pontificum...», pars I, Poczajoviae 1767, s. 55); 3. «Sacra Omnipotentis sponsa» (7 VI 1625), [w:] DPR, vol. I, s. 460).

⁴⁶⁷ Paragraf w tekstach staroruskim i pol. jest niemal identyczny. W tekście łąc. został skrócony, a treść paragrafu zmieniona.

⁴⁶⁸ Papino (Papin), wieś w pow. siennieńskim, dekanat smolański archidiecezji połockiej.

arcybiskupa Połockiego⁴⁶⁹. Z tym dobrym początkiem wielebny ociec starszy Żyrowicki przyobiecał sto złotych, ale ta summa tylko dochodzić ma, ieśli się cerkiew budować zacznie, bo ieśli by się budowanie nie poczęło, tedy taki, iako insze klasztory, osmą część przychodów z tamecznego klasztoru oddawać będzie. Do tego się przyczyniły y insze klasztory, osobliwie *Nowogrodzki*⁴⁷⁰, Horodenski, Czereyski, Mohilowski, wyiowszy Minskiego y Bytenskiego, z których pierwszy, to iest Minski, wszytek na tą potrzebę iest obrócony, a drugi, Bytenski, który spuścił się na zdanie y uznanie przewielebnego oycy archimandryty, ieżeli co powinien będzie dać, a to względem nowiciatu braci naszych młodszych, którzy w nim za łaską Chrystusową odprawuią. Monastyr zaś Połocki, aczkolwiek na początku excipuię się od tey spolney składanki, iednak po dwóch leciech, także iako y drugie dawniejsze, osmą część powinien będzie dawać.

4. *Zakazuie się używanie mięsa*⁴⁷¹. *Chorym pozwala się ieść mięso tylko we trzy dni.*

*Tegoż dnia rostrząsano drugi punkt*⁴⁷² strony używania mięsnych pokarmów od niektórych braci naszych, w czym obaczywszy wielką niesłuszność y znaczne barzo pogorszenia wielu ludzi, warowało się y pilno przykazało się, aby żaden z oyców, abo braci naszych, bez pewney y ciężkiej przyczyny, a wyraźnego błogosławienstwa przewielebnego oycy protoarchimandryty, lub starszego mieysca, mającego od niego władzę do rozgrzeszenia na takową potrzebę, pomienionych mięsnych potraw, nie śmiał używać pod grozną excommunicą⁴⁷³ y według zdania oycy w monastyrze przełożonego naznaczoną karą. Więc że ieśli by się w którym klasztorze niektorzy z braci naszych barzo znacznie słabi y z zdania samych doktorów koniecznie potrzebuiący mięsa znaydowali, takowym dla poratowania cielesnego zdrowia ich do zamierzonego czasu y w pewne tylko dni, a te trzy mianowicie – w niedzielę, we wtorek y czwartek, a nie więcey. Czego aby starsi klasztoru każdego pilno doyrzeli, pilna y potrzebna rzecz iest. Obłożnie zaś choruią-

⁴⁶⁹ Antoni Sielawa, apb połocki w latach 1624-1655.

⁴⁷⁰ W tekście staroruskim pominięto klasztor Nowogrodzki.

⁴⁷¹ Por. Kapituła II (1621), punkt 34 i Kapituła VI (1636), Sesja 8 (26 VII).

⁴⁷² Tych słów nie ma w tekście łać.

⁴⁷³ W tekstach staroruskim i łać.: «karą» («епитемію», «поена»).

cy⁴⁷⁴ nie masz wątpliwości, aby póki potrzeba, za zdaniem duchownego y cielesnego lekarza, iść mięsa nie miał, y takowe im iedzenie zabraniać się nie ma⁴⁷⁵, gdyż wyraźnie w ustawach naszych abo constitutiach wyraźne na to pozwolenie wszyscy czytamy.

5. *Consultorium może podatki pewne naznaczyć klasztorom.*

Piąty punkt⁴⁷⁶, w którym uważano, aby uboższy klasztor od możniejszego był wspomagany, tego iednak czynić znacznym datkiem bez consultorium walnego⁴⁷⁷ żaden się nie obowiązuje. A ieśli by tego pilna, barzo nagła potrzeba przypadła, tedy za wiadomością, rozsądkiem y błogosławienstwem przewielebnego oycy protoarchimandryty zapomoc się ma.

6. *Odzienie iakie być ma.*

Pozwala się braci naszej z wszelakiego czarnego sukna odzienia robić, oprócz falendyszu⁴⁷⁸, żeby się y w tym przeciwko iednakowości życia nie wykroczyło. Niechay sutannę bez sznurka (s. 32) wszelkiego, a pogotowiu iedwabnego y na kształt świeckiego kroiu z niepotrzebnymi nam pstrocinaami, abo iako drudzy nazywają sztafowaniem, ale poprostu y bez kieszeń szyją y noszą⁴⁷⁹.

7. *Consultorium ma być co rok.*

Siodmy punkt zamyka w sobie, aby wielebny ociec protoarchimandryta dla lepszego porządku y snadniejszego zachowania abo pomnożenia dobra y karności zakonney, raz w rok każdy miał główne consultorium z ieneralnemi consultorami swemi y z iednym sekretarzem⁴⁸⁰, którzy powinni będą iemu przypominać, abo oznaymować o wszystkim należącym do dobrego rządu, a z pokorą, gdyby tego potrzeba była, napomnieć.

8. *Posyłanie listów z klasztoru do klasztoru zakazane. Przejeżdżający się bracia temu starszemu podlegać mają, gdzie przyjadą. Naprawa trebników etc. Catechy-*

⁴⁷⁴ W tekście łąc.: «ciężką chorobą przybici do łóżka».

⁴⁷⁵ W tekście łąc. dodano: «jak długo trwa taka choroba».

⁴⁷⁶ W publikowanych wariantach punkty są różnie numerowane.

⁴⁷⁷ W łąc. tekście: «kapituły generalnej» (staroruski: «вального собору»).

⁴⁷⁸ W staroruskim i łąc. tekście: «falendyszu i pakłaku w cenie falendyszu».

⁴⁷⁹ Por. Kapituła I (1617), Sesja 10 (16 VII), punkt 40.

⁴⁸⁰ W tekstach staroruskim i łąc.: «zelant».

sta powinien być w klasztorze każdym dla czeladzi etc. Protoarchimandryta co rok ma wizytować. Obligacya Wilenska za Filonowicza, iako dobrodzieja. Kaplica Korsakowska w Wilnie y obligacya. Brat nie ma być święcony bez zalecenia swego przełożonego.

Była sessia tegoż dnia po południu. Naypierwey postanowiono, aby w żadnym klasztorze nie chowano strawników, iako to do tego czasu w niektórych bywało, chyba by w samych monasterach⁴⁸¹, wyiowskiy naznaczony na seminarium.

2. Aby żaden z braci bez wyraźnego błogosławienstwa do folwarków monastyrskich nie przejeżdżał się.

3. Wznowiona iest z pospolitych constitutij naszych constitutia, w rzędzie szósta, o posłuszenstwie, grozno braci naszym przykazując przesyłanie listów z iednego do drugiego klasztoru, nie wziowskiy na to licencyey od starszego, a jeśli kto przestąpił ten rozkaz, tedy, iako niekarny, znacznym karaniem aby był koniecznie karany, uchwalono tamże tegoż czasu.

4. Rzecz przełożona y do pilnego zachowania przyięta, mianowicie, aby każdy brat nasz do ktorego by kolwiek monastyra, choć y nie na mieszkanie, przyjechał, podlegał starszemu monastyra, w którym do czasu przebywać będzie. Ci zaś ktorzy, za licencyą na czas do obcych ludzi wyiechawszy, dla swoich potrzeb, przy nich zabawią się, powinni będą mieć za starszego swego tego monastyra przełożonego, który naybliższy iest od tego miejsca, w którym na ten czas przebywać będą, ponieważ zakonnikowi wszędzie pod zwierzchnością być należy.

5. Jeśli by brat który, biorąc z kramów nabory⁴⁸² w niewiadomości starszego swego, zadłużył się, tedy takowemu, naznaczywszy godną występku wi pokutę, ma ten klasztor w którym mieszkając zadłużył się, a nie inszy, zapłacić⁴⁸³.

6. Naprawa tak trebników, iako też y inszych xiąg naszych cerkiewnych odłożona iest na przyszłą da Pan Bóg congregacyę naszą.

⁴⁸¹ W łąc. tekście: «chyba, że zakwaterowanie byłoby poza klaszturem».

⁴⁸² Prawdopodobnie jest to błąd tłumacza, który «на борг» oddał jako «nabory». Powinno być «na kredyt» (łąc.: «in creditum»).

⁴⁸³ Por. Kapituła II (1621), punkt 27.

7. Bracia, ktorzy się uczyli⁴⁸⁴ w szkołach, ktorym z chęci przeciwko im ludzkiej nieco czasem podarków przynosić się zwykło, nie mają nic sobie z nich przywłaszczać, ale wszystko do szafowania oycu starszemu oddać powinni będą.

8. Rzecz iest potrzebna wielce, aby w każdym klasztorze byłznaczony od starszego ieden z braci y przystawiony na podanie nauki o wierze y powinności chrześcianskiej w każde święto, niemniej domowej czeladzi, iako też y inszym ludziom prostego stanu.

9. Aby wszyscy starsi każdego roku wielebnemu oycu protoarchimandrycie, zwłaszcza gdzie by ktorego roku dla pilnych potrzeb y spraw niektórych klasztorów nawiedzić omieszkał, przez pisanie o stałych rzeczach y powodzeniu braci w sprawach duchownych y cielesnych oznajmowali, także iесли cerkiew Boża pożytek ma z tamecznego klasztoru y czy nie cierpi trudności jakiej y przeszkod, aby w czas przypominali, postanowiło się.

10. W cerkwi Wilenskiego monastyra za zmarłe dusze nieboszczyka pana Athanazego Filonowicza, raycy Wilenskiego, syna y małżonki iego, iako za osobliwych dobrodzieiów pomienionego klasztoru, w tydzień dwa razy, to iest, w poniedziałek y we szrodę liturgia Boska, a w dzień spomnienia (s. 33) ich iedna w rok wielka panachyda u wielkiego ołtarza ustawicznie rok po roku odprawowana być ma.

11. W kaplicy ichmościów panów Korsaków w sobotę liturgię odprawować mają póki fundacya nas doydzie⁴⁸⁵.

12. Iż żaden z braci naszych, bez świadectwa y zalecenia starszego swego poświęcony, abo na wyższe ordines⁴⁸⁶ przypuszczony być nie ma. Co pochwalił y stwierdził, iako y wszystkie insze wyżey położone punkta, iasnie wielmożny iegomość ociec metropolita na cześć y sławę Oycu y Synowi y Duchowi Świętemu, Bogu w Trojcy Jedynemu. Amen.

⁴⁸⁴ Prawdopodobnie powinien być czas terażniejszy (por. teksty staroruski i łać.).

⁴⁸⁵ Eustachy Korsak Hołubicki ufundował przy cerkwi Trójcy Świętej kaplicę św. Łukasza i w 1625 r. zapisał klasztorowi wileńskiemu majątność Zalesie, ale ponieważ jego małżonka była dożywotnią posesorką, fundacja nie mogła zostać zrealizowana bez wcześniejszego zaspokojenia jej praw (Jan Olszewski, «Memoryał albo informacya i objaśnienie klasztoru Wileńskiego...», AC, т. X (1874), s. 37, 195).

⁴⁸⁶ W łać. tekście tylko: «ad ordines».

Congregatio Generalis Quarta Lavryszoviensis Anno 1626 celebrata

СПбИИ РАН, Кол. 52 (дело 11.2.4), т. 307, с. 32-35.

Anno⁴⁸⁷ Domini millesimo sexcentesimo vigesimo sexto a die 10 Augusti *eligendo Protoarchimandritae*⁴⁸⁸ celebrata.

In nomine Domini Jesu Christi veri Dei nostri.

Sessio I.

Post praeliminaria.

Sermonem⁴⁸⁹ aedificantem in Domino praemisit ad nos Ill.mus D.nus Metropolitae Josephus Rutki, praesentis Congregationis nostrae princeps primusque moderator, ex quo ut intelleximus, primam principemque huius congressus nostri causam esse electionem Protoarchimandritae, commodiori deliberationi actum electionis in diem crastinum distulimus.

Sessio II.

Electio Raphaelis Korsak in Proto.

Gratia beneplacitoque Spiritus Sancti per suffragia occulta elegimus unanimiter ad hoc munus Religiosissimum Reverendissimumque Patrem Raphaelem Korsak, Praesidem monasterii Vlnensis, qui iuxta Regulas Statutaque primae Congregationis Novohorodovicensis nomen Domini invocans, iuramentum in id officium praestitit regimenque Deo opitulante ad gloriam Sanctissimi Nominis eius auspicatus est.

⁴⁸⁷ Староруський і польський тексти починають словами: «Устави монашого зібрання, згідно правил святого отця нашого Василя Великого, за чергою четвертого, у святій Лавришівській обителі – другого».

⁴⁸⁸ У староруському й польському текстах ці слова відсутні.

⁴⁸⁹ У староруському й польському текстах параграф починається словами: «Перед першим нашим засіданням, після закінчення Божественної Літургії і причастя всіх».

Sessio III. [II.]⁴⁹⁰

Urbanus VIII concessit Religioni nostri indulgentias easdem quibus gaudent caeteri Religiones. Esus carniū prohibetur⁴⁹¹.

Lectae sunt diversae a diversis litterae praesertim Brevia S.D.N. Papae Urbani VIII, quorum princeps erat, quo Congregationem nostram admittit ad omnes indulgentias omnium aliarum Religionum. Alterum⁴⁹² concedit pro singulis singulorum monasteriorum ecclesiis, unum altare privilegiatum pro defunctis. Tertio prohibet monachis nostris esum carniū. Quibus gratanter submissoque animo acceptatis, precationibus gratisque Deo actis sessionem solvimus.

Sessio IV. [III.]

Pro seminario octavam partem quodlibet monasterium dabat⁴⁹³.

Actum fuit de conferendis symbolis pro erectione seminarii, primusque huic rei R.mus Protoarchimandrita obtulit octavam partem reddituum monasterii Vilnensis per annos quatuor exsolvendam; ex aliis monasteriis nihil certum pro tunc determinari potuit.

⁴⁹⁰ У староруському тексті цей пункт включений у друге засідання і починається словами: «На другому засіданні, пополудні цього ж дня». У дальшій частині латинського тексту, послідовно, наступає різниця в нумерації. Номери засідань подано згідно з рукописом, а в дужках подано дійсний номер так, як у староруському тексті. У польському перекладі текст не поділений на засідання.

⁴⁹¹ У староруському й польському текстах цей параграф подібний, але в латинському перекладі він дуже скорочений.

⁴⁹² В опублікованих нами текстах подані тут номери різняться між собою. Правдоподібно йдеться про три папські листи: 1. «In supremo apostolatus» (31 VIII 1624), у: DPR, vol. I, p. 457-458; 2. «Omnium saluti paterna charitas» – про упривілейований престіл (4 VIII 1625), у: «Bullae et Brevia Summorum Pontificum... », pars I, Poczajoviae 1767, с. 55; 3. «Sacra Omnipotentis sponsa» (7 VI 1625), у: DPR, vol. I, p. 460.

⁴⁹³ Цей параграф у староруському й польському текстах майже ідентичний. Латинський текст відмінний: він скорочений і зміст у ньому змінений.

Prohibetur esus carnis. Egrotis conceditur.

Discutiebatur⁴⁹⁴ punctum de esu carniū, quo deliquebant (p. 32) aliqui Fratres nostri, quod cum magnam praeferret inconvenientiam notabiliaque admodum progerminaret scandala, diligenter cavimus praecepimusque ut nullus Patrum Fratrumque nostrorum citra certam momentosamque causam ac expressam R.mi Protoarchimandritae, aut ex delegatione eius Praesidis localis licentiam audeat vesci carnibus epulisque, ex eis confectis sub gravi poena⁴⁹⁵ arbitrio Praesidis infligenda. Tamen si in quopiam monasterio aliqui Fratrum nostrorum debiles admodum sint, iudicioque medicorum omnino egeant esu carniū, talibus sublevandae eorum valetudini ad certum tempus, certisque tantum diebus nominatim tribus in septimana, uti die Dominico feriaque tertia ac feria quinta, non amplius indulgetur eiusmodi refectio, cui limitationi, observandae diligenter attendet Praeses, cuiuslibet monasterii. Qui autem *gravi morbo lecto affixi sunt*⁴⁹⁶, iis consulto tam animae, quam corporis medico, absque omni deinceps controversia exhibendi sunt eiusmodi cibi, *donec duret talis morbus*⁴⁹⁷. Cum expresse in Regulis communibus nostris id concedi legamus.

Consultorium tenetur certos sumptus assignare monasteriis.

Expressum punctum est de iuvandis monasteriis inopibus. Statuimus ut ab opulentioribus iuventur, tamen id fieri non debere notabilibus largitionibus absque Congregatione generali⁴⁹⁸. Si tamen urgens necessitas accidat cum scitu arbitrio facultateque Protoarchimandritae, etiam liberalius iuvabuntur.

Vestitus qualis debeat esse.

Concessus est Fratribus nostris usus vestium ex omni panno⁴⁹⁹, praeter pannum, qui dicitur Falendyrz, *Paklak item, qui pretio aequatur panno Falen-*

⁴⁹⁴ У староруському й польському текстах цей абзац починається словами: «Цього ж дня розглядався другий пункт...».

⁴⁹⁵ У польському тексті: «екскоммунікою».

⁴⁹⁶ У староруському й польському текстах: «тяжко хворим».

⁴⁹⁷ Ці слова відсутні у староруському й польському текстах.

⁴⁹⁸ У староруському й польському текстах: «без пленарного збору» («валного собору», «consultorium walnego»).

⁴⁹⁹ Пропущено: «чорного» (див. тексти староруський і польський).

*dysz*⁵⁰⁰, ne vero contra modestiam vitae religiosae excedatur, sit vestis absque funiculis sericis alteriusve generis, item absque prominentia filorum sericorum in sutura, omnique eo quod fastum saecularem praeferat, denique absque consutura.

Consultorium quolibet anno fiet.

Statutum est meliori faciliorque conservationi aut incremento boni communis disciplinaeque religiosae, Pater Protoarchimandrita singulis annis consilium ineat generale cum Patribus consultoribus suis, cumque uno zelatorum⁵⁰¹, qui revocabunt ipsi in memoriam, aut significabunt omnia concernentia bonum regimen ordinemque, subinde quoque monebunt, si necessitas id exigat.

Sessio V. [IV.]

Statuta sunt infra scripta.

1. Ut in nullo monasterio alantur convictores, quemadmodum hactenus in quibusdam fiebat monasteriis, nisi mansiones sint extra monasterium, exceptis iis quae pro seminario destinatae sunt.

2. Ut nullus Fratrum citra expressam facultatem ad praedia (*p. 34*) monasteriorum evagetur.

3. Missiones litterarum a monasterio ad monasterium prohibeatur.

Innovata est ex Regulis communibus regula de oboedientia in ordine VI, acriter prohibendo Fratribus missiones litterarum ab uno monasterio ad aliud non obtenta ad id venia a Praeside. Si quis vero transgrediatur hanc interdictionem, notabili poena, tamquam indisciplinatus, coërcebitur.

4. Fratres viatores in monasteriis hospitare debent.

Quicumque⁵⁰² Frater ad aliquod monasterium venerit, etiamsi non ibi mansurus, suberit Praesidi monasterii, in quo ad tempus demorabitur. Ii autem qui de licentia Superiorum ad externos ad aliquot tempus profecti neces-

⁵⁰⁰ Ці слова відсутні в польському тексті.

⁵⁰¹ У польському тексті: «секретар».

⁵⁰² У староруському тексті цей пункт починається словами: «У тому часі представлено четверту справу, і схвалено пильно зберігати, щоб кожний наш брат» (подібно в польському тексті – див. примітка у староруському тексті).

sitatum quarumpiam suarum causa, apud illos demorantur, in Praesidem agnoscent suum eum qui viciniore monasterio praeest. Cum religioso ubique sub potestate esse conveniat.

5. Si quis Fratrum ex officinis, pannariis aliisque aliqua citra scitum Praesidis in creditum accipiat, debitumque contrahat, tali condigna poena afficto illud monasterium, in quo ipse degit et non aliud, creditori solvet.

6. *Correctio librorum.*

Correctio Euchologiorum aliorumque librorum ecclesiasticorum reiecta est ad futuram Deo dante Synodum.

7. Fratres nostri qui student in scholis, quando eis ex benevolentia erga ipsos hominum aliqua interdum munuscula offeruntur, nihil sibi usurpabunt, sed omnia Praesidi dispensanda reddent.

8. *Catechistae ut sint in monasteriis.*

Pernecessarium est ut in quolibet monasterio designetur a Praeside Fratrum aliquis, qui Doctrina Christiana diebus quibusque festis, non minus domesticam familiam, quam alios externos vulgaris status homines instruat.

9. Singuli Praesides quolibet anno eo praesertim quo ob gravia impedimenta non posset aliquod monasterium visitare Protoarchimandrita, per litteras significabunt ei de statu rerum Fratrumque successibus, tam spiritualibus, quam corporalibus. Item quem Ecclesia Dei fructum percipiat, ex quolibet monasterio et an non difficultates quaspiam impedimentaue patiat eorum aliquod, quae tempestive praestabunt.

10. *Obligatio Vilnensis pro anima Filonowicz.*

In ecclesia monasterii Vilnensis pro anima Athanasii Filonowicz, consularis Vilnensis, eiusque filii ac coniugis, tanquam singularium benefactorum dicti monasterii bis in septimana, hoc est, feria secunda et feria quarta celebrabitur Divina Liturgia, die autem memoriae ipsorum semel in anno maiores exequiae ante altare maius perpetuo ex anno in annum decantabuntur.

11. *In capella Korsacensi Vilnensi obligatio.*

In (p. 34) sacello Magnificorum D. norum Korsakorum singulis sabbatis Liturgia sacra celebrabitur, donec fundatio perveniat ad nos.

12. *Fratres non promoveantur ad ordines, absque consensu Superioris.*

Nemo Fratrum nostrorum abque testimonio, commendationeque sui Praesidis admittetur ad ordines⁵⁰³. Quae omnia quemadmodum et alia supradicta collaudavit confirmavitque Ill. mus Pater Metropolita.

Ad maiorem laudem gloriamque Patris et Filii et Spiritus Sancti unius in Trinitate Sancta Dei. Amen.

⁵⁰³ У староруському й латинському текстах: «до свячень, або до вищого чину».

Четверта Генеральна Капітула Лавришівська (1626 р.)

РНБ СПб, рук. отдел, Q I, N. 60, арк. 26-30.

Устави монашого зібрання Чину Святого отця нашого Василя Великого, за порядком четвертого, а в святій Лавришівській обителі, другого⁵⁰⁴.

Від народження Божого, року 1626, місяця серпня, дня 10⁵⁰⁵.

Перше Засідання.

В ім'я Господа Ісуса Христа, правдивого Бога нашого.

Вибори першого Протоархимандрита.

Після закінчення Божественної Літургії і Причастя всіх учасників, на початку першого засідання, ми слухали корисного в⁵⁰⁶ Господі, слова, яке виголосив преосвященний Митрополит Кир Йосиф Рутський, голова і провідник цієї нашої капітули. З його слова ми зрозуміли, що першою і найважливішою метою цієї капітули є вибори протоархимандрита.

Зранку, за благодаттю і натхненням Святого Духа, кожний віддав свій особистий, таємно записаний голос, і так ми однодушно вибрали на це настоятельство, та й усім оголосили, преподобного в монашестві всечесного отця Рафаїла Корсака, настоятеля Віленського монастиря, який за уставом і наказом першої капітули, яка відбулась в Новгородовичах, призвавши ім'я Господне, склав присягу і з Божою поміччю розпочав свій уряд, на славу найвеличнішого Його імені.

⁵⁰⁴ У латинському тексті ці слова відсутні.

⁵⁰⁵ У латинському тексті додано: «для вибору Протоархимандрита».

⁵⁰⁶ У староруському тексті «о Господеві». У польському й латинському текстах: «в Господі», і такий варіант ми прийняли.

Друге Засідання⁵⁰⁷.

Особливими Апостольськими листами василяінам надано ті привілеї, які мають усі монаші чини.

Цього ж дня, на другому засіданні, яке відбулось після обіду, зачитано листи, що їх різні особи написали до цілого нашого Чину. А в першу чергу вселенського Архиерея, святішого Урбана [VIII], який з особливої ласки і батьківської любові до нас, недостойних своїх синів, двома листами, які називаються бреве, дозволяє і дає нашому Чині всі, і то дійсно всі, відпусти, які давніше його попередник Павло V щедро дозволив і уділив усім чинам Римського обряду. Пункти і подробиці, та точний їхній зміст можна пізнати, читаючи самі оригінали.

Друге⁵⁰⁸ бреве або лист, коротко описує відпусти для рятування⁵⁰⁹ померлих по всіх наших монастирях при одному упривілейованому престолі, що його призначить сам отець Митрополит. Останній же лист Святішого Отця суворо забороняє ченцям нашого Чину споживати м'ясні страви. Все це ми прийняли з приємністю і побожністю.

А з листів від інших осіб, подавши деякі пункти до уваги й на обговорення, відклали ми їх на завтрашній день. І так, молитвою і благодаренням Богові за всі ласки, ми закінчили друге засідання.

⁵⁰⁷ Тому що в латинському тексті попереднє засідання поділене на двоє (Sessio I et II), то це позначене як третє. У зв'язку з цим наступає різниця в номерах чергових засідань. Натомість у польському тексті немає поділу на засідання.

⁵⁰⁸ У публікованих текстах подані тут номери різняться між собою. Правдоподібно, йдеться про три папські листи: 1. «In supremo apostolatus» (31 VIII 1624), у: DPR, vol. I, p. 457-458; 2. «Omnium salutis paterna charitas» – про упривілейованийий престіл (4 VIII 1625), у: «Bullae et Brevia Summorum Pontificum...», pars I, Poczajoviae 1767, с. 55); 3. «Sacra Omnipotentis sponsa» (7 VI 1625), у: DPR, vol. I, p. 460).

⁵⁰⁹ Староруське: «ратуване».

Третє Засідання.

На заснування семінарії призначено восьму частину доходу. Вилучено з цього датку Мінський і Битенський монастирі⁵¹⁰.

Преосвященний Пан, а в Бозі всечесніший наш отець Митрополит, переконливо і вичерпно показавши велику й важливу потребу заснування загальної школи для нашого народу, тобто семінарії, представив це всім чесним отцям ігуменам всіх монастирів нашого Чину, та домагався, щоб вони вклали призначену суму на заснування і на утримання цієї семінарії. По нараді, найперше чесний у Бозі отець Протоархимандрит подарував зі щорічного прибутку свого Віленського монастиря восьму частину впродовж 4-ох років, тобто, кожного року сто кіп, що їх він зразу вказав на Папіні⁵¹¹ у всечеснішого отця Архиепископа Полоцького⁵¹². Після такого доброго початку, чесний отець Настоятель жировицький обіцяв сто золотих, але ця сума мала прийти тільки тоді, коли почнеться будова церкви, бо якби ця будова не почалась, тоді, подібно як і інші монастирі, буде віддавати восьму частину монастирського прибутку. До того приєдналися і зобов'язалися також інші монастирі, а саме, Городенський⁵¹³, Черейський і Могильовський, вийнявши Мінський і Битенський, з яких перший, тобто Мінський, повністю призначений на цю потребу. Другий, Битенський, відданий для розсуду й оцінки всечесного отця Протоархимандрита, щоб він вирішив, чи монастир зобов'язаний щось дати, а то з огляду на новіціят, який там за Христовою благодаттю відбувають наші молоді брати. А Полоцький монастир, хоча тепер, на початку, вийнятий з того спільного внеску, то однак, після двох років, також, як і інші, давніші монастирі, буде зобов'язаний давати восьму частину.

⁵¹⁰ Цей параграф у староруському й польському текстах майже ідентичний. У латинському тексті він має інший зміст.

⁵¹¹ Папіно (Папін), село в сенінському повіті, смолянському деканаті Полоцької архієпархії.

⁵¹² Антоній Селява, полоцький архієпископ у роках 1624-1655.

⁵¹³ У староруському тексті: «иные монастыри меновите...», а в польському: «...монастири, а особливо Новгородицький(!), Городенський...».

Дозволено хворим три рази в тижні їсти м'ясо.

Цього ж дня розглядали другий пункт про те, що деякі наші брати споживають м'ясні страви. Побачивши в цьому велику неслухність і дуже великий скандал багатьох людей, застерігаємо та пильно наказуємо, щоб ні один з наших отців, або братів, без справжньої і важливої на це причини, а також виразного благословення чесного отця протоархимандрита або місцевого ігумена, який має від нього [протоархимандрита] владу розрешати в такій потребі, не наважувався їсти таких страв, під загрозою епітимії⁵¹⁴, назначеної за розсудом настоятеля монастиря. Однак, коли б у нашому монастирі найшлися такі брати, які були б дуже ослаблені і, на думку самих лікарів, конче потребували б підкріпитись м'ясом, то таким, для порятунку тілесного здоров'я, до часу їх оздоровлення [дозволяється їсти м'ясо], але тільки в деякі дні, нехай буде три, а саме: в неділю, вівторок і четвер, але не більше. І щоб настоятелі кожного монастиря пильно за цим стежили, бо це річ корисна й потрібна. А, коли йдеться про тих, які прикуті до ліжка хронічною хворобою, то й сумніву немає, що, оскільки на думку як духовного, так і тілесного лікаря, існує така потреба, такої їжі їм не можна забороняти до того часу, поки їхня недуга буде продовжуватись, бо в наших спільних Уставах або постановах, ясно написано, що на це є дозвіл⁵¹⁵.

Бідному монастиреві повинен допомагати багатший.

Третій пункт⁵¹⁶, в якому взято до уваги і постановлено, щоб монастир, який терпить нестаток, був підтриманий багатшим. Однак, без дозволу генеральної капітули, ніхто не може зобов'язуватись до якоїсь більшої жертви. А коли б виникла раптова потреба такої допомоги, тоді треба допомагати за повідомленням, розсудом і благословенням всечесного отця Протоархимандрита.

⁵¹⁴ У польському перекладі наголошується на сувору кару за їдження м'яса, тобто на «відлучення» («ekskomuniki»). Про кари за споживання м'яса див.: Капітула II (1621), ч. 34 і Капітула VI (1636), Засідання 8 (26 VII).

⁵¹⁵ У перекладі цього речення використано латинський текст, який трохи відходить від староруського (див. примітки в староруському й латинському текстах).

⁵¹⁶ У текстах, що їх друкуємо, подані різні номери пунктів. Тут зберігаємо лише нумерацію староруського тексту.

Зовсім забороняється монахам вживати матерії фалендиш.

Четвертий пункт. Дозволяється нашим братам шити одяг з будь-якого сукна, крім фалендишу і паклаку⁵¹⁷, який коштує стільки що й фалендиш, щоб таким чином не виступати проти благочестивої убогості монашого стану. Нехай шиють і носять одяг без всяких шнурочків, а тим більше не з шовку і на манеру мирського стилю, з непотрібними нам прикрасами, або як інші кажуть – розкішно, але просто і без прорізів⁵¹⁸.

Кожного року протоархимандрит нехай відбуде головну нараду з радниками про добро Чину і лад.

У п'ятому пункті сказано, щоб для ліпшого порядку та кращого збереження або помноження добра й монашої карності, всесенний отець Протоархимандрит, кожного року мав головну нараду зі своїми генеральними радниками і одним ревнителем⁵¹⁹, які повинні йому пригадувати або доповідати про все, що належить до доброго управління і, коли б виявилась така потреба, покійно робити зауваження.

Четверте Засідання

У монастирі заборонено приймати спудеїв⁵²⁰.

Цього ж дня після обіду найперше вирішено, щоб у жодному монастирі не тримати спудеїв, як до цього часу бувало в деяких монастирях, хіба що вони мали б помешкання поза монастирем⁵²¹, за винятком монастирів призначених на семінарію.

По-друге, щоб ніхто з братів не смів їздити до монастирських фільварків без виразного на це благословення настоятеля.

⁵¹⁷ Фалендиш – сукно голландського або англійського виробництва, а паклак – місцевого виробництва. У польському тексті нема згадки про «паклак».

⁵¹⁸ Див.: Капітула I (1617), Засідання 10 (16 VII), ч. 40.

⁵¹⁹ У польському тексті: «секретарем».

⁵²⁰ У староруському тексті «ставник», а в латинському – «convictor», тобто «піднаймач»; але тут, мабуть, мова про спудеїв, учнів, що мешкали при монастирях.

⁵²¹ Інтерпретацію прийнято за латинським текстом (див. примітку в староруському тексті).

По-третє, з наших спільних Уставів поновлено правило про послух, за порядком шосте, і строго заборонено нашим братам пересилати листи з одного монастиря до іншого, не отримавши на це благословення настоятеля. А коли б хтось переступив цю постанову, тоді ми схвалюємо, що такого необхідно серйозно карати⁵²².

Чернець з іншого монастиря підпорядковується настоятелеві того місця, де в даний час перебуває.

У тому часі представлено 4-ту справу, і схвалено пильно зберігати, щоб кожний наш брат, до якого б монастиря не приїхав, хоча і не на постійне проживання, підпорядковувався настоятелеві того монастиря, в якому тимчасово буде перебувати. А ті, що отримали благословення на деякий час виїхати до сторонніх людей і в них затримались, полагаючи свої справи, повинні мати за свого ігумена настоятеля того монастиря, який знаходиться найближче до місця, де вони на даний час перебувають, тому що чернець всюди повинен жити під проводом [настоятеля].

П'яте. Коли б якийсь брат, беручи товари в кредит, без відома свого настоятеля, наробив боргів, тоді такого брата покарати належною покутою, а борг має заплатити той монастир, в якому боржник проживав, а не інший⁵²³.

Шосте. Виправлення требників та інших наших церковних книг, відкладено, дасть Господь Бог, на наші майбутні збори.

Сьоме. Наші брати, що вчаться в школах, і яким з доброзичливості деякі люди, за звичаєм, деколи приносять подарунки, нічого з тих речей не повинні брати для себе, але зобов'язані все віддати у розпорядження настоятеля.

Кожного свята один з братів нехай повчає домашню челядь і простолюття у вірі й побожності.

Восьме. Дуже потрібно, щоб у кожному монастирі настоятель призначив одного брата, який у кожне свято повчав би про віру й хри-

⁵²² У латинському тексті додано: «як недисциплінованого».

⁵²³ Див. Капітула II (1621), ч. 27.

стіянські обов'язки, не тільки домашню челядь⁵²⁴, але й інших не монастирських людей простого стану.

Настоятелі кожного року, бодай листами, повинні повідомляти протоархимандрита про духовний і матеріальний стан монастиря.

Дев'яте. Щоб усі настоятелі, кожного року листовно повідомляли протоархимандрита про стан справ і поведінку братів, духовну й тілесну, особливо з тих монастирів, яких, з огляду на невідкладні причини і справи, протягом року протоархимандрит не відвідав. Також, щоб вчасно повідомляли, чи Церква Божа має користь з місцевого монастиря, чи не терпить яких труднощів і перешкод.

У Вільні у понеділок і в середу нехай відправляються Літургії за Филоновичів.

Десяте. У церкві Віленського монастиря за упокій душі померлого пана Атанасія Филоновича, віленського радника, як особливого добродія цього монастиря, його сина й дружини, два рази в тиждні, а саме в понеділок і середу, треба служити при великому престолі Божественну Літургію, а один раз у році, в день їхньої пам'яті, велика Панахида, завжди, кожного року.

Одинадцятьте. У каплиці їх милостей панів Корсаків в суботу нехай служиться Літургія до того часу, поки до нас дійде фундація⁵²⁵.

Нікого не допускати до свячень без рекомендації його настоятеля.

Дванадцятьте. Ніхто з наших братів, без свідоцтва і рекомендації свого настоятеля, не може бути допущеним до свячень або до вищого сану.

Те все його Милість преосвященний отець Митрополит похвалив і затвердив, подібно як і все інше, що записане вище.

На честь і славу Отця, і Сина, і Святого Духа, Богові в Пресвятій Тройці Єдиному. Амінь.

⁵²⁴ «Домашня челядь» – люди, які працювали при монастирі.

⁵²⁵ Євстахій Корсак Голубицький у 1625 р. зафундував при церкві Пресвятої Тройці у Вільні каплицю св. Луки і записав маєток Залісся, але тому що його жінка була довічною власницею, фундація не могла бути дійсна, поки її права не будуть задовільнені (Jan Olszewski, «Memoryał albo informacya i objaśnienie klasztoru Wileńskiego...», АС, т. X (1874), с. 37, 195).

V.

П'ЯТА ГЕНЕРАЛЬНА КАПІТУЛА
ЖИРОВИЦЬКО-ФАЛЕМИЦЬКА

PIĄTA KONGREGACJA GENERALNA
ŻYROWICKA

CONGREGATIO GENERALIS QUINTA
ŻYROVICIENSIS

1629

Ця капітула мала тільки два засідання. Вона почалась 9 вересня ст. ст. в Жировицях, а закінчилась у Фалемичах на Волині. На ній обговорювались поточні справи: доповнення складу головних радників, деякі економічні питання, прийняття фундацій, будова Жировицької церкви тощо. Це перша василіянська капітула, на якій практично не розглядалися справи аскетичного характеру, а лише адміністративні.

Протокол цієї капітули синтетичний. Більшу частину справ відкладено до дальшої перевірки й розгляду. І не дивно, бо на довше обговорення питань отці не мали часу, тому що головні учасники вже думали про собор, який мав відбутись у Львові. Збори проходили в досить незвичній атмосфері, немов у подорожі. У Жировицях василіяни нараджувалися без участі митрополита, який був присутній щойно в Фалемичах. Зразу після капітули митрополит Йосиф разом з єпископами виїхав до Львова на унійний собор.

Відмінності між текстами, які публікуємо, невеликі. Вони виникають з інтерпретації тексту перекладачами, або з простих помилок, що їх ми зазначили в примітках до протоколів.

П'ята Генеральна Капітула Жировицька (1629 р.)

РНБ СПб, рук. отдел, Q I, N. 60, арк. 30-32.

[Дописано іншою рукою на лівому полі:] Congregatio 5-ta Żyrovicensis et Falimicensis Anno 1629, Sept. 20 celebrata.

Пункта пятого собрания нашего в монастыру Жыровицком, которое прудко потом кончылося в Фалимичах на Вольню под тот час, кгда ехали отцеве нашы на собор⁵²⁶ Львовский, в Жыровичах при притомности освещенного отца Рафаила, Епископа, Протоархимандриты нашего, совѣтниках его и иных нѣкоторих отцев Згромаження нашего отправовало. А в Фалимичах так при обещности Преосвященного его милости господина отца нашего Иосифа, архиепископа, *яко и приосвященного епископѣ Рафаиле, Протоархимандрите нашым*⁵²⁷ и инных многих отцев, року тисеча шест сот двацат девятого, месяца септембра 20 дня.

Заседанье 1 в монастыре Жыровицком.

In locum defuncti electus Consultor et socius Protoarchimandritae.

Пункт 1. Обрано за совѣтника Генерального на мѣстцу годное памети отца Єрофея⁵²⁸, честного отца Ігнатія⁵²⁹, а честного отца Валеріяна⁵³⁰ за товарища освещенному господину отцу Протоархимандритови.

Пункт 2. (арк. 31) Право на Руту⁵³¹ и признане отдаючы его милости преосвященному отцу Митрополите. Подаем под высокое бачене

⁵²⁶ У латинському тексті додано: «зі схизматиками».

⁵²⁷ У латинському тексті ці слова відсутні.

⁵²⁸ Правдоподібно, це о. Єротей Ціса (Цісович).

⁵²⁹ Отець Ігнатій Шопорович (Шопович).

⁵³⁰ Отець Валеріан Канафольський (Конофольський).

⁵³¹ У латинському тексті додано: «в його спадкових добрах, з батківського почуття колись подаровану Віленському монастиреві».

отцовское, чы не может монастырови виленскому што таково назначити.

Fundatio seu legatio Melesciana Žirovicensis.

Пункт 3. Приймаем фундацію его милости пана Юря Мелешка⁵³² на монастыр Жыровицкий, толькож злецається велебному его милости Протоархимандрите жебыся упоминал добримы способами того, што пред зацными особами его милость пан Хоружый обецал еще учинит⁵³³ монастырови Жыровицкому.

Заседанье II.

Пункт 1. De schismaticis⁵³⁴, si qui habiles videbuntur, omni circumspectione admittendis.

Заховуючы при моцы конституцию Собору нашого второго о иноцех от братии нашею заблудшее до нас приходящее, постановляем, абы не вперед были приимованы, аж се добре вывѣдаем о житию их, бо еслибы для збродний яких уходячи караня до нас приходили, жадным способом приимоватися не мают.

Пункт 2.

Монастыр Жыровицкий потребуе пилно помочи его милости отца Митрополиты, абы за живота своего тот монастыр в певных терминех зоставил, а его милость отец Протоархимандрит (*арк. 31 зв.*) маеет працы приложыти и практыков порадити.

Пункт 3. Legatio M.D. Kolendae acceptata, cum cautione ne Superiores operosas acceptent fundationes.

Фундацию его милости пана Коленды, писара виленского, приймаем на монастыр Виленский, а на потом мают быти осторожные Старшые в приимованю фундаментий, абы не были с тяжаром монастырей.

⁵³² У латинському тексті додано: «хорунжого смоленського».

⁵³³ У польському тексті: «обіцяв, а ще не зробив».

⁵³⁴ У польському й латинському текстах мова йде про василіян-втікачів. На згаданій Капітулі 1621 р. прийнято рішення як у справі православних монахів (схизматиків), так і втікачів (ч. 14 і 15, а в польському тексті 14 і 16).

Пункт 4.

Долг монастыра Виленского, которого раховано золотых три тисе-чи⁵³⁵, має стараня приложыти его милость отец Протоархимандрита о заплаченю.

Пункт 5.

В роздаваню Тѣла Христова од наших отцов рымляном постановляєм, же посвецоны гостие маючы, завше могут сами то учынит без притомности ксендза рымского.

Пункт 6. Structura ecclesiae Žiroviciensis.

Церков Жыровицкая мається зачат того року по Великодню зараз, што часто казнодѣве залѣцяти на казанях мают, тоєж учынят и сповѣдницы, упоминаючы своих синов духовных, абы што ведлуг можности своеє в поратованю тому мурови з побожности своей чынили.

Пункт 7. Fundatio Mohiloviensis.

(арк. 32) Фундуш церкви Могилевкоє має скончыт того року его милость отець Архиепископ⁵³⁶ Полоцкий, а Ігумен монастыра Могилевского має працы не литоват, вспомагаючы его милость отца Архиепископа в працах духовных мѣста Могилевского без кошту своего и накладу.

Пункт 8. Protus mittens Religiosum ad aliquod monasterium, eius loci Superiorem de suis inclinationibus informet.

Братия, кдгыся пресьлаєт з одного монастыра до другого, за вѣдомостию его милости отца Протоархимандриты, має его милость отец Протоархимандрита информоват Старшого тамтого мѣсца о склонностях его.

Пункт 9. Polociam translatio monasterii Borysohlebensis: per Protum et duos consultores.

Монастыр за Полоцком Борысо-Глѣбский має быть пренесеный до мѣста Полоцка, а ним то будет, має его милость отец Протоархи-

⁵³⁵ У польському тексті: «4000».

⁵³⁶ У польському тексті: «архимандрит». Полоцьким архиепископом тоді був Антоній Селява, а Могилів підлягав його юрисдикції.

мандрит з консулторами двома принамней, зехат, огледат, и о пренесеню постановити час и способ вынайги.

Пункт 10.

Мѣсце, на которим бы мешкали новициушове, або в котором монастыру зараз вышедши з новицияту⁵³⁷, зоставується до далшого спораження и уваженя.

Пункт 11. Circumfeream Minscensis monasterii qualis esse debuerit?

Стороны замен монастыра Минского от отца Старшого (арк. 32 зв.) Минского з мешцаны минскими мається старат его милость отец Протоархимандрит вшелякими способами, абы знесена была, на што маєт вейзрѣти в контракт его Милости небощыка годное памети отца Пакосты⁵³⁸, которий он учынил з ними, иж маєт быти кгрунту монастырского з одноє стороны церкви сто тридцят два локти, а з другое стороны – также.

Пункт 12.

С тых золотых пятисот, которую взял его милость отец Митрополита од пана Хребтовича, маєт дати золотых триста на семинариум Минское, а золотых двѣсти – на монастыр Новгородский.

Пункт 13. Revocata licentia asservandae privatim pecuniae.

О позволеню хованя грошей ревоковал его милость отец Митрополит, же еслибы кому позволил, далее не важит. А еслибы хто на потомныя часы мѣти хотѣл позволене, тогда мається старат, абы тоє позволене мѣл от его милости отца Митрополиты на писме.

Пункт 14.

Будоване монастырей так Отцевских, яко и Паненских, постановляем, абы не были будованы без позволеня выразного его милости отца Митрополиты, албо Коадютора его Милости⁵³⁹.

⁵³⁷ У латинському тексті додано: «склавши професію».

⁵³⁸ Атанасій Пакоста був ігуменом Мінського монастиря (1615-1619), а згодом – Холмським і Белзьким єпископом. У Мінську він заснував церкву й монастир Святого Духа. Помер 1625 року.

⁵³⁹ У латинському тексті додано: «теперішнього протоархимандрита». Ідеться про Рафаїла Корсака, протоархимандрита ЧСВВ.

Congregacya V – Żyrowicka 1629 r.

АС, т. XII (1900), с. 33-34.

Punkta piątey congregacyey naszej w klasztorze Żyrowickim, która prętko potym konczyła się w Falimiczach⁵⁴⁰ na Wołyniu pod ten czas, gdy iechali oycowie nasi na synod⁵⁴¹ Lwowski, – w Żyrowicach, przy obecności iaśnie wielmożnego oycy Rafała, biskupa, protoarchimandryty naszego, konsul-torów iego y innych niektorych oyców congregathey naszej. A w Falimiczach odprawowała się także przy obecności iaśnie wielmożnego oycy y panna naszego Józefa, arcybiskupa, *tudziesz przy wielmożnym biskupie Rafale, protoarchimandrycie naszym*⁵⁴² y inszych wielu oycach roku tysiąc sześćset dwudziestego dziewiątego, miesiąca Septembra dwudziestego dnia.

Sessija pierwsza, w monastyrze Żyrowickim.

1. *Ta congregacya przeniesiona do Falimicz na Wołyń dla synodu Lwowskiego.*

Obrano za konsultora ieneralnego na mieyscu godney pamięci oycy Jerotheusza⁵⁴³ przewielebnego oycy Ignacego⁵⁴⁴, a wielebnego oycy Waleriana⁵⁴⁵ za sociusza wielebnemu oycu protoarchimandrycie.

2. *Prawo na Rutę oddane od Wilenskiego klasztoru xiędzu Ruckiemu.*

Prawo na Rutę⁵⁴⁶ y przyznanie oddaiąc iegomości oycu metropolicie, poddaiemy pod wysoki rozsądek oycowski, czy nie może czego takiego klasztorowi Wilenskiemu naznaczyć.

⁵⁴⁰ Falimicze, lub Falemicze, Chwalimicze, wieś w pow. włodzimierskim.

⁵⁴¹ W tekście łąc. dodano: «z schizmatykami».

⁵⁴² Tych słów nie ma w tekście łąc.

⁵⁴³ Prawdopodobnie o. Hieroteusz Cisowicz (Cis).

⁵⁴⁴ Ojciec Ignacy Szoporowicz (Szopowicz).

⁵⁴⁵ Ojciec Walerian Kanafolski (Konofolski).

⁵⁴⁶ W tłum. łąc. dodano: «prawo na swoje dobra dziedziczne nazwane Ruta, które Jego Ojowska Mość niegdyś darował klasztorowi wileńskiemu». W 1613 r. Józef

3. *Żyrowicki fundusz iaśniewielmożnego pana Meleszki przyięty.*

Przymuiemy fundusz iegomości pana Meleszki Jerzego⁵⁴⁷ na monastyr Żyrowicki⁵⁴⁸, iednak zleca się wielebnemu iegomości oycu protoarchimandrycie, żeby się upomniał dobrimi sposobami tego, co przed zacnemi osobami iegomość pan chorąży obiecał, a ieszcze nie uczynił⁵⁴⁹ monastyrowi Żyrowickiemu.

Sessija wtora.

4. *Zbiegli bracia⁵⁵⁰ przyjmować się nie maią.*

Zachowując przy mocy constitutię congregacyey naszej wtorey o zakonnikach naszych zbiegłych y braci, do nas powracaiących, postanawiamy, aby nie wprzód byli przyięci, aż się dobrze wywiemy o życiu ich, bo ieśliby dla zbrodni iakich y uchodząc karania do nas przychodzili, żadnym sposobem przyjmować się nie ma.

5. Monastyr Żyrowicki potrzebuie pilno pomocy iegomości oycy metropolity, aby za życia swego ten monastyr w pewnych terminach zostawił, a iegomość ociec protoarchimandryta ma pracy przyłożyć y jurystów poradzić się.

Welamin Rutski oddał Rutę klasztorowi wileńskiemu. Powrotną zamianę podpisano 1 VI 1636 r., a klasztor otrzymał część Świran. Od tego czasu Ruta należała do dóbr Metropolii Kijowskiej (AC, т. X (1874), s. 28-29, 152-153, 261-262).

⁵⁴⁷ W łać. tekście dodano: «chorążego smoleńskiego».

⁵⁴⁸ Jerzy Mielezko (zm. 1634), ożeniony z Rainą Sołomerecką, wraz z małżonką zapisał 6 000 kop groszy litewskich na rodową cerkiew dziewiątkowicką, a w 1628 r. cały fundusz przeniósł na bazylikański klasztor w Żyrowicach. Jednak bazylianie dopiero w 1648 r. wygrali proces o tę sumę (Konrad Czarnocki, «Historie o Mielezkach», s. 57)

⁵⁴⁹ W tekstach staroruskim i łać.: «obiecał ieszcze uczynić».

⁵⁵⁰ W tekście staroruskim, w tytule punktu podano, że odnosi się on do mnichów prawosławnych (schizmatyckich). Teksty pol. i łać. traktują o bazylianach, którzy uciekli z klasztoru. Wspomniana tu Kongregacja 1621 r. przyjęła decyzje w obu sprawach (por. punkty 14 i 16 – w tekstach staroruskim i łać.: 14 i 15).

6. *Fundatię Kolędzinską przyjęto.*

Fundatię iegomości pana Kolendy, pisarza Wilenskiego przyjmujemy na monastyr Wilenski, a napotym mają być ostrożni starsi w przyjmowaniu fundacyi, aby nie były z ciężarem klasztorów⁵⁵¹.

Dług klasztoru Wilenskiego, ktorego rachowano złotych 4000⁵⁵², ma staranie przyłożyć iegomość ociec protoarchimandryta o zapłaceniu.

7. *Mogą poświęcone komunikanty rzymskie rozdawać.*

W rozdawaniu Ciała Chrystusowego od naszych oyców rzymianom postanawiamy, (s. 34) że poświęcone Hostyie mając, zawsze mogą to sami uczynić bez przytomności xiędza rzymskiego⁵⁵³.

⁵⁵¹ Chodzi o fundację Jana Kolendy zapisaną w 1628 r. Jan Kolenda zbudował ołtarz w kaplicy Podniesienia Świętego Krzyża, ufundował przedmioty liturgiczne i wymurował grobowiec rodzinny. Oprócz tego ofiarował klasztorowi 3 000 zł oraz dworek na Szerejpiszkach. W zamian zobowiązał bazylianów, «aby w tey że kaplicy Świętego Krzyża w każdym tygodniu po trzy służby Boże wiecznie odprawowano, to iest w dzień piątkowy za zdrowie fundatora samego, małżonki i po ichś następujących potomków i szcządków żywych liturgia na pamiątkę Krzyża s., we szrodę zas i w sobotę – za dusze przodków i successorów następujących domu Kolendzinskiego. Do tego na Boże Narodzenie, Wielkanoc i na Narodzenie nas. Panny, kapłani klasztoru do Merecza oleszkowskiego dla nabożeństwa do kaplicy zieżdzać, i ten że klasztor ciała zmarłych, poki domu fundatorskiego stawac będzie, do sklepu przyjmować powinien był, grzebiąc one obrządkiem greckiego nabożeństwa» (Jan Olszewski, «Memoryał albo informacja i objaśnienie klasztoru Wileńskiego...», AC, т. X (1874), s. 46-47). Przyjęte zobowiązania stały się okazją do przestrogi wyrażonej na kapitule.

⁵⁵² W tekstach staroruskim i łać.: «3000».

⁵⁵³ Sprawa udziału wiernych obrządku łać. w duszpasterstwie unickim była jedną z kwestii wymagających rozwiązania i kodyfikacji, co miało miejsce w kolejnych latach (por. Лаврентій Д. Гуцуляк, «Божественна Літургія Йоана Золотоустого в Київській митрополії після Унії з Римом (період 1596-1839 рр.)», Львів 2004, s. 52-53). Bazylianie dość powszechnie przechowywali w tabernakulum komunikanty dla wiernych obrządku łać. (na chlebie niekwaszonym) i udzielali im komunii św. Było to związane z udziałem tychże wiernych w uroczystościach odpustowych, a także słabo rozwiniętą siecią parafialną Kościoła rzymskokatolickiego na wschodzie (Stanisław Nabywaniec, «Relacje między obrządkami – łać. i greckokatolickim oraz problem rutenizacji i unicyzacji w kontekście tak zwanej

8. *Cerkiew Żyrowicką zaczęto murować.*

Cerkiew Żyrowicka ma się zacząć tego roku po Wielkiej nocy zaraz, co często kaznodzieie zalecać na kazaniach maia. Toż uczynią y spowiednicy, upominając swoich synów duchownych, aby co według możności swojej w poratowaniu temu murowi z pobożności swey uczynili.

9. *Mohilowski fundusz.*

Fundusz cerkwie Mohilowskiej ma skończyć iegomość ociec archimandryta⁵⁵⁴ Połocki, a ihumen monastyra Mohilowskiego ma pracy nie litować, wspomagając iegomości oycy archimandrytę w pracach duchownych miasta Mohilowskiego, bez kosztu swego y nakładu.

10. Brat, gdy się przesyła z iednego klasztoru do drugiego, za wiadomością iegomości oycy protoarchimandryty, ma iegomość xiądz protoarchimandryta informować starszego tamtego mieysca o skłonnościach iego.

11. *Archimandrya Połocka Hlebo-Boryska zniesiona.*

Klasztor za Połockiem Boryso-Hlebski ma być przeniesiony do miasta Połocka⁵⁵⁵, a nim to będzie, ma iegomość ociec protoarchimandryta z consul-

„kradzieży dusz”», [w:] «Polska-Ukraina. 1000 lat sąsiedztwa», t. IV, red. S. Stepień, Przemysł 1998, s. 222).

⁵⁵⁴ W tekstach staroruskim i łać.: «arcybiskup». Arcybiskupem połockim był Antoni Sielawa i to pod jego władzą znajdował się Mohylew.

⁵⁵⁵ Prawdopodobnie chodzi o złączenie klasztoru Borysa i Hleba z klasztorem przy katedrze św. Zofii w Połocku, gdzie bazylianie zamieszkali po śmierci Jozafata Kuncewicza, ale raczej bez oddzielnego funduszu na klasztor (Giżycki Jan M., «Bazylikańskie klasztory unickie w obrębie prowincji białoruskiej», Przewodnik Naukowy i Literacki 1907, R. XXV, nr. 2, s. 185). Należy przypuszczać, że była to świadoma metoda stosowana przez metropolię Rutskiego który chciał mieć bazylianów przy cerwiach katedralnych, a z drugiej strony dążył do likwiacji kłopotliwego urzędu archimandryty. W taki sposób w 1635 r. połączono klasztory w Mińsku znosząc tym samym archimandrię («Описание документовъ Архива Западнорусскихъ униатскихъ митрополитовъ», т. I (1470-1700), [ред. С. Г. Рункевич], С.-Петербургъ 1897, s. 258-259; Jan Olszewski, «Обіяснение некоторых констытуцй законныхъ», АС, т. XIII (1902), s. 15). Plan ten nie został zrealizowany w Połocku. Rutski rozpoczął proces likwidacji archimandrii, bo o. Genady Chmielnicki w 1618 r. występujący jako archimandryta, w 1629 r. był już tylko ihumenem klasztoru Borysa i Hleba («Ostatnie Stebelskiego prace», s. 364). Jednak nie udało mu się doprowadzić

torami, przynamniej dwiema, ziechać, oglądać y o przeniesieniu postanowić, czas y sposób wynaleść.

12. Mieysce, na którym by mieszkali nowicjuszowie, abo w którym monastyrze zaraz wyszedzsy z nowiciatu⁵⁵⁶, zostawuie się do dalszey uwagi.

13. Z tych złotych pięciuset, które wzięł iegomość xiądz metropolita od pana Chrebtowicza, ma dać złotych 300 na seminarium Minskie, a złotych 200 na klasztor Nowogrodzki.

14. *Zamiana monastyra Minskiego z mieszczany.*

Strony zamiany monastyra Minskiego od oycy starszego Minskiego z mieszczany Minskiem ma się starać iegomość ociec protoarchimandryta wszelkimi sposobami, aby była zniesiona, na co ma weyrzeć w kontrakt nieboszczyka godeny pamięci iegomości oycy Pakosty⁵⁵⁷, który on uczynił z niemi, iż ma być gruntu cerkiewnego z iedney strony cerkwie sto trzydzieście dwa łokcie, a z drugiey strony także.

15. O pozwoleniu chowania pieniędzy rewokował iegomość ociec metropolita, że ieśli by komu pozwolił, iuz to daley nie waży nic, a ieśli by kto na potomne czasy mieć chciał pozwolenie, tedy ma się starać, aby to pozwolenie miał od iegomości oycy metropolity na piśmie.

do stworzenia nowej sytuacji prawnej klasztorów połockich, co stanowiłoby trwałą podstawę do zniesienia archimandrii. Już o. Teofil Olszanica, który za życia Rutskiego był ihumenem, zaledwie 3 lata po śmierci metropolity Józefa, w 1640 r. otrzymał królewski przywilej na archimandrytę klasztoru Borysa i Hleba (LVIA f. 634, o. 3, spr. 532, k. 27-28).

⁵⁵⁶ W tłum. łac. dodano: «po złożeniu profesji».

⁵⁵⁷ Atanazy Pakosta był ihumenem monasterów mińskich w latach 1615-1619, a później biskupem chełmskim i bełzkim. W Mińsku zbudował cerkiew i monaster Ducha Świętego oraz odzyskał szereg dóbr klasztornych (Архимандритъ Николай, *Историко-статистическое описание Минской Епархии*, Санктпетербургъ 1864, s. 83, 94-95; Andrzej Gil, Ihor Skoczylas, *Kościół Wschodnie w Państwie Polsko-Litewskim w procesie przemian i adaptacji: Metropolia Kijowska w latach 1458-1795*, Lublin-Lwów 2014, s. 167-170; Jan Olszewski, «Обіаśnienie niektórych констытуцй zakonnych», АС, т. XIII (1902), с. 14-15).

16. Budynki klasztorów tak oycowskich, iako y panienskich, postanawiamy, aby nie były budowane bez pozwolenia wyraźnego ięgomości oycy metropolity, lub coadjutora ięgomości⁵⁵⁸.

Sława Bogu na wieki. Amen.

⁵⁵⁸ W tekście łącz. dodano: «który obecnie sprawuje urząd protoarchimandryty».

Congregatio Generalis Quinta Żyroviciensis Anno 1629 celebrata

СПБІИ РАН, Кол. 52 (дело 11.2.4), т. 307, с. 36-38.

Anno millesimo sexcentesimo vigesimo nono, Septembris vigesima die.

In monasterio Żyrovicensi, praesente perillustri Patre Raphaele, Episcopo Pincensi simulque Protoarchimandrita nostro, congressis Consultoribus eius aliisque Congregationis nostrae quibusdam Patribus, coepta deinde paulo post Falimitiis in Volhinia, cum nostri ad Synodum *cum schismaticis*⁵⁵⁹ attentatam Leopolim pergerent, praesente insuper Ill.mo Patre Dominoque nostro Josepho Archiepiscopo, ac pluribus aliis Patribus⁵⁶⁰ continuata absolutaque.

Sessio I.

Punctum I.

Electus est Consultor generalis in locum dignae memoriae Patris Hierothei⁵⁶¹ R.dus P. Ignatius⁵⁶². In socium autem perillustri Protoarchimandritae R.dus P. Valerianus⁵⁶³.

Punctum II. Ius in Rutam redditur monasterio Vilmensi.

Restituentes Ill.mo Patri Metropolitae *ius in bona eius haereditaria Ruta dicta monasterio Vilmensi a Sua Ill.ma Paternitate ante donata*⁵⁶⁴, altissimo eiusdem subiicimus respectui, ut velit aliud quid eiusmodi monasterio Vilmensi assignare.

⁵⁵⁹ У староруському й польському текстах ці слова відсутні.

⁵⁶⁰ Пропущено Рафаїла Корсака (див. тексти староруський і польський).

⁵⁶¹ Правдоподібно, це о. Єротеї Цїса (Цїсович).

⁵⁶² Отець Ігнатій Шопорович (Шопович).

⁵⁶³ Отець Валеріан Канафольський (Конофольський).

⁵⁶⁴ Слова курсивом у староруському й польському текстах відсутні.

Punctum III. Fundatio Żyroviciensis M.D. Meleszkorum acceptata.

Acceptamus foundationem Perillutris D.ni Georgii Meleszko, *vexilliferi Smolenscensis*⁵⁶⁵, monasterio Żyroviciensi scriptam. Tantum committitur perillustri Patri Protoarchimandritae, ut bonis suavibusque modis reposita a praefato D.no Fundatore id quoque quod coram dignissimis personis ulterius praestare⁵⁶⁶ eidem monasterio pollicitus est.

Sessio II.

*Punctum I. Profugi Fratres*⁵⁶⁷ *non suscipiantur.*

Conservantes in suo vigore constitutionem Congregationis nostrae II-dae de monachis a Fratribus nostris errabundis, hoc est disiunctis ad nos adventantibus, statuimus ut ne prius admittantur, quam bene indagemus de vita ipsorum. Nam si ob excessus quospiam patratos evitantes poenas ad nos veniant, nullatenus recepiendi sunt.

Punctum II.

Monasterium Żyroviciense enixe implorat opem Illustrissimi (p. 37) Patris Metropolitae, ut durante vita sua illud intra certos relinquat terminos. Perillustri vero Protoarchimandrita laborem impendet iurisque peritos consulet.

Punctum III. Fundatio Kolendae acceptatur.

Fundationem M. D.ni Joannis Kolenda, notarii terrestri Vilnensis, monasterio Vilnensi scriptam acceptamus. Erunt vero deinceps cautiores Praesides in acceptandis foundationibus, advertentque ne eae sint oneri monasterio.

Punctum IV.

Debitum monasterii Vilnensis, quod tria millia⁵⁶⁸ florenorum attingere ex deductis rationibus compertum est, perillustri Protoarchimandrita curabit ut exsolvatur.

⁵⁶⁵ Ці слова відсутні в староруському й польському текстах.

⁵⁶⁶ У польському тексті: «обіцяв, а ще не зробив».

⁵⁶⁷ У заголовку до староруського тексту подано, що цей параграф відноситься до православних монахів (схизматиків), а в польському й латинському текстах – до василіян-утікачів. Капітула 1621 р. прийняла рішення як в одній, так і в другій справі (ч. 14 і 15, а в польському тексті 14 і 16).

Punctum V. Distributio Communionis Romanae conceditur.

In distribuenda a nostris Communione sacra hominibus Ritus Romani declaramus, quod cum consecratae hostiae adsunt, semper possint id ipsi facere, absente sacerdote Romano.

Punctum VI. Constructio ecclesiae Żyroviciensis conceditur.

Ecclesia Żyroviciensis construi e lateribus incipiet hoc anno, mox post Pascha, quod opus frequenter commendabunt concionatores ex suggestu fidelium liberalitati munificentiaeque. Idem praestabunt etiam confessarii, exhortando suos filios spirituales ut pro pietate unusquisque posseque suo, conferant aliquid in hos muros.

Punctum VII. Fundatio Mohiloviensis.

Fundationem ecclesiae Mohiloviensis hoc anno ad ultimum perducet finem perillustris Pater Archiepiscopus⁵⁶⁹ Polocensis. Praeses autem monasterii Mohiloviensis laborem conferet, iuvando perillustrem Archiepiscopum in negotiis functionibusque spiritualibus civitatis Mohiloviensis, absque sumptu impensisque propriis.

Punctum VIII.

Transmittendo Fratres ab uno monasterio ad aliud perillustris Protoarchimandrita informabit Praesidem illius loci ad quem migrat Frater de eius inclinationibus.

Punctum IX. Archimandria Borisohlebensis suppressa.

Monasterium extra Polociam situm Borisohlebense transferendum erit in ipsam civitatem Polociae. Donec vero id fiet, perillustris Protoarchimandrita cum duobus saltem Consultoribus, adibit monasterium illud, inspicietque ac de transferendo statuet assignato tempore modoque adinvento.

Punctum X.

De (p. 38) loco ubi maneant novitii, item in quo monasterio collocandi sint ii, qui e novitiatu, *professione facta*⁵⁷⁰, egrediuntur, differimus deliberationem ordinationemque ad aliud tempus.

⁵⁶⁸ У польському тексті: «4000».

⁵⁶⁹ У польському тексті: «архимандрит». Полоцьким архиєпископом тоді був Антоній Селява, а Могилів підлягав його юрисдикції.

⁵⁷⁰ Ці слова пропущені у староруському й польському текстах.

Punctum XI. Permutatio monasterii Minscensis cum civibus irritanda.

Quod attinet commutationes monasterii Minscensis a Patre Praeside eiusdem monasterii cum civibus Minscensibus factas, curabit omnibus modis perillustris Protoarchimandrita, ut irritentur. Quocirca releget contractum, quem cum illis fecit dignae memoriae Pater Athanasius Pakosta⁵⁷¹, ut nimirum fundus monasterii ab una parte ecclesiae ad triginta duos cubitos, ex altera tantumdem extendatur.

Punctum XII.

Quingentorum florenorum, quos accepit Ill.mus Pater Metropolita a D.no Chreptowicz, tribuet trecentos florenos seminario⁵⁷², ducentos vero monasterio Novogrodensi.

Punctum XIII.

Concessionem servandae pecuniae revocavit Ill.mus Pater Metropolita cuicumque a se factas. Quodsi quis in posterum requirat eiusmodi concessionem, curabit ut eam ab Ill.mo Patre in scripto obtineat.

Punctum XIV.

Circa aedificationes monasteriorum tam monachorum, quam monialium, statuimus ne aedificentur citra expressam licentiam Ill.mi Patris Metropolitaniani, aut eius Coadiutoris, *nunc Protoarchimandritam agentis*⁵⁷³.

Ad maiorem Dei gloriam, Beatissimae Deiparae Virginis Mariae sine labe originali conceptae, laudem et honorem. Amen.

Laus Deo Virginiq[ue] Matri Deiparae⁵⁷⁴.

⁵⁷¹ Атанасій Пакоста був ігуменом Мінського монастиря (1615-1619), а згодом – Холмським і Белзьким єпископом. У Мінську він заснував церкву й монастир Святого Духа. Помер 1625 року.

⁵⁷² У староруському й польському текстах: «семинарію в Мінську».

⁵⁷³ Ці слова відсутні у староруському й польському текстах.

⁵⁷⁴ У староруському й польському текстах немає двох останніх речень, а польський текст протоколу кінчається словами: «Слава Богові на віки. Амін».

П'ята Генеральна Капітула Жировицька (1629 р.)

РНБ СПб, рук. отдел, Q I, N. 60, арк. 30-32.

[Дописано іншою рукою на лівому полі:] Congregatio 5-ta Żyrovicensis et Falimicensis Anno 1629, Sept. 20 celebrata.

Пункти нашої п'ятої капітули, яка в той час, коли наші отці їхали на Львівський синод⁵⁷⁵, почалася в Жировицькому монастирі з участю весвітлішого отця владики Рафаїла нашого Протоархимандрита та деяких інших отців нашого Чину, що незабаром була довершена в Фалемичах⁵⁷⁶ на Волині. А в Фалемичах з участю його милості преосвященного отця нашого архієпископа Йосифа і преосвященного владики Рафаїла – нашого Протоархимандрита, та й численних інших отців. А було це, року тисяча шістсот двадцять дев'ятого, місяця вересня, дня 20.

Засідання I, в Жировицькому монастирі.

Пункт 1. Вибрано радника на місце покійного, а також товариша Протоархимандритові.

На місце гідного пам'яті о. Єротей⁵⁷⁷, генеральним радником обрано чесного отця Ігнатія⁵⁷⁸, а чесного отця Валеріана⁵⁷⁹ на товариша всевітлішому отцеві Протоархимандритові.

Пункт 2.

Віддаючи його милості преосвященному отцеві Митрополитові право на Руту⁵⁸⁰, піддаємо його високій батьківській повазі, чи не може він чогось подібного призначити для Віленського монастиря.

⁵⁷⁵ У латинському тексті додано: «зі схизматиками».

⁵⁷⁶ Фалемичі – село Володимир-Волинського р-ну (Україна).

⁵⁷⁷ Ймовірно, це о. Єротей Цісович (Ціс).

⁵⁷⁸ Отець Ігнатій Шопорович (Шопович).

⁵⁷⁹ Отець Валеріан Канафольський (Конофольський).

Пункт 3. Фундація, або запис Мелешківський на Жировиці.

Приймаємо фундацію його милості пана Юрія Мелешка на Жировицький монастир⁵⁸¹, але доручаємо його милості всечесному отцеві Протоархимандритові, щоб добрими способами допоминався того, що його милість пан Хорунжий, в присутності поважних осіб, обіцяв ще зробити⁵⁸² для Жировицького монастиря.

Засідання II.

Пункт 1. Про схизматиків, якщо деякі будуть видаватися гідними, то їх приймати з великою обережністю.

Залишаючи в дії розпорядження нашої другої капітули про наших заблуканих братів⁵⁸³, які до нас приходять, постановляємо, щоб перед тим, як їх прийняти, ретельно перевірити їхнє життя, бо коли б виявилось, що вони з причини якогось злочину, втікаючи від покарання, до нас приходять, то в жодному випадку їх не приймати.

Пункт 2.

Жировицький монастир покійно благає допомоги його милості отця Митрополита, щоб він ще за свого життя в певних термінах його залишив. А його милість отець Протоархимандрит повинен докласти старання і порадитися з юристами.

⁵⁸⁰ У латинському тексті додано: «право на його спадкову посілість, звану Рута, яку всевітлий Отець передше подарував Віленському монастиреві». У 1613 р. Йосиф Рутський віддав свій родинний маєток Руту для Віленського монастиря. Зворотню заміну Руту здійснено 1 червня 1636 р., а монастир отримав за це частину Свіржан. Від того року Рута належала до маєтку Київської митрополії (АС, т. X (1874), с. 28-29, 152-153, 261-262).

⁵⁸¹ Юрій Мелешко (+1634), разом з дружиною Раїною Соломерецькою, записав 6 000 коп грошей литовських на дев'ятковицьку церкву, а в 1628 р. переїхав цей фондуш на Жировицький василіянський монастир. Однак, після довголітніх судів, щойно в 1648 р. василіянам було присуджено ці гроші (Konrad Czarnocki, «Historie o Mieleszkach», с. 57).

⁵⁸² У польському тексті: «а ще не зробив».

⁵⁸³ У латинському тексті додано: «тобто відлучених» («hoc est disiunctis»).

Пункт 3. Прийнято запис пана Коленди, з пересторогою, щоб настоятелі не приймали обтяжливих фундацій.

Приймаємо фундацію його милості пана Коленди, віленського писаря, на Віленський монастир, а в майбутньому настоятелі повинні бути обережні у прийманні фундацій, щоб вони не стали тягарем для монастирів⁵⁸⁴.

Пункт 4.

Його милість отець Протоархимандрит повинен докласти старання, щоб сплатити борг Віленського монастиря, який сягає до трьох тисяч золотих⁵⁸⁵.

Пункт 5.

У справі причащення римо-католиків Тілом Христовим, ухвалюємо, що наші отці, маючи освячені гостії, у неприсутності римського священника, завжди можуть самі це робити⁵⁸⁶.

⁵⁸⁴ Мова про фундацію Івана Коленди, яку він записав в 1626 р. Іван Коленда поставив престіл в каплиці Воздвиження Чесного Хреста, купив літургійні приладдя і вимурував родинну гробницю. Крім цього, він подарував 3 000 золотих і фільварок на Шерейпишках. За це він зобов'язав василіян, щоб у каплиці Чесного Хреста кожного тижня і довічно правили 3 Божественні Літургії (в п'ятницю за здоров'я самого фундатора, його жінки та їх живих нащадків, в середу і суботу – за душі померлих з родини Коленда). Крім цього на Різдво Христове, Великдень і Народження Пресвятої Богородиці, еромонахи мали їздити з набоженством до Мереча. Василіяни були також зобов'язані хоронити членів родини Колендів у згаданій каплиці (Jan Olszewski, «Memoryał albo informacya i objaśnienie klasztoru Wileńskiego...», АС, т. X (1874), с. 46-47). Саме ці зобов'язання були причиною перестороги.

⁵⁸⁵ У польському тексті: «чотири тисячі».

⁵⁸⁶ Справа участі вірних римо-католицького обряду в унійному душпастирстві була однією з перших, яку після Берестейської Унії треба було врегулювати, що й здійснено в наступних роках (див.: Лаврентій Д. Гуцуляк, «Божественна Літургія Йоана Золотоустого в Київській митрополії після Унії з Римом (період 1596-1839 рр.)», Львів 2004, с. 52-53). Василіяни у своїх храмах досить часто зберігали освячені дари для римо-католиків (на неквашеному хлібі) і причащали їх. Ця практика була зв'язана з участю вірних у відпустах при василіянських церквах, а також з досить слабо розбудованою сіткою римо-

Пункт 6. Будова Жировицької церкви.

Цього року, відразу після Великодня, має розпочатись будова Жировицької церкви і проповідники зобов'язані часто це наголошувати під час своїх проповідей. Те саме зроблять і сповідники, наголошуючи своїм духовним синам, щоб робили зі своєї побожності те, що зможуть зробити на поміч цій будові.

Пункт 7. Могилівська фундація.

Його милість отець архієпископ Полоцький⁵⁸⁷ цього року повинен закінчити справу фундації Могильовської церкви, а ігумен Могильовського монастиря не повинен жаліти праці, щоб допомогти його милості отцю Архієпископові в духовних справах міста Могильова, але без своїх коштів і витрат.

Пункт 8. Протоархимандрит, посилаючи монаха в інший монастир, повідомить місцевого настоятеля про звички цього ченця.

Коли з волі його милості отця Протоархимандрита, якогось брата переміщається з одного монастиря до іншого, то його милість отець Протоархимандрит повинен повідомити настоятеля про звички цього монаха.

Пункт 9. Перенесення Борисо-Глібського монастиря до Полоцька.

Борисо-Глібський монастир, що знаходиться за Полоцьком, має бути перенесений до міста Полоцька⁵⁸⁸. А перед тим, його милість отець

католицьких парафій на сході (Stanisław Nabywaniec, «Relacje między ob-
rządками – łacińskim i greckokatolickim oraz problem rutenizacji i unityzacji w
kontekście tak zwanej „kradzieży dusz”», у: «Polska-Ukraina. 1000 lat sąsiedztwa»,
t. IV, red. S. Stepień, Przemyśl 1998, с. 222).

⁵⁸⁷ Антоній Селява.

⁵⁸⁸ Ідеться, правдоподібно, про з'єднання архимандрії свв. Бориса і Гліба з монастирем при Полоцькому соборі (в місті), в якому василіяни мешкали після смерті Йосафата Кунцевича, але, мабуть, не мали тут окремої фундації (Giżycki Jan M., «Bazylikańskie klasztory unickie w obrębie prowincji białoruskiej», Przewodnik Naukowy i Literacki 1907, R. XXV, nr. 2, с. 185). Можна здогадуватись, що це був свідомий метод діяння митрополита Йосифа, який з одного боку хотів мати василіян біля соборів, а з другого – хотів ліквідувати уряд архимандритів. Таким способом в 1635 р. з'єднано монастирі в Мінську, ліквідуючи

Протоархимандрит, бодай з двома радниками, повинен туди поїхати, оглянути і встановити час та спосіб його перенесення.

Пункт 10.

Місце, в якому мешкали б новики, або той монастир, де вони перебували б зразу після виходу з новіціату⁵⁸⁹, залишається до подальшого розгляду й рішення.

Пункт 11. Яка має бути округа Мінського монастиря.

Його милість отець Протоархимандрит всіма способами повинен старатись, щоб заміна Мінського монастиря, здійснена отцем ігуменом Мінського монастиря з мінськими міщанами, була скасована, і для цього він повинен заглянути в договір покійного його милості, гідної пам'яті, отця Пакости⁵⁹⁰, що його він з ними уклав; [а в тому контракті] монастирської землі має бути сто тридцять два лікті з одного, і стільки ж – з другого боку.

архимандрію («Описание документовъ Архива Западнорусскихъ униатскихъ митрополитовъ», т. I (1470-1700), [ред. С. Г. Рункевич], С.-Петербургъ 1897, с. 258-259; Jan Olszewski, «Obiaśnienie niektórych konstytucyj zakonnych», АС, т. XIII (1902), с. 15). Такий план не задіяв у Полоцьку. Рутський розпочав процес ліквідації архимандрії, бо о.Генадій Хмельницький в 1618 р. виступав як архимандрит, а в 1629 р. вже тільки як ігумен монастиря свв. Бориса і Гліба («Ostatnie Stebelskiego prace», wyd. Władysław Seredyński, [w:] Scriptorum Rerum Polonicarum, t. IV, Cracoviae 1878, с. 364). Однак не вдалось довести до створення нового юридичного положення полоцьких монастирів. Отець Теофіл Ольшаниця, який за життя Рутського був тільки ігуменом, вже три роки після смерті Митрополита, тобто в 1640 р., отримав королівський привілей на архимандрита монастиря свв. Бориса і Гліба (LVIA ф. 634, о. 3, стр. 532, к. 27-28).

⁵⁸⁹ У лагинському тексті додано: «склавши професію».

⁵⁹⁰ Атанасій Пакоста був ігуменом мінських монастирів між 1615-1619 рр., а опісля єпископом Холмським і Белзьким. У Мінську він збудував церкву й монастир Святого Духа і відзискав ряд монастирських маєтків (Архимандритъ Николай, «Историко-статистическое описание Минской Епархіи», Санктпетербургъ 1864, с. 83, 94-95; Andrzej Gil, Ihor Skoczylas, «Kościoły Wschodnie w Państwie Polsko-Litewskim w procesie przemian i adaptacji: Metropolia Kijowska w latach 1458-1795», Lublin-Lwów 2014, с. 167-170; Jan Olszewski, «Obiaśnienie niektórych konstytucyj zakonnych», АС, т. XIII (1902), с. 14-15).

Пункт 12.

З тих п'ятсот золотих, які його милість отець Митрополит узяв від пана Хрептовича, триста золотих повинен дати на Мінську семінарію, а двісті золотих – на Новгородоцький монастир.

Пункт 13. Відкликаний дозвіл на зберігання приватних грошей.

У справі зберігання грошей, його милість отець Митрополит заявив, що якщо дав комусь на це дозвіл, то це зараз не має жодної правної сили. А коли б хтось у майбутньому хотів мати дозвіл, то повинен старатись про утримання письмового посвідчення від його милості отця Митрополита.

Пункт 14.

В справі будівництва монастирів, схвалюємо, що без виразного дозволу його милості отця Митрополита, або коадютора його Милості⁵⁹¹, забороняється будувати монастирі, чи то чоловічі, чи жіночі.

⁵⁹¹ У латинському тексті додано слова: «теперішнього протоархимандрита». Мовиться про владика Рафаїла Корсака, Протоархимандрита ЧСВВ

VI.

ШОСТА ГЕНЕРАЛЪНА КАПИТУЛА

ВІЛЕНСЬКА

SZÓSTA KONGREGACJA GENERALNA

WILEŃSKA

CONGREGATIO GENERALIS SEXTA

VILNENSIS

1636

Віленську капітулу 1636 р. скликав митрополит Йосиф разом з протоархимандритом Рафаїлом Корсаком. Це була остання капітула, в якій брав участь Рутський. Як першу капітулу Чину відкриває довга промова Рутського, так само останню замикає довга промова цього ж монаха-митрополита. Цим разом Рутський називає причини, які затримують зріст Чину. Те його слово є своєрідним заповітом своїм монахам василіянам, бо він вже відчував, що надходить кінець його земних змагань.

Вже сам початок капітули показує, як важко було вводити деякі зміни та які були проблеми по монастирях. Хоч минуло майже 20 років після введення четвертого обіту, а на капітулу прибули делегати, які цього обіту не склали. Вони це вчинили на капітулі, бо це була вимога допущення до засідань. Так склалось, мабуть, тому, що до Чину приєднувались нові монастирі та ченці, які не відбули новіціату в Чині, хоча, згідно з постановами II-гої Капітули (ч. 18.[19] і 14.[15]), кожний обов'язково мав відбути новіціат і скласти обіти в Чині. Зібрані на капітулу отці, подібно як бувало раніше, перше вислухали читання Уставів, схвалених на попередніх капітулах. І тут не тільки погодились, але просили, щоб, всупереч Уставам, протоархимандритом був єпископ. Ченці також домагалися, щоб при василіянських Правилах цитувати місця з творів св. Василя Великого.

Була це друга з черги капітула на якій практично не займались укладом правил, але поточними, адміністративними й економічними справами. Писання правил, в загальному, вважалось завершеним. А в дійсності – і це відмітили на капітулі – бракувало ще правил для єпископів і митрополита. Правила для єпископів митрополит Йосиф ще встиг написати, а на правила для митрополита йому вже, мабуть, не стало часу, бо помер 5 лютого 1637 р.

Варто також зауважити, що вже тоді існувала деяка внутрішньо церковна опозиція проти монашої реформи Рутського, чого яскравим доказом є внесок на капітулу: «Єпископи й архієпископи погрожують, що хочуть після смерті митрополита вирвати монастирі з-під влади Віленського згромадження». Ця погроза, як показує дальша історія, виявилась реальною, а реформу Рутського прийшлося боронити ченцям наступного покоління.

Шоста Генеральна Капітула Віленська (1636 р.)

РНБ СПб, рук. отдел, Q I, N. 60, арк. 33-48.

ЛННБ, рук. відділ, ф. 3 (МВ), т. 1310, арк. 46-60.

[Дописано іншою рукою на лівому полі:]

Congregatio 6-ta Vilmensis habita 20 Julii 1636.

Во имя Отца и Сына и Светого Духа. Аминь.

Року от Рождества Хрыстова 1636.

Созванієсьмо были со всѣх монастыров Старшыє Згромаженія нашего и нѣкоторые з иных отцов от Преосвященнаго отца Пастыра нашего Кир Іосифа, митрополиты Киевского, также теж и от Священнаго отца Рафаила, Єп.па Пиньского, Протоархимандриты Чыну светого отца нашего Василя Великого, до монастыра Виленского Светое Жывоначалное Тройцы на помет светого пророка Іии, месеца юлія 20 дня, в середу. Которого дня, зараз по Вечерни, учынил Єго Милость отец Митрополит наш до нас всѣх в церкви помененого Монастыра поучение. До лѣпшого Закону нашего о Господѣ постановеня належачое. Тамже оголосило ся иж на каждый день поки тот Собор наш мѣл трвати, мѣлихмо всѣ до пречесных Таин Хрыстовых приступоват, вѣдаючи иж всяко доволство наше от Бога есть.

Засѣданє Первое. Месеца юлія 21 дня.

Duo deputantur consultores pro punctis conscribendis, de quibus agi debet atur.

Собравшыся на мѣсце до совѣтованя назначоное и учынивши призыване Духа Светого обраны суть два спосродку отцов соборовых (арк. 33 зв.) на списоване пунктов, о которых маєт быть намова, за тым подан есть роспис часу, которий так ся в собѣ маєт.

Росписане часу на соборе прошлом⁵⁹².

Distributio horarum, quibus quid agi debet a congregatis.

- О третей встат, убиране и молитва мислная.
- О четвертой Утренняя, Час 1-й⁵⁹³ и приготоване до Причастія.
- О шестой Служба Божая, Причастіе и благодареніе.
- Третий⁵⁹⁴ час и шестый и приготовне до намов.
- От осмое до девятое и десятое намова.
- О десятой розбъране рѣчы намовленных и отпочынок⁵⁹⁵.
- О одинадцатой обѣд.
- О дванадцатой рекреация.
- О первой отпочненье в келях и приготоване до намов.
- О третей Час девятый и Вечерня.
- О пятой намова.
- О шестой вечера.
- О седмой рекреация, Повечерня и рахунок сумнения.
- О осмой спат ити.

Indicitur oratio, cum ieiunio, ad felicem Congregationis peractionem.

Также зараз наказалася молитва з постом вглядом щасливого Собору нашого настоящего, которого способ отправованя от нас и от все Братии нашео чытанный ест в трапезѣ в тые слова: «Ознаймуется всѣм Братьям нашим, (арк. 34) которіе не будут засѣдат под час намов, абы з пилностью набоженство яко найболшою отправовали⁵⁹⁶. Меновите, Молебен⁵⁹⁷ в понедѣлок, в середу и в пяток, а коронку⁵⁹⁸ на кождый день по Вечерні тым концом, абы Господь освещав совѣтующих. Двѣ середѣ албо⁵⁹⁹ пятницы ку тому концу назначается пост всѣм нам, также быхмо от

⁵⁹² У латинському тексті «Розписання часу» відсутнє.

⁵⁹³ У польському тексті це слово відсутнє.

⁵⁹⁴ У польському тексті: «О сьомій Третій час...».

⁵⁹⁵ Ці слова в польському тексті відсутні.

⁵⁹⁶ У латинському тексті додано: «так у церкві, як і поза нею».

⁵⁹⁷ У нашому рукописі пропущено слово «Молебен», яке виступає в інших рукописах. Це очевидна помилка переписувача.

⁵⁹⁸ У польському тексті: «канон».

⁵⁹⁹ У польському й латинському текстах: «і».

коляции встрималися, хиба бы хто для слабости своєї потребовал поси-
литися, тогда от хлѣба и пива может што мѣти». Затым два соборовые
отцове совѣтники при отцу Намѣстнику головном оголошены суть до
собранія пунктов, на чом половицу дня того первого собранія нашего
стравили, а пункта о которых бы намова быть мѣла, суть тые:

Пункта от Его Милости⁶⁰⁰:

1. Семинариум.
2. Новициат.
3. Помоч от отцов Єзуитов: в чом бы могла быть школа законная⁶⁰¹.
4. Обцованье з черныцами.
5. О выступках братии⁶⁰².
6. О тых которие ся поправити нехотят, а меновите⁶⁰³
7. О тих, которие собѣ по мѣстах забавок ищут, под причыною потреб
монастырских.
8. О тых которие ся берут до дворов Єпископских.
9. Также (*арк. 34 зв.*) которие ся берут до добродѣев и през них самых
старают ся о тоє.
10. Книга интраты всѣх монастырей абы была у Протоархимандриты и
рахунок Старших.
11. Обязки монастырей нехай будут списаны и дозор жебы ся им до-
сит стало.
12. О монастырах Смоленских и Сѣверских.
13. Привилея, которие належат посполитости, жебы были читаны так
от отца Святого, яко и от короля Его Милости.

⁶⁰⁰ У польському тексті на початку є абзац, якого немає у староруському тексті. Наступні пункти у староруському й польському текстах згідні, хоча подані в дещо іншому порядку. У латинському тексті цих пунктів зовсім не подано.

⁶⁰¹ Цей пункт у польському тексті звучить так: «Допомога отців єзуїтів, в чому могла б бути?», і окремий пункт: «Чернеча школа».

⁶⁰² У польському тексті додано: «щоб були списані в їдженні м'яса».

⁶⁰³ Після «меновите» пропущено вичислення імен («о Іосафате, Тимофею и Єремии»), які подано в інших староруських рукописах, а також у польському перекладі.

14. О Черлоной, о Волной и Терлецким.
15. О пану Євстафію Хребтовичу.
16. О персонах, которіє турбуют Закон не чынячы жадного пожитку в Законѣ.
17. Особливый дозор Панен законных, также о тых иноках, которіє згоршене дают.
18. О хованю грошей противко шлюбу убозства так о пянствѣ и непослушенствѣ.
19. Бытен и Жыровиче жебы были в отдѣле.
20. Жебы у каждого были уставы, ухвалы зась соборовые у Старшого в кождом монастырѣ⁶⁰⁴.
21. Приходячых до Закону наших оттягают.
22. Не помножается Закон наш и овшем уставае для внутренних (*арк. 35*) прешкод, которимися Пан Бог ображае, и для позверховных, то есть: нехути так духовных, яко и свѣцких против нам, а не умѣемо и неучымося позысковат хути ку собѣ, также и то за позверховную прешкodu личитися может, же не працуют и не стараются о добро пополитое, явне мовят же старатися не хотят.
23. О ужываню рѣчей опуцонных.
24. О мясоядении и пянстви.
25. О невѣстах входячих до монастыря.
26. О злое удаванье Закону от нѣкоторих пред людьми.
27. В припадках сумненя до Старшого ся не реферуют.
28. Абы Старшіє меншим потребности давали.
29. О покараню эксцессув.
30. О читаню Устав законных.
31. О єдино образию в оденю і в єденю.
32. За Закон и змершую братию абы молитва была уставлена.
33. О молчании и послушании.
34. О писаню листов без благословения Старшого.
35. О тых, которіє до нас з Супрасля просятя.
36. Если могут Старшыє мѣти хлопца в келиах.
37. О братии в алюмнатах неуконтентованой.

⁶⁰⁴ У польському тексті цей пункт зредагований по-іншому.

38. О хоженю на обѣды⁶⁰⁵. Собор второй противный.
39. О (арк. 35 зв.) неприпущеню до шлюбу пред роком чтырнадцатым.
40. О складанце на братию учащуюся и на права *посполитые*⁶⁰⁶ Собор второй⁶⁰⁷.
41. Въдомость того, што постановлено на Соборе: кому належит чи всѣм, або нѣ.
42. Кто раз был Старшым не хочет быть меншым.
43. Ляицы священников зневажают и в убере их превышают.
44. О потверженю Регул наших, и о тых которие не заховуют.
45. О тых, которие по четвертом шлюбѣ стараются о годности.
46. О тых, которие стараются о дожитное старшенство през свѣцких.
47. Еклезиярх головный абы был священник.
48. О ключнику и шафару монастыров.
49. Суммы монастырские позычоны абы были отданные.
50. Жебы иные законницы о наших таемницах не вѣдали и припущены до них не были.
51. Сповѣди общим законным жебы не чынили.
52. Лихтари Жыровицкие жебы ратовано.
53. Справ, прав купованя чужых нехай Братия не отправует. Против Регуле 34 Светого Василия.
54. О банкетах регула вторая⁶⁰⁸ Светого Василия противная; розмышляне везде вкупе, бо в келях спят.
55. Жебы Старшыє права и господарства злецали иным, а (арк. 36) сами духа пилновали.
56. Скарбов чужых не приймавати.
57. Лѣпей при соборной церкви держатися нижели особную церков мѣти.
58. Уставы Светого Василия коротшиє и шѣршыє преложит попросту.
59. Особы без пороку мают заседати в Собори ведлуг уставы о чыстоти.
60. Усправедливляючыся пред Его Милѣстю пред всѣми винны суть и вѣдомо єсть.

⁶⁰⁵ Див.: Капітула II (1621), ч. 25.

⁶⁰⁶ Це слово в польському тексті відсутнє.

⁶⁰⁷ Див.: Капітула II (1621), ч. 26.

⁶⁰⁸ Це слово в польському тексті відсутнє.

61. Комедии, ратованя утрапеных розривают братию.
62. Ялмужна дана от добродѣя приватной особѣ если без вѣдомости Старшого может быть диспонувана.
63. О фундаціином листѣ его милости пана Сапѣги на лямпу до церкви Жыровицкое.
64. О панамару⁶⁰⁹ жыровицком, абы был свещеник, и о ревидованю церкви жировицкое.
65. О пилности муру церкви жировицкое.
66. О исповѣдниках жыровицких абы досит чынили припадком Столицы Апостолской захованым.
67. О казнодѣйстве жыровицком взглядом набоженства руского и польского.
68. О гандях коронками и книжками, *и проч*⁶¹⁰.
69. О прикупованю книг до монастыра жыровицкого кожного року.
70. О (арк. 36 зв.) склепѣ мурованом на привилея.
71. О Могилевском монастыру и церкви.
- О нагробном виленском.
- О просбѣ паней Тишкевичовой.
- О Черницах в Городне просячых провизии. Так теж и тых, што в Минску.
- О упомненю черницъ, если ся нѣкоторые их недостатки покажут.
- О паней Писаровой стороны Минских черниц.
- На науку абы только законников посылаю.
- О контрибуціи на учаючыхся.
- О скорикгованю Регул и цытованю мѣсц Святого Василя.
- О доживотных совѣтниках и мешканю их при Протѣ.
- О значеню часу на индулгенции.
- Новицият чы может быть на двух мѣсцах албо трох.
- Абы Старшыє сами ничего не чынили, што належит до добра монастырского в речах важнейших.
- Отцове и братья приехавшы з наук, жебы учыли до воли Старшых.

⁶⁰⁹ «Еклезіарх», див. ч. 47 цього ж протоколу і польський текст.

⁶¹⁰ Цих слів немає в польському тексті.

О свят апостолских и инших равное захованье, и о Мучениках Виленских.

О срокости и грозе незвычайной Старших.

Старшыя жебы не мѣли приваты, жебы згоршенье слабшым⁶¹¹ не было.

Нехай Каминский брат наш бывший Єфрем⁶¹² вернется до монастыра.

З монастыров (*арк.* 37) богатших убожшым жебы уделяно.

През монастыр Виленский гостинец жебы не был.

Стрелбы, псов, птаков, нѣкоторыее заживают.

Книг з монастыра *глухо*⁶¹³ жебы не брано, и побраные вернути, а особливе на собор Львовский.

Судии на соборе депутованые от когося мают назначат.

Опускается канонов читане.

Опущене молитвы пред входом до келли.

Обяснит и назначит што за материя мает быть на сукни и на мантии.

Голых и неодѣлых Братии жебы не выслано до другого монастыра.

Водлуг приходов, личбу Братии абы посылаю.

О трудностях Лавришовских и о священнику.

О трудности монастыра Виленского.

Таксу вѣчную учинит почому складат приеждаючи на Конгрегацию.

О монастыру для хорых и старых.

Уставы его милости отцу Митрополитї и их милостям отцам Єппом еще не написаны водлуг обѣтницы на першом соборї⁶¹⁴.

Везеня по всѣх монастырах на выступных не маш водлуг постановленя третого собору⁶¹⁵.

⁶¹¹ У польському тексті: «молодшим».

⁶¹² Правдоподібно, мова йде про Євгенія (Єфрема?) Камінського, який останні роки життя провів у Жировицькому монастирі, а помер у Вільні 1655 р. Не знаємо, де він знаходився в 1636 р. Можливо, проживав біля о. Пахомія Войни Оранського, або на приватній капеланії.

⁶¹³ Це слово в польському тексті відсутнє.

⁶¹⁴ Див. Капітула I (1617), Засідання 2 (21 VII), ч. 9, Засідання 3 (21 VII), ч. 11, а також «Меморіал» (в тексті староруському відсутній, в перекладах польському і українському поданий прикінці протоколу).

⁶¹⁵ Див. Капітула III (1623), Засідання 5 (5 VIII).

Часть отчизны по брату спалая, до которого монастыра маєт (арк. 37 зв.) належити, а меновите по небожчыку Зенкевичу⁶¹⁶.

Братия сами розныє потребы свое опатрують.

О одысканю и караню збѣгов Закону нашого.

О жаданю внесеном от его милости пана Подскарбего о архимандрицтво в Бытеню.

О тых, которых слава есть же великую сумму грошей собрали.

Листы секретные абы до рук свѣцких и братии меншее не приходили.

Школные учителя наши не мают собѣ устав описаных.

Же на годности церковные незаслужоных промовуют.

На чины церковные не промововат без ведомости Прота.

Обяснит урад намѣстника и посетеля.

Найдуются нѣкаторие годны отлученя от сполечности Згромаженя нашого.

Нѣкаторие Пралатове Закону нашого в розном барзо габите от нас, а нѣкаторие не приехали на собор.

Каталогу братии не маш у форты⁶¹⁷ монастыра Виленского яко бывало.

Не отдали нѣкаторие намѣстнику ухваленое суммы на Конгрегации прошлой, взглядом дорог его.

О доживотных Старшых.

О отмѣни отцов и братии з мѣсца на мѣсце абы не была частая.

О (арк. 38) визите частейшой монастыров.

Єппове и Архиеппове грозятя иж по смерти Митрополеты хотят монастырѣ з моцы Згромаженя Виленского вырвати.

Рекреация по столе веддут уподобаня бываєт без звоненя *на конец*⁶¹⁸.

Пантофлей заживають и в дорозе против давному звичаю и тревиков высоких.

Не дають справы о сумненю своем пред старшим.

О детерминованю часу которого братіа наша шлюбы чынит мають.

О обраню посла до Варшавы взглядом каплицы Шуйских⁶¹⁹.

⁶¹⁶ Отець Петро Зенкевич, помер 1635 р.

⁶¹⁷ У польському тексті: «і фурти».

⁶¹⁸ Ці слова в польському тексті відсутні.

⁶¹⁹ У польському тексті: «каплиці пана Шуйського».

Сукни если воддуг четвертого чили теж первого собору маюся справовати братии⁶²⁰.

Заседаніє II. М.ца юлія 22 дня.

Quidam non admissus ad Congregationem, donec 4-tum votum emisierit.

На початку того засѣдана нашого один з отцов одновленіє шлюбу учынил, придаючы до трох шлюбів и четвертый о непожданю жадное годности, бо иначе не могъ бытъ припущеный до совѣту.

In locum Superioris Minscensis alius institutus exnunc et missus, in poenam absentiae pro hoc actu.

За тым зараз была намова о том, якобы се мѣло забѣгчи не строенію, которое ся стало в монастыру нашом Минском през Старшого тамошнего, который будучы возванный (арк. 38 зв.) на собор не приехал, и вынашолся сродок, абы не чекаючы конца собору высланный был иншыи з отцев наших на старшенство⁶²¹. Тутже зараз преложона была скарга на нѣкоторую певную одного монастыра братию, же непорадне ревнуючы, на собор пред часом пункта списовали, на доказане того што ся им здадо бытъ потребного, и стыми до подпису инных монастыров братию приводили. Где уражоно естъ зараз абы ся им зганило и покута была назначона.

Заседаніє III.

Primae Congregationis statuta lecta et in toto a praesenti Congregatione approbata.

Тогож дня по обѣде для взновеня памяти нашое и заострення хуї до выконаня всего штося на первом соборѣ нашом постановило, читалосе все всѣм в слух от отца нотариа штося и яко там узаконило было. А кды пришли до ового пункту, котрым в бесѣде третей помененого со-

⁶²⁰ Див.: Капітула I (1617), Засідання 10; Капітула IV (1626), Засідання 3 (кириличні тексти), або ч. 6 (польський текст).

⁶²¹ Можливо, що тоді на ігумена до Мінська вислано о. Теоктиста Самотицю. Не знаємо, хто був його безпосереднім попередником на цьому уряді.

бору постановляється, жебы Протоархимандрит Закону нашого не был епископом.

Protoarchimandrita, quia factus Episcopus, petit solvi officio, ne derogat sanctis Religionis.

Освещенный отец Епископ Пинский, Протоархимандрита, одержавшы собѣ волность мовеня, от Преосвященного его милости отца Митрополиты, учинил реч, которою колко поданных причин приводячы усилене домагался, абы от ураду протоархимандриты вызволенный был. Леч его Милость отец Митрополит наш и всѣ з ним отцове взяли собѣ на уважене, хотячи найперве Пана (арк. 39) Бога добре ся порадивши помыслити який бы отвѣт на тоє жаданье Его Милости учинити могли. А тым часом помененый собор читанный был до конца, который от всѣх похвалений и вдячне принятый есть.

Засѣданіе IV. М.ца юлія 23 дня.

Dubia resolvuntur de legatis, confessariis Episcoporum et Monialium.

В суботу рано, по учиненю обновленія шлюбов от другого отца ровным способом вчорашнему, приточывши оноє што есть в першой Конгрегации нашей, о обѣраню и высыланю послов з монастыров наших на зезды зложоных для обраня Протоархимандриты вонтпливость уросла.

Первая ежели таковыє послове не только на собрании для обраня Протоархимандриты, але и на каждое иншое собраніе наше головное обиратися мают. Вторая ежели есть потреба чыли нѣ, помененым способом от братии обраным, не только рѣчы, которіе зособна принесли ознайти, але теж и засѣдат на совѣтованіе веспол з совѣтниками соборов наших.

На першую трудность повѣдилось же только на тоє собраніе, которое бывает для обраня протоархимандриты, кром настоятеля, маются послы в монастырах обѣрат, водлуг того яко описано есть на першом соборе⁶²². А на иншыє собранія нашиє головные приедет настоя-

⁶²² Див.: Капітула I (1617), Засідання 3 (21 VII), ч. 12.

тель з братом или священником на помоч только, а не на совѣт от себе взятим.

На вторую отповедається же поневаж собор, на которий послы (арк. 39 зв.) приежджают обраньи от братии, складається не так для совѣтованія, яко для обраня Старшого в Законѣ, не належат власне до порады, гдебы была там причина о справах законных намовлена. Вшакже теперешним послом, на сесь час только, здалося дозволити совѣтовати з нами.

Тамже зараз пытанье было, если сповѣдники Паненские и Епископские мают быть вызваны и припущаны до соборов наших головных, и оказалось же вызваны быти не мают, але если случится им быть на том мѣсцу, где собор отпраується, могут быть припущены.

Засѣданіе V.

Тогож дня по полудню читаный лист до его милости отца Митрополиты пред нами от ее милости паней Гелены Сапѣжанки Кунцевычовое страны успокоєня Голубыцкое части⁶²³, нам належачое, з описаня на тестаментѣ славное памети его милости пана Евстафия Корсака, войского Полоцкого, а по прочитаню урадили абы помѣрковане в тот справѣ ее милости з нами, злетилося их милостем отцу Архиепископу Полоцкому⁶²⁴ и его милости отцу Епископу Пинскому⁶²⁵ на сесь час в тот конгрегации притомным и двум спосродку отцом настоящего Собору нашего, меновите чесному отцу Ігумену Полоцкому и чесному отцу Ігумену Черейскому⁶²⁶ (арк. 40).

Iterum deliberatur super Protoarchimandrita.

А намову о том если есть речи слушность и потреба, чыли нѣ визволеня от уряду протоархимандритства священного отца Єп.па Пинско-

⁶²³ У польському тексті: «церкви», в латинському – «частини володіння».

⁶²⁴ Антоній Селява, полоцький архієпископ (1624-1655), київський митрополит (1641-1655).

⁶²⁵ Рафаїл Корсак, пінсько-турівський єпископ (1632-1637), київський митрополит (1627-1640).

⁶²⁶ Див.: Засідання 11 (28 VII).

го и обраня иншого на его мѣсце, отложылося на понеделок близко наступуючий.

Засѣданіе VI. Месаца юлія 25 дня.

Cedit consessu Protoarchimandrita sub tempus deliberationis super dicta re. Conservatur penes Protoarchimandritatu non obstante episcopatu.

В понеделок рано по совѣтовании о преложоной речы и о прозбѣ, внесеной от освещенного отца Протоархимандриты нашего о вызволеню его з ураду протоархимандрицтва, где просилисмо жебы сам его милость отец Єпископ уступил, яко през час совѣту о том пункте не был⁶²⁷. Нашлассе слушность абы зостал его Милость еще и при єпископствѣ своем на томже ураде протоархимандрицтва.

Засѣданіе VII.

В тотже день по полудню преложывшы потребу стислого звязку нам з честними отцами Єзуитами, уважыли, ежели есть потреба зажит нам их на помоч собѣ: двох особ спосродку их, так до новициату, яко и до семинарии наше.

Першую рѣч на завтриє отложыли до уваженя, другую детерминовали постановляючы, абы з своих назначоны были которіе бы учыли в семинариум. При том постановилося абы (*арк. 40 зв.*) школа для братии наше малые еще початки наук маючыє, таяж што для сведцких семинаристов была, мешкаючы в монастыру Минском⁶²⁸.

Засѣданіе VIII. Того ж м.ца 26 дня.

Duo Patres Societatis invitandi ad regendum noviciatum.

Во второк рано узналиесмо потребу зажить двух честных отцов Єзуитов до новициату нашего, который еще в Бытеню маєт быть. Однакже в Вилни готоватися мѣсца маєт на іскус Закону нашего.

⁶²⁷ Зміст речення такий: «Ми просили преосвященного владику, щоб на час наради в цій справі, він добровільно залишив наше засідання, що і сталося, бо увесь час, коли ми над цим радили, його не було з нами», див. латинський текст.

⁶²⁸ У латинському тексті додано: «який знаходиться біля семінарії».

Indicitur denovo abstinentia a carnibus.

При том тогож зараз ранку по прочытаню пункту о мясояденіи⁶²⁹, которого ся в тых часех нѣкоторые з наших пилне домагали, чытано нам лист отца светого Папы Урбана Осмого⁶³⁰, за розказанем преосвещенного отца Митрополиты нашего, в котором з пилностью заказует мясояденія іноком нашим. До чого приточыл отец Митрополит и то иж в общих уставах вѣкуистаясе вострежежливость розказует и сам стан наш постнический повстягнене от мяса вытягает и иншыми выводами ясне то декляровал же жадною мѣрою Закон наш старожитности светое такового воздержания нарушат не мае, и овшем яко на втором *и четвертом*⁶³¹ Соборе так и на том грозне барзо заказал мовячи, иж усякий таковой, которий бы публице мяса (*арк. 41*) заживал, своволне, не мае мѣти волного голоса в Законѣ нашом ани до обираня Старшого, ани до принятя старшого ураду през лѣт 8. Братии зась молодшой за таковое своволенство опроч назначоного караня на Соборе нашом втором, на значается дысциплена през псалом 50 при обецности всей братии.

Засѣданіе IX.

Archimandrita Vilnensis quadriennialis tantum ex electione Religiosa.

Того ж дня по полудню чытано нам привилей от Короля его милости выправлений на архимандрицтво Виленское тому з отцев, которого бы Закон подал до лѣт чотырох.

Fundatio lucernae Sapiehanae Perpetuae coram imagine Žirovicensi.

Чытано и лист велможного его милости пана Казимера Сапѣги, писара Вел. Кн. Лит., в котором чынит вѣчную фундацію на неугасаемую день и ноц лампу пред чудотворным образом⁶³² церкви Жыровиц-

⁶²⁹ Див.: Капітула II (1621), ч. 34 і Капітула IV (1626), Засідання 2-3 (кириличні тексти), або ч. 2, 4 (польський текст).

⁶³⁰ «Sacra Omnipotentis sponsa» (7 VI 1625), у: DPR, vol. I, p. 460.

⁶³¹ Цих слів у латинському тексті немає.

⁶³² У латинському тексті додано: «Божої Матері».

кое, описуючы на маестности своей Шидловичах певный доход, што мы вдячне принявши, далихмо на то реверсал его милости⁶³³.

Еще чытано лист ее милости паней Вяжевичовое, писаровое земское Минское, в котором просила его милости отца Митрополиты нашего и всѣх отцов соборовых о назначенъе священника, который бы в церкви Святой Троицы Минской отпраовал дваокрот в тыжден Литургию Святую, взглядом дому фундованого от ее милости на брацтво Пресвятое Богородицы. Але видячы трудность в хоженю з монастыра аж до церкви, помененое над один раз в тыжден, одправованя в оной болш не позволили (*арк. 41 зв.*) отцове и доживота только ее милости.

От тоеж добродѣйки нашео была прозба внесена о священника, который бы слухал споведи Панен Законных, допѣро ново в Минску от ее милости фундованых. В чом видячы ей милости слушное жодане, лацнохмы позволили.

Concessa facultas mansionis advitalitiae penes ecclesiam Zirowicensem D. Tyszkiewiconae cum onere applicandi loco trium millium florenorum.

Еще чытано лист писаний до его милости отца Митрополиты нашего от ее милости паней Елены Сологубовны Тишкевичовое, подстолиное Слонимское⁶³⁴, которая просит о позволеня мешканя в дому от себе збудованым при церкви Жыровицкой до живота своего з записанем суммы трох тысячей золотых на обликгу менованых монастырови помененое церкви нашео Жировицкое. На што мы шануючы прозбу ее милости Добродѣйки Закону нашего, зезволили и лист позволяючы ей милости написат полетили велебному отцу Протоархимандрите, былебы тая сума правне была признана.

⁶³³ Після цих слів у латинському тексті записано: «Читано інші листи від різних осіб, та подано відповіді, відповідно до потреби». Наступну частину протоколу з цього засідання в латинському тексті пропущено.

⁶³⁴ Цього слова в польському тексті немає.

Засіданіє X. М.ца юлія 27 дня.

Judicia peraguntur.

В середу того дня и часу, которого мѣло бытъ заседанье от депутованых отцов з Собору нашого, суды отправовалися, росправуючы, хто што с ким мѣл, сами межы собою.

Засіданіє XI. М.ца юлія 27 дня⁶³⁵.

Holubicensis fundatio condonata.

В четвер рано в справе фундації Голубыцкое узнано єсть же маєт монастыр Виленский взяти три тисечы золотых от его милости пана (арк. 42) Корсака, хоружого Полоцкого, а за тым Закон наш выречися вѣчными часы фундушу Голубыцкого повинен зостанет, нашто и облик признаный быти маєт. Вшакже ни вчом собѣ права не нарушаючи до Залєся, а гроші помененыє, три тысячи, не маються ни на што иншого оборочат, только на купеньє маєтности на монастыр наш Виленский.

Fundatio Czerlonensis. Ex instituto S.Patris nostri nonnisi decem simul habitare debent. Fundatio Volnensis.

Тогож часу была намова о фундації в Черлоной⁶³⁶, если єе приймават, чыли нѣ. Где по розном зданю припали на тое, жебы зараз втом часѣ не приймавали, поневаж Святого Отца нашого давняя устава єсть не приймават мѣстца для братии, на котором бы не могло бытъ десет, ку тому иж зашла и ухвала, второго Собору нашого, где выразне заказуєтся приймаваня фундації на селѣ⁶³⁷. Вшакже для уконтентованя его милости пана Подкоморого витебского, добродѣя нашого, постановлено єсть, абы пара отцов Закону нашого при нем обецне пребывала для пожитку души его, и жебы два з отцев назначоных от его милости отца Протоархимандриты зєхали на достаточнѣйшее упатрене мѣстца и способности на фундованє монастыра помененоє маєтности Черлон-

⁶³⁵ У латинському тексті пропущено обширну частину тексту протоколу цього засідання.

⁶³⁶ Монастир у Черлоній уфундували Фрідріх і Христина Сапіги 1637 р. (див. примітки в українському й польському перекладах).

⁶³⁷ Капітула II (1621), ч. 17; також Капітула I (1617), Засідання 7 (23 VII), ч. 30.

ское. Если бы могла быть фундація зась его милости пана Каминского на Волной⁶³⁸, же уже не тепер от части обнята есть од отцов наших. Постановлено есть принят ее зараз в тым року досконале. А жебы тым скутечней и лѣпей кончыла ся справа, здалося абы ся през право розпирали з паном сыном пана ктитора тоє помененое фундації.

De residente Varsaviensi ad capellam Szuyscionum oblatam a Rege.

Еще постановилиесмо обрат з посродку нас посла на близко пришлый сейм для dokonченя sprawy о резиденцію в Варшавѣ от теперешнего Крола его милости нам ласкаве приобѣцаную при каплице князев Шуйских.

Duo deputantur ad revidendas Regulas et ordinandas, secundum originale Sancti Patris Nostri.

Еще назначылося два отцове, которіе бы пригледѣли и скориговали Уставы нашы общыє з самим оригиналом Устав святого Отца нашего Василия Великого. Также жебы ухвалы головных зездов наших порадне списаны. Наостанок подчас того ж заседания чытано лист до нас от пречестного отца Архимандриты Черниговского⁶³⁹, в котором просит, абысмо ему были на помочы у Короля его милости в том, што от нѣкоторих чинячых кривду монастыру своему поносит.

Cur Religio non sumat incrementum?

В тотже день по обѣде. Было нам пишно барзо, и потребно преложоное пытане о том, штобы было причиною для чого Закон наш не берет помноженя пожаданого в духу и личбе особ, коло чого так шыроко уважанем ся забавили иж не dokonчывшы всѣ совѣтного мовеня своего в тот материи, отложыли до кончене аж на день завтрешный.

Засѣданіе XII. М.ца юлія 29 дня.

В пятницу остаток отцов соборовых вынайденые от себе прычыны, рѣчы дня вчорайшого преложоное, повѣдили.

⁶³⁸ У 1632 р. Христофор Камінський вимурував у Вольній церкву Пресвятої Тройці й заснував при ній монастир, якому надав фондуш (Архимандритъ Николай, «Историко-статистическое описание...», с. 132-133).

⁶³⁹ Отець Кирило Транквіліон-Ставровецький.

Тогож дня по полудню преложылася справа превелебного его милости отца Єпископа Пинского з чесным отцем Гервасием⁶⁴⁰, ігуменом Могилевским, за апеляцыєю, где декрет от депутованых отцов учыненный потвердился от преосвященного его милости отца Митрополиты, о повинности отданя рещты чотырох сот золотых на семинариум Минское водлуг описаное ухвалы на четвертом Соборе нашом⁶⁴¹. Єднакже маючы взгляд его милость отец Митрополит на погорене монастыра Могилевского отпустил тую суму грошей отцу ігумену.

Притом зараз сам доброволне освященный отец Протоархимандрит наш чынил порахунок сумы взятое з монастыра Виленского за старшенства своего. Выличаючы приходы и росходы, чому нихтося не спротивил. А суму Новгородскую коп тысячу, котору взял был до себе, постановил томуж монастыреви отдати.

Єще тогож часу уважылося што з нѣкоторими барзо выступными учынити подобает, и постановилося, абы так ся в караню з ними обышло, яко на Соборе нашом першом в бесѣде пятой написано єсть.

Anno 16 non completo novitius non debet admitti ad professionem.

Надто была мова о часе чынення професыи братии нашое, в чом ач колвек поважаючы мы собѣ велце преданіє святого отца нашего Василия, который о той рѣчи пишучы не замѣрает ретелне певного часу, але только повелевает на дозрѣлость розсудку и способность натури смотрѣти. Вшакже мы от того часу абысмо (*арк. 43 зв.*) беспечнѣйшыми в справѣ той так поважной были тыми часы уже през грѣх болш зепсоваными дбат маєм абы пред шестнадцатым роком живота своего искусник не чинил шлюбв, ничего прешлых часов обѣтом ваги не уймуючы.

Наконец чытано нѣякіє пункта, межы которыми залецалося пилно братии нашой даване справы о сумненю своем пред Старшим, который повинен будет взят оную мову отвѣраючого пред собою духовне, обовязуючыся заховат тайно.

⁶⁴⁰ Отець Гервасій Гостилівський.

⁶⁴¹ Див. Капітула IV (1626), Засідання 3 (текст староруський), або ч. 3 (текст польський).

Засіданіє XIII. М.ця юлія 30 дня.

В суботу чытано лист от одного з некарное братии нашеое писаный на оправдане свое. По преслуханю зась и выличаню выступков его отложено до особное намовы его милости отца Митрополиты и отца Протоархимандриты з отцами совѣтниками Закону нашего, о способѣ, которым бы скараны быти мѣл.

Carcer sit in quovis monasterio.

Потом читано пункта, межы которими был один о збудованю везеня в каждом монастыру нашом, чого з великою барзо пилностью зычыл и жодал начальник того собраня преосвещенный отец Митрополит, абы водлуг того яко описано есть на первом Соборе чыну нашего до skutку ухвала о тот рѣчы приведена была⁶⁴².

Incorrigibilem cum saeculari brachio incarcerare potest Superior.

Притом зараз и тоє ся обяснило иж волно есть взят брата некарного и (арк. 44) осадит его през раме свѣцкое, кды владзою своею отец Старший для спротивеня ему привести до skutку караня не может.

Protus seu eius visitator computet proventus, iuxta quos contributio fiat pro communibus Religionis exigentiis.

Тутже постановлено есть, абы за близко пришлым посѣщением самого отца Протоархимандриты, або высланого от него посѣтителя на дозор всѣх монастыров наших, учинилася такса доходов и была уписана в книгу на то особно уробленую, а ведлуг нее жебыся наказал доход на потребу добра посполитого.

Засіданіє XIV. М.ця августа 1 дня.

Incorporatio Dermanensis monasterii.

В понедѣлок чытано инкорпорацию албо прылучене монастыра Дерманского з Згромаженем монастыра Виленского з подписом руки преосвященного его милости отца Митрополиты нашего, настоятеля и инних отцев тамошнего монастыра, которий зараз дано до архивнум посполитого през руки освященного его милости отца Протоархимандриты нашего.

⁶⁴² Див. Капітула I (1617), Засідання 5 (22 VII), ч. 25.

Svirany pro Ruta. Vilnensi applicantur monasterio.

Потом постановилося жебы зречене Руты для даных на отмѣну Свиран от преосвященного его милости отца Митрополиты, учынил монастыр Виленский в радовне⁶⁴³ на пришлом трибунале Новогородским.

Retentor libri cuiuscunque monasterii absque scitu Proti incurrit excommunicationi eidem Proto soli reservatae.

Потрете постановилося, абы под сумненем грѣха смертельного кождый, который бы затрымывал книгу монастыра которого без вѣдомости Протоархимандриты нашего, абы отдал до которого належит. Ку тому жебы вшелякий з братии (арк. 44) наше, который бы смѣл книгу якую брать потаемене, без вѣдома отца Протоархимандриты, з монастыра якого, тым самим в клятву попадал, з чого жаден розгрешити не может, только Прот сам. Овые зась книги, што набываются от братии наше през дарунки або през грошы монастырские, или през гроши на ялмужну даные купленые, не маются держат без вѣдома велебного отца Протоархимандриты.

По четвертое. Грошы, которие бы колвек з отцев и братии смѣл ховат на особные потребности и обысте свое без вѣдома помененого отца Протоархимандриты, также под сумненем ся грѣха смертельного обовязует, жебы отдал на добро посполитое през руки отца Протоархимандриты найдалей за недѣл дванадцят.

Summam Papinam 500 florenorum.

Пятая рѣч постановлена, жебы сума Папинская сто коп на монастыр Могилевский внесена, до живота его милости отца Митрополиты тепершнего нигде индей, только до монастыра Виленского належала.

Reduces e studiis docere alios imprimis tenentur ad voluntatem Superiorum.

Шеста, абы кождый приехавшы з наук до воли Старшого в школах наших учыл.

Семая, абы в будованю, што один Старший учинит, другий наступуючий не зносил и не отмѣнял без вѣдома и рады отца Протоархимандриты.

⁶⁴³ Це слово в польському тексті відсутнє.

Tota media die iudicia peraguntur.

По полудню того дня суды только отправовалисе.

[Заседаніе XV.] М.ца августа 2 дня.

Справа за апелляцією его милости отца Прота з честным отцем Гервасием о пятсот коп Папинскую задержаную, зтвержена иж маєт честний отец Гервасий отдати.

Во вторник чытал его милость отец Митрополит широко пункта от братии ку уваженю поданые, межы которими предний здався быть тот, который есть⁶⁴⁴ о потребѣ уживаня от нас языка руского в мовах наших, а меновите и особливе в церквах в казанях для тогож пилно барзо его Милость и з другими отцами постановил, абы отцове и братья Закону нашего в церквах не иным, але руским только языком проповѣд слова Божого чынили.

Revisores constituti thesaurorum ecclesiae Vlnensis et Zirowicensis.

Другий, о дозоре скарбов церковных, который же барзо надлежа-чый есть, постановлено есть, жебы два з отцев, от превелебного отца Протоархимандриты назначоные, прудко головную ревизию учынили всѣх церквей наших, а меновите и во первых скарбов церкви Виленское и Жировицкое.

Confessiones coram propriis nostris, non alienis Religiosis peragendaе.

Третий, же ся не мают споведат братия наша законником иншого Закону без благословения Старшого, што ухвалено и постановлено есть зданем отцов соборовых.

Наостаток ухвалено, абысмося старали, иле быть может, о выпро-важене мясоядения з трапез и для гостей, а меновите (арк. 45 зв.) в мона-стыру Жыровицком⁶⁴⁵, где до того часу таковых покармов частое было уживане.

Iterum iudicia tractant.

Того ж дня по обѣде суды отправовалисе розные.

⁶⁴⁴ Першої частини цього речення в латинському тексті немає.

⁶⁴⁵ Ці слова в польському тексті відсутні.

[Засѣданіе XVI.] М.ца августа 3-го дня.

Puncta Congregationis Vilnensis.

В среду читано пункта от брацтва Виленского Стрѣтеня Господа Бога и Спаса нашего Ісуса Христа, в которых трудности завартыє ростраснувшы през час нѣякий злетил преосвещенный его милость отец Митрополит превелебному отцу Протоархимандритови, абы взявшы з собою пару отцов соборовых отвѣт братии помененого Брацтва учынити рачыл.

Decretum Congregationis de Propaganda fide, per quem conceditur electio libera Proti et Capitula generalia quadriennalia.

Потом читано декрет Конкгрегации римское о розможеню вѣри, в котором на просьбу преосвещенного отца Митрополиты нашего позваляется иноком нашим волное обѣране Протоархимандриты Закону своего на уставичне трваючыє потомные часы.

В томже позваляется нам от святое помененое Конкгрегации чынене Соборов головных во чтыри лѣта, на которых бо могли и ухвалы згажаючыся з выроками святых Соборов головных, и уставами найвышших Пастыров становит.

Тогож часу за згодным отцов Соборовых зданем потвержонный есть совѣтником головным пречестный отец Силвестер⁶⁴⁶. (арк. 46)

Наступило за тым набожное и горливое о Господѣ замкнене настоящего собору нашего, з напомнимем пилным от преосвещенного его милости Отца и Пастыра нашего учынением, которого сума такая есть.

Causae prohibentes incrementum Religionis ex parte Superiorum et inferiorum.

Напрод припоминаючи причины розные данные от отцов Соборовых в бесѣде, для которых Закон наш не берет помноженя в духу и личбе особ, повѣдил иж з стороны нѣкоторых Старшых не доста ся чынит; частью же ищут своих, а не того, што Христово есть. Частью же не отправуют в простоти ураду своего в духу. Частью же не додаются от них потребности братии водлуг слушности з милости отцевское належачые. Частью же поученій духовных до братии мѣти занехивают, або жебы

⁶⁴⁶ Отец Сильвестр Котлубай.

през других отпраовалося не стараются. Также теж абы уставы общие и особные каждый урадови своему належачые мѣли. Книжки духовные чытали, розмышляня отпраовали, не дбают. Частью же нѣкоторые от старейших стараются о промоцию на прелятури доживотные, которых пилно потреба се выстерегат, и овшем словка того промоция обавятися потреба. Вшакже иж бывают припадки для которых то муситсе иногда позволит. Протож дивоватсе и за зле мѣт не потреба. А што на епископии з стану (*арк. 46 зв.*) іноческого браны бывают, то в Церкви восточной завше аж и до сых часов бывало, о чом в первом нашем згромаженю писано есть⁶⁴⁷. А што ся ткнет мнѣйших преложеств законных доживотных, тые томуж Протови и тымже правом подлежат, которим и дочасные. Ку томуж и то слушна есть, абы Старшим монастыром наших над три разы болшы не потвержалися, жебы не было оказии до погоршеня и обмов. А хотяж такые и тым подобные не достатки найдуются в Старших, однакже чуйность Старших и шторочное посѣщение иж от предложонх головных направити то может, только потреба жебы што спорадят Старшыє головные заховали и доскутку приводили Старшыє помѣстныє.

Interdicitur conversatio Fratribus antiquioribus cum novitiis; immo etiam visitatio noviciatus.

Потом з стороны меншых, яко ся добро законное нарушает первей тымся показовало, же нѣкоторые з давнѣйшое братии, проходячы до новициату бывали причиною погоршеня новым в Законѣ. Для чого выразне заказал его Милость обцованя давной братии з молодшыми в новыцѣятѣ, и овшем станул на том, абы помененой братии нашей давнѣйшой не волно было до искусу нашего приезджати на помешкане, не только для иншых потреб поточных, але ани для самого отпраованя цвиченя духовного.

Ad conservandum spiritum acceptum in noviciatu, noviter professis singulare monasterium deligendum.

Повторе, же молодая братия наша не мает захованя и помноженя духа набытого в новицѣятѣ; претож (*арк. 47*) постановилося, абыхмося

⁶⁴⁷ Капітула I (1617), Засідання IV (22 VII), ч. 21-23.

постарали о таковий монастыр, в котором бы особно от других давнѣйших з новициату высланые жыли през лѣт килка.

Еще шкода Закону нашого и стое мѣри быть оказала, же молодшая братия наша, которая се науками бавит, не має потребного дозору и грозы; откул за слушную рѣчь почитаем – рекл его Милость – зажит способу караня за их недбалство и поступки незаконные, якож мы заживали на початках обновленія того згромаженя нашого, што Старшые мают преложит тым, которые ся на науки берут.

Тутже припоминал его Милость и с пилностью наказал, абы конгрегация або братство молодых студентов наших в Вилни ся учащих при монастыру нашом виленском одновила, абовѣм не одынбыся з них потягнути могл до Закону нашого.

Припоминал и то, яко незносная гордость есть и несмыслость овое братии, которая шляхетным ся уроженем пописуючы, иншыми, словы и речю погоржают. Што сродзе зганившы, мовячы, иж не знают тые яко стан законный высоким и вшелякий стан свѣта того преходячим есть.

Ганил и овых велми, которые побравшы знаменитые таланта высоких наук през занехане ужываня наук власне якобы в землю позакопывали их, през штоже надер (*арк. 47 зв.*) великая шкода се дѣет в Законѣ ясне кождый видит.

Строфовал и тых барзо, которые о Старшых⁶⁴⁸ зле мовячы и пишуцы, Закон гидят и же за тоє срокто мают быть караньи, мовил.

Надто згубою Закону нашого повѣдал быть значное пребѣране мѣри в питю от многих з братии наше, поневаж злость пянства есть дорогою до всего злого, откул зычил и наказал, абы кгда ся трафит быть на обѣде у свѣцких зараз по доконченю столу ворочалися до монастыра, а кгда выходят где, кром обѣду, от напою у них ничего абы не заживали радил.

Sindicus saecularis ad peragenda monasterii negotia instituendus.

Еще залецал отцом и братии нашей абы для уварованя се от порожнованя, завше забавы станови своему призвоитые мѣли, розриванясе теж справами людей свѣцких хронили, и бѣганя по мѣсти пилно выстерегали. А жебы тым лацней то до skutку пришло тот подал сродок

⁶⁴⁸ У польському тексті додано: «і менших».

его Милость: мѣти одну особу, которую кгрекове протекдык, латїнниково сындиком зовут, а тот может быть свѣцким, на отправоване справ, которіе бы нам конечно ку отправованю належали, якїе суть на приклад справы монастыркие.

На конец приводил нас барзо пилно залецаючи до захованя *трех*⁶⁴⁹ шлюбов наших чого всего сам Прот ежелибы през себе дойзрет не мог для забав, то нехай до skutку приводит през намѣстника албо посѣтителя своего, а меновите и во первых абы выкрачающих карано. А почастом (*арк. 48*) упоминаню ненаправуючихся з Закону выпроважано водлут того што Спаситель наш нам мовил, еслибы рука твоя горшыла тебе, отсѣци ю и проч⁶⁵⁰. Богу нашему слава нині и присно и во вѣки вѣком. Амин.

Conclusa Congregatio, Missa solemni et hymno Te Deum laudamus.

По щасливом за ласкою Божою dokonченю того Собору нашего шлихмо зараз до церкви где собором Литургию Святую освещенний Протоархимандрыт наш отправовал. А по dokonченю Службы Божое спѣвалисмо «Тебе Бога хвалим».

Actus processionis describitur in translatione S. Casimiri.

Назавтрие зась в день пренесеня мощей светого Казимѣра везвано нас на отправоване процесыи з замку светого Станислава през рынок и улицы мѣста виленского, при обещаности короля его Милости и многих панов сенаторов, где зараз перед тѣлом помененого крелевича светого дано мѣсце преосвещенному отцу Митрополите межы двѣма суфраганами виленским и жмодским, освещенному архиепископу Полоцкому з его милостью ксендзом пробощом Троцким инфулятом, а освещенний отец епископ Пинский, Протоархимандрыт чину нашего, з его милостью ксендзом Вендинским также инфулятом. Потом пред их Милостями отцами канониками туж шли (*арк. 48 зв.*) наши отцове архимандрытове ігуменове, потом ксенжа парохіалная. По ігуменах, а пред *ксенжою катедраальною*⁶⁵¹ и діоцезыи виленское отцове и братия наша, всѣ убранные в одежду священную. Во славу Богу Отцу и всѣм Святым. Аминь.

⁶⁴⁹ Це слово в латинському тексті відсутнє.

⁶⁵⁰ Див.: Матей 18, 8-9.

⁶⁵¹ Ці слова в польському тексті відсутні.

Congregacia VI – Wilenska 1636 r.

AC, т. XII (1900), с. 34-46.

W Imię Oyca y Syna y Ducha Świętego.

Roku od narodzenia chrystusowego tysiąc sześćset trzydziestego szóstego.

Zwołaniśmy byli ze wszystkich klasztorów starsi zgromadzenia naszego y niektorzy z inszych oyców od iaśnie wielmożnego oyca pasterza naszego pana Józefa, metropolity Kijowskiego y całej Rusi, także też y od wielmożnego oyca Rafała, biskupa Pńskiego, protoarchimandryty zakonu świętego Bazylego wielkiego, oyca naszego, do monastera Wilenskiego Świętey y Ożywiaiącey Troycy, w dzień świętego proroka Heliasza, miesiąca Jula dwudziestego dnia, we szrodę, ktorego dnia, zaraz po nieszporze, uczynił iego-ność ociec metropolita nas do nas wszystkich w cerkwi pomienionego monastera exortę, do lepszego zakonu naszego w Panu postanowienia należąca. Tamże ogłosiło się, iż na każdy dzień, póki ta nasza congregatia trwać miała, mieliśmy wszyscy do najświętszych Taiemnic Chrystusowych (s. 35) przystępować, wiedząc, iż wszelki dostatek nasz iest w Bogu.

Sessija pierwsza, dnia 21 Jula.

Zebrawszy się na mieysce, do rady naznaczone, y uczyniwszy wezwanie Ducha Świętego, obrani są dwa z poszrodku oyców consultorów na spisanie punktów, o których ma być namowa. Zatym podane iest rozłożenie czasu, ktore tak się w sobie ma⁶⁵²:

O trzeciej wstać, ubieranie się y meditacia⁶⁵³.

O czwartej jutrznia⁶⁵⁴ y przygotowanie się do communiey.

⁶⁵² W tekście łącz. opuszczono podany poniżej porządek dnia.

⁶⁵³ Tego zdania nie ma w tekście staroruskim. Dalsze punkty są zgodne w obu tekstach.

⁶⁵⁴ W tekście staroruskim: «Jutrznia i Czas I-szy».

- O szóstej służba Boża, communia y dziękczynienie.
 O *siodmey*⁶⁵⁵ trzeci czas y szósty y przygotowanie się do namów.
 Od osmey do dziewiątej y dziesiątej namowa.
 Od dziesiątej rozbieranie rzeczy namowionych⁶⁵⁶.
 O iedynastej obiad.
 O dwunastej rekreacya.
 O pierwszej odpocznienie w celach y przygotowanie się do namów.
 O trzeciej czas dziewiąty y nieszpor.
 O piątej namowa.
 O szóstej wieczerza.
 O *siodmey* rekreacya, pawieczernia y rachunek sumnienia.
 O osmey spać iść.

Także zaraz nakazała się modlitwa z postem, względem szczęśliwego odprawowania terazniejszey congregacyey naszej, ktorey sposób odprawowania od nas y od wszystkich braci naszych czytany iest w refektarzu, w te słowa. Oznaymuie się wszystkim braci, ktorzy nie będą zasiadać pod czas namów, aby z pilnością nabożenstwo iako naywiększe odprawowali⁶⁵⁷, mianowicie moleben we szrodę, poniedziałek y piątek, a kanon⁶⁵⁸ też każdego dnia po nieszporze na ten koniec, aby Pan oświecał radzących, y dla tego naznacza się post wszystkim nam tak, żebyśmy przez dwie szrody y⁶⁵⁹ dwa piątki od kolacyey wstrzymali się, chyba by kto dla słabości swoiey potrzebował posilić się y na ten czas od chleba y piwa może co mieć.

Consultorowie punkta odbieraią od postów.

Zatym dwa ieneralni oycowie consultorowie przy oycu wikarym ieneralnym ogłoszeni są do obierania punktów, na czym połowę dnia tego pierwszego congregacyey naszej strawili. Punkta zaś, o ktorzych by namowa być miała, te są:

⁶⁵⁵ Tych słów nie ma w tekście staroruskim.

⁶⁵⁶ W tekście staroruskim: «...namowionych i odpoczynek».

⁶⁵⁷ W tekście łąc. dodano: «tak w cerkwi, jak i poza».

⁶⁵⁸ W tekstach staroruskim i łąc.: «koronkę». Bazylianie mieli w zwyczaju odmawiać koronkę po nieszporach (por. tekst pol. Kapituły I (1617), Sesja 10, «Rospis czasu»).

⁶⁵⁹ W tekście staroruskim: «albo».

Punkta od iegomości⁶⁶⁰. Księga intrat klasztorów u protoarchimandryty. Supraśl. 4-m votum. Confessarius. Meditatio. Lichtarze Żyrowickie giną.

Na congregacyey kto ma zasiadać. Lampa Sapieżynska w Żyrowicach. Biblioteka Żyrowicka. Powracaiący się z nauk niech uczą. Strzelba, psy, ptaki. Czytanie kanonu upuszcza się. Składanka na congregathey. Reguły metropolie y biskupom ieszcze nie napisane. Carceres. Oyczyzna braci. Nie mają być święceni bez protoarchimandryty. Rożność habitów y w prałatach vapulat. Odmiana osób nie ma być częsta. Wizyta monastyrów częsta. Biskupi chcą monastyri do swych rządów odiać po śmierci metropolity. Używanie pantofli w drodze zakazane y trzewiki wysokie. Odzienie iakie ma być dane bracy⁶⁶¹.

Seminarium.

Nowiciat.

Pomoc od oo. Jezuitów w czym by mogła być.

Szkoła zakonna.

Obcowanie z mniszkami.

O występkach braci *żeby były spisane w iedzeniu mięsa*⁶⁶².

O tych, którzy się poprawić nie chcą, a osobliwie o *Józefacie, Timoteuszu y Jeremiaszu*⁶⁶³.

O tych, którzy sobie po miastach zabawek szukaia pod pokrywką potrzeb monastyrskich. (s. 36)

O tych, którzy się biorą do dworów biskupich, także którzy się biorą do dobrodzieiów y przez nich samych staraia się o to.

Księga intraty wszystkich klasztorów aby była u protoarchimandryty y rachunek starszych.

Obowiązki klasztorów niech będą spisane y dozor, żeby się im dość stało.

Przywileie, ktore należą do pospolitości żeby były czytane tak od oycy świętego, iako y od króla iegomości.

O Czerloney, o Wolney, o Terleckim.

O klasztorach Smolenskich y Siewierskich.

⁶⁶⁰ Tych punktów nie podano w tekście łać.

⁶⁶¹ Tego akapitu nie ma w tekście staroruskim. Dalsze punkty w obu tekstach są zgodne, chociaż zostały zapisane w nieco odmiennym porządku.

⁶⁶² Tych słów nie ma w tekście staroruskim.

⁶⁶³ W storuskim tekście imiona opószczono.

O Ewstachiuszu Chrebtowiczu.

O personach, ktore turbuią zakon, nie czyniąc żadnego pożytku.

Osobliwy dozor panien zakonnych, także o tych zakonnikach, ktorzy zgorzenie daia.

O chowaniu pieniędzy przeciwko ubostwu; tak też o pijanstwie y nieposzuczenstwie.

Byteń y Żyrowice aby były oddzielone, żeby u każdego starszego były reguły postanowienia ieneralnego w każdym klasztorze⁶⁶⁴.

Przychodzących do zakonu naszych odciągaią.

Nie pomnaża się zakon nasz, y owszem umnieysza się dla wewnętrznych przeszkód, ktoremi się obraża Pan Bóg, y dla powierzchownych, to iest niechęci tak duchownych, iako y świeckich ku nam, a nie umiemy, ani się ucemy pozyskiwać chęci ku sobie. Także y to za powierzchwną przeszkodę liczyć się może, że nie pracuią, ani staraia się o dobro pospolite, iawnie mowiać, że starać się nie chcą.

O używaniu rzeczy opuszczonych.

O iedzeniu mięsa y pijanstwie.

O niewiastach, wchodzących do klasztorów.

O złe udawanie zakonu przed ludźmi od niektórych.

O przypadkach sumnienia do starszego się nie referuią.

Aby starsi mniejszym potrzeb dodawali⁶⁶⁵.

O pokaraniu excessów.

O czytaniu ustaw zakonnych.

O iednakowości w iedzeniu y odzieniu.

Za zakon y zmarłą bracią aby modlitwa była postanowiona.

O milczeniu y poszuczenstwie.

O pisaniu listów bez starszego licencyi.

O tych, ktorzy z Supraśla do nas proszą się.

Jeśli mogą mieć starsi chłopców po cellach.

O braci w alumnatach nieukontentowaniu.

O chodzeniu na obiady⁶⁶⁶. Congregacya wtora przeciwna.

O nieprzypuszczaniu do professyey przed rokiem czternastym.

⁶⁶⁴ Tekst staroruski zredagowano nieco inaczej.

⁶⁶⁵ «Dawali to co im potrzebne» – por. tekst staroruski.

⁶⁶⁶ Por.: Kapituła II (1621), punkt 25.

O składance na bracią uczącą się y na prawa⁶⁶⁷ postanowienie congregacyey wtorey⁶⁶⁸.
 Wiadomość o tym, co się postanowi na congregacyey komu należy, – czy wszystkim, abo nie.
 Kto raz był starszym, nie chce być mniejszym.
 Laicy kapłanów znieważaią y w odzieniu ich przewyższaią.
 O potwierdzeniu reguł naszych y o tych, którzy ich nie zachowuią.
 O tych, którzy po czwartym ślubie staraią się o godności.
 O tych, którzy się staraią o dożywotnie starszenstwo przez świeckich.
 Ekklezyarcha godniejszy⁶⁶⁹ aby był kapłan.
 O kluczniku y szafarzu klasztornym.
 Summy monastyrskie pożyczone aby były oddane.
 Żeby insi zakonnicy o naszych tajemnicach nie wiedzieli y przypuszczeni do nich nie byli.
 Spowiedzi obcym zakonnikom aby nie czynili.
 Spraw, praw kupowania cudzych niechay bracia nie odprawuią, przeciwko reguły *trzydziestey czwartey*⁶⁷⁰ świętego Bazylego.
 O bankietach reguła⁶⁷¹ świętego Bazylego przeciwna.
 Rozmyślanie zawsze wespół, bo w cellach śpią.
 Żeby starsi prawa y gospodarstwa zlecali inszym, a sami ducha pilnowali.
 Skarbów cudzych nie przyjmować.
 Lichtarze Żyrowickie żeby ratować. (s. 37)
 Lepiej przy soborney cerkwi trzymać się, niżli osobną cerkiew mieć.
 Reguły świętego Bazylego krotsze y pierwsze⁶⁷² po prostu przełożyć.
 Osoby bez zmayı maia zasiadać na soborze podług reguły o czystości.
 Usprawiedliwiaiący się przed iegomością y przed wszystkimi winni są, y wiadomo iest.
 Komodie, ratowania utrapionych rozrywaią bracią.

⁶⁶⁷ W tekście staroruskim: «prawa pospolite».

⁶⁶⁸ Por. Kapituła II (1621), punkt 26.

⁶⁶⁹ W tekście staroruskim: «główny».

⁶⁷⁰ Tych słów nie ma w tekście staroruskim.

⁶⁷¹ W tekście staroruskim: «reguła druga».

⁶⁷² «Szersze» por. tekst staroruski.

- Jałmużna, dana od dobrodzieiów prywatney osobie, ieśli bez wiadomości starszego może być dispo[no]wana.
- O fundacyinym liście iegomości pana Sapiehy na lampę do cerkwi Żyrowickiey.
- O zakrastianie Żyrowickim aby był kapłanem y rewidowaniu cerkwie Żyrowickiey.
- O kaznodzieystwie Żyrowickim względem nabożenstwa ruskiego y polskiego.
- O spowiednikach Żyrowickich aby dosyć czynili przypadkom, stolicy świętey apostolskiej reserwowanym. O pilności muru cerkwie Żyrowickiey.
- O handlach koronkami y książkami⁶⁷³.
- O przykupowaniu ksiąg do monastyra Żyrowickiego każdego roku.
- O sklepie murowanym na przywileie.
- O Mohilowskim monastyrze y cerkwi.
- O nadgrobnym Wilenskim.
- O prozbie paniey Tyszkiewiczowey.
- O mniszkach w Grodnie, proszących o prowizję; także tych, co w Minsku.
- O upomnieniu mniszek za niektore ich niedostatki, ieżeli się pokażą.
- O paniey pisarzowey strony Minskich panien.
- Na nauki aby tylko zakonnicy posyłani byli.
- O kontribucyey na uczących się.
- O skorygowaniu reguły y citowaniu mieysc świętego Bazylego.
- O dożywotnich consultorach y mieszkaniu ich przy protoarchimandrycie.
- O naznaczeniu czasu na indulgentie.
- Nowiciat czy może być na dwoch, abo trzech mieyscach.
- Aby starsi sami nic nie czynili, co należy do dobra klasztorney w rzeczach cięższych.
- Oycowie y bracia aby przyiechawszy z nauk uczyli do woli starszych.
- O świętach apostolskich y inszych rowne zachowanie y o męczennikach Wilenskich.
- O srogości y grozie niezwyčajney starszych.
- Starsi aby nie mieli prywaty, aby zgorzenia młodszym⁶⁷⁴ nie było.

⁶⁷³ W tekście staroruskim: «książkami i innymi [rzeczami]».

⁶⁷⁴ W tekście staroruskim: «słabszym».

Niechay Kaminski, brat nasz bywszy Efrem⁶⁷⁵, wroci się do klasztoru.
 Z monastyrów bogatszych aby udzielano⁶⁷⁶.
 Przez klasztor Wilenski gościniec żeby nie był.
 Strzelby, psów, ptaków niektorzy zażywaią.
 Książ z monastyrów żeby nie brano⁶⁷⁷ y pobrane wrocono osobliwie na synod Lwowski.
 Sędziowie, na congregathey deputowani, od kogo się maią nazanczyć.
 Opuszcza się kanonu czytanie.
 Opuszcza się modlitwa przed wchodem do celi.
 Obiaśnić y naznaczyć, co za materia być ma na sukni y na mantiey.
 Gołych y nie odzianych braci żeby nie wysyłano do drugiego klasztoru.
 Według przychodów liczbę braci aby posyłano.
 O trudnościach klasztoru Ławryszowskiego y o kapłanie.
 O trudnościach klasztoru Wilenskiego.
 Taxę wieczną uczynić, poczemu składanki przywozić na congregatię.
 O klasztorze dla chorych y dla starych.
 Ustawy iegomości oycu metropolicie y ichmościom oycom biskupom ieszcze nie są napisane podług obietnicy na pierwszej congregathey⁶⁷⁸.
 Więzienia po wszystkich klasztorach na występnych nie masz podług postanowienia trzeciej congregacyey⁶⁷⁹.
 Część oyczyzny, po bracie spadła, do którego klasztoru ma należeć, a mianowicie po niebożczyku Herkiewiczu⁶⁸⁰.
 Bracia sami różne potrzeby swoje opatruią (s. 38)
 O odszukaniu y karaniu zbiegów naszego zakonu.

⁶⁷⁵ Prawdopodobnie chodzi o Eugeniusza (Efrema?) Kamińskiego, który ostatnie lata życia spędził w klasztorze żyrowickim, a zmarł w 1655 r. w Wilnie. Nie wiadomo, gdzie mieszkał w 1636 r. Być może przebywał u boku o. Pachomiusza Woyny Orańskiego, lub na prywatnej kapelanii.

⁶⁷⁶ «Udzielano uboższym», por. tekst staroruski.

⁶⁷⁷ W tekście staroruskim: «głucho żeby nie brano».

⁶⁷⁸ Por. Kapituła I (1617): Sesja 2 (21 VII), punkt 9, Sesja 3 (21 VII), punkt 11, «Memoriał» (w tekście staroruskim brak, w tłum. pol. i ukr. – na końcu protokołu).

⁶⁷⁹ Por. Kapituła III (1623), Sesja 5 (5 VIII).

⁶⁸⁰ Ojciec Piotr Zienkiewicz zmarł w 1635 r. (por. tekst staroruski).

O żądzy wniesionej od iegoomości pana podskarbiego o archimandrię w Byteniu.

O tych, o których jest sława, że wielką sumę pieniędzy zebrali.

Listy sekretne aby do rąk świeckich y braci młodszej nie przychodziły.

Szkolni professorowie nasi nie mają sobie reguł opisanych.

Że na godności cerkiewne nie zasłużonych promowują.

Na ordines cerkiewne nie promowować bez wiadomości protoarchimandryty.

Obiaśnić urząd namiesnika y gościnnika.

Naydują się niektorzy godni odłączenia od społeczności zgromadzenia naszego.

Niektórzy prałatowie zakonu naszego w różnym barzo habicie od nas chodzą, a niektorzy nie przyiechali na congregację.

Katalogu braci nie masz y forty⁶⁸¹ monastera Wilenskiego, iako bywało.

Nie oddali niektorzy uchwalonej summy namiesnikowi na congregację przeszłej względem drogi iego.

O dożywothnich starszych.

O odmianie oyców y braci z mieysca na mieysce żeby była nie częsta y o wżycie częścieyszej monasterów.

Biskupi y archybiskupi odgrażają się, że po śmierci metropolity chcą monasteri z władzy zgromadzenia Wilenskiego wyrwać.

Rekreacya po stole według upodobania bywa bez dzwonienia⁶⁸².

Niektorzy pantofli zażywają y w drodze, przeciwko dawnemu zwyczajowi, y trzewików wysokich.

Nie dają sprawy o sumnieniu przed starszym.

O determinowaniu czasu, ktorego bracia nasi śluby czynić mają.

O obraniu posła do Warszawy strony kaplicy pana Szuyskiego⁶⁸³.

Suknie ieśli według czwartego, czyli też pierwszego zgromadzenia y congregacyey mają się sprawować braci⁶⁸⁴.

⁶⁸¹ W tekście staroruskim: «u furty».

⁶⁸² W tekście staroruskim: «bez dzwonienia na koniec».

⁶⁸³ W tekście staroruskim: «w kaplicy Szuyskich».

⁶⁸⁴ Por.: Kapituła I (1617), Sesja 10; Kapituła IV (1626), punkt 6 (tłum. pol.), lub Sesja 3 (teksty cyryliczne).

Sessija wtora. Jula dnia dwudziestego wtorego.

Ktoś uczynił 4 votum, bo nie był przypuszczony ad consilia. W Minsku starszy nie archimandryta. Wcześniej na congregatię punkta nie miał być pisane.

Na początku tego zasiadania naszego ieden z ojców uczynił odnowienie ślubów, przydając do trzech ślubów y czwarty o nie požądaniu żadney godności, bo inaczej do rady przypuszczony by nie był. Za tym zaraz była namowa o tym, iako by się miało zabezpieć nierządowi, który się stał w klasztorze naszym Minskim przez starszego tamecznego, który, będąc wezwany na congregatię, nie przyjechał, y wynalazł się szrodek taki, aby, nie czekając końca congregacyey, wysłany był inszy z ojców naszych na starszenstwo⁶⁸⁵. Tamże zaraz przelożona była skarga na niekora bracią pewnego klasztoru, że, nie porządnie unosząc się gorliwością, na congregatię przed czasem punkta spisywali, na dokazanie tego, co się im zdało być potrzebnego, y z temi do podpisów inszych monastyrów bracią przywodzili. Więc stanęła zaraz rada, aby się to im zgańilo y pokuta im zadana była.

Sessia trzecia. Tegoż dnia po obiedzie.

Jegomość xiądz Korsak chce renuntiaować protoarchimandrytę, że iest biskupem. Congregatię pierwszą na tey czytali y approbuią wszyscy.

Dla wznowienia pamięci naszej y zaostrzenia chęci do wykonania wszystkiego, co się na pierwszej congregatiew naszej postanowiło, czytało się wszystko wszystkim w głos od oycy sekretarza, co się y iak tam postanowiło. A gdy przyszli do onego punktu, którym w sessiie trzeciej pomienionej congregacyey postanawia się, żeby protoarchimandryta zakonu naszego nie był biskup, wielmożny ociec biskup Pinski, protoarchimandryta nasz, otrzymawszy sobie wolny głos do mowienia od iaśnie wielmożnego oycy (s. 39) metropolity, miał mowę, przez którą kilka poważnych przyczyn przywodząc, usilnie się domawiał, aby od urzędu protoarchimandryczego był wyzwolony. Lecz jegomość ociec metropolita nasz y wszyscy z nim oycowie wzięli to sobie na uwagę, chcąc, pierwey Pana Boga dobrze się poradziwszy, pomyślic, iaką by odpowiedź na te żądanie jegomości dać mogli. A tym cza-

⁶⁸⁵ Być może właśnie wtedy na ihumena do Mińska wysłano o. Teoktysta Samotytcia. Nie wiemy kto był jego bezpośrednim poprzednikiem na tym stanowisku.

sem pomieniona congregatia czytana była do końca, która od wszystkich iest pochwalona y wdzięcznie przyięta.

Sessija czwarta, dnia 23 Jula.

Posłowie nie mają się mieszać do porady, ale tylko do elekcyey protoarchimandryty. Spowiedników biskupskich y panienskich nie używają na congregacye, ale mogą być przypuszczeni.

W sobotę rano, po uczynieniu odnowienia ślubów od drugiego oyca podobnym sposobem wczorayszemu, to, co iest w pierwszej congregacyey naszej o obieraniu y wysyłaniu posłów z klasztorów naszych na congregatię, złożoną dla obrania protoarchimandryty⁶⁸⁶, wątpliwość urosła.

Pierwsza. Jeżeli takowi posłowie nie tylko na congregatię dla obrania protoarchimandryty, ale y na każde insze główne rady nasze obierać się mają; wtóra – ieśli jest potrzebna, czyli nie, pomienionym posłom, od braci wysłanym, nie tylko rzeczy, które z sobą przynieśli, oznaymić, ale też y zasiadać na radach współ z drugimi radzącymi na congregatiach naszych.

Na pierwszą trudność powiedziało się, że tylko na tę congregatię, która bywa dla obrania protoarchimandryty, oprócz starszego, mają się posłowie w klasztorach obierać, podług tego, iako opisano iest na pierwszej congregatię, a na insze zgromadzenia nasze główne przyiedzie starszy z bratem, lub kapłanem na pomoc tylko, a nie na radę z sobą wziętym.

Na wtóry punkt odpowiada się, że ponieważ congregacya, na którą posłowie przyeżdżają obrani od braci, składa się nie ta[k] dla rady, iako dla obrania starszego w zakonie, nie należą właśnie do porady. Gdzie by była tam przyczyna o sprawach zakonnych namowiona⁶⁸⁷, iednak terażniejszym posłom na ten czas tylko zdało się pozwolić radzić z nami.

Tamże zaraz pytano się, ieśli spowiednicy panienscy y biskupscy mają być używani y przypuszczani do kongregacyi naszych głównych. Pokazało się, że używani być nie mają, ieśli by się iednak trafiło im być na tym miejscu, gdzie się congregacya odprawuie, mogą być przypuszczeni.

⁶⁸⁶ Por.: Kapituła I (1617), Sesja 3 (21 VII), punkt 12.

⁶⁸⁷ Sens tego zdania jest następujący: «gdyby zaistniała potrzeba omówienia innych spraw zakonnych, to w takich naradach nie mają prawa głosu» (por. tekst łąc.).

Sessia piąta. Tegoż dnia.

Czereia ihumenstwo, a nie archimandryia.

Tegoż dnia po południu czytano list do iegomości oycy metropolity od ieymości pani Heleny Sapieżanki Kuncewiczowey⁶⁸⁸ strony uspokojenia Hołubickiej cerkwi⁶⁸⁹, nam należącej, podług opisu na testamentie sławney pamięci iegomości pana Ewstachiusza Korsaka, woyskiego Połockiego⁶⁹⁰. A po przeczytaniu uradzili, aby pomiarkowanie w tey sprawie ieymości z nami zlecone było iegomości oycu archybiskupowi Połockiemu⁶⁹¹ y iegomości oycu biskupowi Pinskiemu⁶⁹², na ten czas tey congregacyey przytomnym, y dwom z poszrodka oyców terażniejszey congregacyey naszey, mianowicie iegomości oycu ihumenowi Połockiemu⁶⁹³ y wielebnemu oycu ihumenowi Czereyskiemu⁶⁹⁴, *a namowę o tym, ieśli iest słuszność y potrzeba rzeczy, uczynili*⁶⁹⁵.

Wyzwolenie od urzędu protoarchimandryczego wielmożnego iegomości oycy biskupa Pńskiego y obranie inszego na iego mieysce odłożyliśmy do poniedziałku, blisko następującego.

Sesija szósta. Dnia 25 Jula.

Confirmawany iegomość xiądz Korsak na protoarchimandrytę.

W poniedziałek rano po namowie o przełożoney rzeczy y proźbie, wniesoney od wielmożnego oycy protoarchimandryty naszego o wyzwolenie iego z urzędu protoarchimandryczego, prosiliśmy, żeby (s. 40) sam iego-

⁶⁸⁸ Helena z Sapiehów (1582-1645), córka Mikołaja Sapiehy, zamężna 1. v. za starostą rohaczewskim Romanem Wołłowiczem, 2. v. za chorążym lidzkim Jakubem Kuncewiczem (Henryk Lulewicz, «Sapieha Mikołaj», [w:] «Dom Sapieżyński», oprac. Eustachy Sapieha, Warszawa 1995, s. 228).

⁶⁸⁹ W tekstach staroruskim i łać.: «części własności».

⁶⁹⁰ Decyzja w tej sprawie zapadła na sesji 11, dnia 28 lipca (czytaj niżej).

⁶⁹¹ Antoni Sielawa, abp połocki (1624-1655), metropolita kijowski (1641-1655).

⁶⁹² Rafał Korsak, bp piński-turowski (1632-1637), metropolita kijowski (1627-1640).

⁶⁹³ Ojciec Teofil Olszanica.

⁶⁹⁴ Ojciec Andrzej Kwaśniewski Złoty (?).

⁶⁹⁵ W tekstach staroruskim i łać. te słowa należą na następnego akapitu: «A namowę uczynili o tym, ieśli iest słuszność i potrzeba, [czy też nie], wyzwolenia...».

mość ksiądz episkop ustąpił, iakoż przez wszytek czas rad w tym akcie nie był⁶⁹⁶, nim słuszność osądziła, aby ieszcze iegomość został, przy biskupstwie swoim, na tymże urzędzie protoarchimandryczym.

Sessija siódma. Tegoż dnia.

Jezuici aby nie byli w seminarium, determinuie się.

Po południu, przełożywszy potrzebę ścisłego związku nam z oycami jezuitami, ieżeli iest potrzeba zażyć nam na pomoc ich sobie dwóch osób z poszrodku ich tak do nowiciatu, iako y do seminarium naszego? Pierwszą rzecz nazaiutr odłożywszy na uwagę, drugą determinowali, postanowiając, aby z swoich naznaczeni byli, którzy by uczyli seminarium. Przy tym postanowiło się, aby szkoła dla braci naszej małej, ieszcze początki nauk mającej, też co dla świeckich seminarystów była, mieszkając w monastyrze Minskim⁶⁹⁷.

Sessija osma. Dnia 26 Jula.

Jezuici użyci do nowiciatu. Mięsa używanie się pod karą głosu wolnego y odsądzenia od wszelkich starszeństw przez lat ośm.

We wtorek rano, uznaliśmy potrzebę zażyć ww. oo. Jezuitów dwóch do nowiciatu naszego, który ieszcze w Byteniu ma bydź. Jednak w Wilnie ieszcze gotować się ma mieysce na nowiciat zakonu naszego. Przy tym tegoż zaraz ranku przy przeczytaniu punktu o używaniu mięsa, ktorego w tych czasach niektorzy z naszych pilno domagali się, czytano nam list oycy świętego papieża Urbana VIII⁶⁹⁸, za rozkazaniem iaśnie wielmożnego oycy metropolity naszego, w którym z pilnością zakazuie ieść mięsa zakonnikom naszym. Do czego przytoczył ociec metropolita y to, iż w pospolitych regułach wiekuista wstrzemięźliwość przykazuie się, y sam nasz stan postny powściągnięcia od mięsa wyciąga y inszymi dowodami iaśnie to dowodził, że żadną miarą zakon nasz starożytności świętey, starey wstrzemięźliwości naruszać

⁶⁹⁶ Zdanie należy rozumieć następująco: «Prosiliśmy, aby jegomość ksiądz biskup dobrowolnie zrezygnował z udziału w tych obradach, co też się stało, bo przez cały czas narady nad tą sprawą, nie było go z nami» (por. tekst łącz.).

⁶⁹⁷ W tekście łącz. dodano: «położonym nieopodal seminarium».

⁶⁹⁸ «Sacra Omnipotentis sponsa», [w:] DPR, t. I, s. 460.

nie ma, y owszem, iako na wtorey y czwartey⁶⁹⁹ congregacyach⁷⁰⁰, tak y na tey groznie barzo zakazał, mowiąc, iż koždy taki, ktory by publice mięsa zażywać śmiał swawolnie, nie ma mieć głosu wolnego w zakonie naszym, ani do obierania starszego, ani do przyięcia starszenstwa przez lat ośm. Braci zaś młodszej za takową swawolę, oprócz naznaczonego karania na congregaciey naszej wtorey, naznacza się dyscyplina przez psalm pięćdziesiąty, przy obecności wszystkiey braci.

Sessija dziewiąta. Tegoż dnia.

Archimandria Wilenska do lat czterech tylo. Lampa Sapieżyńska pana Kazimierza, pisarza wielkiego xięstwa Litewskiego, w Żyrowicach na Szydłowiczach.

Po południu czytano przywilej, od króla iegomości wyprawiony, na archimandrię Wilenską temu z oyców, ktorego by zakon podał, do lat czterech⁷⁰¹. Czytano po tym list wielmożnego iegomości pana Kazimierza Sapiehi⁷⁰², pisarza wielkiego xięstwa Litewskiego, w którym czyni wieczną fundacyę na niezgasłą przez dzień y noc lampę przed cudownym obrazem cerkwie Bożey⁷⁰³ Żyrowickiey, pewny dochód opisuiąc na maiętności swoiey Szydłowiczach⁷⁰⁴. Co my, wdzięcznie przyiowski, daliśmy iegomości rewer-

⁶⁹⁹ Tych słów nie ma w tekście łąc.

⁷⁰⁰ Por. Kapituła II (1621), punkt 34 i Kapituła IV (1626), Sesja 2-3 (tekst staroruski) lub punkt 2 i 4 (tłum. pol.).

⁷⁰¹ Sami bazylianie, spośród «zwykłych zakonników», mieli wybrać przełożonego, który mógł tytułować się archimandrytą. W 1637 r. archimandrytą wileńskim został o. Aleksy Dubowicz (J. Skruteń, «Dubowicz Aleksy», [w:] PSB, t. V, s. 436).

⁷⁰² Kazimierz Leon Sapieha (1609-1656) był jednym z najbogatszych magnatów na Litwie. Uchodził za gorliwego obrońcę Kościoła katolickiego (Andrzej Rachuba, «Sapieha Kazimierz Leon», [w:] PSB, t. XXV, s. 35; tenże «Sapieha Kazimierz Leon (Lew)», [w:] «Dom Sapieżyński», oprac. Eustachy Sapieha, Warszawa 1995, s. 271-272).

⁷⁰³ W tekście łąc.: «obrazem Matki Boskiej w cerkwi żyrowickiej».

⁷⁰⁴ Szydłowicze, dobra w woj. nowogródzkim odziedziczone przez Kazimierza po ojcu Lwie (Andrzej Rachuba, «Sapieha Kazimierz Leon (Lew)», [w:] «Dom Sapieżyński», oprac. Eustachy Sapieha, Warszawa 1995, s. 270)

sał⁷⁰⁵. Jeszcze czytano list ieymości pani Wiazowiczowey, pisarzowey ziemskiej Minskiej, w którym prosiła iegomości oycy metropolity naszego y wszystkich oyców zgromadzonych o naznaczenie kapłana, który by w cerkwi Świętey Trojcy Minskiej odprawował dwa razy w tydzień liturgię świętą, względem domu fundowanego od ieymości na bractwo Nayświętszey Panny, ale widząc trudność w chodzeniu z monastyra aż do cerkwi pomienioney, na ieden raz w tydzień odprawowania w niey więcey oycowie nie pozwolili, y to tylko do życia ieymości. Od teyże dobrodzieyki naszej była wniesiona proźba o kapłana, który by słucał spowiedzi panien zakonnych, dopiero nowo od ieymości w Minsku (s. 41) fundowanych⁷⁰⁶, w czym widząc słuszną ieymości żądze, łącznośmy pozwolili. Jeszcze czytano list, pisany do iegomości oycy metropolity naszego od ieymości pani Heleny Sołohubowey Tyszkiewiczowey, podstoliny⁷⁰⁷, która prosi o pozwolenie mieszkania w domu, od siebie zbudowanym przy cerkwi Żyrowickiey, do życia swego z zapisaniem summy trzech tysięcy złotych, na obligu mianowanych, monastyrowi pomienioney cerkwi naszej Żyrowickiey. Na co my, szanuiąc proźby ieymości, iako dobrodzieyki zakonu naszego, zezwolili, y list, pozwalaiąc ieymości, napisać zlecili wielmożnemu oycu protoarchimandrycie, byle by ta summa była prawnie przyznana.

Sessija dziesiąta. Miesiąca Jula dnia 27.

We srzode, tego dnia, ktorego miała bydź sessia od deputowanych oyców z congregacyey naszej, sądy odprawowały się, co kto z kim miał, sami między sobą rozsądziąc.

⁷⁰⁵ Po tych słowach w tekście łącz. zapisano: «Czytano inne listy od różnych osób i udzielano odpowiedzi, zgodnie z potrzebą». W tłum łącz. opuszczono dalszą część protokołu z tej sesji.

⁷⁰⁶ Maryna Ważewicz w 1630 r. założyła klasztor żeński przy cerkwi Trójcy Świętej w Mińsku (Архимандритъ Николай, «Историко-статистическое описание...», s. 99).

⁷⁰⁷ W tekście staroruskim: «podstoliny słonimskiej».

Sessija iedynasta. Dnia 28 miesiaca Jula⁷⁰⁸.

Za Hołubicze dano 3000 na klasztor Wilenski. Gdzie nie masz dziesięciu, nie przyjmować funduszu. Czerloney fundacia. Wolney fundacia. Archimandryta Czer-nihowski pisze na congregację.

We czwartek rano w sprawie fundacyey Hołubickiey postanowiono iest, aby monastyr Wilenski wziół trzy tysiące złotych od iegomości pana Korsaka, chorążego Połockiego, a zatym zakon nasz wyrzecz się wiecznemi czasy funduszu Hołubickiego, na co oblig ma bydź przyznany, iednak ni w czym sobie prawa nie naruszaiąc do Zalesia⁷⁰⁹. A pieniądze pomienione trzech tysięcy, nie maią się ni na co inszego obrócić, tylko na kupienie maiętności na klasztor nasz Wilenski.

Tegoż czasu była namowa y o fundacyey w Czerloney, ieśli ią przyiść, czyli nie. Gdzie, po różnym zdaniu, na to zezwolili, żeby zaraz terazniejszego czasu nie przyieli, ponieważ świętego oycy naszego dawna reguła iest nie przyjmować mieysca dla braci, na którym by nie mogło bydź dziesięć. Do tego, iż zaszła constitucia wtorey congregacyey naszej, gdzie wyraźnie zakazuje się przyjmowanie klasztorów na wsi⁷¹⁰. Jednak dla ukontentowania iegomości pana podkomorzego Witebskiego, dobrodzieia naszego⁷¹¹, postano-

⁷⁰⁸ W łać. tłum. opuszczono znaczną część tekstu protokołu z tej sesji.

⁷⁰⁹ Jan Korsak, kasztelan połocki, dnia 29 VII 1622 złożył zapis fundacyjny na cerkiew w Hołubiczach, oddając ją pod zarząd bazylianów (AC, t. X, s. 250). Natomiast Eustachy Korsak 4 VII 1625 zapisał bazylianom wileńskim sumę 10 000 złotych złożoną na jego dziedzicznej części dóbr Hołubicze, zapewniając swojej żonie Zofii Ostrowskiej dożywotnie mieszkanie. Natomiast drugą, dokupioną część Hołubicz, zapisał jako fundusz miejscowej cerkwi. Grzegorz Korsak złożył pozew przeciwko Zofii Ostrowskiej oraz metropolicie dowodząc, że Eustachy nie miał prawa czynić takiego zapisu (AC, t. X (1874), s. 255-258). Już po zakończeniu kapituły, dnia 8 VIII 1636 r., metropolita Rutski wraz z bazylianami, podpisali list mocą którego zrzekli się wszelkich praw do Hołubicz, które mogłyby wynikać z zapisów testamentalnych Jana, czy Eustachiusza Korsaków. Zrzekli się również dokupionej części Hołubicz, za którą Grzegorz Korsak powinien wyznaczyć im inny majątek (AC, t. X (1874), s. 263-264). Sprawę fundacji Eustachego Korsaka i procesów opisał także Jan Olszewski («Memoryał albo informacja...», AC, t. X (1874), s. 37-38).

⁷¹⁰ Kapituła II (1621), punkt 17; por. Kapituła I (1617), Sesja 7 (23 VII), punkt 30.

⁷¹¹ Fryderyk Sapieha (zm. 1650) był synem Mikołaja i Bohdany z Massalskich. Początkowo był wyznawcą prawosławia, a ok. 1632 r., prawdopodobnie pod wpływem

wiono iest, aby dwóch oyców zakonu naszego przy nim obecnie mieszkali dla pożytku duszy iego. Żeby dwa z oyców, naznaczonych od iegomości oycy protoarchimandryty, ziachali na dostatecznieysze opatrzenie mieysca y sposobności na fundowanie klasztoru w pomienioney maiętności Czerloney, ieśli by mogła bydź.

Fundacia zaś iegomości pana Kaminskiego w Wolney⁷¹², że iuż nie teraz z części obięta iest od oyców naszych, postanowiono iest przyiąć ią zaraz w tym roku doskonale. A żeby tym doskonale y lepiej konczyła się sprawa, zdało się, aby się prawem rospierali z panem synem pana collatora tey pomienioney fundacyey.

Jeszcze postanowiliśmy obrać z posrzodka nas posła na blisko przysły seym dla dokonczenia sprawy o residencyię w Warszawie, od teraznieyszego króla iegomości nam łaskawie przyobiecana, przy kaplicy kniazów Szuyskich⁷¹³.

Jeszcze naznaczyli się dwa oycowie, którzy by przepatryli y skorigowali reguły nasze pospolite z samym oryginałem reguł świętego oycy nasze-go Bazylego wielkiego. Także żeby constitutie ieneralnych congregacyi naszych porządnie były spisane.

Adama Hipacego Pocięja (stryja pierwszej żony Krystyny Pocięjówny), przeszedł na katolicyzm. W 1637 r. ufundował, wspólnie z żoną Krystyną, klasztor bazyliński w Czerlonie dla 4 zakonników i zapisał mu folwark Mikłaszewszczyzna oraz 3 000 złp. na Czerlonie (LVIA f. 634, o. 1, spr. 58, k. 119, 346v; Andrzej Rachuba, «Sapieha Fryderyk», [w:] «Dom Sapieżyński», oprac. Eustachy Sapieha, Warszawa 1995, s. 307). W cerkwi w Czerlonie zostali pochowani rodzice Fryderyka, którzy prawdopodobnie byli fundatorami tej cerkwi (Henryk Lulewicz, «Sapieha Mikołaj», [w:] «Dom Sapieżyński», oprac. Eustachy Sapieha, Warszawa 1995, s. 227).

⁷¹² W 1632 r. Krzysztof Kamiński wybudował w Wolnej cerkiew Trójcy Świętej i założył przy niej klasztor, który opatrzył funduszem (Архимандритъ Николай, «Историко-статистическое описание...», s. 132-133).

⁷¹³ Metropolita Rutski już w 1630 r. zabiegał o tzw. kaplicę ksiąząt Szuyskich w Warszawie. Po początkowych trudnościach, w 1635 r. sprawa wydawała się bliska zakończenia. Ostatecznie Cerkiew Unicka nie otrzymała kaplicy (Roman Łepak, «Druki cyryliczne XVI-XVIII wieku w zbiorach Biblioteki Bazylianów w Warszawie», [w:] «Katalog druków cyrylicznych XVI-XVIII wieków w zbiorach Biblioteki Klasztoru oo. Bazylianów w Warszawie», Warszawa 2013, s. 14)

Na ostatek podczas tey sessiey czytano list do nas od przewielebnego archimandryty Czernihowskiego⁷¹⁴, w którym prosi, abyśmy mu byli na pomocy u króla iegomości w tym, co od niektórych krzywdę monastyrowi swemu ponosi⁷¹⁵.

Tegoż dnia po obiedzie było nam barzo pilnie y potrzebne przełożone pytanie o tym, co by była za przyczyna, dla czego zakon nasz nie bierze pomnożenia w duchu požadanego y w liczbie osób, koło czego tam szeroco (s. 42) się zabawili, uważaiąc tak, iż nie dokonczywszy wszyscy radzący mowy swoiey w tey materiey, dokonczenie odłożyli aż na dzień jutrzejszy.

Sessija dwanasta. Miesiąca Jula dnia 29.

W piątek ostatek oyców radzących wynalezione od siebie przyczyny, dnia wczorayszego przełożone, opowiedzieli.

Tegoż dnia po południu.

Od sędziów, naznaczonych przy congregacyey, idzie apelacyia na samą congregatię. Protoarchimandryta czynił kalkulacię. Summa kop 1000, którą wzioł xiądz Korsak, episkop Pinski. Niekarni.

Była przełożona sprawa wielmożnego iegomości oycy biskupa Pinskiego z wielebnym oycem Gerwazym⁷¹⁶, ihumenem Mohilowskim za apelacyią, gdzie dekret od deputowanych oyców uczyniony, iest potwierdzony od iasnie wielmożnego iegomości oycy metropolity, o powinności oddania reszty czterech set złotych na seminarium Minskie, według opisaney uchwały na czwartey congregacyi⁷¹⁷; iednak maiąc wzgląd iegomość ociec metropolita na

⁷¹⁴ Ojciec Cyryl Trankwilion-Stawrowecki.

⁷¹⁵ Archimandrytą był o. Cyryl Trankwilion-Stawrowecki. Odnowiona w 1626 r. archimandria długo istniała jedynie formalnie, chociaż archimandryta Cyryl w latach 30. odzyskał znaczną część majątku. Niemniej dobra klasztorne stale podlegały najazdom sąsiadów. Dodatkowym utrudnieniem była sytuacja religijna, bowiem w tym regionie przeważali wyznawcy prawosławia (П. М. Кулаковський, «Заснування монастирів на Чернігово-Сіверщині у першій половині XVII ст.», Наукові записки. Серія „Історичне релігієзнавство”, вип. 3, Острог 2010, s. 126-127).

⁷¹⁶ Ojciec Gerwazy Hostyłowski.

⁷¹⁷ Por. Kongregacja IV (1626), punkt 3 (tłum. pol.), Sesja 3 (teksty cyryliczne i łać).

pogorzenie klasztoru Mohilowskiego darował tę sumę pieniędzy oycu ihumenowi.

Przy tym zaraz sam dobrowolnie wielmożny ociec protoarchimandryta nasz czynił porachunek z summy, wziętej z monastyra Wilenskiego za starszeństwa swego, wyliczając przychody y roschody, czemu nikt się nie sprzeciwił⁷¹⁸. A sumę Nowogrodzką tysiąca kop, którą wzięto był do siebie, postanowił temuż klasztorowi oddać.

Jeszcze tegoż czasu uważało się, co z niektórymi barzo występniemi uczynić należy, y postanowiło się, aby się tak w karaniu z niemi obchodzić, iako na congregacyi naszej pierwszej sessiey piątej napisano iest.

Nad to była mowa o czasie professyey braci naszych, w czym aczkolwiek poważając my sobie wielce traditią świętego oycy naszego Bazylego wielkiego, który o tej rzeczy naszej nie zakłada rzetelnie pewnego czasu, ale tylko przykazuje na sposobność natury y dojrzałości rozsądku patrzeć, iednak my od tego czasu abyśmy bezpieczniejszymi w sprawie tej tak poważney byli pod te czasy, iuż przez wielkie zepsowanie natury dbać mamy, aby przed szesnastym rokiem życia swego nowicusz nie czynił professyey, nic przeszłych czasów professom wagi nie uymuiąc.

Na koniec czytano punkta nieiakie, między ktoremi zalecało się pilno braci naszym oznaymowanie o sumnieniu swoim przed starszym, który powinien będzie odkrywaiącego się przed sobą duchownie, obowiązać się sekreta zachować.

Sessija trzynasta. Dnia 30 Jula.

Consultorowie z protoarchimandrytą karać maią występnych. Niekarny może byđz wzięty przed władzę świecką. Taxa przychodów od protoarchimandryty ma byđz spisana na wizytach.

W sobotę czytano list⁷¹⁹, od iednego z niekarnych braci naszych pisany, wymawiając się, po przesłuchaniu zaś y wyliczeniu występków iego, odłożono do osobliwej namowy iegomości oycy metropolity y oycy protoarchimandryty z oycami consultorami zakonu naszego o sposobie, którym by skarany byđz miał.

⁷¹⁸ Rafał Korsak został archimandrytą wileńskim w 1626 r.

⁷¹⁹ W tekście łąc.: «listy».

Po tym czytano punkta, między ktoremi był ieden o zbudowaniu więzienia w każdym klasztorze naszym, czego z wielką barzo pilnością żądał y życzył praesident congregacyey naszej iaśnie wielmożny iegomość ociec metropolita, aby podług tego, co opisano iest na pewney⁷²⁰ congregacyey zakonu naszego⁷²¹, do skutku uchwała o tey rzeczy przywiedziona była. Przy tym zaraz y to się obiaśniło, iż wolno wziąć brata niekarnego y osadzić go przez ramię świeckie, gdy władzą swoią ociec starszy dla sprzeciwienstwa iego przywieść do skutku karania nie może. Tudzież postanowiono (s. 43) iest, aby za blisko przyszłą wizytą samego oycy protoarchimandryty abo wysłanego od niego wizitatora na dozór klasztorów naszych uczyniła się taxa dochodów y była wpisana w xięgę na to zrobioną, a według iey żeby się rozkazał roschód na potrzebę dobra pospolitego.

Sessija czternasta. Awgusta 1 dnia.

Derman incorporowany. Za Rutę dano Wilnowi Swirany. Pieniędzy nie mogą bracia chować. Summa Papinska, do Wilna należała, do życia xiędza metropolity na ten czas będącego wniesiona na monastyr Mohilowski. Kop 500 papinskich.

W poniedziałek czytano incorporatię, abo przyłączenie klasztoru Dermanskiego z zgromadzeniem congregacyey Wilenskiej, z podpisem ręki iaśnie wielmożnego iegomości oycy metropolity naszego, starszego y inszych oyców tamecznego klasztoru⁷²², który zaraz dano ad archivum commune przez ręce iegomości oycy protoarchimandryty naszego. Potem postanowiło się, żeby zrzeczenie Ruty dla danych na odmianę Swiran od iaśnie wielmożnego iegomości oycy metropolity, uczynił monastyr Wielnski na przysłym⁷²³ trybunale Nowogrodzkim⁷²⁴. Potrzezie postanowiło się, aby pod su-

⁷²⁰ Powinno być: «pierwszej», por. teksty staroruski i łać.

⁷²¹ Por. Kapituła I (1617), Sesja 5 (22 VII), punkt 25.

⁷²² Klasztor w Dermaniu przyjął unię pod rządami archimandryty Melecjusza Smotryckiego (1627-1633). W 1634 r. archimandrytą został o. Jan Dubowicz, który śluby zakonne składał w Bytenu i pod jego rządami klasztor przyjęto do Kongregacji Trójcy Świętej (Наталя Лопатцька, «Настоятели Дерманського монастиря Святої Тройці у першій половині XVII ст., Дрогобицький Краєзнавчий Збірник 2008, вип. XI-XII, s. 160-162; «Ostatnie Stebelskiego prace», s. 357, 360).

⁷²³ W tekście staroruskim: «urzędowo na przysłym...».

⁷²⁴ Por. Kongregacja V (1629), Sesja 1.

mnieniem grzechu śmiertelnego, każdy, który by zatrzymywał xięgę iakiegokolwiek klasztoru bez wiadomości protoarchimandryty naszego, oddał do ktorego należy. Do tego żeby każdy z braci naszych, który by śmiał xięgę iaką brać potajemnie, bez wiadomości oycy protoarchimandryty, z klasztoru iakiego, tym samym w klątwę popadał, od ktorey żaden rozgrzeszyć nie może, tylko protoarchimandryta sam. Te zaś xięgi, co się nabywają od braci naszej przez darunki, abo przez pieniądze, postanawiamy, czy to przez pieniądze, na iałmużnę dane, kupione nie mogą się trzymać bez wiadomości protoarchimandryty.

Poczwarte, pieniądze iakie by kolwiek kto z oyców y braci śmiał chować na osobne potrzeby y obeyscie swoje bez wiadomości pomienionego oycy protoarchimandryty, także pod summieniem obowiązue grzechu śmiertelnego, żeby oddał na dobro popolite, przez ręce wielebnego oycy protoarchimandryty, za niedziel dwanaście.

Piąta rzecz postanowiona, żeby summa Papinska na monastyr Mohilowski wniesiona do życia iegomości xiędza metropolity teraznieyszego, nigdzie indziej, tylo do monastyra Wilenskiego należała.

Szósta – aby każdy przyiechawszy z nauk pierwey do woli starszych na szkołach naszych uczył.

Siodma – aby w budowaniu, co ieden starszy uczyni, drugi następujący nie znosił y nie odmieniał bez woli protoarchimandryty.

Po południu tegoż dnia sądy tylo odprawowały się y była sprawa za apelacją iegomości oycy protoarchimandryty z wielebnym oycem Gerwazym⁷²⁵ o pięćset kop Papinskih zatrzymanych. Stwierdzono, iż ma wielebny ociec Gerwazy oddać.

Sessija piętnasta. Miesiąca Awgusta 2 dnia.

Rewizję skarbów Wilenskich naznaczono. Bracia nie mają się spowiadać inszego zakonu kapłanom bez licencyey starszego.

We wtorek czytał iegomość ociec metropolita szeroko punkta, od braci ku uważeniu podane, między ktoremi przedni zdał się bydź, który iest⁷²⁶ o potrzebie używania od nas ięzyka ruskiego w mowach naszych, a mianowi-

⁷²⁵ Ojciec Gerwazy Hostyłowski, ihumen w Mohylewie.

⁷²⁶ Pierwszej części tego zdania nie ma w tekście łać.

cie y osobliwie w cerkwiach⁷²⁷. Dla tego pilno barzo iegomość z drugimi oycami postanowił, aby oycowie y bracia zakonu naszego w cerkwiach nie inszym, ale tylko ruskim ięzykiem opowiadania słowa Bożego czynili.

Drugi, o dozorze skarbów cerkiewnych, który że barzo iest potrzebny, postanowiono iest, żeby dwa z oyców, od przewielebnego oycy protoarchimandryty naznaczeni, prentko główną rewizję uczynili wszystkich cerkwiej naszych, a mianowicie y napierwey skarbów cerkwie Wilenskiej y Żyrowickiej. (s. 44)

Trzeci, że się nie mają bracia nasi spowiadać zakonnikom inszego zakonu bez licencyey starszego, co uchwalono y postanowiono iest, za zdaniem oyców zgromadzonych.

Na ostatek uchwalono, abyśmy się starali, ile bydź może, o wyprowadzenie iedzenia mięsa z refektarzów y dla gości⁷²⁸, gdzie do tego czasu takowych pokarmów częste było używanie.

Tegoż dnia po obiedzie sądy się odprawowały.

⁷²⁷ W tekstach staroruskim i łać.: «w cerkwiach i kazaniach».

⁷²⁸ W tekście staroruskim: «dla gości, a mianowicie w monasterze żyrowickim, gdzie...»

Sessija szesnasta. Miesiąca Awgusta 3 dnia.

Dekret na wolne obieranie protoarchimandryty z Rzymu y na celebracyę co cztery lata congregacyi. Congregacye maią bydź potwierdzone z Rzymu. Przyczyny, dla których zakon święty nie bierze pomnożenia w Duchu y w osobach, obszernie xiądz metropolita przywodzi tak z strony przełożonych, iako y z strony poddanych braci. Starszy nad trzy razy nie ma się potwierdzać na starszeństwie. Nowiciuszom professowie zgorszenie daią y dla tegoż zakazuie się professom, przyjeżdżającym choć też na exercitia duchowne, konwersować z nowiciuszami. Szkoda zakonowi z braci studentów, nie maiących grozy. Bracia studenci maią bydź karani, jako? W Wilnie studia. Szalenstwo braci z urodzenia popisywać się. Pijanstwo zguba zakonu. Do miasta bieganie z klasztoru zakazane. Ciało świętego Kazimierza przenoszą. Mieysce xiądz metropolity w processiey między suffraganami Wilenskim y Żmudzkiem, inszym zaś episkopom naszym czytay in textu. Congregacyie dwie, utaione Wilenskie in archivo metropolitano, barzo potrzebne zakonowi.

We szrode, czytano punkta od bractwa Wilenskigo Strytenia Pana Boga Zbawiciela naszego Jezusa Chrystusa, w których, trudności zawarte rostrząsaiąc przez czas nieiaki, zlecił przewielebny ociec metropolita przewielebnemu oycu protoarchimandrycie, aby wziowszy z sobą dwóch oyców zgromadzenia, odpowiedź braci pomienionego bractwa uczynił.

Potem, czytano dekret congregacyi Rzymskiej de propaganda fide, w którym na proźbę iaśnie wielmożnego oycy metropolity naszego pozwala się zakonnikom naszym wolne obieranie protoarchimandryty zakonu swego, na ustawicznie trwające potomne czasy⁷²⁹. W tymże pozwala się nam od świętey pomienioney congregacyey czynienie congregacyi ieneralnych we cztery lata, na których byśmy mogli ustawy, zgadzaiące się z wyrokami ś. synodów y ustawami naywyższych oyców ieneralnych pasterzów zdaniem potwierdzone, stanowić.

Tegoż dnia zgodnym oyców zgromadzonych zdaniem potwierdzony iest za consultora ieneralnego przewielebny ociec Sylwester⁷³⁰.

Nastąpiło zatym nabożne y gorliwe zamknięcie w Panu terazniejszey congregacyi naszej z napomnieniem pilnym od iaśnie wielmożnego iego-
mościa oycy y pasterza naszego czynionym, ktorego suma taka iest.

⁷²⁹ Dekret z dnia 4 X 1624 r. (ASCPF, vol. I, c. 26-27).

⁷³⁰ Ojciec Sylwester Kotłubay.

Naprzód, przypominając przyczyny różne dawne od oyców zgromadzonych w sessiey, dla ktorey zakon nasz nie bierze pomnożenia w duchu y liczbie osób, powiedział, iż z strony niektórych starszych nie dość się dzieie częścią, że szukaia swoich rzeczy, a nie tego, co Chrystusowego iest; częścią, że nie odprawiają urzędu swego w pokorze ducha; częścią, że nie oddaia się od nich potrzeby braci według słusności, z miłości oycowskiey należące; częścią, że exhort duchownych do braci zaniechywaia, abo, żeby przez drugich odprawowały się, nie staraia się. Także też, aby ustawy pospolite każdy urzędowi swemu należące mieli, książki duchowne czytali, meditacyie odprawowali, niedbaia; częścią, że niektórzy z starszych staraia się o promotię na praelatury dożywotne, ktorych pilno potrzeba się warować y owszem słówka tego – „promocya” (s. 45) – obawiać się potrzeba. Jednak, iż bywaia przypadki, dla ktorych niegdy to musi się pozwolić, przetoż dziwować się y za złe mieć niepotrzeba. A co na episkopieie z stanu zakonnego brani bywaia, to w cerkwi Bożey wschodniey zawsze y do tych czas bywało, o czym w pierwszej naszej congregacyey pisano iest⁷³¹. A co się tknie mniejszych przełożenstw zakonnych dożywotnich, też temuż protoarchimandrycie y tymże prawem podlegać maia, ktorym y doczesne. Ku temu y to słusna iest, aby starsi klasztorów naszych, nad trzy razy więcey nie potwierdzali się, żeby nie było okaziey pogardzenia y obmow. A lubo takie y tym podobne niedostatki znajduia się w starszych, iednak czuyność starszych y coroczna wizyta ich od przełożonych ieneralnych naprawić to może, tylko potrzeba, żeby, co sporządzą starsi ieneralnieysi, zachowali y do skutku przywodzili starsi mniejsi mieysc.

Potem z strony mniejszych, iako się dobro zakonne narusza, tym się pierwey pokazało, że niektórzy z dawniejszych braci, przychodząc do nowicyatu, bywali przyczyną zgorzenia nowym w zakonie. Dla czego wyraźnie zakazał iegomość obcowania dawnych braci z młodszymi w nowicyacie, y owszem stanoło na tym, aby pomienioney braci naszej dawniejszey niewolno było do nowicyatu naszego przyjeżdżać na mieszkanie, nie tylko dla inszych potrzeb potocznych, ale ani dla samego odprawowania duchownego ćwiczenia. Powtore, że młodzi bracia nasi nie maia zachowania y pomnożenia ducha nabytego w nowiciacie; przetoż postanowiło się, abyśmy się posta-

⁷³¹ Por. Kapituła I (1617), Sesja IV (22 VII), punkty 21-23.

rali o takowy klasztor, w którym by osobno od drugich dawniejszych z nowiciatu wysłani żyli przez lat kilka. Jeszcze szkoda zakonu naszego y z tych miar bydź się okazała, że młodzi bracia nasi, którzy się naukami bawią, nie-maia dozoru y potrzebney grozy; zkad za słuszną rzecz poczytamy, - rzekł iegomość, - zażyć sposobu karania za ich niedbalstwo y postęпки niezakon-ne, iakiegośmy zażywali na początkach rozmnożenia zgromadzenia nasze-go, co starsi maia przełożyć tym, którzy się do nauk biorą.

Tamże przypominał iegomość y z pilnością przykazał, aby congrega-tia, albo bractwo młodych studentów naszych w Wilnie, uczących się przy klasztorze naszym Wilenskim, odnowiło się, abowiem nie ieden by się z nich mógł pociągnąć do zakonu naszego.

Przypominał y to, iako nieznośną hardość iest tych braci y szalenstwo, którzy szlacheckim się urodzeniem popisuią, inszemi słowy y rzeczą gardząc, co srodze zganiwszy, mowiac, iż nie znaia ci, iako stan zakonny wyso-kim y wszelki stan świata tego przewyższaiącym iest.

Ganił y tych barzo, którzy maiać znamienite talenta wysokich nauk, przez zaniechanie używania własnie iako by w ziemię pozakopywały ie, przez co, że nadder się wielka szkoda dzieie w zakonie iaśnie każdy widzi.

Strofował y tych barzo, którzy, o starszych y *mniejszych*⁷³² źle mowiac y pisząc, zakon ohydzaia y że za to srodze karani bydź maia, mowił.

Nad to zgubą zakonu naszego powiedział bydź znaczne przebieranie w picciu od wielu z braci naszych, ponieważ złość pijanstwa iest drogą do wszystkiego złego, zkad życzył y przykazał, aby, gdy się trafi bydź na obie-dzie u świeckich, zaraz po dokonczeniu stołu wracali się do klasztoru, a gdy wychodzą gdzie, okrom obiadu, od napoiu u nich aby nic nie używali, ra-dził.

Jeszcze zalecał oycom y braci naszym, aby dla uwarowania się od prożnowania, zawsze zabawy stanowi swoiemu przyzwoite mieli, od rozer-wania się też sprawami ludzi świeckich stronili y biegania po mieście pilno wystrzegali. A żeby tym łacniey to do skutku przyszło, ten podał srzodek ie-gomość: mieć iedną osobę, którą graecy „protendyk”, łacinnicy „syndikiem” zowia, a ten może bydź świecki, dla sprawowania rzeczy, ktore by nam ko-

⁷³² Tych słów nie ma w tekstach staroruskim i łac.

niecznie do sprawowania należały, jakie są naprzykład sprawy monastyrskie. (s. 46)

Na koniec przywodził nam barzo pilno chowanie *trzech*⁷³³ ślubów, zalecając, czego wszystkiego ieżeli by sam protoarchimandryta przez się doyrzeć nie mógł, dla zabaw swoich, niechay do skutku przywodzi przez namiesnika, lub wizytatora swego, a mianowicie y najpierwey, aby wykraczających karano, y po napominaniu częstym nie poprawujących się z zakonu wyrzucano, według tego, co Zbawiciel nasz mówił: Jeśli ręka twoja gorszy cię etc. y daley⁷³⁴.

Bogu naszemu sława teraz y zawsze y na wieki wieków, amen.

Po szczęśliwym za łaską Bożą dokonczeniu tey congregacyey naszej, szliśmy zaraz do cerkwi, gdzie soborem liturgię świętą wielmożny protoarchimandryta nasz odprawował, a po dokonczeniu służby Bożej, śpiewaliśmy: «Te Deum laudamus».

Nazaiutrz zaś, w dzień przeniesienia ciała świętego Kazimierza, proszono nas na odprawowanie processyey z zamku, z kościoła świętego Stanisława, przez rynek y ulicy miasta Wilenskigo, przy bytności iego królewskiej mości y wielu pp. senatorów, gdzie zaraz przed ciałem pomienionego Królewicza świętego dano mieysce iaśnie wielmożnemu oycu metropolicie między dwoma suffraganami Wilenskim y Żmudzkiem; wielmożnemu arcybiskupowi Połockiemu z iegomością xiędzem proboszczem Trockim, infułatem, a wielmożnemu oycu episkopowi Pinskiemu, protoarchimandrycie zakonu naszego, z iegomością xiędzem proboszczem Widyniskim, także infułatem, po tym przed ichmościami xiężą kanonikami tuż szli nasi oycowie archimandrytowie y ihumenowie, potym xięża parochialni, po ihumenach szli przed xiężą diacesiey⁷³⁵ Wilenskiej oycowie y bracia nasi wszyscy ubrani w święte aparaty.

Na sławę Bogu Oycu y wszystkim świętym Jego, amen.

⁷³³ Tego słowa nie ma w tekście łać.

⁷³⁴ Por. Mt. 18, 8-9.

⁷³⁵ W tekście staroruskim: «przed księżmi katedralnymi i diecezji...».

Congregatio Generalis Sexta Vilnensis Anno 1636 celebrata

СПБІИ РАН, Кол. 52 (дело 11.2.4), т. 307, с. 39-51.

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.

Anno a Christo nato millesimo sexcentesimo trigesimo sexto.

Convocati sumus ex omnibus monasteriis Congregationis nostrae eorum Praesides, nonnullique alii Patrum ab Ill.mo Patre Pastore nostro Don Josepho, Metropolita Kijoviensi, item a perillustri Patre Raphaele, Episcopo Pincensi, Protoarchimandrita Ordinis, ad monasterium Vilnense Sanctae ac Individuae Trinitatis, ad diem sancto Eliae Prophetae sacram, hoc est Julii vigesimam, in feriam quartam pro nunc incidentem. Qua die mox a Vesperis Ill.mus Pater Metropolita noster sermonem exhortatorium ad nos in ecclesia praefati monasterii ad meliorem in Domino Ordinis nostri constitutionem tendentem dixit. Ibidem promulgatum est, ut qualibet die donec Congregatio duret, singuli sacram Eucharistiam sumerent, scientes omnem sufficientiam nostram a Deo esse.

Sessio I. Julii 21 – Feria quinta

Postquam ad praeparatum consessibus locum convenimus, invocato Spiritu Sancto, elegimus duos ex Patribus Consultoribus conscribendis punctis, de quibus collationes faciendae essent. Tum tradita est distributio temporis⁷³⁶, indictaque est oratio cum ieiunio felici successui Congregationis nostrae, cuius peragendae a nobis omnibusque Fratribus nostris lectus est in rectorio modus in haec verba:

«Noverint omnes Fratres nostri, qui non sunt interfuturi collationibus nostris, commendari sibi ut per id temporis maiori diligentia fervoreque consuetas orationes precationesque persolvant, *tam in ecclesia, quam extra*⁷³⁷;

⁷³⁶ У староруському й польському текстах тут подано «Розпорядок часу» на час зборів.

⁷³⁷ Ці слова відсутні у староруському й польському текстах.

(p. 39) praesertim vero feriis secunda, quarta et sexta. Coronam⁷³⁸ autem singulis diebus a Vesperis orabunt, huic fini ut Deus Dominus illuminet consultantes. Eidem quoque fini feriam quartam et⁷³⁹ sextam ieiunabunt omnes, abstinentes etiam a collatione vespertina, nisi quis ea ob debilitatem indigeat, cui permittitur panis et cerevisia exigua aliqua quantitate attemperata necessitati».

Consultores puncta recipiunt a legatis.

Tum duo Patres Consultores, cum Patre Vicario generali, promulgati sunt colligendis punctis. Quae res dimidiam tunc diem primam Congregationis nostrae consumpsit.

Sessio II. Julii 22 – Feria sexta mane

1. *Quidam fecit votum 4-tum, quia non erat admissus ad consilia.*

Ad initium huius sessionis Patrum unus vota renovavit, addens quartum votum de non ambigendis dignitatibus, secus enim non potuit admitti ad consultationes.

2. *Minsci superior non archimandrita.*

Consultatum de disordine monasterio Minscensi ab eiusdem monasterii Praeside commisso, qui vocatus ad Congregationem non venit, inventumque est medium, ut antequam absolveretur Congregatio, alius mittatur Patrum nostrorum, qui isthic Praesidem agat⁷⁴⁰.

3. *Tempestive puncta ad Congregationem non scribantur.*

Conquestum est contra quosdam certi monasterii Fratres, qui inordinato zelo ducti ante tempus puncta pro Congregatione conscribebant, ut id devincerent quod ipsis necessarium fore videbatur, atque ad subscribendum eisdem punctis aliorum quoque monasteriorum Fratres inducebant. Decretum est ut de hoc corripantur poenaque mulctentur.

⁷³⁸ У польському тексті: «канон».

⁷³⁹ У староруському тексті: «У дві середи або п'ятниці».

⁷⁴⁰ Можливо, що тоді на ігумена до Мінська вислано о. Теоктиста Самотицю. Не знаємо, хто був його безпосереднім попередником на цьому уряді.

Sessio III. Die eadem, a prandio

1. Renovandae memoriae nostrae incitandisque animis ad exequenda ea omnia, quae in prima Congregatione nostra statuimus, lecta sunt a Patre Notario, audientibus omnibus omnia quae ibi sancita constitutaque sunt.

2. *R. dus P. Korsak vult resignare protoarchimandritatum quia Episcopus. Prima Congregatio legitur et approbatur.*

Cumque ventum esset ad illud punctum, quo in collatione tertia dictae Congregationis Novogrodicensis cavetur, ne Protoarchimandrita Ordinis nostri sit Episcopus, perillustris Pater Episcopus Pinscensis, Protoarchimandrita noster, obtenta libertate loquendi ab Ill.mo Patre Metropolita, fecit sermonem, quo adductis aliquot gravibus causis, impense deposcebat ut ab officio Protoarchimandritae absolveretur, verum Ill.mus Pater (*p. 41*) Metropolita noster, omnesque cum eo Patres rem deliberandam censuerunt, priusque Deum consulendum quod responsum daturi essent. Interim continuata est lectio Congregationis ad finem usque collaudataque ac grate accepta omnia, quae in ea statuta sunt.

Sessio IV. Julii 23 – Sabbato mane

1. Renovationem fecit votorum alter Pater, pari modo atque ille hesternae die.

2. Propositis iis, quae prima Congregatione nostra de eligendis mittendisque e monasteriis nostris ad Congregationes generales pro electione Protoarchimandritae legatis, statuta sunt: Duplex exorta est dubitatio; altera, an legati eiusmodi non tantum pro Congregatione electiva Protoarchimandritae, sed pro aliis Congregationibus nostris generalibus elegi debeant. Altera, an dicti legati a Fratribus electi non solum ea, quae in particulari attulerunt significare, verum etiam considerare consultando cum aliis Patribus Capitularibus possint debeantque.

Ad primam difficultatem responsum est, tantum pro Congregatione, quae eligendo Protoarchimandrita convocantur, praeter Praesidem debere per monasteria etiam legatos elegi, iuxta ea quae praescripta sunt in prima Congregatione. Ad alias vero Congregationes nostras generales venient Praeses cum Fratrem aut sacerdote, qui ipsum iuvet tantum non vero consultet.

Legati non spectant ad consilium, sed ad electionem Proto.

Ad secundam repositum est, cum Congregatio ad quam legati electi a Fratribus veniunt, indicitur non tam consultando, quam eligendo Superiori totius Religionis, eos non pertinere proprie ad consilia de rebus aliis Religionis, tamen legatis, qui nunc venerunt, pro hac solum vice visum est permittere, ut consulent nobiscum.

3. Quaesitum fuit, an confessarii Episcoporum ac Monialium vocandi admittendique essent ad nostras Congregationes generales; deductumque est non esse vocandos, si tamen accidat, ut eo loci, quo celebratur Congregatio praesentes adsint, posse admitti.

Sessio V. Eadem die - horis pomeridianis

1. *Czereia superioratus non archimandria.*

Lectae (p. 42) sunt litterae perillustris D. nae Helenae Sapieżanka Kuncewiczowa super pacanda differentia de parte possessionis⁷⁴¹ Holubicensis, nos contingente ex pio legato Illustris memoriae D. ni Eustachii Korsak, tribuni Polocensis, commissa est compositio perillustribus Patribus Archiepiscopo Polocensi et Episcopo Pincensi, praesentibus tum consessui nostro, aliisque duobus Patribus Capitularibus intervenientibus itidem eidem consessui nostro nominatim R. do P. Praesidi Minscensi et R. do P. Praesidi Czereiensi⁷⁴².

2. Deliberationem consultationemque de eo an aequum sit necessariumque ut absolvatur ab officio Protoarchimandritae perillustris Pater Episcopus Pincensis, eligaturque in locum eius alter, distulimus ad sequentem feriam secundam.

Sessio VI. Julii 25 - Feria secunda, mane

Confirmatur R. dus P. Korsak in Protoarchimandritam.

Post consultationem super proposita re preceque perillustris Patris Protoarchimandritae nostri de eliberando videlicet eo a munere protoarchimandritali, rogavimus, ut cederet tantisper e consessu nostro, quod et prae-

⁷⁴¹ У польському тексті: «церкви».

⁷⁴² Див.: Засідання 11 (28 VII).

stitit. Patuit deinde collatis capitibus aequum esse, ut cum episcopatu etiam officio Protoarchimandritae fungatur.

Sessio VII. Eadem die – Horis pomeridianis

1. Proposita necessitate arctae connexionis nostrae cum RR.PP. Societatis Jesu expendebamus, an necessarium esset eorum duos ad novitiatum, duosque item alios ad seminarium nobis in auxilium vocare. Quod ad novitiatum res deliberando melius in crastinam consultationem reiecta est. Quo ad vero seminarium determinavimus, ut ex nostris designentur, qui doceant in seminario.

2. Statuimus ut pro Fratribus nostris iunioribus, qui principia litterarum didicerunt, eadem schola sit, quae pro saecularibus seminaristis, quam adeant, qui in monasterio Minscensi, *quod vicinum seminario est*⁷⁴³, degunt.

Sessio VIII. Julii 26 – Feria tertia mane

Jesuitae utuntur ad instructionem novitiatu.

Comperimus (*p. 43*) necessitatem ut duos RR. Patres Societatis ad novitiatum nostrum, qui Bytenii adhuc perdurabit, invitemus, tamen Vilnae prae-
parabitur locus novitiatui Ordinis nostri.

Lecto puncto de non comedendis carnibus, quarum esum his temporibus aliqui nostrum vehementer urgebant, Ill. mus Pater Metropolita legi iussit litteras S.D.N. Urbani Papae VIII⁷⁴⁴, quibus sollicitè prohibet Sua Sanctitas eiusmodi esum monachis nostris. Quibus adiecit Ill. mus Pater in Regulis etiam Communibus perpetuam praecipere abstinentiam a carnibus, ipsumque statum nostrum asceticum eam exigere. Aliis argumentis clare demonstrabat, Religionem nostram nullo pacto eiusmodi abstinentiae antiquitatem infringere debere.

⁷⁴³ Цих слів у староруському й польському текстах немає.

⁷⁴⁴ «Sacra Omnipotentis sponsa», у: DPR, vol. I, p. 460.

Esus carniū prohibetur sub poena vocis activae et privatione superioratus per octo annos.

Imo quemadmodum, in secunda⁷⁴⁵ Congregatione ita in praesenti quoque severe acriterque admodum prohibuit, addens ut quicumque publice per insolentiam carnibus vescetur, privetur in Religione nostra voce activa et passiva, quod ad suffragia electiva ad praesidentiam per annos octo. Fratribus autem iunioribus pro eiusmodi insolentia praeter poenam in Congregatione nostra secunda praescriptam assignatur disciplina per psalmum 50 praesentibus omnibus Fratribus.

Sessio IX. Eadem die – horis pomeridianis

1. Archimandria Vilmensis ad quadriennium.

Lectum est privilegium a S.R.M. nobis concessum pro archimandria Vilmensi, ut is ibi Patrum praesit archimandrita, quem Religio praeficiat ad quadriennium.

2. Lectae quoque litterae perillustris D.ni Casimiri Leonis Sapieha, notarii M.D.L., quibus perpetuam (*p. 44*) scribit legationem ecclesiae Żyrowiciensis pro lampade perenniter diu noctuque coram miraculosa *Deiparae*⁷⁴⁶ Icone arsura, assignans ex bonis suis Szydłowicze dictis certum pro hoc reditum. Quampiam perillustris Domini munificentiam grato compexi animo, eidem dedimus reversales litteras.

3. Lectae etiam aliae ab aliis litterae, responsumque pro rei exigentia⁷⁴⁷.

Julii 27 – Feria quarta mane

Totum sessionum tempus hac die a deputatis ex Congregatione Patribus impensum est iudicii⁷⁴⁸.

⁷⁴⁵ У староруському й польському текстах: «другий і четвертий».

⁷⁴⁶ Це слово відсутнє у староруському й польському текстах.

⁷⁴⁷ Пропущено частину протоколу з цього засідання, див. староруський і польський тексти.

⁷⁴⁸ Перекладач змінив форму речення, див. тексти староруський і польський.

Sessio X. Julii 28 – Feria quinta mane⁷⁴⁹

1. Actum est de aliquibus foundationibus.
2. Deputavimus duos Patres, qui revideant corrigantque Regulas nostras communes cum originali Sancti Patris nostri Basilii Magni. Item ut Constitutiones generalium Congregationum nostrarum ordinate conscribantur.

Sessio XI. Eadem die – a prandio

Proposita nobis fuit necessaria urgensque quaestio: Quid causae esset quod Religio nostra non consequatur optabile in spiritu Fratrumque numero incrementum. Cui rei expendendae, adeo proluxa consideratione immorati sumus, ut non finita circa hanc materiam collatione consultoria, eius continuationem absolutionemque reiecerimus in diem crastinum.

Sessio XII. Julii 29. Feria sexta mane

Reliqui Patres Capitulares inventas a se causas rei heri propositae dixerunt.

Sessio XIII. Feria sexta – horis pomeridianis⁷⁵⁰. (p. 45)

1. Quaedam litigiosa composita.
2. Deliberatum est quid cum quibusdam valde excessivis agendum esset, statutumque est ut in infligendis poenis ita cum eis procedatur, quemadmodum in Congregatione nostra prima, collatione V, praescriptum est.
3. *Professio novitiorum anno 16.*

Fuit sermo de tempore emittendae a Fratribus nostris professionis, qua in re quamvis multum veneremur traditionem Sancti Patris Basilii, qui de hoc scribens non praefigit expresse certum tempus, sed tantum praecipit, ut ad maturitatem iudicii aptitudinemque naturae attendatur, tamen nos ab hinc quo tutiores in negotio tam gravissimo temporibus hisce per peccatum

⁷⁴⁹ У протоколі цього засідання пропущено обширну частину тексту, див. староруський і польський тексти.

⁷⁵⁰ У латинському тексті протокол цього засідання дуже скорочений, див. староруський і польський тексти.

ultra corruptis curabimus, ut ne ante decimum sextum completum aetatis suae annum novitius vota emittat, minime tamen emissis ante hac votis valorem dementes.

4. *Confessio Superiori facienda.*

Puncta quaedam lecta sunt, inter quae diligenter comendavimus Fratribus nostris, ut conscientiae suae rationes redderent Praesidi, qui excipiet sermonem illum patefacientis sese spiritualiter Fratris, obstringendo sese vinculo secreti.

Sessio XIV. [XIII] Julii 30

1. Lectae sunt litterae⁷⁵¹ indisciplinati cuiusdam Fratris nostri, quibus sese iustificare contendit. Quibus auditis enumeratisque ipsius excessibus, reiecta res est ad singularem collationem cum Ill.mo Patre Metropolita et perillustri Protoarchimandrita simulque cum consultoribus Ordinis de modo castigandi ipsum.

2. *De carcere in quolibet monasterio.*

Lecta puncta quaedam, quorum unum erat de extruendo carcere in quolibet monasterio nostro, quod impense solliciteque optavit requisivitque Primas Congregationis Ill.mus Pater Metropolita, ut praescripta de hoc in prima Congregatione nostra Regula sortiatur (p. 46) effectum⁷⁵².

3. *Captivatio profugum adhibito brachio saeculari.*

Declaratum quoque est posse Fratrem discolum captivari, incarcerarique etiam adhibito brachio saeculari, quando potestate sua Praeses ob violentam renitentiam discoli poenam exequi non potest.

4. *Taxa facienda a Proto proventuum monasteriorum.*

Statutum denique est, ut prima monasteriorum nostrorum secutura visitatione ab ipso Patre Protoarchimandrita aut a Visitatore, ab ipso misso facienda taxa fiat omnium cuiusque monasterii proventuum, inscribaturque libro singulariter ad id comparato, secundum quam praecipitur provisio pro necessitatibus boni communis.

⁷⁵¹ У староруському тексті: «лист».

⁷⁵² Див. Капітула I (1617), Засідання 5 (22 VII), ч. 25.

Sessio XV. Augusti 1. – Feria secunda mane*1. Incorporatio monasterii Dermanensis.*

Lecta est incorporatio seu adiunctio monasterii Dermanensis ad Congregationem monasterii Vilmensis cum subscriptione manus Ill.mi Patris Metropolitae nostri manuumque Praesidis ac reliquorum Patrum illius monasterii. Quod instrumentum mox redditum est ad archivum commune per manus perillustris Patris Protoarchimandritae nostri⁷⁵³.

2. De restitutione librorum quique monasterio suum.

Statutum est ut sub conscientia peccati lethalis, quicumque citra scitum Protoarchimandritae nostri retineret librum quempiam alicuius monasterii, eum restituat monasterio, ad quod spectat, utque quicumque Fratrum audeat librum quempiam inscio Protoarchimandrita e monasterio quopiam extrahere, ipso facto incidet in excommunicationem, a qua eum nemo absolvere possit, nisi ipse Protoarchimandrita. Ii vero libri, qui acquiruntur a Fratribus nostris, per donationes aut pecunia monasterii, aut pecunia donata retineri non debent absque facultate scituque Protoarchimandritae.

3. Pecuniam non licet servare nisi in communi.

Si quis Fratrum audeat servare pecuniam pro suis particularibus necessitatibus, utensilibusque absque scitu Protoarchimandritae, item sub conscientia peccati lethalis obstringitur, ut reddat in bonum commune per manus (p. 47) Protoarchimandritae ad summum intra duodecim septimanas⁷⁵⁴.

4. Qui a studiis redeunt, primo in scholis doceant quousque velit superior.

5. In aedificiis quidquid unus Praeses fecerit, alter qui succedit ne destruat neque mutet inconsulto Protoarchimandrita.

Eadem die Horis pomeridianis Iudicia peragebantur⁷⁵⁵.

⁷⁵³ Пропущено фрагмент про заміну Рути і Свіржан, див. староруський і польський тексти.

⁷⁵⁴ Пропущено фрагмент про Папінську суму, див. староруський і польський тексти.

⁷⁵⁵ Пропущено фрагмент про справу о. Г. Гостиловського, див. староруський і польський тексти.

Sessio XVI. Augusti 2. – Feria tertia mane

1. Legit Ill.mus Pater Metropolita prolixè puncta a Fratribus ad considerandum porrecta, quorum videbatur esse:

Primum. Conciones lingua Ruthenica.

Illud de necessitate utendi a nobis lingua Ruthenica in sermonibus nostris, praesertim vero potissimeque in ecclesiis et concionibus. Idcirco sollicitissime Ill.mus Pater cum aliis Patribus statuit, ut Patres Fratresque Ordinis nostri in ecclesiis non alio quam Ruthenico dialecto verbum Dei praedicent.

Secundum. De cura thesaurorum ecclesiasticorum.

Quod punctum quia momentosissimum est, idcirco statutum ut duo Patrum a perillustri Protoarchimandrita assignentur quam primum, qui generalem revisionem omnium ecclesiarum nostrarum, praesertim vero ac in primis thesaurorum ecclesiae Vilnensis et Żyroviciensis faciant.

2. Prohibetur confiteri aliis confessariis alterius Religionis.

Statutum est ex sententia Patrum Capitularium ne ullus Fratrum nostrorum sacerdotibus aliarum Religionum confiteantur citra licentiam Praesidis.

3. Prohibetur esus carniium.

Statutum ut quantum fieri possit, curemus eliminare esum carniium e refectoriis, nec eas eo loci exhibendo hospitibus, praesertim in monasterio Żyroviciensi⁷⁵⁶, ubi hactenus frequens eiusmodi escarum fuit usus.

Eadem die – a prandio

Iudicabantur diversae causae.

⁷⁵⁶ Ці слова в польському тексті відсутні.

Sessio XVII. Augusti 3. – Feria quarta⁷⁵⁷*1. De eligendo Proto et Capitulis.*

Lectum (p. 48) est decretum Sacrae Congregationis de Propaganda Fide, quoad instantiam Ill.mi Patris nostri Metropolitanæ, ubi conceditur monachis nostris libera electio Protoarchimandritæ perpetuis temporibus; item facultas celebrandi Capitula seu Congregationes generales singulis quadrienniis, denique in eis Constitutiones rationabiles et sacris Canonibus decretisque Conciliorum ac Summorum Pontificum constitutionibus non repugnantes etc.

2. Unanimi Patrum Capitularium sententia consensuque confirmatus est in Consultorem generalem R.dus P. Sylvester (*alia manu*: Kotlubai).

Secuta deinde pia zelosaque in Domino conclusio præsentis Congregationis nostræ cum sollicita exhortatione ab Ill.mo Patre Pastoreque nostro facta, cuius summa est.

Exhortatio Praesidis.

Resumptis diversis causis a Patribus Consultoribus in collatione allatis ob quas Religio nostra in spiritu numeroque Fratrum non consequitur. Asseruit ex parte quorundam Praesidum defectum esse, partim quod quaerant quæ sua et non quæ Jesu Christi sunt; partim quod non peragant in simplicitate spirituque munus suum; partim quod non suppeditent necessaria Fratribus, prout fas est ex amore paterno; partim quod exhortationes ad Fratres dicere negligant, nec per alios præstare id curent, quodque non attendant ut Fratres Communes Particularesque Regulas habeant, libros spirituales legant, orationique mentali vacent; partim quod quidam maiorum promoveri curent ad praelaturas advitales, quæ diligenter fugiendæ sunt, immo ad hanc ipsam vocem «promotio» expavescendum esse. Tamen quoniam occurrunt casus, ob quos necessario promotioni annuendum sit, idcirco non esse mirandum aut aegre ferendum.

Archimandriae tollendæ; subiacent Protoarchimandritæ.

Quod vero ad episcopatus e statu monastico aliqui assumantur, id in Ecclesia Orientali semper et usque ad nostra tempora fuisse in usu, quod in

⁷⁵⁷ Пропущено фрагмент про Стрітенське Братство, див. староруський і польський тексти.

prima nostra Congregatione insinuatum est⁷⁵⁸. Quod attinet minores praelaturas religiosas advitales, has eidem (*p.* 49) Protoarchimandritae, eodemque iure subesse, quo subiiciuntur temporales. Aequum vero esse ut Praesides monasteriorum nostrorum non confirmentur nisi ter, ne sit ansa scandalo, oblocutionibusque.

Quamvis etiam hi idque genus alii defectus reperiantur in Praesidibus, tamen vigilantia annuaque visitatione Superiorum generalium emendari posse; id duntaxat restare, ut quae illi ordinent, Praesides locales observent, effectuique mancipent.

Ex parte quoque subiectorum bonum commune Religionis infringi ob plura:

Primo. Quod quidam Fratrum antiquiorum admissi ad novitiatum causa existerent scandali recentioribus in Religione tyronibus. Idcirco expresse abhinc prohibere se conversationem antiquiorum Fratrum cum iis, qui recens ad novitiatum venerunt. Immo nec etiam veniant antiquiores Fratres ad novitiatum nostrum demorandi gratia, nedum ob alia negotia communia, denique neque exercitiorum spiritualium causa.

Secundo. Quod iuniores Fratres in novitiatu nostro spiritum comparatum non conservent nec augeant, idcirco velle se statuereque ut procuretur unum quodpiam eiusmodi monasterium designari, in quo separatim ab aliis antiquioribus ii, qui e novitiatu mittuntur demorentur aliquot annos.

Item damnum Religionis inde quoque consequi, quod iuniores Fratres nostri, qui studiis vacant, debita destituantur cura disciplinaque, quare aequum esse ut resumatur castigandi eos, eorumque negligentiam ac mores minus religiosos, modus quo usi sumus in initiis Instaurationis nostrae utque proponat id Praeses illis, qui studia appetunt.

Addidit alia:

1. Diligenter⁷⁵⁹ praecepit ut Congregatio aut confraternitas iuvenum studiosorum nostrorum, qui penes monasterium Vilnense litteris dant operam, renovetur; hoc enim modo facile posse pertrahi iuvenes ad Religionem nostram.

⁷⁵⁸ Капітула I (1617), Засідання IV (22 VII), ч. 21-23.

⁷⁵⁹ У староруському й польському текстах речення починається словами: «Тут же його Милість пригадував і пильно...».

2. Reprehendebat intollerandam arrogantiam desipientiamque eorum Fratrum, qui natales nobiles iactantes, alios verbo et facto spernunt, addens haud nosse eos, quam excelsus sit status Religiosus, quamque omni statui huius mundi antecellat.

3. Reprehendebat valde et eos, qui insignia talenta eximiarum scientiarum consecuti, neglecto eorum usu, quasi in terra defodiunt; quod quantum afferat detrimentum Religioni patentissimum esse.

4. Item eos reprehendebat, qui verbo et scripto (*p. 50*) detrahendo Superioribus⁷⁶⁰, a Religione animos hominum avertunt; proinde tales severe castigandos esse.

5. Ingentem asserebat esse Religionis perniciem notabilem excessum in potu⁷⁶¹.

6. Commendabat Patribus Fratribusque ut evitando otio, semper occupationibus statui suo congruentibus vacarent negotiis, hominum saecularium non sese distraherent a divagationibus per civitatem diligenter caverent. Cui facilius ad effectum deducendo medium porrexit, ut procurent aliquem vel e saecularibus, qui negotia monasterii curet. «Protecdicum» Graeci vocant; Latini «syndicum».

Denique diligenter comendabat inculcabatque observationem votorum⁷⁶² nostrorum.

Quibus omnibus curandis atque ad effectum perducendis, si ipse Protoarchimandrita ob alia sua negotia minus sufficeret, ut per suum Vicarium generalem seu Visitatorem id praestet, sed potissime ac ante omnia urgebat ut delinquentes puniantur et si post frequentem admonitionem non sese emendant, e Religione dimitterentur, iuxta effatum Salvatoris nostri: «si manus tua scandalizat te, abscinde eam» etc⁷⁶³.

Deo nostro gloria in saecula. Amen.

Peracta feliciter Congregatione, mox ad ecclesiam perreximus, ubi perillustris Protoarchimandrita Liturgiam Sanctam sollenniter celebravit, qua finita, cecinimus «Te Deum laudamus».

⁷⁶⁰ У польському тексті додано: «і менших».

⁷⁶¹ Перекладач скоротив цей пункт, див. староруський і польський тексти.

⁷⁶² У староруському й польському текстах: «тръох обітів».

⁷⁶³ Див.: Матей 18, 8-9.

Postridie

Solenni pompa peragebatur translatio Corporis Sancti Casimiri praesente comitanteque S.R. Maiestate multisque senatoribus, ad quam sollennitatem nos quoque invitati fuimus. Ubi ante ipsum immediate sancti Principis Corpus datus est locus Ill.mo Patri Metropolitanae inter duos Suffraganeos Ritus Latini, Vilmensem videlicet et Samogitiae, perillustri Archiepiscopo Polocensi cum perillustri Praeposito (*p. 51*) Trocensi infulato. Perillustri Episcopo Pincensi, Protoarchimandritae Ordinis nostri, cum perillustri Vendensi item infulato.

Deinde ante perillustres Canonicos Capituli Vilmensis procedebant nostri Patres Archimandritae et Hegumeni seu Praesides monasteriorum.

Tum Reverendi Parochi Ritus Latini, ante vero *Clerum cathedrae*⁷⁶⁴ dioecesisque Vilmensis, Patres et Fratres nostri omnes sacris vestimentis induti.

Ad Dei gloriam omniumque Sanctorum honorem. Amen⁷⁶⁵.

⁷⁶⁴ Ці слова не в польському тексті відсутні.

⁷⁶⁵ У староруському тексті цієї «хвали» немає.

Шоста Генеральна Капітула Віленська (1636 р.)

РНБ СПб, рук. отдел, Q I, N. 60, арк. 33-48.

ЛННБ, рук. відділ, ф. 3 (МВ), т. 1310, арк. 46-60.

[Дописано іншою рукою на лівому полі:]

Congregatio 6-ta Vilnensis habita 20 Julii 1636.

В ім'я Отця і Сина і Святого Духа. Амінь.

Року від Різдва Христового 1636.

Преосвященніший отець Пастир наш Кир Йосиф, митрополит Київський, а також преосвященний отець Рафаїл, єпископ Пінський, Протоархимандрит Чину святого отця нашого Василя Великого, скликали нас, настоятелів з усіх монастирів нашого Згромадження, і деяких інших отців, до Віленського монастиря Святої Живоначальної Тройці в день пам'яті святого пророка Іллі, місяця липня 20 дня, у середу. І того дня, зразу після Вечірні, його милість отець Митрополит виголосив до нас усіх повчання в церкві згаданого монастиря, яке торкалося ліпшого улаштування в Господі нашого Чину. Там же було оголошено, що кожний день, поки той Собор наш буде тривати, ми мали приступати до пречесних Тайн Христових, знаючи, що всякий наш достаток є від Бога.

Засідання перше. Місяця липня 21 дня.

Призначено два радники для записування пропозицій, згідно яких треба діяти.

Зібравшись на призначеному для наради місці, і прикликавши Святого Духа, були обрані два соборові отці (*арк. 33 зв.*) для записування пропозицій, які треба на засіданнях обговорити, потім подано розклад часу, який у собі таке містить.

Розклад часу на минулому Соборі.

Розклад часу, згідно з яким повинні діяти зібрані отці.

- Встати о третій, вбирання і умова молитва.
- О четвертій Утреня, Час 1-й і приготування до Причастя.
- О шостій Служба Божа, Причастя і благодарення.
- Часи 3-й і 6-й та приготування до нарад.
- Від восьмої до дев'ятої і десятої – наради.
- О десятій підсумок обговорених речей і відпочинок⁷⁶⁶.
- Об одинадцятій обід.
- О дванадцятій рекреація.
- О першій відпочинок по келіях і приготування до нарад.
- О третій Час 9-й і Вечірня.
- О п'ятій нарада.
- О шостій вечеря.
- О сьомій рекреація, Повечір'я та іспит сумління.
- О восьмій йти спати.

Заповіджено молитву з постом для щасливого проведення капітули.

Також зараз оголошено молитву з постом за щасливе проведення нашої теперішньої капітули, і зачитано в трапезній спосіб як маємо молитися й постити ми та всі наші Брати, такими словами: «Подаємо до відома всім нашим Братам, (арк. 34) які не будуть брати участі в нарадах, щоб з якнайбільшою пильністю відправляли набожество⁷⁶⁷. А саме, Молебень у понеділок, середу й п'ятницю, а вервицю⁷⁶⁸ кожного дня після Вечірні з наміром, щоб Господь просвічував тих, які радяться. Дві середі або⁷⁶⁹ п'ятниці, в цьому ж намірі, для всіх нас призначається піст, тобто, щоб в ті дні ми не їли вечері, хіба би хтось через свою слабкість потребував підсилитися, тоді міг би мати щось з хліба й пива». Потім два соборові отці радники при головному отцю наміснику були оголошені

⁷⁶⁶ Це слово в польському тексті відсутнє.

⁷⁶⁷ У латинському перекладі додано: «так у церкві, як і поза нею».

⁷⁶⁸ У староруському й латинському текстах вжито слова «коронка», а в польському – «канон». Василяни зазвичай проказували коронку після Вечірні (див.: протокол Капітули I (1617) в польській мові, засідання 10, «Rospis czasu»).

⁷⁶⁹ У польському й латинському текстах: «середі і п'ятниці».

для збирання пропозицій, і на це втратили половину першого дня нашого зібрання, а пропозиції над якими мала би бути нарада, такі:

Пропозиції його Милості.

1. Семінарія.
2. Новіціят.
3. Допомога отців єзуїтів: у чому би могла бути? Чернеча школа⁷⁷⁰.
4. Спілкування з черницями.
5. Про проступки братів⁷⁷¹.
6. Про тих, які не хочуть поправлятися, а зокрема...⁷⁷².
7. Про тих, які собі по містах шукають забав, під приводом монастирських потреб.
8. Про тих, які беруться до єпископських дворів.
9. Також (*арк. 34 зв.*) про тих, що беруться до добродіїв і через них самі про те стараються.
10. Книга приходів усіх монастирів, щоб була в протоархимандрита, так само звіти настоятелів.
11. Обов'язки монастирів нехай будуть списані і [про] нагляд за їх виконанням.
12. Про Смоленські і Сіверські монастирі.
13. Треба читати привілеї, які стосуються всіх – ті, що від Святішого Отця, і ті, що від його милості Короля.
14. Про Черльону, Вольну і про Терлецького.
15. Про пана Євстафія Хрептовича.
16. Про осіб, які турбують Чин, не приносячи Чину користі.
17. Особливий нагляд за черницями, також про тих іноків, які дають згіршення.
18. Про ховання грошей, всупереч обіту убозтва, також і про пияцтво і непослух.
19. Щоб Битень і Жировиці були відокремлені.

⁷⁷⁰ Цей пункт у польському тексті так звучить: «Допомога отців єзуїтів, в чому могла б бути?», і окремий пункт: «Чернеча школа».

⁷⁷¹ У польському тексті додано: «щоб були списані в їдженні м'яса».

⁷⁷² В інших староруських рукописах після «меновите» додано: «о Іосафате, Тимофею и Єремии» (так само в польському перекладі).

20. Щоб у кожного були Устави, а капітульні постанови – у настоятеля в кожному монастирі.
21. Тих, які приходять до нашого Чину, відтягають [з нього].
22. Не помножується наш Чин і зовсім зменшується через внутрішні (*арк. 35*) перешкоди, які ображають Господа Бога, і через зовнішні, тобто: неприхильність до нас як духовних, так і світських, а ми не вміємо і не вчимося здобувати до себе прихильність; також і те може вважатися за зовнішню перешкоду, що [ченці] не працюють і не піклуються про спільне добро, явно кажучи, що старатися не хочуть.
23. Про вживання залишених речей.
24. Про споживання м'яса і пияцтво.
25. Про жінок, що входять до монастиря.
26. Про погане представлення Чину деякими перед людьми.
27. У справах совісті ченці не звертаються до настоятеля.
28. Щоб настоятелі задовольняли потреби молодших.
29. Про покарання зловживань.
30. Про читання чернечих Уставів.
31. Про однообразність в одязі та в їжі.
32. Щоб була встановлена молитва за Чин і за померлих братів.
33. Про мовчання і послух.
34. Про писання листів без дозволу настоятеля.
35. Про тих, що просяться до нас із Супрася.
36. Чи можуть настоятелі мати в келіях хлопця.
37. Про невдоволених братів по колегіях.
38. Про ходження на обіди. Друга капітула є проти цього⁷⁷³.
39. Про (*арк.35 зв.*) недопущення до обіту перед чотирнадцятим роком життя.
40. Про збірку на братію, яка навчається, і на спільні права – друга капітула⁷⁷⁴.
41. Повідомлення про те, що постановлено капітулою: кому належить, усім чи не всім?
42. Хто раз був настоятелем, не хоче бути меншим.

⁷⁷³ Див.: Капітула II (1621), ч. 25.

⁷⁷⁴ Див.: Капітула II (1621), ч. 26 і примітка до цього числа.

43. Лаїки зневажають священників і краще за них зодягаються.
44. Про затвердження наших Правил і про тих, які їх не заховують.
45. Про тих, які після складення четвертого обіту стараються про гідності.
46. Про тих, які за посередництвом світських людей стараються про довічне настоятельство.
47. Щоб головним еклезіархом був священник.
48. Про ключаря й економа монастиря.
49. Щоб позичені монастирські гроші були повернені.
50. Щоби інші ченці не знали про наші таємниці і до них не допускалися.
51. Щоб не сповідалися в чужих ченців.
52. Щоб рятували Жировицькі ліхтарі.
53. Чужими справами і правами купівлі нехай брати не займаються. Проти правила 34 Святого Василя.
54. Бенкети забороняє друге правило Святого Василя; розважання всюди має бути спільне, бо у келіях сплять.
55. Судові й господарські справи нехай настоятелі доручають іншим, а (*арк. 36*) самі пильнують духу.
56. Чужих скарбів не приймати.
57. Ліпше триматися при соборній церкві, як мати окрему церкву.
58. Перекласти доступною мовою Ширші й Коротші Правила Святого Василя.
59. На капітулі повинні засідати особи без пороку, згідно з правилами про чистоту.
60. Ті, що оправдуються перед його Милістю, винні перед усіма, і це є відомо.
61. Комедії і всякі забави шкодять братії.
62. Чи можна без відомо настоятеля роздавати милостиню, дану добродієм приватній особі.
63. Про фундаційний лист його милості пана Сапіги на лампу до Жировицької церкви.

64. Про жировицького паламара⁷⁷⁵, щоб був священиком, і про ревізію жировицької церкви.
65. Про необхідність будови жировицької церкви.
66. Про жировицьких сповідників, щоби дотримувались випадків, зарезервованих Апостольській Столиці.
67. Про жировицьке проповідництво в руському й польському обрядах.
68. Про торгівлю вервичками й книжками і т.д.
69. Про купівлю книг кожного року до Жировицького монастиря.
70. Про (арк. 36 зв.) муровану крипту на привілеї.
71. Про Могильовський монастир і церкву.
- Про гробницю у Вільні.
- Про прохання пані Тишкевичової.
- Про гроденські черниці, які просять провізії. Так само про тих, що в Мінську.
- Про напоумлення черниць, якщо в них покажуться якісь недоліки.
- Про прохання пані Писаревої у справі мінських черниць.
- Щоб на науку посилати тільки ченців.
- Про збірки на тих, що навчаються.
- Про корегування правил і цитування місць Святого Василя.
- Про довічних радників і про їхнє перебування при протоархимандриті.
- Про призначення часу на індульгенції.
- Чи може новіціят бути у двох або трьох місцях.
- Щоб настоятелі у важливіших монастирських справах, самі нічого не робили.
- Отці і брати, приїхавши з наук, щоб навчали згідно з волею настоятелів.
- Про однакове дотримання апостольських та інших свят, і про віленських мучеників.
- Про пересадну строгість і жорстокість настоятелів.
- Щоб настоятелі не жили егоїстично, для себе, аби не було згіршення для слабших [духом]⁷⁷⁶.

⁷⁷⁵ Див. вище про еклезіарха.

Нехай Камінський, наш бувший брат Єфрем, вернеться до монастиря.
Щоби багатші (*арк. 37*) монасири допомагали убогим.
Щоби через Віленський монастир не було дороги.
Деякі вживають стрільбів, псів, птахів.
Щоб потаємно не брати книг з монастиря; взяті повернути, а особливо [ті що збирались] на Львівський собор.
Хто має призначати суддів делегованих на капітулу.
Пропускається читання канонів.
Пропускаються молитви перед входом до келії.
Пояснити й визначити яка повинна бути матерія габіту й мантиї.
Щоб голих і неодітих братів не висилати до іншого монастиря.
До монастирів висилати таке число братів, яке буде пропорційне до монастирських прибутків.
Про Лавришівські труднощі і про священника.
Про труднощі Віленського монастиря.
Встановити постійну таксу, яку треба скласти, приїжджаючи на капітулу.
Про монастир для хворих і старих.
Устави для його милості отця Митрополита та їх милостям отцям Єпископам, які обіцяли на першій капітулі⁷⁷⁶ – вони ще не написані.
По всіх монастирях нема в'язниці для проступників, згідно з постановою третьої капітули⁷⁷⁸.
До якого монастиря повинна (*арк. 37 зв.*) належати частина спадщини, що лишилась після брата, а зокрема після небіжчика Зенкевича.
Брати самі дбають про свої різні потреби.
Про відшукування і карання втікачів з нашого Чину.
Про домагання внесене його милістю паном Підскарбним щодо архимандрицтва у Битені.
Про тих, про яких ходять чутки, що зібрали велику суму грошей.
Щоб секретні листи не доходили до рук світських і молодших братів.

⁷⁷⁶ У польському тексті: «згіршення для молодших».

⁷⁷⁷ Див. Капітула I (1617), Засідання 2 (21 VII), ч. 9, Засідання 3 (21 VII), ч. 11, а також «Меморіал» (в тексті староруському відсутній, в перекладах польському і українському при кінці протоколу).

⁷⁷⁸ Див.: Капітула III (1623), Засідання 5 (5 VIII).

Наші шкільні вчителі не мають написаних для них уставів.

На церковні гідності просувають незаслужених.

На церковні посади не просувати без відома протоархимандрита.

Пояснити уряд намісника й візитатора.

Знаходяться деякі, що повинні бути відлучені від спільноти нашого Чину.

Деякі прелати нашого Чину дуже відрізняються від нас в габіті, а деякі не приїхали на капітулу.

Каталогу братів немає на фірті Віленського монастиря, як це звичайно бувало.

Деякі не віддали намісникові ухвалені на попередній капітулі суми на його подорожі.

Про довічних настоятелів.

Про зміну отців і братів з місця на місце, щоб не була часта.

Про (арк. 38) частішу візитацію монастирів.

Єпископи й архиєпископи погрожують, що хочуть після смерті митрополита вирвати монастирі з-під влади Віленського згромадження.

Рекреація після трапези, згідно з бажанням, буває без дзвонення на закінчення.

Проти давнього звичаю уживають у дорозі пантофлі і високі черевики.

Не здають справи сумління перед своїм настоятелем.

Про визначення часу, коли наша братія має складати обіти.

Про обрання посланця до Варшави стосовно каплиці Шуйських.

Чи габіти для братів треба шити згідно з постановою четвертої і першої капітули⁷⁷⁹.

Засідання II. Місяця липня 22 дня.

Декого не допущено до капітули, поки не склав четвертого обіту.

На початку цього нашого засідання один з отців відновив обіти, додаючи до трьох обітів четвертий про непожадання жодної гідності, бо інакше не міг би бути допущений до нарад.

⁷⁷⁹ Див.: Капітула I (1617), Засідання 10; Капітула IV (1626), Засідання 3 (кириличні тексти), або ч. 6 (польський текст).

На місце Мінського настоятеля негайно був призначений і направлений інший, як покарання за відсутність на цих нарадах.

Після цього зразу була нарада про те, як треба запобігти неладу, що стався у нашому Мінському монастирі через тамтешнього настоятеля, який, будучи покликаним (*арк. 38 зв.*) на капітулу, не приїхав; і вивчено спосіб, щоб, не чекаючи кінця капітули, вислати іншого нашого отця на настоятеля⁷⁸⁰. Тут же представлено скаргу на деяких братів одного монастиря, що через нерозважливу ревність, передчасно списували пропозиції на капітулу, щоб отримати те, що їм здавалось потрібним, і до підписання тих пропозицій тягнули братів інших монастирів. Там же рішено зараз дати їм догану і призначити покуту.

Засідання III.

Прочитано постанови першої капітули, які в усьому були затвержені теперішньою капітулою. Протоархимандрит, ставши єпископом, просить звільнити його з уряду, щоб не міняти рішень Чину.

Цього ж дня після обіду для відновлення нашої пам'яті й заохоти виконувати все, що було постановлено на нашій першій капітулі, отець секретар уголос зачитав для всіх те, що там було узаконено.

А коли дійшли до того пункту, яким на третьому засіданні згаданої капітули встановлено, щоби протоархимандрит нашого Чину не був єпископом, преосвященний отець Єпископ Пінський, наш протоархимандрит, отримавши від його милості отця Митрополита дозвіл говорити, виступив з промовою, і навівши декілька причин, посилено домагався, щоб його звільнити з протоархимандричого уряду. Проте його милість наш отець Митрополит, а з ним усі отці, бажаючи найперше добре порадитись з Господом (*арк. 39*) Богом, попросили часу, щоб подумати яку відповідь вони могли б дати на це домагання його Милості. А тимчасом згадану капітулу прочитано до кінця і всі похвалили її та вдячно прийняли.

⁷⁸⁰ Можливо, що саме тоді на ігумена до Мінська вислали о. Теоктиста Самогитцю. Не знаємо хто був його попередником.

Засідання IV. Місяця липня, 23 дня.

Вирішуються сумніви про делегатів, сповідників єпископів і монахинь.

У суботу рано, вперше один з отців відновив обіти подібним способом, як це вчора зробив інший отець, а опісля навели те, що на першій капітулі сказано про вибирання і висилання монастирських делегатів на капітули, які скликаються для виборів протоархимандрита⁷⁸¹, і виникли сумніви.

Перший сумнів, чи ті делегати повинні обиратися не тільки на капітули для виборів протоархимандрита, але й на кожну іншу нашу головну капітулу. Другий сумнів, чи ті делегати, яких брати у згаданий спосіб обрали, мають представити тільки ті справи, що їх з собою принесли, чи повинні також засідати на нараді разом з радниками наших капітул.

На першу трудність відповіджено, що тільки на ту капітулу, яка буває для виборів протоархимандрита, крім настоятеля, в монастирях мають обиратися делегати, згідно з тим способом, який записаний на першій капітулі. А на інші наші головні капітули приїде настоятель з братом, або з священником, якого він собі бере тільки для допомоги, а не для нарад.

На другу трудність відповіджено, що оскільки капітула, на яку приїжджають делегати обрані братами скликається не так для нарад, як для виборів настоятеля Чину, делегати властиво не належать до нарад про інші справи Чину. Однак теперішнім делегатам дозволено тільки на цей раз радитися з нами.

Після цього зараз же виринуло питання, чи сповідників монахинь і єпископів треба запрошувати й допускати на наші головні капітули; і виявилось, що їх не треба запрошувати, але якщо трапиться, що вони будуть присутні на тому місці, де відбувається капітула, можуть бути допущені.

⁷⁸¹ Див.: Капітула I (1617), Засідання 3 (21 VII), ч. 12.

Засідання V.

Того ж дня по полудню зачитано листа до його милості отця Митрополита від її милості пані Олени Сапежанки Кунцевичової⁷⁸² про примирення відносно Голубецької частки, що нам належить на підставі опису в заповіті славної пам'яті його милості пана Євстафія Корсака, військового Полоцького⁷⁸³, а після прочитання вирішено, щоб знайдення розв'язки у справі між її Милістю і нами, доручити їх милостям отцю Архієпископу Полоцькому⁷⁸⁴ і його милості отцю Єпископу Пінському⁷⁸⁵, присутнім на цій капітулі, і двом нашим отцям теперішньої капітули, а саме, чесному отцю Ігумену Полоцькому⁷⁸⁶ і чесному отцю Ігумену Черейському⁷⁸⁷ (арк. 40).

Знову вирішували відносно протоархимандрита.

А нараду, про те чи слушно й потрібно звільнити з уряду протоархимандритства преосвященного отця Єпископа Пінського і обрати іншого на його місце, – відкладено на наступний понеділок.

Засідання VI. Місяця липня 25 дня.

Протоархимандрит залишає засідання під час обговорення вищезгаданій справи. Він залишається при протоархимандрицтву, не зважаючи на єпископство.

У понеділок рано, після наради над запропонованою справою і проханням, внесеним нашим отцем преосвященим Протоархимандритом, щоб звільнити його з уряду протоархимандритства, ми попро-

⁷⁸² Олена з Сапігів (1582-1645), дочка Миколая Сапіги, була заміжня: 1. з Романом Воловичем, рогачевським старостою, 2. з Яковом Кунцевичем, лідським хорунжим (Henryk Lulewicz, «Sapieha Mikołaj», у: «Dom Sapieżyński», oprac. Eustachy Sapieha, Warszawa 1995, с. 228).

⁷⁸³ Справу було вирішено на 11-му Засіданні, 28 липня (читай нижче).

⁷⁸⁴ Антоній Селява, полоцький архієпископ (1624-1655), київський митрополит (1641-1655).

⁷⁸⁵ Рафаїл Корсак, пінсько-турівський єпископ (1632-1637), київський митрополит (1627-1640).

⁷⁸⁶ Отець Теофіл Ольшаниця.

⁷⁸⁷ Отець Андрій Квасневський Злоти (?).

сили преосвященного владыку, щоб на час наради в цій справі він добровільно залишив наше засідання, що й сталося, бо весь час, коли ми над цим радили, його не було з нами. Знайшлося обґрунтування, щоб його Милість при своєму єпископстві залишився ще на тому ж уряді протоархимандрицтва.

Засідання VII.

Того ж дня по полудню, показавши, що нам потрібно мати стислий зв'язок з чесними отцями єзуїтами, розсуджували, чи потрібно, взяти їх на допомогу, тобто двох осіб від них, так до новіціяту, як і до нашої семінарії.

Рішення першої справи відклали на завтра, а другу вирішили і постановили, щоб зі своїх призначались ті, які вчили б у семінарії. При тому ухвалено, щоб (арк. 40) школа для наших молодших братів, що проходять початки наук, була та сама що і для світських семінаристів, та щоб вони мешкали у Мінському монастирі.

Засідання VIII. Того ж місяця 26 дня.

Запросити двох отців Товариства [єзуїтів] для керування новіціятом.

У вівторок рано ми визнали потребу запросити двох чесних отців єзуїтів до нашого новіціяту, який повинен ще бути у Битені. Проте у Вільні треба готувати місце для новіціяту нашого Чину.

Знову наголошується на стриманість від м'яса.

При тому, зараз же цього ранку, після прочитання пункту про споживання м'яса, якого в тих часах деякі з наших дуже домагалися, на наказ нашого преосвященного отця Митрополита, нам зачитано листа святого отця Папи Урбана Восьмого⁷⁸⁸, в якому він строго забороняє їсти м'ясо нашим інокам. До того додав отець Митрополит і те, що в наших загальних уставах наказано вічну стриманість, а і сам наш стан посників вимагає стримання від м'яса. Також іншими аргументами ясно доказав, що в жодному разі наш Чин не може порушувати святої традиції цього

⁷⁸⁸ «Sacra Omnipotentis sponsa» (7 VI 1625), у: DPR, vol. I, p. 460.

стримання. Отже, як на другій і четвертій капітулах⁷⁸⁹, так і на теперішній, дуже суворо заборонив, кажучи, що кожний, хто прилюдно й свавільно вживав би м'яса (*арк. 41*), не повинен мати вільного голосу в нашому Чині протягом 8 років ні у виборах настоятеля, ні в прийманні настоятельського уряду. А молодшим братам за таке свавілля, крім покарання, що є приписане на нашій другій капітулі, додається бичування протягом 50-го псалма у присутності усієї братії.

Засідання ІХ.

Віленський архимандрит є лише на чотири роки і то з вибору Чину.

Того ж дня по полудню нам зачитано привілей від його милості Короля, наданий на Віленське архимандритство на чотирирічний термін тому отцеві, якого Чин подасть⁷⁹⁰.

Фундування Сапігою негасної лампадки перед жировицькою іконою.

Читано також листа вельможного його милості пана Казимира Сапіги⁷⁹¹, писаря Великого князівства Литовського, в якому встановляється вічну фундацію лампи, яка вдень і вночі не буде гаснути перед чудотворним образом жировицької церкви, виділяючи зі своєї маєтності Шидловичі⁷⁹² певний дохід, який ми вдячно прийняли і дали на те його Милості письмове підтвердження.

Ще було прочитано лист її милості пані В'яжевичової, писарової земської Мінської, у якому вона просила його милості нашого отця Ми-

⁷⁸⁹ Див.: Капітула II (1621), ч. 34 і Капітула IV (1626), Засідання 2-3 (кириличні тексти) або ч. 2, 4 (польський текст).

⁷⁹⁰ Самі василіяни мали вибрати між «простими монахами» настоятеля, який міг вживати звання архимандрита. У 1637 р. віленським архимандритом став о. Олексій Дубович (J. Skruteń, «Dubowicz Aleksy», у: PSB, t. V, с. 436).

⁷⁹¹ Казимир Лев Сапіга (1609-1656), один з найбагатших магнатів на Литві, був знаний як ревний захисник католицизму (Andrzej Rachuba, «Sapieha Kazimierz Leon», у: PSB, t. XXV, с. 35; цей сам, «Sapieha Kazimierz Leon (Lew)», у: «Dom Sapieżyński», опрац. Eustachy Sapieha, Warszawa 1995, с. 271-272).

⁷⁹² Шидловичі, маєток в новгородському воєводстві, які Казимир дістав як спадщину по батькові Левові (Andrzej Rachuba, «Sapieha Kazimierz Leon (Lew)», у: «Dom Sapieżyński», опрац. Eustachy Sapieha, Warszawa 1995, с. 270).

трополита і всіх капітульних отців призначити священика, який відправляв би двічі в тиждень Святу Літургію у Мінській церкві Святої Тройці, беручи до уваги дім, який вона фундувала Брацтву Пресвятої Богородиці. Але бачачи трудність у тому, що треба ходити з монастиря аж до церкви, отці не дозволили відправляти у ній більше одного разу в тиждень (*арк. 41 зв.*), і то тільки на час її життя.

Від тієї ж нашої добродійки було внесене прохання дати священика, який слухав би сповіді черниць, яких вона нещодавно фундувала у Мінську⁷⁹³. У цій справі, бачачи слушне бажання її Милості, ми охоче дозволили.

Надана можливість перебувати до смерті при жировицькій церкві пані Тишкевичовій із зобов'язанням записати на це місце три тисячі флоринів.

Ще читано листа, написаного до його милості отця нашого Митрополита від її милості пані Олени Сологубової Тишкевичової, Слонімської підстольної, яка просить про дозвіл мешкати в домі, який вона збудувала при жировицькій церкві, на час її життя, зобов'язуючись надати три тисячі золотих, записаних в облігації на монастир, який знаходиться при згаданій нашій жировицькій церкві. На що ми, шануючи прохання її милості Добродійки нашого Чину, дозволили й доручили преподобному отцю Протоархимандритові написати їй Милості листа з дозволом під умовою, щоб цей грошовий запис був правно оформлений.

Засідання X. Місяця липня дня 27.

Відбуваюся суди.

У середу, того дня й часу, коли мало відбутися засідання делегованих отців нашої капітули, відбувалися суди; розсуджували самі між собою, хто що з ким мав.

⁷⁹³ Марина В'яжевич 1630 р. оснувала при Тройцькій церкві в Мінську жіночий монастир (Архим. Николай, «Историко-статистическое описание...», с. 99).

Засідання XI. Місяця липня дня 28.

Голубицька фундація подарована.

У четвер рано, в справі фундації Голубицької постановлено, щоб Віленський монастир взяв три тисячі золотих від його милості пана Корсака, хорунжого полоцького, а взамін наш Чин тривало зречеться Голубицької фундації, на що має бути видана облигація; однак Чин ні в чому не резигнує зі свого права на Залісся⁷⁹⁴. А згадані вище гроші, три тисячі, не можна ні на що інше вживати, тільки на купівлю маєтку на наш Віленський монастир.

Черльонська фундація. Згідно з постановою нашого Св. Отця, тільки десять [ченців] можуть разом мешкати. Фундація у Вольній.

Того часу була нарада про Черльонську фундацію, приймати її, чи ні. Після різних думок стало на тому, щоб зараз її не приймати, тому що є давнє правило нашого Святого Отця не приймати такого місця для братів, на якому не могло би жити їх десять; про що каже і постанова другої нашої капітули, яка виразно забороняє приймати фундації на селі⁷⁹⁵. Одначе, для задоволення його милості пана вітебського Підкоморного, нашого добродія⁷⁹⁶, постановлено, щоб двох отців нашого Чину за-

⁷⁹⁴ Іван Корсак, полоцький каштелян, 29 липня 1622 р. зробив запис на церкву в Голубичах і віддав її у володіння василяян (АС, т. X, с. 250). 4 липня 1625 р. Євстахій Корсак записав віленським василяінам 10 000 золотих, які були вкладені на успадкованій ним частині Голубичів, при чому своїй жінці Софії Островській він забезпечив довічне проживання. Другу частину Голубичів, яку він докупив, записав як фондуш місцевій церкві. Григорій Корсак виступив до суду проти Софії Островської, вказуючи митрополитові Йосифові, що Євстахій не мав права робити такого запису (АС, т. X, с. 255-258). Вже після закінчення Генеральної Капітули, 8 серпня 1636 р., митрополит Йосиф і василяіни підписали листа, в якому відмовились прав до Голубичів, які були записані в заповітах Івана і Євстахія. Вони відмовились також від тієї частини села, яка була докуплена, але за цю частину Григорій мав дати василяінам інший маєток (АС, т. X, с. 263-264). Справу описав також о. Іван Ольшевський («Memoryał albo informacya...», АС, т. X, с. 37-38).

⁷⁹⁵ Капітула II (1621), ч. 17; також Капітула I (1617), Засідання 7 (23 VII), ч. 30.

⁷⁹⁶ Фрідріх Сапіга (+1650), син Миколи і Богдани з Масальських, був православним, а біля 1632 р., мабуть, під впливом Адама Іпатія Потія (дядька своєї

раз перебували при ньому для користі його душі, та щоб двох отців, призначених його милістю отцем Протоархимандритом, поїхали і ґрунтовно оглянули місце, чи воно надається на заснування монастиря у згаданому Черльонському маєтку.

А у справі фундації його милості пана Камінського у Вольній⁷⁹⁷, тому що вона вже скоріше була частинно прийнята нашими отцями, – постановлено, щоб повністю прийняти її ще в цьому році. А щоби якнайскоріше й краще закінчилася ця справа, треба через суд розібратися з сином пана ктитора згаданої вище фундації.

Про Варшавську резиденцію при каплиці Шуйських, що її подарував король.

Ми ще постановили обрати з-посеред нас посла на найближчий сейм, щоб докінчити справу резиденції у Варшаві, яку ласкаво нам обіцяв його милість теперішній Король при каплиці князів Шуйських⁷⁹⁸.

Двох [ченців] призначено для перевірки й упорядкування Правил, згідно з оригіналом святого нашого Отця.

Ми ще призначили двох отців, які би перевірили й скоригували наші спільні Устави з оригінальним Уставом святого Отця нашого Васи-

першої жінки, Христини з Потіїв), перейшов на католицьку віру. У 1637 р. Фрідріх, разом з жінкою Христиною, фундував василіянський монастир для 4 монахів у Черлоній, записуючи йому фільварок Міклашевщина і 3 000 золотих (LVIA ф. 634, о. 1, спр. 58, к. 119, 346v; Andrzej Rachuba, «Sapieha Fryderyk», у: «Dom Sapieżyński», oprac. Eustachy Sapieha, Warszawa 1995, с. 307). У Черлонській церкві були поховані батьки Фрідріха, які, мабуть, були фундаторами тієї церкви (Henryk Lulewicz, «Sapieha Mikołaj», у: «Dom Sapieżyński», oprac. Eustachy Sapieha, Warszawa 1995, с. 227).

⁷⁹⁷ Христофор Камінський в 1632 р. вимурував у Вольній церкву Пресвятої Тройці і заснував при ній монастир, якому надав фондуш (Архимандритъ Николай, «Историко-статистическое описание...», с. 132-133).

⁷⁹⁸ Митрополит Йосиф вже в 1630 р. клопотався про «каплицю княжат Шуйських» у Варшаві. Після початкових ускладнень, в 1635 р. справа була близька до завершення, але остаточно митрополія не дістала цього храму (Roman Łepak, «Druki cyryliczne XVI-XVIII wieku w zbiorach Biblioteki Bazylianów w Warszawie», у: «Katalog druków cyrylicznych XVI-XVIII wieków w zbiorach Biblioteki Klasztoru oo. Bazylianów w Warszawie», Warszawa 2013, с. 14).

лія Великого. Також, щоб постанови наших головних капітул акуратно були списані. Наприкінці під час цього засідання зачитано листа, написаного до нас пречесним отцем Архимандритом Чернігівським⁷⁹⁹, в якому він просить, щоб ми вставилися за ним перед його милістю Королем, бо деякі люди наносять кривду його монастиреві.

Чому Чин не розвивається?

Того дня, після обіду, поставлено нам дуже актуальне й важливе питання про те, що може бути причиною того, що наш Чин не має бажаного духовного й чисельного росту. Це питання ми так довго розглядали, що всі не могли висловити своїх думок у цій справі, і тому її закінчення відклали на наступний день.

Засідання XII. Місяця липня, дня 29.

У п'ятницю останні капітульні отці подали свої причини на поставлене вчорашнє запитання [чому Чин не розвивається].

Того дня пополудні представлено справу преподобного його милості отця Єпископа Пінського з чесним отцем Гервасієм, ігуменом Могильовським⁸⁰⁰, за апеляцією, і декрет, виготовлений делегованими отцями, потвердив преосвященний його милість отець Митрополит, зобов'язуючи віддати решту з чотирихсот золотих на Мінську семінарію, згідно з ухвалою четвертої нашої капітули⁸⁰¹. Одначе, беручи до уваги те, що Могильовський монастир погорів, його милість отець Митрополит відпустив ту суму грошей отцеві ігуменові.

⁷⁹⁹ Архимандритом був о. Кирило Транквіліон-Ставровецький. Відновлена в 1626 р. архимандрія тривалий час існувала тільки формально, хоча архимандрит Кирило в 1630-тих роках відзискав велику частину маєтків. Однак монастирські добра були постійним предметом сусідських наїздів. Крім того, на чернігівщині було складне релігійне положення, бо переважали визнавці православ'я (П. М. Кулаковський, «Заснування монастирів на Чернігово-Сіверщині у першій половині XVII ст.», Наукові записки. Серія «Історичне релігієзнавство», вип. 3, Острог 2010, с. 126-127).

⁸⁰⁰ Отець Гервасій Гостиловський.

⁸⁰¹ Див. Капітула IV (1626), Засідання 3 (текст кириличний), або ч. 3 (текст польський).

Притому зараз сам преосвященний наш отець Протоархимандрит добровільно здав рахунок зі суми, яку взяв за свого настоятельства з Віленського монастиря⁸⁰², подаючи прибутки й витрати, до чого ніхто не мав застережень. А Новгородську суму, одну тисячу флоринів, яку був узяв до себе, постановив віддати тому монастиреві.

Ще в той сам час капітульні отці радили, що треба робити з деякими дуже непоправними ченцями, і постановили, щоб їх карати так, як записано на п'ятому засіданні нашої першої капітули.

Новика, який не закінчив 16 року життя, не можна допускати до [чернечої] професії.

Крім того, обговорювалось питання, в якому віці наші брати повинні складати чернечу професію. Хоча ми дуже поважаємо передання святого отця нашого Василя, який пишучи про це, виразно не говорить про вік, а тільки наказує дивитись на зрілість думання й вдачу, все ж таки, щоб бути безпечнішими в такій важливій справі, в цих часах вже більше зіпсованих через гріх, ми повинні дбати, щоб перед шістьнадцятим роком життя новик не складав обітів, не применшуючи ні в чому важності обітам минулих часів.

На кінець прочитано деякі пропозиції, між іншими, пильно доручалось нашим братам здавати справу сумління перед своїм настоятелем, який повинен прийняти духовне визнання, зобов'язуючись зберігати таємницю.

Засідання XIII. Місяця липня, дня 30.

У суботу зачитано листа одного непоправного нашого брата, що його він написав на своє оправдання. Після вислухання й переліку його проступків, справу відкладено до окремої наради його милості отця Митрополита і отця Протоархимандрита з отцями радниками нашого Чину про спосіб, яким би він мав бути покараний.

Нехай буде в'язниця у кожному монастирі.

Опісля читано пропозиції, між якими була одна про будову в'язниці в кожному нашому монастирі, чого дуже наполегливо бажав і ви-

⁸⁰² Рафаїл Корсак став віленським архимандритом у 1626 р.

магав начальник цієї капітули преосвященний отець Митрополит, щоб згідно з ухвалою, описаною на першій капітулі нашого Чину, остаточно привести це рішення до виконання⁸⁰³.

Непоправного настоятель може ув'язнити за допомогою світської влади.

При цьому зараз вияснено й те, що непоправного брата можна схопити та посадити його [до в'язниці] за допомогою світської влади, коли отець настоятель своїм авторитетом, з огляду на спротив, не може сам покарати.

Протоархимандрит або його візитатор нехай обрахує прибутки, згідно з якими треба робити внесок на загальні потреби Чину.

Також постановлено, щоб при найближчій візитації отця протоархимандрита або ним висланого візитатора на нагляд усіх наших монастирів, обчислити таксу приходів та її вписати в окрему книгу, на це приготовану і, відповідно до тієї такси, усталити внесок на потреби спільного добра.

Засідання XIV. Місяця серпня, дня 1.

Інкorporація Дерманського монастиря.

У понеділок зачитано інкорпорацію або прилучення Дерманського монастиря до Згромадження Віленського монастиря, з власноручним підписом його милості нашого отця Митрополита, настоятеля і братів тамошнього монастиря⁸⁰⁴, і цей документ зараз передано до спільного архіву через руки преосвященного його милості нашого отця Протоархимандрита.

⁸⁰³ Див. Капітула I (1617), Засідання 5 (22 VII), ч. 25.

⁸⁰⁴ Дерманський монастир прийняв унію за урядування архимандрита Мелетія Смотрицького (1627-1633). У 1634 р. архимандритом став о. Іван Дубович, який монаші обіти склав у Битені, і за його настоятельства монастир було прийнято до Конгрегації Пресвятої Тройці (Наталія Лопатка, «Настоятелі Дерманського монастиря Святої Тройці у першій половині XVII ст., Дрогобицький Краєзнавчий Збірник 2008, вип. XI-XII, с. 160-162; «Ostatnie Stebelskiego grance», с. 357, 360).

Свіржани за Руту. Для Віленського монастиря.

Потім постановлено, щоб зречення Руги, переданої преосвященим отцем Митрополитом у заміну за Свіржани, Віленський монастир урядово зареєстрував на наступному Новгородському трибуналі⁸⁰⁵.

Хто перетримує в себе книжки будь-якого монастиря без дозволу протоархимандрита, підпадає екскомуніці, з якої може розрішити тільки протоархимандрит.

По-третє. Постановлено, що кожний [чернець], який перетримує монастирську книжку без відома нашого протоархимандрита, зобов'язаний під смертельним гріхом її віддати до того монастиря, до якого вона належить. Кожний наш брат, який посмів би потаємно взяти книжку з будь-якого монастиря без відома отця протоархимандрита, тим самим підпадає під клятву, з якої ніхто інший не може його розрішити, тільки сам протоархимандрит. А ті книжки, що їх наші брати отримують у подарунку або купують за монастирські чи подаровані гроші, не можуть тримати в себе без відома преподобного отця Протоархимандрита.

По-четверте. Гроші, які хтось з отців і братів посмів би заховати на особисті потреби і своє обійстя, без відома згаданого отця протоархимандрита, також зобов'язаний під смертельним гріхом віддати на спільне добро через руки отця протоархимандрита до дванадцяти тижнів.

Сума Папінська, що становить 500 флоринів.

П'ята представлена справа, щоб сума Папінська 500 флоринів внесена на Могильовський монастир, за життя його милості теперішнього отця Митрополита ніде інде, тільки до Віленського монастиря належала.

Ті, які повертаються зі студій повинні насамперед учити інших, згідно з волею настоятелів.

Шоста [справа], щоб кожний, повернувшись з наук, вчителював у наших школах до того часу, поки звелить настоятель.

Сьома [справа], щоб у будовах, що один настоятель зробить, другий, який наступить, не руйнував і не міняв, без відома і поради отця протоархимандрита.

⁸⁰⁵ Див.: Капітула V (1629), Засідання 1.

Цілого півдня відбувались суди.

Цього дня після обіду відбувались тільки суди.

[Засідання XV.] Місяця серпня, дня 2.

Справа за апеляцією його милості отця Протоархимандрита з чесним отцем Гервасієм⁸⁰⁶ про задержану Папінську суму 500 флоринів, потверджена. Чесний отець Гервасій повинен її віддати.

У вівторок його милість отець Митрополит довго читав пропозиції подані братами для обговорення, між якими головно видалась та, що заторкувала потребу вживання нами руської мови в наших промовах, а головню й особливо в церквах на проповідях. Тому його Милість разом з іншими отцями прийняли рішучу постанову, щоб отці і брати нашого Чину в церквах проповідували слово Боже не іншою мовою, а тільки руською.

Призначені ревізори скарбів церков – Віленської і Жировицької.

По-друге. Про нагляд над церковними скарбами, що є дуже важливим, постановлено, щоб два отці, яких призначить преподобний отець Протоархимандрит, швидко зробили головну перевірку всіх наших церков, а зокрема і на першому місці, скарбів Віленської і Жировицької церков.

Треба сповідатися перед нашими ченцями, а не чужими.

По-третє. Наші брати не повинні сповідатися у ченців іншого Чину без благословення настоятеля, що ухвалено і постановлено згідно з думкою капітульних отців.

Наприкінці ухвалено, щоб ми старалися, якщо можливо, не вживати м'яса в трапезі і для гостей, а особливо в Жировицькому монастирі, де до цього часу м'ясні страви часто вживалися.

Знову відбувалися суди.

Того ж дня після обіду відбувалися різні суди.

⁸⁰⁶ Отець Гервасій Гостиловський, могиловський ігумен.

[Засідання XVI.] Місяця серпня, дня 13.

Пункти Віленського братства.

У середу зачитано пункти Віленського братства Стрітіння Господа Бога і Спаса нашого Ісуса Христа, і деякий час розглядались подані в них труднощі, потім Преосвященний його милість отець Митрополит доручив преподобному отцеві Протоархимандритові, щоб, взявши собі до помочі деяких капітульних отців, дав відповідь братам згаданого Братства.

Зачитано декрет Конгрегації ПВ, який дозволяє вільні вибори протоархимандрита і скликання генеральних капітул щочотири роки.

Потому читано декрет римської Конгрегації ПВ, в якому, на прохання преосвященного отця нашого Митрополита дозволяється нашим монахам вільні вибори протоархимандрита свого Чину на постійні майбутні часи⁸⁰⁷.

У тому декреті згадана вище священна Конгрегація дозволяє нам через кожних чотири роки скликати головні капітули, на яких ми можемо укладати правила згідні з постановами священних Соборів і рішеннями найвищих Пастирів.

Тоді також, за згідною думкою капітульних отців, затверджено головним радником всечесного отця Сильвестра⁸⁰⁸.

Відтак наступило побожне і старанне закінчення цієї нашої капітули, зі щирим напоумленням преосвященного його милості Отця нашого і Пастиря, зміст якого такий:

Причини, які зупиняють зріст Чину з боку настоятелів і підлеглих.

Митрополит насамперед пригадав причини, подані соборовими отцями на засіданні, через які наш Чин не росте духовно й чисельно, сказав, що деякі настоятелі зі свого боку замало стараються: частково тому, що шукають свого, а не того, що Христове; частково тому, що не виконують свого уряду в простоті духу; частково тому, що не полагоджують, як належить, потреб братії в тому, що їм слушно належить з батьківської любові; частково тому, що занехають говорити братам

⁸⁰⁷ Декрет Конгрегації ПВ з дня 4 жовтня 1624 р. (ASCPF, vol. I, с. 26-27).

⁸⁰⁸ Отець Сильвестр Котлубай.

духовні науки, ні не стараються, щоб інші це робили. Не стараються також про те, щоб ченці мали Спільні правила і партикулярні свого уряду. Не дбають про те, щоб ченці читали духовні книжки, відбували духовні роздуми (розважання). Почасти тому, що деякі настоятелі стараються про промоції на довічні прелатури, чого дуже треба берегтися, навіть самого словечка «промоція» треба боятися. Однак, тому що бувають випадки, в яких необхідно на це дозволити, тож не треба тому дивуватися і брати за зло. А що з чернечого стану беруться особи на єпископів, то в Східній Церкві завжди і до наших часів було, про що писалось і в нашій першій капітулі⁸⁰⁹. А коли йдеться про нижчі довічні настоятельства в Чині, то вони підпорядковані протоархимандритові і тим самим законам, що й термінові уряди. Тому слушно, щоб настоятелів наших монастирів не затверджувати більше як три рази, щоб не було нагоди до згіршення й обмов. Хоча такі і подібні недоліки знаходяться в настоятелів, то однак чуйність настоятелів і щорічна візитація головних настоятелів може це направити; лише треба, щоб місцеві настоятелі зберігали й доводили до виконання те, що накажуть головні настоятелі.

Забороняється старшим братам спілкуватися з новиками, що більше, навіть відвідувати новіціят.

Відтак, щодо молодших [ченців], то показалось, що чернеча дисципліна нарушувалась насамперед тому, що деякі старші брати, коли приходили до новіціяту, бували причиною згіршення молодим у Чині. Тому його Милість виразно заборонив, щоб старші брати спілкувалися з молодшими, і більше того, обстоював, щоб згаданим нашим старшим братам було заборонено приїжджати на довше перебування до новіціяту не тільки в поточних справах, але навіть для відбуття духовних вправ.

Щоб зберегти набутого в новіціяті духу, молодим професам треба призначити окремий монастир.

По-друге, з огляду на те, що наші брати не зберігають і не помножують набутого в новіціяті духа, ми постановили, постаратися про такий монастир, в якому б ті, що закінчили новіціят, жили декілька років окремо від інших старших ченців.

⁸⁰⁹ Капітула I (1617), Засідання IV (22 VII), ч. 21-23.

Шкода для нашого Чину показалася ще з того боку, що наші молодші брати, які студіюють, не мають потрібного нагляду й страху⁸¹⁰. Звідси-то, уважаємо слушною річчю – сказав його Милість – вжити спосіб покарання за їхнє недбальство і не чернечі вчинки, якого ми вживали на початках віднови цього нашого Чину, що настоятелі повинні представити тим, які беруться до науки.

Тут же його Милість нагадав і пильно наказав, щоб при нашому Віленському монастирі відновити товариство або братство наших молодих студентів, які вчаться у Вільні, бо не один з них міг би вступити до нашого Чину.

Нагадав і те, якою незносною є гордість і глупота тих братів, які вихваляються своїм шляхетським родом, погорджуючи іншими словом і ділом. Він це суворо зганив, кажучи, що вони не знають яким внесли є чернечий стан, що перевищує всякий стан цього світу.

Дуже ганив і тих, які отримали знамениті таланти високих наук, але, занехаявши науку, немовби в землю позакопували ці таланти, і кожний виразно бачить, яка велика шкода з цього діється в Чині.

Також дуже докоряв тим, які про настоятелів зле говорять і пишуть, знеславляючи Чин. Казав, що за це вони повинні бути строго карані.

Надто великою загибеллю для нашого Чину, говорив [Митрополит], є те, що багато наших братів значно перевищують міру в напоях, тому що налога пияцтва – це дорога до всього злого. Тому висловив бажання і наказав, щоб коли трапиться бути на обіді у світських людей, то зараз після закінчення прийому ченці повинні повертатися до монастиря, а коли кудись виходять, крім обіду, радив не вживати у них [у світських людей] жодного напою.

Призначити синдика, який залагоджув би фінансові справи монастиря.

Митрополит ще радив нашим отцям і братам, щоб для уникання лінивства, завжди займалися працями, що належать до їхнього стану, сторонячись від справ світських людей, і щоб пильно вистерігалися тинятися по місті. А щоб це легше досягнути, його Милість подав таку розв'язку: мати одну особу, яку греки зуть протекдиком, а латиняни – син-

⁸¹⁰ У латинському тексті: «опіки й дисципліни».

диком, який може бути світською людиною, і він залагоджував би нам справи, які необхідно залагодити, як наприклад суди.

Врешті нагадував нам і дуже заохочував ретельно зберігати три наші обіти. А якщо сам протоархимандрит через свої заняття не міг би того всього допильнувати, то нехай це виконує через намісника або свого візитатора, а особливо і насамперед, щоб переступників карати. А коли після частих пересторог вони не виправляються, то їх треба випроваджувати з Чину, згідно з тим, що сказав наш Спаситель: Коли твоя рука спокушає тебе, відтігни її, і далі⁸¹¹.

Богові нашому слава нині і завжди і на віки вічні. Амінь.

Після закінчення капітули – Літургія і гімн «Тебе Бога хвалимо».

Після щасливого закінчення, з ласки Божої, цієї нашої капітули, ми зараз пішли до церкви, де наш преосвященний Протоархимандрит соборно відправив Святу Літургію, після якої ми відспівали «Тебе Бога хвалимо».

Описується хід процесії з нагоди перенесення мощів св. Казимира.

А наступного дня, в день перенесення мощей святого Казимира, покликано нас на процесію із замку святого Станіслава через ринок і вулиці віленського міста, в присутності його милості Короля і багатьох панів сенаторів, де зараз перед тілом згаданого вище святого королевича дано місце преосвященному отцеві Митрополитові між двома суфраганами, віленським і жмудським, преосвященному архієпископові Полоцькому з його милістю ксьондзом пробощем інфулатом Троцьким, а преосвященний отець єпископ Пінський, Протоархимандрит нашого Чину, з його милістю ксьондзом Вендинським, також інфулатом. Потім, перед їх Милостями отцями каноніками ішли наші отці архимандрити, ігумени, а відтак парафіяльні священники. Після ігуменів, і перед катедральними ксьондзами і ксьондзами віленської дієцезії – наші отці і брати, всі убрані у священничу одежу.

На славу Богу Отцю і всім Святим. Амінь.

⁸¹¹ Див.: Матей 18, 8-9.

ДОДАТКИ

I. Виклад одного Русина про виправлення устрою в грецькому обряді⁸¹²

Подібно як безладдя в політичних і громадських справах слушно приписується керівникам їхніх держав, так і в церковних – треба їх приписати церковним керівникам, бо до них було сказано в 20-й главі Апостольських Діян: «Пильнуйте себе та всю отару, у якій вас Святий Дух поставив єпископами, щоб пасти Церкву Божу, яку Він придбав своєю кров'ю»⁸¹³.

Дбати про себе, щоб відбирати з овець молоко й вовну, кожен уміє; але, щоб старанно піклуватися всією отарою, потрібно ревної праці. Тому треба запитатись, чи наші вищі пастирі до того надаються. Пастир зобов'язаний старатися про добрі пасовиська для стада, захищати його перед вовками, коли щось у ньому хворе – лікувати; коли щось загинуло – шукати і знайдене заново приводити до залишеного стада. Хто всім цим вимогам не відповідає, той не є добрим пастирем. Тому, якщо гинуть вівці, то це його вина; то так якби він їх добровільно віддавав вовкам на знищення. Бо, коли нерозумним овечкам не достає паші, вони або гинуть з голоду, або змушені самі собі шукати поживи, і через те розходяться по горах, ярутах, лісах, і стають поживою вовків та інших хижаків. Так само, якщо овечкам, наділеним розумом, бракує пасовиська, тобто науки про Бога і про християнські обов'язки, тоді через не-

⁸¹² Латинський заголовок рукопису: «Discursus Rutheni cuiusdam de corrigendo regimine in ritu Graeco, conscriptus Vilnae anno 1605 in Januario». Його видали: J. Balyk [OSBM], «Duo documenta ad res gestas Josephi Velamin Rutski, metropolitae Kioviensis spectantia primo eduntur», *Collectanea Theologica*, R. XXX (1959), с. 49-97; Aleksy Petrani, «Dwa pomniki z dziejów Unii koscielnej», *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*, t. IV (1962), с. 392-398 і *Записки ЧСБВ*, т. IV (1963), с. 124-134.

Немає сумніву, що «Виклад» написав митр. Йосиф Рутський ще перед вступом до монастиря (див. Підручний П. В., «Два програмові писання Рутського "Discursus" і "Programma Unionis"», *Записки ЧСБВ*, т. IX (1974), с. 24-47). Копії «Діскурсу-а» зберігаються в різних архівах України, Польщі і Росії, зокрема в: Архіві СПБІИ, кол. секція 52 (Павла Доброхотова).

⁸¹³ Діян 20, 28.

знання тих речей, які повинні б знати, вони гинуть, або, бажаючи знати, втручаються в справи, які до них не належать, і будучи вівцями, видають себе за пастирів, будучи учнями, роблять зі себе вчителів. І саме тому вони йдуть у різні ересі й схизми, або щонайменше допускаються різних помилок і фальшивих наук. У наші сумні часи ми бачили не одні такі явища й між нашими русинами, і сьогодні ще бачимо, як наш народ летить у прірву скорої загибелі, а ліку й досі жодного не бачимо, бо ніхто їх не лікує. Менші залежні від старших, а старші ні про що не дбають, і так усі пропадають.

Для того, щоб знайти лік, треба передусім знати причину недуги. Наше нещастя походить з двох причин: перша це брак науки у наших провідників, а друга – брак досконалості і святості життя. Тому що церковні Настоятелі зобов'язані вчити молодших словом і ділом, то як же хтось буде вчити іншого, якщо сам не знає? І як може бути добрим прикладом той, у кого немає святості життя? Тому потрібно два засоби для лікування нашої недуги: науки і святості життя у старших⁸¹⁴. Поки їх у Грецькій церкві можна було знайти, її слава поширювалась на всі сторони світу – східні, північні й південні. У ній відбулося сім перших Вселенських соборів. Вона видала славні твори учителів Церкви, великих святих перед Богом. Вселенські собори Сходу і твори тих Отців і церковних Учителів Римська церква вважала, і досі вважає за закон віри. На Сході почалось досконале монаше життя, і там воно розвинулось. Звідти той спосіб життя розійшовся на цілий світ, неначе джерело води, котре освіжило всіх, що живуть на землі. Коли б ці два засоби [науку і святість], про які ми згадали, привернути до нас, то наша Церква відзискала б свою первісну красу.

А так як ті, що вже є єпископами, нелегко можуть перемінитися, то треба якнайкраще виховати, згідно з усіма приписами побожного життя тих, з-поміж яких роблять єпископів. Коли джерело забруднене, або затроєне, то бруд переходить на цілу ріку. Так само, коли рак їсть корінь дерева, то дерево і галузки, що з кореня виходять, втрачають силу, хоча їх старанно лікувати. Монахи Чину Святого Василя – це ті, з яких, згідно з грецькими канонами, треба обирати на церковні посади. Тому,

⁸¹⁴ Під словом «старші» Рутський має на увазі церковних ерархів.

якщо хочемо мати добрих єпископів, виховаймо добрих монахів, тобто стараймося, щоб монахи були вчені й виховані в організованому і досконалому внутрішньому житті, чого, на жаль, в наші часи немає.

Стосовно науки, кожний бачить, що Господь нас карає через її брак. На нас сповняється та кара Божа, яку Святе Письмо ставить на першому місці: «Відберу від них мудрого й ученого в законі»⁸¹⁵. Не тільки тут у нас на Русі нема вчених, але їх також немає в Греції. А якщо якийсь між нами і знайдеться, маємо його від латинян.

Щодо святості життя, мусимо з соромом признати, що коли вона в нас є, то вона не така, якою повинна б бути. У нас є тільки уявний образ святості, яка видається правдивою в очах простих людей. Тобто, бувають часті й довгі пости, довгі й виснажливі богослужіння, багато канонів, поклонів у церкві або в келіях. Деякі носять волосяниці, вночі мало сплять на твердих тапчанах, умертвляють тіло різними залізними ланцюжками й уживають інших подібних строгостей щодо тіла. Всі ті речі добрі, коли випливають з внутрішньої святості, або є засобами й дорогою до внутрішньої святості, але самі собою не є святістю. Доказом цього нехай послужить те, що й погани знали всі ті практики та їх застосовували, і сьогодні застосовують турки й скіфи. Диявол може піддати ще багато інших засобів, якими, наприклад, випробовував великого св. Антонія. Багато людей вживають такі умертвіння, але вони не є святими. Навпаки, такі практики можуть навіть довести до погибелі, бо можуть, поперше, викликати в людині скриту гордість та вивищення над іншими людьми, і нехтування тими, які таких практик не застосовують. Звідси випливає, що такі люди завжди хочуть провадити інших, а не дозволяють себе провадити. По-друге, буває, що під намовою диявола вони вживають таких непоміrkованих строгостей, які шкодять їхньому здоров'ю і доводять до недуги чи немочі, і через те вони не можуть служити Господеві.

Правдива, щира, або, як то кажуть, істинна святість, вміщається в душі, і коли вона керує життям людини, то усуває самолюбство, а всі інші пристрасті тіла досконало підпорядковує розумові. З цього впли-

⁸¹⁵ Див. Іс 29, 14 «... творитиму з цим народом дивне диво й чудовину, щоб мудрість їхніх мудрих пропала й розуму не стало в їхніх розумників».

ває, що любов до Бога і до ближнього, яка єднає людину з Богом, оживає в душі. А коли це стається, людина вмирає для себе, і живе для Бога, та здобуває всі інші чесноти. Така людина цілком не дбає про володіння речами і про життєві вигоди та цілковито відкидає всяке старання про них, говорячи з Апостолом: «Ось ми все покинули»⁸¹⁶. Таку людину не турбує жодне нещастя, бо вона озброєна терпеливістю. А якщо доля сприяє їй в усьому і все діється згідно з її бажанням та вподобанням – вона не вивищується, а навпаки, ще більше упокорюється, бо вона міцно збудована на святій покорі. Така є щира і справжня досконалість, яка повинна бути прикрасою правдивих християн.

Щоб християнин міг легше дійти до такого роду святості, богоугодники винайшли спосіб, що його називаємо монашим станом. Цей стан не тільки відокремлює від спілкування з мирськими людьми, але вміщає в собі три обіти, а саме: убожество, чистоту і послух, які є засобами до святості і ведуть людину до бажаної мети. Христовий воїн, озброєний цими трьома обітами, поборює трьох ворогів душі: світ, тіло і диявола, які йому стають на перешкоді чи бодай сповільнюють перехід до Богом обіцяної вітчизни. Убожеством – Христовий воїн перемагає світ і погорджує всіма його багатствами, почестями й вигодами, якими він [світ] віддаляє людей від Бога. Чистотою – перемагає тіло, коли складає Богові обіт, що не буде в нічому догоджати тілові, щоб таким чином дух був більше здатний служити й хвалити Бога. Послухом – долає проклятого диявола, який і сам впав через гордість і привів до упадку нашого праотця через непослух, що його родить гордість. Про ці три обіти грецькі монахи нічого не знають, а насправді на них ґрунтується монаший стан; коли їх усунути, він нічим не буде відрізнятися від мирського стану.

А що ж скажемо про контемпляцію, яка є піднесенням душі до Бога через внутрішнє глибоке роздумування над законом, Божими ділами й добродійствами і також над нашою убогістю та мирською суєтою. Без контемпляції неможливе зберігання трьох обітів, про які ми згадали, та дуже важко, а то й неможливо, дійти до справжньої досконалості. Треба сказати, що про ці речі в нас нічого не знають. А про контемпля-

⁸¹⁶ Мк 10, 28.

цію Божих речей говорить нам Святе Письмо; про неї читаємо приклади в житті Святих наших анахоретів, які цілими днями й ночами були на молитві. Вони розмовляли з Богом, не порушуючи устами, а тільки щирим серцем голосно взивали, подібно як Мойсей. Їхніми книжками було небо, зорі, дерева, птахи, звірі, все живе і всяка сотворена річ. Вони цю книгу безнастанно читали і ставали мудріші від тогочасних філософів. Про це можна читати в житті великого нашого Антонія та інших святих. На основі цього роблю висновок: будівля нашої грецької релігії впала через недбалство наших батьків, які в ній живуть.

Тому ця будівля потребує великого й скорого відновлення, щоб Всевишній Господь не прогнівався на нас тому, що ми так дуже занедбали його справи, і не вирвав з корінням нашої релігії, а з нею і нас. Бо так він зробив в Азії і в Африці, де колись майже всюди процвітала християнська релігія. Чим же ми є вищими від них, щоб могли говорити: нам нічого подібного не станеться? Страшне слово, що не виключає нікого, читаємо у пророка Єремії: «Проклятий, хто Господню справу виконує недбайливо!»⁸¹⁷. Кого Бог проклене, не знаю звідки він може очікувати благословення.

З Божою допомогою все те можна поправити, як ми вище згадали, якщо введемо в наші монастирі науку й правдиве монаше життя. Але звідки візьмемо учителів, які могли б і хотіли б надати нам таку допомогу? Між нашими людьми їх не знайдемо, як вже було доведено. Тому необхідно їх шукати в іншому місці. Від еретиків не годиться, і від них ми не отримаємо, бо вони вороги віри і наших обрядів; вони хіба зруйнують те, що ще існує.

Тому лишається тільки одне: звернутися до наших Братів, народжених від однієї матері, які в перших віках кормилися тим самим молоком, тобто до латинників або римлян. У них кожний знайде глибоку науку і правдиву святість життя, але під умовою, що хтось схоче разом з ними жити і щирим зором зсередини заглянути у їхні справи.

На цій дорозі можемо мати дві перешкоди: сором просити учителів від тих, що колись від нас училися. Але та трудність невелика, бо так Господь Бог зарядив, щоб людина училася смиренності, і щоб своїм влас-

⁸¹⁷ Єр 48, 10.

ним силам не приписувала можливості дійти до чогось великого. Був час, коли ми були вчителями, а римляни радо в нас училися. Тепер однак, може через нашу гордість, Господь Бог так допустив, що вони стали нашими учителями, а ми їхніми учнями.

Друга, більша перешкода впливає від противників унії Грецької церкви з Римською, тобто вроджена ненависть і завзята ворожнеча нез'єднаних греків проти римлян. З того виходило б, що навіть тоді, коли б ті вчителі мали ангельську науку і святість життя, потверджену очевидними чудами, вони їх не слухали б, вважаючи їх найбільшими ворогами. На цю трудність даю таку пораду: ворог душ і батько всякого роз'єднання, та ненависник святого з'єдинення Божих Церков, вклав цю ненависть у серця наших бідних людей, бо добре знав скільки благ могли б сплинути на їхні душі й тіла від з'єднання з римлянами. А очевидним його ділом є знак, що вони радше бажають єднатися з еретиками, відвертими ворогами віри й обряду, ніж з римлянами, які їх, як своїх Братів, обнімають. Коли вдамося до історії, тоді згадаємо, що наші справи прекрасно процвітали і наукою, і святістю життя так довго, як довго ми були з'єднані з римлянами. Після розриву все у нас затратилось, все перейшло до римлян. Нехай же хто мені покаже після розділу, від тих сімсот і більше років, якого Хризостома, Василя, Григорія, Кирила, Атанасія, якими наша Церква колись була така багата, а я можу між римлянами показати в кожному столітті багатьох мужів, подібних до тих Отців. У нас не відбувся ні один Вселенський собор, а в Римській Церкві їх було багато, між якими деякі були дуже славні і принесли Божій Церкві багато потрібних благ.

Між східними людьми не всі були такими принциповими противниками Риму, бо деякі були розсудливими і прийняли Унію. Але вони мають нову трудність: бояться, що злука з римським обрядом знищить наші церковні звичаї, бо латинники захочуть перетягнути наших людей на свій обряд. Проте ніхто не повинен цього боятися, бо на Вселенському Флорентійському соборі, на якому за згодою і бажанням обох сторін, не тільки довершено з'єднання греків з римлянами, але й потверджено й признано священними всі обряди, які вживає Грецька Церква. Також і в тих наших останніх роках, коли наші єпископи відновили з'єднання з Римом, яке затратилось протягом довгих років, папа римський Климен-

тій VIII на письмі потвердив окремий привілей⁸¹⁸, що наші обряди не тільки дозволені і їх треба зберігати, але й загрозив екскомунікою тим, які хотіли б знищити обряди Грецької Церкви. До того ще й сам спосіб, яким, на мою думку, римляни повинні підтримувати й відновлювати наші справи, про які буду говорити згодом, дає досить запоруки, що наші обряди будуть в цілості збережені.

Як же ми будемо приступати до римлян, щоб отримати від них науку й духовну досконалість, не втрачаючи наших цінностей? Можливі тільки два способи: або самі удамося до них, або вони прийдуть до нас. Бо ученє мусить бути з учителем передусім тоді, коли йдеться про досконалість монашого життя, якого легше навчитися, живучи з побожним монахом, ніж з проповідей і добре підібраних книжок. Святість життя, що є основою, ми залишали досі на боці та думали, що остаточно поправимо наші справи, коли будемо мати вчених і науку, хоча б не доставало всього іншого. Але ми обманулись, бо звернули увагу тільки на те, що миле світові, а не Богові. Наука, очевидно, добра і багато причиняється до духовних справ, але тільки тоді, коли вона поєднана з побожністю. У противному разі вона скоріше приносить людині шкоду, ніж користь, навіть у справах політичних чи громадських. Провідники нашого народу старалися про те, щоб докторів великим коштом вербувати з самої Греції, Німеччини та інших сторін. Проте ця праця не принесла великих плодів, тому що не було таких докторів, які б виховували молодь в побожності і в усякому роді чеснот, які могли б зробити їх милими Богові та сприйнятливими людям, і собі самим могли би принести правдиву й велику користь.

Молодечий вік схильний до всякого зла, але його, як знаємо, легко можна схилити до добра. Проте для цього потрібний пильний, досвідчений і вправлений в духовних справах учитель, а таких між нами немає. Тому з їхніх шкіл наша Церква не мала жодної допомоги. Ті, що приходять з їхніх шкіл, коли навіть і стають священиками, то собі на шкоду; і саме з тієї причини вони не приймають свячень, хіба лише такі, які самі ні до чого не придатні і яких не сприймають.

⁸¹⁸ Мова йде про буллу *Magnus Dominus* (23.12.1595) і *Decet Romanum Pontificem* (23.02.1596). Див. DPR, vol. I, pp. 236, 267, nnr. 132, 152.

А звідки це походить? Зі шкіл, в яких нема доброго виховання. Бог не благословив таких шкіл, про що я сам пересвідчився, коли перебував на студіях у різних академіях та спостерігав за іншими. У наш час школи Отців Товариства [Ісусового] вирізняються. Більше знає той, хто вчився у них філософії три роки, ніж той, хто десять років учився у світських вчителів. А причина та, що ті монахи не є найманцями, а радо та швидко роблять усе, що тільки вважають за відповідне для Божої слави й загального добра. А навчають з тією ж ревністю остраху Господнього й побожності, як і науки. Тому то й Бог благословить їх та їхні школи успішно розвиваються по всіх країнах, де тільки вони працюють. Вони процвітають понад світські школи навіть там, де світські вчителі стараються якнайкраще вчити. І це та причина, через яку не вдався нам перший спосіб [тобто духовне піднесення народу].

І другого способу наші вжили, і тепер ще вживають. Не кличуть до себе римлян, як ми вище сказали, а самі йдуть до них. Але й те нам не вдається, бо ті, які були найбільше віддані чесноті й побожності, на яких ми покладали надії, що допоможуть нам, коли пізнали римський обряд і спостерегли, що в ньому все знаходять, чого лише може побожна душа бажати, щоб поступати у страсі Господньому, а саме: надзвичайних сповідників, часту сповідь, часте св. Причастя, проповіді, які можуть й найбайдужнішого заохотити, добрих душпастирів, і побожний народ, де з усіх сторін світить добрий приклад чеснот і святості. Коротко: все в тому обряді таке, що кормить душу. А навпаки, кожний знає, що діється в нас. Шукаєш священика – нема такого, якого тобі потрібно. Хочеш сповідатися з гріхів, немає такого, перед яким ти міг би це зробити. Не знаходиш причини, задля якої хотів би ти ходити до церкви, бо там, як у корчмі. Ні релігії, ні порядку, і нічого там не знаходиш такого, що могло б підтримати й піднести людину, яка любить прославляти Бога. А передусім, коли побачиш, з яким поганським варварством обходяться з найсвятішими речами, тобто з Таїнством Пресвятої Євхаристії, перед якою дрижать небесні ангельські чини. Та й жодної надії немає на поправу, бо старші, до яких всі ці речі належать, ні про що не дбають. Бачачи те все, наші покидають грецький обряд і переходять на латинський; тоді, хоч би й як вони хотіли, не можуть нам допомогти. Святіший отець Климентій VIII знайшов мудрий спосіб, щоб протидіяти цьому

лихові. Він постановив, що хто тільки прийде до Грецької колегії у Римі на науку, перед тим як її залишить, повинен скласти присягу, що буде перебувати в грецькому обряді і, відповідно до своїх сил, працювати для його розвитку. Але яка користь з такого спасенного засобу? Тих, які повертаються на Русь, русини більше бояться, ніж самих римлян. Про них говорять, що вони є домашні вороги і тому страшніші. Проте вони майже нічого тривалого не створили. І не один із них, з огляду на вказаний вище безлад, воліє, хоча б за велику ціну, звільнитися з грецького обряду. А коли перешкоджає присяга і не можна завернути з раз зробленого кроку, не один змушений тривати в постанові і старатися про добрий порядок у грецькому обряді.

Тому моя думка, яку я вище навів, така: треба починати з віднови Божого дому. А спосіб такий, щоби якийсь Чин римського обряду, відомий зі святості життя і строгості дисципліни, найбільш подібний до нашого Василянського чину, взявся до цієї праці для розширення слави найліпшого Бога і добра християнських душ, яких є стільки мільйонів у нашому обряді. Нехай же той Чин вишле нам таких монахів, яких нам потрібно, а саме, які відзначаються наукою і святістю життя. Вони зовсім перейдуть на грецький обряд і до Чину св. Василя, щоб у всьому стали справжніми грецькими монахами. Їм легко придбаємо якийсь монастир і призначимо їм стільки наших здатних ченців, скільки будемо мати. Наші ченці вчили б їх руської мови і наших обрядів, а вони навчали б нас тих наук, які нам найбільше потрібні, особливо, щоб вправляли нас у монашій досконалості. Таким чином після декількох років можна було б відчинити при монастирях школи для мирян, в яких наші монахи вчили б світських наук, а зокрема святості життя. З таких добре ведених шкіл, виходили б вчені люди, котрі вступали б до монастирів; і в нас процвітала б святість, а з нею все добро.

Від такого способу ніхто з наших не тікав би, бо тоді вчили б вже не римляни, а наші люди грецького обряду. Залишається тільки одна трудність, чи знайдуться римляни, які погодяться підняти цього діла. Треба їх просити й благати. Від мудрих людей і любителів Божої слави все отримаємо, коли тільки нічого не буде противитися сумлінню. А те, що пропонуємо, зовсім не порушує сумління, бо в тому немає нічого проти віри. Все те було вже впроваджене під час Унії. І сьогодні ще бага-

то наших людей тримаються римського обряду, а деякі римляни в самому місті Римі належать до нашого обряду. А найважливішим аргументом, щоб вони прийняли наше прохання – це велика руїна нашого обряду, поширеного між багатьма народами. Це, певно, зворушить будького, хто любить Бога, щоб це зробив. Треба цю справу довести до відомого Святішого Отця Папи. У часах великої потреби, можна було отримати навіть значно трудніші дозволи; а здається, більшої потреби від нашої не може бути.

Відновлені таким чином наші монастирі принесуть нам ось які плоди:

1. Монахи будуть присвічувати іншим наукою і досконалим життям.
2. Будемо мати сповідників і добрих проповідників, яких дотепер не мали.
3. Відкриємо добре організовані школи, з яких будуть виходити добрі священики й гідні державні мужі.
4. Поставимо на єпископські й архиєпископські престоли таких мужів, які будуть свідомі того, яке служіння вони прийняли і будуть знати як його виконувати. Можна б легко виєднати згоду на те, щоб церковний сан отримували тільки після декількох років монашого життя в тих монастирях, і тільки ті монахи, які дадуть достатній доказ доброї поведінки.
5. Відкрився б шлях для допомоги іншим нашим Братам, які мають той самий обряд.

Всіма тими способами ми заслуговували б на похвалу від Бога і Його святої Церкви, про що повинен усіма силами дбати кожний християнин.

II. Про інші засоби допомоги Грекам і Русинам⁸¹⁹

Приємно тут подати також інші засоби, що їх передали найвищому Понтифікові Климентієві VIII поважні мужі, які дуже ревні і бажають навернути свої народи. Може ті засоби немало допоможуть, коли прийде година Отця, в якій Він схоче покликати до своєї виниці блукаючих робітників.

Перший, отже, засіб, що його придумав якийсь дуже поважний Русин, замикається в наступних словах:

Дві прикмети, між іншими, необхідні в кожному наверненні, особливо в наверненні чи радше до злуки греків і русинів з Римською католицькою Церквою.

Перша прикмета. Ті, які візьмуть якусь провінцію [країну] і будуть працювати над наверненням душ, повинні пристосуватися до вдачі і культури тих людей, яких збираються навернути. На початку треба їм потурати в усьому, що істотно не противиться вічному спасінню, щоб через другорядне не втрачати суттєвого, бо «хто за сильно витирає носа, спускає кров». У такий спосіб з'єднають собі їхню прихильність і любов, а коли це осягнуть, все інше піде легко. Бо коли любов все перемагає⁸²⁰ і ярмо Христове легке й повне любові⁸²¹, то слушно нічого так не вимагається в наверненні грішника до Бога та в з'єднанні еретиків зі Святою Церквою, або невіруючого – з християнською вірою, як любов до вчителя і духовного отця. Святе Письмо каже: «Сину, дай мені твоє серце»⁸²²,

⁸¹⁹ Латинський текст «De aliis mediis iuvandi Graecos et Ruthenos» опублікував Thomas a Jesu у книзі «Thesaurus sapientiae divinae in gentium omnium salute procuranda», Antverpiis 1613; він перевиданий у: EM, vol. I, n. 2, p. 23-27.

Митрополит Йосиф у листі до василіянських студентів у Римі від 29 лютого 1623 р. признається, що він написав цей проект у Москві разом з о. Павлом-Симоном, кармелітом босим, а потім вручив його монсенйору Маріану Малакріда, секретареві Павла V, а кармеліт Thomas a Jesu його видав з малими змінами (EM, vol. I, n. 34, p. 88).

⁸²⁰ Див.: 1 Кор 13, 3-7; 1 Пт 4, 8.

⁸²¹ Див.: Мт 11, 30.

⁸²² Прип 23, 26.

тобто люби мене, щоб я через твою любов все до себе притягнув; бо тільки таким способом можу отримати від тебе те, чого бажаю.

Ісус Христос, настановляючи Петра головою своєї Церкви, вимагав від нього тільки любові, і то через потрібне запитання, щоб показати як потрібна любов: «Симоне Йонин чи любиш ти мене?»⁸²³ і т.д. Бо хто любить, буде взаємно люблений, тобто, якщо ти мене любиш Петре, то й ближнього будеш любити, а він тебе, і так все до мене притягнеш і будеш добрим пастирем. Тому апостол Павло, справжній ревнитель Христовий, всіма силами намагався зацепити у серцях віруючих ту любов. Нічого більше він так сильно від них не просив, як тільки того, щоб вони щиро любили його, всіх своїх наставників та взаємно між собою любилися. «Бо любов, як смерть сильна»⁸²⁴, і їй в жодний спосіб ніщо не може опертися, так само як і любові. Тому перше й найбільше потрібне – це пристосуватися до духа людей і бути слугою всіх, щоб могли позискати всіх з апостолом Павлом, який говорив: «Я став для юдеїв як юдей, щоб юдеїв придбати; для тих, що під законом, я став як під законом, – хоч сам я не під законом, – щоб тих, що під законом, придбати. Для тих, що без закону, я став як без закону, хоч я і не був без Божого закону, будучи під законом Христовим, щоб придбати тих, які без закону. Для слабких я став як слабкий, щоб слабких придбати. Для всіх я став усім, щоб усіх спасти»⁸²⁵. І Апостоли на початках Церкви сприяли юдеям, наказуючи вірним, які навернулися з поганства, щоб не ображали юдеїв і стримувалися від задушеного і від крові⁸²⁶, аби всіх позискати, що з часом загинули.

Друга прикмета, яка потрібна [при навертанні когось] – це витривалість. Мало або й ні на що не pomoже раз і другий починати, якщо бракує витривалості. Прислів'я каже: «Крапля за краплею вода як паде, то і в камені діра буде». Переможете всіх своїх ворогів, коли будете витривалі в ділі, яке ви розпочали.

⁸²³ Ів 21, 15-17.

⁸²⁴ Пісн 8, 6.

⁸²⁵ 1 Кор 9, 20-22.

⁸²⁶ Див.: Діян 15, 20.

Через брак цих двох прикмет з'єднання греків і русинів з Церквою (про інших не згадуватиму), хоча стільки разів розпочиналось, не мало бажаного результату.

Бракувало першої прикмети, бо коли ті, які намагалися їм допомогти, як побачили, що греки мають почуття неприязні до римлян і своерідну природну антипатію, старалися відвернути їх від їхнього обряду (якщо не словом, то ділом), звеличуючи римський обряд, в якому служили, і послідовно принижуючи грецький, щоб так їх і їхніх дітей помалу перетягнути на римський обряд. Цього не могли знести греки, які природно амбітні і сильно прив'язані до своїх обрядів. Через таку поведінку в них зародилася сильна ненависть до Церкви і римського обряду, і його вони вважали новим і відкинули. Ця грецька гордість не нова, тому що в початках Церкви, коли проливалася кров Господа нашого Ісуса Христа і всі християни змагалися за святість, бо в них було одне серце і одна душа, то в цьому вони були ще такі слабкі, що не могли знести жодного легковаження. «Коли учнів ставало дедалі більше, зчинилося нарікання геленів на євреїв, що вдів їхніх занедбано в щоденній службі»⁸²⁷.

З того самого джерела гордості і природної антипатії до римлян постала не тільки схизма, але й дійшло до того, що греки ніколи радо й спокійно не приймали римських священників, яких Римські Архидіаconi часто до них висилали. Вони не хотіли їх приймати за вчителів і, послідовно, визнати себе нижчими від тих, з якими віддавна суперничали про славу. Греки сприймали їх як чужинців, щоб не сказати суперників, і не хотіли їх слухати. Більше того, їхні напоумлення і спасенну науку відкидали, відтинаючи її гострішим мечем від обочинного. Навіть якщо вони її приймали, не були в ній постійні, відчуваючи що вона силою їм накинена, і поверталися до попередньої блювоти⁸²⁸.

І в цьому русини також вперті до тієї міри, що радше воліють мати дітей некультурних і неосвічених як посилати їх до шкіл Отців Товариства Ісусового чи до інших католицьких (як усім це відомо). Вони бояться, щоб отці [єзуїти] або інші католики їх не відвернули від руського

⁸²⁷ Діян 6, 1.

⁸²⁸ Див.: 2 Пт 2, 22.

обряду. Через це римські священики майже не мали успіху поміж греками.

Також і другої прикмети, тобто витривалості, бракувало в праці над їхнім наверненням, бо вони ніколи не мали людей для них призначених, яким би офіційно доручалося їхнє навернення. Ті люди насамперед щоденною молитвою до Бога випрошували б їхнього спасіння і навернення, а відтак наукою, пильністю та роздумами для цього працювали б і до цього заохочували б римських Архієреїв та інших прелатів. Та навіть якщо вони мали таких людей, то ті не працювали постійно й витривало, що прямо необхідно. Мало допоможе підвести хворого, коли немає людини, яка його підтримувала б і йому допомагала б, щоб знову не впав. Немає вінка перемоги там, де бракує витривалості, і хто витримає до кінця, отримає перемогу і вінець⁸²⁹.

Єдиним ліком, якщо не помиляюся, – це усунути сказані вище обидві перешкоди, і тоді русини легко навернуться зі своєї вродженої ненависті – до любові Римської Церкви, не тільки словом, але серцем і ділом, коли будуть мати один-два, а то й багато ревних Чинів, які з дозволу Апостольської Столиці могли б відправляти в руському обряді, виправивши перше всі помилки і забобони (якщо такі є), які через недбальство і незнання самих священиків якимсь чином були введені, привертаючи все до свого початку і стану.

Перше побажання в способі навернення чи привернення – це толерантність. Ті монахи не принижували б їхніх церемоній і обрядів, а радше словом і ділом вихваляли б їх немов свої. Русини вороже ставляться до римлян як до чужинців і суперників і, послідовно, їх не слухають, але зі страхом і підозрінням, завжди побоюючись, щоб вони їх не обманули. З цього підозріння диявол бере привід і нагоду піддавати їм багато фальшивого про Римську Церкву. Навпаки, таких монахів вони сприйняли б майже як своїх, слухали б їх без підозріння, а коли побачили б, що вони вчені, повірили б їм і вихвалялися б, що мають між собою вчених мужів, які були б їхнім вінком. Через це вони їх надзвичайно любили б, бо не люблять Римлян, які по різному принижують їх та їхній обряд. Тому, навпаки, вони сильно любили б згаданих монахів, як

⁸²⁹ Див.: 2 Тим 4, 7-8; 1 Кор 9, 24-27.

таких, які побільшують їхню славу та прославляють грецький обряд. Подібно і апостол Павло, натхнений Святим Духом, почав притягати греків до святого Євангелія. Він їм не говорив: Проповідую вам нового бога, але «переходячи через ваше місто і приглядаючись до ваших святощів, я знайшов жертovníк, на якому було написано: Невідомому богу. Те, отже, чому ви, не відаючи його, поклоняєтеся, те я вам звіщаю»⁸³⁰. Так могли б говорити ті ченці: Ми не стараємося відірвати вас від правдивої грецької віри й обряду, ані нічого нового не проповідуємо, тільки те, що ви не відаючи, почитаєте і т. п. І той сам апостол Павло, щоб юдеям подобатися, обрізав Тимотея, хоча цього не треба було робити, тому що закон Мойсея через Євангеліє перестав діяти⁸³¹.

Також друга перепона була б усунена, бо вони мали б ченців, мужів угодних Богові, які заносили б за них моління до Бога, ревно віддавалися б студіям, пристосованим до їхнього навернення, як також усували б перешкоди до навернення і, тим самим, заохочуючи їх до нього. Врешті вони мали б дбайливих пастирів, а не наємників, які наглядали б за цим стадом Ісуса Христа, і то не тільки до визначеного часу, але до кінця віків, бо релігія ніколи не вмирає. Вони ламали б їм хліб, тобто пояснювали б їм святі Писання, подавали б слово Боже, яке гостріше від обосічного меча⁸³², тому що вони гинуть з голоду через його брак, бо їхні попи і монахи не говорять їм проповідей, і диявол, як захищених, їх перемагає.

Вони навчали б їх тих речей, які потрібні християнинові, тобто в що треба вірити, як приступати до святих таїн, як часто треба приступати до тайни Покаяння, Євхаристії і т.д. Вчили б вони їх також наук людських і священних. Вони залишилися б наверненими у вірі і були б послухні Святій Римській Церкві, і вже більше так часто не попадали б у схизму. Не важко буде отримати дозвіл, щоб єпископів, архієпископів і митрополитів, яких між русинами завжди обирається з монахів (тобто з Чину Святого Василя), можна було обирати з вище сказаних монахів.

По-перше. Звідси випливало б, що всі єрархи завжди були б католіками і слухняними Святій Римській Церкві, а за ними, як за пастиря-

⁸³⁰ Діян 17, 23.

⁸³¹ Діян 16, 3.

⁸³² Див.: Євр 4, 12.

ми, пішли б всі інші. Схизма завжди починалася від патріархів і єпископів, і вони її продовжували та до неї наново повертались.

По-друге. Звідси також випливало б, що всі руські народи або священики були б католиками, вченими і слухняними. Єпископи допускали б до свячення тільки таких, і їх тримали б у дисципліні. Дуже багато добрих речей ще з цього випливало б, але про них не згадую, щоб надто не продовжувати.

Чернечі чини, яких висилається до цієї країни, повинні відповідати наступним вимогам:

Перше. Вони повинні належати до реформованих чинів і, наскільки можливо, в способі ведення чернечого життя бути подібними до монахів св. Василя, які між русинами ніколи не їдять м'яса. А це тому, щоб русини їх не відкинули як менше досконалих, а також, щоб радніше прийняли їх, наче своїх. Це можна дуже легко від будь-якого реформованого чину отримати. Між ними знайдуться ченці, які бажатимуть зробити для Бога таку послугу, і які до цього зобов'язуються. Згодом також інших приготувляти, які до такої місії були б покликані своїми головними Настоятелями; треба окремо зібрати до монастирів чи колегій на це призначених.

Друге. [Священики] повинні мати дозвіл служити у римському обряді (під претекстом, що русини і греки не можуть відправляти в дорозі, де немає кадила та інших речей потрібних до служіння, згідно з їхнім обрядом). Тоді русини не будуть гидувати римським обрядом, як тепер роблять.

Третє. Чини, які взяли б на себе такий місійний обов'язок, повинні для цього діла призначити деякі зі своїх монастирів: один обов'язково у Римі, а інші в тих місцевостях, де їхній Чин і римська віра процвітають; над тими монастирями нагляд будуть мати головні Настоятелі, щоб в них не було ніяких відмінностей [від способу життя в інших монастирях]. До тих монастирів вони будуть висилати тих ченців, в яких вбачатимуть поклик Божий до навертання греків і русинів. Там вони будуть вчитися грецької і руської мови та прикладатися до студій пристосованих для навернення [греків і русинів]. З цих монастирів можуть висилати на місії до різних місцевостей і країн, і так завжди будуть мати римських ченців, про стійкість у вірі яких не буде сумнівів. До згаданих

вище монастирів можна буде висилати також русинів, які, з огляду на студії, ходили б у чернечій рясі. Вони виховані в науці і звичаях римських, будуть добре наставлені до Римської церкви, як їхньої матері.

Четверте. Якщо зі згаданих вище ченців вибрали б руського митрополита, архієпископа, треба бути обережним, щоб жодного з них не брати на такі підності, хіба хтось вже після однорічного повного новіціату та після чернечої професії декілька років перебував у чині, і вже набув ту досконалість, якої потрібно для досконалих прелатів. Не кожний бо хто вийшовши з сьогоденного світського способу життя постригся в монахи, склав обіти і був вибраний на єпископа, може зразу мати таку досконалість [якої потрібно].

П'яте. Але, щоб те, що дається як спасенний лік не стало спокусою диявола, згаданим ченцям, і послідовно русинам, отрутою, крім трьох торжественних обітів послуху, чистоти й убожества, якими ті ченці посвятили себе Богові, складуть четвертий обіт, Богові надзвичайно приємний, а він тим ченцям та русинам принесе найбільше спасенне добро, коли вони Богові присягнуть, що ніколи прямо чи непрямо, самі чи через інших, не будуть шукати поза Чином жодної прелатури чи достоїнства, навіть коли їм будуть давати, не прийматимуть, хіба з наказу Папи будуть до цього примушені. Якщо всі руські єпископи завжди будуть залежні від Папи, а ченці не будуть амбітними, то Чин через достоїнства не послабиться.

III. Повчальне слово вступникові до Василянського чину⁸³³

Слава Ісусу Христу!

Чин-Мати вітає гостя, який вступає до Чину.

Дорогий Гостю, Тебе вітає Мати, яка родить Богові синів. Радо Тебе привітавши, запитую: Чого Ти тут шукаєш, дорогий Сину? Відпочинку, чи вигод для себе? Ти тут їх не знайдеш, бо тут щодня читають напоумлення Святого Павла, який каже, що через великі утиски й клопоти треба добиратися до неба.

Туди і сам Божий Син не йшов іншою дорогою, як тільки хрестною, дуже тісною і прикрою, бо щойно тоді, коли помер на хресті, вийшов на небо. Чи і Ти, Сину, хочеш за Христом іти до неба слідами нашого патріарха св. Василя Великого? Чи і Ти бажаєш у василянському габіті і в цьому Чині провадити своє життя? Тож знай, що наперед треба залишити за брамою монастиря свою волю, і то аж до останньої хвилини свого життя, щоб Ти своєї волі ні до чого не прив'язував, бо вона нікуди Тебе не доведе. Чини тільки те, що Настоятель прикаже, щоб і в Тебе, як у Христа Спасителя, найсвятішою волею було: «Я зійшов з неба не для того, щоб волю власну чинити, а волю того, хто мене послав»⁸³⁴.

У цьому стані не сподівайся відпочинку і вигод, бо маєш в убожестві наслідувати нагого Христа. Бо монаший стан опирається на трьох обітах: убожестві, чистоті й послусі. Убожество значить: нічого без дозволу не мати, ні не ховати. Коли Настоятель дозволить монахові щось мати, це йому дозволено, а коли згодом схоче віддати спільноті, він не повинен тому противитися, ні не може цього робити.

⁸³³ У польській мові текст надруковано в: АС, т. XII (1900), с. 3. Це слово до юнака, який наміряє вступити до Василянського чину, подане перед кількома збірниками василянських капітул, як це можна провирити в: Архив СПБИИ, кол. 52 (Павла Доброхотова), де зберігаються давні василянські документи. Тому здогадуємося, що його написав митрополит Йосиф Рутський.

⁸³⁴ Див.: Ів 6, 38.

Чистоту не тільки тіла, але й серця, чернець повинен зберігати аж до смерті. Послух Настоятелям він повинен виявляти в кожній справі, навіть в найважчій. При цьому моєму вітанні добре подумай, чи Тобі це подобається, чи маєш бажання зберігати ці речі. Правда, Сину, поки до тих обітів приступиш, один рік і шість тижнів я, Мати-Чин, Тебе, а Ти себе і мене будемо в новіціяті випробовувати. У цьому випробуванні, якщо якійсь стороні щось не сподобається, легко розійдемося. Але я, Мати, цього не бажаю, бо дітей кормлю молоком побожної науки і веду їх від світу та власної волі до любові Христа та Його покори.

Якщо Ти, Сину, з тим наміром до мене приходиш, і, покинувши світ з усіма його дочасними речами, бажаєш прийняти монашу одягу, і хочеш бути моїм Сином, радо Тебе приймаю і до моєї школи впроваджую. У ній Ти повинен пильно вчитися, як наслідувати побожні приклади.

Сину, наперед Тебе попереджаю, що це, особливо на початку, не може бути без труднощів. Але, за Божою ласкою, Ти переможеш, якщо сам захочеш, заохочуючи себе великою нагородою, яку Бог приготував тим, які будуть мужньо аж до смерті боротися зі своїм тілом, зберігаючи чистоту; зі світом, – зберігаючи убожество; а з дияволом – піддаючись послухові, і які будуть згідно з монашим покликанням аж до смерті жити, і так живучи, неодмінно вмирати.

Прийми, отже, Сину, до свого серця це моє повчання, мужньо залишай світ, статечно постійно схилий шию під легке Христове ярмо, а марний світ з минаючими втіхами прощай, покладаючи надію на милосердя Боже і на Його Матір.

*Митрополит Йосиф Велямин Рутський зображений як законодавець
(Mario Barberis, Рима 1952 – монастир Головної управи ЧСВВ)*

IV. Спільні правила Святого Отця нашого Василя Великого, архієпископа Кесарії Кападокійської

Заувага про місце зберігання у Ватиканській Апостольській Бібліотеці Спільних правил, Партикулярних правил і Правил для Єпископів, що їх уклав митрополит Йосиф Велямин Рутський.

У фонді *Vaticani latini* зберігається том під числом 8684, названий «Miscellanea pro Ordine D[ivi] Basilii M[agni]», який на 900 аркушах містить цінні матеріали до історії Василянського чину XVII-XVIII ст. Ця збірка була власністю єпископа Юрія Ласкаріса, який у 1743 році був головою Дубенської капітули і написав італійською мовою «Щоденник» цієї капітули, що зберігається у цьому томі. Його опублікував о. П. Підручний (див. *Il Diario del Capitolo Basiliano di Dubno 1743, scritto da Mons. Giorgio Lascaris*, Записки ЧСВВ, т. XIV (1992), с.171-226).

Між 21 і 66 аркушем цього тому (8684) є вкладка, написана гарним рівним почерком «Спільних правил» (*Regulae communes*), «Партикулярних правил» (*Regulae particulares*), «Правил для Єпископів» (*Regulae Episcoporum*) та «Гарантій і зречень Митрополитів» (*Cautiones et resignationes Metropolitaram*) про те, що вони не будуть претендувати на уряд протоархимандрита Чину. Наприкінці подане засвідчення владика Якова Суші, що ці документи відповідають руським оригіналам. На звороті 66 аркуша знаходиться замітка: «Давні правила Чину св. Василя Великого, які тепер зберігаються у Віленській Провінції Пресвятої Тройці» (*Constitutiones antiquae Ord[inis] S[ancti] B[asilii] M[agni] in Provincia SS.mae Trinitatis Vilmensi actu practicae*). Отже, ці Правила походять ще зперед 1686 р., бо в них немає тих змін, які зробила Новгородоцька капітула, яка відбулася цього ж року.

На початку Спільних правил⁸³⁵, що зберігаються у Ватиканській бібліотеці (*Vaticani latini*, vol. 8684, fol. 21) анонімний автор подав таку примітку:

⁸³⁵ «Спільні правила» («*Regulae communes S. Patris nostri Basilii Magni Caesareae Capadociae Archiepiscopi*») уклав митр. Йосиф Рутський і офіційно

З Правил, Конституції та інших аскетичних наук Святого Отця нашого Василя Великого зібрані, і коротким та ясним методом, відповідно до числа чернечих обітів у стільки ж заголовках, що відповідають поодиноким обітам, з додатком особливого заголовку про спосіб спільного життя, [ці «Спільні правила» були] укладені і пристосовані до потреб Унії Русинів зі Святою Римською Церквою. На початку Першої генеральної капітули сам [митрополит] Йосиф подав причини, чому він так зробив.

Ті Правила були розписані [в багатьох примірниках] і згодом розповсюджені [митрополитом] Йосифом так, як подано нижче:

вручив їх учасникам першої генеральної капітули 1617 р. «Про уклад монаших правил Рутський дав такий звіт [капітульним отцям], що особисто протягом довгого часу збирав їх з різних творів Святого Отця [Василя] і списав, розподіляючи на декілька головних розділів для легшого розуміння і запам'ятання» (АС, XII, Капітула I (1617), Засідання 1 (20 VII), ч. 7, с. 10).

Тому що в 1685 році митрополит Кипріян Жоховський піддав сумніву достовірність Конституції Рутського (ЕМ, vol. III, п. 64, р. 112), Конгрегація ПВ наказала їх справдити тобто перевірити на найближчій капітулі й переслати до Риму (СР, vol. I, п. 50, р. 89-90). Це зробила Новгорододоцька капітула 1686 р. і передала до Риму правила, якими тоді керувався Василіянський чин: *Спільні правила, Конституції, Правила про вибір протоархимандрита, Угоду з Митрополитом*, крім *Партикулярних правил*. *Спільні правила* нині зберігаються в Архіві Конгрегації ПВ (APF, СР, Moscovia-Polonia-Ruteni, vol. 29, fol. 302-306). Капітула до них додала прохання про дозвіл виправити їх у декількох місцях: «Adnotationes aliquot excerptivae a praemissis Regulis, Sanctae Sedi Apostolicae proponendae, a qua supplicant monachi Sancti Basilii in iis benigne sibi condescendi indulgerique» (APF, СР, Moscovia-Polonia-Ruteni, vol. 29, fol. 306v; АС, XII, 175-176). Цей текст опублікував о. М. Войнар (*De regimine Basilianorum...*, с. 203-218) та отці Т. Галущинський і А. Великий (ЕМ, vol. 1, с. 33-48), які цитують рукопис Ватиканської бібліотеки (Vaticani latini, vol. 8684, fol. 21-30), але сам текст беруть з видання Войнара, додаючи на початку ту замітку, яку нижче друкуємо.

Спільні правила польською мовою опублікував о. Дмитро Занькевич ЧСВВ у додатку до своєї книжки *Cedr Mistyczny...* (Supraśl 1717), під заголовком: «Ustawy Świętego Ojca Naszego, Bazylego Wielkiego w Krotce Zebrane»). Занькевич двоє правил розділив: з 8-го правила про убожество зробив ще й 9-те; а з 5-го про послух – 6-те). Це пояснення для Беати Лоренс (*Bazylianie prowincji Koronnej w latach 1743-1780*, с. 168-169), яка зауважила більше правил у розділі про убожество.

Мета чернечого життя

Мета чернечого життя – бути досконалою людиною в Божій любові, тобто уподібнюватися до Бога в любові, до якої не тільки себе, через богомислення й добрі діла, але й ближнього словом і прикладом ревно притягати.

Засоби для досягнення цієї мети

1. Відректися сатани та його діл через загальну сповідь з усіх лихих вчинків всього життя, до якої треба добре підготуватися; вмерти для гріха і відродитися для Бога на вічне життя.

2. Відректися світу і всього, що світове, тобто покинути всі мирські справи: стосунки з рідними і товариства зі світськими людьми, якщо вони є перешкодою для побожного життя, згідно зі словами Христа: «Хто любить батька або матір більше, ніж мене, той недостойний мене»⁸³⁶.

3. Задля Бога відректися також себе самого і взяти свій хрест через умиртвіння звабливих похотей і пристрастей, а також через умиртвіння власної думки і власної волі.

4. Врешті, слідувати за Христом, постійно й пильно вправляючись у чеснотах, особливо в *убожестві, чистоті й послуху*, бо без жодної з них чернець не може називатися ченцем.

Убожество

1. Ніхто з наших Братів не повинен мати нічого власного, ні називати щось своїм. Для всіх усе буде спільним і зберігатиметься у спільному приміщенні: чи то продукти харчування, чи одяг. З цих речей ніхто самовільно не може брати нічого, але Настоятель роздаватиме їх так, як сам вважатиме за відповідне, згідно з потребою кожного Брата. За його дорученням, речі можуть розподіляти також і нижчі урядники.

2. Брат, якому Настоятель дасть якусь річ для користування, повинен її шанувати й цінити, як Божу, більше ніж світська людина, яка прив'язана до своїх речей. Якщо б він був у цьому недбалим, тим самим порушував би досконалість убожества, не залишаючись без провини. Коли Брат щось загубить або знищить, негайно повинен упокоритися перед

⁸³⁶ Мт 20, 37.

Настоятелем і попросити покути за свою провину. Те саме стосується і книжок: хто ними користується, нехай їх шанує: не плямить, не рве, не залишає будь-де, не робить жодних поміток. За недбальство Настоятель такого повинен напоумити й покарати.

3. Брат, який отримає щось зі спільного майна, повинен думати, що він цього негідний, бо недобрий робітник. Коли йому дадуть старий одяг, або щось гірше з монастирських речей, не буде сумувати.

4. Таке убожество наші Брати будуть старатись полюбити, і радітимуть, коли відчують його наслідки в їжі, напоях, одязі, постелі та в інших речах, бо можуть упевнитися, що вони насправді є убогими. Тому нехай не шукають нового чи дорогого одягу або вишуканої їжі. І більше того, коли їм доведеться вибирати між двома речами, – виберуть гіршу, а кращу залишать іншим. Звідси також висновок: коли з потреби чи з послуху їм доведеться просити милостиню від хати до хати по містах і селах, нехай будуть до цього готовими і чинитимуть це з охотою.

5. Якщо Настоятель захоче відібрати від Брата те, що було йому дано для вжитку, він не повинен противитись. Брат не має права не тільки комусь чужому, але й іншому Братові без благословення Настоятеля дарувати, позичати, міняти річ, навіть на кращу, ні жодним способом віддавати іншим, навіть якщо те, що хоче віддати, старе, чи то одяг, взуття, чи будь-що інше, навіть, якщо б той, хто просить, був дійсно потребуючим або нагим. Врешті, не повинен також на власний розсуд давати жебракам ні хліба, ні того, що з їжі залишилося, не отримавши благословення Настоятеля або того, кому це доручено.

6. Чернечий одяг буде відрізнятися від світського, щоб кожен з першого погляду пізнав наш стан. Він буде для всіх однаковим, і таким, що виражає убожество й покору. В одязі ми не повинні нічого іншого шукати, крім прикриття і тепла для тіла. Тому Брати не будуть вживати шовкових речей та не шукатимуть коштовних тканин чи шкур⁸³⁷ для мо-

⁸³⁷ Новгорододоцька капітула 1686 року пояснила Конгрегації ПВ, чому залишила згадку про роди шкур: «У первісних примірниках, що їх залишив нам Йосиф [Рутський], подано так: *Під одягом не вживатимуть іншого роду шкур, крім баранячих, а під шапками можуть бути лисячі*. Правду кажучи, тепер ченці цієї країни вживають також інші роди шкур, які коштують менше, наприклад,

нашого одягу. Також не буде різниці в одязі – на будні дні і на свята буде той самий.

7. Їжу треба купувати найдешевшу в тій країні, в якій живемо. Продуктів, спроваджених з інших країв, не вживати, крім тих, які конче потрібні, і тих, які необхідні для хворих, згідно з наказом лікарів, чи для гостей або Братів, що повернулися з дороги, яким можна щось додати.

8. Наші Брати не будуть зберігати у себе золота, срібла, грошей, ані не будуть їх тримати в іншому місці, крім спільної монастирської каси. Якщо отримують якісь кошти чи речі від родини чи добродіїв або для роздавання убогим, нехай нікому не дають, а покладуть до спільної скарбниці. Також і ті, яких Настоятель висилає по милостиню, віддадуть усе призбиране Настоятелеві, нічого не затримуючи в себе через ніч. Також, коли Брати, за благословенням Настоятеля, зберуть кошти на якусь церковну чи монастирську потребу, вони будуть покладені до окремої каси, а не разом з монастирськими грошима; каса, однак, буде в келії Настоятеля. А якщо б хтось таємно, без відома Настоятеля, насмілився б зберігати щось власне, то він буде виявлений перед усією братією як порушник обіту, посоромлений та, відповідно до провини, покараний.

Чистота

1. Чернечий стан відображає невинність ангелів, тому нам треба наслідувати їх у чистоті, яка полягає не лише в тому, щоби бути неodrуженим і далеким від усякої лихої тілесної пожадливості ділом, словом і помислом, але також від усяких непотрібних схильностей, які походять від тіла або з ним пов'язані, що забруднюють душу чи затемнюють її, наче імлюю. Маємо на увазі гнів, заздрість, скупість, гординю, несвоечасну розмову, ненависть, брехню, неохоту до молитви, старання про красу обличчя й одягу, а також зустрічі й балачки, забуваючи про добрий лад чи потребу. Коротко кажучи, Брати будуть остерігатися всього, що порушує чернечу чистоту. Якби котрий чернець у чомусь із згаданих ре-

вовчі, ведмежі, тому в цьому правилі ми вирішили не називати роди шкур» (АС, XII, с. 175).

чей уважав себе винним, то хай знає, що порушив досконалість цієї чесноти.

2. Щоб зберігати таку чистоту, потрібно добре стерегти чуття: зір, слух, смак, нюх, дотик, щоб крізь них не ввійшло щось таке, що противиться чистоті. Язик також дуже допомагає стерегти й оберігати чистоту, якщо буде під добрим керівництвом розуму. Тому дуже корисно вправлятися в покорі й лагідності. Сюди треба зарахувати і зовнішню поставу, тобто поміркованість у голосі, у ходінні та інших зовнішніх рухах, намагання в усьому виявляти скромність, повагу й пошану до інших, вважаючи в серці всіх за старших, і виявляти чернече смирення та доброзичливість.

3. З усією дбайливістю слід стримуватися не тільки від лихих, противних Божому законові, розкошів, а й тікати далеко від них та від джерела їхнього походження. Міра в напоях, спанні та в інших вигодах тіла повинна бути різною, відповідно до особи, згідно з розпорядженням Настоятеля. А Настоятель нехай зважає на потреби кожного зокрема, відповідно до віку, здоров'я й заняття, пильнуючи разом з урядниками, яких він призначить, щоб кожному Братові давати все потрібне для прожитку і збереження здоров'я, щоб був спроможний виконувати призначену йому працю.

4. У стравах і напоях не треба догоджати смакові, не наїдатися досита, бо це робить людину лінивою і нездатною до чернечих трудів. Про різноманітність страв також не старатися, як навчає нас своїм прикладом Господь, який міг нагодувати народ в пустині різними смачними стравами, а подав їм тільки п'ять хлібів, і то ячмінних, і трохи риби; про напої нема згадки, бо, може, пили воду⁸³⁸.

5. Треба старатися, щоб кожний Брат мав окрему келію, якщо не для щоденних занять, то бодай для нічного відпочинку. Якщо б не було достатньо келій, то будуть мешкати по троє, але так, щоб при двох молодших був третій старший. У кімнаті Брати будуть сидіти й виконувати свою працю, неначе перед маєстатом Божим, який бачить усі наші діла й думки.

⁸³⁸ Див.: Ів 6, 9-11.

6. Настоятель, або той, кому він доручить, повинен навідуватися до келій Братів, особливо увечері, коли йдуть спати, і рано, коли встають. Тому Брати не повинні замикатися, щоб він міг увійти, не подаючи жодного знаку. Братові не дозволено заходити до кімнати іншого Брата, не проказавши за звичаєм молитву⁸³⁹ і не отримавши наперед благословення Настоятеля. А коли Брат прийде до Брата, повинен залагодити справу, з якою прийшов, не сідаючи, і відійти до дверей. У тому часі, як лагодить справу з Братом, двері будуть наполовину відчинені, щоб їх могли бачити ті, які йдуть попри них (хіба що та кімната обігривається). Навіть тоді, коли Брати знаходяться в зачиненій кімнаті в найпобожнішій справі, двері ніколи не повинні бути зачинені на замок або защіпку; винятком будуть ті, що мають дозвіл від Настоятеля, але й вони не будуть замикати дверей на замок або защіпку.

7. Ми зібралися разом, щоб себе взаємно заохочувати і бути одним одному опорою у прямованні до вічного спасіння. Але наш головний ворог, диявол, різними хитрими способами намагається погубити посвячені Богові душі. Тому треба наполегливо трудитися, щоб наші розмови були чистими й обачними, аби ми не були один одному причиною вічної загибелі.

8. Прихильність до одного Брата і бажання спілкуватися з ним більше, як з іншими, хоч би й з духовної причини, повинна бути підозрілою, бо починається від духа, а закінчується тілом, про що свідчать численні падіння. *[Коли трапиться Братам сидіти разом, нехай не сидять так близько один до одного, щоб між ними не можна було чогось покласти]*⁸⁴⁰. Нехай не доторкаються один одного рукою, навіть і жартома. Якби трапилося в дорозі чи вдома багатьом Братам спати в одній кімнаті, то один від одного нехай лежить далеко, щоб навіть їхні ліжка не межували між собою.

9. Коли Брат розмовляє з Братом, нехай не вдивляється в його обличчя, а дивиться вниз. Так треба поводитися і тоді, коли Брат розмовляє із світськими людьми, особливо з жінками та з визначними особами.

⁸³⁹ «Господи, Ісусе Христе, Сину Божий, помилуй нас».

⁸⁴⁰ Новгородоцька капітула 1686 року усунула це правило, мотивуючи, що в багатьох обставинах неможливо його зберегти.

10. Брати не повинні часто виходити з монастиря без великої потреби, і ніколи самі, а з Братом, якого призначить Настоятель і дасть на це благословення. Виходячи з кімнати, Брат опереже себе острахом Господнім, взявши в руки шолом Божої любові, і твердо постановить остерігатися того, що суперечить чернечому станові. Доручивши себе Господу Богу і своєму Ангелові Хоронителю, вийде з монастиря з якоюсь побожною молитовкою на устах. Вийшовши, якнайскоріше залагодить справу, задля якої покинув обитель і, ніде не зупиняючись, зараз же повернеться додому, як Ноїв голуб, несучи оливну гілку в дзьобу, тобто хвалячи Бога⁸⁴¹. Якщо він надто забарився і повернеться іншим, як вийшов, то постановить собі в думці, що ніде не може так безпечно перебувати, як у кімнаті.

11. Вийшовши з монастиря, обидва Брати не повинні розставатися, поки не повернуться. Якби один Брат зайшов до якогось дому, туди повинен заходити й інший. Коли трапиться одному сповідати чи вести духовну розмову зі світською особою протилежної статі, другий Брат може трохи віддалитися, щоб не чути розмови, але за двері не буде виходити, щоб міг один про другого звітувати Настоятелю.

12. Коли треба вислати Братів збирати милостиню, Настоятель повинен призначати таких, які будуть це робити без шкоди для власної душі та з духовною користю для тих людей, до яких прийдуть. Якби таких між Братами не було, краще потерпіти значні нестатки, ніж через тілесні потреби зазнати духовної шкоди. Коли Брати повернуться до монастиря, Настоятель, якщо вважатиме за потрібне, запитає Брата або його товариша про поведінку іншого Брата і чи мав якісь великі спокуси, щоб у такий спосіб негайно протидіяти. А навіть коли Настоятель не буде запитувати, Брат розкаже йому, що зробив, особливо у важливіших справах, які були йому доручені.

13. Жодна жінка нехай не входить до клавзури нашого монастиря. Частих розмов з жінками треба уникати як вогню. А коли трапиться негайна потреба, можна дозволити, але на дуже коротку розмову.

14. Коли б якась жінка потребувала поговорити з нашим Братом, хай почекає перед монастирською хвірткою. Також чоловікам не дозво-

⁸⁴¹ Див.: Бут 8, 11.

лено входити до монастиря, хіба тим, яким Настоятель дозволить увійти. Про кожного прихожого воротар доповідь Настоятелеві, навіть, якщо гість прийшов не до нього, а до якогось Брата. Настоятель розпорядиться, як вважатиме за потрібне, чи скаже Братові порозмовляти з гостем наодинці, чи ж додасть йому Брата-товариша. Однак, Брат подбає, щоб розмова не була надто довгою, бо вона, звичайно, навіває на душу багато непотрібних думок і відводить від прослави Бога та від добрих діл. Коли була б нагальна потреба поговорити з жінкою в церкві або перед церквою, то говорити треба в присутності Братів, хіба що багато людей бере участь у розмові. *[Якщо трапиться, що хвора жінка в присутності Брата-товариша не може висповідатися, то він не нахилить до неї вуха, поки не повернеться до монастиря і не порадиться з Настоятелем, як у цьому випадку йому поведеться]*⁸⁴².

15. Якщо Брат, не зважаючи на наш Устав, відважиться говорити з жінкою окремо, то його можна підозрівати в порушенні чернечої невинності, бо він легковажить повагою всіх ченців нашого Чину. За перше порушення цього правила він буде відокремлений від Братів і перебуватиме у своїй келії впродовж цілого тижня тільки на хлібі й воді. А коли б ще раз цього допустився, треба його послати в інше місце і відокремити на сорок днів. Коли й після такого покарання знову впаде в ту саму провину, повинен бути, на розсуд Настоятеля, суворо покараний. Якщо він не виправиться, тоді треба порадитися з Протоархимандритом, як з ним поведеться.

16. Брат, призначений бути присутнім при розмові іншого Брата з жінкою, на жодний наказ не повинен відходити, залишаючи при тій розмові Брата без іншого товариша нашого Чину, хоч би той, хто йому наказує, був Настоятелем нашого Чину. Якби він відійшов, то буде покараний відокремленням від Братів: за першим разом – на один тиждень, а за другим – на сорок днів. Якщо провиниться втретє – цілий рік не матиме права виходити з монастиря. А той, хто наказав би своєму товаришеві відійти, хоча б товариш і не послухав наказу, бо не повинен слухати, такий, якщо він не Настоятель, буде відокремленим від Братії про-

⁸⁴² Новгородська капітула 1686 року це усунула, бо особа може бути вмираючою, а крім того, в таких випадках треба наперед порадитися з Настоятелем.

тягом сорока днів. Якщо він Настоятель у Чині, то буде позбавлений настоятельства до самої смерті і протягом двох місяців відокремлений від Братів.

17. Фіртіана, який через недбальство пустить жінку до монастирської клавзури, Настоятель покарає, відповідно до провини. А коли Брат навмисно пустить туди жінку, буде покараний відокремленням від Братів на сорок днів і не матиме права голосу в Капітулі протягом десяти років. *[Якби трапилося, що якась високопоставлена особа, в оточенні шляхетних і славних людей, мирян і духовних, мала дозвіл від Апостольського Престолу, Митрополита чи Генеральної капітули зайти до нашого монастиря, тоді двері монастиря будуть відчинені, поки та особа перебуває в монастирі. Однак, у тому часі, поки вона перебуває, ніхто інший без потреби нехай не заходить до монастиря]*⁸⁴³.

18. Нікому з наших Братів не дозволено розмовляти з Сестрами нашого Чину, крім Настоятеля або духовного Отця, якого Сестрам призначить Настоятель, або старших Отців, обраних Настоятелем. Однак, ті Отці не повинні розмовляти на одинці з жодною Сестрою, навіть у духовних справах, а тільки в присутності Настоятельки і ще двох старших Сестер. До Сестер не можна заходити самому, тільки з одним або двома старшими Братами. Такі зустрічі й розмови мають бути не частими, короткими й дуже обережними, щоб не гіршити слабших і не викликати підозри. Також на розмови з Сестрами треба вибирати таких Братів, які самі не зазнали б шкоди, а були б для монахинь корисними і дали добрий приклад.

19. Для зберігання чистоти дуже радимо нашим Братам умертвляти своє тіло постом, недосипанням і подібними практиками, противними тілу, що їх підкажуть духовні Отці або винайде власна побожність. *[З цієї метою в нашому Чині прийнято давній звичай ніколи не їсти м'яса і спати без ліжка, і цього ми повинні придержуватися]*⁸⁴⁴. Проте, ніхто не мо-

⁸⁴³ Це правило Новгородського капітула 1686 року рішила виключити, бо згідно з буллою папи Пія V від 14 X 1566 р., жінкам заборонено входити до чоловічих монастирів.

⁸⁴⁴ Новгородського капітула 1686 року усунула припис цілковитої стриманості від м'яса, мовляв: 1. в нас вже введено інший звичай; 2. «наш отець Василій буквально такої стриманості не приписує»; 3. митрополитові Йосифові, «коли

же самовільно накладати на себе умертвіння без благословення Настоятеля, і то відповідно до своїх сил, щоб тіло не стало нездатним до служби Богові.

20. Треба пильно дбати про те, щоб кожний Брат мав якийсь заняття, аби не залишалось місця на лінощі. Тому наші Отці повинні дуже поважати й практикувати ручні праці, які підходять не тільки тілу, але ще більше духові. Добрими й потрібними є такі заняття як студії для тих, які зі святого Послуху вчаться, читання побожних книжок, життя святих Отців, чи то для власного удосконалення, чи для повчання і порятунку ближніх та інші подібні розумові вправи.

Послух

1. Послух – початок усякого чернечого подвигу. Чернець повинен вбачати у своєму Настоятелеві намісника Божого, і бути в усьому йому послушним, хіба що він наказував би те, що явно суперечить Божому закону. Тому, якщо Настоятель наказав чинити якусь смиренну послугу, наприклад, пасти худобу, чи виконувати іншу роботу, противну почуттям або важку для тіла, – добрий чернець нехай її виконує. Приклад такої поведінки бачимо в житті мирян, поставі учнів, які вивчають якийсь ремесло, як також у виконанні будь-якого твору, що в усьому підлягає замислові майстра; те саме бачимо і в поставі овець стосовно свого пастиря.

2. Чернечий послух як зовнішній, так і внутрішній, повинен бути досконалий. Коли мова йде про зовнішній послух, чернець повинен виконати без нарікання все те, що доручає Настоятель, ні в чому не перечаючи, *навіть якщо здається*⁸⁴⁵, що це перевищує природні дарування. Бо, хоча б і виконав, але нарікаючи, чи з гордістю, то він належно не виконав свого обов'язку, – і за це отримає покуту.

3. Ознака внутрішнього послуху – це охоче й радісно виконувати накази і звикати до того, щоб не лише воля Брата узгоджувалася з волею Настоятеля, але щоб його думка була такою ж як думка Настояте-

установляв наш Чин», цього правила не вдалося ввести. Стриманість від м'яса залишено на три дні в тижні: понеділок, середа і п'ятниця.

⁸⁴⁵ Ті слова додав Новгородський капітул 1686 року.

ля. Брат ніколи ні в чому не повинен суперечити Настоятелю, навіть тоді, коли перевищує його знаннями та іншими даруваннями. Нехай зробить рішучу постанову шанувати й любити Настоятеля, як самого Господа.

4. Ченці повинні завжди пам'ятати пересторогу Апостола: «Брати, слухайтеся ваших наставників і коріться їм»⁸⁴⁶. Вони також будуть захочувати себе прикладом Авраама та інших святих Отців старого й нового Завітів, які виявляли Богові досконале смирення. Тому, щоб воля досконаліше утверджувалась у цій чесноті, розум повинен добре збагнути, що Бог веде людей через людей для більшої їхньої заслуги і вищої нагороди в майбутньому житті. Тому Господь, у своєму провидінні, піклується усіма і кожною людиною зокрема. Однак, в особливий спосіб, Він піклується тими, які, через досконале самовідречення, цілковито віддалися Його проповіді. До Божого провидіння належить і те, що сам Господь настановляє Провідників, які з Його найсвятішої волі управляють Його родиною.

5. Якщо хтось сумнівається, чи зможе виконати доручене йому діло, нехай сам з'ясує Настоятелеві причини, або, якби сам не посмів, то через інших, чому не може цього виконати. Якщо ці докази не переконують Настоятеля, то Брат повинен виконати доручену працю. Хто, однак, відмовлявся б через недугу чи нездатність, будучи здоровим і дужим, нехай лякається суворої Божої кари, що нею Господь погрожує тим, які закопують таланти, дані їм на те, щоб їх примножували. Якщо Настоятель помітить, що хтось з Братів немічний, та буде ставитися до нього поблажливо, інші Брати не повинні ображатися, хоча б на цього Брата були покладені значно менші обов'язки, порівняно з іншими. Нехай не втручаються у справи Настоятелів, не допитуючись із цікавістю, чому наказано так, а не інакше, тільки хай пильнують дорученого їм заняття. Якщо б хтось перед іншими погано висловився про Настоятеля і про його діла, не уникне покарання Марії, яка ганьбила Мойсея. Хоча заступався за неї Мойсей, але без покарання таки не обійшлося⁸⁴⁷.

⁸⁴⁶ Євр 13, 17.

⁸⁴⁷ Див.: Чис 12, 1-15.

6. До монашого послуху належить виконувати не тільки те, що наказано, але й не робити нічого самовільно й без благословення Настоятеля, а саме: не виходити з монастиря, не починати жодного діла, не розмовляти зі сторонніми, не листуватися та не отримувати листів, чи навіть не чинити добрих діл, таких як піст, говіння, недосипання чи інший спосіб умертвіння тіла. Бо це, і тому подібне, зроблене з власної волі, без благословення Настоятеля, принесе більше зла, як добра. Святий наш Отець врочисто повчає: все, що робимо без благословення Настоятеля, – це крадіж і своєрідне святотатство, хоч би воно й вважалося чимось благородним.

7. Настоятель подбає, щоби Брати старанно позбувалися власної волі. Тому не дозволить, щоб самі собі вибирали заняття, яке бажають: чим більше вони того хочуть, тим більше Настоятель буде їм протидіяти. Нехай пильнують і виконують ті заняття, до яких вони призначені, поки не виправляться. Хоч би й здавалось, що вони нездатні до призначеного їм діла, а більше здатні до того, яке собі самі вибирають, такі стають підозрілими і дають поганій приклад іншим. Найкраще й найпевніше залишити все на розсуд Настоятеля і в усьому бути йому слухняним, інакше Брат буде впертим і грішитиме проти монашого послуху. Тут варто додати, що Брат не повинен братися до жодного зовнішнього діла без благословення Настоятеля.

8. Не тільки наявний голос Настоятеля, але й будь-який знак, яким виражається його воля, повинен заохочувати Братів виконувати те діло, до якого Настоятель їх закликає. Наприклад, звук дзвінка кличе до церкви, трапезної чи в інше місце. Брати, як тільки почують цей знак, нехай залишають свої заняття, хоч би й розпочаті, і з'являються в призначеному місці, звісно, окрім тих, яким Настоятель на той час призначив іншу працю. А хто не прийде в призначений час не тільки до церкви на молитву, але й до трапезної для підкріплення тіла, буде постити до визначеного часу наступного дня.

9. Для духовного удосконалення та благоговійного життя потрібно, щоб Брати слухали порад Настоятеля і тих, кого він для цього призначить. Вони будуть користуватися їхніми вказівками, відкриваючи таємниці свого серця, нічого не приховуючи, а виявляючи схильності до злого й доброго, натхнення до добра, думки та спокуси до зла, які тра-

пляються. Кожний повинен змагатися за удосконалення в монашому житті і дбати не тільки про власне освячення, але й про інших. Тому, якщо Брат помітить, що інші провиняються проти Божого закону, Правил і звичаїв монашого життя, нехай зробить їм зауваження. Він повідомить про це Настоятеля або ним призначеного, а якщо цього не виконає, то Брат, якого можна було вилікувати, постаріється у злому і залишиться не вилікуваний, – і це буде причиною його гріхопадіння.

10. Брати не повинні легковажити жодним проступком, а якщо в чомусь провиняться, хай негайно виправлять помилку покаанням. За кожен провину Настоятель також повинен призначати відповідну покуту, наслідуючи розумних лікарів, які лікують хвороби гіркими ліками. Настоятель так само повинен лікувати. Наприклад, гордість – призначенням до смиренного заняття, пустомовство – мовчанням, сонливість – чуванням, лінивість духа – молитвою, лінивість тіла – важкою працею, обжерство – постами, ремствування – короткочасним відстороненням від спілкування з Братами, а інші лихі звички й хвороби душі виправлятиме іншими способами.

11. Брати, на яких Настоятель наклав покуту, нехай не думають, що він це зробив з ненависті до них, а радше з любові. Тому нехай з вдячністю приймають покуту й охоче її виконують, як річ потрібну для здоров'я їхньої душі. Маючи добру волю виправитися з того, за що покутують, нехай придивляються до недужих, що хворіють тілесними хворобами, яких лікарі оперують, випалюють, напувають гіркими ліками, і багато іншого неприємного їм роблять, а хворі слухняно все те приймають і потім вдячні лікарям.

12. Брати будуть слухати не тільки Настоятеля, але й тих, які його заступають. Урядників, призначених до різних монастирських занять, треба слухати в тому, що належить до їхнього уряду, як наприклад: еклезіарха – у справах, що належать до доброго церковного порядку, професора – в тому, що стосується науки, економа – в тому, що торкається монастирського порядку та тих, яким Настоятель доручив дбати про інших Братів. Тому не слід дивитися, хто той, кому віддаємо послух, але хто той, заради кого слухаємо.

13. Кожний чернець нехай з усіх сил намагається віддати себе повністю, а не тільки частково, під провід Настоятеля, приймаючи всі

його розпорядження в тому, що він повинен робити, як також у тому, де йому жити, розуміючи все так, що через Настоятеля рядить сам Бог, місце якого він займає⁸⁴⁸.

Спосіб спільнотного життя

1. До нашого Чину, тобто до Братньої спільноти, можна прийняти тільки того, хто наполегливо просить. Після такого прохання Настоятель, разом із декількома старшими Отцями, ретельно обміркує, чи гідний той, кого приймається. Прийнятий відбуде один рік проби. Потім Настоятель та інші Отці, для цього призначені, якщо будуть вважати, допустять його до обітів або відкладуть до часу, поки будуть вважати за потрібне. Зі свого боку, вступник після одного року повинен бути готовий скласти обіти.

2. Чернече житло повинно бути віддалене від поселень світських людей, щоб ні ми з ними, ні вони з нами не жили. А це тому, щоб чернець не вибирав собі пустинного життя, а жив у спільноті багатьох Братів, принаймні десятиох, маючи спільним з ними те, що належить до душі і тіла.

3. Як гармонія і взаємний зв'язок існує між членами одного тіла, таким повинно бути співжиття між Братами, які живуть у спільноті. Кожний нехай виконує своє заняття, не втручаючись до праці іншого; нехай старається про спільне добро, відповідно до своїх сил. Всі повинні усувати те, що шкідливе для всього тіла чи для одного члена. Коли одному Братові ведеться добре, – нехай усі радіють, а коли комусь трапиться якась біда, нехай усі сумують. І кожен, відповідно до своїх сил, нехай намагається допомогти Братові та порятувати його.

4. Гнів, злопам'ятність, заздрість і сварки нехай не мають місця між Братами, не тільки на слові і ділі, але навіть у жестах. Хто би гнівався чи сварився, почувуючись ображеним, хай знає, що така причина перед Богом його не виправдовує. Обмовників і тих, що слухають обмов, не терпітимемо між собою. Брати будуть уникати всього, що нищить взаємну любов. Не чинитиму нічого, що могло б бути причиною згіршення для Брата, якщо це в моїх силах, тобто, якщо можу це зробити

⁸⁴⁸ Це правило (13-те) відсутнє у виданні ЕМ, т. I, с. 43.

або залишити без шкоди. Але коли хтось прогрішується ділом чи словом, порушуючи закон, або своїм прикладом інших доводить до порушення закону, чи іншому стає перепорою до виконання закону, чи вчинком, хоча б і не злим, був би для слабких приводом для порушення закону – такого треба старанно уникати. Буває також згіршення, якого ніхто не є ні причиною, ні нагодою, тільки хтось гіршиться через те, що я виконую Божий закон; на таке згіршення не слід звертати уваги.

5. Великою заразою у спільному житті є винятки, яких Брати будуть пильно остерігатися. Ці винятки полягають у тому, коли хтось з Братів бажає чогось виняткового в їжі, напоях, одязі, сні, монастирських обов'язках та інших заняттях. Або, коли Брат хотів би бути звільненим від чогось такого, від чого інші не є звільнені, хіба Настоятель на щось таке дозволить, чого не повинен робити без слушної й оправданої причини.

6. Нехай один до одного ставиться з пошаною і виявляє її як словами, так і ділами, щоб навіть словечком не засмутити Брата. Якби таке трапилося, повинен його перепросити. Коли б він це занедбав, то негідний спілкуватися з іншими. А Брат, який не хоче йому простити, нехай лякається засуду слуги, якому пан пробачив десять тисяч талентів, а він ніяк не хотів простити своєму співслужі, який йому був винен сто динарив.

7. Брати повинні виявляти більше пошани священикам, яких вони будуть називати Отцями. Особливої пошани заслуговують ті, які є Настоятелями і більше духовно працюють у спільноті, навчаючи інших. Це не виняток, а дотримання доброго порядку, згідно з наукою Апостола: «Пресвітери, що добре головують, гідні подвійної пошани, передусім ті, що працюють словом і навчанням»⁸⁴⁹. Коли б хтось з Братів з цього приводу ображався, нехай почує оці слова: «Чи око твоє лукаве з того, що я добрий»⁸⁵⁰.

8. Якби між Братами була якась розмова, і один захищав би певну точку зору, а другий іншу, то не треба завзято сперечатися, щоб не порушувати любові, але залишити суперечку і до цієї теми більше не по-

⁸⁴⁹ 1 Тим 5, 17.

⁸⁵⁰ Мт 20, 15.

вертатися; а коли справа цього вимагала б, віддати на розсуд Настоятеля.

9. Хоча обов'язок економа чи розподільника⁸⁵¹, як також інші монастирські обов'язки, може виконувати одна і та ж особа аж до смерті, якщо Настоятель вважатиме, що вона здатна, то інші домові служіння, такі, як служба в трапезній, читання при трапезі та тому подібні, Брати будуть виконувати за розпорядком щоденно, щотижнево або так, як накаже Настоятель. Щоб кожний Брат знав свій обов'язок, Настоятель напише порядок на папері і вивісить його на видимому місці, де всі зможуть читати. Братня любов також вимагає, щоб один одному допомагав, як роблять добрі слуги, які виконують різні послуги для своїх панів, але й це також за дозволом Настоятеля.

10. Коли служимо Братам, ми повинні це робити з такою настановою, немов би служили самому Христові, щоб Брати зрозуміли, що служимо з любові. Коли ж Брати нам служать, то їхні послуги треба приймати так, як їх приймав святий Петро від Христа⁸⁵². Любов між Братами повинна бути такою, якої нас навчив Христос: «Це моя заповідь, щоб ви любили один одного, як я вас полюбив. Ніхто неспроможен любити більше, ніж тоді, коли він за своїх друзів своє життя віддає»⁸⁵³.

11. Наше слово нехай буде: так – так, ні – ні; під присягою нічого не треба завіряти. Погляд, слухання, питання, відповіді завжди повинні бути поміркованими. Слухай з користю духовних розмов, а від світських відвертай свої вуха. Також слід старанно уникати сварок, обмов чи образливих жартів, які могли б порушити любов. І розмови з людиною, старшою за віком чи знанням, не розпочинати, поки вона не почне. А коли між собою про щось розпочнуть говорити, то голос у розмові повинен бути відповідний до потреби: з тими, що даліше, будуть говорити голосніше, а з тими, які ближче, – тихіше. Загально кажучи, в розмовах і наших нарадах треба уникати галасливості.

12. Брати повинні з великою старанністю дотримуватися мовчання, особливо в церкві, трапезній і в кімнатах. Коли доводиться розмов-

⁸⁵¹ Тут вжито латинського слова «cellarius». Про різні назви цього уряду див. *Партикулярні правила* («Додаток» V, ч. 17).

⁸⁵² Див.: Ів 13, 5-10.

⁸⁵³ Ів 15, 12-13.

ляти в кімнаті, то треба так говорити, щоб в іншій кімнаті або при дверях, не було чути що говориться. Від Повечір'я аж до Першого Часу зовсім нічого не говорити, навіть якби було необхідно, хіба що розмови не можна відкласти на пізніше; і тоді говорити тихим голосом і короткими словами залагодити справу.

13. Чернець у розмові, де б йому не доводилось говорити, нехай дотримується такого правила: нічого такого не говорити, що не принесило б духовної користі. Зі світськими людьми говорити з великою обережністю, не тільки, щоб вони не гіршилися, але щоб мали з цього духовну користь. Якби хтось, часто напоумлений, зі своєї лихої звички не тільки не виправлявся, але ще й ображався, повинен бути відлученим від братньої спільноти, згідно зі словами Євангелія: «Коли око твоє до гріха тебе призводить, вирви його й кинь геть від себе: ліпше тобі увійти в життя однооким, ніж з обома очима бути вкиненим у вогняне пекло»⁸⁵⁴.

14. Брати будуть старанно зберігати чистоту сумління, вистерігаючись не тільки смертельних, але й повсякденних гріхів. Тому, бодай раз у тиждень, будуть сповідатися перед сповідником, якого призначить Настоятель, а причащатися будуть щонеділі, а також в урочисті Свята, особливо в Господські, тобто свята Христа Господа.

15. Всі пильно присвятять призначений час на обрахунок совісті перед сном – чверть години, рано на умову молитву [розважання] – півгодини, відтак, щодня чверть години на читання побожних книжок. Також нехай будуть присутні на проповіді, коли вона буває в нашій церкві. І все це треба відбувати з користю для душі.

16. У відживленні тіла слід зберігати внутрішню й зовнішню поміркованість та скромність. Усі з належною побожністю й пошаною будуть брати участь у благословенні трапези та в молитві після споживання їжі. Під час відживлення тіла треба й для душі подавати [духовну] поживу читанням побожних книжок.

17. Згідно з переданням Святих Отців, треба на короткий час відійти від звичайних занять, щоб згодом бути більш здатними їх виконувати. Тому кожного дня одну годину після обіду, а після вечері півгодини,

⁸⁵⁴ Мт 18, 9.

в ті дні, коли вечеря буває, проведемо у добрих і побожних розмовах, на яких всі повинні бути присутніми. На цих зібраннях завжди буде Настоятель або хтось з головних Отців, який пильнуватиме, щоб розмови Братів були корисними для душі, не пригнічували, а радше розвеселяли. Тоді Братам дозволено на пристойні жарти і скромні розваги; всяких диспутів треба уникати, а говорити зрозуміло для всіх. У дні, коли вечері нема, не сходитися на розмову, а збиратися разом на читання тексту для роздумування, що припадає на наступний день.

18. Ті, що виходять з монастиря, зазначать своє ім'я на таблиці, а фіртіанові скажуть, куди йдуть, і швидко, перед приходом ночі, повернуться додому.

19. Хворим Братам кожну послугу в їхніх недугах треба чинити з любов'ю. Перша послуга хай буде для душі через святу Сповідь і Причастя Тіла Христового та молитву. Друга послуга торкається тілесного здоров'я: пошук лікарів і ліків, не шкодуючи коштів на те, що лікарі вважатимуть за потрібне. Настоятель призначить когось з Братів, який до цього надається і вміє ставитися з любов'ю, щоб доглядав недужого. Настоятель нехай також навідується до хворого, щоб розрадити його, та інших Братів до нього хай посилає. Особливо треба дбати про страви, але не без поради лікарів, які, коли щось припишуть, треба давати.

20. Настоятелі монастирів повинні дбати про те, щоб у кожному монастирі була кімната для хворих, тобто лазарет, в якому повинні бути ліжка, постіль і потрібні меблі, які мають служити не тільки для потреби, але й для розради хворого. Як тільки Брат захворіє, – до трьох днів треба перенести його до кімнати для хворих, де він перебуватиме до видужання.

21. Брат, як тільки важче захворіє, повідомить про це Настоятеля або доглядача хворих і приготує себе вдячно приймати хворобу з Божих рук. Він також озброїть себе міцною терпеливістю, щоб переносити всякі нестатки або прикrostі з боку Братів, які його обслуговують, показуючи при цьому, що все радо приймає з Божих рук. А через те, що він добровільно полюбив Христове убожество, слушно, щоб не вимагав таких вигод, яких вимагають багаті люди.

22. Брати матимуть всі ці Правила в себе і раз у місяць перечитуватимуть їх або слухатимуть при трапезі, повторюючи напам'ять, щоб легше було їх виконувати.

V S T A W Y Świętego Ojca Naszego, B A Z Y L E G O W I E L K I E G O, w Krotce Zebrane.

Koniec życia zakonnego, iest bydź doskonałym Człowiekiem w miłości Bożej, albo podobnym się stać Bogu w miłości, do oney nietylko siebie przez bogomyślność, y pracowite sprawy, ale też y bliźniego barźiej, a barźiej słowem y przykładem pociągac.

Srzedki Do tego Końca.

Odrzekac się Swiata, szatana y spraw iego, to iest, przez spowiedź generalną, złych spraw żywota wżytkiego swego, z dobrym przygotowaniem uczynioną, umrzeć grzechowi, a zmartwychwstać Bogu do żywota wiecznego.

Odrzekac się Swiata, y to co w nim iest, to iest, opuścić wżytkie zábawy świeckie, wedle ciała, powinowactwa, y towarzystwa z ludźmi świeckimi, ieśliby przeszkodą były do żywota pobożnego, według upomnienia Chrystusowego: *Kto miłuje Ojca, albo matkę więcey, aniżeli mnie, nie iest mnie godzien.*

(A2)

Odrze-

Спільні правила вперше появились друком 1717 р. у додатку до книжки о. Дмитра Занькевича Cedr Mistyczny.

V. Партикулярні правила окремих урядів⁸⁵⁵

1. ПРАВИЛА ДЛЯ ПРОТОАРХИМАНДРИТА

Розділ 1. Про те, що стосується особи і уряду Протоархимандрита.

1. Стосовно особи, Протоархимандрит буде виконувати все, що приписане нижчим Настоятелям ще ревніше, бо його завдання – служити іншим. Тому керівництво Чину не буде його відволікати від молитви та інших побожних практик. Навпаки, він повинен розуміти, що покликаний своїми молитвами й заслугами підтримувати перед Богом весь Чин та отримувати для нього потоки Божих ласк.

⁸⁵⁵ Перекладено з латинського рукопису «Regulae particulares singulorum officiorum» Ватиканської бібліотеки (BAV, Vaticani latini, vol. 8684, fol. 30-53), що його опублікував о. А. Великий (EM, vol. I, p. 334-369), помилково подаючи місце зберігання *Barberini latini*, vol. 4898, замість *Vaticani latini*, vol. 8684.

У Санкт-Петербурзькій державній бібліотеці (QI 60, fol. 81) зберігаються «Партикулярні правила» відмінні від попередніх тим, що правила для протоархимандрита, провінціала або візитатора та генеральних консулторів подані латинською мовою (арк. 79-94), а іншим урядовцям, почавши від настоятеля, – староруською та в іншому порядку. На початку правил для настоятеля є примітка: «Approbowane od wtorey Congregathey generalney na sessiy 11 i 12» (арк. 95).

Митрополит Йосиф Рутський, укладаючи «Партикулярні правила», взурався на єзуїтських правилах («Regulae Societatis Iesu», Lugduni 1606), беручи з них те, що на його думку було корисне, додатне й можливе до виконання. «Партикулярні правила» Рутського дуже подібні до єзуїтських, але, якщо порівняти монастирські обов'язки ігумена, економа, еклезіарха, паламаря, фіртіана, кухаря, трапезника, санітара з типіконами візантійських монастирів, то вони схожі. Такі самі обов'язки виконували й виконують ченці й черниці в усіх східних і західних монастирях. Див. *Byzantine Monastic Foundation Documents. A Complete Translation of the Surviving Founders' Typika and Testaments. Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington : Dumbarton Oaks, 2000.* Див. там само, Типікон монастиря св. Маманта в Константинополі, т. III, с. 991-1032).

Про вплив єзуїтських правил на «Партикулярні правила» див. Szegda M., *Działalność prawno organizacyjna metr. Józefa, Warszawa 1967, s. 126-155.*

2. До його уряду належить управляти всіма монастирями та їхніми мешканцями, пильнуючи, щоб кожен зокрема виконував своє менше чи більше завдання і зберігав усі Правила й Конституції Чину. Тому він буде мати під руками Правила для урядовців, які часто перечитуватиме.

3. Спосіб його вищості над іншими повинен бути такий, як сказав про себе Господь наш Ісус Христос та його святі Апостоли – більше прикладом, як словом провадити своїх підлеглих до досконалості, пам'ятаючи про такі засади: «Не як пануючі над вибраними, але як ті, що самі є прикладом для стада»⁸⁵⁶; і «Син чоловічий прийшов не для того, щоб йому служили, але послужити іншим»⁸⁵⁷.

4. Він буде провадити інших з любов'ю і добротою, наказуючи лагідно й обережно, щоб усі сміливо могли прибігати до нього, як діти до батька. Однак, коли зайде потреба, застосовуватиме також батьківську суворість, заправлену добротою.

5. Жодних Правил, Конституцій чи звичаїв Чину, які успадкував, не буде міняти, ані не вводитиме нових. Якщо вважатиме, що в чомусь потрібна якась зміна, зачекає на Генеральну капітулу Чину і запропонує її іншим та змінить те, що бажає змінити, якщо на це буде згода. Коли, однак, час наглить, нехай порадиться з Митрополитом.

Розділ 2. Що може допомогти Протоархимандритові в його уряді?

1. Протоархимандритові будуть допомагати три⁸⁵⁸ Отці, яких йому призначить Капітула; вони проживатимуть в тих місцях, де він найчастіше й найдовше мешкає. З ними він буде радитися у важливіших справах. Якщо хтось з них не мешкає разом з ним, треба його покликати листовно. Один з них, обраний Капітулою, буде йому допомагати, а коли зайде потреба, разом мешкати. Він також буде супроводжувати Протоархимандрита в подорожах і перебуватиме там, де той зупиниться

⁸⁵⁶ 1 Пт 5, 3.

⁸⁵⁷ Мт 20, 28.

⁸⁵⁸ У рукописі Ленінградської державної бібліотеки (QI 60, fol. 80) іншою рукою виправлено «Отці Консультори», пропускаючи «три»; слушно, бо на Новгородовицькій капітулі 1617 р. вирішено, що Протоархимандрит буде мати «чотирьох» Консульторів (Засідання 3 (21 VII), ч. 15).

ся, і в кожній справі буде йому помагати. У поточних питаннях Протоархимандритові також дозволено радитися з Настоятелем того монастиря, в якому він на той час перебуває, і з Отцями Консульторами того ж монастиря або з іншими, від яких сподівається отримати добру раду в тому питанні, над яким будуть радитися. Однак, якщо Консультори не можуть бути присутніми, запитає їхньої думки листовно. А коли хтось з призначених Капітулою, які йому допомагають, помре, може перед Капітулою, порадившись з двома позostalими в живих Консульторами, вибрати собі третього, якого Капітула згодом затвердить або змінить.

2. Справи майбутніх нарад Протоархимандрит викладе Отцям Консульторам в усіх деталях, наскільки це можливо, щоб добре розуміли те, про що будуть радитися. Зміст справи представить так, щоб завчасно не виявити своєї думки в той чи інший бік, аби кожен Отець вільно й сміливо висловив свою думку. Якби трапилась така таємна справа, у якій він не може радитися з Отцями, нехай поступить згідно з приписом, поданим окремо у Правилах для Настоятелів.

3. Якби хтось звернув Протоархимандритові увагу, особливо Зелатор⁸⁵⁹, для цього йому призначений, він врівноважено його вислухає і прийме з подякою.

4. У тому місці, де він звичайно довше перебуває, буде мати кімнату, зачинену на ключ, в якій зберігатиме книжки й документи, приналежні до свого уряду, а також список усіх речей.

5. Протоархимандрит буде призначати й міняти Настоятелів усіх монастирів, як вважатиме за краще, що, зрештою, принагідно можна зробити під час Капітули Чину. Він також призначатиме Настоятелів новіціятів, стежачи, щоб вони були добре вправлені в духовних речах та ознайомлені з проводом нашого Чину. Він також буде призначати сповідників для Братів, Отців Консульторів і Адмонітора, спільно з Отцями

⁸⁵⁹ «Зелатора» новіші василіянські правила називають «адмонітором», тобто «перестерігачем» (*Конституції ЧСВВ*, Рим 1977, п. 353 §5). Див. нижче, розділ 7, «Правила для Зелатора».

монастиря, в якому живе, і проповідників⁸⁶⁰ та сповідників для мирян і шкільних учителів.

6. Якби виникла потреба щось зробити чи змінити в якомусь монастирі, представити це присутнім Настоятелям і постарається, щоб у кожному монастирі Брати з належною пошаною ставились до своїх Настоятелів. Тому нікого не буде звільняти від послуху Настоятелям, не дозволятиме окремих пільг, не даватиме підлеглим причин зневажати своїх Настоятелів, та всі повинні знати, що в будь-яких потребах чи утисках вони можуть звертатися до Головного Настоятеля.

7. Коли виявлять здібних до управління, буде їх помалу вправляти в менших домашніх заняттях, щоб кожний міг показати свій таланти. Також простежить, чи вони, виконуючи ті завдання, не були б здібніші до чогось іншого, чи до студій, дбаючи радше про спільне добро, як про особисті уподобання щодо осіб.

Розділ 3. Про тих, яких приймається до Чину або з нього відпускається

1. Стосовно прийняття того, хто приходить до Чину, треба зберігати приписи, подані у «Спільних правилах».

2. Не приймати тих, які не надаються до нашого Інституту, особливо тих, які не здатні до вивчення вільних мистецтв⁸⁶¹. Не приймати кандидатів на Братів більше, ніж потрібно для монастирських служінь.

3. Видаляти з Чину тих, які ще не склали обітів, буде належати до компетенції Протоархимандрита, який не поспішатиме, поки не переконається, що новик випробував усе, що могло б допомогти йому утвердитись у покликанні.

4. Ченців, які безсоромно вийшли з Чину чи відлучились від нього і добровільно бажають повернутися, треба знову відіслати на новіціят або віддати якомусь Отцеві на випробування. Проте треба зазначити, що такі, переважно, не надаються до нашого спільнотного життя.

⁸⁶⁰ Слова відмічені курсивом пропущені в ЕМ. Див. Рукопис Ленінградської державної бібліотеки (QI 60, fol. 80зв).

⁸⁶¹ Сім вільних мистецтв («septem artes liberales»), на які складались «trivium» (граматика, логіка, риторика) і «quadrivium» (геометрія, арифметика, астрономія, музика), були підставою навчання в старовинних і середніх віках.

Розділ 4. Про школи.

1. Протоархимандрит докладатиме старань, щоб Чин мав добре впорядковані студії і школу, з обмеженим числом здібних студентів, також Братів молодого віку, які вміли б читати й писати⁸⁶², яким треба дати звичайний чернечий одяг, але без каптурів. Їхній спосіб життя і занять буде відрізнятися від тих, які вже склали чернечі обіти чи до них на новіціяті підготовляються. Для них треба підшукати учителів, які разом з наукою будуть ознайомлювати їх з чернечим життям, літургійним співом і обрядами. Коли вони зроблять значний поступ у науці і стануть здатними для вступу до вищих шкіл, треба перевести їх на новіціят, а після закінчення новіціяту допускати до чернечих обітів та висилати на вищі студії або призначати до інших чернечих обов'язків.

2. У цій школі вчителі будуть звертати особливу увагу, щоб учні досконало вивчили латинську мову, вміли нею розмовляти й писати. Коли буде більша кількість учнів, школу слід поділити на класи й призначити більше вчителів. Протоархимандрит постарається це зробити, будучи свідомим, що це єдиний дійовий спосіб поширити наш Чин. Він сам буде наглядати або комусь відповідному доручить, щоб наша молодь вивчала те, що може вивчити, відповідно до віку й здібності кожного та до потреб Чину. Якщо хтось не здатний вивчати вільні мистецтва, то такому не дозволяти їх студіювати, навіть якби дуже хотів.

3. Якщо ця школа знаходиться тільки в одному якомусь місці, Протоархимандрит щороку буде її візитувати і контролювати вчителів та учнів, щоб кожен виконував свій обов'язок.

4. Особливою в нашому Чині буде грецька школа для наших хлопців, в якій від основ і упорядковано вони будуть вчитись грецької мови, бо вона нам дуже потрібна. Якщо цю школу можна вигідно примістити з латинською школою, Протоархимандрит зробить так, як йому буде видаватися найвигідніше.

5. Якби хтось відчував, що здібніший до певних наук і має бажання їх вивчати більше як інші науки, і є надія, що він в них буде мати гарний поступ і стане визначним, треба йому на те дозволити. Протоархиман-

⁸⁶² «Молодий вік» тут означає приблизно 12-15 років, коли для складання обітів у Чині вимагали 16 років життя (див. Капітула VI (1636), Засідання 12 (29 VII)). Такі брати, звичайно, вчилися граматики, тобто основ латинської мови.

дрит старатиметься, щоб у нашому Чині вивчали моральне богослов'я не тільки ті, що знають латинську мову, але й ті, що латини не знають. Їм треба дати можливість його вивчати в більшому нашому монастирі, хоча в кожному монастирі проживає бодай один чернець, ознайомлений з моральним богослов'ям для розв'язання труднощів тих, які приступають до сповідей, і він зможе навчати недосвідчених ченців.

6. Протоархимандрит також буде дбати, щоб у відповідних місцях Руської землі засновувались школи, в яких пильно й у відповідному порядку юнаки будуть навчатись вільних мистецтв і християнського благочестя.

7. Якщо Протоархимандрит помітить між Отцями такого, що закінчив студії і досвідчений у духовному житті, а також обдарований і може вести дискусії з еретиками, дозволить йому читати Святі Писання і твори Святих Отців та потрібні для цього інші книжки.

8. Ніхто з Братів нехай не приступає до жодного ступеня свячень без дозволу Протоархимандрита, навіть якщо він приготовлений.

9. Ті, що згідно з нашим звичаєм закінчили новіціят, з дозволу Протоархимандрита будуть допущені до чернечих обітів, хіба що з важливих причин комусь треба буде їх відкласти на деякий час. Ті, що складуть обіти, запишуть їх власноручно в окрему книгу. При цьому звернуть увагу, щоб відповідно з Правилами Чину всі склали також обіт не шукати церковних достоїнств, згідно з окремо поданою на папері формою.

Розділ 5. Будівлі, приходи і розходи.

1. Настоятелі монастирів нехай не приступають до будови більших будинків без дозволу Протоархимандрита. Він подасть проект будови, порадившись наперед з фахівцями, не лише монахами, але й мирянами, та сам огляне місце, призначене на будівлю, або листовно попросить достатньої інформації у Братів, які живуть у тих монастирях. Також простежить, щоб був перероблений проект, якщо потрібно.

2. Протоархимандрит повинен знати про прибутки кожного монастиря і буде старатись, щоб вони не зменшувались, але радше збільшувались, завдяки добрій домовій адміністрації. Якщо хтось дає Чинові чи монастиреві якийсь дар, він може його прийняти, але, якщо жертводавець вимагає від нас якогось зобов'язання, нехай відкладе до най-

ближчої Капітули Чину, на якій той дар прийме щойно тоді, коли учасники спільно на це погодяться. Подібно треба поступити з тим, хто хотів би побудувати й обладнати новий монастир.

3. Якщо може, нехай сам відвідує монастирські посілости, щоб докладно оглянути домові справи, а коли потрібно щось відремонтувати, хай попередить Настоятеля монастиря.

4. Протоархимандрит нехай не дозволяє монастирям робити великих боргів, якщо зі звичайних прибутків і пожертв вони не спроможні їх віддати. Не дозволятиме також, щоб у монастирі жило більше Братів, ніж можна утримати.

5. Коли треба зібрати кошти для спільної потреби всього Чину, призначить кожному монастирю внесок, відповідно до прибутків, які він буде мати при собі записані, і обов'язково перевірить.

6. Нехай ніхто з наших ченців не вносить на Протоархимандрита жодної скарги чи позову, якщо справу можна залагодити шляхом компромісу або дружнім способом. Крім того, не починати процесу, навіть якщо хтось нас позве, хіба що маємо дуже чіткий доказ і засоби оборони.

7. Фундаторські грамоти й документи всіх головних монастирів Протоархимандрит буде старатися зберігати в головному монастирі, в безпечному місці. Нагляд над ними буде мати Брат або Отець, призначений Капітулою. Інші монастирі будуть мати тільки копії тих документів.

8. У чернечому одязі всіх наших ченців нехай звертає увагу на дві речі: він повинен бути гідним та не противитися чернечій убогості.

9. Протоархимандрит повинен контролювати рахунки кожного монастиря, вписуючи всі прибутки й витрати на окремо заготовлених таблицях, під якими залишить свій підпис, щоб знав, скільки залишається з прибутків, або чи витрати, не перевищують прибутків.

10. Відвідуючи монастирі, нехай огляне всі помешкання, склади й всі домашні умови та зверне увагу на те, щоб не бракувало потрібних речей та не було зайвих. Списки всіх рухомих монастирських речей, які повинні завжди зберігатись в Настоятеля, порівняє з попередньо підписаними ним списками. Нехай приглянеться й перевірить, який спосіб економії веде кожний монастир.

11. Якщо після смерті котрогось з наших Братів припали монастиреві якісь добра, нехай попередить, щоб справу вирішувати спокійно, без галасу, провокацій і підбурювання проти нас людей, щоб ми були прикладом для інших.

12. Не дозволятиме нашим ченцям просити чогось у родини чи приятелів, але про потреби всіх і кожного зокрема подбає Чин, хіба що комусь припали добра зі спадщини, які йому належали, коли ще був мирянином.

Розділ 6. Злука Протоархимандрита з Митрополитом.

1. Оскільки всі, що віддали себе на службу Богові в нашому Чині, повинні підлягати Протоархимандритові як своєму зверхникові й отцеві, так і Протоархимандрит повинен знати, що він має підпорядковуватись найвищому Руському Єрархові, даючи своїм послухом приклад нашим ченцям, з якою пошаною вони повинні ставитись до Настоятелів.

2. Щороку здасть Єрархові звіт з усього, що робиться в Чині, і, якщо йому в чомусь буде потрібна більша допомога, попросить у свого Єрарха. Отці Консультори, якщо будуть потребувати якоїсь допомоги, також бодай раз у рік напишуть до Єрарха. Іншим ченцям теж дозволено вдаватися до нього у своїх потребах.

3. Протоархимандрит постійно буде думати, як збільшити добро Чину і запише, якщо йому прийде щось на думку, та своєчасно про те порадиться зі своїми Отцями Консульторами. Зібрання або Капітули Чину своєчасно скличе в тих місцях, які будуть видаватися йому найбільш відповідними. Крім того, обдумає ті справи, які треба обговорити на майбутній Капітулі, і про це сам порадиться з Митрополитом.

4. Якщо трапиться нагода допомогти нашому Обрядові в інших країнах, а в нашому Чині будуть відповідні особи, зверне на це пильну увагу та подбає про те. Також, порадившись з Митрополитом, нехай підтримує зв'язки християнської любові, листовно або через посланців, з іншими вітками нашого Чину св. Василія, грецького чи латинського обряду, які проживають у християнських чи нехристиянських країнах. До всіх, хто ставиться до нас по-приятельськи, як теж до наших добродіїв, нехай наші ченці виявляють вдячність. А коли хтось ворожо до нас

наставлений, докладе зусиль, щоб краще про нас думали і стали нам прихильними.

Розділ 7. Провід Братів.

1. Протоархимандрит повинен цікавитися Братами, які перебувають на студіях, і завчасно передбачить, кого до чого призначити. Для праці між людьми вибирати таких, які у спілкуванні зі світськими можуть бути їм хорошим прикладом.

2. Жертва Літургії і порядок кожного богослужіння нехай буде однаковий по всіх наших монастирях. Такий самий спосіб нехай зберігається у проповідях, слуханні сповідей та в інших священних діях. Божу науку треба викладати по монастирях, і наші ченці нехай пильно про це дбають. Розпорядок на все розпише Протоархимандрит і буде наглядати, щоб усі його дотримувались. Однак йому самому не дозволено нічого нового вводити, поки наперед не порадиться з Митрополитом та з усіма іншими Єпископами. На Провінційному синоді Протоархимандрит, після Єпископів, буде мати вільний голос.

3. Якщо в тих місцях, де поширяться пошесть, є наші монастирі, для лікування заражених вибере таких, які у важких випадках принесуть ближнім свою діяльну допомогу. У виборі таких ченців треба поводитись з великою обережністю і передбачливістю.

4. Сповідники, особливо для жінок, оскільки можливо, повинні бути зрілого віку.

5. Висилаючи Братів на місії у різні місця, щоб допомогти людям, треба висилати з монастирів осіб, які духовно чи матеріально не задіяні в домашніх справах, щоб не вийшло на шкоду монастиря. Коли Протоархимандрит когось висилає, напише йому достатню інструкцію, з якою метою його висилає і як він повинен поводитись. Докладе також старань, щоб частими листами довідуватись про поступ кожного і буде їм допомагати порадами, молитвами та іншим, відповідно до часу, місця й особи. Однак не можна дозволити, щоб Брати вешталися, прикриваючись своїми потребами. Але, коли є слушна причина і виглядає, що треба дозволити, тоді такому Братові призначить товариша, який його буде в усьому напоумляти, а той слухатиме його.

6. Братів, які безсоромно втекли з монастиря, Протоархимандрит нехай назад покличе по-доброму або будь-яким іншим способом. Якщо хтось не повернеться добровільно, а з примусу, – такого суворо покарає.

7. Хоч треба старатись, щоб наші подорожуючі Брати звикали до святого убожества, просячи дорогою їжу, однак, взявши до уваги осіб і потреби, Настоятель монастиря може їм дати те, що потрібне, а витрати поверне той монастир, який тих Братів потребує. Якщо б у цьому виник якийсь сумнів, про те повинен знати Протоархимандрит.

8. Висилаючи Брата з одного монастиря до іншого, треба подати Настоятелю місця, куди прибуде Брат, необхідні інформації про його особу, щоб він знав, як з ним поводитися. Без рекомендаційних листів нікого не висилати з одного місця до іншого.

Розділ 8. Про візитацію монастирів.

1. Протоархимандрит особисто візитуватиме всі монастирі, які належать до його юрисдикції, і буде затримуватись там, де більша потреба. Проте, коли він, з огляду на якісь важливі справи, не зможе відвідати всіх монастирів, порадиться з Отцями Консульторами, і пошле іншого ченця. Однак ті монастирі, де є новіціят і школа для ченців, старанно візитуватиме сам.

2. Коли прибуде до якогось монастиря, найперше питає Настоятеля, чи немає якоїсь термінової справи, якій негайно треба зарадити, потім промовить до всіх, заохочуючи їх старатися про особисту чернечу досконалість та про спільне добро всього Чину.

3. Розпочне огляд від церкви, увійде до престоло й огляне, як зберігається Найсвятіша Тайна Євхаристії, згодом Моцці Святих, з яких навіть частки не вільно нікому брати, переносні престоли⁸⁶³ і все, що стосується

⁸⁶³ «Переносний престол» по-латині: *altare portatile*, а також: *petra sacra, tabula sacra* – це невеличка плита з каменю (25 x 30 см), освячена єпископом, в якій були моцці святих мучеників. Переносний престол у латинському обряді почали вживати в VIII ст., щоб правити Літургію там, де не було освяченого престолу (див. *Enciclopedia Cattolica*, Città del Vaticano 1952; Izzo J.M., *The Antimension in the Liturgical and Canonical Tradition of the Byzantine and Latin Churches*, Rome 1975). Видно, що василіяни також вживали переносний престол, бо о. Микола Радкевич у 1743 р. просив дозволу в Конгрегації ПВ вживати його в тих місцях, де не було католицьких церков чи каплиць (див. SEU, vol. III, p. 16-17).

престолів, також ікони і все, що в церкві та в церковному сховищі зберігається або до нього належить.

4. Нехай випитає Настоятеля, Отців Консульторів та інших старших Отців чи головних урядників про стан монастиря, про осіб, які в ньому працюють. Якщо для нього буде зручніше, попросить, щоб усе йому передали на письмі. Про все, що довідається з писань, оповідань і рахунків, нехай нікому не показує, стараючись навіть найменшим знаком нічого не зрадити.

5. Коли збере всю інформацію і все добре обдумає, візьме каталог тих, які мешкають у монастирі, та засяде разом з Настоятелем і випитає його про поведінку кожного зокрема.

Розділ 9. Як поводитися з Братами під час візитації.

1. Згодом Протоархимандрит покличе Братів за таким порядком, який йому буде видаватись найкращим, і докладно вивідає в кожного про його особистий стан, як також про інших та про загальний стан монастиря і, щоб не забути, запише все, що вважатиме за потрібне.

2. Щоб могли з ним говорити з більшим довір'ям, він розмовлятиме зі спокійним і люб'язним обличчям, щоб ніхто, дивлячись на його скривлене лице, не підозрював, що на нього щось донесли [під час візитації].

3. Напоумить Братів, щоб говорили правду, бо інакше будуть винні, коли хвороба, яку вони скрили, залишиться невилікуваною. Нагадає їм також, щоб нікому не розповідали про те, що розповіли Старшим, зокрема таємниць [пов'язаних з візитацією], навіть якби хтось про те вивідував, хоч би й Настоятель монастиря.

4. Нехай легко не вірить в те, що йому будуть оповідати про інших, особливо про Настоятелів, але нехай все запише й обдумає, щоб довідатись правду. У цьому нехай буде дуже обережним, щоб, потураючи Братам, не зробив їх неслухняними Настоятелям, які є їхніми наставниками.

5. Якщо спостереже, що хтось чинить поділи й незгоду між Братами або між ними й Настоятелями, такого якнайшвидше забере з того середовища, хіба що знайде певний лік, через застосування якого Брат не буде більше підбурювати інших.

6. Згодом огляне все, що є в монастирі, згідно з тим, що було сказано вище, і постарається довідатися, чи нижчі урядовці, які пильнують монастирських справ, дотримуються своїх правил, кожний своїх особистих.

7. Вивідає в Настоятеля, Отців Консульторів та Вікарія, чи зберігаються «Спільні правила» і «Капітульні постанови». Коли якісь правила порушуються, нехай довідається про причини та докладе зусилля, щоб ті правила були збережені. Про правила вищих урядовців нехай говорить з кожним особисто. Нижчих урядовців може доручити комусь іншому, зокрема своєму товаришеві [який постійно їздив з Протоархимандритом].

8. Наприкінці покличе Настоятеля монастиря, покладе перед собою «Партикулярні правила Настоятелів», і на їх підставі та з того, що дізнався від інших, питатиме про все, що стосується його особи й уряду.

9. Коли в такий спосіб по-батьківському огляне монастир і речі, щоб його праця не залишилась даремною, передумає все, що бачив і чув, відмежує певне від непевного, потім те, що обговорював з Настоятелем, з місцевими Отцями Консульторами та з іншими, що має проголосити для спільноти, що розповісти на раді Генеральних Отців Консульторів, а що на Генеральній капітулі. Потім ще раз все сам переосмислить і вручить Господеві.

10. Якщо буде вважати, що треба щось постановити для кращого порядку, піддасть справу на розсудок тих, які, на його думку, можуть її добре виконати. Також перед завершенням візитації буде доручати Господу Богу в Літургії, щоб усе закінчилось, згідно з Його найсвятішою волею і на Його славу й честь.

11. Про те, що належить до доброго порядку монастиря і про що треба запитувати Настоятелів, Отців Консульторів та інших, як сказано вище, ось короткий список:

Чи котрийсь Брат не прив'язаний надто до родини?

Якщо хтось поза сповіддю довідався, що в монастирі сталося щось не згідне з правилами, як Настоятелі цьому зарадили?

Чи є достатнє число сповідників і чи виконують своє служіння; як часто сповідають і з якою користю?

- Чи і як відбувається у школах навчання? Як студенти прикладаються до нього і хто закінчує студії?
- Чи наші ченці відвідують хворих, бідних і ув'язнених? Чи вони їм помагають і як?
- Який успіх наших служінь і яке служіння найбільше виконується? Чи вчать Божої науки і з яким успіхом?
- Про місії наших Отців у різних місцевостях, з яким успіхом вони відбуваються, як поводяться місіонери?
- Чи хтось через удаване слабке здоров'я не нидіє духовно, не уникає робіт і чернечих занять, віддаючись лінивству?
- Чи належно і з любов'ю доглядаються наші хворі?
- Чи є взаємна любов між Братами?
- Чи ченці не грішать непослухом супроти Настоятелів?
- Чи хтось не пишається занадто собою і не бажає бути вищим або чи не схильний щось посідати?

Про наступне треба запитувати всіх без винятку:

- Як фізично почуваються і чи мають достатньо харчів, потрібний одяг і кімнату для проживання?
- Чи мають якісь сумніви або труднощі, чи з довірою їх з'ясовують, чи бажають щось знати, чи вивчати якийсь фах?
- Як з ними поводяться Настоятелі і що вони думають про них і про їхні обов'язки?
- Чи хтось з Настоятелів не перешкоджав комусь вислати листи вищим Настоятелям або показував якимсь способом, що йому не подобається, щоб вищий Настоятель знав про його справи?
- Чи поза сповіддю знає щось про якогось Брата, що не шанує Настоятеля, не слухає його, ремствує проти нього тощо?
- Про зібрання й окрему близькість, чи щось було вчинене проти чернечої дисципліни через завелику фамільярність?
- Як зберігаються «Спільні правила», монастирський порядок і чи виконуються розпорядження, які надходять від вищих Настоятелів?
- Як наші ченці виконують служіння стосовно ближніх: яких методів уживають і які плоди приносить їхня праця?

Який поступ наших ченців у духовному житті і як вправляються в набуванні чеснот?

Також, якщо хтось знає щось про інші монастирі, хай скаже те, що знає.

Тих, які студіюють, можна запитати:

Хто які здібності має і з яким запалом прикладається до науки?

Чи наука не перешкоджає йому в духовному житті, чи не відволікає його від духовних справ?

Чи не бракує йому чогось потрібного до науки або чогось іншого?

Як поступає в читанні й писанні?

Що сам учень думає про свій поступ у науці?

Кожного новика треба запитувати:

Чи має непорушний намір жити й померти в Чині?

Чи готовий виконувати будь-яке служіння і заняття, яке йому в Чині доручать?

Який поступ робить у духовних вправах?

Про таке й подібне він буде люб'язно, як батько сина, запитувати, і буде старатися, щоб Брати з радістю все виконували.

2. ПРАВИЛА ДЛЯ ГЕНЕРАЛЬНИХ КОНСУЛЬТОРІВ

1. Нехай перечитують те, що про них знаходиться у «Протоколи» та в «Конституціях» нашої першої Генеральної Капітули і те, що в «Правилах, які треба зберігати під час виборів Протоархимандрита».

2. Нехай люблять свій Чин і з великим запалом стараються його поширювати, і саме те вони будуть мати перед очима на всіх нарадах. Тому будуть задумуватись над великим значенням, що його має їхній уряд, якщо вони добре його виконують, а для цього насамперед потрібна ніжна любов до Чину.

3. Коли Настоятель їх покличе на засідання, перед прибуттям доручать Богові свої наради, на честь і славу Найсвятішого Його Маєстату, щоб усе обернув на добро Чину, тоді вірно і з належною пошаною до Настоятелів, висловлять свою думку, пам'ятаючи про святий послух.

4. Будуть себе взаємно любити й поважати не тільки між собою, але й перед іншими, підтримуючи один одного словами й ділами.

Якщо трапиться, що під час засідання думка одного не сходиться з думкою іншого, або є тільки відмінною, то це взаємної любові не тільки не підірве, але в жодний спосіб нікого не образить.

5. Справу, над якою будуть радитися, повинні добре зрозуміти, не висловлюючи зараз же своєї думки, поки її належно не обдумають. Якщо будуть уважати, що справу треба відкласти на інший час, повідомлять Настоятеля.

6. Коротко наведуть причини своєї думки і, якщо треба буде підписати власний погляд і до інших поглядів додати, зроблять це з чернечою скромністю.

7. Коли Настоятель, вислухавши думки Отців Консульторів, вирішить справу в той спосіб, з яким більшість з них не погоджувалась, або постановить таке, на що вони [з послуху] погодились з його думкою, то жодним знаком не покажуть, що це їм не подобається або що вони мали іншу думку. Навпаки, похвалять Настоятеля перед іншими і будуть захищати добру думку про його вчинки. Однак, якщо всі будуть вважати, що треба цю справу з'ясувати вищому Настоятелеві, то перше ніж сповістити, все добре перед Богом зважать і Йому доручать.

8. Навіть якщо їх не питатимуть, а побачать, що щось може причинитися до спільного добра всієї спільноти чи якоїсь особи, можуть запропонувати Настоятелеві, який або скличе нараду, або сам вирішить те питання.

9. Отці Консультори будуть стерегтися нікому не виявляти ні того, що Настоятель їм пропонував, ні те, над чим нараджувались, а ще менше те, що вирішено. Своєчасно Настоятель особисто оголосить рішення.

10. Коли вважатимуть за потрібне щось додати до звичаю чи змінити в харчах, одязі, праці й занятті, довіривши спочатку справу Богові, доручать її Настоятелеві через його Адмонітора.

11. Якщо треба листовно про щось повідомити вищого Настоятеля, їм дозволено нічого про те не згадувати нижчому Настоятелеві. І більше того, краще, щоб не тільки Настоятель, але навіть ніхто інший з Отців, що не належать до ради, не знав про зміст листа. Також, коли вищий Настоятель пише листи до них або до когось з Братів, то вони їх не будуть показувати місцевому Настоятелеві, і він їх нехай не читає.

12. Коли хтось з Братів захоче з ними поговорити про будь-які свої труднощі, вони допоможуть йому порадами й пересторогами, охороняючи при цьому добру славу Настоятелів. Будуть дуже старатися, щоб ні в чому не виглядало, що вони хочуть собі привласнити обов'язки й уряд Настоятеля, а навпаки, будуть слухатись кожного його наказу, щоб іншим бути прикладом справжнього послуху.

13. Щоб Консультори могли це легше виконати, будуть мати при собі Правила для Настоятеля і всіх урядовців, на основі яких спостерігатимуть, як повинен виглядати спосіб адміністрації й урядування спочатку всього Чину в загальному, а відтак монастиря, в якому живуть.

14. Більше того, раз у рік кожний Консультор напише листа до вищого Настоятеля, повідомляючи про те, що, на його думку, треба зробити для добра свого монастиря, чи зберігаються і як Правила, особливо, чи Настоятель виконує свій обов'язок. Крім того, якщо буде потрібно, навіть часто писатимуть.

[Примітка колектора]

Бачимо, що тут переплітаються генеральні Консультори Чину з монастирськими Консульторами. Завданням перших урядовців є нараджуватись з Протоархимандритом про добро всього Чину і поодиноких монастирів, а других – радити місцевому Настоятелю тільки у справах власного монастиря. За винятком деяких [пунктів], ці правила служать для одних і других Консульторів.

3. ПРАВИЛА ДЛЯ ПРОВІНЦІАЛА АБО ВІЗИТАТОРА

1. З огляду на те, що в нашому Чині місце Провінціала виконує Протоархимандрит, тому майже всі правила, приписані місцевим монастирським Вікаріям, стосуються також протоархимандричого Вікарія.

2. Крім цих правил, він матиме при собі Правила всіх Настоятелів та інших урядовців і Правила кожного монастиря, щоб, коли буде візитувати, легко орієнтуватися, чи Настоятелі та його урядовці їх виконують.

3. Щороку особисто буде об'їжджати всі монастирі і перевіряти, чи зберігаються наші Правила і Конституції. Ще частіше буде це робити також листовно.

4. Збере відомості про прибутки й витрати всіх Настоятелів, перегляне реєстри і вимагатиме пояснення Настоятеля та його скарбників.

Також перегляне й спише всі фундації та перевірить чи вони достатні для утримання монастиря.

5. Припише спосіб життя і розпорядок часу для всіх монастирів.

6. Якщо зайде конечна потреба, призначить Настоятелів монастирів, а також інших урядовців, віддаючи справу до дальшої диспозиції Протоархимандрита.

7. Перегляне, чи монастирська клавзура та інші будинки обгороджені.

8. Упорядкує церковні обряди й церемонії, щоб вони всюди однаково зберігались; те саме і в чернечій поведінці, щоб кожний Брат мав точно визначені заняття, не даючи місця лінивству.

9. Буде пильнувати, щоб завелике число Братів не обтяжувало монастирів; а тих, які є тягарем для якогось монастиря, перенесе до іншого монастиря.

10. Пильно огляне монастирські будинки і їх упорядкує.

11. Особливо буде дбати про Братів, які навчаються за кордоном, спілкуючись з ними листовно, по-батьківському напоумляючи, підбадьорюючи їх до праці й толерантності та спомагаючи в потребах і труднощах, відповідно до можливості.

12. Врешті у Правилах Протоархимандрита нехай шукає те, що в них широко написано про візитації.

4. ПРАВИЛА ДЛЯ НАСТАВНИКА АБО МІСЦЕВОГО НАСТОЯТЕЛЯ

1. Життя Настоятеля повинно бути живим прикладом для підлеглих, щоб він міг сказати: Будьте моїми послідовниками, як і я Христа⁸⁶⁴. Тому він перший виконуватиме «Спільні правила», уникаючи своєрідності у споживанні їжі, напоїв, одязі, спанні та в інших речах.

2. Настоятель буде мати велике бажання збільшувати добро Чину, особливо монастиря, що його очолює, і з великим запалом буде готовий перемагати всі труднощі й негаразди, які трапляються чи можуть трапитись в його служінні, будучи готовим навіть піти на смерть.

⁸⁶⁴ 1 Кор 4, 16.

3. Буде з'єднаний з Богом молитвою та іншими добрими ділами, і до цього заохочуватиме інших. У міру можливості, буде пильнувати свого монастиря, нікуди не віддаляючись. Також нехай не бере на себе багато завдань, а тільки ті, що належать до його уряду, хіба що йому лишається час виконувати інші монастирські служіння, як наприклад, проповідувати, сповідати тощо.

4. Для правильної адміністрації монастиря Настоятелю допоможе щоденне, бодай одногодинне роздумування, на зразок розумової молитви, про добро монастиря. На це придбає окрему книгу, в якій записуватиме те, що під час тих роздумів чи згодом в часі дня йому прийшло б на думку стосовно доброї адміністрації монастиря і потреб Братів, як до душі, так і до тіла, чи, може, в чомусь він не дотягує і що ще треба зробити. У цих речах Настоятель буде радитися з Отцями Консульторами: про що з кожним Братом говорити чи як поступити. Перед собою матиме список усіх Братів на листку чи на дошці і часто на нього буде глядіти. У такий спосіб легко буде собі нагадувати, що кожному Братові потрібно.

5. Тому що жодна людина не є досконалою, щоб сама, без помилок, завжди осягнула те, що пристойне й корисне, особливо в тих справах, що торкаються душі, Настоятелю в Чині в кожному монастирі помагає рада, до якої всі Брати виберуть таких, які добре вправлені в духовному житті і досвідчені в адміністрації. У малих монастирях буде їх двоє, а в більших – четверо. Вони будуть називатися Отцями Консульторами; так само називаються і ті, що їх на Капітулі обирає весь Чин. Якби когось із Консульторів перенесено з одного монастиря до іншого, то його уряд закінчується, а на його місце треба вибрати іншого.

6. Урядовців монастиря спочатку вибере Настоятель, на власний розсуд, а потім, порадившись з Отцями Консульторами, їх затвердить. Кожному урядовцеві він дасть на письмі правила, згідно з якими вони повинні виконувати свої заняття, а згодом буде пильнувати, щоб їх дотримувалися. Непридатних усуне з уряду, але довший час буде ще їх тримати; додасть їм інших, яких буде вважати придатними, щоб вони швидко призвичаїлися до тих занять і потім могли їх замінити. Те все він зробить, порадившись з Консульторами. Якщо одному братові доручений обов'язок справляє велику трудність, Настоятель призначить

йому помічника, а якщо іншому він занадто легкий, то, щоб відігнати загрозу лінивства, дасть йому інше заняття, яке не перешкоджало б першому.

7. Кожної суботи або бодай через дві (і завжди, скільки разів знайде потреба) буде радитися з Отцями Консульторами про важливіші справи, які йому будуть видаватись потрібними. І навіть тоді, коли не матиме теми для обговорення, їх таки скличе й запитає, чи часом не можуть щось підказати для скріплення Чину. Він буде терпеливо радитись з кожним і їх слухати, а як щось скажуть, що не буде йому до вподоби, вдячно прийме, не показуючи жодним знаком, чи він більше схильний до погляду одних, чи інших, щоб могли вільніше висловити свої думки. Пропозицію кожного запише в окремій книзі і зреферує вищому Настоятелю. З цих Отців Консульторів, за його допомогою обраного спільнотою, Протоархимандрит назначить одного, який буде перестерігати Настоятеля, якщо той у своєму уряді чогось не виконує, чи то стосовно чернечого життя, чи свого настоятельського обов'язку, а він повинен повідомити всіх Братів, щоб вони могли сказати, чи Настоятель з кимось менше прихильно поводитьсь. До речі, такий Отець повинен бути найдосконаліший і обдарований розсудливістю, щоб мав авторитет у Настоятеля і Братів. Його назва – Адмонітор. Настоятель повинен бути вдячний за те, що він звертає йому увагу.

8. Коли щось таке трапиться, про що вважає, що не випадає чи не можна радитись з Консульторами, а справа невідкладна, як наприклад, рятувати славу Брата, чи з якоїсь іншої важливої причини, доручить справу Господу Богу і сам пильно вирішить, як треба поступити; а те, що постановив виконати, хай не виконує, поки серце не звільниться від пристрасті.

9. Щоб легше й лагідніше провадити Братів, дві речі необхідні: перша – це любов Братів до Настоятеля, яку він легше осягне, коли пильно дбатиме про їхні потреби; друга – це пошана, яку здобуде, якщо у свій час суворість заправлятиме любов'ю і, без причини, не буде їм звертати уваги.

10. У речах, що служать для поживи й мешкання та інших потреб тіла, подбає про те, чого потребує природа, вважаючи на потреби слабших і тих, які справедливо вимагають дечого більше, але так, щоб не бу-

до якоїсь надмірної окремішності. Настоятель ніяк не може бути прихильнішим до одного Брата, як до іншого, і дбатиме більше про їхні духовні потреби.

11. Хоча кожний Брат зобов'язаний, як описано у «Спільних правилах», інформувати Настоятеля, навіть тоді, коли його не питають, про всі свої недоліки і також про недоліки Братів, що їх спостереже, заради добра своєї душі і спільної любові, то однак багатьох [Братів] в тому належить випробувати – тих, які про цей свій обов'язок або не знали, або якщо знають, то через свою слабкість його не виконують. А тому що Настоятелеві про все треба знати, він призначить деяких випробуваних Братів, які будуть знані тільки йому і нікому іншому. Їхнім обов'язком буде таємно спостерігати за вчинками Братів у церкві, трапезній, в кімнатах і взаємних розмовах під час дозвілля та все вірно переказувати Настоятелеві, який буде пильно вважати, щоб їх ні в чому, навіть у найменшому, не зрадити. А навпаки, буде старатись, щоб ніхто з Братів їх навіть не підозрював. А назва того уряду «сторож» [custos].

12. Настоятелеві часто потрібно розмовляти з Братами про душевні справи, закликаючи до себе кожного зокрема [якщо буде потрібно], але обов'язково бодай раз на три місяці; тоді розпитуватиме Брата про те, що вважатиме за відповідне.

13. Ті справи, про які може кожного спитати, торкаються: здоров'я, їжі, одягу і душевного стану, чи кімната вигідна, чи має якийсь сумнів, трудність або чи щось йому неясно. Чи не відчуває якихось спокус, чи бореться з якоюсь лихою звичкою, чи має якусь схильність до злого, давню чи недавню, і як з нею бореться, чи поступає в духовному житті: в убожестві, чистоті і послуху, чи має якесь окреме заняття. Чи має в кімнаті Правила нашого Інституту, чи їх читає, зберігає? Як проводить духовне роздумування [розважання], церковне правило, читання побожних книжок, іспит сумління, сповідь; якщо має якесь заняття, як його виконує. Якщо щось про інших знає, які, може, з ним працюють, як вони між собою розмовляють під час дозвілля або як поводяться в церкві, в трапезній. Яка розмова зі світськими, чи між ними самими, чи з іншими Братами? Тих, що студіюють, треба запитувати, яку пам'ять мають, які здібності, чи прикладаються до науки, чи кімната вигідна, що кожний думає про свій поступ у науці, які в нього сили, чи є все потріб-

не до навчання? Новиків питає, чи мають постійну постанову жити в Чині аж до смерті? Чи готові до всіх занять у монастирі, до яких їх призначатиме Чин, як наприклад, до кухні, пекарні тощо.

14. Настоятель буде дуже старанно стежити, щоб Брати правдиво й щиро про себе та про інших Братів усе розповідали й виявляли, нічого не приховуючи. Тому буде запитувати лагідно, щоб вони добре зрозуміли, що Настоятель не питає як суддя, щоб карати, але як батько, щоб навчити й заохотити сина. Коли Настоятель щось від них секретно довідався, нехай нікому не розповідає і також попередить їх, щоб не виявляли іншим те духовне повчання, яке вони від нього почули. Не про все, що він почув, можна з кожним прямо розмовляти, але розважно і з повагою до особи; а коли про щось з огляду на скромність не може Брата спитати, то про те питає його на сповіді.

15. Страшний суд чекає Настоятеля, який знаючи про злочин Брата, не карає його, бо не бажає виявитись прикрим. Спосіб покарання буде різний, відповідно до провин, осіб, віку, тілесних сил й стану духа так, щоб кара, яка виправляє покараного, була також на збудування всіх. За прилюдні і загально знані провини, кара повинна бути публічною, самому покараному подана на папері, з якого він її відчитає всім на збудування.

16. Окрім особливих випадків, які з огляду на особу, час, місце тощо, вимагали б окремої поведінки, звичайний спосіб покарання буде такий: Спочатку лагідно і з виявом любові напоумити винного; потім, суворо пояснити йому його провину в такий спосіб, щоб він її признав і засоромився. А тоді обрати йому покуту, але показуючи при тому також любов, бо чернечі покарання відрізняються від покарань світських людей; але якщо б за звичаєм світських людей [настоятелям] трапилось би розлютуватись (що однак повинно бути цілковито відсутнє в чернечого Наставника), то нехай не карає, не сварить, поки кипить злістю, хоча вияв злості також часом потрібний.

17. Звичайні покути можна поділити на три роди: *Середні*: споживати їжу сидячи при стільчику, цілувати ноги іншим, молитися на колінах, свою провину визнавати прилюдно в трапезній перед усіма або прочитати, в їжі вдовольтися однією стравною, пити другорядне пиво, служити в кухні, пекарні та в інших місцях та ін. *Більші покути*: бути на

хлібі й воді замість обіду, протягом тижня кожного дня під час обіду лежати з розпростертими навхрест руками, відокремлення від Братів, з додатком більшого чи меншого посту десять, двадцять, сорок днів та ін. *Найменші*: їсти стоячи, проказати Господню молитву, стриматися від якоїсь страви та ін., що їх розсудливий Настоятель може легко придумати.

18. Якщо хтось з Братів такий недисциплінований, що після багатьох покут не виправився, або його поведінка це камінь спотикання для інших, такого треба зобов'язати до перебування в іншому місці, де ніхто з ним, ні він ні з ким не розмовляв би. Правда, до такого покарання не належить [скоро] приступати, хіба що раніше прийнято всі можливі засоби, і, порадившись серйозно не тільки з Отцями Консульторами, але також з його Настоятелем; однак якщо боїться загрози для спільноти через відкладення відлучення, порадившись з Консульторами, прискорить таку покуту.

19. Буде докладати немалих старань, щоб усі зберігали Правила і Конституції Чину. Також, заздалегідь, передбачуватиме небезпеку, в яку Брат може впасти, тому треба негайно заборонити йому те, що його веде до упадку, хоча б дуже просив, запобігаючи майбутній шкоді. А якщо Брат впав би, то сам або за посередництвом інших, намагатиметься його підвести. Таким чином він виявить повноту любові до того, на кого нападе спокуса.

20. Кожному Братові призначить заняття, відповідно до його здібностей. Якщо хтось спосібний і сильний та може ще щось робити, призначить йому більше занять, щоб не мав часу на лінощі.

21. Духовну науку для Братів щотижня чи через тиждень буде подавати Настоятель, або той, кому він це доручить. Може також у цьому послуговуватись побожним ченцем з будь-якого Чину. Наука повинна бути пристосована до чернечого покликання. Є ще й інші духовні справи, які допомагають спільноті, а це коли хтось просить інших звернути йому увагу на його провини, якщо вони її спостерігають. Також є взаємні духовні бесіди про спосіб, як викоринити вади і набути чесноти та інші їм подібні повчання Святих Отців.

22. Настоятель буде старанно дбати, щоб між Братами панувала любов, усуваючи те, що може бути причиною суперництва між ними.

Коли спостереже в якогось Брата суперництво або злість проти іншого, постарается його примирити й довести до згоди. Того, хто провинився, переконає, щоб перепросив ображеного.

23. Не буде дозволяти, щоб студенти виконували такі заняття чи домові роботи, які забирали б їм багато часу. Також спостерігатиме, щоб наука не шкодила їхньому здоров'ю. Звертатиме особливу увагу на тих, що недбало прикладаються до науки. Хористи, які не студіюють, займатимуться переписуванням книжок чи іншим писанням.

24. У шкільних заняттях Настоятель буде наглядати, щоб ті, які студіюють, і ті, які на даний час не студіюють, упорядковано й пильно виконували свої заняття, а в першу чергу духовні вправи. Призначить кожному [Братові] що він повинен вивчати, відповідно до віку й здібностей кожного, а хто виявиться нездатним до студій, такого забрати з вищих наук і перенести до якоїсь легшої школи. А хто показав велику здібність чи бажання до будь-якої нижчої науки, такому дозволити, щоб він у ній вправлявся. Треба уважати, щоб у монастирі не було шкідливих книжок чи писань.

25. З огляду на те, що це дуже важливо, то сповідниками й проповідниками треба призначати тих, які здатні виконувати такі служіння. Тому в монастирях буде окрема вправа як розв'язувати справи сумління, хоча б раз на тиждень. А тим, які студіюють, буде розписаний розпорядок проповідей, що їх вони повинні виголосити в трапезній так, щоб кожної неділі і в день празника була проповідь до столу.

26. Буде старатися, щоб дозвілля не стало надужиттям, а саме, щоб ті, які попросили дозволу вийти на прогулянку, йшли всі разом до призначеного місця і разом поверталися, не вступаючи до помешкань знайомих, нехай ідуть прямо до монастиря. Про це подбає той, кого призначив Настоятель.

5. ПРАВИЛА ДЛЯ ВІКАРІЯ

1. Уряд Настоятелів, тобто Архимандритів чи Ігуменів, вимагає постійного перебування в монастирі. Все ж таки, можуть виникнути різні нагальні потреби, через які Настоятель буде приневолений на деякий час вийти або віддалитись з монастиря; і, навіть, як він присутній або

хворіє чи зайнятий іншими справами, треба вибрати одного випробуваного Отця, щоб Брати мали до кого прибігати, як до Настоятеля.

2. Його заняття – допомагати Настоятелеві в тому, що він йому доручить, нічого не постановляючи ані не міняючи, не спитавши попередньо його думки. Коли Настоятель відсутній, а щось станеться, і він негайно не зможе повернутись, а Вікарій не зможе з Настоятелем порадитись, обговоривши справу з Консульторами, зробить так, як буде вважати, з тим переконанням, що це не противиться волі Настоятеля. Як тільки Настоятель повернеться, його про все повідомить, і тільки тоді його діяння стане правосильним, коли Настоятель затвердить.

3. Повинен мати в себе й читати не тільки «Спільні правила», але й «Правила для Настоятеля» та старанно їх виконувати; матиме також Правила всіх урядовців монастиря, допильновуючи, щоб кожний з них тримав їх у себе і зберігав.

4. Нехай відвідує кімнати. Якщо Настоятель звільнить його з уряду, то він, передаючи уряд, залишить наступникові всі справи належно впорядкованими. Крім того, навчить його всього, що належить до його уряду. Особливо буде дбати, щоб їжа була смачно приготовлена. Також буде мати нагляд над трапезною, кухнею, пекарнею, коморою та іншими місцями монастиря, щоб усе було в порядку; наглядатиме, чи урядовці на своїх місцях виконують свій уряд.

5. Стежитиме, чи комусь чогось не бракує або чи хтось має забагато. В особливий спосіб буде старатися про тих, які менше дбають про потреби тіла. Щодня, в призначений час, звітуватиме Настоятелеві про те, що діється в монастирі. Все, що Настоятель зведе до виконати, впише в окрему книжку. Згодом зазначить те, що зробив, і викреслить.

6. Буде нагадувати Настоятелеві про потреби монастиря, коли надійде час придбати потрібні речі з харчів і одягу, щоб вчасно зробити й купити те, що потрібне як на літо, так і на зиму.

7. Також буде повідомляти Настоятеля про вади Братів, про які сам знає чи довідався від інших, та про інші справи, що стосуються доброго порядку монастиря: який поступ Братів у послуху, в молитві, чернечих чеснотах, як прикладаються до науки та виконують інші заняття; особливо чи сповідаються і своєчасно приступають до Причастя.

8. Наглядатиме, щоб вчасно вночі запалювався і гасився вогонь, зачинялися двері монастиря.

9. Особливу увагу буде звертати на порядок у монастирі, щоб був чистий, тобто, в точно визначений час заметений, щоб ніщо не вражало людське око.

10. Докладатиме зусиль, щоб Брати були з'єднані між собою любов'ю, а послухом – з Настоятелем. Коли хтось образиться на Настоятеля, то щоб пригасити образу, нехай радше злість впаде на Вікарія, ніж на Настоятеля, хоча б у той спосіб, що Вікарій накладе покуту, яку призначив Настоятель.

11. Перестерігаючи Братів, уникатиме роздратування, щоб винний зрозумів, що його покарано заслужено.

12. Наглядатиме, чи Брати не швендяються по монастирі, чи не говорять у невідповідний час і, врешті, чи кожний виконує те, що належить до його обов'язку.

13. У трапезній буде вважати, щоб під час першої трапези їжу з кухні видавали за порядком, щоб Брати, які служать, добре виконували свою роботу і щоб була збережена чернеча скромність між тими, хто служить, та іншими Братами.

14. Коли прийде хтось з-поза монастиря, а Настоятель зайнятий, або відсутній, Вікарій з ним поговорить і, якщо потрібно, його відпровадить.

15. Спостерігатиме за Братами, хто до чого здатний і обдарований окремим талантом, і радитиметься з Настоятелем, щоб такого підготувати й призначити до заняття, до якого він найбільш здібний.

6. ПРАВИЛА ДЛЯ ПРОПОВІДНИКА

1. Проповідник, перш за все, буде старатися щиро скеровувати свою волю на славу Божу й добро душ, не шукаючи в цьому служінні марної слави, а коли така думка закрадається, буде їй ефективно опиратися.

2. Засоби для осягнення цієї мети такі: віддаватись духовним вправам, які ми практикуємо; вправлятись у чеснотах, особливо в любові до Бога й до ближнього; ставитись до душ з правдивою покірною, вважаючи себе малим, не вимагаючи від людей, щоб у ньому щось надзвичайне

цінили, пам'ятаючи, що добрі звичаї, вчинки та зразкове чернече життя навчають більше, як слова.

3. Пильно й розважно перечитуватиме Святе Письмо й коментарі до нього. Також писання Святих Отців, але, щоб воно принесло йому користь, придбає окремих зшиток, в якому записуватиме те, що вважатиме найбільше потрібним, розподіляючи зібране за відповідними заголовками, про що зможе говорити на проповідях, повчаючи й будуючи народ. Також перечитуватиме недільні Євангелія і Життя Святих на весь рік і буде собі занотовувати те, що можна сказати на тему кожного євангельського читання, щоб був готовий проповідувати людям, навіть тоді, коли не матиме потрібних книг.

4. Предметом проповіді буде: заклик людей до покаєння, до уникання зла, до чинення добра, до виконання діл милосердя, до молитви та інших діл християнської побожності, до боротьби зі світом, дияволом і тілом, до послуху церковним і світським наставникам, до хорошого виховання дітей і правильного ведення родини, до участі у Святих Таїнах, зокрема у Сповіді й Причасті Господнього Тіла. У проповідях уникатиме вишуканих і делікатних тем, які не причиняються до загального збудування.

5. Спосіб проповідей повинен бути пристосований до слухачів, особливо простих людей. Проповідник не вживатиме вишуканих слів, не розповідатиме свіжих жартів і не буде зупинятися над порожніми роздумами. Також буде вважати, щоб не насичувати проповідей цитатами зі Святого Письма, Святих Отців та інших авторів, яких звик наводити. А картаючи [вірних], буде обережний, щоб не торкатися конкретних осіб. Якщо когось треба похвалити, зробить це помірковано й по-важно, без підхлібства. Проповідь не буде тривати більше як годину.

6. Йому допоможе слухання добрих проповідників і читання книжок авторів, які писали про методи правильного проповідування. Буде вправлятися у виголошенні проповідей в менш знаних місцях чи в монастирі між Братами. Перед проповіддю нехай подумає, про що буде говорити. Чимало йому допоможе, коли дослівно буде записувати свої проповіді, бодай перший рік. Коли підготується, проситиме допомоги Господа Бога, без якої до людських сердець не промовить. Врешті, проповідник повинен мати таких слухачів, які слухали б його проповідей і

звертали б йому увагу на те, що, на їхню думку, слід виправити, а він вдячно буде приймати їхні спостереження.

7. ПРАВИЛА ДЛЯ ЗЕЛАТОРА⁸⁶⁵

1. Виконуючи це служіння, треба вистерігатися двох речей: 1. щоб через свавільне звернення уваги Настоятелеві не зменшились або нехтувались внутрішні й зовнішні послух і пошана, належні Настоятелеві; 2. щоб, уникаючи першої крайності, не була применшена свобода слова й перестороги.

2. Звертатиме увагу Настоятеля на те, про що більша частина Консульторів вважає, що треба йому зробити зауваження. В інших речах, що йому прийдуть на думку або від інших почує, нехай так легко не приступає до звернення уваги, хіба, доручивши справу Господеві, вважає що справа важлива і стосується особи Настоятеля або його обов'язку.

3. На що зверне увагу Настоятелеві, ніхто не повинен знати; хіба що його запитують Консультори про те, чи він виконав те завдання, яке вони йому доручили, або зреферує про це вищому Настоятелеві.

8. ПРАВИЛА ДЛЯ ДУХІВНИКА

1. Духівник буде добре обізнаний зі станом нашого Чину і матиме велике бажання збільшувати його добро. У послуху й покорі він своїм прикладом випереджатиме інших і так буде поводитися, щоб усі його любили і прибігали до нього з довір'ям, як до батька, щиро відкриваючи йому свою душу з надією, що отримають від нього духовну розраду й допомогу.

2. Його завданням буде особисто навчати тих Братів, а то й Отців, яких йому доручить Настоятель, відповідно до сприйняття кожного, як вони повинні поводитися внутрішньо й зовнішньо, особливо, щоб у кожному їхньому вчинку мали правдиве й незмінне бажання служити Богові.

3. Перевірить їхній спосіб молитви та іспиту сумління і те, чи проти своїх недосконалостей практикують партикулярний іспит сумління,

⁸⁶⁵ Тобто Адмонітора.

щоб позбутися якоїсь недосконалості, а зокрема, чи вживають якісь ліки на свої душевні хвороби. Як працюють над здобуттям чернечих чеснот, особливо послуху. Також розпитає про добровільні покути та особисті практики побожності, якщо їх мають.

4. Якби [Брати] в чомусь зі сказаного відійшли з правильної дороги, покаже їм, як повернутися, дбаючи про добро нашого Чину, щоб усі були добре до нього наставлені. Буде також вважати, щоб Брати, віддаючись побожним практикам, не пошкодили розум, чи занадто не підупали на силах.

5. Дуже пильно буде прикладатися до читання духовних книжок і старатиметься докладно з ними запізнатися та навчатиме Братів, в який спосіб їх корисно читати. Книжки слід вибирати легші й відповідні до нашого покликання.

6. Ревно буде старатися потішати засмучених і перестерігати симулянтів та лінивих; припише кожному час на лікування, відповідно до хвороби й потреби; наприклад, частіше Причастя, довші моління, духовні вправи, збільшення покут і покарання тіла, читання книжок, які на це служать. У цих справах порадиться з Настоятелем, що він може зробити сам, а про що повинен його повідомляти.

7. Приділятиме особливу увагу тим, які не належать до ступеня клериків, щоб були вдоволені зі свого стану і не бажали клерицького. Навчить їх, відповідно до їхніх здібностей, щоб молилися короткими формулами і, таким чином, корисніше проводили час.

8. Буде навчати всіх, щоб з великою набожністю приступали до Пресвятої Таїни Євхаристії, присвячуючи перед Причастям деякий час на молитву, а після Причастя – на благодарення.

9. Крім того, з усіма буде розмовляти один раз у місяць, а то й частіше, відповідно до потреби, навіть з тими, про яких Настоятель гадає, що добре поступили в чернечому житті і мають хорошу основу. Часто буде вивідувати, які плоди приносять Братам молитви та інші чернечі заняття, чи це видно з їхнього життя й поведінки та чи поступають в чеснотах з дня на день.

10. Виконуючи свій обов'язок, буде старатися не порушувати монастирських занять, особливо студій тих, що навчаються, хіба що Настоятель буде інакше вважати. Особливо й ревно опікуватиметься тими,

які щойно вступили до Чину. І все, що тут сказано, буде до них застосовувати.

9. ПРАВИЛА ДЛЯ УЧИТЕЛЯ НОВИКІВ

[1. Учитель новиків]

1. Учитель новиків нехай зрозуміє, що виконує велике служіння тим, яких недавно прийнято до Чину. Яким духом вони будуть наповнені в початках, такий буде їхній поступ у майбутньому. Провадячи інших, нехай сам також поступає в досконалість.

2. Нехай здобуде собі серця тих, над якими поставлений, щоб вони з більшим довір'ям приходили до нього зі своїми спокусами, перед ним щиро відкривали свої душі, надіючись в усьому отримати від нього розраду й допомогу.

3. Йому потрібно мати довіреного помічника, добре вправленого в духовних справах, якого йому призначить Протоархимандрит. Він буде пильно прикладатися до читання духовних книжок; більше того, він буде начитаний, щоб розуміти те все, що в духовному житті може статись, не тільки з власного досвіду, але також з науки. Вступникам до Чину він буде давати до читання тільки ті книжки, що відповідають нашому покликанню.

2. Перше випробування.

4. Коли когось прийнято на новіціят, спочатку треба його поселити в окремій кімнаті на декілька днів, щоб за цей час навчився того, що стосується нашого Чину, та щоб Чин його пізнав. На другий або третій день треба повчити кандидата як він повинен поводитися в цьому місці, щоб ні з ким з-поза новіціяту чи з домашніми не спілкувався ні словом, ні листом, хіба учитель задля важливих причин вирішить інакше. За весь той час учитель пильно вивідає, чи кандидат здібний і здатний до нашого Інституту. Тоді вручить йому «Спільні правила» і залишить у нього, щоб він у відповідному часі міг їх читати і над ними роздумувати.

5. Учитель буде поступово пояснювати кандидатам справи нашого Чину, відповідно до інтелектуальних здібностей кожного, щоб вони добре пізнали Чин і були витривалі в покликанні. Особливо треба викла-

сти їм ті речі, які згодом можуть створювати труднощі; наприклад, що вони повинні бути готовими до виконання будь-яких обов'язків і занять у монастирі, як також покут тощо.

6. Якщо хтось має більший потяг до науки, ніж до чернечих занять, але видно, що менше спосібний до науки з огляду на вдачу або вік, учитель його запитає, чи він терпеливо перенесе, якщо перед обітами його відпустять, як менше придатного до завдань Чину.

7. Треба попередити кандидата, щоб щиро й правдиво відповідав на всі запитання, бо від них буде залежати його власне добро і добро Чину. Нехай обіцяє залишити на час випробування все, що посідає, в той спосіб, який забажає Настоятель, залишаючи все до його розпорядження.

8. У такий спосіб упродовж п'ятьох чи шістьох днів учитель буде його повчати, пояснюючи, в чому полягає мета нашого Чину і який має бути його обов'язок. На цю тему дасть йому якусь духовну книжку до читання і відповідний час на роздумування.

3. *Лайки.*

9. Ті, які не вміють читати й менше здатні до духовних занять, і якщо в такому їхньому стані потрібно їх повчити, то учитель, відповідно до способу їхнього сприйняття, подбає навчити їх такого рукоділля, яке припише Настоятель.

10. Перебуваючи у відокремленні, кандидат висповідається з усього життя, наперед добре приготувавшись духовними роздумами, до цього підібраними, і прийме Пресвяту Євхаристію; відтак буде допущений до спілкування з Братами, які недавно вступили.

11. Якщо після цієї першої проби кандидат покажеться здатним і його допуститься до дальшого випробування, Настоятель або той, кому він доручить, внесе в окрему книгу те, що він зі собою приніс, а той, хто приніс [речі] підпишеться [під тим списком]; все буде зберігатися у відповідному місці, поки кандидат не складе Богові обітів.

12. В іншу книгу впише рік і день, коли хто прийшов до Чину. Також ім'я, прізвище й країну та що вступник буде зберігати те, що йому було пред'явлено, і власноручно підпише; а якщо писати не вміє, то хтось інший за нього підпише.

4. Провід новиків.

13. Убогий одяг дуже помагає умертвінню і відреченню самого себе, нехтуючи світом і його марнотами. Тому слушно, щоб новики носили гірший одяг, ніж інші. Однак цю справу слід віддати на розсуд Настоятеля, який вирішить, що буде кращим прикладом збудування для інших.

14. Новикам треба дати нагоду вправлятися у послусі, убогості та інших чеснотах, випробовуючи їх якимись важкими наказами або низькими й шорсткими методами, спостерігаючи при тому як вони реагують і яку духовну користь це їм приносить; але треба дотримуватись поміркованості, відповідно до сил кожного.

15. В умертвіннях тіла слід уважати, щоб новики не послабили свої сили і через те стали нездатними виконувати притаманні Чиніві обов'язки; але, з іншого боку, треба вважати, щоб вони не впали в бездіяльність, що послаблює дух, а тіло зводить на манівці.

16. Повчання [новикам] треба говорити про речі, які торкаються нашого стану: про зберігання Правил, мету нашого Інституту, засоби для її осягнення, про викорінення вад і плекання чеснот, про умертвіння пристрастей та про інші речі, що торкаються цієї теми. Спосіб повчання буде легкий, простий і пристосований для того, щоб запалити серця тих, які ступають на дорогу досконалості.

17. Їм треба викладати й пояснювати Божу науку, катехизм і вчити, як правильно і з користю приступати до Сповіді й Причастя; також, як слухати Літургію, молитись, розважати й читати духовні книжки.

18. Учитель часто буде їм нагадувати, щоб в усіх речах і вчинках намагалися шукати Бога, Йому подобатись, до Нього наблизитись, Його мати перед очима, щоб при помочі Божої ласки не пропустили жодного ступеня досконалості, що його могли б осягнути.

19. Щоб допомогти всім новикам, Учитель буде старатися добре їх пізнати, розмовляючи з кожним окремо, щоб довідатися, як вони почуваються. Такі розмови приносять надзвичайно великі плоди.

20. Буде їх навчати зовнішньої постави тіла й рухів, щоб були чернечі й пристойні, згідно зі вказівками, приписаними в іншому місці.

21. Перевірятиме їхній спосіб молитви та іспиту сумління, як поведуться, коли приходять спокуси, яких засобів вживають, щоб викоріни-

ти наложи й недосконалості, чи практикують партикулярний іспит сумління проти окремих вад, а якими засобами користуються для набуття чеснот. Також розпитає, чи вживають тих засобів, яких він їх навчив.

22. Якщо б кожний Брат мав свою келію, яка знаходиться між двома келіями, в яких мешкають молодші, то в третій вільній келії треба поселити більш випробуваного й досконалішого.

23. Якщо трапиться, що двоє новиків, висланих Настоятелем, будуть разом в якомусь місці чи в дорозі, один з них нехай буде такий, про якого немає жодного сумніву, що він буде своєму товаришеві хорощим прикладом поведінки.

24. Якщо комусь дозволено поговорити з рідним чи з якимсь світським приятелем, при розмові буде присутній інший Брат, якого призначить Настоятель; він скоро відійде, хіба що з особливих причин Настоятель інакше буде вважати.

25. Не брати новиків за товаришів, коли наші йдуть до помешкань світських людей, ані не призначати їх до таких обов'язків, як фіртіан або розподільувач, де вони можуть зустрічатися з мирянами. Однак, якщо потреба того вимагає і є такий новик, зі слів і поведінки якого світські люди будуть брати приклад, Настоятель може такому дозволити.

26. Упродовж усього часу випробування треба пильно стежити, чи часом хтось з новиків у майбутньому не виявиться нездатним чи непридатним нашому Чинові. У такому випадку слід мати перед очима загальне добро, а не добро тієї чи іншої особи. Тому учитель що півроку подаватиме вищому Настоятелю на письмі те, що думає про новиків, щоб він розпорядився.

27. Також, коли закінчується звичний час проби, нехай не допускає новика до обітів, поки не повідомить вищого Настоятеля, і не отримає дозволу. Для того, щоб новик міг посвятитися Богові через обіти, дасть йому бодай тиждень вільного часу належно приготуватись, щоб крім інших речей, які йому будуть приписані, він уважно міг роздумати й пізнати, що він віддає себе Чинові до кінця свого життя і не матиме жодних прав. Якщо новика треба довше потримати на випробуванні або скоротити час проби, про це вирішить вищий Настоятель.

28. Стосовно тих, які не є клериками, треба їх навчити молитися, відповідно до їхнього сприйняття. Брати Лаїки нехай будуть схильні духом і волею виконувати своє заняття, радіючи з цього з Мартою⁸⁶⁶.

29. На звичайному навчанні всі будуть присутні, але на духовних конференціях тільки клерики будуть запитувані, хіба що Настоятель деколи буде вважати щось запитати у Лаїків. Від інших занять і духовних вправ Лаїки можуть бути звільнені, з огляду на домашні праці, все-таки у своєму часі і в означеному місці, як їм було приписано, будуть проказувати свої молитви.

30. Кожного тижня вони матимуть один день, вільний від звичайних духовних занять для спільного, достойного й чернечого відпруження духу вдома або на прогулянці.

10. ПРАВИЛА ДЛЯ СВЯЩЕНИКІВ

1. Священики повинні знати все, що написано у «Спільних правилах», особливо те, що їх стосується.

2. Пильно, побожно та у свій час будуть проказувати церковне правило.

3. Нехай так живуть, щоб кожного дня могли служити Святу Літургію. Тому бодай два рази в тижні мають сповідатися. У спільних богослуженнях дотримуватимуться однакових обрядів, тобто церемоній, нічого власного не додаючи, залишаючи чи міняючи.

4. Євхологіїв, або Службеників, та приписів, або типиків нехай уживають тих, що їх ми прийняли. Спосіб у богослуженнях, голос у співі, читання та зовнішні рухи будуть такі, що подаватимуть хороший приклад іншим і не будуть перешкоджати власній побожності.

5. Ті, які повинні служити Літургію, ідуть до церкви, як тільки почують перший дзвінок, щоб відслужити проскомидію. Після другого дзвінка відразу починатимуть Літургію.

6. Обов'язки священиків потрібні, а саме: духовне самовдосконалення, студії та духовна обслуга ближніх. Для того, щоб кожний виконав ці три обов'язки, повинен мати час, щоб у визначені години виконувати

⁸⁶⁶ Див.: Лк 10, 38-42.

ще й своє зайняття, яке йому призначить Настоятель, або з його дозволу він сам собі вибере.

7. Крім спільного роздумування матимуть також свій спосіб духовних вправ, читаючи побожні книжки, іспитуючи себе з духовного поступу й посвячуючи час на подібні речі, як також на домашні зайняття, доручені Настоятелем. Здібніші нехай допомагають ближнім, якщо вони їх будуть просити, та й допомагають і тим, які потребують їхньої допомоги, але її не просять.

8. Особливо будуть любити ту науку, яка відповідає їхньому стану та помагає вести душі, як, наприклад, вивчення випадків совісті, Святого Письма, Святих Отців, церковної історії, легенд із життів Святих. Щоб таке читання було кориснішим, робитимуть собі виписки того, що їм більше потрібне для вишколення і навчання народу не тільки в проповідях і в сповідях, але й в спілкуванні з ближніми. Уникатимуть тих наук, що менше підходять до їхнього стану, або тих, яких добре не можуть зрозуміти чи опанувати. Корисними для цього є спільні розмови про випадки сумління, які можуть трапитися в сповідях. Тому такі зустрічі нехай відбуваються один раз кожного тижня.

9. Слугаючи ближнім, будуть підготовлені не тільки до цього, але й далі шукатимуть методів, як виконувати своє служіння: як навчати дітей того, що їм потрібне, як напоумляти старших, щоб уникали гріхів. Будуть вивчати чесноти, відвідувати хворих, убогих і в'язнів, а особливо вмираючих, несучи всім допомогу, примирюючи ворогів між собою, молячись за душі померлих, закликаючи людей до спільних і приватних молитов і благань та до інших побожних церковних практик. Деколи будуть спільно радитися, чи згадані вище методи точно та успішно виконуються.

10. Усіма способами уникатимуть лінивства і не будуть братися до будь-якого заняття, а тільки до такого, яке відповідає нашому Інститутові. Тому пильно будуть обдумувати й розглядати, чого найбільше потрібно для власного спасіння і спасіння ближніх в тому місці й області, де проживають; про це повідомлять Настоятеля, щоб до цього призначив відповідних ченців.

11. Коли Настоятель щось наказує, не чинитимуть опору, оправдуючись нездатністю, тому що це Бог діє і помагає, а Він обіцяв бути зі

своїми робітниками, і Він вірний у своїх обіцянках, тому хай Йому довіряють.

12. Уникатимуть непотрібних занять і всього, що тільки краде час: прогулянок, полювань, відвідин, розмов не тільки з чужими, але також зі своїми.

11. ПРАВИЛА ДЛЯ ЕКЛЕЗИАРХА

1. Пильнуватиме, щоб Гіпоєклезіарх виконував свої обов'язки, згідно з правилами, які матиме при собі.

2. Кожної суботи перед Вечірнею в захристії, де священники одягаються у священні ризи, хай вивісить папір або таблицю, на якій оголосить розпорядок, де і яку Літургію, ранішню чи велику, священник кожного дня повинен правити. У такий самий спосіб оголосить порядок служінь дияконам, пильнуючи, щоб у неділі й свята священникові завжди прислуговував диякон. Якщо їх буде два, один може прислуговувати до великої Літургії; коли буде урочиста Літургія, тоді прислуговуватимуть диякони, відповідно до їх кількості.

3. Він повинен пильнувати, щоб на свята були кращі ризи, на найбільші свята – найкращі, а на будні – звичайні.

4. Пильно буде старатись, щоб Пресвята Тайна Господнього Тіла зберігалась з великою пошаною й обережністю, і яку, відповідно до потреби, слід змінювати, не чекаючи Страсного четверга.

5. Пильнуватиме, щоб Літургії за померлих, особливо, – як буде сказано нижче – за наших Братів і Фундаторів, не переривалися і поминання за інших померлих також творилися на інших Літургіях.

6. Коли Настоятель хоче доручити Господу Богу якусь справу в Літургії, напише її на папері й повісить у ризниці, де священники одягаються у священні ризи.

7. Якщо священник з-поза монастиря хотів би відправити Літургію, то допустить за умови, якщо його знає, або він був би на збудування, про що порадиться з Настоятелем.

8. Буде пильнувати, чи священники виконують свої обов'язки й правила, які їм приписані; чи волосся на голові мають обстрижене або обголене, та інші речі, що належать до церковного благочестя і порядку.

9. Тих, які мають отримати свячення, буде навчати церковних обрядів і церемоній сам або через когось іншого, кого йому запропонує Настоятель. Буде слідкувати, щоб усі зберігали тих самих церемоній і не міняли слів у Літургії. Також буде наглядати, щоб сповідали тільки ті, яких призначив Настоятель.

10. Наші Брати повинні причащатися згідно зі «Спільними правилами» в означеному часі. Разом з Гіпоеклезіархом буде за тим спостерігати і, якби хтось з Братів в тому був недбалий, повідомить Настоятеля.

11. Священне миро завжди повинно бути свіже і бережене з пошаною. Також мощі Святих, якщо їх хтось хоче оглянути, годиться показувати з належною пошаною.

12. Хрест, чаші та інший посуд і церковні прикраси обережно зберігатиме, щоб не нищились, а якби щось знищилось, то, за порадою Настоятеля, негайно постарається направити.

13. Престоли, обруси, рушнички та все інше, що покриває престол чи на ньому лежить, має бути чисте й блискуче; тому часто буде давати речі до прання й мінятиме їх.

14. Якщо буде потреба прикрасити церкву, жодної речі без дозволу Настоятеля від нікого не буде брати, а коли щось візьме, добре зберігатиме, щоб згодом її віддати непошкодженою.

15. Якщо церква або щось до неї приналежне потребує поправки, повідомить про це Настоятеля та постарається виконати те, що він поведить.

16. Буде нагадувати Настоятелеві, щоб призначив декого з Отців, щоб спостерігали за нашими проповідниками. А вони, коли спостеріжать щось гідне перестороги, повідомлять про це Настоятеля, а той, якщо уважатиме за потрібне, дозволить їм звернути увагу проповідникам. Еклезіарх також буде слідкувати, щоб проповідь не тривала довше як годину.

17. Пильнуватиме, щоб було стільки Сповідників, скільки потрібно, щоб не сповідали вночі, а коли буде потрібно, хай сповідають при засвічених свічках чи світилах.

18. Якщо збираються кошти на прикрасу церкви, чи їх дадуть побожні люди, вони будуть зберігатись у сейфі Економа під двома ключами; один ключ буде в Настоятеля, а другий – в Еклезіарха.

19. Стихарі та інші полотняні речі, як рушнички, ілитони тощо, щоб були чисті, то їх треба часто прати у звичний спосіб. Також старі антимінси потрібно замінювати новими, а старі палити, зберігаючи попіл у чистому місці.

20. Буде мати реєстр, в якому списуватиме за порядком весь церковний посуд; в іншому реєстрі буде записувати те, що прибуло чи що нового додано, відмічаючи тих осіб, які їх пожертвували. У тому ж реєстрі занотує те, що перестаріле і ні на що не придатне.

21. Часто буде переглядати дорогоцінні речі, чи щось не пропало або через зле вживання зруйнувалось чи зіпсувалось. Тому скрині забезпечить, а церковні двері буде щільно зачиняти.

22. Якби хтось з наших Братів відійшов з цього життя, треба його відповідно одягнути в одягу і приготувати все, що належить до чернечого похорону ще перед початком читання при тілі й прийнятого співу. Також буде дбати, щоб у 40-й день за душу померлого ченця були відслужені Літургії та поминки.

23. Під його наглядом повинні бути музики і мирські дяки, якщо такі є.

24. Буде вважати, щоб священики осібно відправляли Літургії в призначений час в тому намірі, в якому він їм призначить. А Брати, які не є священиками, в цьому намірі покажуть ті молитви, які він припише, порадившись з Настоятелем.

25. Розпорядок Літургій буде такий: на початку кожного року відправиться Літургія за утвердження й розвиток нашого Чину, тобто 1-го січня в день Обрізання Господнього і нашого Святого Василя Великого; в цьому намірі також кожний священик окремо відслужить Літургію.

26. Кожного року, в першу неділю після Святого Василя, відправиться урочиста Літургія за Фундатора місця і за всіх наших живих і померлих Добродіїв; за них також кожний священик окремо відправить Літургію.

27. На початку кожного місяця відслужить Літургію за наш Чин той священик, якому за розпорядком припадає служити. Цього самого дня відправиться інша Літургія за Фундатора і наших Добродіїв. Також у святочні дні ті священики, яким, згідно з розпорядком, припадає правити, відправлять дві Літургії – одну за Чин, а другу – за Фундатора.

28. Кожного тижня за наших Добродіїв буде правитися одна, дві або й більше Літургій, відповідно до місця і числа священників.

29. Коли наш Чин в якомусь місці прийме щось у посідання, кожний священник відслужить три рази Літургію за Фундатора того місця і за наших Добродіїв.

30. Коли помре Фундатор, за його душу і за Добродіїв цього нашого монастиря, кожний наш священник відслужить три рази святу Літургію.

31. Якщо помре хтось з наших Братів чи Отців, кожний священник цього монастиря за його душу відслужить три рази Літургію, крім прийнятих Літургій у сороковий день. По інших монастирях кожний відслужить одну Літургію. А Брати-несвященники, молячись за померлого, вислухають стільки ж Літургій, скільки священник служитиме⁸⁶⁷.

32. Такий самий спосіб треба зберігати, якщо багато Фундаторів доставлять грошевий внесок на заснування монастиря для наших ченців.

33. Всі священники, що проживають постійно в монастирі нехай моляться за з'єднання Святих Церков, збільшення Божої слави в нашому обряді, викорінення ересей і схизм і за тих, що допомагають або перешкоджають добру душ, за наших приятелів і ворогів нашого Чину, і за тих, які подають нам духовні ліки.

34. Кожного тижня хтось зі священників відслужить Літургію за Пастиря, призиваючи Божої допомоги, щоб здійснились його задуми і щоб він добре виконував свій уряд. Також, кожного тижня один із священників відслужить одну Літургію за вищого Настоятеля, а другу – за Настоятеля свого монастиря.

⁸⁶⁷ Далі слідує відірване від контексту речення: «*li, qui missi sunt, censebuntur de numero Patrum Fratrumve illius monasterii, ex quo missi sunt*», яке відсутнє у староруському рукописі «Партикулярних правил» (РНБ, СПб – Q. I. N.60).

12. ПРАВИЛА ДЛЯ ГІПОЕКЛЕЗІАРХА (ПАЛАМАРЯ)⁸⁶⁸

1. В усіх речах, що стосуються церкви, він буде поводитися згідно зі звичаєм Еклезіарха.

2. Зберігатиме чернечу скромність і стриманість у ході, розмові й поставі.

3. Якщо хтось з прихожих буде на щось скаржитися чи щось просити, постарається виконати прохання зі збудуванням або заведе його до Еклезіарха. Коли доведеться говорити з жінками, розмовлятиме зі спущеними очима і якнайшвидше закінчить розмову.

4. Приготовлятиме священні ризи священникам, які будуть служити, розставивши їх у відповідному порядку, і допомагатиме їм збиратися до служби.

5. На відправу Літургії засвітить бодай дві свічки, пильнуючи, щоб вино було справжнє, а вода свіжа й чиста, ампулки світлі, хліб виготовлений з якнайкращого борошна, про що повідомить пекаря, а якби той так не робив, повідомить про це Настоятеля.

6. Буде кликати до церкви сповідників, яких призначить Настоятель, коли їх потребують для сповідей, яким щедро винагородить.

7. Якщо вірні дадуть пожертву на Молебень чи на інше моління, вручить її Еклезіархові, а той повідомить про це Настоятеля.

8. Дуже старанно буде закривати церкву, наперед добре перевіривши, чи хтось не залишився або заховався. Коли церква відкрита, завжди повинен бути сторож, але й той чи хтось інший спостерігатиме з відповідного місця за всім, що діється в церкві.

9. Дбатиме про чистоту на престолі і біля нього, накриваючи його зверху, щоб не запорощувався, і прикрашуватиме його відповідно до [літургійного] часу.

10. Щоб церква була чиста, замітатиме її щотижня, особливо в на-вечір'я торжественних свят.

11. Буде дбати, щоб свічки відповідно згоряли.

⁸⁶⁸ У тексті «hypoeclesiarcha» – «гіпоеклезіарх», заступник або помічник еклезіарха. У староруському рукописі «Партикулярних правил» – це *панамар* (РНБ, СПб – Q. I. N.60). Словник В. Даля подає три варіанти: *понамар*, *пономар* і *поламар* (*Толковый словарь живаго великорусского языка*); у студитському *Типіконі* (Львів 1996, с. 57) – *паламар*.

13. ПРАВИЛА ДЛЯ БІБЛІОТЕКАРЯ

1. Постарається вписати всі монастирські книги в один реєстр, для цього придбаний, і впише їх в такому порядку: окремо духовні й священні книжки, а окремо світські. Духовні грецькі книжки відокремить від латинських, а Отців – від інших Докторів. Так само світські книжки поділить на філософські й ораторські, а ці відділить від інших наук.

2. Також подбає розкласти книжки в доброму порядку на полицях або в шафах, для цього пристосованих, з відповідними написами на полицях чи шафах, подаючи загальні відомості про авторів: якого вони напрямку чи професії, виписуючи на кожній книжці особливо автора, щоб у такий спосіб легко можна було її знайти.

3. Два рази в місяць постарається замести бібліотеку, а раз на місяць постирає порохи, в погідні дні відчинить вікна й полиці, щоб усе провітрити. Коли появиться волога на книжках, висушить місце і вологі книжки.

4. Крім індексу всіх монастирських книжок, матиме інший, в якому Брати будуть вписувати книжки, які отримали до вжитку. Наприкінці року за цим індексом забере від Братів ті книжки, яких вони більше не будуть потребувати, залишивши інші, згідно з думкою Настоятеля або того, кого він призначить. Якби хтось з Братів від'їхав перед кінцем року, поверне всі книжки, які позичав. Якщо якась книжка пропала або знищена, повідомить про це Настоятеля.

5. Книжки, призначені для спільного вжитку, може, порадившись з Настоятелем, доручити комусь з Братів, а він їх щодня розкладатиме на свої місця.

6. Якщо спостереже, що хтось не шанує книжок, неправильно їх гортає, на них пише, рве листки, не зазначає сторінок папірцями, а загинає їх, на такого поскаржиться Настоятелеві, а він перестереже Брата.

7. Книжок не позичатиме поза монастир, світським чи духовним, тільки нашим, які мешкають у монастирі, хіба що з великої konieczної потреби, за окремим дозволом Настоятеля. Якщо позичить, то на короткий і означений час, і впише ім'я того, хто бере книжку; коли мине час, буде домагатися, щоб віддав. Навіть якби хтось з Братів на короткий час позичив якусь книжку, повинен її вписати на приготуваній таблиці,

вивішеній в доступному місці, щоб легко можна було довідатися, хто її позичив. Але і цих книжок не позичатиме без дозволу Настоятеля.

8. Бібліотека повинна бути завжди зачинена. Ключів буде два: один зберігатиме Настоятель, а другий – бібліотекар, який не буде давати свого ключа будь-кому, хіба тому, кому Настоятель дозволить. А кому дозволить, той буде читати потрібні книжки при зачинених дверях, нікого до середини не впускаючи. Свій ключ бібліотекар на ніч поверне Настоятелеві, а рано знову від нього його візьме.

9. Буде направляти знищені книжки, особливо важливіші й найнеобхідніші. Якщо може направити сам або хтось з Братів, не буде звертатися до палітурника. Якщо бракує сторінки чи більше сторінок, перепише їх з інших подібних кодексів.

10. Єретичні книжки будуть зберігатися в таємному сховищі, щоб ніхто не міг їх читати, хіба з дозволу Митрополита, або самого Святішого Отця. Тому повинен мати під рукою індекс заборонених книг.

11. Коли довідається, що появилася друком потрібна для монастиря книжка або трапляється нагода купити необхідні книжки, повідомить про це Настоятеля і постарається їх придбати.

14. ПРАВИЛА ДЛЯ ЕКОНОМА, ТЕПЕР ПРОКУРАТОРА

1. До його обов'язку належить забезпечити монастир всім необхідним. За його старанням треба списати всі прибутки монастиря, які він у свій час отримує, і до монастиря віднесе. Якщо Настоятель буде вважати, що треба просити милостині, він її буде приймати.

2. Доходи монастиря і час, коли вони звичайно надходять, буде записувати в окремих реєстрах. Окремо впише винайм домів, відмічаючи ціну, час і доходи; також інші контракти окремо, і те, що отримав з доходів монастиря в речах, чи в грошах, а окремо в милостині.

3. Кожних три місяці звітуватиме перед Настоятелем з того, що отримав і видав; також, чи щось винен монастирю або монастир йому, щоб Настоятель добре орієнтувався, що робиться в монастирі.

4. Якби звідкись прийшла значна сума грошей, то разом з Настоятелем складе її до сейфу, для цього придбаного, який треба замкнути двома ключами – один ключ буде зберігати Настоятель, а другий – еко-

ном. В окремих реєстрах треба записати скільки покладено і звідки ті гроші прийшли.

5. Беручи будь-що від того, кого допускається до Чину, прийме з його власноручним підписом і покладе речі до вживання у шафу зберігання (гардероб), а гроші – до монастирського сейфу до того часу, поки він не складе обітів.

6. Братові Розподільникові даватиме гроші на закупівлю потрібних речей і з ним щотижня буде складати звіт і записувати витрати у свій реєстр.

7. Пильно буде старатись купувати речі своєчасно, щоб опісля не переплачувати. Також вважатиме, щоб, заощаджуючи гроші, не купувати менше придатних речей або таких, що в майбутньому ні до чого не знадобляться.

8. Закуплені речі буде добре пильнувати, щоб нічого не нищилось. Коли спостереже, що щось належно не зберігається чи не розподіляється, повідомить про це Настоятеля або Вікарія.

9. Якщо будинки, які належать до монастиря, потребують ремонту або чогось іншого, і потрібно на це коштів, і треба щось продати для отримання цих грошей, повідомить про це Настоятеля. Будинку чи полів не буде винаймати і не заключатиме інших контрактів; не позичатиме і не заключатиме жодної купівлі чи продажу, якщо цього йому не доручить Настоятель. Якби йому здавалось, що треба щось по-іншому зробити, як приписав Настоятель, може скромно викласти свою думку і подати причини, чому він так вважає.

10. Повинен бути ознайомленим з усіма справами монастиря і, коли хтось наміряє розпочати з нами судовий процес, чи ми з кимось, старанно перегляне всі документи стосовно справи і обдумає її; тоді представить Настоятелеві, який, якщо буде вважати за потрібне, порадиться з юристами.

11. Поки справа дійде до суду, буде старатися, якщо можливо, взаємно порозумітись чи подати на дружній суд, і так замирити спір. Але коли справу віддано судді, повідомить іншу сторону, що він готовий прийняти справедливу угоду; для продовження справи пошукає якнайкращих юристів.

12. Якщо якась справа була б важка і вимагала б більшої уваги і допомоги багатьох осіб, повідомить про це Настоятеля, щоб призначив тих, яких потрібно.

13. Буде наглядати над усіма привілеями, правами й судовими документами монастиря, які треба зберігати в безпечному місці, кожен окремо, щоб можна було легко знайти. Один ключ від сховища буде мати Настоятель, а другий – Економ.

14. Окремо зберігатиме копії справ або витяги судових актів, щоб перед суддею користуватися виписами, не торкаючи архівних оригіналів. Копії також треба добре зберігати і користуватися ними, коли буде потрібно.

15. В окремому реєстрі будуть списані найважливіші привілеї, хоча б не дослівно, а суть документів. Подібно будуть списані всі інші права на посілості, що їх має монастир. Це для того, щоб Економ, маючи їх у кімнаті і часто перечитуючи, досконало познайомився з усіма монастирськими справами.

16. Якщо візьме якусь справу з архіву, впише її в реєстр, який там знаходиться, що взяв, рік, місяць і день, а коли її поверне, викреслить записане в реєстрі. Його кімната буде зачинятись, з огляду на документи, що в ній зберігаються.

17. Все, що Настоятель йому доручить, щоб не забути, впише в окремий зшиток.

18. Повинен мати інформацію про тих добродіїв, що найбільше прислужились для монастиря, живих і померлих; матиме перед очима їхній список та повідомить Настоятеля, щоб ми були супроти них вдячними.

19. Йому корисно часто спілкуватися з людьми, щоб здобути їхню прихильність до нас і наших справ; але особливо буде старатися, щоб тим, з якими звичайно зустрічається, давав хороший приклад словом і вчинками.

15. ПРАВИЛА ДЛЯ ГАРДЕРОБНИКА⁸⁶⁹

1. Буде старатися, щоб склад був добре упорядкований – всі речі окремо поскладані: білизна, полотна, взуття, нове окремо від старого, льняні речі зберігати в шафах, а взуття у скринях або на полицях, прикріплених до стіни.

2. Сорочки, пояси та всі льняні речі для кожного будуть окремо зберігатись; треба їх понумерувати чи в інший спосіб позначити, щоб не сплутати. Тому треба купити шафу з переділками, щоб можна було легко знайти те, що кожному потрібне.

3. Речі, які зберігатиме у сховищі, впише до реєстру, а коли щось нове надійде, допише. Коли якомусь Братові дасть щось з нових речей, занотує рік, місяць і день.

4. Буде спостерігати, чи хтось не потребує одягу або іншої речі і не чекатиме, поки Брат його попросить, але повідомить Настоятеля раз-другий, якщо він забув, і дасть те, що Настоятель припише.

5. Те, чого Брати будуть потребувати взимку, постарається приготувати влітку, навіть найменші речі, потрібні на той час, направляючи те, що можна направити, або приготувавши нове.

6. Якщо щось з одягу не піддається лагодженню, покаже Настоятелеві і зробить так, як він скаже. Коли надійде зима, розподілить Братам все потрібне, а літні речі вилучить і буде їх упорядковано зберігати до наступного літа, хіба що Настоятель дозволить якомусь Братові залишити щось у себе, якщо йому це буде потрібне. Так само буде робити, коли наступить літо.

7. Перш ніж давати речі до прання, їх порухає і в такій самій кількості візьме з пральні. Щоб чогось не забути, занотує, що дає. Так само зробить, коли даватиме речі до трапезної.

8. У суботу ввечері рознесе по кімнатах одяг та інші льняні ужиткові речі, а в неділю рано позбирає брудні, відповідно до кількості, яку роздав у суботу; якби чогось бракувало і не міг знайти, повідомить Настоятеля.

⁸⁶⁹ У тексті «vestiarius». У староруському рукописі «Партикулярних правил» (РНБ, СПб – Q. I. N.60), він названий «вестияр». У студитському «Типіконі» зустрічаємо слово «вестіар» (Львів 1996, с. 102-104).

16. ПРАВИЛА ДЛЯ КУХАРЯ

1. Працюючи в кухні, нехай буде свідомий, що працює для Братії з Мартою, заради самого Христа⁸⁷⁰. Тому пильно буде старатися добре куховарити, приправляючи відповідно кожну страву.

2. У кухні все повинно бути чистим і вимитим: весь кухонний посуд, сама кухня і все біля кухні. Щодо їжі, наскільки можливо, хай робить все чисто й доладно, особливо, коли розкладає рибу на тарілки, не беручи її руками, але окремим зняряддям.

3. У визначений час покладе казани на вогонь, щоб, згідно з розпорядком дня і звичаєм монастиря, у відповідний час все було готове, тому що через запізнення всі монастирські заняття не будуть своєчасно виконуватися.

4. Буде мати при собі список страв, які повинні приготуватись впродовж тижня, і радитиметься з Настоятелем, скільки страви кожному насипати в тарілку.

5. Нехай сам не відважується щось особливе готувати, ні не дозволяє іншому, поки не отримає на це дозволу Настоятеля, за винятком доглядача хворих, якому приготує все, що він замовить.

6. Усі кухонні речі матиме списані в зшитку, і, коли щось прибуде, впише, вважаючи, щоб ніщо не пропадало або нищилося. Коли якусь річ треба направити чи купити, про це своєчасно повідомить Настоятеля.

7. Буде старатися якнайменше зуживати дров та інших речей, зберігаючи чернечу убогість, щоб нічого не було понад міру. Буде готувати страви, відповідно до числа Братів, щоб забагато не залишалось.

8. Те, що залишиться в кухні, покладе в горщики або в полумиски в їдальні і, пам'ятаючи про убожество, заховає, а потім, засягнувши ради Настоятеля, розподілить потребуючій челяді або бідним поза монастир.

9. Виконуючи своє заняття, пильно буде остерігатися злості й шемрання, щоб також миряни, які йому допомагають, виконували це служіння і мали добрий приклад на збудування, а не згіршення.

⁸⁷⁰ Див.: Лк 10, 38-42.

17. ПРАВИЛА ДЛЯ ТРАПЕЗНИКА

1. Пильнуватиме, щоб у трапезній все було чистим. Замітатиме кожної середи й суботи, а якщо потрібно, то й частіше. Також буде прибирати вхід до трапезної і чистити всі цинкові речі, ножі, ложки, столи, плити та інше, що повинні бути доглянутими й блискучими. Як не може всього сам зробити, попросить Настоятеля, щоб дав йому помічника.

2. Після вечері вилитиме всю воду з умивальника і налляє чистої на наступний день. Рушники, обруси й серветки, відповідно до потреби, висушить і замінить.

3. Коли впевниться, що в кухні все готове, дасть перший раз знак дзвінком, а за чверть години – другий. На другу трапезу подзвонить читець, коли закінчить читання.

4. Коли хтось з Братів не зберігає мовчання чи не поводить себе згідно з чернечою пристойністю під час першої чи другої трапези або між обідом і вечерею ліниво швендяється по трапезній, про поведінку такого сповістить Настоятеля.

5. Коли після трапези залишиться хліб, їжа чи напій, сам не буде нікому роздавати, ні поза монастир, ні бідному, а навіть Братові, а дасть тому, кому скаже Настоятель.

6. Як тільки Отці й Брати встануть із-за столу, обтрусить обруси і, якщо потрібно, висушить, поскладає та покладе їх до сховища на це приготовленого.

7. Кожної суботи Настоятель оголосить розпорядок, хто наступного тижня буде служити до першої і другої трапези. Також призначить того, хто буде читати до столу. Цей розпорядок прикріпить у трапезній в такому місці, де всі могли б його бачити й читати. Якби хтось не дотримувався розпорядку, про це слід повідомити Настоятеля, який того покарає.

8. Буде мати список тих, кому дозволено не приходити до першої трапези, а до другої, і тих, які будуть їсти в кімнаті. Повідомить кухаря, скільки тарілок повинен дати до першої і другої трапези чи до кімнати для тих, кому дозволено. Якщо хтось без дозволу не прийшов би до першої трапези, про нього сповістить Настоятелеві.

9. Зробить список всіх речей, навіть найменших, що знаходяться в трапезній, і один примірник з підписом Настоятеля буде зберігати при собі. Коли щось нове прибуде, допише і зберігатиме всі речі так, якби вони належали до самого Бога, щоб нічого не загубив, ні не знищив. Якби він перед кимось з Братів щось у трапезній поламав, збив чи загубив, зараз сам щиро повідомить Настоятеля і попросить покути, та постаратися направити шкоду.

10. Взимку буде пильнувати, щоб піч була розпалена і що третій день ввечері була приготовлена сосна і дрова, щоб рано о п'ятій годині обережно й без шкоди запалювалась піч. Якщо з якогось боку проходить дим, негайно заткне діру; тому для цього за піччю триматиме глину.

11. Увечері взимку розставить по столах запалені на свічниках свічки так, щоб на більших столах було їх по два. Читцеві приготує і покладе окрему свічку.

12. До трапезної сам не буде приводити сторонніх людей та іншим ченцям буде забороняти це робити, хіба якщо Настоятель дозволить. Він також не затримуватиметься довго в трапезній, ні іншим цього не дозволятиме, але у приписаному часі разом з усіма буде молитися, читати духовну книжку, відвідувати церкву.

13. Нехай своєчасно повідомить Настоятеля, коли, на його думку, до трапезної треба купити нову посудину, стару направити чи додати полочки.

18. ПРАВИЛА ДЛЯ РОЗПОДІЛЬНИКА⁸⁷¹

1. До його обов'язку належить правильно й упорядковано розподіляти речі, що знаходяться в коморі й пивниці, відповідно до чернечого убожества. Хоча між нами зберігається рівність, проте він дбатиме про

⁸⁷¹ «Розподільник» латинською мовою «dispensator». У староруському рукописі «Партикулярних правил» (РНБ, СПб – Q. I. N.60) – це «келяр». У студитському *Типіконі* (Львів 1996, с. 101) – «комірник або келларій». Митрополит Андрей Шептицький у перекладі «Правил» св. Василя Великого вжив слова «пивничник» («Аскетичні твори св. Василя Великого», Рим 1989, с. 298). У польській мові вживається слово «szafarz» (św. Bazyli Wielki, «Pisma ascetyczne», tłum. ks. Józef Naumowicz, t. 2, Tyniec 1995, с. 316-318).

потреби кожного, звертаючи більшу увагу на хворих і немічних, згідно з приписом Настоятеля, з яким в усьому має радитися.

2. До його обов'язку також належить мати нагляд над кухнею, трапезною, коморою, пивницею, щоб усе робилось своєчасно. Буде наглядати за монастирською челяддю, щоб кожний виконував свій обов'язок, не тільки в праці, але й в побожності. Про це буде нагадувати Настоятелеві або Отцеві Духовному, якому їх доручить Настоятель, щоб вони виконували його накази.

3. Кожного дня повинен радитися з Вікарієм, до якого легший доступ, щоб коли Настоятель не може прийняти, приймав Вікарій. Однак, він може також радитися з Настоятелем, коли вважатиме за потрібне.

4. Буде пильнувати, щоб Брати не тинялися по монастирі, ні не розмовляли з домашньою челяддю, хіба Настоятель комусь із них дозволить. Якби зауважив якийсь нелад у виконванні занять, ввечері або й раніше, доповість про це Настоятелеві.

5. Коли залишається щось з трапези, пам'ятаючи про святу убогість, заховає, а потім дасть домашній челяді або бідним, які живуть біля церкви чи школи. Старанно зберігатиме страви зі свинини, пильнуючи, щоб не псувались, а коли існує небезпека, що вони зіпсуються, повідомить про це Настоятеля. Щоб цьому запобігти, часто заходитиме до комори та в інші місця, де зберігаються продукти. Так комора, як весь посуд та інші речі, які там знаходяться, повинні бути чистими.

6. Якщо якоїсь речі бракує чи щось закінчується, негайно про це повідомить Настоятеля, щоб той придбав потрібну річ. Бочки повинні бути добре вимиті; пива й медку не буде давати пити, поки не очистяться, тому завчасу пригадуватиме Настоятелеві, щоб їх вчасно зварити.

7. Без дозволу Настоятеля нехай нічого не дає Отцям чи Братам, навіть напою, особливо від обіду і від Повечір'я, незважаючи на жодні прохання чи погрози. Коли Отець чи Брат йому під цим оглядом дуже докучатиме, скаже про це Настоятелеві.

8. Перед Повечір'ям відпустить домашню челядь і вручить Настоятелеві ключі, яких ніколи вночі при собі не триматиме.

19. ПРАВИЛА ДЛЯ НОЗОКОМА АБО САНІТАРА

1. Як тільки довідається про хворобу якогось Брата і вважає, що справою не можна легковажити, повідомить Настоятеля.

2. Коли хтось захворіє, порадиться з Настоятелем чи негайно покликати лікаря. За кожним разом, коли лікар буде приходити, він також завжди буде при ньому; про прихід лікаря його повідомлятиметься знаком домового дзвінка.

3. Постарається якнайшвидше придбати й добре приготувати те, що хворому приписано.

4. Кімнати для хворих повинні бути чистими, простирала відповідні, а також подбає про інші речі, які звичайно потрібні недужому.

5. Він буде заспокоювати хворого духовними й потішними словами та подбає про книжки, з яких хворий отримає полегшення й духовну поміч.

6. Запитає Настоятеля, яких Братів можна покликати, щоб ті відвідували недужого і з ним розмовляли. Також буде вважати, щоб, розраджуючи хворого, йому не набридали.

7. Пильно буде виконувати приписи лікаря, занотовуючи все, що той відмінить чи замінить; буде подавати ліки, обід, вечерю і записувати собі все, згідно з приписом лікаря.

8. Повинен пам'ятати, хто і коли почав хворіти: годину, коли почалась хвороба і коли відступила, так з огляду на лікаря, як і на Настоятеля, щоб їх повідомити, а також через їжу, яку негайно треба хворому принести.

9. Якщо хвороба заразлива, постаратися, щоб посуд був окремий, а не той, що його вживають інші.

10. Коли хворий починає одужувати, не дозволять йому вставати з ліжка, поки лікар і Настоятель не дадуть на це згоди.

11. Дуже старанно буде обслуговувати хворого, щоб йому не забракло належних послуг, і також вважатиме на себе і свого товариша, щоб через часті нічні чергування й надмірні праці або заразливу хворобу не пошкодити власному здоров'ю.

12. Хворому важкою недугою, Настоятель нагадає, щоб прийняв усі Таїнства, поки є в стані свідомості. Коли мине небезпека, треба по-

дбати, щоб хворий кожних вісім днів приймав Святе Причастя, хіба Настоятель з якоїсь причини відмінить.

13. Коли хвороба стає загрозливою, повідомить Настоятеля, щоб доручив присутнім у монастирі молитись за недужого, а ще ревніше молитись, коли помітить наближення смерті, щоб при вмираючому було якнайбільше Братів, які йому допоможуть у тому, чого на той час він потребуватиме.

20. ПРАВИЛА ДЛЯ ФІРТІАНА⁸⁷²

1. Він буде дуже старанно пильнувати, щоб монастирські двері завжди були зачинені, і не залишатиме ключів у замку. Якщо він з наказу Настоятеля виходитиме з монастиря, повинен залишити іншого на своєму місці.

2. Дбатиме про чистоту біля дверей, замітаючи навіть кожного дня, якщо треба.

3. Коли хтось схоче розмовляти біля дверей, нехай пильнує, щоб говорив притишеним голосом.

4. На таблиці біля дверей, на видному місці, буде список всіх Отців і Братів, де вони, виходячи, відмічатимуться. Якщо вони цього не виконають, він сам це зробить, щоб знати, хто є вдома, а кого нема.

5. Нікому не дозволить вийти поза двері монастиря, якщо не має дозволу Настоятеля. Спитає тих, хто виходить, куди йдуть, щоб знати, де за ними шукати, якби виникла потреба.

6. Коли почує дзвінок вхідних дверей, негайно залишить все і туди спішить. Якщо буде зручно, поговорить крізь отвір у дверях, і сам залагодить справу, коли вона маловажна; а це він зрозуміє з обставин: хто і звідки прийшов, до кого прийшов, як називається. Якщо побачить, що справа дуже важлива, не сказавши нікому нічого, повідомить Настоятеля, а коли той дозволить, покличе Отця або Брата, якого шукають.

⁸⁷² У тексті «janitor». У «Партикулярних правилах» староруською мовою – це «фратар» (РНБ, СПб – Q. I. N.60). В інших типіконах це «воротар», «ключник» (див. *Типікон*, Львів 1996, с. 60); «дверник» (див. Конституції ЧСВВ, Рим 1955, с. 204). У побутовій мові василіян до сьогодні вживається слово «фіртіан, фірта», під впливом польської мови: «furtian, furta».

7. Так само треба поводитися, коли б комусь прислали листа або милостиню, щоб той, кому принесено, про це не знав. Також нікому не дозволить винести листа чи будь-що з монастиря без відома Настоятеля.

8. Коли хтось з Братів прийде з іншого нашого монастиря, відразу не впускати його, поки не повідомить про це Настоятеля. Цього особливо буде дотримуватися, коли йдеться про мирян. Жінкам ніколи не дозволить увійти до монастиря без виразного дозволу Митрополита.

9. Його поведінка з відвідувачами буде такою, щоб не тільки словом, але й ділом він був хорошим прикладом для них, бо представляє всіх, хто перебуває у монастирі. Тому не буде з ними довго розмовляти, а особливо з жінками, яких, після залагодження справи, відпроводить без жодної проволоки.

10. Якщо прийде хтось зі знатних людей, заведе його до кімнати біля дверей і, коли можливо, залишить з ним когось з Отців, поки не повідомить Настоятеля, щоб той прийшов і гостя прийняв відповідно до його сану.

11. До його обов'язку належить зачиняти у свій час двері монастиря і замикати їх на ключ перед приходом ночі. Коли їх зачинить, нехай нікому не відкриває без дозволу Настоятеля. Зранку двері відчинить тоді, коли в церкві задзвонить дзвінок, тобто перед тим, як на дзвіниці вдарить дзвін, закликаючи на відправу Церковного правила. Після Повечір'я, перед сном, обійде довкола церкви й монастиря та перевірить, чи всі двері зачинені, потім замкне двері і віднесе ключі Настоятелеві.

12. Коли знає, що хтось ще не повернувся і залишився поза монастирем, повідомить про це Настоятеля. Також, якщо хтось, запрошений на обід, виходить з дозволу Настоятеля і не повертається після першого дзвінка на Вечірню, або, вийшовши після Вечірні, не вертається додому на вечерю, в цьому випадку ми його [фіртіана] в совісті перед Богом зобов'язуємо [повідомити Настоятеля].

13. Ці правила, що стосуються його уряду, він буде пильно при собі тримати й зберігати. А якби в чомусь провинився, нехай визнає помилку перед Настоятелем, який його покарає відповідно до провини. Разом з цим обов'язком він буде мати інше заняття, яке не відволікало б його від цього обов'язку. Найкраще нехай читає духовні книжки і над

ними роздумує, проказує вервицю або коронку з відповідними моли-товками. Деколи нехай пише або будь-що інше робить, порадившись з Настоятелем або Духовником.

[Невідомий колекціонер подав наступну примітку]⁸⁷³

Тут подані всі «Партикулярні правила», які можна було тепер зібрати; хоча вони неповні й подекуди пошкоджені, колекціонер цього збірника зберіг їх від знищення, бо інші правила зовсім пропали через несприятливі обставини та наше недбальство.

Немає правил для секретаря Чину, нотаря, сповідників для спільноти і для мирян, ректорів шкіл, префектів, магістрів і правил скромності. Деякі з цих правил колекціонер сам бачив, про існування інших здогадується, а про окремі згадано в цьому томі.

⁸⁷³ Цим колекціонером був о. Йосиф П'єткевич, якого на Віленській капітулі 1675 року обрано секретарем Чину. Він, дбаючи про спільне добро Чину і Унійної церкви, приклав усіх зусиль і зібрав поодинокі примірники капітул, що відбулися перед тим, а також інші акти Унійної церкви й Чину, та списав усе в одну книгу. Деякі копії цієї збірки зберігаються у: Архів СПБІИ, кол. секція 52 (Павла Доброхотова), оп. 2, тт. 263, 264, 265, 327. У кожному томі зазначено, що його зібрав Йосиф П'єткевич, секретар Чину (див. *Колекція та архів єпископа Павла Доброхотова*, укладач: Ульяновський В.І., Київ 1992, сс. 167, 183).

VI. Правила для Єпископів⁸⁷⁴

У протоколі Віленської капітули 1636 р., що була останньою за життя митрополита Йосифа, зазначено: «Устави для його милості отця Митрополита та їх милостям отцям Єпископам досі не написані⁸⁷⁵. Можна здогадуватися, що митрополит Йосиф уклав «Правила для Єпископів» у другій половині 1636 р. Вони мають 10 розділів (разом 76 правил). Питання впливу подібних правил для єпископів залишається відкритим⁸⁷⁶. У документах ніде не знаходимо підтвердження, що єпископи ці правила зберігали. У нижчеподаному резюме відмічені важливіші й цікавіші правила.

Резюме

Розділ 1-й (7 правил)⁸⁷⁷. *Який обов'язок має єпископ стосовно себе самого. Він повинен бути досконалим у вірі й любові до Бога й ближ-*

⁸⁷⁴ «Regulae Episcoporum» зберігаються у Римі у двох рукописах: 1) у Ватиканській бібліотеці (BAV, Vaticani latini, vol. 8684, I pars, fol. 53-59; текст засвідчений єпископом Яковом Сушею) і 2) в Архіві Конгрегації ПВ (APF, Scritture riferite nei Congressi: Moscovia, Polonia, Ruteni, vol. 8, fol. 640-659v; текст засвідчений протоархимандритом Василем Процевичем у 1713 р.

«Правила для Єпископів» латинською мовою опубліковані в: АС, т. XII, с. 201-210 і ЕМ, vol. 1, с. 369-380. Обидві публікації схожі до рукопису, що зберігається в Архіві Конгрегації ПВ. У ЕМ використано з рукопису Ватиканської бібліотеки тільки кінцеве засвідчення єпископа Якова Суші. Слід відмітити, що у виданні ЕМ помилково подано Barb. lat., vol. 4898, замість Vat. lat., vol. 8684.

⁸⁷⁵ Див. вище, Капітула VI (1636), засідання 1, с. 349; АС, т. XII, с. 35, 37.

⁸⁷⁶ М. Шегда порівняв їх з деякими правилами для латинських єпископів, але подібних не знайшов. Пор. Szegda, *Działalność*, с. 155.

⁸⁷⁷ 7-ме правило в АС і в ЕМ відсутнє. Його має рукопис Ватиканської бібліотеки (Vat. lat., vol. 8684, fol. 54). Подаємо це правило у українському перекладі: «Нехай пам'ятає, що він узятий з чернечого стану і не є звільнений від його обов'язків, тобто від чернечих обітів, які він повинен зберігати також у своєму єпископському стані, однак у той спосіб, що суть залишається та сама, а міняється тільки спосіб виконання».

нього, не тільки щоб заслужити собі потрібні ласки, але й бути прикладом для підвладних. Щодня проказуватиме Церковне правило і буде правити святу Літургію, або, принаймні, її вислухає. Часто буде сповідатися й читати відповідні до свого стану книжки, щоб міг розмовляти з побожними і вченими людьми. Бодай один день на тиждень присвятить на те, щоб призадуматися над потребами своєї єпархії, а висновки впише в окрему книгу, яку буде зберігати в таємному місці.

Розділ 2-й (11 правил). *Як єпископ повинен ставитися до свого чернечого стану, особливо до обіту послуху.* Він в усьому буде слухатись Митрополита, ставитися до нього з пошаною та захищати його авторитет. Кожного року здаватиме звіт про себе і про стан своєї єпархії Митрополитові, який буде візитувати всі єпархії. Коли Митрополит його покличе, він повинен прибути без зволікання, хіба серйозно захворіє або його затримає якась дуже важлива справа⁸⁷⁸. Після смерті Митрополита всі єпископи з нашого Чину з'їдуться і виберуть на цей уряд з-поміж себе того, хто, на їхню думку, найкраще буде відповідати цьому уряду. Також дуже важливо, щоб на інавгурації нового Митрополита були присутні всі єпископи нашого Чину. Перед інавгурацією вони дадуть йому на письмі «Правила для Митрополита»⁸⁷⁹ і він складе обіт, що зберігатиме їх відповідно до своїх сил. Це письмове зобов'язання візьме найстарший єпископ, який вручить його протоархимандритові, щоб воно залишилося в архіві Чину. Якби хтось без благословення Папи Римського старався зайняти митрополичий престол, всі єпископи, навіть з небезпекою життя, повинні цьому протиставитися.

Розділ 3-й (8 правил). *До чого єпископ зобов'язаний силою обітів убожества й чистоти.* Чернече убожество єпископ зберігатиме зокрема внутрішньо. Церковне майно він буде вживати як адміністратор, а не як власник. Особливо цікаве 2-ге правило, в якому, згідно з давнім східним правом, подано поділ єпископських прибутків на чотири частини: 1) на

⁸⁷⁸ У такий спосіб митрополит Йосиф підчинив монахів під провід протоархимандрита (централізація монастирів), а єпископів – під провід митрополита (централізація єпархій).

⁸⁷⁹ Про «Правила для Митрополитів» колекціонер другої половини XVIII ст. записав: «вони або пропали, або десь заховані» (ЕМ, vol. 1, p. 369), а на нашу думку митрополит Йосиф їх ніколи не написав.

потреби єпископа; 2) на витрати його храму (священиків, дияконів, співаків і на школу); 3) на утримання і розвиток церковних маєтків; 4) на потребуючих монахів і монахинь, які склали обіт убожества, убогих учнів, капеланів, вдів, калік та зовсім немічних людей, яким треба збудувати притулок, щоб їх утримувати. Все, що єпископ придбав, належить до Церкви, нікому нехай нічого не записує. Якщо хоче щось залишити родині чи заслуженим домовим робітникам, то залишить на письмі для рішення Митрополита.

Розділ 4-й (7 правил). *Який зв'язок він повинен мати з Чином.* Єпископ буде ставитися до Чину як до своєї матері, яка його для Бога народила, дбаючи про зростання Чину та допомагаючи йому всіма силами. Постарається, щоб в єпархії був принаймні один монастир залежний від протоархимандрита. Для того, щоб його зв'язок з Чином був міцніший, протоархимандрит призначить йому бодай одного священика, який буде його сповідником і пильнуватиме духовних справ. Його помічниками в єпархії (економ маєтків, префект дому, нотар і комірник), по можливості, нехай будуть монахи. Якби єпископи хотіли бути присутні на генеральній капітулі, то братимуть участь в усіх засіданнях і матимуть активний голос. Коли не зможуть бути присутніми, можуть вислати тих монахів, яких мають біля себе, але не як делегатів чи своїх заступників, і вони будуть мати такий самий голос як інші капітульні отці. Єпископи повинні зберігати *Спільні правила*, зодягатися скромно, як личить монахам, показуючи, що вони східного обряду. Їхня трапеза повинна бути дуже скромна і без споживання м'яса, хіба у випадку важкої хвороби.

Розділ 5-й (8 правил). *Яке зобов'язання єпископа стосовно єпархіальних священиків.* Завдання єпископа – бути посередником між Богом і людьми: жертвувати святу Літургію і молитися за довірений йому народ. Він буде навчати правдивої католицької віри, зокрема під час урочистих свят. Якби не мав свого проповідника, сам буде навчати вірних у катедральному храмі. У своїй єпархії призначить богобоязливих і вчених священиків, які будуть відвідувати парохів, повчати їх і здавати йому звіт про освіту, працю і поведінку кожного. Раз у рік проводитиме синод, під час якого всі священики повинні визнавати свої гріхи перед сповідниками, яких він призначить, і приймати святе Причастя з його

рук. На синоді буде наука про сім святих Таїн у загальному або тільки про котрись одну таїну і пригадка, щоб кожної неділі і свята священники відправляли святі Літургії. Декан кожного року буде інформувати єпископа про стан парафій і церков. Нехай слідкує, щоб будь-кого не допустив до свячень без відповідних посвідчень і знання правд віри. Якби кандидат не був готовий до свячень, єпископ залишить його при собі і комусь доручить, щоб з любов'ю і милосердям його повчив. Для однамнітності у відправі новий парох повинен відслужити принаймні сім разів Літургію разом з єпископом. Хтось із священників навчить його всіх обрядів і звичаїв. Єпископ буде мати свій трибунал і в'язницю, куди може посадити невинного священника.

Розділ 6-й (6 правил). *Які обов'язки єпископа стосовно світських людей, відданих його владі.* Єпископ повинен бути приступним, прихильним, лагідним для вірних, щоб здобути собі довіру і таким способом вести людей до Бога. У гніві нехай нікого не картає, але якщо хтось ставить вороже до Бога, зневажає Його і ближніх, то такому єпископ буде протиставитись, ризикуючи навіть власним життям.

Розділ 7-й (8 правил). *Яке повинно бути ставлення єпископа до своїх домашніх.* Святий Павло у I-му посланні до Тимотея пише, що єпископ повинен добре правити власним домом, «бо хто не знає рядити власним домом, то як він буде дбати про Церкву Божу» (3,5). Єпископ приділятиме велику увагу моральній поведінці своїх домашніх працівників, які повинні бути прикладом в чеснотах для інших. Сповідник єпископа дбатиме, щоб вони часто сповідалися і бодай чотири рази до року причащалися. Духовну опіку над ними буде мати капелан єпископа. Своїх домашніх помічників єпископ повинен виховувати від малих хлопців, які би його полюбили і йому вірно служили.

Розділ 8-й (4 правила). *Яке повинно бути ставлення до сторонніх.* Єпископ повинен старатися з'єднати собі та Унійній церкві прихильність королівської канцелярії, сенаторів, а особливо латинських єпископів, священників і чернечих чинів, зокрема тих, які до нас добре ставляться. Людей, які належать до іншої віри буде переконувати, щоб посилали дітей до католицьких шкіл, і, по можливості, матеріально їм допомагатиме.

Розділ 9-й (14 правил). *Яке повинно бути старання єпископа про церковні маєтки й посілості.* Він буде дбати про їх примноження, захищаючи їх навіть судовою дорогою. Усі документи щодо власності маєтків зберігатиме в порядку та в безпечному місці. Нічого не буде продавати, міняти чи винаймати без дозволу митрополита. Адміністратори єпископських маєтків не сміють кривдити робітників, для яких єпископ подбає про душпастирську обслугу. Якби хтось з робітників опинився у великій нужді, він, відповідно до своїх можливостей, буде йому допомагати.

Розділ 10-й (4 правила). *Що єпископ повинен зробити перед своєю смертю.* Коли відчує близьку смерть залагодить те, що стосується власної душі, а всі домашні справи доручить своєму сповідникові. Після смерті єпископа сповідник повідомить Митрополита і все йому вручить. Архипресвітер допильнує церковних та єпархіальних документів, що їх згодом візьме Митрополит або його делегат, щоб передати новому єпископові.

VII. Правила, які треба зберігати під час виборів Протоархимандрита і виборчої Генеральної капітули, як також Звичайної капітули⁸⁸⁰

Розділ I

Про те, що належить до виборів Протоархимандрита.

1. Треба, щоб над місцевими Настоятелями монастирів був один найвищий Настоятель, якому підлягали б усі місцеві Настоятелі. Він дбатиме про збереження всього Чину, щоб Чин зростав у чернечій досконалості та дотримувався належного порядку.

2. Протоархимандрит буде довічний, бо на нього покладено все добро Чину, тож треба, щоб він мав досвід у справах і добре пізнав кожного ченця, та здобув собі авторитет і пошану не тільки серед монахів, але й мирян. А також [довічний] для того, щоб часто не відбувалися Капітули, які не можуть обійтися без витрат. І врешті, в такий спосіб легше усунеться амбітність бути найвищим у Чині⁸⁸¹.

3. Тому що цей уряд на майбутнє буде довічним⁸⁸², треба з великою обережністю обирати відповідного наставника. Йому слід вручити на письмі Правила, згідно з якими він управлятиме Чиним та на збережен-

⁸⁸⁰ Цей переклад зроблено на основі латинського рукопису «Observanda circa electionem Protoarchimandritae ipsumque capitulum ejusdem generale electivum. Item circa capitulum generale ordinarium», що зберігається у рукописному відділі Санкт-Петербурзької публічної бібліотеки ім. Салтикова-Щедрина (Q I, nr. 60, арк. 49-58). Це первісний текст, укладений митрополитом Йосифом.

В Архіві Конгрегації ПВ (APF, Congregazioni particolari, vol. 29, fol. 308-310) зберігається рукопис тих же Правил, з поправками Новгородської капітули 1686 р. Цей текст опубліковано в: АС, т. XII, с. 176-182.

⁸⁸¹ Новгородська капітула 1686 р. виправила це правило так: «Згідно з бреве папи Урбана VIII, він буде тільки на чотири роки, а тому що на нього покладено все добро Чину, тож треба, щоб він мав досвід у справах і добре пізнав кожного ченця в Чині, та здобув собі авторитет і пошану не тільки серед ченців, але й мирян». Див. примітку в протоколі Капітули I (1617), зас. 3 (21 VII), ч. 14.

⁸⁸² Цей вступ Новгородська капітула 1686 р. усунула, і правило починається: «Обираючи на цей уряд голову...».

ня яких після виборів і проголошення він повинен присягнути. На цей уряд слід вибирати ченця, про якого відомо, що він внутрішньо й зовнішньо добре вишколений: внутрішньо – через умертвіння пристрастей, а також через богомислення в особливий спосіб тісно з'єднаний з Богом; і зовнішньо, – щоб його мова й поведінка були хорошим прикладом для ченців і мирян.

4. Він повинен в особливий спосіб любити Чин і його добро, а в управлінні справами Чину бути великодушним і мужнім, щоб зносити слабкості Отців і протириччя, що трапляються в Чині, та приступати до великих справ на славу Божу і добро Чину. Він не повинен боятися жодної перешкоди з боку світських людей, будучи готовим навіть померти за добро свого Чину. Також має бути акуратним у веденні справ, не залишаючи їх, поки не доведе до завершення.

5. Також треба, щоб він був освічений, передусім у духовних речах, міг розрізняти різні духи й давати пораду та допомогу потребуючим. Крім того, йому потрібне знання і досвід поточних справ, щоб знав як поводитися з особами різного стану на славу Божу і зріст нашого Чину.

6. Щодо тіла, тобто віку, здоров'я і зовнішньої постави, слід дотримуватися того, щоб пошана була в особі, а сила в тілі, аби він не був ні надто низького росту, ні надто старий, через що не міг би нести тягарі цього служіння.

7. У зовнішніх справах також треба брати до уваги й те, що надавало б йому авторитету не тільки між духовними особами, але й між мирянами, а саме, щоб був, якщо можливо, зі знатного роду. Однак, найбільше треба дивитися на те, щоб його життя було вірцеве, щоб мав знання, широкий погляд на виконання справ Чину і старання про його добро.

Розділ 2

Про Генеральну капітулу для виборів Протоархимандрита.

1. Для виборів Протоархимандрита сам Митрополит, визначивши точний час і місце, скличе Капітулу, і листовно повідомить про це кож-

ний монастир⁸⁸³. У цьому листі призначить день, коли в усіх монастирях мають вибрати делегатів на Генеральну капітулу.

2. Коли Настоятелі монастирів отримують це повідомлення, скличуть на визначений *Митрополитом*⁸⁸⁴ день усіх Отців, і перечитають його листа.

3. На тому зібранні Отці виберуть з-поміж себе одного, якщо в монастирі не проживає багато ченців. Хто буде мати найбільше голосів, той разом з Настоятелем братиме участь у Генеральній капітулі. Якщо в монастирі є менше *десяти*⁸⁸⁵ ченців, на Капітулу поїде сам Настоятель, без товарища. А коли в монастирі є багато ченців, тоді виберуть стільки делегатів, скільки *Митрополит у своєму листі припише*⁸⁸⁶.

4. Коли прийде день призначений на вибори⁸⁸⁷ Протоархимандрита, Митрополит, а в його відсутності *той, кого він делегував на цю Капітулу*⁸⁸⁸, сам або через когось іншого, кого вважатиме відповідним, запропонує капітульним Отцям їхні справи і напоумить з усією переконливістю, щоб вибирали головного Настоятеля, маючи перед очима тільки славу Божу й добрий провід усього Чину.

5. Після цієї промови слід перечитати попередній розділ про те, якого Настоятеля потрібно вибирати на цей уряд.

6. Перед виборами зібрані Отці присвятять три дні на піст, молитву й набоженства, згідно з розпорядженням Голови Капітули, і кожний особисто, відповідно до своїх сил, буде благати Господа Бога [про щасливі вибори]. Під час триднівки зібрані Отці будуть думати, кого на

⁸⁸³ Новгородська капітула 1686 р. змінила це речення: «Для виборів нового Протоархимандрита попередній Протоархимандрит скличе Капітулу, порадившись з Митрополитом про точний час і місце її відбуття, згідно з клаузулою поданою в 5-му числі «Угоди», і листовно повідомить кожний монастир».

⁸⁸⁴ Новгородська капітула 1686 р. замість «Митрополитом», подає: «Протоархимандритом».

⁸⁸⁵ Новгородська капітула 1686 р. – «сім».

⁸⁸⁶ Новгородська капітула 1686 р. – «як приписує постанова, видана на останній Капітулі».

⁸⁸⁷ Новгородська капітула 1686 р. – після «на вибори», додає: «нового».

⁸⁸⁸ Новгородська капітула 1686 р. – «попередній Протоархимандрит, а коли і він буде відсутній, перший Консультор».

цей уряд запропонувати, але, не довіряючи своєму осудові, запитуватимуть один в одного, хто яку інформацію має про осіб нашого Чину, навіть, якщо ці особи відсутні.

7. Якби під час триднівки виявилось, що хтось старається для себе про цей уряд, хоча б і не явно, а таємно, то хто б про це довідався, під карою екскомуніки (від якої ніхто не може розршити, тільки сам Митрополит⁸⁸⁹), повинен повідомити двох найстарших Отців, а ті – Митрополита⁸⁹⁰. Якби таке комусь явно було доказано, його не можна обирати, ані він не може іншого на цей уряд обирати, і назавжди втрачає активний голос у місцевих нарадах монастиря.

8. У той день, коли будуть обирати Протоархимандрита, спершу відслужиться Параклис, а відтак Божественна Літургія, яку відправить *Митрополит* або якийсь *Єпископ*⁸⁹¹, і всіх особисто запричастить животноворящими Тайнами. Після Причастя всі перебуватимуть на приватній молитві, поки не буде дано знак дзвінком.

9. Коли почують голос дзвінка, зйдуться до призначеного місця ті, що мають активний голос, тобто Настоятелі й делегати монастирів, які склали *четвертий обіт* в нашому Чині, а також ті, що прибули з *Єпископами*: їхні сповідники, священники нашого Чину. З ними також ті, що в той час будуть з *Митрополитом*, якщо вони склали *четвертий обіт* в нашому Чині⁸⁹². А інші, що не голосують, а там перебувають, зберуться в окремому місці і будуть молитися чи займатися іншими побожними практиками. Того дня в цьому намірі по всіх монастирях від ранку до вечора всі ченці будуть молитися.

⁸⁸⁹ Новгородська капітула 1686 р. після «Митрополит», додає «або в його відсутності Протоархимандрит».

⁸⁹⁰ Новгородська капітула 1686 р. – «Протоархимандрита, а він Митрополита».

⁸⁹¹ Новгородська капітула 1686 р. після «Митрополит», без слів «або якийсь Єпископ», додає «або Протоархимандрит, або хтось із Консульторів».

⁸⁹² Новгородська капітула 1686 р. видала цей текст. Див.: Капітула VI (1636), засідання 4 (23 VII).

Первісний текст

10. Того дня в цьому намірі по всіх монастирях від ранку до вечора всі ченці будуть молитися.

11. Коли зйдуться на голос дзвінка, ставши на коліна, будуть довго молитися. Згодом кожен займе своє місце, а призначений промовець виголосить коротку науку, і тоді почнуться вибори. Якщо перед початком виборів всі одногосно назвуть ім'я одного, той буде обраний, навіть якщо б це прискорило день виборів.

12. Якщо так не станеться, спосіб виборів буде такий: кожен окремо, піднісши думку до Бога і ставши в Його присутності, не засягаючи більше ради ні в кого, а тільки на підставі того, що перед тим особисто вирішив та від інших почув, нехай напише на картці ім'я того, кого хоче на цей уряд ви-

Новгородоцька капітула 1686 р.

10. Коли зйдуться на голос дзвінка, ставши на коліна, будуть довго молитися. Згодом кожен займе своє місце, а призначений промовець виголосить коротку науку. Потім виберуть нотаріуса для виготовлення протоколу, і почнуться вибори.

11. Згодом хтось від імені всієї Капітули проголосить, що не може бути допущений до виборів або отримувати голоси той, хто силою закону не має права голосу. Це він висловить так: «Оголошую в імені всієї нашої теперішньої Капітули та від імені всіх кажу, що не можу допустити до виборів і вважати дійсним голос того, хто не має права голосу».

12. Для того, щоб вибори мали канонічні наслідки, голова Капітули розрішить усіх присутніх від екскомуніки та інших цензур.

13. Спосіб виборів буде такий: кожен окремо, піднісши думку до Бога і ставши в Його присутності, не засягаючи більше ради ні в кого, а тільки на підставі того, що перед тим особисто вирішив та від інших почув, нехай напише на карточці ім'я того, кого хоче на цей уряд вибрати.

брати. На це виборці матимуть стільки часу, скільки Митрополит призначить.

13. Коли промине призначений час, на голос дзвінка всі зйдуться до залу нарад і займуть свої місця. Митрополит, або той, хто його заступає, прикликавши Святого Духа, разом з найстаршим Отцем Чину, Секретарем і з обраними скрутаторами [тими, що збирають голоси] займуть свої місця за окремим столом у такий спосіб, як розпорядить Митрополит.

14. Секретар обійде з чашею вколо сидячих Отців, відбираючи від кожного картку. Кожний Отець, тримаючи картку в руках, встане, і скаже: «Призиваю у свідки Бога, в Тройці Єдиного, що обираю на Протоархимандрита того, кого вважаю найгіднішим». Після цих слів покладе картку до чаші; те саме зробить Митрополит і заступник Митрополита.

15. Зібравши від усіх картки, Митрополит чи його заступник, відкриє кожну картку, таємно її

14. Капітула вибере з-поміж учасників трьох скрутаторів і вони, поклавши руку на груди, присягнуть перед головою Капітули вірно збирати голоси і, якщо будуть якісь таємниці, тримати все у секреті.

15. Перед скрутаторами кожний виборець, кидаючи карточку до чаші, складе таку присягу: «Прикликаю в свідки Бога, в Тройці Єдиного, що обираю на Протоархимандрита того, кого вважаю найгіднішим». Скрутатори розпочнуть збирати голоси від голови Капітули, потім зберуть голоси одні в одних, два від одного. Нотар запише голоси всіх.

16. Після збору голосів, якщо більшість членів Капітули віддали за одного свої голоси і признали,

прочитає, і тихо проголосить ім'я того, хто на ній записаний так, щоб почули обидва скрутатори, з яких один буде Секретарем, і він впише згаданого до лічби; так зроблять до кінця з усіма картками. Потім віддадуть свої голоси також Єпископи, які будуть присутні, крім Митрополита, який, як голова Капітули, має право на два голоси; якщо він не присутній, таке право має його заступник. Перечитавши картки, вкинуть їх у вазу, щоб їх спалити. Відтак Секретар підрахує голоси і покаже їх Митрополитові. І тільки того, хто отримав найбільше голосів, він проголосить Протоархимандритом.

16. Щоб бути проголошеним [Протоархимандритом], кандидат має набрати більше половини голосів присутніх на Капітулі. Якби ніхто не отримав більшості голосів, Митрополит спише всіх обраних на одній картці за порядком, відповідно до того як один одного перевищував голосами, піде перед ікону Спасителя і покладе перед нею список. Тоді він разом з усіма Отцями, стануть на коліна і будуть коротко потиху молитися. Відтак, Митрополит розгорне картку і перечитає собі імена обраних; і кого йому Бог до серця надихне, того

що він є гідним і старанним, тоді на того, хто має найбільше голосів, виготовиться декрет виборів і Голова Капітули проголосить його такими словами: «Я, Н.Н., від свого імені та від імені виборців, які згодні зі мною, призвавши благодать Святого Духа, Протоархимандритом Чину Святого Василя Великого Конгрегації Пресвятої Тройці Н.Н. обираю і обраним проголошую та перед вами до прилюдного відома подаю в ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа». Проголошений нехай нічого не заперечує, під карою явного непослуху.

він має повне право проголосити Протоархимандритом. Проголошений нехай нічого не заперечує, під карою явного непослуху.

17. Після проголошення Протоархимандрита, Секретар покладе на приготовленому місці, при двох засвічених свічках, книгу Євангелії або зображення Розп'яття, Правила і Конституції, що відносяться до його уряду, та *Спільні правила*. Тоді він і головний Отець Капітули підуть до щойно проголошеного Протоархимандрита і приведуть його до місця, де покладено св. Євангелію, перед якою він стане на коліна і складе присягу, відповідну до свого уряду. У тому часі всі Отці з належною пошаною будуть слухати присяги, а Митрополит, зодягнений у мантию, омофор і митру, сидітиме біля Євангелії.

17. Після проголошення Протоархимандрита, секретар покладе на приготовленому місці, при двох засвічених свічках, книгу Євангелії або зображення Розп'яття, Правила і Конституції, що відносяться до його уряду, а також *Спільні правила*. Тоді з головним Отцем Капітули підуть до щойно проголошеного Протоархимандрита і приведуть його до місця, де покладено св. Євангелію, там він стане на коліна і складе на руки Митрополита присягу, відповідну до свого уряду, такого змісту: «Я, Н.Н., ієромонах Чину Святого Василія Великого, присягаю Господу Богу в Тройці Святій Єдиному бути відданим і вірним Чинові Святого Отця нашого Василія Великого, зокрема Віленській Конгрегації Животворящої Тройці цього ж Чину, і дбати, відповідно до моїх сил, про його добро і зростання, перебуваючи в єдності з Римською Церквою і в усьому бути послухним владиці й Отцю моему всесвітлішому і преосвященнішому Митрополитові Київському і Галицькому і всієї Русі та його наступникам. А протоархимандричий уряд, на який мене Капі-

тула обрала, буду виконувати згідно з Правилами, що їх мені тепер подав мій владика і отець Митрополит та Чин нашої Конгрегації, і буду поводитися згідно з усіма їхніми приписами. Так мені, Боже, допоможи і ця свята Божа Євангелія».

18. Коли Протоархимандрит складе присягу, приступить до Митрополита, який його поблагословить, а він поцілує Митрополита в коліно, руку й щоку, та нахилить свою голову, а Митрополит його обніме. Після цього Протоархимандрит приступить до інших Єпископів, якщо будуть присутні, а вони, ставши зі своїх місць, також його обнімуть.

19. Коли те все відбудеться, перший Консультор разом із Секретарем приведуть Протоархимандрита і посадять його на приготоване місце відразу після Єпископів, перед усіма іншими Отцями. Відтак усі капітульні Отці в тому порядку, в якому сиділи, приступають до Протоархимандрита і поцілюють його в праву руку на знак послуху та обнімуть його. Наприкінці всі разом складуть подяку Господу Богу.

20. Коли те все закінчиться, ніхто нехай не наважується стави-

18. Після складення присяги Протоархимандритові вручають Правило і печатку, і він тут же приступить до Голови Капітули, який його поблагословить і обніме.

19. Коли те все відбудеться, перший Консультор разом із Секретарем приведуть Протоархимандрита і посадять на перше місце, а всі капітульні Отці в тому порядку, в якому сиділи, підійдуть до нього і поцілюють його в праву руку на знак послуху та обнімуть його. Наприкінці всі разом складуть подяку Господу Богу.

Коли все закінчиться, ніхто нехай не ставить під сумнів його вибір під карою екскомуніки та ін-

ти під сумнів цей спосіб виборів. А хто б наважився, то на основі вироку Митрополита і всієї Капітули, підпаде під кару екскомуніки.

Наступного дня Митрополит або Єпископ, який його заступає, посвятить обраного Протоархимандрита. Після посвячення Митрополит, а коли його нема, Єпископ, який його посвятив, візьме від Секретаря Правила Протоархимандрита, та «Спільні правила» для всіх урядовців по монастирях і передасть їх Протоархимандритові разом з протоархимандричою печаткою, і повчить його як він повинен виконувати свій уряд, а присутнім нагадає, щоб його слухали. Потім [Митрополит або Єпископ] уділить поблагословення Протоархимандритові, і відпустить його. Врешті присутні, виходячи з місця засідання, складуть Богові подяку, кожний таємно у своєму серці.

21. Наступного дня Протоархимандрит обговорить з Митрополитом справи свого уряду. Генеральні консултори з усією Капітулою виберуть Зелатора [Адмонітора], який Протоархимандрита перестерігатиме, а Митрополит, вислухавши їхньої поради, його потвердить. І якщо ще залишаються справи до вирішення, Капі-

ших кар, про які вирішить вся Капітула.

20. Новий Протоархимандрит поговорить з Митрополитом і упорядкує питання, що стосуються його уряду, згідно з «Угодою», та призначить Настоятелів і урядовців монастирів. Також Братам призначить місцеперебування та виконає все те, що вважатиме за потрібне. Ніхто з капітульних Отців нехай не від'їжджає, поки не отримає від Протоархимандрита благословення.

тула далі буде продовжуватися, поки не вичерпаються всі питання. В міжчасі Митрополит з Єпископами відійдуть. Протоархимандрит тоді призначить Настоятелів і урядовців по монастирях. Також Братам призначить місце перебування, та виконає те все, що вважатиме за потрібне. Ніхто з капітульних Отців нехай не від'їжджає, поки не отримає від Протоархимандрита благословення.

Розділ 3

Яку владу має Протоархимандрит?

1. Приймати до Чину вступників, які йому видаються придатними до чернечого життя в Чині, і також допускати їх до обітів. Без нього ніхто не може нікого відпустити з Чину. До нього також належить призначати по монастирях Настоятелів⁸⁹³, які будуть виконувати свої обов'язки від Капітули до Капітули.

2. Висилати Братів з одного місця до іншого, відповідно до того, хто до якого монастиря надається. Він також висилає на студії, а згодом, після закінчення студій або й перед закінченням, може їх відкликати, як уважатиме за потрібне.

3. Настоятелі монастирів щороку повинні йому здавати звіт з доходів і витрат, але від нього залежить чи їх передчасно змінити або чи довше на цьому уряді затримати, якщо він вважатиме, що робить це на славу Божу.

4. Не повинен приймати нові фундації без дозволу Генеральної капітули. Також не може продавати чи в будь-який спосіб відчужувати те, що було фундоване для якогось монастиря, або самовільно міняти.

⁸⁹³ Новгородоцька капітула 1686 р. додала «на підставі, вираженій в *Угоді*».

5. До його уряду належить скликати Капітулу⁸⁹⁴, і керувати всім перед, під час і після Капітули, а після неї доводити все до ладу самому або через місцевих йому підлеглих Настоятелів.

6. Особисто розподілятиме по всіх монастирях головні обов'язки: Вікарія, Адмонітора, Сповідника, Проповідника, Економа і Отців радників [Ігумена].

7. Головніші надзвичайні кари за більші провини будуть йому застережені, і він буде їх застосовувати, відповідно до осіб, на славу Божу і спільне добро.

8. Нехай старається пізнати, наскільки можливо, сумління підданих, особливо Настоятелів і тих, які виконують головні служіння, намагаючись особисто відвідувати монастирі, а як не матиме змоги, то за допомогою надійних ченців, які задовільно виконають це завдання. Однак жодна постанова, введена цими Візитаторами в монастирі, не матиме сили без особистого затвердження Протоархимандрита.

Розділ 4

Яку владу Чин буде мати над своїм Наставником?

У п'ятьох речах Чин буде мати владу над Протоархимандритом:

1. У матеріальних справах, таких як одяг, їжа, витрати, подорожі, на які Чин на генеральній капітулі може йому збільшити, або зменшити кошти, беручи до уваги те, що найбільш необхідне і служить на більшу славу Божу, а Протоархимандрит повинен бути вдоволений з цього розпорядження.

2. У тому, що торкається тіла, нехай надмірно не працює і не веде надто строгого життя; в цьому також провідник Чину пристосується до його проводу [Чину].

3. У душевних справах, тому що навіть і найдосконаліші люди, тому що вони люди, потребують аби їм хтось вказав на їхні недоліки в поведінці чи у виконанні обов'язків, тому Чин буде мати біля Протоархимандрита таку людину, яка, найперше порадившись із Богом на молитві, а потім все добре обдумавши, якщо вважатиме за доцільне, з належ-

⁸⁹⁴ Новгородоцька капітула 1686 р. додала «згідно з Угодою».

ною пошаною й покорою представить йому те, що слід направити, а Настоятель прийме це з вдячністю.

4. Якщо б він показався дуже недбалим у важливіших речах або зовсім не виконував те, що належить до його уряду, і з огляду на важку хворобу чи старість не було жодної надії на поправу, а спільне добро терпіло б якусь втрату, тоді треба це представити Чинові і, якщо буде потрібно, вибрати йому помічника або вікарія, який виконував би його уряд.

5. Якщо б, не дай Боже, трапилося, що він прогрішився *проти православної віри і Унії* заключеної на Флорентійському соборі чи⁸⁹⁵ у чомусь стосовно трьох обітів, або щось чинить чи вчинив на явну шкоду Чинові, то якщо після першого попередження Адмонітора, другого Генеральних Отців Консульторів і *третього Митрополита*⁸⁹⁶ не виправився, треба його усунути з цього уряду та поставити іншого на його місце. Однак, якби йшлося про доконаний тілесний гріх⁸⁹⁷, якщо справедливо йому це докажуть, то за це без попередження треба його усунути. До капітульних Отців, належить після виборів Протоархимандрита⁸⁹⁸, подбати про все, що стосується його особи, та його протоархимандричого уряду, з *відома Митрополита*⁸⁹⁹.

Розділ 5

Що допоможе Протоархимандритові добре виконувати його уряд?

1. Для правильного виконання цього уряду йому допоможе вибір добрих Настоятелів і урядовців по головних монастирях, – таких, яким би він міг безпечно доручити дбання про душі, Богом йому повірені.

2. Про все з ними часто буде радитися, а деколи також з окремими ченцями, яких для цього вважатиме відповідними, отримуючи від них

⁸⁹⁵ Новгородоцька капітула 1686 р. цього немає.

⁸⁹⁶ Новгородоцька капітула 1686 р. цього немає.

⁸⁹⁷ Новгородоцька капітула 1686 р. тут додала: «або провину щодо православної віри чи з'єднання з римською католицькою Церквою»

⁸⁹⁸ Новгородоцька капітула 1686 р. додала: «тобто головного Настоятеля Чину».

⁸⁹⁹ Новгородоцька капітула 1686 р. це усунула.

інформації, даючи їм поради, а то й картаючи й напоумлюючи, якщо справа цього вимагатиме.

3. Матиме завжди біля себе каталог усіх монастирів та наших осідків з їхніми прибутками, а другий каталог – з усіма особами, які перебувають у кожному монастирі, відмічаючи якими якостями володіє, і то не тільки професів, але також новиків. Цей каталог він поновлюватиме кожного року і, загально кажучи, знатиме про все, що діється в усьому Чині, щоб краще управляти ним на славу Божу.

4. Крім цієї праці і управління Чином, що досить важкі самі в собі, до інших справ, які йому перешкоджають або його відволікають, нехай не втручається, і то не тільки до зовнішніх, але й до внутрішніх, тобто, до того, що в Чині можуть зробити місцеві Настоятелі або інші Отці йому підлеглі. Також в тому монастирі, де є його Вікарій, нехай він [а не Протоархимандрит] пильнує монастирських справ, а коли приїде до інших монастирів, нехай старається тільки про спільне добро.

5. Протоархимандрит потребує допомоги не тільки для того, щоб управляти кожним монастирем зокрема, але й для управління всім Чином. Тому він матиме помічника, який буде йому нагадувати чим треба зайнятися і допомагатиме вирішувати справи та доводити їх до кінця.

6. Помічник нехай постійно буде біля Протоархимандрита і, наскільки це можливо, хай читає всі листи, що надходять з різних монастирів і осіб, коротко виписує з них пункти та представляє їх Протоархимандритові. Коли треба щось відписати, нехай зробить так, як він йому скаже, і буде йому нагадувати про всі інші справи, які необхідно в Чині зробити.

7. Цей урядовець [помічник] буде надзвичайно розсудливий, обдарований сильною волею і дуже дбатиме про добро Чину, працьовитий, вчений, поважний, щоб умів говорити з високопоставленими і простими людьми, і вірний у зберіганні довірених йому таємниць.

8. Друга допомога – це добрі Консультори, які будуть упорядковувати й обмірковувати важливі справи. Вони також будуть удостоєні вищих гідностей і мешкатимуть у якомусь більшому монастирі. Протоархимандрит буде з ними радитися у важливих справах.

9. Крім того, якби в якійсь справі було потрібно більшої допомоги про те, вирішить Капітула Чину, а як треба, то її надасть. Однак остаточне рішення кожної справи залежатиме від Протоархимандрита.

10. Маючи таку допомогу, Протоархимандрит, наскільки йому служитиме здоров'я, посвятить свій час частково на спілкування з Богом, частинно з тими, яких Чин прийняв, роздумуватиме і постановлятиме особисто те, що на його думку принесе більшу славу Божу і зріст Чину.

Розділ 6

Про звичайну генеральну Капітулу.

1. Подібно, як у кожній справі, так особливо і в цій, треба розпочинати від Господа Бога. Тому, як тільки з'їдуться капітульні Отці, соборно відслужиться торжественна Свята Літургія і всі, також ті, хто не служить, *запричащаються*⁹⁰⁰. Після Причастя буде молитва та інші спільні й приватні побожні практики. Одночасно по всіх монастирях відслужиться Свята Літургія та інші побожні моління в цьому намірі, щоб Господь Бог послав свого Святого Духа, який наставив би на все, що є на Його більшу славу.

Первісний текст

2. На кожній Капітулі буде присутній Митрополит, або той, кого він призначить на своє місце головою Капітули, тобто хтось із наших Єпископів або з Консульторів.

3. На першій сесії Митрополит або його заступник, розпочне Капітулу і запропонує перелік справ, над якими треба нараджуватися. Після нього Протоар-

Новгородоцька капітула 1686 р.

2. Митрополит, якщо зможе, буде присутній на кожній Капітулі, а в його неприсутності головуватиме Протоархимандрит.

⁹⁰⁰ Новгородоцька капітула 1686 р. цих слів немає.

химандрит, Архимандрити, Ігумени та делегати від монастирів, кожний коротко, зробить те саме. Врешті також і ті Отці, які прибули на Капітулу з дозволу Митрополита чи Протоархимандрита спершу подадуть усно свої пропозиції, а потім коротко це напишуть і передадуть Секретареві.

4. Після цього слід вибрати з головних Отців нашого Чину двох, які ще цього самого дня, або наступного, засядуть з Протоархимандритом і подумують чи слушно й потрібно порушувати всі пропозиції, котрі надійшли з різних сторін. Коли вони вирішать що саме на даний час треба обговорити, все те запишуть на окремій картці і на наступній сесії зачитають перед усіма.

5. На другій сесії відбудеться нарада над пропозиціями, поданими для обговорення, в такому порядку, в якому Отці будуть сидіти, а Секретар все запише. Якщо Отці на щось погодяться, те негайно запишуть, а коли в якійсь справі не буде згоди, тоді з дозволу всіх або більшості, нехай виберуть чотирьох достойних Отців, які разом з Протоархимандритом вирішать те, до чого схиляється більшість під час окремої сесії.

6. Протоархимандрит буде

Після цього слід вибрати з головних Отців нашого Чину двох, які ще цього самого дня, або наступного, засядуть з Протоархимандритом і подумують чи слушно й потрібно порушувати всі пропозиції, котрі надійшли з різних сторін. Коли вони вирішать що саме на даний час треба обговорити, все те запишуть на окремій картці і на наступній сесії зачитають перед усіма.

3. На другій сесії відбудеться нарада над пропозиціями, поданими для обговорення, в такому порядку, в якому Отці будуть сидіти, а Секретар все запише. Якщо Отці на щось погодяться, те негайно запишуть, а коли в якійсь справі не буде згоди, тоді з дозволу всіх або більшості, нехай виберуть чотирьох достойних Отців, які разом з Протоархимандритом вирішать те, до чого схиляється більшість під час окремої сесії.

4. Протоархимандрит буде

старатися, щоб ті достойні Отці якнайскоріше відбули свої наради, що їх вони проведуть в окремому місці.

7. Якщо буде дуже багато справ і ті чотири достойні Отці потребуватимуть більше часу для їх обговорення, Протоархимандрит доручить ті самі справи іншим, однак вони не будуть нічого вирішувати, тільки представлять висновки своїх нарад Протоархимандритові і тим достойним чотирьом Отцям, а ті перевірять в чому висновки їхніх нарад сходяться, а в чому розходяться, і в такий спосіб упорядкують всі пропозиції на Капітулу.

Інші капітульні Отці, які будуть поза цими нарадами, присвятять свій час на молитву. А якщо мають якісь справи до вирішення, тоді за дозволом Протоархимандрита зможуть це зробити. Наприклад, Ігумени полагождать між собою фінансові розрахунки, скільки один монастир винен іншому за подорожі і одяг Братів [яких висилалось з одного монастиря до іншого].

Закінчивши наради, достойні Отці принесуть на письмі до залу нарад те, що уклали. Кожному капітульному Отцеві буде дозволено ставити запитання до будь-якого

старатися, щоб ті достойні Отці якнайскоріше відбули свої наради, що їх вони проведуть в окремому місці.

5. Якщо буде дуже багато справ і ті чотири достойні Отці потребуватимуть більше часу для їх обговорення, Протоархимандрит доручить ті самі справи іншим, однак вони не будуть нічого вирішувати, тільки представлять висновки своїх нарад Протоархимандритові і тим достойним чотирьом Отцям, а ті перевірять в чому висновки їхніх нарад сходяться, а в чому розходяться, і в такий спосіб упорядкують всі пропозиції на Капітулу.

Інші капітульні Отці, які будуть поза цими нарадами, присвятять свій час на молитву. А якщо мають якісь справи до вирішення, тоді за дозволом Протоархимандрита зможуть це зробити. Наприклад, Ігумени полагождать між собою фінансові розрахунки, скільки один монастир винен іншому за подорожі і одяг Братів [яких висилалось з одного монастиря до іншого].

Закінчивши наради, достойні Отці принесуть на письмі до залу нарад те, що уклали. Кожному капітульному Отцеві буде дозволено ставити запитання до будь-якого

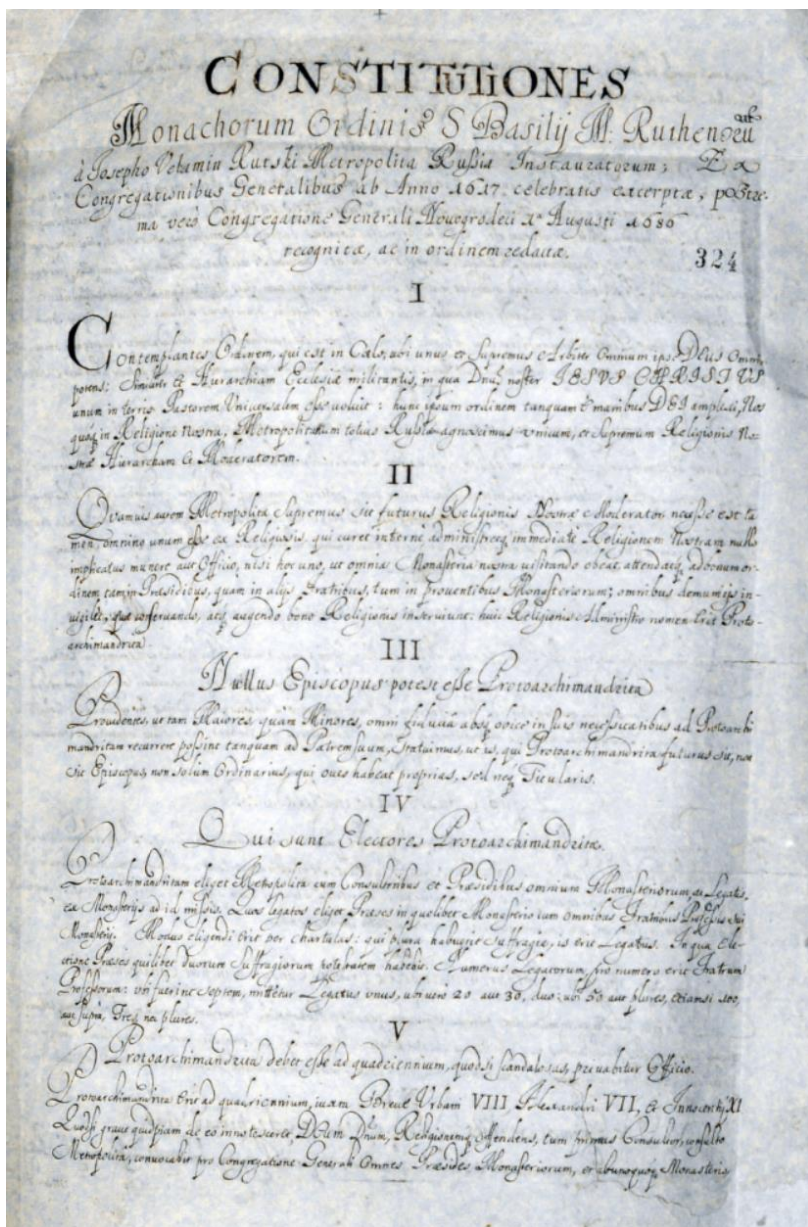
параграфу, подаючи причину, чому йому інакше видається, і залишити все для роздумів згаданих вище Отців, а Секретар усе запише. Згодом те, що вони вирішили більшістю голосів, вся Капітула прийме без жодного заперечення. По тому все треба переписати начисто і знову перечитати перед усіма, і тоді вже ніхто не може більше заперечувати.

8. Виготовлений протокол постанов підпишуть усі п'ять: Протоархимандрит і чотири Консультори. Що треба буде оголосити по монастирях, те окремо на письмі порозсилають, а те, чого загалом не варто знати, цього навіть капітульні Отці не будуть розголошувати.

параграфу, подаючи причину, чому йому інакше видається, і залишити все для роздумів згаданих вище Отців, а Секретар усе запише. Згодом те, що вони вирішили більшістю голосів, вся Капітула прийме без жодного заперечення. По тому все треба переписати начисто і знову перечитати перед усіма, і тоді вже ніхто не може більше заперечувати.

6. Виготовлений протокол постанов підпишуть усі п'ять: Протоархимандрит і чотири Консультори. Що треба буде оголосити по монастирях, те окремо на письмі порозсилають, а те, чого загалом не варто знати, цього навіть капітульні Отці не будуть розголошувати.

Все це нехай буде для поширення культу Істинного Трійединого Бога в одній апостольській Римо-греко-католицькій Церкві Східній і Західній.

Конституції руських монахів Чину Святого Василя Великого, що їх переглянула Новгородська капітула 1686 р. і вислала до Риму. (APF, CP 29, fol. 324)

**VIII. Конституції руських монахів Чину св. Василя
Великого, відновлених Йосифом Велямином
Рутським, митрополитом руським, вийняті з
Генеральних капітул, що відбувалися від
1617 року, і перевірені та упорядковані
на останній Генеральній капітулі
в Новгородку 1 серпня 1686 року⁹⁰¹**

1.

Споглядаючи на небесний лад, де є один найвищий Суддя всіх, сам Всемогутній Бог, як також на Єрархію воюючої Церкви, в якій Господь наш Ісус Христос забажав мати одного вселенського Пастиря, отримавши той самий лад, немов з Божих рук⁹⁰², ми також у нашому Чині визнаємо Митрополита всієї Русі єдиним і найвищим ієрархом та керівником⁹⁰³.

2.

Хоч митрополит буде найвищим майбутнім керівником нашого Чину, то все ж таки необхідно, щоб один з монахів піклувався нашим Чинном всередині, і ним безпосередньо управляв, не маючи жодного іншого обов'язку чи уряду, крім відвідування всіх наших монастирів, пильнуючи доброго порядку Настоятелів і Братів, а також монастирських прибутків і, врешті, наглядати за всім, що служить для збереження

⁹⁰¹ Переклад з оригінального латинського тексту, що зберігається в Архіві Конгрегації ПВ (APF, CP, vol. 29, 324-326v) під заголовком: «Constitutiones monachorum Ordinis S. Basilii Magni Ruthenorum a Josepho Velamin Rucki, metropolita Russiae, instauratorum, ex Congregationibus ab anno 1617 celebratis excerptae et postrema Congregatione generali Novogrodeci 1-ma Aug. 1686 recognitae et in ordinem redactae». Текст опублікований у: АС, т. XII, с. 171-175. Це т.зв. «Капітульні конституції», укладені здебільшого на основі перших капітул, автором яких можна уважати митрополита Йосифа Рутського.

⁹⁰² Капітула I (1617), засідання 2 (21 VII), ч. 8.

⁹⁰³ Див.: там само, ч. 9.

та примноження монашого добра. Цей адміністратор Чину буде зва-
тись Протоархимандритом⁹⁰⁴.

3. *Жоден єпископ не може бути Протоархимандритом.*

Дбаючи про те, щоб старші й молодші з повним довір'ям, і без перешкоди, могли прибігати у своїх потребах до Протоархимандрита, немов до свого батька, постановляємо, щоб він не був єпископом, не тільки ординарієм, який має власні овечки, але також не титулярним⁹⁰⁵.

4. *Виборці Протоархимандрита.*

Протоархимандрита обиратиме Митрополит разом з генеральними Консульторами, Настоятелями і делегатами всіх монастирів. У кожному монастирі делегатів вибере Настоятель разом з усіма своїми Братами професами⁹⁰⁶. Вибори будуть відбуватися за допомогою таємних голосів; хто набере найбільше голосів, той буде делегатом⁹⁰⁷. У цих виборах голова капітули буде мати право на два голоси⁹⁰⁸. Число делегатів буде відповідне до числа Братів професів: де [в монастирі] буде 7 професів, треба висилати одного делегата; де буде 20 або 30 – два; де буде 50 чи більше, хоча б 100 і більше, тільки трьох делегатів, не більше⁹⁰⁹.

5. *Протоархимандрит повинен бути на чотири роки. Якщо був би скандальний, буде знятий з уряду.*

Протоархимандрит буде вибраний на чотири роки, згідно з бревем Урбана VIII, Олександра VII та Інокентія IX⁹¹⁰. Коли би про нього довідалися щось таке, що зневажало б Господа Бога і Чин, *то перший радник, порадившись з Митрополитом*, скличе на капітулу всіх Настоятелів монастирів і делегатів з кожного монастиря, як сказано вище, і вони судити-

⁹⁰⁴ Там само, ч. 10.

⁹⁰⁵ Капітула I (1617), засідання 3 (21 VII), ч. 11.

⁹⁰⁶ Профес – чернець, який склав довічну професію зберігати обіти: убожество, чистоту і послух і Правила Чину.

⁹⁰⁷ Капітула I (1617), засідання 3 (21 VII), ч. 12.

⁹⁰⁸ На Капітулі I (1617), засідання 3 (21 VII), ч. 13 сказано, що таке право має тільки митрополит. На генеральній капітулі 1686 року змінено на: «голова капітули».

⁹⁰⁹ Це трохи змінена постанова Капітули I (1617), засідання 3 (21 VII), ч. 12.

⁹¹⁰ Див. примітку в протоколі Капітули I (1617), засідання 3 (21 VII), ч. 14.

муть його, а якщо буде доведено, що він винен, тоді треба його усунути й покарати, відповідно до провини. На цих же зборах на його місце виберуть іншого⁹¹¹.

6. Довічні Консультори.

Протоархимандрит буде мати біля себе, обраних тими самими виборцями, тих, які пильнуватимуть, щоб він добре виконував свій уряд. Їх буде чотири і вони будуть довічні⁹¹², як сказано в брєве Інокентія XI і постановлено кардиналами в декреті Конгрегації Поширення Віри⁹¹³. Консультори нехай мешкають у головніших монастирях разом або недалеко один від одного і, на випадок потреби, можуть бути Настоятелями монастирів. Якщо б з наказу Чину та його Настоятеля когось із них підвищено на інший сан, який перешкоджає би обов'язкам Консультора, Протоархимандрит разом з капітулою, у поданий вище спосіб виборів Консульторів, обере іншого на його місце. А коли б хтось із них помер, то сам Протоархимандрит разом із трьома іншими Консульторами вибирає собі четвертого аж до часу звичайної капітули всіх Настоятелів і делегатів з кожного монастиря. А тоді собор Отців або затвердить того самого, або вибере іншого⁹¹⁴.

7. Призначати Настоятелів та їх відкликати належить до Протоархимандрита з Консульторами.

Настоятеля для кожного монастиря вибирає і призначає Протоархимандрит, порадившись з генеральними Отцями Консульторами, зберігаючи «Угоду». Протоархимандрит, порадившись з чотирма Кон-

⁹¹¹ Див.: Капітула I (1617), засідання 3 (21 VII), ч. 14. Подане курсивом – це зміна зроблена на генеральній капітулі 1686 р. У постанові з 1617 року стояло: «Митрополит» – без «перший Консультор».

⁹¹² «Довічні» тобто до кінця свого життя. Див.: Капітула I (1617), засідання 3 (21 VII), ч. 15.

⁹¹³ 30 жовтня 1683 р. папа Інокентій XI своїм брєве *Ad Apostolatus nostri* уневажнив Мінську антикапітулу (23-31 липня), наказав скликати нову і привернув до проводу Чину протоархимандрита Степана Мартишкевича та довічних генеральних консульторів, яких згадана вище антикапітула усунула й постановила, щоб консультори були тільки на 4 роки. (DPR, vol. I, p. 653-655).

⁹¹⁴ Капітула I (1617), засідання 3 (21 VII), ч. 15.

сульторами, також може міняти будь-якого Настоятеля, якщо так буде вважати перед Богом. Служіння Настоятеля звичайно триватиме чотири роки, хіба що з якоїсь потреби Протоархимандрит інакше вважатиме перед всевишнім Богом; тоді може йому цей уряд поновити на чотири роки⁹¹⁵.

8. *Протоархимандрит може бути Настоятелем якогось головного монастиря.*

Протоархимандрит може бути⁹¹⁶ Настоятелем якогось головного монастиря, на якому найбільше залежить нашому Чинові. Коли Протоархимандрит виїжджає на візитацію всіх інших монастирів, то в цьому монастирі управлятиме його вікарій, але матиме більшу владу, як вікарій інших монастирів⁹¹⁷. На витрати Протоархимандрита, зв'язані з візитацією монастирів, а чи з іншими потребами всього Чину, складатимуться всі монастирі, відповідно до своїх прибутків⁹¹⁸.

9. *Хто скликає капітулу?*

Звичайно сам Протоархимандрит, *порадившись з митрополитом*, призначає час і місце генеральної капітули, яка повинна відбуватись кожних чотири роки і, якщо буде потреба, дозволить скликати її раніше. Він заздалегідь повідомить Настоятеля того монастиря, в якому має відбуватися капітула, про число учасників, щоби він своєчасно приготував усе потрібне⁹¹⁹.

10. *Після смерті Протоархимандрита капітулу скликає перший Консультор.*

Після смерті Протоархимандрита, перший Консультор, *порадившись з митрополитом*, буде генеральним вікарієм та управлятиме цілим Чином разом з іншими генеральними Консульторами, поки капітула не вибере нового Протоархимандрита. В між часі Митрополит виз-

⁹¹⁵ Там само, ч. 16. Те, що курсивом – це додаток генеральної капітули 1686 р.

⁹¹⁶ У протоколах капітули в різних варіантах вжито форми «може бути», або «має бути» (див.: Капітула I (1617), засідання 4 (22 VII), ч. 17 – див. староруський, польський і латинський тексти).

⁹¹⁷ Там само.

⁹¹⁸ Там само, ч. 18.

⁹¹⁹ Там само, ч. 19, зі зміною і додатком: «порадившись з митрополитом».

начить точний час вибору Протоархимандрита і місце, в якому нашому багатшому монастирі, і буде пильнувати, щоб цей уряд не був вакантним занадто довго⁹²⁰.

11. Про підвищення на єпископства й архимандрії.

Єпископів і архимандритів треба вибирати тільки з Чину та за порадою Протоархимандрита й генеральних Консульторів; вони будуть представляти митрополитові здатних на такі посади осіб, а митрополит, зі свого боку, — королеві, фундаторам та іншим⁹²¹.

12. Про неоправних.

Коли хто хоче виступити з Чину і просить на це дозволу, або своєю свавільною поведінкою старається так дошкулити Чинові, щоб він його вигнав, то ми такого не повинні відпускати. Якщо надаремно вжито всіх засобів поправи, приписаних нашими Правилами, а він не поправляється, і тим самим дає всім велике згіршення та приносить Чинові неславу, нехай буде видалений, як це приписує правило св. отця нашого Василя Великого і найновіші декрети, видані Конгрегацією для ченців про апостатів і видалених, у Римі 21 вересня 1624. Все ж таки, Настоятелі мають такому заявити, що він не є звільнений від обов'язків трьох обітів⁹²².

13. Лаїки.

Чин буде їх приймати під умовою, що матиме змогу призначати їх до будь-якого зайняття. Їхній підрядник буде відрізнятися від інших, тобто буде коротший, без мантії; і кожний Брат нехай пильнує свого ремесла, яке знає. Не дозволяти їм, щоб училися, хіба що хтось із них був

⁹²⁰ Це правило уклала Капітула 1686 року, на основі постанов Капітули I (1617), засідання 4 (22 VII), ч. 20, вводячи свої зміни.

⁹²¹ На Капітулі I (1617), засіданні 4 (22 VII), ч. 21, мова була тільки про митрополитичого коад'ютора; про інших єпископів і архимандритів перший раз є згадка на капітулі 1658 року (АС, т. XII, с. 59); а далі натрапляємо на це правило в «Угодах» з митрополитом: в 1675 (АС, т. XII, с. 110) і в 1686 роках (АС, т. XII, с. 124). Митрополит Йосиф Рутський намагався ліквідувати уряд архимандрита і зв'язані з ним привілеї (див. заголовки до ч. 29(30) на Капітулі II (1621) і примітку в Капітулі V (1629), засідання 2, ч. 9 в українському перекладі).

⁹²² Див.: Капітула I (1617), засідання 5 (22 VII), ч. 25.

би талановитий і наукою приніс би Чинові користь. Однак, Настоятель не повинен йому на це дозволяти, не порадившись раніше з Протоархимандритом. Якби хтось із них таємно прийняв свячення, такого ув'язнити й позбавити священничого сану до самої смерті. Також наказуємо, щоб Брати-помічники не голили і не стригли вінців (корон) на вершку голови⁹²³.

14. Три монастирі мають бути якнайкраще упорядковані, щоб були прикладом для інших.

Щоб добре укріпити наш Чин, вважаємо за необхідне, щоб наступні наші монастирі мали потрібні фундації, а саме: 1. Монастир призначений на новіціят; 2. Монастир призначений для навчання; 3. Монастир, в якому точно будуть дотримуватися упорядкованого монашого життя з усіма обов'язками й приписаними правилами. А тому що такі монастирі повинні давати приклад життя для інших, то в них повинно жити багато Братів; також треба подбати, щоб у таких монастирях нічого не бракувало⁹²⁴.

15. Про наші взаємини з Отцями Товариства Ісусового.

Нехай буде доведено до відома всім нашим Братам, що, дбаючи про кращий поступ наших справ, обираємо для нашого Чину дружбу й допомогу преподобних Отців Товариства Ісусового. Просячи в імені нашого Чину, ми звернулися листом до їхнього високопреподобного отця генерала і повідомили про це. Свідомі того, наші Брати на кожному місці будуть виявляти любов і пошану тим преподобним отцям як своїм співбратам, щоб вони пізнали, що ми не тільки словом, але й ділом з ними з'єднані та доброзичливо їм сприяємо. Нехай Настоятелі нашого Чину про це повідомлять інших Братів нашого Чину, та їм це доручать⁹²⁵.

⁹²³ Див.: Капітула I (1617), засідання 6 (23 VII), ч. 26 і Капітула II (1621), ч. 11.

⁹²⁴ Капітула I (1617), засідання 7 (23 VII), ч. 29.

⁹²⁵ Капітула II (1621), ч. 6.

16. Про розпорядок дня для монастирів.

Протоархимандрит припише для кожного монастиря такий порядок, згідно з яким ченці могли б жити і виконувати свої обов'язки⁹²⁶.

17. Монастирська нарада кожного першого дня в місяці.

Нехай Настоятелі, першого або другого дня кожного місяця, проведуть бесіди у своїх монастирях: про спільне добро, а особливо про те, як оживити монаше життя, викорінювати недоліки Братів та зацепити чесноти; над спільним порядком і як здобувати душі ближніх⁹²⁷. У важливіших справах Настоятелі нехай нічого не роблять без поради Консульторів і Протоархимандрита⁹²⁸.

18. Про тих, які знеславляють наш Чин, розголошуючи таємниці з монастирів.

Щоб запобігти всякому знеславленню нашого Чину, постановляємо, що якби хтось з наших Братів виявив би світським людям або іншим монастирям про будь-яку прикру подію, що сталась у монастирі, чи таємний злочин, треба накласти на нього таку саму кару, як і на того Брата, який вчинив злочин⁹²⁹.

19. Монахи-схизматики.

Постановляємо таких до нашої Конгрегації не приймати, хіба що є безсумнівна надія, що даний чернець у майбутньому буде корисним для Чину. Тому такого, що наполегливо просить, треба прийняти, але до нашого новіціату між молодих Братів його не давати, поки старші про нього більше не довідаються і його не випробують. Коли закінчить новіціят, допустити до обітів⁹³⁰.

⁹²⁶ Там само, ч. 7.

⁹²⁷ Там само, ч. 8.

⁹²⁸ Там само, ч. 5. Див. також: Капітули 1650 р. (АС, т. XII, с. 48) і 1661 р. (АС, т. XII, с. 76-77).

⁹²⁹ Капітула II (1621), ч. 12.

⁹³⁰ Там само, ч. 14(15).

20. *Сповідники.*

Застережені випадки⁹³¹ застосовувати помірковано й розсудливо. Тому Настоятелі у кожному монастирі, відповідно до більшого чи меншого числа підлеглих, нехай призначають двох або трьох, а то й більше вчених, розумних і повних любові Сповідників, які однак не будуть розрешати з застережених випадків; а ті, яким буде дана влада їх розрешати, нехай самі розсудять, в чому ту владу застосувати⁹³².

21. *Як приймати до Чину?*

Молодих, які просять прийняти їх до Чину, допускає тільки Протоархимандрит. Прийняті одягають монашу рясу на початку новіціату. Їхній мирський одяг має бути збережений аж до дня професії⁹³³.

22. *Настоятелі даватимуть звіт зі своєї адміністрації.*

Постановляємо, щоб Настоятелі всіх монастирів щороку здавали візитаторові або Протоархимандритові звіт з прибутків і витрат. Інші урядовці щомісяця будуть здавати звіт перед своїм Настоятелем⁹³⁴.

23. *Вживання зброї.*

Наші Брати нехай не беруть зі собою в дорогу жодної зброї, крім звичайної палиці, ані в монастирі її не перетримують⁹³⁵.

24. *Про одноманітність в усьому.*

Треба докладати всіх сил, щоби зберігати одноманітність в кожній речі, навіть в найменшій, зовнішньої чи внутрішньої поведінки, особливо в одязі та звичаях, а й в усіх тих речах, які вводять різниці. Тим-то не тільки молодші, але також Настоятелі й архимандрити, у згаданих вище речах, дотримуватимуться одноманітності. Так само й ті, які живуть

⁹³¹ Casus reservati – застережені гріхи, з яких не може розрешати кожний сповідник, але треба удаватися до вищої влади або особливого, призначеного на це сповідника.

⁹³² Це правило укладене на Капітулі 1686 року, але вже Капітула I (1617) на засіданні 5 (22 VII), ч. 24 постановила оголосити застережені випадки. Капітула III (1623) на засіданні 2 (29 VII) подала 12 випадків, з яких можуть розрешати самі ігумени або уповноважені ними сповідники.

⁹³³ Капітула II (1621), ч. 15(16).

⁹³⁴ Там само, ч. 17(18).

⁹³⁵ Там само, ч. 22(23).

поза монастирем, в палатах єпископських, прелатських і магнатських, нехай не наслідуються вживати окремої рясни чи звичаїв, але в усьому нехай пристосовуються до спільноти⁹³⁶.

25. *Схвалення законів, установлених на попередніх капітулах і наказ їх зберігати.*

Усі статuti, що стосуються всіх і кожного зокрема, чи то урядовців, чи й підлеглих, як також усі правила, приписані на наших попередніх капітулах, наказуємо в усіх пунктах пильно зберігати. Передусім зобов'язуємо самих таки Настоятелів, щоб на це наполягали і все вводили в життя⁹³⁷.

26. *Порядок, згідно з яким капітульні Брати повинні засідати на генеральній капітулі.*

Після Протоархимандрита і генеральних Консульторів будуть засідати Настоятелі або ігумени за давністю заснування своїх монастирів⁹³⁸.

27. *Про Братів, що приходять до якогось монастиря.*

Коли Брат прийде до якогось монастиря, хоч би й там не жив, буде під послухом Настоятеля того монастиря, в якому тимчасово буде перебувати. А хто з дозволу Настоятелів виїхав до мирських людей, щоб полагодити якісь свої справи, і в них перебуває, то визнає за свого Настоятеля того, хто управляє найближчим монастирем від того місця, де він перебуває, бо монахові завжди годиться бути під послухом⁹³⁹.

28. *Настоятелі щороку будуть здавати звіт Протоархимандритові про стан речей свого монастиря.*

Кожний Настоятель щороку, – особливо тоді, коли Протоархимандрит з огляду на великі перешкоди не зміг би відвідати якогось монастиря, – здаватиме письмовий звіт зі стану речей та з духовного й дочасного стану Братів, як також про те, які плоди приносить Божа Церк-

⁹³⁶ Там само, ч. 29(30).

⁹³⁷ Капітула III (1623), засідання 1 (28 VII).

⁹³⁸ Першу згадку про «Порядок засідань і першість між ченцями» знаходимо на Капітулі III (1623), засідання 6 (5 VIII).

⁹³⁹ Капітула IV (1626), засідання 4, ч. 4.

ва в кожному монастирі та чи немає якихось труднощів або перешкод⁹⁴⁰.

29. *Спіймання Брата втікача.*

Також було ухвалено, що можна зловити й ув'язнити Брата втікача, і то навіть за допомогою світської влади, якщо б він ставив насильний опір, а Настоятель своєю владою не міг би йому накласти кари⁹⁴¹.

30. *Допущення Братів до свячень.*

Ніхто з наших Братів не може бути допущений до свячень без свідoctва й доручення свого Настоятеля⁹⁴².

31. *Список монастирських прибутків.*

Також постановлено, щоб після відбуття першої візитації монастирів, яку зробить Протоархимандрит сам, або через свого візитатора, був виготовлений список прибутків кожного монастиря. Цей список прибутків треба вписати в окрему, на це призначену книгу, і відповідно до того буде накладений внесок на спільні потреби⁹⁴³.

32. *Не забирати книжок з монастиря.*

Постановлено під карою екскомуніки, щоб той, хто без відома Протоархимандрита перетримує в себе книжку приналежну до іншого монастиря, віддав її тому монастиреві, якому вона належить. Так само, якби хтось з Братів позичив будь-яку книжку з монастиря без відома Протоархимандрита, тим самим підпадає екскомуніці, від якої може його розрішити тільки сам Протоархимандрит. Наші Брати не повинні перетримувати в себе без дозволу й відома Протоархимандрита також тих книжок, які отримують у подарунку чи набудуть за монастирські або подаровані їм гроші⁹⁴⁴.

33. *Про тих, які повертаються з навчання.*

Ті, що повертаються з навчання, нехай насамперед навчають у школах так довго, як захоче Настоятель, і нехай вправляються у вну-

⁹⁴⁰ Там само, ч. 9.

⁹⁴¹ Капітула VI (1636), засідання 13 (30 VII).

⁹⁴² Капітула IV (1626), засідання 4, ч. 12.

⁹⁴³ Капітула VI (1636), засідання 13 (30 VII).

⁹⁴⁴ Там само, засідання 14 (1 VIII), ч. 3.

трішніх монастирських служіннях, і щойно тоді можна буде їм доручити прилюдні служіння⁹⁴⁵.

34. Будова монастирів.

Будуючи монастирі, треба дуже дбати про те, щоб без поради з Протоархимандритом нічого нового не починати, не руйнувати й не міняти те, що спорудив попередній Настоятель⁹⁴⁶.

Підписи під протоколом Новгородської капітули 1686 р.

⁹⁴⁵ Див.: там само, ч. 6.

⁹⁴⁶ Див.: там само, ч. 7.

Показчик осіб

(до «Вступу», протоколів і «Додатків» українською мовою)

- Балик Борис, ЧСВВ 371
Баранович Іларіон, ЧСВВ 220
Батюшков Помпей 108
Блажейовський Дмитро 18
Бобрович Іван Н. 107
Богун Дам'ян, ЧСВВ 11
Боровик Теодосій, ЧСВВ 220
Ваврик Михайло, ЧСВВ 10, 108, 109
Василій Великий, *св.*
 ікона 175
 правила 93, 97, 105, 182, 164,
 185, 187, 279, 347, 348, 357
 свято 175
Великий Атанасій, ЧСВВ 9, 25, 107
Веліконті Теофан, ЧСВВ 220
Венедикт XIV, *папа римський* 15
Віленські мученики 348
Вітринський Максиміліан 25
Владислав IV, *король* 102
Войнар Мелетій, ЧСВВ 10, 15, 18,
 20, 97
Волович Роман 353
Волосович Стефан, ЧСВВ 220
Воронецький Лев 107
В'яжевич Марина 356
Гаврилів Матей, ЧСВВ 14
Гайова Оксана 11
Годкінський Макарій, ЧСВВ 108
Головацький Родіон, ЧСВВ 9
Гостилівський Гервасій,
 ЧСВВ 220, 359
Грім Єронім, ЧСВВ 14
Гуторович Йосафат, ЧСВВ 22
Гуцаленко Тетяна 11
Гуцуляк Лаврентій, ЧСВВ 11, 272
Гавліч Володимир, ЧСВВ 9
Гепен Альфонс 97
Гіжицький Іван М. 107, 273
Гіль Анджей 274
Грім Крістіан 25
Грімальді Джіроламо, *нунцій* 25
Добровольська Ванда 107
Доброхотов Павло, *єпископ* 11
Довбищенко М. В. 108
Дубович Іван, ЧСВВ 188, 361
Дубович Олексій, ЧСВВ 355
Дукас Лідія 14
Єзуїти XI, 97, 176, 345, 354
Жохівський Кипріян, *київський*
 митрополит 18, 23
Завадський Антоній, ЧСВВ 24
Заведюк Діонісій, ЧСВВ 14
Занькевич Дмитро, ЧСВВ 392
Збаразька Анна
 з Четвертинських 107
Збаразький Христофор 107
Збаразький Юрій 107
Збаразький Януш 107
Збаразькі, *родина* 107, 108
Іванович Теоктист, ЧСВВ 220

- Ілля, пророк 93, 343
 Інокентій XII, *див.*:
 Пінятеллі Антоніо
 Казимир, *св. (святкування)* 367
 Камінський Євген (Єфрем),
 ЧСВВ 349
 Камінський Христофор 349
 Канафольський (Конофольський)
 Валеріан, ЧСВВ 270
 Кармеліти босі 96
 Квасневський Злоти Андрій,
 ЧСВВ 353
 Кишка Лев, ЧСВВ, *київський*
 митрополит 13, 22-24
 Климент VIII, *папа* 95, 173
 Коленда Гавриїл, ЧСВВ, *київський*
 митрополит 18
 Коленда Іван 272
 Коленди, *родина* 272
 Конінський Андрій, Т.І. 97
 Кончак Єфрем ЧСВВ 14
 Конюський, *див.* Конінський А.
 Копистенський Мелетій,
 ЧСВВ 220
 Корсак Григорій 357
 Корсак Євстахій 353, 357
 Корсак Іван 357
 Корсак Рафаїл, ЧСВВ, *київський*
 митрополит 245, 270, 279,
 290, 343, 351, 353, 359, 360, 367
 Корсак Софія з Островських 357
 Котлубай Сильвестр, ЧСВВ 300
 Коссак Михайло, 10
 Коялович Михайло 12-13
 Крайцар Ян, *професор РІО* 9
 Кревза Леонтій, ЧСВВ 220
 Крачковський Юліан 24
 Кудяєвський(?) Стефан, Т.І. 97
 Кулаковський П. М. 359
 Кульчинський Ігнатій, ЧСВВ 108
 Кунцевич Йосафат, ЧСВВ, *святий*
 199, 200, 273
 Кунцевич Олена з Сапігів 353
 Кунцевич Яків 353
 Ласкаріс Джіорджіо 10, 391
 Лебединська Тетяна 11
 Лепак Роман, ЧСВВ 319
 Лопачька Наталія 361
 Лоренс Беата 392
 Лотоцький Прокопій, ЧСВВ 14
 Люевич Генрик 353
 Малакріда Маріан 381
 Малієвський Юрій, ЧСВВ 23
 Масальська Богдана, *див.*: Сапіга
 Богдана з Масальських
 Мацієйовський Александер 109
 Мелешко Раїна
 з Соломерецьких 271
 Мелешко Юрій 271
 Метельській Ісидор 108
 Мігуневич Полікарп, ЧСВВ 23
 Мудрий Софрон, ЧСВВ 9
 Набиванец Станіслав 273
 Несецький Каспер 107
 Новак Миколай, ЧСВВ 220
 Овлучинський Павло, ЧСВВ 221
 Огілевич Пахомій, ЧСВВ 18
 Ольшаниця Теофіл, ЧСВВ 220, 274
 Ольшевський Іван, ЧСВВ
 251, 274, 357

- Оранський Пахомій, ЧСВВ 221
 Островська Софія, див.: Корсак з
 Островський
 Павло V, *папа римський* 246, 381
 Павло-Симон, кармеліт 381
 Пакоста Атанасій, ЧСВВ 274
 Паллавічіні Опіціо, *нунцій* 19
 Патрило Ісидор, ЧСВВ 11
 Пекар Атанасій, ЧСВВ 11
 Петрані Алексій 371
 Петров Миколай 107
 П'єткевич Йосиф, ЧСВВ 21-23
 П'єтнчко Богдан, ЧСВВ 12, 14
 Пінятеллі Антоніо, *нунцій* 18
 Підручний Порфирій 10, 26, 102
 Поджі Вінченцо (*Poggi V.*), Т.І. 9
 Потій Христина, див.:
 Сапіга Христина з Потіїв
 Процевич Василь, ЧСВВ 24
 Пруський Симеон, Т.І. 97
 Рахуба Андрій 316, 355, 358
 Рижевський Григорій 106
 Рункевич С. Г. 274
 Рутський Йосиф, ЧСВВ, *київський*
 митрополит 9, 12, 14, 16, 18,
 29, 30, 92, 96, 116, 117, 193,
 251, 216, 220, 225, 245, 247,
 251, 255, 270, 2711, 275, 279,
 343, 354, 361, 363, 367, 371, 381
 Рутські, *родина* 93
 Самотиця Теоктист, ЧСВВ 351
 Сапіга Богдана з Масальських 357
 Сапіга Євстахій 353, 355, 357
 Сапіга Казимир 316, 355
 Сапіга Лев 355
 Сапіга Микола 353, 357
 Сапіга Олена, див.:
 Кунцевич Олена з Сапігів
 Сапіга Фрідріх 357
 Серединський Владислав 274
 Селява Антоній, *київський митро-*
 полит 220, 247, 273, 353
 Сигізмунд III, *король* 108
 Скочияс Ігор 274
 Скрутень Йосафат, ЧСВВ 355
 Смотрицький Мелетій, *архієп.* 361
 Соломерецька Раїна,
 див.: Мелешко
 Ставровський, див.: Яцкевич
 Стебельський Ігнатій, 93, 274
 Стемпень Станіслав 273
 Суша Яків, ЧСВВ, *єпископ* 14, 31,
 92, 391
 Терлецький 345
 Тимотей [?], ЧСВВ 345
 Тишкевич Олена 348, 356
 Тома від Ісуса, кармеліт 381
 Торрес Джованні, *нунцій* 92
 Транквіліон-Ставровецький
 Кирило 359
 Трофімов Пантелеймон, ЧСВВ 14
 Трулевич Венедикт, ЧСВВ 11, 14,
 22, 25-26, 99
 Трусковський Миколай 395, 356, 358
 Ульяновський Василь 11
 Урбан VIII, *папа* 15, 99-100, 246, 354
 Филонович Атанасій 251
 Харлампович К. 109
 Хлебовський Броніслав 93
 Хмельницький Геннадій,

ЧСВВ 274
Ходиницький Казимир 188
Хомак Петро 108
Хрептович Адам 106
Хрептович Євстафій 275
Цісович (Ціс) Єротей, ЧСВВ 220,
270
Чарноцький Конрад 271
Четвертинська Анна,
див.: Збаразька

Четвертинський Григорій 107
Четвертинські, *родина* 107
Шегда Мирослав 219
Шопорович (Шопович) Ігнатій,
ЧСВВ 220, 270
Шуйські, *князі (каплиця)* 350, 358
Щербицький О. В. 24
Яцкевич Ставровський Симеон,
ЧСВВ 31, 92

Показчик місцевостей

(до «Вступу» і протоколів українською мовою)

- Берестя
 капітула 17
- Битень
 бібліотека 22
 капітула 17
 монастир 29, 93, 222, 247, 347, 354
- Біла
 капітула 17, 23, 26
- Бранево, *див.*: Брунзберг
- Брунзберг 96
- Варшава
 каплиця Шуйських 350
- Ватикан, *див.*: Рим
- Вільнюс
 бібліотека 22
 братство 366
 капітула 17-19, 22, 26, 343-362
 каплиця Воздвиження Чесного Хреста 272
 каплиця св. Луки 251
 колегіум 109
 монастир 92, 106, 110, 102, 177, 183, 245, 247, 251, 270, 272, 348, 353, 348, 350, 355, 357, 360, 362, 364
 мученики 348
 процесія в честь св. Казимира 367
 семінарія 109
- Вольна 345, 357, 358
- Вроцлав 25
- Голубичі 356
- Гродно
 архимандрія (Коложа) 108
 василіянки 348
- Дев'ятковичі 271
- Дермань 188, 361
- Дубно
 капітула 15
- Жировиці
 бібліотека 24, 25
 капітула 17, 22, 26, 270-275
 монастир 29, 222, 247, 255, 271, 285, 348, 355, 363
- Залісся 356
- Збараж 107
- Іспанія 92
- Італія 92
- Калінінград, *див.* Кролевець
- Каліш 96
- Камінь, *село* 106
- Коложа, *див.*: Гродно
- Краків
 Домінікани 107
 Кармеліти босі 96
- Краснобор, *див.* Красний Бір
- Красний Бір 106, 222
- Кременець 107
- Кролевець

- сукно 111
- Лавришів
 капітула 17, 173, 193, 245
 монастир 173, 275
- Львів
 архіви 11-12
 монастир св. Онуфрія 12
 синод 270, 349
- Мереч 272
- Міклашевіщина 358
- Мінськ
 антикапітула 17
 брацтво 356
 василіянки 348, 356
 капітула 17
 монастир 29, 92, 247, 274, 351, 354
 школи (семінаря) 109, 275, 359
- Могилів 188, 222, 247, 273, 348, 359, 363
- Морави
 сукно 111
- Нагородовичі, див.: Новгородичі
- Новгородовичі
 капітула 17, 92-113, 245
 фільварок 29
- Новгородок
 антикапітула 17
 капітула 15, 17, 19, 21, 23, 92
 монастир 92, 222, 275
 трибунал 362
 школи 109
- Овруч 109
- Папіно (Папін), село 247, 347
- Полоцьк
 архимандрія 247, 273
 монастир 247
- Пултуськ 96
- Рим 97, 193
 капітула 9
 архіви 9-11, 12
- Рута
 капітула 17, 216-222
 маєток 271, 350
- Санкт-Петербург
 архіви 11
- Свіржани 271, 362
- Сіверські монастирі (?) 345
- Смоленськ 345
- Солець 107
- Супрасль
 антикапітула 17
 архимандрія 346
- Татаринівці, село 107
- Торокани
 капітула 17
- Фалемичі
 капітула 17, 255-257, 270
- Цісів, село 106
- Черея 247
- Черльона 356, 345, 358
- Чернігів 359
- Четвертня 107
- Шерейпишки 272
- Шидловичі 355

Indeks osób

(do «Wstępu» i protokołów w jęz. pol.)

- Baranowicz Hilarion, OSBM 206
Batiuszkow Pompej 66
Bazyli Wielki, *św.*
 ikona 138
 reguły 51, 55, 61, 137, 202, 206,
 233, 304, 308, 309, 319, 321
 święto 61, 137
Benedykt XIV, *papież* 15
Bernardyni 65
Błażejowski Dmytro 18
Bobrowicz Jan Nep. 65
Bohun Damian, OSBM 11
Borowicz Teodozy, *patrz:* Borowik
Borowik Teodozy, OSBM 152, 206
Charłampowicz K. 67
Chlebowski Bronisław 51
Chmielnicki Genady 263
Chodyncki Kazimierz 150
Chomik Piotr 66, 152
Chreptowicz Adam 64, 66
Cisowicz (v. Cis) Hieroteusz,
 OSBM 206, 260
Czarnocki Konrad 150, 188
Czarnocki Krzysztof 152
Czetwertyńscy 65
Czetwertyńska Anna, *patrz:* Zbaras-
 ka Anna z Czetwertyńskich
Czetwertyński Grzegorz 65
Dobrochotow Paweł,
biskup (kolekcja) 11
Dobrowolska Wanda 65
Dominikanie 65
Dowbyszczenko M. W. 66
Dubowicz Aleksy, OSBM 316
Dubowicz Jan, OSBM 150, 206, 322
Eliasz, *prorok* 51, 304
Gawlicz Włodzimierz, OSBM 9
Gil Andrzej 264
Giżycki Jan M. 65, 263
Grim Krystian 25
Grimaldi Girolamo,
 nuncjusz apostolski 25
Guépen Alfons 55
Hajowa Oksana 11
Hawryliw Mateusz, OSBM 14
Herkiwicz, *patrz:* Zienkiewicz Piotr
Hodkiński Makary, OSBM 66
Hołowaćkyj Rodion, OSBM 9
Hostyłowski Gerwazy,
 OSBM 206, 320, 323
Hucalenko Tatiana 11
Huculak Laurenty, OSBM 11, 262
Hutorowicz Jozafat, OSBM 22
Innocenty XII, *patrz:*
 Pignatelli Antonio
Iwanowicz Teoktyst, OSBM 206
Jackiewicz Stawrowski
 Symeon, OSBM 50, 206
Jeremiasz [?], OSBM 306
Jezuici XI, 51-54, 139, 151, 306, 315

- Józefat [?], OSBM 306
 Kamiński Eugeniusz (Efrem), OSBM 310
 Kamiński Krzysztof 319
 Kanafolski (v. Konofolski) Walerian, OSBM 260
 Karmelici Bosi 53, 151, 156
 Kazimierz, *św.* 325, 328
 Kiszka Lew, OSBM, *metropolita kijowski* 13, 22-24
 Klemens VIII, *papież* 53
Kojałowicz Michał 12-13
 Kolenda Jan 262
 Kolendowie, *rodzina* 262-263
 Koniński Andrzej, S.J 55
 Koniński, *patrz:* Koniński Andrzej
 Korsak Eustachy 238, 314, 318, 319
 Korsak Grzegorz 318
 Korsak Jan 318
 Korsak Rafał, OSBM, *metropolita kijowski* 233, 233, 260, 312, 314, 320, 323
 Korsak Zofia z Ostrowskich 318
Kossak Michał, OSBM 10
 Kopysteński Melecjusz, OSBM 206
 Kołtubay Sylwester, OSBM 325
Kraczkowski Julian 24
 Krajcar Jan, *profesor PIO* 9
 Kreuza Leon, OSBM 150, 206
 Kudaievski(?) Stefan, S.J. 55
Kulczyński Ignacy, OSBM 66
Kułakowski P. 320
 Kuncewicz Helena z Sapiechów 314
 Kuncewicz Jakub 314
 Kuncewicz Jozafat, OSBM, *św.* 150, 152, 206, 263
 Kwaśniewski Złoty A., OSBM 314
 Lascaris Giorgio 10
Lulewicz Henryk 314, 314
 Łebedyńska Tatiana 11
Łepak Roman, OSBM 319
Łopacka Natalia 322
 Łotocki Prokopiusz, OSBM 14
Maciejowski Aleksander 67, 154
 Malejewski Jerzy, OSBM 23
 Massalska Bohdana, *patrz:* Sapieha
Metelski Izydor 66
 Mieleszko Jan 152
 Mieleszko Jerzy 261
 Mieleszko Raina z Sołomereckich 261
 Mihuniewicz Polikarp, OSBM 23
 Mokosiej, *patrz:* Szybiński Mokosiej
 Mudryj Sofroniusz, OSBM 9
Nabywaniec Stanisław 262
Niesiecki Kasper 65
 Nowak Mikołaj, OSBM 206
 Ohilewicz Pachomiusz, OSBM 18
 Olszanica Teofil, OSBM 206, 264, 314
Olszewski Jan, OSBM 238, 262, 263, 264, 318
 Orański, *patrz:* Woyna Orański
 Ostrowska Zofia, *patrz:* Korsak
 Owłoczymski, *patrz:* Owłoczymski
 Owłoczymski Paweł, OSBM 206
 Pakosta Atanazy, OSBM 264
 Pallavicini Opizio, *nuncjusz apost.* 19
Patryło Izydor, OSBM 11

- Paweł V, *papież* 24, 234
Pekar Atanazy, OSBM 11
Pidrucznyj Porfiry, OSBM
10, 26, 55,60
Pietkiewicz Józef, *OSBM* 21-23
Pietnoczko Bohdan, *OSBM* 12, 14
Pietrow Mikołaj 65
Pignatelli Antonio, *nuncjusz apost.* 18
Pociej Hipacy (Adam), *metropolita* 319
Pociej Krystyna, *patrz:*
Sapieha Krystyna z Pociejów
Podberezki Adrian, *OSBM* 152
Poggi Vincenzo, S.J. 9
Procewicz Bazyli, *OSBM* 24
Pruski Symeon, *S.J.* 55
Rachuba Andrzej 316, 319, 355
Runkewicz S. 263
Rutscy 50
Rutski Józef, *OSBM, metropolita* 9, 12,
14, 16, 50-51, 54-55, 60, 64,65,
66, 67, 68, 137, 150, 205-206,
235, 264, 304, 306, 312, 315, 317-
318, 322, 327-328
Ryżewski Grzegorz 64
Samotycia Teoktyst, *OSBM* 312
Sapieha Bohdana z Massalskich 318
Sapieha Eustachy 314, 319
Sapieha Fryderyk 318, 319
Sapieha Helena, *patrz:*
Kuncewicz Helena z Sapiearów
Sapieha Kazimierz 316
Sapieha Krystyna z Pociejów 319
Sapieha Lew 316
Sapieha Mikołaj 314, 265
Seredyński Władysław 150, 314
Sielawa Antoni, *OSBM, metropolita*
kijowski 206, 235, 263, 314
Skoczylas Ihor 264
Skruteń Józefat, OSBM 152, 316
Smotrycki Melecjusz, *arcybiskup* 322
Sołohub Helena, *patrz:* Tyszkiewicz
Sołomerecka Raina, *patrz:* Mielezsko
Stawrowecki, *patrz:*
Trankwilion-Stawrowecki
Stawrowski, *patrz:* Jackiewicz
Stebelski Ignacy 51, 93, 150, 152, 263
Stępień Stanisław 263
Susza Jakub, *OSBM, biskup* 31, 50
Szczerbycki O. 24
Szegda Mirosław 205
Szoporowicz (v. Szopowicz) Ignacy,
OSBM 206, 260
Szuyscy, *księżęta (kaplica)* 311, 319
Szybiński Mokosiej Nikodem,
OSBM 151
Terlecki 306
Torres Giovanni, *nuncjusz apost.* 50
Trankwilion-Stawrowecki
Cyryl, *OSBM* 320
Trofimow Pantelejmon, *OSBM* 14
Trulewicz Benedykt, *OSBM* 11, 14,
25-26, 57
Truskowski Mikołaj 264, 317, 319
Tyszkiewicz Helena 309, 317
Ulanowski Wasyl 11
Urban VIII, *papież* 15, 57, 233-234, 315
Wawryk Michał, OSBM 10, 66, 67
Ważewicz Maryna 317
Wetykyj Atanazy, OSBM 9, 25
Wielikonty Teofil, *OSBM* 206

- Wietrzyński Maksymilian, OSBM 25
Władysław IV, *król* 60
Wojnar Melecjusz, OSBM 10, 15, 18
Wołowicz Roman 314
Wołosowicz Stefan, OSBM 206
Woronecki Lew 65
Woyna Orański Pachomiusz,
OSBM, *biskup* 206, 310
Zawadzki Antoni, OSBM 24
Zbarascy 65, 66
- Zbaraska Anna
z Czetwertyńskich 65
Zbaraski Janusz 65
Zbaraski Jerzy 65, 66
Zbaraski Krzysztof 65, 66
Zemło E. 64
Zienkiewicz Piotr, OSBM 310
Zygmunt III Waza, *król* 66
Żochowski Cyprian,
OSBM, *metrop. kijowski* 18, 23

Indeks miejsc

(do «Wstępu» i protokołów w jęz. pol.)

- Biała
 kapituła 17, 26
- Braniewo, *patrz:* Braunsberga
- Braunsberga 54
- Brześć
 kapituła 17
- Byteń
 biblioteka 22
 kapituła 17
 klasztor 22, 29, 50, 207, 208, 235,
 311, 322, 315
- Chwalimicze, *patrz:* Falimicze
- Cisów 64
- Czereja 207, 235, 314
- Czerlona 306, 318, 319
- Czernihów 318, 320
- Czterwertnia 65
- Dermań 150, 322
- Dubno
 kapituła 10
- Dziwiątkowicze 261
- Falimicze
 kapituła 17, 260-265
- Grodno
 archimandria (Kołóża) 66, 108
 bazylianki 309
- Hołubicze 318
- Hiszpania 50
- Italia 50
- Kaliningrad, *patrz:* Królewiec
- Kalisz 55
- Kamień 64
- Kołóża, *patrz:* Grodno, *archimandria*
- Kraków
 Dominikanie 65
 Karmelici bosy 54
- Krasnybór 64, 208
- Królewiec
 sukno 69
- Krzemieniec 53, 65, 66
- Lwów
 archiwa 11-12
 klasztor św. Onufrego 13
 synod 260, 310
- Ławryszewo
 kapituła 17, 136-154, 233-236
 klasztor 152
- Merecz 262
- Męczennicy Wileńscy, *św.* 309
- Mikłaszewszczyzna, *folwark* 319
- Mińsk
 antykapituła 17
 bazylianki 309, 313
 bractwo 317
 kapituła 17
 klasztor 17, 50, 153, 207, 235,
 264, 312, 315, 317
 szkoły (seminarium) 67, 264, 320
- Mohylew 150, 207, 235, 263, 309, 320,
 321, 323
- Morawy
 sukno 69

- Owruć 53, 67
Nahorodowicze, *patrz:*
 Nowogrodowicze
Nowogrodowicze
 folwark 51
 kapituła 15, 17, 50-51, 202, 233
Nowogródek
 antykapituła 17
 kapituła 17, 22, 26, 29
 klasztor 50, 64, 207, 235, 264,
 321
 szkoły 67
 trybunał 322
Papino (Papin), *wieś* 234, 322, 323
Petersburg
 archiwa 11
Połock
 archimandria 208, 235, 263
 klasztor 235
Pułtusk 53
Ruta
 kapituła 17, 202-208
 majętność 136, 322
Rzym 54, 151, 204, 262, 325
 kapituła 9
 archiwa 9-11, 22
Smoleńskie klasztory 306
Supraśl
 antykapituła 17
 klasztor 151, 307
Szerepiszki, *dworek* 262
Świrany 261
Szydłowicze 316
Tatarynowce 65
Torokany
 kapituła 17
Warszawa
 kaplica Szuyskich 311, 319
Watykan, *patrz:* Rzym
Wilno
 biblioteka 22, 143, 153
 bractwo 325
 kapituła 17, 22, 304-325
 kaplica Podniesienia Krzyża Pań
 skiego 262
 kaplica św. Łukasza 238
 klasztor 50, 64, 70, 139, 143-144,
 152, 207, 233- 234, 238, 260, 262,
 304, 309, 310-311, 315-316, 318,
 322-323, 325, 327
 kolegium 67
 kościół św. Stanisława 325
 męczennicy 309
 procesja na św. Kazimierza 325
 seminarium 67, 315
Wolna 318, 319
Wrocław 25
Zalesie, *majętność* 238, 318
Zbaraż 65
Żydyczyn 151
Żyrowice
 biblioteka 22-23, 253, 256, 306
 kapituła 17, 26, 29, 260-265
 klasztor 24, 50, 152, 207-208,
 222, 235, 260-261

